BIBLIOTHEEK KITLV
0250 0583

K268A-K

KOLONIALE STUDIËN

KOLONIALE STUDIËN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING VOOR
STUDIE VAN KOLONIAAL-
MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

1920

Vierde Jaargang

TWEEDE DEEL

KONINKLIJK INSTITUUT
VOOR
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

Albrecht & Co., — Weltevreden
1920

INHOUD

Blz.

Schets eener Bestuursinrichting voor Ned.-Indië door R. Hassan Djajadiningrat 1

Voorlichting inzake wildhout en het Boschbouwproefstation door Dr. Ir. H. G. den Berger 42

De Nieuwe Juristen door H. Fievez de Malines van Ginkel 61

Het Wadoekstelsel 65

Gedachtenwisseling 92

Regeering, Centrale Kas en Volkcredietwezen (92); Unificatie of dualisme in grondpolitiek (94).

Persoverzicht 99

De Indonesier en zijn grond (99). Bevolkingscultures (103).

Kroniek 108

Wetgevende Kroniek. Uit het staatsblad 108

Financieele Kroniek 109

Goudafgifte en disconto-verhooging (109). Een scheiding tusschen het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldstelsel (115) Verslag van den President van de Javasche Bank over het 25ste boekjaar (121).

De Veestapel op Bali door P. de Kat Angelino 130

Socialisatie door J. van Gelderen 170

De Houtvoorziening van Ned.-Indië door J. H. Zeeman 200

Handelsorganisatie door J G. Bendien 225

Persoverzicht 263

De Rede van Mr. Fock (263)

Kroniek 282

Financieele Kroniek 282

Het inflatie-vraagstuk in Engeland (282); Een centrale circulatiebank voor Zuid-Afrika (285); De Vredesconferentie over de inflatie en stemmen uit de praktijk (287)

Boekbespreking 291

Japan in den oorlog (291) Verslag betr. den Gouv. Pandhuisdienst (294)

Assaineeringsplannen in verband met den aanleg van den Zuid-Sumatra-Spoorweg door W. H. Brandenburg c.i. 299

Blz.

De Klappercultuur en Coprahandel in de Poelau Toedjoeh (Riouw) door B. J. Haga 314
Lager Landbouwonderwijs in Indië door A. J. Koens 343
De jacht en haar wettelijke regeling door J. M. Schaffers 360
Persoverzicht 405
De onafhankelijkheidskwestie in de Philippijnen 405
Kroniek 418
Finantieel-Economische Kroniek 418
De duurtecommissie 418
Boekbespreking 426
Verslag omtrent den dienst der Postspaarbank in Nederlandsch-Indië over het jaar 1919 426
Eenige verslagen 428
Mededeelingen uit de vereeniging 428

Schets eener Bestuursinrichting voor Ned.-Indië [1])

door

R. HASSAN DJAJADININGRAT.

Het ligt niet in de bedoeling, om met het leveren van beschouwingen over het ontwerp van wet op de landordening van Indië critiek te oefenen op het werk van de commissie, doch is het alleen te doen, om de aandacht te vestigen op enkele tegenstrijdigheden en leemten, welke ik in dat ontwerp heb gemeend te ontdekken.

Vooraf wensch ik volmondig te verklaren, dat het betoog in de algemeene beschouwingen, vooral dat ten aanzien van „de noodzakelijkheid van overbrenging van het zwaartepunt van Regeering en wetgeving naar Indië, van „de geschiktheid van Indië voor deelneming aan de uitoefening van autonomie", van „de mogelijkheid van het in het leven roepen van een vertegenwoordigend lichaam voor het Land", van „de opheffing van het rassenverschil", mij heeft getroffen door zijn overtuigende kracht en door de erkenning daarmede van het recht van het thans als overheerscht geldende ras, om naast, niet meer onder den overheerscher te mogen leven, gezamenlijke belangen mede behartigend, als menschen onder elkaar.

Dat betoog geeft blijk, hoe juist de commissie over het algemeen onze wenschen begrepen heeft.

De ommekeer, welke door de voorstellen der Herzieningscommissie in de koloniale staatkunde wordt teweeggebracht, zal

---

1) Deze verhandeling, bestemd om als minderheidsnota bij het rapport van de „Herzieningscommissie" te worden gevoegd, kon daarin wegens te late indiening niet worden opgenomen en wordt thans met toestemming van de Regeering in dit tijdschrift gepubliceerd.

Blz.

De Klappercultuur en Coprahandel in de Poelau Toedjoeh (Riouw) door B. J. Haga 314
Lager Landbouwonderwijs in Indië door A. J. Koens 343
De jacht en haar wettelijke regeling door J. M. Schaffers 360
Persoverzicht 405
De onafhankelijkheidskwestie in de Philippijnen 405
Kroniek 418
Finantieel-Economische Kroniek 418
De duurtecommissie 418
Boekbespreking 426
Verslag omtrent den dienst der Postspaarbank in Nederlandsch-Indië over het jaar 1919 426
Eenige verslagen 428
Mededeelingen uit de vereeniging 428

Schets eener Bestuursinrichting voor Ned.-Indië [1])

door

R. HASSAN DJAJADININGRAT.

Het ligt niet in de bedoeling, om met het leveren van beschouwingen over het ontwerp van wet op de landordening van Indië critiek te oefenen op het werk van de commissie, doch is het alleen te doen, om de aandacht te vestigen op enkele tegenstrijdigheden en leemten, welke ik in dat ontwerp heb gemeend te ontdekken.

Vooraf wensch ik volmondig te verklaren, dat het betoog in de algemeene beschouwingen, vooral dat ten aanzien van „de noodzakelijkheid van overbrenging van het zwaartepunt van Regeering en wetgeving naar Indië, van „de geschiktheid van Indië voor deelneming aan de uitoefening van autonomie", van „de mogelijkheid van het in het leven roepen van een vertegenwoordigend lichaam voor het Land", van „de opheffing van het rassenverschil", mij heeft getroffen door zijn overtuigende kracht en door de erkenning daarmede van het recht van het thans als overheerscht geldende ras, om naast, niet meer onder den overheerscher te mogen leven, gezamenlijke belangen mede behartigend, als menschen onder elkaar.

Dat betoog geeft blijk, hoe juist de commissie over het algemeen onze wenschen begrepen heeft.

De ommekeer, welke door de voorstellen der Herzieningscommissie in de koloniale staatkunde wordt teweeggebracht, zal

---

[1]) Deze verhandeling, bestemd om als minderheidsnota bij het rapport van de „Herzieningscommissie" te worden gevoegd, kon daarin wegens te late indiening niet worden opgenomen en wordt thans met toestemming van de Regeering in dit tijdschrift gepubliceerd.

ons, overheerschten, in staat stellen, om ons vrijer te ontwikkelen, zoowel in maatschappelijk als in staatkundig opzicht.

Het ontwerp van wet op de landsordening van Indië is de verwezenlijking van de associatie-gedachte, en dat deze gedachte althans in dezen kleinen kring, klein nl. in aantal maar groot in beteekenis, — immers in deze commissie zijn alle rassen en standen vertegenwoordigd — verwezenlijking heeft gevonden, stemt mij tot verheugenis.

Dat brengt mij weder nader tot hen, die zoovele jaren buiten ons om over ons lot beschikt hebben, dat stemt mij zachter in mijn oordeel over de duizenden onder dezen, die ons klein, nietig willen houden, om des te gemakkelijker over ons te blijven heerschen.

Het grondbeginsel, dat door de Herzieningscommissie is aangenomen en bij haren arbeid werd gevolgd, is kortelijk samengevat de associatie-gedachte in den ruimsten zin van het woord.

Het doel van de commissie is door de wetgeving een groot-Nederlandschen staat te scheppen, waarvan alle deelen, welker ingezetenen allen onderdanen van dat Groot-Nederland zijn, aan elkaar ten opzichte van het geheel gelijkwaardig zijn.

De ingezetenen van die deelen dienen derhalve als onderdanen van denzelfden staat, zooveel mogelijk, zoowel ten opzicht van den Staat (d.i. het rijk in Europa plus de koloniën), als tegenover het Land (d.i. Indië) of dat deel, waar zij gevestigd zijn, dezelfde rechten te bezitten. Zij moeten zich overal, waar zij zich binnen den Staat ook mogen bevinden, dezelfde burger voelen met zooveel mogelijk dezelfde rechten en bescherming van de overheid.

Is deze leidende gedachte ten opzichte van de verhouding van het Land tot den Staat door de commissie consequent gevolgd, niet aldus is ze ten opzichte van de verhouding van ingezetenen tot het Land.

Aan „het verlangen om alles uit de wetgeving te verwijderen wat daarin de gedachte zou kunnen opwekken alsof Indië een kolonie zou zijn" (Algemeene Toelichting bladz. 273) heeft de commissie voldaan bij de formuleering van de wijziging van artikel 1 der grondwet, maar bij de behandeling van de grondrechten der ingezetenen heeft zij dat verlangen niet tot uiting gebracht.

I. Principieele belemmering van de volle en vrije uitoefening der grondrechten van de ingezetenen.

Ik bedoel hiermede het behoud der exorbitante rechten in het ontwerp van wet op de Landsordening.

Het mooie en goede in dat ontwerp worden m.i. te niet gedaan door het behoud van de exorbitante rechten.

De staatkundige rechten aan Indië's ingezetenen toegekend worden door die exorbitante rechten geheel geëlimineerd. Een groot wantrouwen in de goede trouw van de overheerschten wordt daarmede uitgedrukt.

De woorden van den Minister van Koloniën, waarmede de commissie zich geheel kan vereenigen nl.:

„Wanneer wij in ons hebben iets van dien geest van Coen, van die „goede Courage", die hij had, dan zullen wij, onze taak van het heden met die goede courage vervullen, onze krachten besteden aan de materieele, de intellectueele, de politieke verheffing van Indië, daarvan de vruchten oogsten in het zien van den vooruitgang van die bevolking, maar ook in het zien, dat de min of meer kunstmatige band, die door Coen met geweld werd gelegd, plaats maakt voor een natuurlijken band, een natuurlijken band van saamhoorigheid, een band, die zooals al het natuurlijke en al het organische, oneindig veel krachtiger en duurzamer is dan wat kunstmatig is en met geweld wordt gemaakt", (Algemeene Toelichting bladz. 71), die woorden, verliezen door die exorbitante rechten geheel hunne beteekenis.

De schoone woorden op bladz. 57 der Algemeene Toelichting, „De commissie is overtuigd, dat de vrijheid van het hedendaagsche burgerschap ook hier te lande zal kunnen bloeien. De volksopvoeding heeft de schoone taak te zorgen, dat naast kennis, naast physieke en practische ontwikkeling ook zin voor rechtvaardigheid, ruime verdraagzaamheid en humaniteit onder alle bevolkingsgroepen van Indië worden verspreid. In de vrije instellingen van Indië zal moeten blijken dat het werk der opvoeding niet vergeefsch is en dat uit de Indische maatschappij de bloesem der vrijheid kan opschieten", die schoone woorden verliezen door het behoud der exorbitante hunne schoonheid, hun luister, omdat die rechten in flagranten strijd zijn met alles, wat vrijheid, rechtvaardigheid, verdraagzaamheid en humaniteit heet.

Voortgesproten uit den compagnie's tijd, brengen die exorbitante rechten ons weder naar den tijd van de vaststelling van het door de commissie herziene R. R., toen in de Koninklijke boodschap van 29 October 1851 betoogd werd, dat de aan te nemen regeeringsbeginselen die behooren te zijn, welke de meeste waarborgen opleveren, dat „in de eerste plaats het Nederlandsch gezag door „vreedzame middelen in dat *wingewest* zal kunnen gehandhaafd „worden en dat, ten andere, behoudens de welvaart der inheem„sche bevolking, dat wingewest aan Nederland zal blijven ver„schaffen de stoffelijke voordeelen, die het doel waren der „ver„overing" (A. T. bladz. 2).

Ondanks de toen heerschende meening omtrent Indië vonden de exorbitante rechten reeds felle bestrijders, van wie in de Staten-Generaal de afgevaardigde Sloet tot Oldhuis de heftigste was, die deze rechten noemde *het uiterste van despotisme*. Daartegenover werden ze door de voorstanders een *levensbeginsel* genoemd.

Hoe zouden wij thans nog kunnen verdedigen de toekenning van deze exorbitante rechten aan de Regeering, waar ze in 1854 reeds zulke scherpe veroordeelaars vond?

De commissie licht het desbetreffende artikel toe, met de mededeeling, dat die rechten als politieke maatregelen zijn te beschouwen.

Politieke maatregelen tegen ingezetenen, aan wie politieke rechten worden toegekend.

Aan die politieke maatregelen is onafscheidelijk verbonden de politieke spionnendienst.

Hoe dat politieke spionnenstelsel in Indië werkt, en ook na de eventueel ingevoerde wet op de Landsordening van deze commissie door het behoud der exorbitante rechten werken blijft, vinden wij in het antwoord van genoemden afgevaardigde Sloet aan den Minister, waar hij enthousiast uitriep:

„Ik voor mij toch moet alle kracht ontzeggen aan bewijzen die „onder het zegel der geheimhouding zijn verschaft. Er is in de „Christenmaatschappij een groote ondeugd, zij heet laster. Men „beweert, dat niet alleen in onze koloniën, maar in alle koloniën „laster bestaat, koloniale laster, waarvan wij kort geleden een „liefelijk staaltje hebben vernomen gaat dikwijls zeer ver. Wat „doen wij nu hier? Nu gaan wij een legalen laster invoeren; wij

„gaan een stelsel invoeren van *legale verklikking*. Onder het „Romeinsche keizerrijk kende men de delatores, het gruwelijkste „ras van menschen die door Antonijnen en alle braven vorsten „werden veracht en geweerd. Onder ons zijn er ouderen van dagen „dan ik en deze weten zich misschien ook nog te herinneren, hoe „onder het Fransche keizerrijk de spionnage hier te lande het „vertrouwelijk verkeer onmogelijk maakte. Voortaan zal in Indië „de ambtenaar den ambtenaar, de broeder den broeder, de vader „den zoon moeten wantrouwen. Geregte hemel, welk een maat- „schappij staan wij op het punt daar te vormen?"
(Mr. Margadant het Regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië deel I bladz. 313 druk 1894).

Hoe treffend zijn de woorden van dezen humanen afgevaardigde bewaarheid.

Inderdaad, zoodanige maatschappij is hier gevormd. De spionnage in de dagen van de Fransche overheersching in Nederland heerscht ook thans in Indië. Veel wordt er gelasterd in het geniep door den politieken spion, die speuren gaat tot het intieme verkeer onder families. Eveneens is het bewaarheid, dat de ambtenaar den ambtenaar, de broeder den broeder, de vader den zoon wantrouwt.

En moeten wij thans, nu onderling vertrouwen, onderlinge waardeering en onderlinge erkenning gaan heerschen, dienzelfden toestand bestendigen door in de wijziging van het R. R. de exorbitante rechten weder op te nemen.

Moeten wij thans principieel huldigen, wat de vrijheid van het individu belemmeren kan, een maatregel blijven aanbevelen, die onschuldigen treffen kan?

Dat dit laatste mogelijk is, levert ons het bewijs, de toepassing der exorbitante rechten op personen, die geheel onschuldig, op spionnenbetichtingen verdacht waren betrokken te zijn in den Tjilegonschen opstand van 1888. Een der talrijke spionnen werd veroordeeld wegens geldafpersing, en daarbij werd een persoon, die aan die afpersing geen gevolg had willen geven, gevangen gezet om geïnterneerd te worden.

Die exorbitante rechten mogen in een kolonie nog te verdedigen zijn, in het Land Indië, zooals dat door de commissie samengesteld gedacht is, hooren zij niet thuis.

Is echter het bewaren der openbare orde en rust zonder die exorbitante rechten voldoende gewaarborgd?

In mij draag ik de volle overtuiging, deze vraag bevestigend te kunnen beantwoorden. In een land, dat geen kolonie meer zal zijn, waar de verschillende rassen ten opzichte van den staat door de unificatie der rechten zullen verdwijnen om plaats te maken voor één burgerschap zal geen scherpe tegenstelling meer bestaan van overheerscher en overheerschte, van kolonisator en gekoloniseerde, maar daar zullen dezen door gezamenlijke belangen gedreven slechts tot belangengroepeeringen worden gevormd.

Reeds nu zien wij, hoe de Islamiet-Javaansche arbeider zich gaat vereenigen met den Heiden-Chineeschen arbeider, gedreven door hetzelfde belang.

Reeds nu merken wij, hoe de Nederlandsche overheerscher zich verbroederen gaat met den Inlandschen overheerschte, daartoe gedreven door het zelfde ideaal, door de zelfde levensbeschouwing of door hetzelfde oeconomische belang.

Reeds nu beseffen wij, hoe door onderlinge aanraking en onderlingen omgang, een elkaar begrijpen en elkaar waardeeren tot stand komt.

In zoo'n Land is het bewaren van rust en orde langs den gewonen weg, nl. respressief, m.i. genoegzaam gewaarborgd, hetgeen in onafhankelijke landen, zooals in Nederland ook gebleken is.

Ik heb wat lang over de exorbitante rechten uitgeweid, omdat ik daarin zie een tegenstrijdigheid met den geest van het ontwerp, met het beginsel, dat door de commissie is vastgesteld en aangenomen.

Mede in strijd met het beginsel „vrijheid" acht ik de bepalingen omtrent verkeersbelemmering (artikel 16 Ontw.) terwijl de bevoegdheid, om de regeling van de onschendbaarheid der woning aan Gouvernementen over te laten, de mogelijkheid in zich sluit, dat rechtsongelijkheid wordt geschapen.

II. Gelijke rechten, gelijke plichten.

Bestaat ten opzichte der z.g. grondrechten gelijkheid voor alle ingezetenen, niet is zulks het geval ten opzichte der lasten.

Door slechts de mogelijkheid open te stellen om aan hen, die buiten het eigenlijke desaverband, buiten de oorspronkelijke inheemsche dorpsbevolking staan, desalasten op te leggen en de regeling daarvan over te laten aan den landswetgever telkens,

wanneer daartoe de behoefte wordt kenbaar gemaakt, wordt n.m.b.m. principieel de gelijkheid der lasten op de ingezetenen niet volkomen erkend.

Is zulks ten opzichte van de lasten, welke uit zuiver dorpsgebruiken zijn voortgesproten, te verdedigen, ten opzichte van die lasten, welke regeeringszorg raken, is het niet goed te praten.

Trouwens de Commissie erkent zulks eveneens, waar zij op blz. 34 der Algemeene Toelichting opmerkt:

„Het feit hunner inwoning, de mogelijkheid aldaar hun beroep „of bedrijf uit te oefenen, het medegenieten van de door de dorps„instellingen verschafte veiligheid, dat alles legt hun geen ver„plichtingen op en het spreekt vanzelf dat dit niet zelden onge„noegzaam onder de dorpsbevolking wekt".

Nu is de zorg voor de veiligheid van persoon en goed m.i. geen dorpstaak, doch regeeringsplicht.

Tot dusver wordt ze als desalasten de desa opgelegd, niet alleen ten opzichte van preventieve, maar ook ten opzichte van repressieve maatregelen.

De desa heeft in de eerste plaats te waken, dat er niet gestolen wordt. Heeft dit plaats, dan rust op het hoofd der desa de plicht, om de zaak op te sporen en tot klaarheid te brengen, voor welke taak hij geen middelen van regeeringswege krijgt. Gewoonlijk moet de benadeelde persoon financieele offers brengen, bovendien zelfs arbeidsprestaties leveren, wil hij den diefstal tot klaarheid krijgen.

In suikerstreken heeft de desabevolking zeer dikwijls, al te dikwijls zelfs, zware arbeidsprestaties te leveren om te waken, niet voor eigen veiligheid, maar voor de belangen van de suikerindustrie.

Deze politiediensten nu drukken het zwaarst op de bevolking. Het welvaartsverslag, waarvan de inhoud in zeer vele opzichten nog steeds actueel is, levert van dien zwaren druk typische illustraties op.

Zouden dergelijke lasten, zoolang de Regeering de noodige middelen mist om ze over te nemen, niet principieel gelijkelijk, d.w.z. naar draagkracht, over alle ingezetenen verdeeld moeten worden?

N.m.b.m. dient zulks in de beginselenwet te worden vastgesteld.

De oplegging der lasten, welke, tot de regeeringstaak behoorend,

uit onmacht, hetzij door gemis aan de noodige fondsen, hetzij uit gebrek aan personeel, op de bevolking zijn afgewenteld, en daardoor uit volksinstellingen en gebruiken heeten te zijn voortgesproten, kan m.i. niet aan den landswetgever worden overgelaten, doch dient principieel te worden vastgesteld, wil men aan het beginsel „gelijke rechten, gelijke plichten", voldoen.

Uitzonderingsmaatregelen in de beginselenwet van de gelijke plichten, laten naar mijn overtuiging den weg openstaan voor onbillijkheid van de verdeeling der plichten en lasten.

De unificatie der belasting staat ingevoerd worden.

Die unificatie echter beteekent niet een gelijkheid der lasten, maar een vermeerdering daarvan op de Inlandsche bevolking, daarentegen slechts eene verlaging van het belastbare inkomen voor den Europeaan.

Niet slechts het bedrijf, maar ook het inkomen en de bezittingen der Inlanders zullen worden belast, de inkomsten- en personeele belasting, en dat, ondanks het feit, dat het hoofd van den desaman reeds belast is, of zooals in Bantam gezegd wordt de kolong van zijn huis, in den vorm van padjeg kepala of padjeg kolong. Deze belasting *vloeit in 's Land kas* en keert gedeeltelijk in het gewest terug voor het onderhoud der z.g. heerendienstwegen, waarvan niet alleen de bevolking doch ook alle niet-Inlandsche ingezetenen van het gewest gebruik maken.

Aangezien deze belasting op het hoofd, als ik ze zoo noemen mag, voortgesproten is, uit volksgebruiken (immers aan die belasting is het desakiesrecht verbonden, in de Preanger zelfs is ze eene vermomming van opcenten op de landrente, aldus verbonden wordende aan de bezitsrechten op den grond) denkt geen Regeeringsman er aan, om ze af te schaffen of ook op de Europeesche bevolking te leggen, doch billijk wordt geacht, om boven het hoofdgeld de inkomsten- en personeele belasting aan de Inlandsche bevolking op te leggen.

Met het bovenstaande wil ik slechts aantoonen, tot welke onbillijkheden de uitzonderingsmaatregel op de verdeeling der lasten kan leiden, hetgeen m.i. in strijd is met het reeds aangenomen beginsel van associatie en unificatie.

III. Het kiesrecht.

Betreffende het kiesrecht wordt verwezen naar de door mij mede onderteekende desbetreffende nota Cramer.

IV. De reorganisatie van dorp en dorpsgemeenschappen in Westersch democratischen geest is urgent.

Het bestuur in de desa is ontwricht, deels door het honderden jaren lange prentahstelsel, deels ook door de veranderde economische verhoudingen en den invloed van het kapitalisme, alsmede door het toenemende verkeer met het buitenland en de buitenlanders, waardoor het communistische karakter der bevolking hoe langer hoe meer plaats gaat maken voor individueel-materialistische levensopvattingen.

Niet alleen het uitheemsche kapitaal, dat, evenals ook elders ter wereld de evolutie van de maatschappij te zien geeft, de landbouwende bevolking gaat verproletariseeren, maar ook Mekkah met zijn grof materialisme brengt die verandering teweeg.

Het ligt buiten het bestek van deze beschouwingen, om vast te stellen, of de verandering ten goede of ten kwade van de bevolking komt.

Mijn bedoeling met het voorgaande is slechts op een feit te wijzen, waarmede de commissie rekening heeft te houden.

Door die verandering toch is een chaotische, althans een minder ordelijke toestand in de desa geschapen.

De desa beantwoordt niet meer aan het oorspronkelijke doel, waaraan zij haar ontstaan te danken heeft noch aan de eischen, die de veranderde tijdgeest aan haar stelt.

De meening als zouden de rechtsbehoeften der desa beheerscht worden door de volksinzettingen is dan ook naar mijne bevinding, opgedaan door een 15-jarige omgang met de bevolking en opneming gedurende dien tijd in de desahuishouding, niet volkomen juist.

Politiek gesproken toch wordt met die rechtsbehoeften hoegenaamd geene rekening gehouden, zoodat van een beheersching daarvan geen sprake is.

Van den oorsprong van de inrichting van het desabestuur zegt van Deventer:

„Na de bevestiging van de Europeesche macht en de verzekering van de rust van Java door de vernedering van het Djocja's hof bestaat de tweede groote dienst welke door het Britsch tusschenbestuur aan elk opvolgend gouvernement is bewezen in de navorsching en ontdekking van die aloude instellingen der

Javasche bevolking welke tot dien tijd ondoorzocht en onbekend waren gebleken. Onder deze ontdekkingen is er geene merkwaardiger noch van nuttiger gevolgen dan die van de aloude en reeds van voor de tijden der Mohammedaansche overheersching afstammende inrichting van het desabestuur op Java".

De oorsprong der desa is echter veel ouder, waarschijnlijk van nog voor de Hindoesche invasie.

Hoe het echter ook zij, vaststaat dat die oorsprong van vóór de Mohammedaansche overheersching dateert.

Desa's die zuiver zijn gebleken van den invloed van Islamitische en Nederlandsche overheersching of van welken anderen uitwendigen invloed ook zijn te vinden in het zuiden van Bantam, de desa's Tjibeo, Tjikartawana en Tjikeusik der Bandoejs.

Het bestuur dier desa's is aldus ingericht:

Het hoofd der desa, Poeoen genaamd, wordt door alle mannelijke ingezetenen uit het Poeoen's geslacht gekozen.

De Poeoen wordt bijgestaan door den eveneens verkozen „Girang seurat" als secretaris en een raad van Kokolot als regelgevend vertegenwoordigend lichaam.

De leden van den raad van Kokolot worden eveneens gekozen, die uit hen weder enkele Kokolots verkiezen, om den Poeoen met zijn „Girang seurat" in het dagelijksch bestuur bij te staan.

Met uitzondering van de vaststelling van de dagen, waarop godsdienstoefeningen gedaan worden, worden alle maatregelen door den Poeoen genomen in overleg met den Raad van Kokolot.

De desahuishouding is zeer eenvoudig, terwijl het leven primitief is, zoodat van misdaden of andere ordeverstoringen geen sprake is. Sawahbouw wordt er niet beoefend. De rijst wordt op hoema's verbouwd.

Het grondbezit is communaal.

Voor de 3 × 's jaars terugkeerende godsdienstfeesten met gemeenschappelijke maaltijden wordt de gemeenschappelijke hoema, „de hoema Serang" geheeten, door alle ingezetenen gezamenlijk verbouwd op last van den Poeoen na overleg met den Raad van Kokolot, en onder toezicht van den „Girang seurat".

De oogst wordt in een gezamenlijke loemboeng opgeschuurd. Eigenaardig is ook het gemeenschappelijk rijstblok, de „lisoeng desa", waar vrouwen der desa haar rijst tot beras stampen. Regel

is dat iedereen voor levensonderhoud arbeidt, waaraan zelfs de Poeoen niet ontkomt.

Aangezien echter den Poeoen slechts geoorloofd is om na zonsopgang en vóór zonsondergang zijne woning te verlaten, mist hij den noodigen tijd, om zooveel rijst te verbouwen, als voldoende is voor een jaar verbruik.

Het tekort wordt aangevuld door de desa, voor welke bijdrage iedere ingezetene naar de hoegrootheid van zijn oogst aangeslagen wordt. Dit is de eenige vorm van belasting.

De kunst, bestaande in het bespelen van de pantoen, wordt druk beoefend en staat in hoog aanzien. De Kokolots zijn meerendeels dan ook uitstekende pantoen-bespelers.

De situatie van de desa is ingericht naar de bestuursorganisatie.

Aan den noorderkant met het front naar het zuiden de Poeoen woning, waartegenover staat het gemeente-huis, de bale desa, waarachter weder de loemboeng en lisoeng desa gebouwd zijn. Daar tusschen op twee rijen met de fronten naar elkaar gekeerd staan de woningen der ingezetenen.

De bale desa wordt behalve voor bestuursvergaderingen ook gebruikt voor het ontvangen van gasten en het verblijf van jongemannen, terwijl de huwbare dochters zich in de „lisoeng desa" ophouden.

Het bestuur der Badoejsche desa's is derhalve democratisch, zelfs het socialistische naderende, ingericht.

Met deze mijne uitweiding over de bestuursinrichting der Badoejsche desa beoog ik slechts der commissie een beeld te geven van een zuiver oorspronkelijk Javaansch dorpsbestuur en aan te toonen, dat collegiaal bestuur en vertegenwoordigende lichamen niet specifiek Westersch zijn, doch in de oude bestuursinrichting van het desa-bestuur in Westerschen geest levensvatbaarheid bezit.

Thans is dat bestuur geheel vervormd. Er is van de inrichting niets overgebleven dan de namen: als Kamoepatan desa d.z. desabesluiten, Kamitoea (Jav.) of Kokolot (Soeda:) d.z. desaraden.

Van overleg-plegen met de desagenooten is thans geen sprake, zulks heeft plaats gemaakt voor prentah aloes en prentah keras.

De z.g. desabesluiten worden niet verkregen door het plegen van overleg, in eene bijeenkomst van de meest bezadigde vertrouwensmannen, maar op aandrang der Inlandsche bestuursambtenaren in eene groote vergadering van de kiesgerechtigden,

waar, zooals het in zoodanige groote koempoelans gaat, de porté der zaak minder goed begrepen wordt.

Het desabestuur is van een verkozen vertegenwoordigend lichaam geworden een groep van handlangers van het desahoofd, want de leden worden benoemd en ontslagen door het desahoofd.

Aan die leden deelt hij zijn bevelen uit. Hij alleen heeft wat te zeggen, iedereen in de desa heeft voor zijn wil te buigen, behalve zij, van wie hij economisch afhankelijk is, de economisch sterkeren derhalve, die hij met onderscheiding behandelt, althans zoolang zijn voordeel zulks mede-brengt. Kortom het desahoofd is alleenheerscher in zijn desa.

Het desahoofd heeft als uitvoerder der bevelen van hoogerhand, zooveel te doen dat hem geen tijd overblijft, om aan de autonomie der desa recht te doen wedervaren, in plaats van hoofd zijner desa in de goede beteekenis van het woord, is hij het werktuig van den Inlandschen bestuursambtenaar. Zoo is het beeld van het doorsnee-desahoofd.

Dat er bij zoo'n bestuur een vicieusen toestand moet heerschen behoeft haast geen betoog.

Zij, die de Inlandsche pers geregeld volgen, zullen weten hoe algemeen, over geheel Indië, wantoestanden in de Inlandsche maatschappij heerschen.

Wanneer een desaman den zedelijken moed heeft om eene onwettige handeling van zijn desahoofd aan het licht te brengen, dan wordt de zaak in den regel „koerang terang" bevonden, want het desahoofd wordt door zijn onmiddellijken chef, den Inlandschen bestuursambtenaar, veelal de hand boven het hoofd gehouden, met name indien hij om welke reden ook bij zijn chef persona grata is.

Het desahoofd wordt tijdig gewaarschuwd, waardoor hij in de gelegenheid wordt gesteld, om de zaak troebel te maken door intimidatie der getuigen of anderszins.

Het betrokken Inlandsche hoofd heeft door den timieden aard van den desaman het in zijn hand, om de zaak zoodanig te onderzoeken, dat ze „koerang terang" wordt.

De aanklager mag dan van de wraak van zijn desahoofd genieten.

Dit werkt zoo deprimeerend op den desaman, dat hij liever de knevelarijen van zijn desahoofd lijdzaam wil dragen dan daarvan werk te maken.

De woorden in Hazeu's rapport over de Tjimareme-zaak, dat „het recht van beklag tot een wassen neus, tot een vorm zonder inhoud is gemaakt en dat de aanklager bij den duivel te biecht komt", zijn zeer juist.

Hierin ligt de reden, waarom de desaman zich liever tot den volksleider wendt dan tot zijn hoofd om over zijn nood te klagen.

Bij den volksleider is hij op zijn gemak, hier voelt hij zich thuis en kan bij zijn hart uitstorten, hier kan hij hooren, wat zijne rechten zijn, hoe gering die ook mogen zijn, hier wordt hij niet afgesnauwd en behoeft hij niet bang te zijn voor de rol te worden getrokken, wanneer hij ongelijk heeft, hier staat hij als mensch tegenover mensch niet als de „abdi" (slaaf) tegenover zijn heer, den menak.

Komt hij bij den prijaji, dan moet hij door den oppasser worden aangediend, heeft hij uren te wachten, verder moet hij op den grond zitten tegenover den heer die op een stoel zit, en loopt hij groote kans, om afgesnauwd te worden, omdat hij den menak in zijn bezigheden stoort.

Dit is de reden, dat „allerlei bestuur- en politie aangelegenheden niet bij de bevoegde autoriteiten, doch bij de bestuurders der vereeniging worden voorgebracht".

De bevolking heeft steun noodig, raadslieden, bij wie zij haren nood vrij kan klagen en deze vindt zij niet meer bij haar van rechtswege toegekende, de Inlandsche en Europeesche bestuursambtenaren.

En als de volksleider, ik bedoel de eerlijke en ontbaatzuchtige, gehoor geeft aan de woorden van den klager en van zijne klacht werk maakt, om recht te verkrijgen, dan wordt van hem allerlei leelijks gerapporteerd, niet in het openbaar maar in het geheim, dus zonder dat hij gelegenheid krijgt zich daartegen te verdedigen, terwijl de rapporteur degene is die in het optreden van den volksleider slechts last voor zich zelf ziet.

Het binnenlandsch bestuur wordt in de rustigheid van het perintah geven, door die volksleiders gestoord.

Den volksleider toch kleeft het gebrek aan om het volk zijn rechten en de plichten van het bestuur tegenover de bestuurden voor te houden, welke door hunne hoofden veelal verzwegen worden, terwijl zij de bevolking daarentegen wel en herhaaldelijk

op hare plichten tegenover den lande en diens vertegenwoordigers wijzen.

Door die volksleiders worden der bevolking de oogen geopend en krijgt deze allengs gevoel van zelfbewustzijn, althans zij gaat zich rekenschap geven van de bestuursbevelen en deze ontleden, zij volgt niet meer zoo gewillig en blindelings de printah van het bestuur.

Dat hierdoor de rustigheid van het prentahgeven verstoord wordt, spreekt van zelf, en zulks wordt geweten aan den volksleider, die dan geheeten wordt de bevolking op te ruien.

Hoe meer het zelfbewustzijn onder de bevolking ontwaakt, hoe meer er botsing komt tusschen het bestuur en het volk, in den persoon van zijn leider, hoe meer de orde verstoord wordt, de orde nl. die naar buiten als zoodanig lijkt, maar inderdaad wanorde in zich bergt.

En dan komt het gezag te pas met bruut geweld, om die orde te herstellen, waarmede echter niet bereikt doch veeleer verder verwijderd wordt, datgene wat door den Minister van Koloniën wordt beoogd nl. de kunstmatige band, door Coen met geweld gelegd plaats te doen maken voor een natuurlijken band".

Kan geweld de uiting van het gekwetste rechtsgevoel onderdrukken, het vergroot daarentegen de wond in het rechtsgevoel en doet het wantrouwen in de gestelde machten groeien.

Men begrijpe mij niet verkeerd.

Met het bovenstaande beoog ik volstrekt niet een lofzang te houden op den Inlandschen volksleider in het algemeen en een verwijt te richten aan de personen in het Binnenlandsch Bestuur.

Zooals het volksraadlid, den heer Tjokroaminoto, zeer terecht in de najaarszitting van 1918 heeft uiteengezet, zijn er evenals elders ter wereld ook in de Inlandsche beweging eerlijke, onbaatzuchtige leiders, en misleiders, en helaas moet ik bekennen, dat de S. I. te veel van de laatsten bevat.

Voorgesproten uit een oude prijaji-familie ben ik in de gelegenheid om het leven van den prijaji zijn positie zoowel tegenover het volk als tegenover zijn Europeeschen chef van naderbij te leeren kennen en te begrijpen.

Gaarne wil ik dan ook met nadruk verklaren, dat al worden bij de bestuursvoering daden verricht, die het rechtsgevoel der

bestuurden kwetsen, de bestuursambtenaren, uitzonderingsgevallen daar gelaten, te goeder trouw handelen.

De vicieuse toestand in de inlandsche maatschappij, vooral in de desa kan dan ook niet geweten worden, aan de personen van het bestuur, doch is het gevolg van het stelsel.

Hierop wensch ik voor alles de aandacht der Commissie te vestigen.

Ofschoon de Commissie volmondig erkent, dat het huidige bestuursstelsel niet meer aan de eischen des tijds beantwoordt door in Hoofdstuk V der Algemeene Toelichting blz. 97 de woorden van den huidigen Minister van Koloniën te onderstrepen, „dat de tegenwoordige inrichting van bestuur — die op Java en Madoera en die der Buitenbezittingen — uit staatkundig zoowel als uit administratief oogpunt veroordeeld, met de hedendaagsche stroomingen in de Indische maatschappij niet langer vereenigbaar is", verklaart zij verder nl. op blz. 105 van datzelfde hoofdstuk.

„De bestuursinrichting zal in groote trekken voorloopig kunnen blijven wat zij thans is en ook de thans in gang zijnde ontvoogding van regenten behoort te worden voortgezet. Uit den aard der zaak zal een geleidelijke omzetting van de tegenwoordige organisatie en werkwijze niet kunnen uitblijven, opdat het corps van bestuursambtenaren zich meer en meer kunne aanpassen aan de eischen van den tegenwoordigen tijd".

Van het veroordeelde stelsel, dat met de hedendaagsche stroomingen niet meer vereenigbaar is, wordt hier dus handhaving althans voorloopig aangeprezen en slechts om de organen van dat stelsel zich te doen aanpassen aan de eischen van den tegenwoordigen tijd wordt de noodzakelijkheid van eene omzetting daarvan, erkend of slaat „opdat" op „geleidelijke!"

Hoe ook, hierin ligt n.m.b.m. eene tegenstrijdigheid, met de hooger aangehaalde door de Commissie gedeelde zienswijze van den Minister van Koloniën. Bovendien een geleidelijke, d.i. vlot verloopende omzetting van het veroordeelde stelsel kan m.i. niet plaats hebben, indien men ze enkel verband doet houden met de personen die het stelsel huldigen.

Deze fout kleeft vaak aan de tot dusver door de Regeering gevolgde lijn van bestuursverbetering. Uit de instelling van de Bestuursschool voor Inlandsch Ambtenaren en bij de ontvoogding van het Inlandsch bestuur, blijkt de regeering daarbij zoo

niet uitsluitend dan toch hoofdzakelijk veel te verwachten van een betere opleiding van het Inlandsch bestuur.

Ook deze gedachtengang is moeilijk overeen te brengen met de veroordeeling van de bestuursinrichting, uit staatkundig zoowel als uit administratief oogpunt.

Wezenlijke verbetering in de verouderd erkende bestuursinrichting kan m.i. slechts verkregen worden, indien men in het stelsel zelf opspoort wat met de eischen van den tegenwoordigen tijd niet meer strookt.

Dit stelsel is reeds van zoovele zijden bekeken en besproken dat ik er niet lang over behoef uit te weiden. Niettemin verzoek ik de Commissie nogmaals, haar aandacht speciaal op dit onderwerp te vestigen, aangezien het m.i. den eenigen weg opent om tot het door haar ontworpen stelsel te komen.

De hoofdtrekken van het huidige lectuurstelsel zijn die van dualisme en van straffe centralisatie.

Het dualisme: aan de eene zijde het Europeesche bestuur dat uit achtenswaardige mannen bestaat, die echter door het groote verschil in ras, opvoeding, omgeving en levensopvattingen, de bestuurden niet of bezwaarlijk ten volle begrijpen, hunne nooden, behoeften en levensopvattingen zelden kennen en naar juistheid kunnen beoordeelen, desniettemin een groote macht en bevoegdheid bezitten om den wil hunner lastgeefster, de Regeering, en hunne eigene wenschen op de bestuurden gelegd ten uitvoer te doen brengen, terwijl zij daarbij als adviseurs der Regeering optreden, om maatregelen ten bate of ten laste der bestuurden vast te stellen.

Aan de andere zijde:

Het inlandsch bestuur, dat eveneens uit achtenswaardige mannen bestaat, die als uit hetzelfde ras en omgeving voortgesproten de bestuurden wel begrijpen, dezelfde levensopvatting hebben, hunne nooden en behoeften wel kennen en kunnen beoordeelen, tot taak hebben de bescherming en de leiding der bestuurden en de behartiging hunner belangen, maar daarbij en wel in de voornaamste plaats, dienaren zijn van het land, en aldus uitvoerders van den wil en de wenschen van het Europeesch bestuur, eveneens met eene groote macht en bevoegdheid bekleed tegenover de bestuurden evenwel zonder dat hunne verhouding tot het Europeesche geregeld is, waardoor zij rechtspositie missend zich over-

geleverd voelen aan den willekeur van hunne Europeesche chefs.

Het gevolg hiervan is, dat de Inlandsche bestuursambtenaar, hinkend tusschen volkshoofd en landsdienaar, tusschen behartiger der volksbelangen en uitvoerder van den wil van het Europeesch bestuur, de schuld krijgt van beide zijden, zoowel van het volk als van het Europeesch bestuur, wanneer een bestuursfout gemaakt wordt, en door gemis aan rechtspositie, zooals het medelid, de heer Oetoyo zeer treffend gezegd heeft, willoos werktuig wordt van zijn lastgever.

Het centraliseerende karakter: alles, wat de Regeering wenscht van of voor het volk wordt op het bestuur geschoven, omgekeerd moet het volk om zijne bezwaren en wenschen voor te brengen bij het bestuur komen, dat daarenboven voor zijn materieele en geestelijke belangen te zorgen heeft.

Het gevolg hiervan is, dat het bestuur, vooral het Inlandsche, een te uitgebreide taak heeft welke onmogelijk door één persoon, zelfs maar oppervakkig kan worden volbracht, en dat hij, wil hij naar boven een gunstigen indruk van zijn prestaties leveren, zijn toevlucht nemen moet tot oogendienarij en tot bemanteling van zijn tekortkomingen met minder oirbare middelen.

Een wedana bijv. is tegelijk: hoofd van de bevolking in zijn district, politieman zoowel voor de preventieve als respresieve politie, padi-opkooper en distributor van Regeeringsrijst, belastinginner, hygiënist, landbouwkundige, veeartsenijkundige, water- en bouwkundige, rechter, instructeur van rechtszaken, hulpofficier van Justitie, decentralisatieambtenaar, opzichter der wegen en van gewestelijke gebouwen, rapporteur, postambtenaar, boschambtenaar, inspecteur voor het volksonderwijs en toezichthouder op het Gouvernements- en godsdienstonderwijs, chef van den politieken inlichtingsdienst enz. enz.

Voor de uitvoering van deze reuzentaak wordt hij bijgestaan door drie of vier assistent-wedana's, 12 à 16 politie-oppassers en 18 à 24 desahoofden en een stuk of wat gespuis als rechercheurs.

Bij die uitgebreide taak en met zulke weinige middelen is hij alleen in staat zijn werk te verrichten, indien hij een groote macht bezit, om zijn wil aan de bevolking op te dringen en indien de bevolking daarbij tevens gewillig en meegaande is, om de last hem van boven opgelegd met gelatenheid te dragen.

Die macht bezit de Inlandsche bestuursambtenaar nog, voor-

namelijk in zijn bevoegdheid om als politieautoriteit personen te arresteeren en ze drie etmalen aan te houden, in zijn onbeperkt recht van huiszoeking, in zijn ongebreidelde bevoegdheid, om personen op te roepen en ongestraft te intimideeren, hetgeen hem het middel verschaft om personen, die voor zijn wil niet willen buigen, te kwellen en in zijn taak, om door het voorloopig onderzoek zaken te instrueeren.

Bij zulk een feodale macht behoort echter een middeleeuwsche bevolking, wil de bestuursmachine ongestoord werken.

Bij zulk een absolute macht, welke den weg opent voor allerlei willekeur, behoort een vorstelijke luister die het volk verblinden kan, behoort eene bevolking, die door overdreven hormat zich zelf voelt den abdi (slaaf) van zijn heer, (den menak), een gedwee, willoos volk.

Nu de tijdgeest echter ook het Indische volk andere ideeën, nl. menschwaardige brengt, nu door aanraking met de buitenwereld het middeleeuwsche karakter plaats moet maken voor moderne opvattingen, thans wordt die bestuursmachine te oud en stroef, om een geregelden gang te hebben.

Het bestuursstelsel is oud en vertoont ouderdomsgebreken, laten wij dat toch volmondig erkennen, zooals de commissie het zoo ruiterlijk doet ten aanzien van de centrale Regeering. (A. T. Hoofdstuk IV pag. 122 e.v.).

Tegen zijn ouderdomsgebreken helpt geen remedie, noch de z.g. ontvoogding, hetgeen beteekent meer werk verschaffen aan — en de verantwoordelijkheid schuiven op het Inlandsch bestuur, noch ook de verhooging van het intellectueele peil der ambtenaren door de instelling van de Bestuursschool, waar in twee jaren tijds de leerlingen met allerlei schoolkennis worden vol gepropt.

Hoe groot het verantwoordelijkheidsbesef, hoe hoog het intellectueele peil ook moge zijn, met zulke middelen kan zulk een reuzentaak met den besten wil niet behoorlijk ten uitvoer worden gebracht.

Het eenige middel om een oud lichaam, hetwelk gebreken heeft, staande te houden, is een versterkend middel, dat echter geene genezing brengt, maar het lichaam meer sloopen gaat.

En dat middel is hier geweld, niet alleen materieel geweld, dat het menschelijke lichaam treft en dat millioenen verslindt n.l. om

leger en politie te onderhouden en te versterken, maar ook moreel geweld, dat den geest treft, het rechtsgevoel kwetst.

Dit laatste vindt de toepassing in de bescherming voor de bestuursambtenaren coûte que coûte, ook in hun fouten, hun onrecht tegenover het volk.

Hierin ligt de reden, waarom de hoogere autoriteit de lagere de hand boven het hoofd houdt, waarom het Inlandsch hoofd partij trekt voor zijn desahoofd, wanneer er door het volk geklaagd wordt.

Het heet dat het gezag hooggehouden dient te worden. Want als het oor wordt geleend aan de klachten der bevolking, vooral als die klachten door tusschenkomst van den volksleider geuit worden, dan zal de zoo noodige luister voor de bestuursambtenaar verbleken, waartegenover het aanzien voor den volksleider stijgen gaat. Het gezag wordt daarmede ondermijnd en deszelfs liquidatie is het noodwendige gevolg daarvan.

Vergeten wordt echter dat daarmede tevens aan het rechtsgevoel geweld wordt gedaan, en dat op geweld berustend gezag is machtsgezag.

En is niet blijkens de hiervoren aangehaalde woorden van den Minister van Koloniën het streven kenbaar gemaakt om den *kunstmatigen* band, *door geweld verkregen,* te doen plaats maken voor een natuurlijken band? M.a.w. het machtsgezag te doen plaats ruimen voor een ander gezag, dat aan het rechtsgevoel des volks beantwoordt en dat rechtsgezag heet?

Door het behoud voor de huidige bestuursinrichting nu wordt het machtsgezag gehandhaafd. Het huidige bestuur werkt daarom remmend op den geleidelijken overgang van het oude tot het nieuwe en is ongeschikt om de evolutie te helpen bewerkstelligen.

Zooals uit het hiervoren uiteengezette moge blijken, ligt het gebrek, dat aan de huidige bestuursinrichting kleeft, behalve in het dualistische ook en het meest in het centraliseerende karakter. Verdwijnt het dualisme door de opheffing van het rasverschil vanzelf, in de centralisatie moet opzettelijke verandering worden gebracht.

De Commissie beoogt met hare voorstellen om eene staatkundige decentralisatie langs geleidelijken weg in het leven te roepen. Aan die staatskundige decentralisatie echter dient een administratieve vooraf te gaan, wil de overgang niet al te schokkend zijn.

Daarvoor komt het binnenlandsch bestuur in de eerste plaats in aanmerking.

De taak thans aan één orgaan opgelegd moet worden verdeeld over zoovele andere organen, als daarvoor noodzakelijk worden geacht.

De veel omvattende taak van het Inlandsch hoofd, thans het manusje van alles, kan verdeeld worden over drie ambtenaren n.l. voor de politie, 's lands financiewezen en het eigenlijk bestuurswezen.

Het laatste bestaat in het controleeren, leiden en voortstuwen der in te stellen dorpsraden en gemeenten. Daarvoor wordt het tegenwoordige bureau voor decentralisatie uitgebreid tot een zelfstandig departement.

De huidige wadana verdwijnt aldus en drie ambtenaren komen in zijn plaats n.l. de districtcommissaris van politie, de districtbelasting-ambtenaar, en de districtdecentralisatie-ambtenaar.

De laatste vooral heeft een grootere taak te vervullen.

Voor hem is het toch weggelegd, om de staatkundige opvoeding van het volk te volbrengen, waarvoor de beste eigenschappen van den mensch noodig zijn.

Leidend, tevens voortstuwend en controleerend heeft hij tact en beleid ten toon te spreiden, om zich zoo spoedig mogelijk onnoodig te maken, want dan kunnen de aan zijne zorgen toevertrouwde gemeenschappen zich zelve redden. De staatkundige volksopvoeding is dan voltooid, waarlijk een schoone taak.

Het corps decentralisatie-ambtenaren moet daarom een keurcorps zijn.

In deze gedachte organisatie spreekt het vanzelf dat met het prentah-stelsel gebroken wordt en daarvoor in de plaats komt het overlegsysteem.

Voorts behoeft er in deze bestuursinrichting geen vrees te bestaan, om dadelijk, zoo mogelijk over geheel Indië, althans zeker over geheel Java, dorps- en gemeenteraden in te stellen, immers in het Departement van Decentralisatie ligt de waarborg, dat alles goed van stapel zal loopen.

Ofschoon ik mij volkomen vereenigen kan met het principe der Commissie, dat de grondslag van de instelling der autonome gebiedsdeelen zal zijn in de eerste plaats autonomie in de ware

beteekenis van het woord en zelfbestuur in de tweede plaats (Hoofdstuk V blz. 151) acht ik als overgangsmaatregel het omgekeerde noodzakelijk, derhalve in de eerste plaats zelfbestuur d.w.z. de uitvoering van maatregelen van hoogere lichamen door overleg tot stand te brengen, naar gelang der vorderingen in de hanteering van het zelfbestuur worden geleidelijk de bevoegdheden op de autonomie geschoven.

Zijn alle daarvoor in aanmerking komende bevoegdheden met succes op de autonome gebiedsdeelen geschoven, dan heeft de overgang plaats en is de opvoeding voltooid.

Dadelijke autonomie is voor een volk, dat sedert onheugelijke tijden, althans gedurende de Nederlandsche overheersching, gecentraliseerd is bestuurd en thans eerst uiting heeft gegeven van zich niet meer tevreden te stellen met het bestaande, maar daarom nog niet in alle opzichten het nieuwe met succes behoeft te kunnen aanvaarden, te schokkend, om geen teleurstellingen te baren.

Gaat men de huidige bestuursinrichting na, dan bestaat het zelfbestuur reeds in eenige mate.

De bestuursambtenaren komen niet direct met de bevolking in aanraking maar met de desahoofden. Deze ontvangen de prentah en hebben die uit te voeren. Op welke wijze zij die bevelen ten uitvoer brengen ten aanzien van de individuën wordt aan hen overgelaten, waardoor het gezegde, „dat de kurk waarop het Nederlandsch koloniaal bestuur drijft is het desahoofd" van waarheid niet ontbloot is.

Hierin ligt m.i. een zekere mate van zelfbestuur, dat echter blijkens te voren geleverde beschouwingen door de omstandigheden tot het prentah-stelsel is verworden.

Het zelfbestuur ten aanzien van de desa althans behoeft daarom niet meer gevormd te worden, doch slechts gereorganiseerd, in een beteren en doelmatigen vorm gegoten te worden.

Het zij hierbij herinnerd, dat ten aanzien van de zorg voor de veiligheid van persoon en goed, de z.g. preventieve politiemaatregelen, ten onrechte genoemd als tot de autonomie der desa behoorend, zooals ik te voren aangetoond heb, een zuiver zelfbesturende taak van de desa is.

Zooals uit het voorgaande moge blijken heb ik voor de urgentie

van de instelling der desaraden andere beweegredenen dan de heeren Colijn en Idenburg.

Met de Commissie ben ik het volkomen eens, waar zij overtuigend betoogt, dat bijzondere politieke scholing in lagere lichamen niet noodzakelijk is, maar niet ontkend kan worden, dat in de instelling van de kleinere gebiedsdeelen een groote opvoedende waarde ligt, zij het niet direct voor de bijzondere politieke scholing.

Immers daarmede wordt de enge kerker van het huidige bestuursprentahstelsel dat de bevolking slaafs houdt, haar ontsloten en wordt haar dezelfde gelegenheid, als elk ander volk in Westersche landen, gegeven, om zich vrij te ontwikkelen; het zelfbewustzijn en menschwaardig gevoel worden daardoor aangewakkerd en in goede banen geleid, welke beide eigenschappen de voornaamste factoren zijn voor de volksopvoeding in de richting door de Commissie aangegeven.

Een volk, dat zich slaaf voelt van de boven hem gestelde machten, is niet in staat, om met succes zelf de behartiging zijner belangen te verzorgen, daarvoor is noodig een volk met zelfbewustzijn en zich ebenbürtig-mensch voelende aan degenen die het gekozen heeft, om zijne belangen te regelen.

En waar dat zelfbewustzijn, zooals door de Commissie is geconstateerd en erkend, hoe langer hoe ontstuimiger zich openbaart, is het voor den overheerscher een schoone en dankbare taak om het door eene doelmatige bestuursinrichting in de eerste plaats ten nutte van het volk zelf te leiden. De door Coen met geweld verkregen, kunstmatige band zal dan worden een natuurlijke band, een band van vrijwillige en ongedwongen saamhoorigheid.

In mijn betoog over de urgentie van de instelling der desaraden, ligt tevens mijn meeningsverschil met de Commissie opgesloten ten aanzien van de geleidelijkheid van den overgang van het huidige tot hetgeen door de Commissie in hare voorstellen wordt beoogd.

Die geleidelijkheid van overgang ligt naar mijne overtuiging, niet in de langzame instelling van autonome gebiedsdeelen, één voor één, „naar gelang de omstandigheden het toelaten", maar in de door mij aangewezen verandering in de bestuursinrichting.

Door de geleidelijke invoering toch wordt een ongelijkvormigheid en onevenwichtigheid in de bestuursinrichting geschapen, waardoor rechtsongelijkheid ontstaat.

Bovendien, wie moet en kan die omstandigheden beoordeelen?

Het bestuurscorps, dat in het huidige stelsel opgegroeid vijandig staat tegenover alles, wat aan de fundamenten van dat stelsel maar eenigszins wil tornen?

De Landstaten, die verre van de leiding dier instelling staan en niet den minsten invloed op de instandhouding daarvan kunnen uitoefenen?

Ten slotte, wie krijgt de leiding, om dusdanige instellingen tot gezonden groei en vollen bloei te brengen?

Het bestuurscorps, dat door dien groei van wege het huidige principe in de bestuursorganisatie zijn gezag bedreigd ziet?

Apriori is de instelling van autonome gebiedsdeelen aldus tot mislukking gedoemd.

Tenzij gewenscht wordt, dat het volk met ontstuimigen drang de verandering van het bestaande zelf op zich neemt, hetgeen noodwendig tot botsingen leidt, waarvoor God ons behoede.

De lijn door den Volksraad geschetst worde niet in kleine kronkelingen geteekend, maar met forsche hand dient ze n.b.m. duidelijk te worden doorgetrokken. Geen proefnemingen hier en daar, maar met grooten durf wordt het nieuwe principe van de bestuursinrichting consequent doorgevoerd.

Indië heeft reeds zoolang voor proefkonijn gediend, dat de tijd daar is om het verdere proefoperaties te besparen.

Waar het principe van de instelling van autonome gebiedsdeelen door de Commissie is aanvaard, dienen deze overal met de noodige waarborgen te worden ingevoerd.

Die waarborg meen ik in de boven uiteengezette verandering in de huidige bestuursinrichting afdoende te vinden.

V. De dorps- en gemeenteraden worden tegelijk over geheel Indië ingevoerd.

Zonder angstvalligheid voor mislukking worden daarom de dorps- en gemeenteraden over geheel Indië ingevoerd.

Met de gemeenteraden wordt hier bedoeld „de regentschapsraden op Java en dergelijke, in omvang en beteekenis even groote raden op de Buitengewesten".

De instelling van de gemeenteraden worde, zooals thans voorgesteld is, niet meer afhankelijk gesteld van de al of niet geschikt-

heid van den regent, om aan het hoofd daarvan te staan, van de al of niet voldoend te achten rijpheid der bevolking voor die nieuwe instelling, welke factoren zoo moeilijk à priori zijn vast te stellen, doordat de beoordeeling daarvan niet vrij is van subjectieve inzichten.

M.i. dienen alle regenten in de gelegenheid te worden gesteld om hunne geschiktheid te dien aanzien te toonen.

Blijken zij inderdaad voor hun nieuwe taak ongeschikt te zijn, dan hebben zij plaats te maken voor geschikte personen.

Bij de bepaling van de uitgestrektheid van de gemeente worde vooral rekening gehouden met de gemeenschap van economische belangen, het onderling verkeer en de gemeenschap van taal, zeden en gewoonten, waarvoor de aangewezen weg zou zijn zulks te doen vaststellen door de bevolking zelf door middel van beleggen van volks- of desabesturenvergaderingen.

De grootte van een gemeente behoeft derhalve niet even groot te zijn als het huidige regentschap.

Historische beteekenis heeft het regentschap niet, het is even willekeurig gevormd als het gewest.

De instelling van dorps- en gemeenteraden geschieden derhalve tegelijk en wel over het geheele Land.

Voor dorpsgemeenten zijn de huidige desa's te klein.

Daarvoor moeten twee en meer desa's worden vereenigd, waarbij de factoren bij de vaststelling van het ressort der gemeenten, doch in engeren zin, in acht worden genomen.

De indeeling d.w.z. de samenvoeging of de splitsing der desa's geschiedt in den laatsten tijd reeds even willekeurig, zoodat daartegen bij de vaststelling der dorpsgemeenschappen geen noemenswaardig bezwaar bestaat.

Het huidige ressort der desaschool is daarvoor voldoende groot te noemen.

Over het algemeen zal de uitgestrektheid der dorpen het 3e gedeelte van het huidige onderdistrict beslaan.

De dorpen worden administratief tot districten vereenigd, die het ressort vormen van de drie Lands-ambtenaren hiervoren bedoeld.

Een aantal administratieve districten vormt één administratieve afdeeling, welke even groot is als de gemeente.

Aan het hoofd der afdeelingen staan de respectieve ambtenaren,

met dien verstande, dat de afdeelingscommissaris van politie ondergeschikt is aan het hoofd der gemeente, waarvoor een andere naam dient te komen in plaats van regent, welke naam aan het oude koloniale bestuursstelsel doet herinneren, aangezien het gemeentehoofd als hoogste persoon in zijn gemeente tevens Regeeringsvertegenwoordiger, ook chef der Rijkspolitie voorloopig dient te blijven.

Daarentegen staat het afdeelingshoofd der decentralisatie tegenover het gemeentehoofd als de oudere tegen den jongeren broeder, door zijn adviseerende, voortstuwende, controleerende of kort samengevat leidende rol in de gemeentelijke huishouding.

Drie of meer afdeelingen worden vereenigd tot één provincie, die vanwege de administratieve decentralisatie grooter zal zijn dan het huidige gewest.

Aan het Hoofd van de provincie staat de Regeeringscommissaris van Algemeene Zaken, in de overgangsperiode de gewestelijke decentralisatie-ambtenaar, aan wien alle rijksambtenaren in de provincie ondergeschikt zijn, evenzoo derhalve het gemeentehoofd als politiechef maar niet in zijn kwaliteit van hoofd zijner gemeente.

De gemeenschappelijke belangen der gemeenten, waarvoor de Maleische naam „Daerah" zoo veelzeggend zou zijn, worden geregeld door den Regeeringscommissaris van Algemeene Zaken (R. A. Z.) in overleg met de Deputaten-Raad, bestaande uit afgevaardigden van de gemeenten.

De Deputaten-Raad is regelgevend lichaam.

In die Deputaten-Raad hebben eveneens zitting afgevaardigden der steden, welke binnen de provincie liggen.

De provincie komt derhalve in de plaats van het door de Commissie voorgestelde gouvernement.

Het verschil tusschen de provincie en het gouvernement ligt in de samenstelling van het regelgevend lichaam, dat de Commissie rechtstreeks gekozen wenscht en dat vóór de instelling van gemeente- en dorpsraden komt. Bovenbedoelde reorganisatie der bestuursinrichting is een overgangsmaatregel, noodig voor den waarborg van het succes der gelijktijdige instelling van dorps-gemeente- en stedenraden over geheel Indië.

In tegenstelling met het denkbeeld der Commissie, om de inrichting van de gemeente- en dorpsraden aan den landswetgever

over te laten, ben ik van meening, dat de algemeene trekken dier autonome gebiedsdeelen in de Beginselenwet dienen te worden vastgesteld, zooals zulks in de Grondwet ten opzichte der gemeenteraden is geschied, en wel vanwege de voorname plaats, welke ik aan die autonome gebiedsdeelen in de staatshuishouding van Indië toeken.

VI. Lagere autonome gebiedsdeelen.

Wel is waar wordt in Hoofdstuk VIII van het ontwerp der Beginselenwet van steden, gemeenten en dorpen gerept, maar het kiesrecht, de bevoegdheden, het voorzitterschap, de geldmiddelen, alles wordt overgelaten aan de landswet, terwijl de instelling van die autonome gebiedsdeelen aan de omstandigheden wordt overgelaten.

Het ontwerp der beginselenwet erkent derhalve de urgentie van het bestaan dier instellingen niet dadelijk maar stelt slechts de mogelijkheid daarvoor open.

Daarentegen wordt door de opname der algemeene regelen van die autonome gebiedsdeelen in de Beginselenwet, het bestaan dier instellingen tot grondslag van de staathuishouding van Indië gemaakt.

Kleine verschillen door bijzondere factoren geboden kunnen alsnog afzonderlijk worden geregeld, door die regeling aan de landswet over te laten.

Tot de algemeene regelen behooren het kiesrecht, het voorzitterschap, het zelfbestuur en de autonomie, de bevoegdheid tot belastingheffing of oplegging van diensten voor autonome maatregelen en het verkrijgen van financieele hulp van Regeeringswege voor de zelfbesturende taak, de bevoegdheid tot strafbedreiging tegen overtreding van autonome en zelfbesturende maatregelen, de verhouding tot hoogere lichamen en het toezicht.

Behalve het kiesrecht en het toezicht bestaat er geen verschil tusschen de drie autonome gebiedsdeelen.

VII. Desaraden.

Om van onderaf te beginnen wil ik eerst de desaraden bespreken.

Het desabestuur wordt uitgeoefend door den voorzitter en een vertegenwoordigend lichaam, die in gemeenschappelijk overleg de regels vaststellen, op welke wijze de desa beheerd wordt.

Het vertegenwoordigend lichaam wordt verkozen met algemeen kiesrecht door alle volwassen ingezetenen der desa, derhalve zonder onderscheid van ras, godsdienst, sexe, gegoedheid en ontwikkeling.

De Europeaan, de Arabier en de Chinees, die Nederlandsche onderdaan zijnde, ingezetenen van de desa zijn, hebben even goed kiesrecht als de inheemsche bevolking.

Ook de vrouw bezit kiesrecht; hiertegen zijn van verschillende zijden bezwaren geopperd, voornamelijk van de zijde van Mohammedaansche godsdienstleeraars en andere Islamitische puriteinen.

Het bezwaar van de laatsten heeft echter geen practische beteekenis, daar toch mannen hunne vrouwen, dochters en andere vrouwelijke huisgenooten kunnen verbieden van het kiesrecht gebruik te maken.

Het geldt hier immers niet om kunstmatig gekweekte godsdienstgevoelens al dan niet te ontzien, maar het betreft hier de vraag wat het meest aan het rechtsgevoel naar de bestaande verhoudingen beantwoordt.

De vraag is niet, hoe is het in Mekka of Hadramaut of hoe wenscht men de verhouding der beide sexen tegenover elkaar, maar hoe is die verhouding thans en hoe zijn de toestanden.

Nu is in de desa de vrouw gelijkwaardig aan den man, vooral in het economisch leven.

Voor het levensonderhoud van het gezin werkt de vrouw even hard als de man.

In het tani-leven ploegt, patjolt en egt de man, maar het overplanten het wieden en het oogsten verricht de vrouw.

Het verhandelen van de producten naar de pasar gebeurt gezamenlijk of om beurten, al naar gelang van het product dat verkocht wordt.

In het leven van den handelaar heeft zoowel de man als de vrouw eigen handelswaar om te verhandelen, of is de man opkooper en reiziger, terwijl de vrouw thuis de handelswaar aan den man brengt.

In het arbeidersleven gaan man en vrouw uit, om naar ieders kracht door handenarbeid den kost te verdienen.

In verschillende desa's in Java's binnenland komt het heel veel voor, dat een vrouw den toon aangeeft, in hare omgeving. Geen

gemeenschappelijke sidekah of andere „keroekoenan desa" heeft plaats zonder hare goedkeuring.

Bij dusdanige verhoudingen eischt de billijkheid dat ook ten opzichte van het medezeggingschap in het bestuur der desa gelijke rechten aan man en vrouw worden toegekend.

Het Voorzitterschap.

De strijd over de vraag betreffende benoeming of verkiezing der desahoofden is niet nieuw.

Interessant is het debat naar aanleiding van de beschouwing van den heer C. J. Hasselman over dit vraagstuk in het tijdschrift B. B. Mei-aflevering 1902.

De heer Hasselman komt tot de conclusie, dat het recht van de verkiezing van het desahoofd niet geheel afgeschaft doch beperkt dient te worden tot hetgeen 's lands- en volksbelang zulks medebrengt.

Daartegen komt de Controleur B. B. den heer Ch. E. Bodemeyer in de September-aflevering van hetzelfde jaar op, die het verkiezingsrecht een *ware ramp acht* en tot de volgende conclusie komt:

„Ik voor mij zou het dan ook in elk opzicht wenschelijk achten dat met het heele verkiezingsstelsel *finaal gebroken werd* en daarvoor in de plaats trad een *voordracht* van bijv. twee personen door Controleur en districtshoofd *na verplichte mondelinge raadpleging van de betrokken ingezetenen,* waarvan procesverbaal zou behooren te worden opgemaakt met vermelding van de eventueel ingebrachte bezwaren enz. advies van het hoofd van plaatselijk bestuur en van den regent en beslissing daarna door het hoofd van gewestelijk bestuur".

Als hoofdbeginsel bij het doen van de voordracht acht de heer Bodemeyer o.a. *de erfelijkheid van het ambt* in den geest van artikel 69 R.R., bij ontstentenis van een candidaat de voorrang aan hem, die reeds als desabestuurder gefungeerd heeft en kennis van lezen en schrijven.

Een warm verdediger vond het verkiezingsrecht van desahoofden in den regent van Toeban, den heer Koesoemo Dikdo, die in bovengenoemd tijdschrift, aflevering Januari, Februari 1903 met overtuiging pleitte voor het behoud van het verkiezingsrecht met

dien verstande, dat het erfelijkheidsbeginsel als loon voor langdurigen en trouwen dienst in acht moesten worden genomen.

De bekende en volijverige regent van Demak, wijlen Raden Mas Adipati Ario Hadiningrat, liet zich echter vernietigend over het verkiezingsrecht uit (Tijdschrift Binnenlandsch Bestuur Maartaflevering 1903).

Evenzoo de heeren Raden Toemenggoeng Danoe Koesoemo, Regent van Magelang en Raden Tjokro Soedirdjo, Wedono van Ngasinan (afdeeling Malang) in het onder redactie van den toenmaligen regent van Ngawi, thans ons geachte medelid, den heer Oetojo, uitgegeven Maleisch Tijdschrift voor Inlandsche ambtenaren „de Pewarta Prijaji".

Bij deze aftuigerij van het verkiezingsrecht worden de gebreken voornamelijk geweten aan de omkooperij door en van de kiesgerechtigden en aan hun zucht om daardoor of slechte sujetten of luie, onbeduidende personen tot desahoofd te verkiezen, waarop de bestuursambtenaar hoegenaamd geen invloed heeft.

Volgens deze met de ambtelijke bril geleverde beschouwingen zoude de wantoestand derhalve aan het volk zelf zijn te wijten.

Merkwaardig is het daarom dat het algemeen afgetuigde stelsel zulk een warm verdediger vond in den toenmaligen regent van Toeban.

Dezelfde vraag, waarover het hierboven kortelijk samengevat debat zeventien jaar geleden gevoerd werd, is voor de Commissie zeer belangrijk en dient daarom weder onder de oogen te worden gezien.

Vooraf rijst echter een andere vraag nl. of eventueele inbreuk op het recht van vrije keuze der desahoofden geen ongunstigen invloed op bestaande verhoudingen en toestanden uitoefent.

Hiervoor behoeft m.i. geen vrees te bestaan en wel om de volgende redenen.

In de eerste plaats heeft het recht van vrije keuze door de beperkende bepalingen op de uitoefening daarvan niet de beteekenis welke men aan de woorden van vrijheid en keuze toekent.

Voor de vrijheid van kiezen toch is noodig een waarborg om de slecht gebleken keuze ongedaan te kunnen maken.

Die waarborg ligt in de periodieke aftreding van den gekozene of in de bevoegdheid der kiezers om hem te dwingen af te treden, zoodra hij niet aan de in hem gestelde verwachtingen beantwoordt.

Beide factoren nu worden „in de vrije keuze" der desahoofden gemist.

De duur van het ambt van het gekozen desahoofd toch is geheel van hemzelf afhankelijk d.w.z. zoolang hij zich stipt aan de voorschriften houdt en zijne plichten doet.

Door de bevolking gekozen, wordt hij in zijne handelingen door de boven hem van Regeeringswege gestelde machten beoordeeld en ontslagen; de kiezers hebben zich daarbij goedschiks of kwaadschiks neer te leggen, zij missen ten eenenmale de bevoegdheid om het door hem tot zijn ambt gekozen desahoofd tot aftreden te dwingen, zelfs niet indien hij tegenover de kiezers tegen de voorschriften zondigt.

Zoodanige keuze is niet vrij te noemen.

Verder is n.b.m. van keuze in de juiste beteekenis van het woord ook geen sprake, omdat de goedkeuring daarvan van het oordeel van het gewestelijk hoofd afhankelijk is.

Ondanks het bepaalde bij alinea 1 van artikel 5 der Ordonnantie van 7 April 1907 staatsblad No. 212, toch, n.l.:

„Tot desahoofd zijn niet verkiesbaar:

1e vrouwen;

2e onvolwassenen;

3e niet-eervol ontslagen desahoofden en landsdienaren;

4e zij, die bij een in kracht van gewijsde gegane vonnis zijn ontzet van het recht tot het waarnemen van alle openbare ambten, ingeval op het tijdstip der verkiezing de termijn van ontzetting nog niet verloopen is. De goedkeuring wordt geheel aan het oordeel van het gewestelijk hoofd gelaten bij het slot van artikel 8 van genoemde ordonnantie, dat zegt:

„dan wel wegens andere gewichtige redenen van openbaar belang voor het ambt van desahoofd ongeschikt is te achten", welke woorden zooveel ruimte laten voor de subjectieve meening van het gewestelijk hoofd, dat het per slot van rekening deze hoofdambtenaar is, die kiest.

Het geldt bij de keuze der desahoofden derhalve: „de bevolking wikt, de resident beschikt", waardoor de keuze „niets anders beteekent dan „aanbeveling" of candidaatstelling".

Waar het gewestelijk hoofd de rapporten over den tot desahoofd gekozene van zijne ondergeschikte ambtenaren krijgt i.c. het

Inlandsch hoofd, is de keuze terug te brengen tot die van den Inlandschen bestuursambtenaar.

Het komt dan ook niet zelden voor, dat personen, twee of meermalen gekozen, niet tot het ambt van desahoofd worden toegelaten, omdat de bestuursambtenaar, Europeesche of Inlandsche, den man, platweg gezegd, niet lust.

Ook het omgekeerde heeft dikwijls plaats: er zijn onder de desahoofden vele personen, die twee of meer jaren voor misdaden in de gevangenis hebben gezeten.

De geschiedenis van het recht van vrije keuze der desahoofden toont verder aan, dat op dat recht meermalen door den wetgever inbreuk is gepleegd.

Het door Fransen van de Putte genoemde „palladium der vrijheid van de Javanen" is „door alle vroegere Inlandsche beheerschers geëerbiedigd, door den Islam ontzien, door Raffles geregeld, door de Commissarissen-Generaal gehandhaafd, door Van den Bosch geschonden, door het R. R. gewaarborgd" (Margadant R.R. van N.-I. deel III blz. 55).

Door Van den Bosch geschonden, door het R.R. gewaarborgd, maar zoodanig geregeld, dat er niet veel overblijft van het oorspronkelijk karakter van het z.g. palladium, waarvan Rochussen in 1854 getuigde: „ik acht in een waarachtig vrije keuze van de desahoofden den grootsten waarborg gelegen voor het welzijn en de belangen van Java's bevolking".

Immers in de regeling van 1878 werden de factoren weggecijferd, welke de „waarachtig vrije keuze" duidelijk verzekerden, en in de vóór dien bestaande volksinstellingen aanwezig waren, n.l. 1e tusschentijdsche verwisseling voor den eisch om ontslag en masse;

2e periodieke verkiezingen (Margadant R.R. v. N.-I. deel III blz. 63—65).

Niet alleen Van den Bosch, maar ook de Regeering in 1878 en in 1907 heeft derhalve inbreuk gemaakt op het recht van de bevolking, haar verzekerd bij artikel 71 R.R.

Waar gebleken is, dat bij inbreukmaking op het recht van vrije keuze der desahoofden geen noemenswaardige tegenkanting van de zijde der bevolking is ondervonden, lijkt het me daarom niet te boud gezegd, dat, indien thans voor de zooveelste maal

daarop weder inbreuk wordt gemaakt geen verzet van het volk te verwachten is.

De zoo geroemde vrije keuze der desahoofden is door die inbreuk en door de huidige regeling van desahoofd-verkiezingen geworden een vermomde benoeming.

Kan elke vermomming misvatting veroorzaken, die vermomde benoeming heeft inderdaad verwarring gesticht in de verhouding van het desahoofd tot de bevolking eenerzijds en tot het Inlandsch hoofd anderzijds.

Thans blijft de beantwoording van de vraag over, of door erkenning en regeling van de benoeming van desahoofden in plaats van de vervormde vrije keuze het algemeen belang en dat van het volk gediend wordt.

In het hiervoren uiteengezette stelsel heeft het desahoofd een andere en belangrijker rol te spelen dan thans.

Hij zal dan niet meer zijn het willooze werktuig van den bestuursambtenaar, om diens bevelen ten uitvoer te brengen, maar het denkende en leidende hoofd zijner desa, waarvoor niet alleen kennis van de heerschende adat in zijn desa, maar ook initiatief een vereischte is.

Aan het desahoofd worden daardoor hoogere eischen gesteld dan thans, waarvoor de vrije keuze geen genoegzamen waarborg biedt.

Zooals ik tevoren uiteengezet heb, is de taak van het desahoofd in de eerste plaats de uitvoering van regeerings- en bestuursmaatregelen en in de tweede plaats pas de autonomie, welke echter door de veel omvattendheid der eerste geheel op den achtergrond is geraakt; hierdoor is het desahoofd behalve leider der bevolking en behartiger van hare belangen, tevens vertegenwoordiger der Regeering in de desa.

In mijn overlegstelsel in plaats van de printah als overgangsmaatregel tot volledige autonomie, komt het desahoofd tegenover het Land als de Hollandsche dorpsburgemeester tegenover het Rijk.

Het is daarom billijk dat het Land invloed krijgt in de keuze van het desahoofd.

Door de instelling van den verkozen desaraad heeft de bevolking genoegzaam tegenwicht tegenover de benoeming van het desahoofd.

Voor de desa-autonomie eischt echter eveneens de billijkheid, dat de invloed van de desa op de benoeming van haar hoofd niet geheel verloren gaat.

Hieraan kan voldaan worden door de benoeming van het desahoofd bij voorkeur uit een door den desaraad opgemaakte voordracht van minstens twee personen te doen plaats hebben.

Ten einde bij de benoeming van het desahoofd zooveel mogelijk met de gevoelens der bevolking rekening te houden, ware verder aan den gemeenteraad (niet den regent alleen) het benoemingsrecht toe te kennen.

Op bovenvermelde gronden en op de daarbij aangegeven wijze is benoeming in plaats van verkiezing van het desahoofd m.i. ten volle gerechtvaardigd.

De bevoegdheid.

De raad is bevoegd om besluiten te nemen en door strafbedreiging (boete van ten hoogste *f* 25.—) daaraan kracht bij te zetten.

De besluiten krijgen geldigheid na goedkeuring door den gemeenteraad op advies van den afdeelingsambtenaar voor de decentralisatie.

Weigering van goedkeuring is alleen geoorloofd wanneer de besluiten de bevoegdheid overschrijden en in strijd zijn met het belang der gemeente of dat van het Land. Hooger beroep op de beslissing van den gemeenteraad ten deze is toegelaten op den Provincialen Raad.

De goedgekeurde besluiten worden door plakkaten, gesteld in de taal der desa en in het schrift het meest in de desa in gebruik en door uitroep en bekkenslag den volke bekend gemaakt.

Verder heeft de desaraad de bevoegdheid om belastingen te heffen, welke niet tot de bevoegdheid van gemeente en Land behooren en diensten van de ingezetenen te vorderen.

Ofschoon dit laatste tot de antikiteiten van bestuursbevoegdheden behooren, acht ik vooralsnog het behoud daarvan geboden, omdat in vele streken op Java de geldhuishouding nog niet overheerschend is.

Hier heeft het spreekwoord „Time is money" nog geen beteekenis, omdat „there is plenty time, but to little money".

In zoodanige streken wordt arbeidsprestatie lichter gevoeld dan belastingbetaling.

Zooals ik hiervoren gemotiveerd heb, is de taak van den desaraad in de eerste plaats een zelfbesturende.

Alle maatregelen van hoogere lichamen worden niet meer alleen door en op bevel van het desahoofd uitgevoerd, doch steeds in overleg met den raad en op besluiten van dezen.

Ten slotte krijgt de desaraad de bevoegdheid om geschillen in der minne te schikken, welke handeling na goedkeuring van den Landraad rechtsgeldigheid verkrijgt.

Zulks is zeer aan te bevelen, omdat zooals thans geschiedt vele geschillen omtrent het gade-ginade (pandstelsel) van gronden, erfeniskwesties enz. in de desa met onderling goedvinden der partijen geregeld worden.

Geldmiddelen.

Deze worden verkregen door subsidie van de Regeering of gemeenteraad en door belastingheffing of het opleggen van opcenten op 's Lands belastingen, waarvoor een speciale vergunning van Regeeringswege vereischt wordt.

Het spreekt vanzelf, dat alle inkomsten in de desakas vloeien en niet meer bij het desahoofd zooals thans het geval is.

Het desahoofd wordt uit de desakas bezoldigd.

De subsidie van Regeeringswege wordt verleend voor de bestrijding van de kosten voor de uitoefening van het zelfbestuur; ik denk hierbij in de eerste plaats aan de verzorging van de veiligheid voor persoon en goed, vooral de ten dien aanzien getroffen preventieve maatregelen.

's Lands financiën toch zijn thans van dien aard, dat algeheele overname van deze taak door het Land in de eerste decenniën niet plaats kan hebben, zonder dat daarvoor nieuwe lasten op de bevolking gelegd worden.

Evenzoo zal ten aanzien van aanslag en inning van belastinggelden van het Land voorloopig geen verandering kunnen worden gebracht, niettegenstaande de overname van deze taak zeer dringend is.

De subsidie kan worden verleend door het toekennen van een flink precentage (ten minste 25 %) van alle 's Lands belastingen en van eventueel ingevoerde gemeentebelastingen aan de desa welke subsidie aldus in de plaats van het collecteloon voor het huidige desahoofd komt.

De lasten op de bevolking voor het inkomen van het desahoofd worden omgezet in belastingen, zooals „pantjen" (arbeidsprestaties ten behoeve van het desahoofd, welke in de meeste desa's thans in geld zijn omgezet), „pesaksen" (getuigengelden bij verhandeling van vee en transacties van gronden), „sampil" (een achterbout van elke in de desa geslachte geit, karbouw of koe, welke rechtens aan het desahoofd toekomt), „berkat" (een hoeveelheid eten ten waarde van minstens 25 cent, van elk in de desa gehouden feestmaal of andere soort sidekah), „persenbang" (één procent van het bedrag, door een desa ingezetene van de afdeelingsbank opgenomen), een deel van de „zakat" en „pitrah" (godsdienstbelasting in den vorm van padi en beras), „wang soerat" (een zeker bedrag voor het afgeven van aanbevelingsbrieven of identiteitsbewijzen), enz.

Aanbeveling verdient om het huwelijk en de echtscheiding in de desa te doen plaats hebben, waardoor de „prekasak" (huwelijksgeld) en de „wang pegat" (echtscheidingsgeld) in de desakas vloeien.

Ook de z.g. „oeroenan desa" (bijdragen voor desawerken" als duikers, bruggetjes etc.) wordt in belasting omgezet.

Ten slotte komen voor desa-inkomsten in aanmerking het beheer van pasars en heilige graven, welke niet door de gemeente geëxploiteerd worden.

Deze belastingen dienen voornamelijk om de kosten voor autonomie te bestrijden.

Het toezicht.

In de overgangsperiode wordt het toezicht op de desaraden uitgeoefend door den districtsdecentralisatie-ambtenaar, die door tusschenkomst van den afdeelingsambtenaar van decentralisatie voeling houdt met den gemeenteraad, om later geheel op dezen raad over te gaan.

VIII. Gemeenten, samenstelling.

De gemeenteraden worden gekozen volgens het kiesstelsel neergelegd in de nota-Cramer. Als overgangsmaatregel kan door benoeming het aantal leden aangevuld worden.

In dit verkiezingsstelsel wordt het volk het best vertegenwoor-

digd, terwijl de bezwaren tegen de uitoefening van het algemeen kiesrecht voor den gemeenteraad ontzeild worden.

Het Voorzitterschap.

Aan het hoofd der gemeente staat een door den Gouverneur-Generaal benoemde landsdienaar met den titel van burgemeester (ik geef dezen ambtstitel gaarne voor een betere).

De tegenwoordige regenten worden tot het nieuwe ambt benoemd, tenzij zij te kennen geven pensionneering te verkiezen.

De duur van het ambt van burgemeester is afhankelijk van zijne capaciteiten als zoodanig, zoowel ter beoordeeling van den R.A.Z. als van den raad en van de publieke opinie.

De burgemeester is tevens hoofd der politie en alle politie-autoriteiten in zijn ressort zijn aan hem ondergeschikt. Hij leidt de raadsvergaderingen en is de uitvoerder van de beslissingen van den raad, in welke taak hij bijgestaan wordt door de gemeente-ambtenaren en zoo noodig door de wethouders. Ambtshalve is hij een der afgevaardigden van den raad in den Provincialen Deputaten-raad.

De bevoegdheid.

De raad is bevoegd om verorderingen uit te vaardigen, tegen overtreding waarvan een strafbedreiging geoorloofd is van een boete van ten hoogste van *f* 100.—, belastingen te heffen (ook opcenten op de landsbelastingen), doch niet aan personen diensten op te leggen, zooals de desaraad.

De verordeningen verkrijgen kracht na goedkeuring door den R. A. Z. in overleg met den Deputatenraad, na gehoord advies van den afdeelingsambtenaar voor de Decentralisatie. Hooger beroep op de beslissing van het Provinciaal bestuur is bij de Regeering toegelaten.

De werkkring omvat in de eerste plaats de uitvoering van regeeringsmaatregelen in zelfbestuur en verder de behartiging der gemeenschappelijke belangen der dorpen ten aanzien van hygiëne, landbouw, veeteelt en andere economische zaken, o.a. het beheer van groote markten, van onderwijs, van heilige graven enz. in het kort alles, wat niet tot de werkzaamheden der dorpen behoort, doch in het ressort zelf geregeld kan worden.

Financiën.

Wat van de desa te dezen aanzien gezegd is, geldt eveneens voor de gemeente n.l. voor de bestrijding der kosten voor zelfbestuur bijdrage van regeeringswege en voor de autonomie eigen belastingheffing.

Het toezicht.

Het toezicht wordt uitgeoefend door het Provinciaal-bestuur, door tusschenkomst van den afdeelingsambtenaar voor de Decentralisatie in de overgangsperiode.

IX. Steden.

Na de uitweiding over den gemeenteraad kan ik hierover kort zijn.

Het verschil met den gemeenteraad ligt voornamelijk in het gemis van dorpen en dorpsraden.

Evenals de gemeente heeft de stad ook afgevaardigden in den Provincialen Deputatenraad.

De verdeeling van het aantal zetels in den Deputatenraad worde zoodanig geregeld, dat de steden, kleiner in ressort en bevolkingsaantal, maar daarentegen belangrijker door de hoogere politieke en economische ontwikkeling dan de gemeenten, niet in het gedrang komen.

X. Provinciën.

Na al het voorgaande kan ik over de Provinciën eveneens kort zijn.

Behalve het toezicht op de dorpen, gemeenten en steden, heeft de Provincie tot taak, om al datgene te regelen wat tot de gemeenschappelijke belangen der gemeenten en steden behoort en wat niet door de gemeente of stad zelf geregeld kan worden, en verder alles, wat voor Regeeringszorg te veel is (decentralisatie van 's Lands gezag).

Met het bovenstaande meen ik naar mijn vermogen de leemte te hebben aangevuld, welke naar mij voorkomt in het ontwerp

van met op de Landsordening te ontdekken is, n.l. het schema van den onderbouw van het Land Indië.

De Commissie heeft gemeend bij het ontwerpen van Indië's staatsgebouw uit voorzichtigheid zoo min mogelijk aan de fundamenten te komen, en ze voorloopig te laten, zooals ze zijn, tot tijd en wijle de ingestelde Landstaten daarin verandering brengen.

Wel heeft zij vaag hier en daar eenige lijnen getrokken, maar het project der fundamenten blijft hetzelfde.

Daarentegen heeft de Commissie bijzondere zorg besteed aan de teekening van het dak, dat naar mij voorkomt te mooi is om op die fundamenten te worden gebouwd niet alleen, maar ook te zwaar van constructie om door die fundamenten te worden gedragen.

Zoowel in vorm als in constructie mis ik harmonie tusschen het dak en de fundamenten van het ontwerp van een „Indië's staatsgebouw".

XI. Gouverneur-Generaal, Regeering en Landstaten.

Kortelijk samengevat is het schema van het ontwerp van den bovenbouw van Indië's staatsgebouw aldus: De regeling der inwendige aangelegenheden wordt overgelaten aan de Indische Regeering, bestaande uit Gouverneur-Generaal en Raad van Indië, in overleg met de Landstaten, met hooger beroep op de Staten-Generaal in Holland bij geschillen met het vooropgezette doel, dat zooveel mogelijk samenwerking worde verkregen tusschen Regeering en Landstaten. De Gouverneur-Generaal heeft in de Regeering een zoodanig overwicht dat zijn macht een absolute is te noemen, evenzoo ten opzichte van de Landstaten, aan wie hij met de andere medeleden der Regeering verantwoording schuldig is, doch die des ondanks de bevoegdheid missen om de Regeering tot aftreden te dwingen. Door zijne verantwoordelijkheid tegenover den Koning is den Gouverneur-Generaal een dubbele rol toegedacht.

In deze bevoegdheid van den G.-G. en de verhouding der Regeering tot het vertegenwoordigend lichaam ligt m.i. geen genoegzamen waarborg voor de zoo noodige samenwerking tusschen Regeering en Landstaten, doordat daarin een paring is tot stand gebracht van twee niet-harmonieerende factoren nl. de absolute macht en de democratie.

De Landstaten drukken den wil uit van de meerderheid der ingezetenen; de bedoeling nu is om met de instelling der Landstaten de regeling en het beheer der staathuishouding in overeenstemming te brengen met den wil van die meerderheid.

Door de bevoegdheid van de Regeering om tegen den wil der Landstaten te handelen en de absolute macht van den G.-G. in de Regeering wordt niet alleen de door de Commissie zoo overtuigend verdedigde autonomie prijs gegeven, maar is tevens het noodlottige gevaar niet uitgesloten, dat een scherpe verhouding ontstaat tusschen Regeering en vertegenwoordigend lichaam, hetgeen remmend werkt op den geregelden gang der staatsmachine en waardoor botsingen tusschen de gestelde machten mogelijk worden gemaakt, althans een onhoudbare toestand geschapen kan worden.

Waar de G.-G. partij kiest, is alleen een ingrijpen van de Regeering in Holland het eenige middel om aan dien onhoudbaren toestand een einde te maken, hetgeen naar mij voorkomt een inbreuk beteekent op de autonomie van het Land Indië.

Worden bij geschil tusschen Regeering en Landstaten, de laatsten door den Staten-Generaal in het gelijk gesteld dan zal de Gouverneur-Generaal, die niet alleen actief, maar ook met overwegenden invloed aan de Regeering deelneemt en daardoor in de eerste plaats en het meest in het geschil betrokken is, om het prestige der Regeering tegenover de Landstaten hoog te houden en zich van hunne samenwerking te verzekeren, genoodzaakt zijn, om de zaak aan het oordeel van Indië's ingezetenen te onderwerpen door de Landstaten te ontbinden.

Worden dezelfde personen voor de Landstaten gekozen dan blijft den Gouverneur-Generaal alleen over, om of gebruik te maken van zijn absolute macht of af te treden, doordat ook de hoogste persoon in den Lande als de verantwoordelijke persoon in de Regeering zijn prestige tegenover Indië's burgerij verspeeld heeft.

In het eerste geval vervalt men weder tot het huidige systeem n.l. het bestuur over Indië wordt vanuit Holland geleid, om niet te spreken van ongewenschte conflicten, terwijl het tweede geval een inbreuk beteekent op het benoemingsrecht van den Koning, aan wien de G.-G. in de eerste plaats verantwoording schuldig is en als zoodanig zich aan zijn wil heeft te onderwerpen.

Er blijft m.i. daarom niets over, dan de consequentie ook in dit opzicht aan te durven, en niet halverwege te blijven staan, het democratische parlementairisme worde aanvaard: onschendbaarheid van den Gouverneur-Generaal en de verantwoordelijkheid van de leden van den Raad van Indië aan de Landstaten.

Dit is echter alleen mogelijk, zooals de Commissie op blz. 103 der Algemeene Beschouwingen terecht heeft opgemerkt, „indien de volksvertegenwoordiging, die dat recht hanteert tegen de regeering, ook kan dragen de verantwoordelijkheid van de regeering m.a.w. als die regeering op zij gaat, de regeering kan overnemen".

Ter zijde latende, dat blijkens de motieven en overtuigende argumentatie der Commissie ten aanzien van „de geschiktheid van Indië voor de uitoefening van autonomie" en van „de mogelijkheid van het in het leven roepen van een vertegenwoordigend lichaam voor het Land", naar mijne overtuiging die overname der regeering met succes plaats kan hebben, behoeft m.i. bij de instelling van het democratische parlementairisme de eventueele overname der regeering niet direct door de volksvertegenwoordiging worden gedaan.

Immers, wanneer men de politieke stroomingen in Indië nagaat, dan constateert men, dat de politieke vereenigingen in Indië hare zusterpartijen in Nederland hebben, althans parallel-partijen, die in algemeene trekken dezelfde strekking hebben.

Hierdoor kan de Koning uit partijen in Nederland die van gelijke kleur zijn als de meerderheid der Landstaten, de vervangers benoemen van de in Indië door de Landstaten ter zijde gestelde regeeringsmannen, indien in Indië zoodanige personen niet te vinden zijn hetgeen, zooals ik te voren gezegd heb, wel zelden zal voorkomen, omdat reeds thans voldoende mannen uit de Europeesche bevolkingsgroepen aangewezen kunnen worden van alle politieke partijen, van rood tot zwart, van links tot rechts, van extremist tot oer-conservatief, die de capaciteiten bezitten om aan het roer van den staat te staan, terwijl in de Inlandsche maatschappij zoodanige krachten ook, zij het sporadisch, te vinden zijn.

De tweeledige rol van den G.-G. worde daarom prijsgegeven, als vertegenwoordiger des Konings moet hij boven alle partijen verheven blijven en zich niet blootstellen aan aanvallen in het

politieke steekspel en men late daarom zijne helpers het politieke arena alleen binnentreden.

Als vertegenwoordiger van den onschendbaren Koning in dit deel van den Staat, moet hij evenals zijn Lastgever onaantastbaar blijven.

Hij blijve als lasthebber van den Koning alleen aan Dezen en aan niemand anders verantwoording schuldig.

Zijn taak is in de voornaamste plaats te waken, dat aan aangelegenheden, den Staat rakende, door het Land Indië niet getornd wordt, maar hij blijve voor wat betreft Indië's inwendige zaken onschendbaar, waardoor zijne leidende en voortstuwende kracht tot heil van het volk van Indië zich beter ontplooien kan.

Voorlichting in zake wildhout en het Boschproefstation

door

Dr. Ir. L. G. DEN BERGER.

In de eerste aflevering van den loopenden jaargang van dit tijdschrift komt een artikel voor de hand van den heer *J. C. Lamster*, getiteld *„Gouvernementskeuring van Wildhout en een Informatiebureau voor Wildhoutexploitanten"*. Aangezien genoemde heer tot voor korten tijd als hoofd van de Opnamebrigade voor de Buitenbezittingen aan den Dienst van het Boschwezen verbonden was en dus gecenseerd zou kunnen worden op de hoogte te zijn van hetgeen er aangaande de onderwerpelijke kwestie in bewerking is, heeft allicht de opvatting post gevat, dat het Boschwezen, meer speciaal het Boschproefstation, de instelling, die ook door den heer Lamster daartoe aangewezen wordt geacht, vrijwel volslagen in gebreke is gebleven om in de aangegeven richting werkzaam te zijn.

In het *„Boschbouwkundig Tijdschrift Tectona"* verscheen reeds een tweetal artikelen, waarin min of meer in het kort is aangegeven, welke richting het Boschproefstation zich voorstelt ter zake in te slaan. [1])

Verschillende gouvernementsinstellingen en particulieren, zoowel houthandelaren als houtverbruikers, hebben dan ook reeds den weg naar het Boschproefstation weten te vinden, ten einde omtrent het door hen te verhandelen, resp. te koopen hout voorgelicht te worden. Het schijnt echter, afgaande op de publicatie van den heer *Lamster*, dat het werk van de genoemde instelling

1) *H. Beekman.* „Het door het Proefstation voor het Boschwezen te verrichten Houtonderzoek". Tectona 1918 Afl. 1 en 2; *F. H. Endert.* „De botanisch-houttechnische exploratie der Buitenbezittingen". Ibid. 1919 Afl. 11.

inzake houtonderzoek in den ruimsten zin des woords, nog niet in voldoende mate tot belanghebbenden is doorgedrongen. Een en ander is aanleiding, dat ik, mede wegens het interessante van de wetenschappelijke zijde van het vraagstuk, gaarne de gelegenheid aangrijp om eene uiteenzetting te geven van hetgeen het Boschproefstation verricht, om den houthandel naar behooren voor te kunnen lichten.

De bezwaren tegen het gebruik van wildhout, welke men steeds hoort noemen en die behalve in het artikel van den heer *Lamster* ook in de voor het Algemeen Ingenieurscongres door Dr. Ir. *J. Ph. Pfeiffer* en door schrijver dezes bewerkte prae-adviezen werden te berde gebracht, zijn in het kort samengevat de volgende.

Bij de groote verscheidenheid van wildhoutsoorten, die reeds aan de markt komen en in de toekomst nog daarop gebracht zullen worden, is de herkenning op den blooten uiterlijken indruk als regel uitgesloten. Bovendien is de kennis omtrent de bruikbaarheid dier houtsoorten, op enkele uitzonderingen na, nog zeer onvolledig en verre van algemeen goed.

Over het algemeen genomen moeten dus de verbruikers van wildhout afgaan op hetgeen hun leverancier omtrent het door hem verhandelde hout gelieft te vertellen. Dat daarvan door verschillende houthandelaren misbruik gemaakt werd en nog wordt gemaakt en dat de teleurstellende ervaringen aldus opgedaan met minderwaardige wildhoutsoorten eene ernstige belemmering zijn tegen eene gewenschte en noodige snelle toename in het verbruik van deugdelijk wildhout behoeft dan ook, evenmin als het feit, dat de handel in verband daarmede dringende behoefte gevoelt aan voorlichting omtrent hout, nader betoog.

Het houtonderzoek, zooals dit aan het Boschproefstation wordt uitgevoerd, heeft, gelijk in het aangehaalde artikel van *Beekman* kort en zakelijk werd geformuleerd, tot doel „behalve het dienen van de wetenschap voor zich, het nagaan van de eigenschappen, welke de algemeene bruikbaarheid van houtsoorten (voor constructiedoeleinden bijv.) en de bruikbaarheid voor bijzondere doeleinden (bijv. meubels, papier, kisten, bestrating enz.) bepalen, het nagaan van de groeivoorwaarden, cultuur- en verplegingsmethoden, welke deze eigenschappen beïnvloeden, het nagaan van den invloed van verschillende behandelings- en bewerkingswijzen van

het hout en voorts het wetenschappelijk en practisch identificeeren van houtsoorten en het groepeeren in bruikbaarheidsklassen".

„De resultaten hebben de bedoeling in de eerste plaats den handel en de gebruikers van hout gegevens te leveren omtrent het door hen te verhandelen en te verbruiken hout, voorts der industrie voorlichting te verschaffen omtrent de mogelijkheid van gebruik van verschillende houtsoorten voor industrieele doeleinden enz.".

In het aangehaalde artikel van den houtvester *Endert* wordt medegedeeld; „van alle onderzochte houtsoorten legt zij (d.i. de technologische afdeeling van het Boschproefstation) collecties aan van hand- en museummonsters en microscopische praeparaten, ...".

„Zij kan hulp verleenen bij het bijeenbrengen van authentieke monstercollecties in handelsmusea, en authentieke vergelijkingsmonsters aan belanghebbenden op aanvraag verstrekken. Speciale aandacht zal zij wijden aan het opsporen van vervalschingen in handelshout".

„Als in de naaste toekomst de mogelijkheid blijkt om in de groote houtuitvoerhavens en op de groote houtstapelplaatsen door het Boschproefstation opgeleide Gouvernements houtkeurders te plaatsen, die door middel van een stempel de waardeklasse van het hout waarmerken, de houthandelaar zich vrijwillig onder deze keur stelt en de kooper uitsluitend zulk gewaarmerkt hout verlangt, zal zeer veel bereikt zijn in het belang van eene gezonde houtindustrie in de B.B."

Het zij met bescheiden voldoening geconstateerd, dat het Boschproefstation dan ook reeds bezig is aan het vervullen van alle redelijke wenschen, welke de heer *Lamster* als belangstellend buitenstaander, geheel onafhankelijk van deze instelling, in zijn artikel formuleerde en dat het Boschproefstation dus blijkbaar op den goeden weg is.

De heer *Lamster* meent echter, dat de vervulling dier wenschen een eenvoudige zaak is, die weinig tijd van voorbereiding zal kosten. Zooals ik hieronder zal aantoonen is noch het een, noch het ander het geval en zal het nog jaren duren, alvorens de handel naar behooren zal kunnen worden voorgelicht. Al staan wij niet meer geheel met leege handen, al kunnen wij thans reeds belanghebbenden op de voornaamste punten op redelijke wijze inlichten,

toch blijft juist, wat *Beekman* aan het slot van zijn aangehaald artikel zegt, naar aanleiding van het feit, dat eerst in 1917 tot aanstelling van een technoloog aan het Boschproefstation voor het houtonderzoek werd overgegaan, terwijl de Vereenigde Indische Boschexploitatie Maatschappijen reeds jaren te voren het belang daarvan hadden ingezien en een scheikundig ingenieur voor het onderzoek van de door haar in den handel gebrachte, eventueel te brengen houtsoorten aan zich verbonden, n.l. „Er is wel eens beweerd, dat de oprichting van het Boschproefstation tegenover het chronische personeelsgebrek bij onzen Dienst, als prematuur moet worden beschouwd. Een eeuw prematuur wordt zelfs wel gezegd en dit wordt dan van eene humoristische overdrijving geacht". .... „Bij de vaak sprongsgewijze uitbreiding van den Dienst, die ons steeds als het ware verrast heeft en welke men daardoor nooit heeft kunnen *voorbereiden,* maar altijd heeft moeten *volgen,* is men in 10-tallen jaren nog niet door het personeelsgebrek heen, waar men ook reeds 10-tallen jaren in zit".

„Het is een onjuist inzicht met betreurenswaardige gevolgen, te denken, dat eenig onderdeel van den Dienst zou kunnen wachten, of zelfs maar achtergesteld zou mogen worden bij een ander onderdeel".

„Had men dit een 20- óf 30-tal jaren geleden ingezien, men zou nu niet zoo poover met leege handen staan tegenover de om voorlichting vragende handel en industrie, — om maar bij het eene onderwerp „houtonderzoek" van het zoo ruime nog braak liggende veld van het boschonderzoek te blijven — men hadde het Gouvernement het beschamende figuur gespaard, te moeten aanzien hoe van particuliere zijde de door het Gouvernement verwaarloosde taak werd opgenomen".

„Niet prematuur, maar eenige tientallen jaren te laat geschiedde de oprichting van het Boschproefstation".

Inderdaad kan de nijpende achterstand, die door het op zulk een laat tijdstip aanvatten van het houtonderzoek veroorzaakt werd, niet in enkele jaren worden ingehaald en om bij het onderwerp houtherkenning te blijven — zeker niet in den korten tijd, waarin de heer *Lamster* zich dat blijkbaar voorstelt mogelijk te zijn.

Uit de hiervoor gegeven omschrijving van het doel van het houtonderzoek is het, mede in verband met het groote aantal houtsoorten, dat voor onderzoek in aanmerking komt, duidelijk, dat

het te bewerken arbeidsveld van reusachtigen omvang is. Uit den aard der zaak is dan ook beperking noodig, allereerst tot de thans reeds voor den handel belangrijkere soorten. Maar ook dan blijft de taak van het Proefstation ingewikkelder dan het den leek op het eerste gezicht toeschijnt.

Zeer terecht merkt de heer *Lamster* op: „de onzekerheid heeft reeds meermalen geleid tot absoluut waardelooze proefnemingen, doordat men later tot de ontdekking kwam, zijne proeven te hebben genomen met minderwaardig product en niet met de eigenlijk voor de proefneming bestemde houtsoort".

Het wekt dan ook verwondering, dat genoemde heer in zijn betoog in het geheel geen rekening houdt met de moeilijkheden, die aan het verkrijgen van betrouwbaar onderzoekingsmateriaal zijn verbonden en juist het onderzoek tracht te dringen in eene richting, waarin zekerheid daaromtrent ontbreekt.

De heer *Lamster* is niet de eenige geweest, die er bij het Boschproefstation op heeft aangedrongen om publicaties uit te geven in den geest als die van *Foxworthy* „Indo-Malayan Woods" of *Schneider* „Filippine Woods, their Preparation and Uses etc.". Indirect wordt daarmede te kennen gegeven, dat aan de in de Filippijnen gevolgde werkwijze de voorkeur wordt gegeven boven de door het Boschproefstation verkozene.

Als instelling, die door het onpartijdige standpunt, dat zij inneemt, het vertrouwen zoowel van den houthandelaar als van den houtverbruiker moet hebben en behouden, *moet* het Boschproefstation echter weerstand blijven bieden aan in die richting uitgeoefende pressie, het *mag* er zich niet toe laten leenen, om op grond van de ook door hem erkende behoefte aan voorlichting, publicaties in de wereld te zenden, die momenteel wel gretig zouden worden ontvangen en bij den belang*stellenden* leek wel den indruk zouden vestigen, dat het Boschproefstation toch wel in korten tijd veel presteert, maar die per slot van rekening toch bij belang*hebbenden* na korten tijd met teleurstelling terzijde zouden worden gelegd en het vertrouwen zouden doen verdwijnen, omdat ze op onzekere basis berusten en dan ook niet zelden foutieve voorlichting geven. Ik wijs er in dit verband op, dat mij uit een schrijven van de Filippijnsche „Forest Service" aan een onzer grootere houthandelmaatschappijen gebleken is, dat men daar tot

het inzicht gekomen is vroeger niet op den juisten weg geweest te zijn en dat daar thans veel werk overgedaan moet worden.

Ik wil hiermede niets aan de waarde van de genoemde publicaties afdoen, voor deskundigen bevatten zij tal van waardevolle gegevens en ook de belanghebbende in houtzaken zal daarin veel wetenswaardigs vinden, echter moeten de bij elke behandelde houtsoort gegeven bijzonderheden nog al eens met de noodige reserve worden aanvaard.

Tot het bijeenbrengen van het benoodigde onderzoekmateriaal kan men 2 wegen inslaan, n.l.

1. men verzamelt houtmonsters onder hun inlandsche of handelsbenamingen;
2. men verzamelt houtmonsters met bijbehoorend herbariummateriaal, zoodat men steeds de botanische herkomst kan vaststellen en gaat daarbij na, welke inlandsche en handelsnamen voor deze soorten gebruikelijk zijn.

De eerstgenoemde weg levert snel onderzoekmateriaal, doch kan om de volgende redenen niet veilig tot het beoogde doel voeren.

In de inlandsche en handelsbenamingen van onze houtsoorten heerscht een schrikbarende verwarring. Het vaststellen van een betrouwbaren inlandschen naam is niet zoo eenvoudig als men geneigd is te denken.

Het aantal werkelijke boomkenners onder de inlanders is veel geringer dan men gewoonlijk gelooft en zeker veel minder dan dat van hen, die zich daarvoor uitgeven. In zijn bekend werk „A Manual of Indian Timbers" zegt *Gamble* heel typeerend het volgende omtrent de moeilijkheden, die zich in Britsch-Indië voordoen bij de vaststelling van betrouwbare inlandsche boomnamen:

„In this place I think it right again once to caution Forest officers against the practice of adopting the scientific names given as equivalents of vernacular words".

.....

„To a Forest officer with some knowledge of botany and capable of verifying descriptions, a vernacular name may often be useful as helping him to trace quickly the scientific name of a plant met with; but to adopt scientific equivalents blindly, merely on the strength of a vernacular name given by an often inaccurate native, is a practice which may lead and to my own knowledge often has led, to absurd mistakes. I have myself made many lists

or the vernacular names used in different places or by different tribes and I know only too well how hard it is to make sure that those given are the right ones. Any native asked for a name thinks it a point of honour to give one, and, if he does not know the correct one, has no compunction in manufacturing one for the occasion".

Met dezelfde bezwaren heeft men te kampen bij het vaststellen van de in onzen Archipel geldende inlandsche benamingen. Het behoeft dan ook geen nader betoog, dat het grondslagmateriaal voor het door het Boschproefstation te verrichten houtonderzoek nimmer kan worden gebaseerd op materiaal, dat alleen op grond van de inlandsche benaming daartoe zou worden ingezameld.

Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor het grondslagmateriaal, dat men op grond van den handelsnaam zou uitkiezen. Hierbij komt een nieuwe factor, die de onzekerheid nog grooter maakt. Als regel betrekken onze houthandelaren hun hout, hetzij rechtstreeks, hetzij door middel van aannemers, van de inlandsche bevolking. Hoe daarbij geknoeid wordt, kan iedereen weten, die iets van houtzaken weet. Waar, zooals ook de heer *Lamster* mededeelt, vele houthandelaren zelf ook nog gaan knoeien met het door hen te leveren hout, zal het duidelijk zijn, hoe onzeker het grondslagmateriaal dikwijls zou worden, als men het handelshout onder de diverse handelsnamen als grondslagmateriaal zou gebruiken.

Zondert men enkele goed bekende houtsoorten uit, dan zal uit den aard der zaak het eerste werk moeten zijn orde te brengen in den chaos der inlandsche en handelsbenamingen. In het algemeen gesproken is dan ook de wensch van den heer *Lamster*, dat er een keuring zou worden ingesteld, welke een redelijke zekerheid geeft, dat tenminste de naam van het te koop aangeboden hout juist is, voorshands onvervulbaar, natuurlijk wederom met uitzondering van de reeds goed bekende houtsoorten.

In deze richting is reeds veel voorbereidend werk gedaan, o.a. door den verdienstelijken Chef van het Museum voor Economische Botanie te Buitenzorg *K. Heyne*, maar er is nog zeer veel aanvullende en controleerende arbeid noodig. Het verrichten daarvan is, voor zoover het Boschproefstation betreft, toevertrouwd aan de Afdeeling voor Botanisch-houttechnische Exploratie der Buitengewesten. De werkwijze van deze afdeeling is reeds in het kort uiteengezet in het reeds aangehaalde praeadvies van den met de

leiding daarvan belasten houtvester *Endert*. Aangezien het onderwerp de algemeene belangstelling verdient en het bedoelde artikel waarschijnlijk voor velen onbereikbaar is, komt het mij voor, dat eene uiteenzetting van het hoe en waarom der gevolgde werkwijze te dezer plaatse gerechtvaardigd is.

In verband met de groote uitgestrektheid van het te onderzoeken terrein, dat zich toch over den geheelen Archipel uitstrekt, met het groote aantal botanische soorten, dat voor het onderzoek in aanmerking komt en het beperkte personeel waarover beschikt kan worden, is het uitgesloten te achten, dat een intensieve exploratie van alle bosschen der Buitengewesten dadelijk ter hand zou kunnen worden genomen. Zulk een onderzoek zou vele tientallen jaren in beslag nemen, hetgeen met het oog op de nooden en behoeften van den handel ongeoorloofd is. Het spreekt dus vanzelf, dat om zoo snel mogelijk praktisch bruikbare resultaten te verkrijgen, eene belangrijke beperking noodig is.

Deze beperking behoeft niet af te schrikken, omdat bij eene juiste keuze van de bosschen, waarin die exploratie zal worden uitgevoerd, niet alleen de resultaten direct aan den houthandel in de betreffende streek ten goede komen, maar deze ook de basis vormen voor eene andere wijze van exploratie, die wat betreft het vaststellen van het voorkomen van handelshoutsoorten op de overige bosschen kan worden toegepast en die veel sneller op minder omslachtige wijze tot praktisch bruikbare gegevens voert dan de te schetsen meer systematische methode. Dit zal aanstonds nader worden toegelicht.

Het spreekt vanzelf, dat de keuze der voor het grondleggende onderzoek in aanmerking komende bosschen met de uiterste zorgvuldigheid dient te worden uitgevoerd. De rijkdom aan verschillende voor den handel belangrijke houtsoorten, het aanwezig zijn van een gevestigden houthandel en betrekkelijk gunstige verkeersmogelijkheden deden ten slotte de keuze op de Residentie Palembang als eerste terrein van onderzoek vallen. Voordat overgegaan kon worden tot het uitzetten der boschgedeelten, waarin de z.g. monstervlakten gelegd zouden worden, was het noodig om na te gaan, welke houtsoorten in de bedoelde streek tot de belangrijkste moesten worden gerekend, die dus voor verder onderzoek in de eerste plaats in aanmerking zouden komen. Dit zouden kunnen zijn:

1. houtsoorten, welke in groote hoeveelheid voorkomen en algemeen verbruikt en verhandeld worden. Op enkele uitzonderingen na, zijn dat vrij inferieure soorten;
2. houtsoorten, welke in groote hoeveelheden voorkomen, maar die op het oogenblik niet of nagenoeg niet verhandeld en gebruikt worden, omdat zij niet bruikbaar worden geacht, maar waarvan de mogelijkheid bestaat, dat zij als grondstof voor nog niet gevestigde industrieën (lucifers, triplex- en andere kisten, papier, houtdestillatie etc.) kunnen dienen;
3. houtsoorten, welke minder algemeen voorkomen, doch die wegens de goede eigenschappen van het hout of om boschtechnische redenen voor onderzoek in aanmerking moeten worden genomen. Bij het onderzoek hiernaar wordt uiteraard in de eerste plaats de voorlichting ingeroepen van de plaatselijke ambtenaren van het Boschwezen en verder die van houthandelaren en houtverbruikers, tot welke laatste voornamelijk de inlandsche bevolking en de grootere, veel hout verbruikende industrieën en Landsdiensten te rekenen zijn. De verkregen inlichtingen worden uit den aard der zaak zooveel mogelijk geverifieerd door eigen waarnemingen bij particulieren en op houtstapelplaatsen, waarbij tevens houtmonsters ter vergelijking met het in te zamelen authentieke materiaal verzameld worden.

Op deze wijze te werk gaande, wordt een overzicht verkregen omtrent de handelsnamen der voornaamste houtsoorten. Zooals wij straks nader zullen zien, omvatten de handelshoutsoorten, ook daar waar opzettelijke of onopzettelijke vervalsching is uitgesloten, niet zelden meerdere botanische soorten, die echter als regel zoo weinig van elkaar in uiterlijk en in technische eigenschappen verschillen, dat zij inderdaad ten rechte praktisch onder één naam mogen worden samengevat en dus ook verhandeld. Dit werk moet wederom met de grootste zorgvuldigheid worden uitgevoerd, aangezien er een schromelijke verwarring bestaat tusschen de inlandsche en handelsbenamingen en men steeds op zijn qui-vive moet zijn op naamsvervalschingen en verkeerde inlichtingen van z.g. boomkenners.

Afgezien van nog andere noodzakelijke voorbereidende werkzaamheden, die te gelijker tijd worden verricht en waarover hier niet nader zal worden uitgewijd, kan, zoodra een voldoende over-

zicht verkregen is omtrent de voornaamste boomsoorten, hare verspreiding en het verband tusschen hare handels- en inlandsche benamingen, worden overgegaan tot het uitzetten der monstervlakten in de daartoe uitgekozen bosschen.

Aan deze monstervlakten worden als eischen gesteld:

1. dat zij niet te moeilijk bereikbaar zijn;
2. dat zij geen te groote oppervlakte hebben;
3. dat zij zooveel mogelijk soorten en individuën der voor onderzoek in aanmerking komende boomsoorten bevatten.

Van elke soort worden ten hoogste 10 individuën voor het onderzoek uitgekozen; daarbij is het wenschelijk, dat de monsterboomen van elke soort dicht bijeen staan, niet te ver van het centrale punt van uitgang en zooveel mogelijk langs of dichtbij de aan te leggen paden liggen.

Vooral in den beginne zal het opsporen van de voor onderzoek in aanmerking komende boomindividuën moeten geschieden met behulp van inlandsche boomkenners. Er werd reeds op gewezen, dat werkelijk betrouwbare kenners in dat opzicht veel minder worden aangetroffen, dan gewoonlijk vermoed wordt en dat dus voortdurende contrôle geboden is, doch ook bij betrouwbare boomkenners moet men contrôle blijven uitoefenen, daar hunne soortnamen dan weer eens eenige botanische soorten, dan weer slechts een min of meer constante botanische variëteit omvatten. Deze contrôle kan worden uitgevoerd door middel van allerlei kenmerken, die men kan waarnemen aan herbariummateriaal (ook z.g. steriel, d.i. niet bloeiend of vruchtdragend), schors enz.

De gevonden boomen worden nu op de een of andere wijze duurzaam gemerkt en genummerd, geregistreerd en op een kaart van 1 : 2000 ingeteekend.

Wanneer deze werkzaamheden afgeloopen zijn, kan begonnen worden met de inzameling van het herbariummateriaal.

De boomflora van de Buitengewesten is nog zeer weinig bekend; dat daar veelal geheel andere soorten en zelfs geslachten optreden dan op Java, van welk eiland de boomflora, dank zij het onderzoek van *Koorders* en *Valeton* goed bekend is, is reeds lang gebleken. Deze omstandigheid maakt het noodig, dat van de boomsoorten volledig herbariummateriaal wordt ingezameld, d.w.z. materiaal met bloemen en met vruchten, liefst in verschillende stadia van ontwikkeling. Aangezien het slechts zelden voor-

komt, dat de boomen op eenzelfde tijdstip bloeien en rijpe vruchten dragen, is dus een geregelde contrôle op bloei en vruchtdracht noodig. Het spreekt vanzelf, dat het praktisch niet mogelijk is, om de boomen geregeld dagelijks te observeeren. Neemt men daarbij nog in aanmerking, dat wegens de groote hoogte van vele soorten de contrôle op bloei en vruchtdracht alleen door beklimming mogelijk is, dat de bloei bij meerdere soorten slechts enkele dagen duurt en dat vele boomsoorten uit de als houtleverancier zeer belangrijke familie der Dipterocarpaceae met tusschenpoozen van eenige jaren bloeien en vruchtdragen en dat ten slotte apen en ander gedierte liefhebbers van verschillende vruchten zijn, dan zal men eenigszins een indruk kunnen krijgen van de moeilijkheden, die zich bij dit onderzoek voordoen en van den tijd, dien dit vordert.

Ten einde echter zoo spoedig mogelijk de beschikking te krijgen over vergelijkingsmonsters, wordt reeds kort na het begin van het onderzoek van minstens één individu van elke soort een houtmonster ingezameld, waartoe een stuk uit den stam wordt genomen. Het spreekt vanzelf, dat er maatregelen worden getroffen om er tegen te waken, dat de daarbij aangebrachte beschadiging nadeel doet aan de onderzoekboomen. Deze monsters worden door het Boschproefstation gebruikt ter vergelijking met op de houtmarkten verzamelde houtmonsters en dienen tevens voor *eigen gebruik* als de standaardmonsters, waarop identificatie van handelshout kan geschieden. Ik cursiveerde hier „voor eigen gebruik", omdat men op grond van deze monsters alleen de betrokken belanghebbenden nog niet behoorlijk de middelen kan verschaffen om het door hen te leveren, c.q. te gebruiken hout te identificeeren. Op deze kwestie wordt straks nader teruggekomen.

Is van een voldoend aantal individuën van een bepaalde soort volledig herbariummateriaal bijeen, en is bij de bewerking van dit materiaal gebleken, dat zij inderdaad tot één soort behooren, dan wordt de helft der boomen geveld en worden daaruit volgens bepaalde voorschriften monsters voor het houtonderzoek genomen. Het spreekt vanzelf, dat er met de uiterste zorgvuldigheid naar gestreefd wordt om de saamhoorigheid van herbarium- en houtmateriaal ontwijfelbaar vast te leggen. Al het materiaal, dat van een bepaalden boom afkomstig is, wordt dan ook onmiddellijk voor-

zien van het merk en nummer, dat men aan den boom zelf gegeven heeft.

Alvorens er toe over te gaan om te vermelden, welke onderzoekingen met de aldus verzamelde monsters uitgevoerd worden, moet nog worden medegedeeld, dat de exploratieafdeeling op het terrein zelf reeds een onderzoek instelt naar het praktische gebruik en naar de duurzaamheid der houtsoorten. In de eerste plaats worden daaromtrent inlichtingen ingewonnen bij de inlandsche bevolking. De inlandsche verbruiker, vaak zelf de kapper van het hout, kan niet zelden vrij nauwkeurig aangeven, welke houtsoorten voor verschillende onderdeelen bij den bouw van zijne woning, van de door hem gebruikte vaartuigen etc. gebruikt werden en hoe lang zij reeds hebben dienst gedaan.

Het aantal houtsoorten, dat door de groote houtverbruikers als de B.O.W., de S.S. en particuliere maatschappijen gebruikt wordt, is veel geringer. Bovendien treft men daar veelvuldig houtvervalsching aan, terwijl herhaaldelijk verschil in markt- en inlandsche benaming voor dezelfde en gelijke markt- en inlandsche naam voor verschillende houtsoorten wordt aangetroffen, zoodat het daarbij ingestelde onderzoek veelal eerst dan van waarde wordt, wanneer de onderzoeker zelf zich reeds de noodige houtkennis eigen heeft gemaakt.

Wat het onderzoek naar de duurzaamheid betreft, kunnen ter contrôle op de aldus verkregen gegevens dezelfde middelen worden toegepast, waarvan men zich bedient in boschrijke streken met een ijle, weinig hout verbruikende bevolking. Het nagaan van het hout, gelegen op ladangs, waarvan althans bij benadering bekend is, wanneer het oorspronkelijke bosch gekapt werd, kan in zulke gevallen licht geven. Verder kunnen nuttige aanwijzingen verkregen worden uit de stronkresten met behulp van schorsrestanten, afmetingen van den stam, hoogte en vorm van wortellijsten enz.

Op deze wijze zijn thans in Palembang 3 monstervlakten in bewerking. Het spreekt vanzelf, dat het voor de houtvesters in de Buitengewesten niet mogelijk is, om zonder behoorlijk personeel zulk onderzoek op dezelfde intensieve wijze uit te voeren. De helaas slechts zeer enkelen, die gelegenheid hebben er aan mede te werken, beperken zich dan ook tot de onmiddellijk voor den handel belangrijke soorten, doch houden zich daarbij overigens zooveel mogelijk aan den geschetsten gang van zaken.

Ik kan thans overgaan tot de bespreking van hetgeen verder met de ingezamelde monsters geschiedt. Zooals in den beginne reeds werd opgemerkt en ook door den heer *Lamster* werd betoogd, is de kennis omtrent de eigenschappen der wildhoutsoorten van onzen Archipel nog gering. Het is dus geen wonder, dat de handel ook voorlichting omtrent het gebruik van het hout als een dringende behoefte gevoelt. Een zeer belangrijk deel van het onderzoek heeft dan ook ten doel om door vaststelling van de mechanisch-technische eigenschappen en van de duurzaamheid uit te kunnen maken voor welke doeleinden het hout in kwestie kan worden gebruikt. Al naar het doel, waartoe men het hout wil gebruiken, stelt men aan de eigenschappen daarvan zeer verschillende eischen. Om eenige voorbeelden te noemen, het hout, dat zware belastingen moet verdragen en blootstaat aan de ongunstige invloeden van weer en wind, voortdurend contact met vochtigen grond, waarbij mede gevaar voor aantasting door witte mieren bestaat, zal sterk en duurzaam moeten zijn, terwijl men aan hout dat slechts aan geringe belasting behoeft te worden onderworpen en dat onder dak vrij is van schadelijke invloeden, veel minder zware eischen behoort te stellen. Aan hout, dat aan herhaaldelijke, plotselinge sterk wisselende belastingen is blootgesteld, zooals het geval is bij verschillende vliegtuigonderdeelen, wagenboomen e.d., zal van de taaiheid veel meer worden gevergd dan bij hout, dat meer gelijkmatig belast wordt.

Het mechanisch-technische onderzoek en het onderzoek naar de duurzaamheid leveren nu de noodige gegevens daaromtrent en zijn meteen de basis voor eene classificatie der houtsoorten naar hunne gebruikswaarde.

Daar de genoemde onderzoekingen veel tijd in beslag nemen, moet naar wegen ter bekorting daarvan worden uitgezien. Tot een bevredigend resultaat hebben de pogingen in dat opzicht echter nog niet geleid.

Veelal wordt aangenomen, dat het soortelijk gewicht van hout een bruikbare maatstaf zou zijn ter beoordeeling van de eigenschappen daarvan. Bij vele houtsoorten bestaat er inderdaad tusschen deze waarde eenerzijds en de mechanisch-technische eigenschappen en de duurzaamheid anderzijds een treffend verband. Maar waar bij tal van andere houtsoorten van zulk een verband niets blijkt, kan het soortelijk gewicht slechts bij wijze van grove

benadering worden gebruikt als maatstaf ter beoordeeling van de houteigenschappen. Het microscopisch onderzoek levert nieuwe gegevens bij de beoordeeling daarvan, maar ook dit hulpmiddel laat ons niet zelden in den steek.

Het is hier niet de plaats om er uitvoerig op in te gaan, welke hulpmiddelen ons nog meer ten dienste staan voor een snelle beoordeeling van de praktisch belangrijke eigenschappen van hout, genoeg zij het mede te deelen, dat wij er nog niet in geslaagd zijn, om snel en vooral *zeker* de eigenschappen van een onbekende houtsoort te voorspellen. In dit opzicht ligt er nog een ruim en aantrekkelijk arbeidsveld open.

Het wordt echter langzamerhand mogelijk om mede op grond van uit de praktijk verzamelde gegevens, voor de groote massa gebruikshout eene classificatie op te stellen, welke althans voorloopig aan de behoeften van den handel kan voldoen. Dat daarbij de steun van den houthandel onontbeerlijk is, behoeft geen nader betoog. Zoo noodig kunnen naderhand wijzigingen in deze classificatie gebracht worden, wanneer de resultaten der onderzoekingen dat noodig maken.

Behalve deze onderzoekingen zijn nog die van bijzonder belang, welke zich bezig houden met de behandelingswijze van het hout vóór het gebruik.

Het versche hout bevat n.l. veel water, dat na het kappen langzamerhand verdampt; daarbij ondergaat het eene krimping, welke in verschillende richtingen verschillend is. Tengevolge daarvan en van ongelijkmatig vochtverlies treden in het hout spanningen op, waardoor het min of meer sterk scheurt, soms zoodanig, dat er uit den stam in het geheel geen werkhout verkregen kan worden. Maar ook daar, waar dit scheuren weinig optreedt is het gebruik van nat hout in constructies onaangenaam, krom trekken en het zich openen van voegen etc. zijn daarvan het gevolg.

De maatregelen, die men tegen een en ander kan treffen als het ringen, natuurlijk en kunstmatig beliggen, stoomen, loogen enz. vormen dan ook een belangrijk studieveld.

Van bijzondere beteekenis is ook de studie van de verduurzamingsmethoden van hout en van het gebruik, dat van minderwaardige houtsoorten gemaakt kan worden als grondstof voor verschillende industrieën. De huisvesting en uitrusting van het Bosch-

proefstation veroorlooft echter niet deze vraagstukken voorloopig anders dan incidenteel en op kleine schaal aan te vatten.

Wij komen thans op het kardinale punt, waarin mede volgens den heer *Lamster*, een der voornaamste bezwaren tegen het gebruik van wildhout is gelegen, n.l. de moeilijkheid van identificatie.

Zooals door genoemden heer, en vóór hem reeds door tal van anderen, werd betoogd, is het microscopisch onderzoek van hout *het* hulpmiddel daartoe.

Evenals zulks het geval is in den bouw van bloemen, vruchten en bladeren, treden in de anatomie van hout regelmatigheden in den bouw en in de onderlinge groepeering van de het hout samenstellende elementen op, welke kenmerkend zijn voor de botanische familie, het geslacht (resp. groep van geslachten) en de soort (resp. soortengroep). Het is dan ook mogelijk om op grond van de anatomie van het hout steeds de botanische familie, meestal het geslacht en niet zelden ook de botanische soort vast te stellen. Om het zoover te brengen, moet men echter uit den aard der zaak de beschikking hebben over vergelijkingsmonsters, waarvan de botanische herkomst vaststaat. In het voorgaande hebben wij er reeds op gewezen, met welke moeilijkheden men bij het verzamelen dier standaardmonsters te kampen heeft en dat wij dan ook nog lang niet over het stadium van het bijeenbrengen daarvan heen zijn.

De heer *Lamster* neemt dit wel wat luchtig op. Zijne uitspraak „wat echter deze methode van onderzoek vooral zooveel waarde geeft, dat is de *weinige tijd van voorbereiding*, welke noodig zal zijn, om langs dezen weg een dienst van keuring van hout te organiseeren, en we zullen dan ook niet veel kans op tegenspraak hebben, wanneer wij beweren, dat een dergelijke voorbereiding zeker niet zoovele *maanden* zal opeischen als een voorbereiding door middel van biologisch onderzoek *jaren* vraagt", bewijst dat de heer *Lamster* niet ingezien heeft, dat „biologisch" — lees systematisch — onderzoek vooraf *moet* gaan, wil het microscopisch onderzoek waarde krijgen.

Bovendien dwaalt de heer *Lamster*, wanneer hij meent, dat het microscopisch onderzoek zelf weinig tijd van voorbereiding zou vorderen.

Het door hem aangehaalde werk van *Moll* en *Janssonius* is daarvan het beste bewijs. In 1904 werd met het microscopisch onderzoek van het hout der Javaansche boomsoorten een aanvang ge-

maakt, in 1906 verscheen het eerste deel van „Mikrographie des Holzes enz." en waren 166 houtsoorten beschreven. In 1918 verscheen het derde deel van dit standaardwerk, waarmede de beschrijving van 537 houtsoorten gereed kwam en thans zullen zeker nog wel 10 jaar verloopen, voordat dit werk voltooid zal zijn.

Als men daarbij nog in aanmerking neemt, dat het voor deze beschrijvingen benoodigde materiaal sinds 1888 door den bekenden Dr. *Koorders* bijeenverzameld werd, dan zal ieder wel wat huiverig worden voor den zoo warm door den heer *Lamster* aangeprezen arbeid van Ir. *Tjaden*, dat in korten tijd bij elkaar geschreven werd. Over de waarde van dit werk raadpiege men de bespreking, die schrijver dezes daarvan gaf in de April-aflevering van *Tectona*. Als simpele illustratie voor de betrouwbaarheid van den „daarbij behoorenden sleutel (slechts vier bladzijden druks quarto-formaat), zeer zeker niet een van de minst verdienstelijke gedeelten van dit zoo hoogst interessante werk" (volgens *Lamster*) moge dienen, dat wanneer men daarmede djatihout tracht te determineeren men onvermijdelijk op moerbei uitkomt! Het zal wel iedereen duidelijk zijn, dat het Boschproefstation dit aangeprezen voorbeeld niet zal volgen.

In het voorgaande werd reeds vermeld dat herhaaldelijk de wensch geuit is om publicaties het licht te doen zien in den trant van de bekende werken van *Gamble* „A Manual of Indian Timbers", *Foxworthy* „Indo-Malayan Woods" en *Schneider* „Filippine Woods, their Preparation, Uses etc.", waarin behalve gegevens over verbreiding en gebruik ook korte beschrijvingen van verschillende houtsoorten met microfotografische opnamen van dwarsdoorsneden met op- of doorvallend licht voorkomen.

Tevens werd reeds aangeduid, waarin het belang van deze werken gelegen is, voor de houtherkenning zijn zij echter van geen waarde. De uiterst korte beschrijvingen zijn geheel onvoldoende voor de identificatie, omdat zij steeds op vele andere houtsoorten toepasselijk zijn, terwijl de vaak slechte foto's geen aanvulling zijn voor de onvoldoende beschrijvingen.

Bovendien wordt bij het uitspreken van dien wensch steeds vergeten dat in 1901 de Amerikanen met hun boschonderzoek in de Filippijnen begonnen en dat eerst in 1911, dus 10 jaar later de publicatie van *Foxworthy* en in 1916, dus 15 jaar daarna die van *Schneider* verscheen.

Waar het Boschproefstation, de aangewezen instelling voor de uitgifte van de gewenschte publicaties, eerst sinds 3 jaar in de gelegenheid werd gesteld met dit werd gesteld met dit werk te beginnen, komt de wensch naar dergelijke veel omvattende publicaties mij op het oogenblik nog wel wat onredelijk voor. Hoelang *Gamble* aan het bijeenbrengen van zijn materiaal en het bewerken van zijn boek besteed heeft, heb ik niet kunnen nagaan.

Het gebruik van anatomische beschrijvingen van hout,zooals die in het genoemde werk van *Moll* en *Janssonius* voorkomen, vergt te veel van de anatomische kennis van belanghebbenden en vereischt vaardigheid in het maken van behoorlijke praeparaten en het bezit van een — zij het dan ook eenvoudig — microscoop met toebehooren. Bovendien vordert het opstellen van zulke beschrijvingen zeer veel tijd, zoodat deze methode voor de praktische houtidentificatie niet bruikbaar is. Toch wordt aan dit werk de noodige tijd besteed, omdat het voor wetenschappelijke doeleinden onontbeerlijk is, daarnaast echter moest het Boschproefstation zelf den weg zoeken, waarlangs een voor de praktijk bruikbare identificatiemethode gevonden zou kunnen worden. Als eischen stonden daarbij voorop, dat de identificatie uitgevoerd moest kunnen worden met eenvoudige hulpmiddelen en dat daarbij slechts betrekkelijk elementaire kennis van de houtanatomie gevergd zou moeten worden.

Het spreekt vanzelf, dat die weg niet dadelijk werd gevonden en ook, dat de ten slotte uitgewerkte methode van identificatie nog wel wijziging, aanvulling en wellicht ook nog uitbreiding zal moeten ondergaan. Welke weg is ingeslagen en wat daarmede te bereiken is, kan blijken uit de onlangs verschenen publicatie van den Directeur van het Boschproefstation *H. Beekman*, over „78 Preanger Houtsoorten enz.", Mededeeling No. 5 van het Proefstation voor het Boschwezen.

In dezen geest wordt voortgewerkt en binnen afzienbaren tijd zullen meerdere publicaties, voornamelijk over de herkenning van handelshoutsoorten uit de Buitengewesten het licht zien.

Enkele bijzonderheden, welke zich voordoen bij het opstellen van houtbeschrijvingen en determinatietabellen ten behoeve van de houtidentificatie moeten nog even nader besproken worden.

In het voorgaande werd reeds vermeld, dat de in den aanvang van de botanisch-houttechnische exploratie ingezamelde hout-

monsters voorloopig slechts voor eigen gebruik bij de houtidentificatie dienst konden doen. Dit wordt veroorzaakt door het feit, dat de bouw van het hout van een bepaalde botanische soort nooit constant is, doch steeds afwijkingen vertoont, die in verband staan met individueele verschillen en met verschil in omstandigheden, waaronder de boom is opgegroeid.

Willen de houtbeschrijvingen aan hun doel beantwoorden, dan moeten zij zooveel mogelijk al deze schommelingen omvatten, ten einde twijfel bij de determinatie te voorkomen. Indien nu niet voldoende materiaal voor de beschrijvingen gebruikt is, wordt dit doel zeker niet bereikt; de deskundige onderzoeker weet echter bij ervaring, welke afwijkingen van intrinsieke waarde zijn en welke niet, vandaar dan ook mijne opmerking, dat de in den aanvang van het onderzoek verzamelde authentieke houtmonsters bij de identificatie slechts voor eigen gebruik dienst kunnen doen. Het is duidelijk, dat een en ander een belemmering is tegen het snel beschikbaar komen van publicaties, welke geschikt zijn voor een door den min of meer leek zijnden houthandelaar of houtgebruiker uit te voeren identificatie.

Aan den anderen kant staat de volgende vereenvoudigende factor.

Reeds werd vermeld, dat aangenomen wordt, dat houtsoorten met gelijken anatomischen bouw, ook overeenkomstige eigenschappen zullen bezitten. Hoewel dit niet geheel juist is, mag het toch voorloopig wel bij wijze van benadering worden aangenomen. Bij de identificatie voor de praktijk is het daarom niet steeds noodig om een herkenning tot de botanische soort door te voeren. Zoo bevat b.v. de in den handel als *meranti* bekende handelssoort een aantal verschillende botanische soorten uit het geslacht *Shorea*, die grootendeels zeer sterk op elkaar gelijken en over het algemeen ook werkelijk vrijwel gelijke eigenschappen bezitten. Bij de beschrijving van dergelijke handelshoutsoorten behoeft men dan ook geen rekening te houden met de kleinere verschillen tusschen de daarin voorkomende botanische soorten, maar alleen met de voor de geheele soortengroep kenmerkende bijzonderheden.

Deze vereenvoudiging is ook nog in andere richting van belang.

Beschikt men namelijk over een aantal authentieke houtmonsters van verschillende boomsoorten, dan zal het bij boschexploratie zeer vaak mogelijk zijn om door vergelijking van houtmonsters zonder bijbehoorend herbariummateriaal de plaatselijk voor-

komende boomsoorten te identificeeren met de door systematisch onderzoek bekend gewordene. De veelgesmade botanisch-houttechnische exploratie is daarmede de grondslag geworden voor het op eenvoudige wijze vaststellen van het voorkomen van min of meer belangrijke houtsoorten bij extensieve boschverkenningen.

De heer *Lamster* spreekt de hoop uit, aangetoond te hebben, dat de Dienst van het Boschwezen zou moeten kunnen beschikken over een bureau, dat op het gebied van identificatie en kennis van de eigenschappen van wildhout aan belanghebbenden de noodige voorlichting zou kunnen geven. Zooals uit het voorgaande duidelijk zal zijn geworden, behoefde dit niet meer te worden aangetoond, het verlangde bureau bestaat reeds als de technologische afdeeling van het Boschproefstation en de heer *Lamster* had zulks behooren te weten.

Buitenzorg, Juni 1920.

De nieuwe Juristen

door

H. FIEVEZ DE MALINES VAN GINKEL.

De hekken zijn van den dam. De aan de Bataviasche rechtsschool afgestudeerde Inlandsche jongelingen zijn voorgegaan, begrijpelijkerwijs vragen thans de Europeesche bestuursambtenaren te volgen. Binnen afzienbaren tijd krijgen wij de nieuwe juristen.

Het is bijna levensgevaarlijk in dezen vrijgevochten tijd aan te komen met bezwaren tegen den geest der eeuw, als eens Da Costa. Op zijn best wordt men beschuldigd van het houden van „unzeitgemäsze Betrachtungen". Ik heb dus gewacht totdat hetzij de Indische, hetzij de Nederlandsche Juristenvereeniging, of een ander, wie ook, zich dit onderwerp zou aantrekken. Tot heden is mij echter niets daarvan gebleken. En daarom meen ik niet langer te moeten zwijgen, want ik geloof dat men hier op den verkeerden weg is geraakt, van welken het immers beter is ten halve te keeren dan dat men ten heele daarop dwale.

De nieuwe Hoogeronderwijswet dan opent de mogelijkheid, dat de Minister van Onderwijs op advies van den senaat der universiteit vrijstelling verleent van het candidaatsexamen in de rechtswetenschap aan gediplomeerden van de Inlandsche rechtsschool. De juridische faculteit van Leiden heeft zich gehaast ter kennis van die gediplomeerden te brengen dat zij tot het verkrijgen van die vrijstelling zal medewerken. Dientengevolge zijn thans reeds enkele gegadigden op weg, om voor het doctoraal examen te gaan studeeren, en het lijdt geen twijfel of binnenkort zullen er zijn die dat examen afleggen en promoveeren.

Terecht meenen de B.B.ambtenaren op grond hunner breedere ontwikkeling à plus forte raison aanspraak te mogen maken op de geschetste faciliteit. Hunne opleiding lag voor een deel op rechtskundig gebied, en de praktijk was hun een goede oefenschool daarin. Op 18 Februari jl. hebben zij zich dan ook door tusschenkomst van het te 's Gravenhage gevestigde bestuur hunner ver-

eeniging bij daartoe strekkend verzoekschrift tot de betrokken ministers gewend. Hier in Indië heeft de Resident van Bali en Lombok zich bij dien wensch aangesloten en volgens het Soerabajasch Nieuwsblad van 21 Juni 1920 heeft de Regeering hier te lande dit verzoek bij den Minister van Koloniën ondersteund.

Het is natuurlijk niet te zeggen wat beslissing hierop vallen zal. Te minder, nu de opleiding der bestuursambtenaren ganschelijk staat herzien te worden en, naar verluidt, op hooger plan gebracht. Dit laatste geldt ook voor het onderricht ter Bataviasche rechtsschool gegeven. De vraag rijst, waarom de vrijstellingen, dit novum, dat hieronder nader zal worden bekeken, niet opgeschort, totdat een breedere opleiding beter onderlegden zal hebben gekweekt, en er dan nog eens rijpelijk over gedacht?

Want het is voorwaar geen kleinigheid. Kort nadat de zaak bekend was geworden, hoorde ik de hier te wraken vrijgevigheid brandmerken tot eene „enormiteit". Laat ons zien of dit scherpe oordeel gewettigd is.

Tot nog toe werd van allen die in Nederland den rechtsgeleerden doctorshoed begeerden verlangd, dat zij na afgelegd eindexamen gymnasium, dan wel daarmee overeenkomend staatsexamen, alzoo na waarborgen te hebben gegeven voor het bezit van zekere klassieke vorming, alvorens zich met kans van slagen te onderwerpen aan het candidaatsexamen in de rechtswetenschap, studie maakten van de encyclopaedie van het recht, de geschiedenis en de grondbeginselen van het Romeinsche recht en de grondbeginselen der staathuishoudkunde. [1])

Zie hier de voor allen gelijkelijk geldende eisch.

En nu van tweeën één. Of de overheid verleene vrijstelling van het candidaatsexamen in de rechtswetenschap aan diegenen, die waarborg kunnen geven de voor dit candidaatschap van ieder ander geëischte kundigheden reeds te bezitten — het eenig juiste standpunt, dat dan ook tot nog toe bij alle aan examinandi te verleenen faciliteiten placht te worden ingenomen — òf wel, zij breke grondig met alle aan candidaten iuris gestelde eischen en

---

[1]) Voor hen die aan de Vrije Universiteit candidaat begeerden te worden gold daarenboven nog de eisch van een voorafgaand propaedeutisch examen loopende over het Latijn, het Grieksch, de Romeinsche Antiquiteiten en het Nederlandsch.

spreke het vrijuit, dat zij de klassiek-historische vorming der aanstaande rechtsgeleerden een verouderd stelsel acht.

Wat men evenwel nú heeft gedaan is een hinken op twee gedachten. Men stelde een kleine groep, die zonder de noodige waarborgen was, vrij, en blijft van ieder ander die toevallig niet tot die groep behoort, eischen, dat hij zich langs den bovengeschetsten, van ouds voorgeschreven weg tot de doctorale studie baan breke. Het eene is fout, het andere dientengevolge onrecht.

Fout is, dat gediplomeerden der Bataviasche rechtsschool op ééne lijn worden gesteld met gymnasiaal gevormden, die nog bovendien het Romeinsche recht hebben bestudeerd. Dezen gediplomeerden moge, het oog gericht op de Indische praktijk, zekere rechtskennis zijn bijgebracht, men vrage in de eerste plaats naar de grondslagen waarop bij hen die kennis werd gebouwd. Dan vinden wij niet eens „small Latin and less Greek", als bij Shakespeare, geen vorming, die ook maar op de gymnasiale gelijkt, en evenmin Romeinsch recht. [1])

Nu denke men over de klassieke opleiding voor den jurist zooals men wil. Daarover is al heel veel geschreven. Ik schaar mij onder hen, die zulk een opleiding als het ééne noodige prijzen. Ik herhaal wat ik reeds vroeger zeide, [2]) zonder Grieksch kan men niet behoorlijk Latijn leeren, zonder Latijn geen Romeinsch recht, en zonder Romeinsch recht geen wetenschappelijk gevormd jurist worden. En van den doctor iuris mag men toch verwachten dat hij wetenschappelijk gevormd zij!

Het zij verre, deze apodictische geluiden in een breed betoog te gaan vastleggen als even zoo vele waarheden. Dat is al door meerbevoegden geschied, en hier niet aan de orde. Ik weet evenwel dat — gelukkig — de groote meerderheid der hedendaagsche Nederlanders die zelfs tegenwoordig nog onderschrijft. Dat de „enormiteit" is kunnen gebeuren, is mij dan ook een raadsel.

Wél leven wij in een zonderlingen tijd. Heerscht niet een volmaakte spellingsanarchie op de lagere school, en staat niet het

---

[1]) Ik neem nu nog aan dat zij in kennis van economie en encyclopaedie met de juridische studenten kunnen worden gelijkgesteld, en laat buiten beschouwing de vraag, of in het algemeen de ontwikkeling van een Nederlandsch student buiten de klassieke vakken om met die van een in Indië opgeleid Inlandsch rechtskundige wel op hetzelfde peil staat.

[2]) Koloniale Studiën, Decembernummer 1919.

Fransch, ééns die andere moedertaal des beschaafden Nederlander, van die school te verdwijnen, althans in belangrijke mate te worden teruggedrongen? Wèl wordt aan gemakzucht en oppervlakkigheidszin in dezen tijd op onverantwoordelijke wijze toegegeven, en alom klinkt de leus van vereenvoudiging, van afschaffen zelfs, opdat toch maar met luttel inspanning de hand kunne worden gelegd op begeerlijkheden, tot nog toe slechts voor duren arbeid te koop. Wie wat rechtskennis bezit, wil doctor worden, maar dan zonder veel moeite. Of een zoo verkregen doctoraat aan wetenschappelijke waarde inboet, wordt niet gevraagd.

Maar waar men in het algemeen nog vasthoudt aan de oude eischen, en het een feit is dat de gediplomeerden der rechtsschool noch gymnasiaal gevormd zijn noch ingewijd werden in de zeer bijzondere en fundamenteele gedachtenwereld van het ius Romanum met zijn ongeëvenaard vormende kracht, daar moet het der overheid als niet minder dan een fout worden aangerekend dat aan die gediplomeerden zonder eenige waarborg als bovenbedoeld zoo groote vrijgevigheid werd betoond. Bij deze gediplomeerden wordt nu ten achter gesteld ieder ander die het doctoraat in de rechtswetenschap in Nederland begeert. En dat is onrecht.

Ik kom nu aan het slot van mijn beschouwingen. Er is, om in ambtelijke taal te spreken, een antecedent geschapen, als alle antecedenten gevaarlijk. Nu men A zeide tot de Inlandsche rechtskundigen, wordt door de Europeesche bestuursambtenaren een B verlangd. Het einde is dan, dat de doctorstitel alle waarde, want allen waarborg, inboet, dan wel dat de wereld angstvallig zal gaan onderscheiden in gewone en „nieuwe" juristen. En dat is toch niet het doel geweest van de nieuwe titelbegeerigen, noch van de overheid die hun zoo gul tegemoet trad.

Het is misschien moeilijk, een begane fout ongedaan te maken, een gepleegd onrecht te herstellen. Doch dan beginne men althans met dit bedrijf te staken — het kan nog, — voor het te laat is, en verleene van stonde aan geen zulke ongegronde vrijstellingen meer, noch aan Inlandsche rechtskundigen, noch aan iemand anders.

In het belang van den Nederlandschen naam op wetenschappelijk gebied.

Soerabaja, Juli 1920.

Het Wadoekstelsel.

Door de „commissie in het belang van het irrigatiewezen op Java en Madoera", bestaande uit de heeren J. van der Marel, Ch. G. Cramer en J. E. van der Stok, is door tusschenkomst van de directeuren der Burgerlijke Openbare Werken, van Binnenlandsch Bestuur en van Landbouw, Nijverheid en Handel aan de Regeering een voorstel ingediend, betreffende eene algeheele doorvoering van het wadoekstelsel en eene daarmede gepaard gaande afschaffing van de zoogenaamde dag- en nachtregeling.

Het voorstel vangt aan met een overzicht te geven van de geschiedenis van deze laatste regeling.

Er wordt op gewezen dat zoolang er op Java sprake is van een eigenlijke suikerindustrie, er ook, hoe groot van een algemeen economisch standpunt bezien de voordeelen dier industrie mogen zijn, strijd heeft bestaan tusschen de belangen van die industrie en die van de inlandsche landbouwers.

In den tijd van de Gouvernements-Suikercultuur, zoo heet het verder, gold die strijd in hoofdzaak het gebruik van het z.g. „molenwater", — d.i. het water dat diende als drijfkracht der suikerfabrieken —, waardoor de belangen van den Inlandschen landbouw meermalen ernstig geschaad werden.

Na de ontwikkeling van de particuliere suikerindustrie in de tachtiger jaren, tengevolge van de opheffing der Gouvernementscultures, was het meer en meer de waterverdeeling tusschen de particuliere rietaanplantingen en die van de bevolking, welke meermalen aanleiding gaf tot heftigen strijd. En men mag dan ook zeggen, dat sinds ongeveer 1880 de waterverdeeling ten behoeve van de suikerindustrie de gemoederen ernstig heeft bezig gehouden. Uit de min of meer uitgebreide onderzoekingen van Regeeringswege blijkt wel ten duidelijkste, hoe inderdaad het vraagstuk van de waterverdeeling tusschen het suikerriet en de bevolkingsaanplantingen een b r a n d e n d vraagstuk mag worden genoemd, dat eindelijk a f d o e n d e dient te worden opgelost.

Zonder een overzicht te willen geven van al hetgeen er over deze kwestie te doen is geweest worden toch enkele zaken genoemd, waarvan wij hier het volgende willen mededeelen.

Van belang wordt het geheeten, dat uit een, naar aanleiding van een verzoek om inlichtingen van den Minister Van Dedem, in 1893 ingesteld onderzoek omtrent de praktijk der waterverdeeling ten behoeve van de suikerindustrie bleek, dat de z.g. dag- en nachtregeling, — d.i. een regeling waarbij het bevloeiingswater over dag geheel of grootendeels aan het suikerriet en 's nachts aan de bevolkingsaanplantingen wordt verstrekt —, toenmaals reeds vrij wel overal in de suikercentra werd toegepast. Zeer waarschijnlijk dateert bedoelde regeling echter reeds uit vroegeren tijd en zal ook tijdens de Gouvernements-suikercultuur het water overdag in de eerste plaats wel aan den rietaanplant zijn verstrekt.

Kan de z.g. dag- en nachtregeling dus op een hoogen ouderdom bogen, niet uit het oog mag worden verloren, dat de van oudsher tegen die regeling gerezen bezwaren in het begin van de suikerindustrie vermoedelijk niet zoo zwaar hebben gewogen als later. Eerstens waren een 30 à 40 jaren geleden de rietaanplantingen en ook de aanplantingen van tweede gewassen van de bevolking in den Oostmoesson veel geringer, tweedens waren de Oostmoessondebieten vroeger in den regel grooter — zooals bekend zijn deze langzamerhand tengevolge van de voortschrijdende ontwouding achteruitgegaan — en derdens had de rietcultuur, welke in die tijden vrij extensief gedreven werd, nog zoo veel water niet noodig. Volgens een in 1881 ingediend verslag van den Hoofdingenieur Siedenburg geschiedde de besproeiing van suikerriet — immers die werd bijna overal afgekeurd — des morgens en des middags, zoodat den geheelen overigen tijd het water voor tweede gewassen beschikbaar bleef. Langzamerhand echter strekte de besproeiing van het riet zich over den geheelen dag uit.

Tengevolge van de uitbreiding van de rietcultuur en die van de tweede gewassen van de bevolking en de intensiveering dier cultures, — waardoor deze gewassen meer water behoeven —, waarbij dan nog komt een achteruitgang der Oostmoessondebieten in tal van streken, zijn de bezwaren tegen de dag- en nachtregeling meer en meer op den voorgrond getreden. Hierbij dient uiteraard ook in het oog te worden gehouden, dat bij het ontwakend zelfbewustzijn van den Javaan dergelijke bevoorrechtingen van de

Europeesche cultures, — zooals de dag- en nachtregeling er een is ten opzichte van de suikercultuur —, steeds meer aanstoot vinden en allicht de ontevredenheid der bevolking opwekken, waardoor de klachten daarover toenemen; zij passen dan ook niet meer in het kader van deze tijden.

Uit de gewestelijke rapporten, — welke naar aanleiding van de vorengenoemde in 1893 gehouden enquête ingediend werden —, blijkt, dat reeds ruim een kwart eeuw geleden door verschillende Hoofden van Gewestelijk Bestuur en waterstaatsingenieurs de onbillijkheid en de schadelijkheid van meergenoemde regeling voor de Inlandsche landbouwers werd ingezien. Eveneens blijkt daaruit dat de Inlandsche bevolking — wat wel van zelf spreekt — niet bijster met deze regeling was ingenomen. Men beschouwde die regeling echter als een noodzakelijk kwaad, dat moest worden aanvaard omdat men meende dat anders het voortbestaan der suikerindustrie in gevaar zou worden gebracht.

Ook uit nader ingestelde onderzoekingen bleek hoe bezwaarlijk de dag- en nachtregeling in het algemeen voor de bevolking was en hoe zij in vele gevallen aanleiding gaf tot vermindering van den Oostmoessonaanplant van de bevolking.

Was dus reeds jaren geleden op de onbillijkheid en de bezwaren van de dag- en nachtregeling ten opzichte van de Inlandsche bevolking bij herhaling gewezen, in korter achter ons gelegen tijd werd hierop door bekende irrigatie-ingenieurs als Lamminga, Heyning, Nuhout van der Veen, Ypelaar, Homan van der Heide e.a. en door tal van bestuursambtenaren w.o. de oud-Resident van Pekalongan de heer H. E. Steinmetz een eerste plaats inneemt, in woord en geschrifte nader de aandacht gevestigd.

Voorts bevatten de verslagen van de Mindere Welvaart Commissie tal van passages, waarin op die onbillijkheid en de uit die regeling voortvloeiende nadeelen voor den Inlandschen landbouw wordt gewezen.

Al was men er nu ook van overtuigd, dat de dag- en nachtregeling een onbillijkheid was en dat deze regeling besliste nadeelen voor de bevolking opleverde, over het algemeen berustte men er in, eerstens omdat men daarin een middel zag om van het beschikbare irrigatiewater het grootst mogelijke nut te trekken en het zoo economisch mogelijk aan te wenden en voorts omdat men het, in verband met de beschikbare Oostmoessondebieten, in

het algemeen een onmogelijkheid achtte zoowel aan het suikerriet als aan de bevolkingsaanplantingen gelijktijdig overdag voldoende water te verstrekken. Daarvoor was gewoonlijk te weinig water beschikbaar, zoodat een dergelijke regeling aanleiding gaf en zou geven tot allerlei ernstige bisbilles en benadeeling van beide cultures. De waterverstrekking moest dus op verschillende tijdstippen plaats vinden en waar het uitgesloten werd geacht, dat een intensief gedreven cultuur als de suikercultuur 's nachts water zou kunnen gebruiken, bleef er niets anders over dan dat aan de zooveel geringere waarde vertegenwoordigende en nog zoo extensief gedreven inlandsche cultures voortaan 's nachts het water zou worden verstrekt.

Van twee kwaden moest het minste gekozen worden, een andere billijker regeling werd uitgesloten geacht. Op deze wijze kon het water tot zijn hoogste waarde worden aangewend.

Wel werd de mogelijkheid overwogen om der bevolking de materieele schade te doen vergoeden, welke zij door de regeling moest lijden en evenzoo werd getracht de bezwaren voor de bevolking — voor zooverre dit mogelijk was zonder benadeeling van de suikercultuur —, weg te nemen.

Tot een schadeloosstelling aan de bevolking voor de door haar geleden schade is men echter nooit gekomen. Door den vorigen Directeur der Burgerlijke Openbare Werken, den heer Homan van der Heide, werd in 1912 wel voorgesteld om over te gaan tot de invoering van eene irrigatieheffing, volgens welke de suikerondernemingen een bedrag van *f* 10.— per bouw maalriet zouden hebben te betalen als retributie wegens de bevoorrechting, die de aanplantingen der ondernemingen genieten met betrekking tot de waterverstrekking; ondernemingen die afzien van die bevoorrechting zouden dan buiten die heffing vallen.

Op deze wijze zouden de suikerondernemingen, — wel is waar niet aan de bevolking —, tenminste een zeker bedrag betalen als equivalent van de voordeelen die zij trekken uit de dag- en nachtregeling.

Het bezwaar tegen deze heffing was, dat daardoor een onbillijkheid tegenover de bevolking min of meer officieel gesanctionneerd zou worden; van bedoelde heffing is dan ook niets gekomen.

Gelijk hiervoren reeds terloops opgemerkt werd, heeft men getracht de dag- en nachtregeling te verzachten, door de daarvan

door de bevolking ondervonden bezwaren, voor zooverre dit geen aanleiding gaf tot ernstige benadeeling van de suikerindustrie, ten deele op te heffen. De met dit doel getroffen maatregelen bestonden in hoofdzaak hierin, dat het tijdstip waarop des middags aan de bevolkingsaanplantingen water werd verstrekt, een of meer uren vervroegd werd, waardoor, — naar men meende —, de bevolking bij daglicht nog gelegenheid had het water over de verschillende velden te verdeelen. Was de verdeeling eenmaal in orde dan kon de bevolking naar huis gaan en verder het water 's nachts over de velden laten stroomen.

Al werden de door de bevolking ondervonden nadeelen daardoor ook gedeeltelijk opgeheven, — vooral indien over permanente verdeelmiddelen kon worden beschikt —, afdoende was die regeling absoluut niet, zooals nader zal worden uiteengezet.

Verder werd in sommige streken een zoodanige regeling getroffen, dat de bevolking eens in de week of in de twee weken (waarvoor dan Zondagen werden uitgekozen) gedurende 24 uren al het beschikbare bevloeiingswater kon krijgen.

Van veel beteekenis waren deze maatregelen niet en de bezwaren van de bevolking werden daardoor slechts voor een klein deel opgeheven.

Den tegenstanders van de dag- en nachtregeling konden dergelijke maatregelen dan ook geen bevrediging schenken; zij bleven aandringen op een vervanging van de dag- en nachtregeling door voor de bevolking billijker en minder bezwarende regelingen.

Zoo werd in 1902 door een tweetal bij residentsbesluiten ingestelde commissies, respectievelijk Logoeng en Koedoes commissie geheeten, voorgesteld voor geheel Oud-Japara een zoogenaamde passardagregeling in te voeren ter vervanging van de dag- en nachtregeling. Volgens deze regeling zou het water om beurten gedurende 3 opeenvolgende etmalen aan de suikerondernemingen en daarna gedurende 2 etmalen (de Inlandsche passarweek telt 5 dagen) aan de bevolking worden verstrekt.

Deze regeling, welke ontegenzeggelijk beter is dan de bestaande, is voor zoover bekend echter nimmer toegepast geworden. Etmalenregelingen zijn wel eens hier en daar plaatselijk voor korteren of langeren duur in praktijk gebracht, maar een eenigszins beteekenende toepassing hebben zij niet gevonden.

Zoo bleef dus de dag- en nachtregeling, — hier en daar wat milder toegepast —, in de meeste suikercentra gehandhaafd.

Ook in suikerkringen was ondertusschen een stem opgegaan, die aandrong op tegemoetkoming aan de klacht over de dag- en nachtregeling n.l. die van den heer J. J. Benjamin, die in een verhandeling in de April—Mei aflevering van het 76e deel (1908) van het Tijdschrift van Nijverheid en Landbouw in Nederlandsch-Indië luidende: „Opmerkingen over de suikercultuur en omtrent hetgeen gedaan kan worden, om de Inlandsche bevolking in de Gouvernementslanden van Java, speciaal voor zoover zij den landbouw beoefent, vooruit te brengen", het denkbeeld van den heer L. Nieuwdorp, administrateur te Kraksaän, om door middel van gegraven reservoirs, waarin het water gedurende den nacht werd op bewaard een eind te maken aan de dag- en nachtregeling, krachtig bij de fabrikanten ter ondersteuning aanbeval. Voor zoover bekend werd echter ook aan dit denkbeeld nimmer gevolg gegeven.

Ook in de Inlandsche wereld gingen stemmen op, die om een billijker verdeeling van het bevloeiingswater verzochten.

Zoo besloot de Regentenvereeniging „Sedijo-Moeljo" op hare vergadering van 17 en 18 November 1914 om aan de Regeering een rekest in te dienen, waarin om een billijker waterverdeeling, — welke in het kort hierop neerkomt, dat de verdeeling van het water tusschen riet- en bevolkingsaanplantingen evenredig aan de uitgestrektheid bevloeibare bouwgronden plaats heeft —, zou worden verzocht.

Ook door de „Sarikat Islam Blitar" en de „Sarikat Islam Kraksaän" werd aan de Regeering verzocht om verandering te brengen in de bestaande dag- en nachtregeling. Eerstgenoemde vereeniging wenschte eene regeling in omgekeerden zin in het leven te zien geroepen, terwijl laatstgenoemde eene regeling voorstond, waarbij het water gelijk verdeeld zou worden naar de uitgestrektheid der gronden, welke in elke desa zijn beplant met suikerriet dan wel met inlandsche gewassen.

Na het historisch overzicht laat de commissie een afzonderlijke paragraaf volgen over het onderzoek naar de werking van de dag- en nachtregeling.

Medegedeeld wordt dat de Minister van Koloniën in den aanvang van 1915 der Indische Regeering o.m. inlichting vroeg nopens

de werking van de meerbedoelde regeling, naar aanleiding waarvan door den Directeur der Burgerlijke Openbare Werken aan den Ingenieur van den Waterstaat Ch. G. Cramer opgedragen werd plaatselijke onderzoekingen in te stellen naar de werking van de bestaande regelingen op Java betreffende het watergebruik voor landbouwdoeleinden, inzonderheid van de dag- en nachtregeling.

Eind Juli 1915 werd door den genoemden ingenieur met bovenbedoeld onderzoek in het Goeng- en Koemissikgebied (afdeeling Tegal, residentie Pekalongan) een aanvang gemaakt.

In het totaal zijn in 1915 met de bevolking 73 en met de fabrikanten 14 vergaderingen gehouden, waarop de kwesties van de dag- en nachtregeling en de vervanging van deze regeling door andere, met behulp van het wadoekstelsel, behandeld zijn geworden.

Een der door de bevolking genoemde hoofdbezwaren tegen de nachtelijke verstrekking van bevloeiïngswater is, dat tengevolge van de gedurende den nacht heerschende duisternis, het water niet behoorlijk verdeeld en geleid kan worden, zoodat slechts de in de nabijheid der leidingen gelegen velden behoorlijk van water voorzien worden en de overige sawahs weinig of geen water ontvangen. Gewoonlijk zorgen de machthebbers in de desa er wel voor dat zij het leeuwendeel van het 's nachts verstrekte water krijgen. Ook komt het voor, vooral in den droogsten tijd van den Oostmoesson dat de riettuinen clandestien 's nachts water gebruiken.

Nu heeft men wel getracht door het tijdstip van waterverstrekking aan de bevolking een of meer uren te vervroegen, haar in de gelegenheid te stellen bij daglicht nog de verdeeling van het water over de verschillende velden in orde te maken, maar eerstens is het aantal daguren, dat daarvoor ter beschikking staat, in den regel veel te gering en tweedens kost het al zeer weinig moeite die verdeeling, zoodra de duisternis is ingetreden, weer geheel in de war te sturen.

In den regel is de toestand thans dan ook zoo, dat de Inlander in den vooravond het water zoo goed mogelijk regelt en verdeelt en dan verder maar, op hoop van zegen, Gods water over Gods akker laat stroomen. Gewoonlijk blijft hij nog een deel van den avond waken om dan huiswaarts te keeren. Veel helpt dat waken niet want het komt maar al te dikwijls voor dat, als hij, bij even-

tueele verstoring in de waterverstrekking, na veel moeite eindelijk weer water op zijn sawah heeft gekregen, kort daarop door een der bovenliggende sawahbezitters de watertoevoer naar zijn sawah opnieuw verstoord wordt. Dan kan hij opnieuw beginnen met hetzelfde resultaat.

Dikwijls gebeurt het ook dat de sawahbezitter onverrichterzake weer naar huis moet gaan, omdat hij geen water op zijn veld kan krijgen.

Lekken in leidingen of dammen dan wel andere oorzaken, waardoor het water niet regelmatig stroomt, zijn in de diepe duisternis zeer moeilijk te constateeren of te verhelpen. Een behoorlijk waterbeheer 's nachts moet practisch ook voor uitgesloten gehouden worden.

Eerstens zal er veel en vrij duur (omdat het hier nachtwerk geldt) en betrouwbaar personeel moeten worden aangesteld; dit lager personeel moet weer gecontroleerd worden door hooger Inlandsch en Europeesch personeel. Verder zullen de gebieden der mandoers enz. uiteraard kleiner moeten zijn dan bij een waterverstrekking over dag. Dit alles maakt dat de kosten van het waterbeheer dan niet goedkooper worden dan bij eventueele invoering van het wadoekstelsel. En dan heeft men toch een vrij gebrekkige bevloeiïng en ondervinden de Inlandsche landbouwers nog het bezwaar van 's nachts te moeten uitkomen.

Een nachtelijke bevloeiïng kan niet anders dan vrij gebrekkig zijn want door de diepe duisternis is het onmogelijk het water, zoo noodig, te voeren naar die plekken die het het meest behoeven. Deze zgn. „lebmethode", thans nog veelvuldig toegepast en bij nachtbevloeiïng de eenig mogelijke heeft belangrijke nadeelen; vooreerst geeft zij aanleiding tot een groot, oneconomisch waterverbruik en verder is zij bij zware gronden nadeelig voor den aanplant, doordat de gronden daardoor zg. dichtslaan.
Door verstrekking van bevloeiïngswater over dag kan de Inlandsche landbouwer betere methoden toepassen.

Zoo is de in het algemeen beste bevloeiïngsmethode, de zgn. greppel-methode, waarbij het water door ondiepe, tusschen bedden, waarop de polowidjo is geplant, (dit betoog slaat op de bevloeiïng van tweede gewassen) gelegen greppels vloeit, slechts over dag mogelijk.

Evenzoo kan „sirammen" — besproeiïng — van den aanplant

slechts overdag goed geschieden. Ook deze bevloeiïngsmethode verdient vooral wanneer er weinig water beschikbaar is, doorgaans meer aanbeveling dan het z.g. „lebben" — onder water zetten van den aanplant. Een economisch zoo belangrijk gewas als de tabak is zelfs op de meeste gronden op sirammen aangewezen. De meermalen gehoorde bewering, dat de bevolking zelden of nooit haar aanplant siramt is voor vele streken dan ook beslist onjuist. Vooral op z.g. „dongkellan" gronden d.z. velden, welke, direct nadat het suikerriet is afgesneden, met tweede gewassen worden beplant, ziet men de bevolking veelvuldig haar aanplant besproeien.

Behalve de gemelde hoofdbezwaren werden door de bevolking nog eenige andere minder zwaar wegende bezwaren tegen de dag- en nachtregeling aangevoerd.

In de eerste plaats dan, dat zij 's avonds en 's nachts naar hun sawahs moeten, waardoor hun huizen, vrouwen en kinderen en vee onbewaakt achter blijven; in een land waar de veiligheid nog wel wat te wenschen overlaat is dat bezwaar niet zoo gering te achten.

Bovendien, hoe dikwijls komt hij niet voor niets uit, omdat zijn collega's boven het water hebben opgehouden? De praktijk leert dat dit bezwaar niet onderschat moet worden. Verder vond men den avond en den nacht niet erg geschikt voor het werken op de sawahs; die arbeid behoort overdag te geschieden en 's nachts moet men rusten. Op de vraag of overdag niet in de riettuinen moest worden gewerkt, werd gewoonlijk geantwoord, dat, als het noodig was in de riettuinen te werken, de arbeid op eigen gronden wel verricht kon worden door ouden van dagen, vrouwen en kinderen; het was, vond men, juist een voordeel van de waterverstrekking over dag, dat ook vrouwen en kinderen konden helpen bij den veldarbeid.

Ten slotte werden door de bevolking nog eenige weinig beteekende bezwaren opgesomd zooals het gevaar om 's avonds op de sawahs een of ander ongeluk te krijgen of door slangen of ander gedierte gebeten te worden.

Op verschillende vergaderingen werd aan de Inlandsche landbouwers gevraagd of uit een landbouwkundig oogpunt wellicht de voorkeur moet worden gegeven aan nachtwater boven dagwater. De meeste landbouwers waren van meening dat daartusschen geen

verschil bestaat; het liefst gebruikt de Inlandsche landbouwer het water gedurende de morgen- en de middaguren, omdat het dan niet zoo heet is op de sawahs.

Trouwens ook in de riettuinen worden gewoonlijk tusschen ± 11½—1 uur de werkzaamheden min of meer stopgezet. De hoofdzaak was volgens de Inlandsche landbouwers, dat zij geregeld en voldoende water kregen, en dat was volgens hen alleen mogelijk overdag. In verband met de belangrijkheid dezer kwestie werd op een den 18en November 1915 te Pasoeroean gehouden vergadering met administrateurs der suikerondernemingen in de afdeelingen Pasoeroean, Bangil en Malang van de residentie Pasoeroean aan Dr. Ph. van Harreveld, Directeur van het Proefstation te Pasoeroean, de vraag gesteld of het uit een landbouwkundig oogpunt beter is om het riet 's nachts dan wel overdag water te geven. Volgens de van die vergadering gemaakte notulen werd door Dr. van Harreveld hierop het volgende geantwoord: „dat op zich zelf genomen het tijdstip van water geven 's nachts of overdag, niets afdoet aan den groei van het riet. Overdag kan door verdamping iets meer van het water verloren gaan dan 's nachts; 's nachts kan echter door het moeilijker werken ook water verloren gaan. Voor het riet is niet het tijdstip het meest van belang, maar wel de hoeveelheid die elken keer aan den aanplant verstrekt wordt. De grootste zorg van den tuinemployé is immers steeds te zorgen: 1e dat er voldoende tijd verloopt tusschen twee keeren water geven, afhankelijk van den aard van den grond en van den leeftijd van het riet, en 2e dat er op een keer niet meer wordt gegeven dan de structuur van den grond toelaat. Zware gronden kunnen, zooals bekend is, door een keer te veel water geven reeds dichtslaan en tot zelfs 40 % van den rietoogst inboeten. In dat opzicht is het suikerriet een bizonder gevoelige plant. De nauwkeurige bepaling van de optimale hoeveelheid water die in een keer aan den aanplant moet worden gegeven onttrekt zich bij nacht aan een rigoureuze contrôle en het lijkt spreker, vooral op zware gronden, in de praktijk geheel onmogelijk bij nacht, zelfs met het beste kunstlicht een juiste bevloeiïng van suikerriet tot stand te brengen".

Dergelijke beschouwingen gelden ook, alhoewel nog in mindere mate, voor de Inlandsche tweede gewassen, en hoe intensiever laatstbedoelde cultuur gedreven wordt, hoe meer de door Dr. van

Harreveld geleverde beschouwingen van toepassing zullen zijn op de meerwaardige Inlandsche tweede gewassen.

Het schijnt niet vast te staan of theoretisch nacht- dan wel dagbevloeiïng de voorkeur verdient doch de commissie is van oordeel dat de gedane mededeelingen de conclusie rechtwaardigen, dat als er een verschil tusschen nacht- en dagbevloeiïng in het voordeel van de eerste bestaat, dit voordeel zeker in de verste verte niet zal opwegen tegen de genoemde groote nadeelen welke verbonden zijn aan eene waterverstrekking gedurende den nacht aan de bevolking.

Hiermede wordt afgestapt van de door de bevolking geopperde bezwaren en wordt uiteengezet dat eene vergelijking van de op Bali en in andere landen als Italië en Amerika in zwang zijnde regelingen van de waterverdeeling met die in de suikercentra van Java niet opgaat wegens het groote verschil in toestanden en verhoudingen daar en hier.

Naar het der commissie voorkomt zal echter ook in andere landen, waar niet te allen tijde ruim voldoende water beschikbaar is voor de cultures, mettertijd worden overgegaan tot het maken van vergaarkommen, waarin het nachtwater zal worden opgezameld, teneinde dit zoo economisch mogelijk te kunnen aanwenden. In Noord- en Zuid-Amerika worden reeds dergelijke basins aangetroffen.

Omstandig wordt voorts uiteengezet dat het niet gemakkelijk is betrouwbare cijfers te verstrekken in zake de nadeelige gevolgen, welke de Inlandsche landbouw ondervonden heeft en nog ondervindt tengevolge van de z.g. dag- en nachtregeling.

Maar al zijn deze cijfers, zoo heet het verder, ook niet beschikbaar, uit het medegedeelde volgt logisch, dat die nadeelige gevolgen niet gering zijn en dat de verdere ontplooiïng van den Inlandschen landbouw door bedoelde regeling noodzakelijk moet worden tegengehouden. De dag- en nachtregeling draagt er in de eerste plaats in aanzienlijke mate toe bij, dat in verschillende streken uitgestrekte gebieden in den Oostmoesson — vooral in de tweede helft — onbeplant blijven; verder zouden in die gebieden vaak andere grooter voordeel opleverende gewassen kunnen worden verbouwd, indien de Inlandsche landbouwers meer zeker waren van het water. Ook ligt het wel voor de hand, dat de opbrengsten niet onbelangrijk zullen toenemen, wanneer de velden op regel-

matige tijden en op de meest oordeelkundige wijze de juist benoodigde hoeveelheden water ontvangen, wat bij een uitsluitende nachtbevloeiïng veel en veel bezwaarlijker is.

Het valt dan ook op, dat in de gebieden, waar de dag- en nachtregeling van kracht is, de sawahs in de onmiddellijke nabijheid van de leidingen en in de bovengebieden en ook dikwijls die vlak bij de riettuinen gelegen veelal geheel beplant zijn met verschillende waterbehoevende gewassen, welke aanplant er dan over het algemeen goed bij staat, terwijl de overige gronden óf onbeplant óf met slechts een enkel weinig of geen water behoevend maar ook weinig voordeel brengend gewas, zooals katjang toengah zijn bebouwd. De oorzaak hiervan is, dat eerstbedoelde sawahs het water uit de eerste hand verkrijgen en dus ook 's nachts minder last ondervinden van de waterverstrekking.

Als regel draagt dan ook een streek, waar de dag- en nachtregeling wordt toegepast, duidelijk de kenmerken daarvan.

O.a. is dit het geval in Oost-Cheribon, waar de dag- en nachtregeling nog in al haar gestrengheid wordt toegepast. In een zeker gebied daar, in het Sindanglaoetsche, wordt met het dagwater, 1400 bouws riet bevloeid, waartegenover dus 's nachts als het water nuttig gebruikt werd, minstens 2100 bouws watereischende polowidjo bevloeid zou kunnen worden. In de praktijk wordt echter in dat gebied slechts 2 à 300 bouws polowidjo geplant.

Dit is een enkel voorbeeld van de nadeelige werking van de dag- en nachtregeling. Trouwens in geheel Oost-Cheribon wordt, afgezien van weinig opleverende katjang toengah (welk gewas geen water vraagt) zeer weinig polowidjo geplant. In West-Cheribon is de toestand veel gunstiger en is, nadat de bevolking overdag meer water heeft gekregen, de polowidjo aanplant ook niet onbelangrijk uitgebreid.

In het Goeng- en Koemissikgebied is evenzoo sinds jaren de dag- en nachtregeling in al haar gestrengheid toegepast, ja daar werd zelfs in de bovenstreken de watertoevoer naar de sawahs van de bevolking om ongeveer 11 uur 's avonds reeds afgesloten, opdat de riettuinen beneden het water den volgenden ochtend niet te laat zouden krijgen. Uitgestrekte gebieden, vooral in de benedenstreek, worden daar in den Oostmoesson of niet beplant of met bepaalde weinig of geen water vragende, weinig voordeel opleverende tweede gewassen.

Het wadoekstelsel, waardoor de bevolking overdag inplaats van 's nachts water krijgt, heeft daar reeds een gunstigen invloed gehad op den aanplant; die invloed is nog slechts tot enkele streken beperkt gebleven, omdat nog betrekkelijk weinig wadoeks zijn aangelegd. Maar in verschillende gebieden, waar vroeger zelden of nooit water behoevende tweede gewassen werden geplant, was nu, nadat de wadoeks waren tot stand gekomen, alles vol geplant. De Administrateurs der suikerondernemingen erkenden, dat de wadoeks zeer in het belang van de Inlandsche landbouwers waren, omdat de polowidjoaanplant zich ontegenzeggelijk niet onbelangrijk zou uitbreiden. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat bedoelde administrateurs, vooral zij, wier tuinen in de benedengebieden lagen, ook voordeel van die wadoeks hebben ondervonden doordat het water de tuinen eenige uren vroeger bereikte.

Uit het vorenstaande blijkt voldoende dat het verstrekken van dagwater instede van nachtwater aan de bevolking reeds tengevolge heeft gehad: uitbreiding van den aanplant van tweede gewassen, idem van de padi gadoe, het planten van andere meer voordeel opleverende gewassen, vermeerdering van het aantal oogsten en van de opbrengsten per oogst. Omgekeerd blijkt daaruit welke nadeelige gevolgen de dag- en nachtregeling tot nu toe voor den Inlandschen landbouw heeft gehad en hoe noodzakelijk het daarom is, — al is niet in juiste cijfers uit te drukken, hoe groot die nadeelige gevolgen zijn —, die regeling zoo spoedig mogelijk op te heffen.

Vervolgens worden door de commissie beschouwingen gegeven over het wadoekstelsel en de daarmede genomen proeven.

Op de met suikerfabrikanten belegde vergaderingen bleken deze van oordeel dat de waterverstrekking 's nachts aan het riet den ondergang van de suikerindustrie zou beteekenen.

Waar door de commissie wel ingezien werd, dat het voor de suikerindustrie zeer bezwaarlijk zou zijn geregeld 's nachts water te gebruiken, werd het denkbeeld aan de hand gedaan om het voor de suikerindustrie bestemde nachtwater op te zamelen in speciaal daarvoor aangelegde vergaarkommen, welke dan zoo dicht mogelijk bij de riettuinen zouden moeten liggen. Het in die z.g. tuinwadoeks opgezameld nachtwater zou dan den volgenden ochtend dienen voor de bevloeiïng der riettuinen. Daarbij zouden regelingen kunnen worden getroffen, waarbij het water beurtelings een

ot meer geheele etmalen aan de riettuinen en daarna aan de bevolkingsaanplantingen zou worden verstrekt; het aantal etmalen waarover de waterverstrekking aan het riet en aan den bevolkingsaanplant loopt, zou bepaald worden in verband met de oppervlakten van de verschillende te bevloeien aanplantingen en de waterbehoeften.

Op deze wijze zou de bevolking tenminste niet meer uitsluitend op nachtwater aangewezen zijn, maar zou zij ook dagwater ontvangen en wel, indien b.v. een regeling — welke vermoedelijk veelvuldig zou voorkomen —, werd getroffen, waarbij om beurten het water gedurende een etmaal aan het riet en aan de bevolking werd verstrekt, om den anderen dag; dit zou een groot voordeel voor de bevolking zijn en de bezwaren tegen het gebruiken van nachtwater tot minstens de helft terugbrengen.

Alhoewel men in den aanvang niet veel heil zag in die wadoeks, werd door tal van administrateurs hunne medewerking toegezegd bij het nemen van proeven.

Aanvankelijk werden slechts z.g. tuinwadoeks aangelegd, welke ten doel hadden het voor de riettuinen bestemde nachtwater op te zamelen om dit dan overdag te gebruiken; op die wijze kon de suikerindustrie het haar gedurende den nacht verstrekte water nuttig aanwenden, waarmede het bezwaar van die industrie tegen de opheffing van de dag- en nachtregeling grootendeels zou komen te vervallen.

Maar de bezwaren tegen het gebruik van nachtwater waren daarmede nog niet geheel ondervangen; immers de bevolking ontving bij de met de wadoeks getroffen regelingen evenals de suikerindustrie, op gezette tijden ook 's nachts nog water. Ten einde nu ook die bezwaren nog op te heffen werd in overweging genomen het gebruik van water gedurende den nacht in de droge Oostmoessonmaanden geheel uit te sluiten en al het beschikbare nachtwater in wadoeks op te zamelen. De wadoeks kregen daardoor uiteraard een veel belangrijker bestemming.

Tegen het stelsel van tuinwadoeks was nog een bezwaar gerezen n.l., dat het aantal vergaarkommen, tengevolge van de twee- of driejaarlijksche wisseling van de riettuinen te groot zou worden; samentrekking van de hier en daar over het gebied verspreide kleine tuinwadoeks tot enkele groote vakwadoeks, waaruit ver-

scheidene tuinen in achtereenvolgende jaren bevloeid zouden kunnen worden, was noodzakelijk.

Een en ander had tengevolge dat in stede van tuinwadoeks zg. kringwadoeks werden aangelegd.

In elk bevloeiingsvak zou dan een z.g. kringwadoek komen, waarin tijdens den Oostmoesson al het aan dat vak toekomende nachtwater zou verzameld worden, om dat dan den volgenden morgen tegelijk met het water uit de leiding aan de verschillende aanplantingen te verstrekken. Op deze wijze zouden de bezwaren tegen de verstrekking en het gebruik van nachtwater geheel opgeheven zijn, terwijl ook het bezwaar tegen het groot aantal tuinwadoeks daarmede zou zijn ondervangen.

De in 1916 met de tuinwadoeks genomen proeven toonden direct de technische uitvoerbaarheid van het stelsel aan, en leverden vrij belangrijke gegevens op omtrent de waterverliezen in de wadoeks, de middelen om die te bestrijden, de meest gewenschte afmetingen en constructie, de gunstigste ligging, de kosten der wadoeks enz.

In 1917 werden op veel grooter schaal proeven genomen, waarbij uiteraard gebruik werd gemaakt van de in 1916 opgedane ervaringen. Inplaats van de kleine, zeer verspreid liggende tuinwadoeks worden nu grootere centrale vakwadoeks, waaruit verschillende tuinen voor meerdere jaren bevloeid kunnen worden, en z.g. kringwadoeks aangelegd. Die centrale vakwadoeks, welke een overgangsvorm van tuinwadoeks tot de z.g. kringwadoeks zijn, dienden nog uitsluitend voor de bevloeiïng van de riettuinen; deze ontvingen dan overdag water uit de wadoeks, terwijl de bevolking het water direct uit de leidingen kreeg.

De meeste centrale vakwadoeks zijn later omgebouwd in kringwadoeks.

Bij deze proeven, waarbij grootere afgeronde bevloeiingsgebieden van wadoeks werden voorzien, werd meer aandacht geschonken aan de bij het wadoekstelsel toe te passen wijze van waterverdeeling en waterverstrekking, op de exploitatie in het algemeen dus; toch leverden ook deze proeven weer tal van nuttige gegevens op en werd meer en meer een juist inzicht in dit stelsel en in de consequenties daarvan verkregen.

Alhoewel uit de in 1916 en 1917 genomen proeven de practische uitvoerbaarheid van het wadoekstelsel vrijwel gebleken was, achtte de commissie het toch nog wenschelijk om, alvorens definitieve

voorstellen te doen omtrent de invoering ervan en een daarmede gepaard gaande afschaffing van de dag- en nachtregeling, ook in 1918 nog op uitgebreider schaal de proefnemingen voort te zetten. Daartoe zou het wadoekstelsel bij wijze van proef worden ingevoerd in verschillende bevloeiïngsgebieden van niet al te kleinen omvang.

In gemeld jaar, toen het in verband met de voedselschaarschte, wenschelijk werd geacht alle mogelijke maatregelen te nemen om de voedselproductie zoo hoog mogelijk op te voeren — toen zeer terecht werd ingezien, dat het wadoekstelsel, welks invoering de mogelijkheid zou openen de dag- en nachtregeling af te schaffen, wat weer een verdere ontplooiïng van den Inlandschen landbouw in de betrokken streken tengevolge zou hebben, daartoe niet onbelangrijk zou kunnen bijdragen —, is daarop een bedrag van ongeveer *f* 750.000.— voor den aanleg van wadoeks ter beschikking gesteld, waarvan ± *f* 500.000.— ultimo 1918 verwerkt was.

Bovendien heeft de wadoekaanleg door deze omstandigheden wel eenigszins het karakter van proefneming verloren; de aangelegde kringwadoeks dragen allen een permanent karakter en in de gebieden, waarin die wadoeks tot stand zijn gekomen, is de dag- en nachtregeling in de praktijk, zij het ook nog niet definitief, reeds afgeschaft.

Zeer in het kort komt het z.g. wadoekstelsel in zijn tegenwoordigen vorm op het volgende neer:

Ten einde in bevloeiïngsgebieden het beschikbare water zoo economisch mogelijk te benutten, zal het noodzakelijk zijn het verstrekken en gebruiken van bevloeiïngswater gedurende den nacht aan en door den aanplant uit te sluiten en dit nachtwater op te zamelen in daarvoor gegraven vergaarkommen om het den daarop volgenden dag tegelijk met het water uit de leidingen naar de verschillende aanplantingen te kunnen leiden.

Gewoonlijk komt in elk eindvak van de bevloeiïng (een z.g. tertiair vak) een z.g. kringwadoek, die als regel vlak bij de inlaatsluis komt te liggen.

In sommige gevallen b.v. tengevolge van terreinomstandigheden is het wenschelijker de kringwadoeks te combineeren tot z.g. secundaire wadoeks d.z. dus wadoeks die grootere, secundaire vakken of gedeelten daarvan bedienen; gewoonlijk worden echter geen grootere vakken dan van 5 à 600 bouws genomen, omdat

anders de wadoeks te groot worden en de nadeelen dan grooter worden dan de voordeelen.

De kringwadoeks dienen voor de bevloeiïng van gemiddeld ongeveer 200 bouws; zij zamelen al het in zoo'n gebied beschikbare nachtwater op.

Gewoonlijk houdt de waterverstrekking aan den aanplant om 5 à 6 uur 's middags op en begint dan de vulling van de wadoek; den volgenden ochtend om 5 à 6 uur houdt die vulling op en wordt het water weer doorgelaten in de tertiaire leiding. De wadoek moet dus een inhoud hebben groot genoeg om al het gedurende minstens 12 uren toegevoerde water te kunnen bevatten; hoe groot de wadoek moet zijn hangt dus behalve van de te bevloeien oppervlakte af van de debieten. Hiervoor wordt gewoonlijk een vrij ruim Oostmoessondebiet, dat in het begin van den Oostmoesson voorkomt, aangenomen.

Als regel hebben de wadoeks geen kleineren inhoud dan 14 M^3 per bouw te bevloeien sawahoppervlak, gemiddeld bedraagt de inhoud ongeveer 17 M^3 per bouw sawah, zoodat de gemiddelde inhoud van een kringwadoek ongeveer 3400 M^3 bedraagt.

De waterdiepte in de wadoek is zelden kleiner dan 0.50 M., in vele gevallen is zij grooter, zoodat de *bruto* oppervlakte (met inbegrip dus van de dijken) van de wadoek gemiddeld ongeveer ½ % van de uit de wadoek te bevloeien sawahoppervlakte bedraagt.

Gewoonlijk stroomt het gedurende den nacht in de wadoek opgezamelde water den volgenden morgen weer terug in de tertiaire leiding waaruit de wadoek is gevuld geworden; tegelijk met het water uit de leiding wordt het dan aan den aanplant verstrekt. Wanneer er dan in de wadoek, b.v. door die op de een of andere wijze waterdicht te maken, geen waterverlies plaats heeft, wordt overdag een ongeveer twee maal zoo groote hoeveelheid water verstrekt als vroeger bij de dag- en nachtregeling.

Nu kan de waterverstrekking aan het riet en de bevolkingsaanplantingen gelijktijdig plaats hebben of men kan weer een uren- of etmalen-regeling invoeren, waarbij de bevolking en de suikerindustrie om beurten al het beschikbare water gedurende een zeker aantal uren of etmalen ontvangt; dit aantal uren of etmalen wordt bepaald door de verhouding tusschen de verschillende aanplantingen.

Met behulp van die wadoeks, — welke als accumulators, als regulators dienst doen —, zijn echter allerlei manieren om het water te verdeelen mogelijk, omdat men ze naar goedvinden kan sluiten en openzetten.

Een gescheiden waterverstrekking tusschen het riet en de bevolkings-aanplantingen is mogelijk door het geheele wadoekdebiet (of een deel daarvan) ter beschikking van den rietaanplant te stellen en de leiding het water te doen aanvoeren naar de bevolkings-aanplantingen; ook het omgekeerde is mogelijk, een en ander is afhankelijk van de ligging der aanplantingen ten opzichte van de wadoek. Voorts zal het mogelijk zijn, dat de suikerondernemingen geheele eindvakken tegelijk inhuren, waardoor de waterverdeeling ook vrij eenvoudig wordt.

Uit het medegedeelde blijkt, dat bij het wadoekstelsel een gelijktijdige waterverstrekking aan de verschillende aanplantingen niet absoluut noodzakelijk is, alhoewel een dergelijke regeling vermoedelijk in vele gevallen door alle partijen zal worden voorgestaan.

Een algemeene regeling is niet mogelijk; voor elke streek, voor elk gebied zal later uitgemaakt moeten worden welke regeling het meest gewenscht is. Als regel zullen de wadoeks uitsluitend in de Oostmoesson maanden, — en wellicht in de eerste Westmoessonmaanden —, dienst doen; misschien kunnen zij ook nog van nut zijn in bizondere droogteperioden in den Westmoesson, maar wanneer de Westmoesson eenmaal goed is doorgekomen zullen de wadoeks niet meer gebruikt worden. Vermoedelijk is het mogelijk de wadoeks in den Westmoesson nog productief te maken door ze dan als vischvijvers te gebruiken; dit is echter een bijkomstig voordeel.

Over het algemeen hebben zich bij de uitvoering der wadoeks geen onoverkomelijke moeilijkheden voorgedaan.

De verhooging van het peil in de leidingen, teneinde het mogelijk te maken, dat het water uit de wadoeks weer in de leidingen terugstroomt, leverde over het algemeen geen al te groote bezwaren op. De voornaamste moeilijkheid is de kwestie van het in de wadoek optredende waterverlies.

Dit bezwaar is vooral door de suikerindustrie zeer sterk naar voren gebracht en op grond daarvan werd het wadoekstelsel onmogelijk geacht.

Het is evenwel mogelijk gebleken zonder al te groote kosten die waterverliezen tot een zoodanig minimum terug te brengen, dat ze praktisch verwaarloosd kunnen worden.

Hieromtrent zij slechts vermeld, dat met vrij veel succes gebruik is gemaakt van een soort „puddle", bestaande uit een mengsel van aarde of klei en zand en ongeveer 10 % kalk, terwijl in den laatsten tijd ook proeven zijn genomen met een bekleeding van de wadoeks met baksteenen waartusschen specie; het laat zich aanzien dat dit weinig kostbaarder middel ook met succes zal kunnen worden aangewend.

Nu zullen niet alle wadoeks op de een of andere wijze bekleed behoeven te worden, daar in tal van wadoeks slechts geringe waterverliezen optreden.

Die verliezen hangen voornamelijk af van de grondsoort en zoo vertoonen de in zware gronden aangelegde wadoeks, zooals die in een groot deel van Cheribon, Pekalongan, (afdeelingen Tegal en Brebes), Semarang, Madioen, weinig verliezen, welke dan ook niet bekleed zullen behoeven te worden. Ook een gedeelte van de wadoeks in de residentie Soerabaja, Kediri en Pasoeroean zal zonder bekleeding kunnen blijven.

Welk percentage ten slotte bekleed zal moeten worden is uiteraard niet met zekerheid mede te deelen; bij de kostenberekening zal uitgegaan worden van de veronderstelling, welke vermoedelijk niet ver van de waarheid is, dat ongeveer de helft der wadoeks bekleed zal moeten worden.

Wellicht zullen enkele bizonder vlakke, laag gelegen en enkele sterk geaccidenteerde gedeelten zich minder goed leenen voor den aanleg van wadoeks, maar dan is er geen bezwaar tegen die gedeelten niet te voorzien van wadoeks en die gebieden uitsluitend van dagwater te voorzien, mits daarop bij den aanleg van de overige wadoeks, welke dan ook het voor die gedeelten bestemde nachtwater moeten opzamelen, wordt gerekend.

Alhoewel ten aanzien van de exploitatie der wadoeks in het groot nog betrekkelijk weinig ondervinding is opgedaan laat het zich aanzien dat deze evenmin op groote bezwaren zal stuiten.

Een hoofdmoeilijkheid is het geregeld en op tijd vullen der wadoeks.

In geheel technisch bevloeide gebieden zal dit laatste niet zoo bezwaarlijk zijn, maar in z.g. wilde bevloeiïngsgebieden, waar

weinig of geen verdeelwerken voorkomen, zal de vulling der wadoeks meerdere bezwaren met zich meebrengen. En toch zullen de wadoeks juist in laatstgenoemde gebieden van buitengewoon groot nut kunnen zijn, omdat in die gebieden bij de bestaande dag- en nachtregeling een groot gedeelte van het nachtwater verloren gaat of oneconomisch gebruikt wordt.

Wanneer nu overal wadoeks worden aangelegd, de bevolking overdag water kan krijgen en waterdiefstal of watergebruik 's nachts streng gestraft wordt, zal men niet zoo zeer bevreesd behoeven te zijn, dat de wadoeks niet gevuld zullen worden omdat er 's nachts gestolen wordt, maar zal, door gebrek aan goede verdeelmiddelen, niet altijd voorkomen kunnen worden dat enkele wadoeks 's nachts te weinig daarentegen andere te veel gevuld worden. Een dergelijk bezwaar geldt echter bij een wilde bevloeiïng ook ten aanzien van de waterverstrekking overdag; ook dan zal de waterverdeeling niet zoo kunnen zijn als bij een geheel technisch bevloeid gebied.

Door de wadoeks zullen echter de fouten in de verdeeling 's nachts gemakkelijker te constateeren zijn en zullen zij overdag hersteld kunnen worden.

Het wadoekstelsel zal in wilde bevloeiïngsgebieden dan ook evenmin onoverkomelijke bezwaren opleveren, alleen zal daar, — wat ook zonder wadoeks het geval is —, meer bewakingspersoneel noodig zijn dan in geheel bevloeide gebieden, waardoor de exploitatiekosten dus hooger worden.

De commissie acht het van belang te vermelden hoe over deze kwestie door belanghebbenden zelf wordt gedacht.

Uit het verslag over de wadoekproeven in 1917 in de afdeeling Djombang van het wadoek-comité „Djombang" wordt dan het volgende medegedeeld:

„Het lijdt o.i. namelijk geen twijfel of eerstgenoemde bevloei-„ingsmethode (d.i. middels kringwadoeks) zal een aanmerkelijke „vereenvoudiging in het waterbeheer brengen. Is het tot dusver „in de praktijk bij de dag- en nachtregeling vrijwel ondoenlijk „gebleken om daar, waar geen technische bevloeiïng bestaat, het „nachtwater te allen tijde naar billijkheid onder alle rechthebben-„den in het geheele bevloeiïngsgebied te verdeelen, zeer wel moge-„lijk schijnt het ons toe om het aan elk tertiair vak competeerende „aandeel in dat water, in de betrekkelijke wadoek toe te meten.

„Immers het gebruik van water des nachts zal dan voor een ieder „verboden zijn. En het behoeft wel geen betoog, dat het oneindig „veel gemakkelijker is om een algemeen geldend verbod op het „gebruik van nachtwater te handhaven dan te waken tegen dief-„stallen in een stelsel, waarbij het aftappen van dat water, tot „bepaalde hoeveelheden, over het geheele bevloeiingsgebied en „gedurende den ganschen nacht, dus op een groot aantal punten, „geoorloofd is.

„Het feit, dat het aandeel van ieder tertiair vak als het ware „wordt afgepast, stelt voorts niet slechts in staat tot het consta-„teeren van gemaakte fouten in de verdeeling, doch ook tot het „op elk moment met juistheid bepalen van de hoegrootheid dier „fouten.

„En hierdoor wordt het mogelijk die te herstellen".

Tegen het wadoekstelsel zijn nog eenige andere van minder belang zijnde bezwaren gerezen.

In de eerste plaats dan werd gevreesd voor opslibbing van de wadoeks, waardoor deze òf binnenkort geheel onbruikbaar zouden worden òf zeer veel onderhoud zouden vereischen. Nu heeft echter de ondervinding met de paar honderd in exploitatie geweest zijnde wadoeks geleerd, dat slechts bij enkele slib- of zandbezwaar werd ondervonden en dat bij de overige slechts een dunne laag zich had afgezet, die met zeer weinig kosten kon worden opgeruimd; het onderhoud van de wadoeks, — en in het bizonder van de niet bekleede —, is dan ook over het algemeen niet kostbaar. Omdat zoo weinig last is ondervonden van slib of zand is later in de meeste wadoeks geen z.g. slib- of zandzak meer aangebracht.

Het oorspronkelijk o.m. door vele suikerfabrikanten geopperde bezwaar tegen waterdiefstal gedurende den nacht is door de centrale ligging van de kringwadoeks vlak bij de inlaatsluisjes en het absoluut verbod van watergebruik 's nachts grootendeels komen te vervallen.

Nu het wadoekstelsel eenige jaren, zij het ook nog op kleine schaal, is toegepast geworden en men de werking daarvan onder de meest uiteenloopende en dikwijls zeer ongunstige omstandigheden heeft kunnen waarnemen, wordt aan de mogelijkheid tot doorvoering daarvan over het algemeen niet meer getwijfeld, en zijn in hoofdzaak alleen de bezwaren tegen de aan het wadoekstelsel verbonden kosten en de vrees voor indirecte nadeelige ge-

volgen (ook een kwestie van geld, waarover hieronder meer) voor de suikerindustrie overgebleven.

Hooger werd reeds een en ander aangehaald uit een verslag van het Wadoek-Comité „Djombang", waaruit een nog al gunstig oordeel over het wadoekstelsel sprak. In datzelfde verslag komt nog het volgende voor: „Een juiste verdeeling van het nachtwater tot in de laagstgelegen vakken van het gebied beteekent: een tijdig beschikbaar zijn van het dagwater in die vakken. Bij de geconcentreerde wadoekbevloeiïng (middels kringwadoeks) zal derhalve niet alleen het in de wadoeks vergaarde nachtwater des morgens om 6 uur tot gebruik in den rietaanplant gereed staan, doch bovendien de kans dat ook het direct in de leiding aangevoerde dagwater op dat uur beschikbaar is, aanmerkelijk grooter zijn dan bij de dag- en nachtregeling. Waar in tijden van waterschaarschte het dagwater thans de benedenstreken — waartoe feitelijk alle Djombangsche fabrieksarealen gerekend kunnen worden — niet zelden uren te laat bereikt, daar vertegenwoordigt die goede kans ongetwijfeld een waterwinst van niet geringe beteekenis".

Erkend wordt dus, dat de suikerindustrie ook niet onbelangrijke voordeelen ondervindt van het wadoekstelsel.

Het treft, zegt de commissie, dat dit oordeel komt van een zijde (hierbij heeft zij speciaal het oog op eenige fabrikanten in het Djombangsche), die in het begin vrij hevig gekant was tegen het wadoekstelsel en daarvan ook blijken gaf in de over de wadoekproeven in 1916 uitgebrachte verslagen. Daarom wordt dan ook thans door de commissie met erkentelijkheid gewag gemaakt van het objectief gestelde verslag van meergenoemd wadoekcomité.

Het groote voordeel, dat de suikerindustrie in het algemeen van de wadoeks zal ondervinden is dus, dat zij het haar toekomende water meer op tijd en regelmatiger zal ontvangen.

Een ander, meer in het algemeen geldend voordeel van de wadoeks is dat het daardoor mogelijk wordt het beschikbare bevloeiïngswater meer naar behoefte te verstrekken.

Zoo zal b.v. tusschen 2 uur 's morgens en 2 uur 's middags, — op het heetst van den dag dus, wanneer er weinig volk werkt in de riettuinen en op de sawahs —, weinig of geen water uit de wadoek en de leiding verstrekt worden en zal de wadoek in die uren weer bijgevuld kunnen worden. Dan zal in de ochtend- en in de namiddaguren b.v. tusschen ongeveer 3 en 6 uur, wanneer

intensiever gewerkt wordt, meer water verstrekt kunnen worden. De exploitatie wordt daardoor wel wat ingewikkelder, maar op die wijze kan inderdaad het water tot zijn hoogste nut worden aangewend. In de praktijk is een dergelijke regeling op verschillende plaatsen reeds met succes toegepast.

Dergelijke voordeelen zijn zeer bezwaarlijk in geld uit te drukken maar, naar het der commissie voorkomt, zullen zij zeker wel opwegen tegen de z.g. indirecte nadeelige gevolgen voor de suikerindustrie, welke aan het wadoekstelsel zijn verbonden.

Die indirecte nadeelen zullen in hoofdzaak hierin bestaan, dat de suikerindustrie door den vooruitgang van den Inlandschen landbouw, tengevolge van het wadoekstelsel, hoogere grondhuren zal moeten betalen. Hoeveel dit zal bedragen is natuurlijk niet uit te maken, te meer niet omdat de intensiveering van den Inlandschen landbouw nog van zoovele andere factoren afhangt. Een argument tegen het wadoekstelsel is het bovenstaande echter zeer zeker niet.

Ook zal door het wadoekstelsel meer contrôle kunnen worden uitgeoefend op het watergebruik door de suikerindustrie en zal onrechtmatig en overvloedig watergebruik van die zijde beter kunnen worden voorkomen; dit indirecte nadeel voor de suikerindustrie dient natuurlijk buiten beschouwing te blijven.

Dat de bevolking over het algemeen de groote voordeelen, welke uit meergenoemd stelsel voor haar voortspruiten, zeer goed inziet is reeds bij verschillende ter zake verrichte onderzoekingen gebleken.

Een aangeprezen middel om meer water te verkrijgen n.l. de bemetseling van de leidingen dient volgens de commissie ontegenzeggelijk ernstig in overweging te worden genomen, doch zij merkt op dat dit middel zeer kostbaar is, de kosten zullen zeer waarschijnlijk die van de wadoeks belangrijk overtreffen, terwijl daarvan geen opheffing van de dag- en nachtregeling te verwachten is. Het bemetselen van de leidingen dient dus niet inplaats van het wadoekstelsel maar daarnaast te worden aanbevolen. Dit geldt min of meer ook ten aanzien van het aanstellen van meer irrigatiepersoneel.

Bij het in beschouwing nemen van de aan het wadoekstelsel verbonden kosten merkt de commissie op dat daarbij onderscheid dient te worden gemaakt tusschen de bekleede (gepuddelde) en

de onbekleede wadoeks, terwijl de kosten eveneens afhangen van de grootte, van den inhoud der wadoeks; de volgende cijfers worden dan als gemiddelden gegeven.

De onbekleede wadoeks kosten ongeveer *f* 6.— à *f* 7.— per bouw bevloeide sawah, terwijl de bekleede ongeveer *f* 16.— à *f* 17.— per bouw sawah kosten. Uitgaande van de veronderstelling, dat er ongeveer evenveel bekleede als onbekleede wadoeks zullen zijn, wat zeker een niet te gunstige aanname is, dan worden de doorsneekosten van een wadoek ongeveer *f* 11.— à *f* 12.— per bouw sawah.

Wanneer nu aangenomen wordt, dat globaal één millioen bouws sawah in aanmerking komen voor den aanleg van wadoeks dan zal de invoering van het wadoekstelsel in dat gebied 11 à 12 millioen gulden kosten.

De exploitatiekosten zijn, gelijk reeds werd opgemerkt, niet zoo nauwkeurig bekend als de aanlegkosten. Wel is reeds gebleken, dat over het algemeen de wadoeks weinig onderhoud vereischen, ook de bekleede, indien deze goed zijn aangelegd. Hoe de bekleeding zich echter op den duur zal houden is uiteraard nog onbekend, om die reden is in de hierondervolgende exploitatierekening aangenomen dat de bekleeding (de puddle) in tien jaar moet worden afgeschreven, zeer waarschijnlijk is die aanname te ongunstig. Overigens behoeft weinig of niets te worden afgeschreven.

Wat het wadoekpersoneel betreft wordt aangenomen, dat in de toekomst, — als het wadoekstelsel eenmaal goed functionneert en de tijd van allerlei proefnemingen voorbij is —, voor elke twee wadoeks één mandoer à *f* 15.— 's maands noodig is, die dan uitsluitend belast is met de waterregeling van de wadoeks. Het overige personeel, dat overdag en ook nog 's nachts noodig is voor de waterverstrekking en verdeeling hoort niet op de exploitatierekening van het wadoekstelsel thuis, daar dat ook zonder wadoeks noodig is, vermoedelijk dan zelfs in grooter getale.

Bedoelde mandoer heeft feitelijk 7 à 8 maanden werk, de overige maanden zijn de wadoeks niet in exploitatie.

Toch wordt hij gedurende 12 maanden in rekening gebracht, omdat het niet wenschelijk is steeds nieuw personeel aan te stellen, zoomede omdat in de Westmoessonmaanden het onderhoud der wadoeks moet plaatshebben en voorts nog wijl bedoelde mandoer in de droge Oostmoesson-maanden wellicht weleens extra werk

zal moeten verrichten, welk meerdere werk dan wordt gecompenseerd door het mindere werk gedurende den Westmoesson.

Als nu aangenomen wordt, dat uit een wadoek gemiddeld 200 bouws wordt bevloeid, dan bedragen de gemiddelde aanlegkosten per wadoek ± f 2400.— en wordt de exploitatie-rekening als volgt:

rente aanlegkapitaal à 5 % =	f	120.—
afschrijving en onderhoud =	„	130.—
bewaking enz. ½ mandoer à f 15.— 's maands	„	90.—
Totaal	f	340.—

De exploitatiekosten per bouw sawah bedragen dus gemiddeld f 1.70, welk bedrag naar het oordeel der commissie niet te laag is geraamd. Een eenigszins nauwkeurige raming is thans nog niet mogelijk, — dit zal eerst het geval zijn indien het wadoekstelsel jarenlang is toegepast —, maar bij de bovenstaande berekening is zoo veel mogelijk rekening gehouden met de werkelijkheid.

Van een gebied van 1 millioen bouws, zouden dus de exploitatiekosten ongeveer f 1.7 millioen bedragen.

Wanneer nu wordt aangenomen dat in dat gebied ongeveer 170.000 bouws riet (een zesde gedeelte van het totaal) wordt geplant dan bedragen de exploitatiekosten ongeveer f 10.— per bouw riet. Het ligt wel voor de hand, dat de aanlegkosten en dus ook de exploitatiekosten der wadoeks in de verschillende bevloeiingsgebieden nog al uiteen zullen loopen en wel hoofdzakelijk in verband met het al of niet bekleeden der wadoeks; hooger vermelde gemiddelden hebben dan ook slechts betrekkelijke waarde, zij houden het midden tusschen de kosten der bekleede en onbekleede wadoeks. Zeer waarschijnlijk zal echter, indien door de suikerindustrie in de toekomst een gedeelte van de kosten der wadoeks, b.v. in den vorm van een retributie vergoed moet worden, bij de vaststelling van die te heffen retributie, tenzij inmiddels de oprichting van waterschappen mocht zijn voorbereid, niet worden uitgegaan van de uiteenloopende kosten der wadoeks gebiedsgewijze, maar van de totale kosten.

Elke suikeronderneming zal dan een even groote som moeten betalen per bouw uit de wadoeks te bevloeien riet, onverschillig of die wadoeks bekleed dan wel onbekleed, klein of groot zijn; en daarbij zal het dan op de gemiddelde kosten aankomen.

Bedoelde retributie zal kunnen worden geheven zoodra meerdere ondervinding is opgedaan in zake de werking der wadoeks en de exploitatiekosten nauwkeurig bekend zijn; alsdan kan een voorstel der commissie worden verwacht waarin zal worden aangegeven op welke wijze zij zich de retributieregeling in het algemeen denkt.

Betaalden de betrokken suikerondernemingen alle kosten dan zou dat, zooals boven reeds is vermeld, neerkomen op een retributie van *f* 10.— per bouw of nog geen 9 cent per picol suiker. Er is echter, waar de wadoeks nu van meer algemeen nut zijn en niet meer uitsluitend dienen voor het riet, alles voor te zeggen de suikerindustrie slechts met een gedeelte van de kosten te belasten.

Stel dat door de suikerindustrie de helft van de kosten zou moeten worden vergoed dan zou dat neerkomen op een bedrag van *f* 850.000.— of *f* 5.— per bouw riet, terwijl de Staat het resteerende, of ± *f* 1.— per bouw sawah (na aftrek van den rietaanplant), zou moeten betalen.

Deze uitgave zal naar de commissie meent ruimschoots worden vergoed door de meerdere baten (directe en indirecte) die de Staat trekt, tengevolge van de meerdere inkomsten van de bevolking, die zij geniet als gevolg van het wadoekstelsel.

De commissie acht uit de gegeven berekeningen de conclusie gerechtvaardigd dat de aan het wadoekstelsel verbonden onkosten geen beletsel — noch voor den Staat, noch voor de suikerindustrie — kunnen zijn voor de invoering van meergenoemd stelsel en dat integendeel die invoering vermoedelijk zelfs alleen uit geldelijke overwegingen reeds gemotiveerd is.

Uit een politiek oogpunt oordeelt de commissie de afschaffing van de dag- en nachtregeling, en dus invoering van het wadoekstelsel bepaald dringend noodig. Waar de bevolking meer en meer haar rechten inziet en daarvoor opkomt, waar gestreefd wordt naar unificatie op allerlei gebied en getracht wordt onbillijkheden en bevoorrechting weg te nemen, daar zal zeker in de eerste plaats de dag- en nachtregeling moeten worden opgeheven. Zij is op den duur onhoudbaar en terecht werd door den Minister van Koloniën in de Memorie van Toelichting betreffende de aanvulling van het Indische Regeeringsreglement met een hoofdstuk betreffende waterschappen opgemerkt, dat zijns inziens in de eerste plaats „de „meest in het oog springende misstanden met name die welke

„voortvloeien uit de zoogenaamde dag- en nachtregeling zoo spoe-
„dig mogelijk dienden te worden verholpen".

De commissie meent voldoende te hebben aangetoond, dat het wadoekstelsel alle bezwaren tegen het gebruik en de verstrekking van nachtwater opheft en een zoo economisch mogelijke aanwending van het bevloeiïngswater verzekert, dat aan de mogelijkheid van de praktische toepassing en de rentabiliteit van het stelsel niet behoeft te worden getwijfeld, en dat het stelsel zeer groote voordeelen voor de bevolking oplevert, terwijl de suikerindustrie daarvan geen te bezwarende nadeelen — in hoofdzaak geldelijke — ondervindt.

Naar haar oordeel dient dan ook zoo spoedig mogelijk te worden overgegaan tot de afschaffing van de z.g. dag- en nachtregeling en tot invoering van het wadoekstelsel.

De commissie zet vervolgens nog uiteen op welke wijze naar hare meening bij de invoering van het wadoekstelsel ware te werk te gaan, en eindigt hare beschouwingen met de wenschelijkheid uit te spreken dat, indien zulks mogelijk is met het oog op de schatkist en het beschikbare waterstaatspersoneel, voor den aanleg van kringwadoeks jaarlijks 1.5 millioen op de begrooting worde uitgetrokken, te beginnen met het dienstjaar 1920, waardoor de dag- en nachtregeling na 7 à 8 jaren tot het verleden zal behooren.

Een voorstel in dezen zin aan de Regeering besluit haar verslag.

J.

Gedachtenwisseling

Regeering, Centrale Kas en Volkscredietwezen.

Nadat ik het naschrift van den heer Dr. J. H. Boeke op mijn artikel in het December-nummer gelezen had, voelde ik, dat, om een productieve repliek te houden, het noodig zou zijn, het verschillend standpunt in onze beschouwingen te belichten.

Bij de ontwikkeling daarvan zal het den outsider en wellicht ook menig insider, die daarover zijn gedachten nog niet liet gaan, duidelijk worden waardoor eigenlijk het volkscredietwezen zijn eigenaardige moeilijkheden heeft.

Een volksbank is eenerzijds schuldenares (neemt gelden op) en anderzijds schuldeischeres (leent gelden uit). In haar qualiteit van schuldenares heeft zij plichten tegenover deponenten te vervullen, terwijl zij in haar qualiteit van schuldeischeres vrijwillig de plicht op zich heeft genomen, den inlander zoo goedkoop mogelijk crediet te verleenen onder bepaalde voorwaarden.

Nu is het eigenaardige dat die twee plichten menigmaal met elkander in botsing komen.

Ik zal dit toelichten met een voorbeeld.

De eerste plicht van een volksbank tegenover deponenten is, te zorgen dat zij, zoo spoedig mogelijk, uit de gemaakte winsten een eigen kapitaal vormt, dat moet dienen als waarborg voor de bij haar belegde gelden. Hieruit vloeit voort dat gestreefd zal moeten worden naar een zoo economisch mogelijk beheer, waarbij men zich, zonder het in de statuten nauwkeurig omschreven doel voorbij te schieten, op een commercieel standpunt zal hebben te stellen.

Nu doet zich bijvoorbeeld het geval voor, dat de uitkomsten van een bepaald agentschap onvoldoende blijken om de kosten daarvan te dekken.

Stelt men zich, zonder meer, op een commercieel standpunt, let men dus uitsluitend op haar qualiteit van schuldenares, dan is de beantwoording van de vraag: Moet dat agentschap opgeheven worden onvoorwaardelijk: Ja!

Doch stelt men zich op het ethische standpunt, den inlander zoo goed en goedkoop mogelijk crediet geven, dan zal het antwoord, onvoorwaardelijk: „Neen!" luiden.

Gaat nu de commercieel voelende met den ethicus over dit punt

polemiseeren, dat weet men vooruit, dat zij steeds langs elkander heen praten en niet tot eenzelfde gevoelen zullen komen.

Dat de heer Boeke in zijn beschouwingen het ethische standpunt inneemt, blijkt ten duidelijkste onderaan blz. 397, waar hij zegt: „Maar een moreele verantwoordelijkheid niet enkel, zelfs „niet in de eerste plaats tegenover de beleggers voor de veiligheid „hunner beleggingen, doch vooral tegenover de bevolking enz.".

Hiertegenover staat, dat in mijn betoog consequent het commercieele standpunt is ingenomen. Op grond daarvan zal een poging mijnerzijds, om tot elkander te komen, met het oog op te verwachten vruchteloosheid, achterwege gelaten mogen worden en zal ik mij bepalen tot enkele opmerkingen.

Met belangstelling las ik de officieele uiteenzetting, waarom een volksbank een vereeniging moet zijn. Het trof mij daarin dat het gebrek van den wetgever— langzaamheid — thans nog als motief moet gelden voor de instandhouding van een vorm voor financieele instellingen, waarover financieele specialiteiten het hoofd schudden (zie blz. 396, 3e alinea).

Dat gebrek dient m.i., in verband met de vlugge evoluties van den tegenwoordigen tijd, meer als een op te heffen fout te worden beschouwd, dan als een noodzakelijk kwaad te worden geadopteerd.

Mij stellend op een ethisch standpunt, kan ik geheel meegaan met de stelling van den heer Boeke, dat de bestaande organisatievorm van de volksbanken een basis geeft voor coöperatieve ontwikkeling.

En de waarde daarvan onderschat ik geenszins, uit een cultureel oogpunt, staande in een maatschappij met daarvoor rijpe individuën.

Persoonlijke ervaringen, gesteund door die van collega's, stemmen echter te sceptisch, om mij te laten intimideeren door zijn vraag: „wie zou willen beweren, dat de leus, reeds van den aan„vang af gesteld, om de volksbanken te doen worden banken uit „het volk, veroordeeld is een droombeeld te blijven?"

Eerst wanneer westersche leiding en kapitaal daaruit geëlimineerd zullen zijn, kunnen die banken uit het volk zijn.

Gebrek aan integriteit en intellect onder den inlander zullen westersche leiding, voor de naaste toekomst, absoluut onontbeerlijk maken, een opvatting, die mij van verschillende zijden meermalen bevestigd werd. Officieele pogingen om meer particulier inlandsch element in de besturen der volksbanken te krijgen hebben ook gefaald.

Doch aannemende, dat men zoo ver is, zal het de vraag zijn, of het westersch kapitaal zich aan die inlandsche leiding durft toevertrouwen en, indien niet, zal het dan mogelijk zijn, dat de Europeesche deponenten geleidelijk vervangen zullen kunnen worden door inlandsche dito's. En zonder voldoende deposito's kan het credietwezen niet bestaan.

Dit zal duidelijk blijken, wanneer in de vestibule van iedere volksbank gepubliceerd wordt: 1e het bedrag van de obligo's, 2e het bedrag van het garantie-kapitaal en daaronder de regeering stelt zich *niet* garant.

De vraag rijst: Is het moreel toelaatbaar dat de belangen van meerendeels Europeesche geldbeleggers achter gesteld worden bij een toekomstig belang van de inlandsche gemeenschap?

Bovendien zie ik niet in, dat de gelanceerde voordeelen van den vereenigingsvorm, waarborg voor een goede samenwerking, in haar midden plaats geven aan ontwikkelde personen (uit de Inlandsche bevolking), plaatselijke belangstelling van particulieren enz., in de door mij gedachte organisatie-vorm verloren moeten gaan. De heer Boeke zegt dit wel, doch toont dat nergens aan. Ik stel eenvoudig de vraag: Zijn deze factoren dan afwezig in de samenstelling van het Bestuur der Centrale Kas.

Voorts zegt de heer Boeke „Het Volkscredietwezen is en blijft immers regeeringszaak".

Dan is het ook niet geoorloofd zich te onttrekken aan een onderdeel van die zaak en daarom verwondert het mij, dat de Regeering zich thans openlijk uitspreekt, niet aansprakelijk te willen zijn voor de beleggingen van particulieren bij afdeelingsbanken.

Voor de door mij bedoelde garantie zou volstaan kunnen worden met het ontbrekende van het in de Statuten vermelde gelimiteerde Zuiver-Vermogen.

A. VUIJK Jr.

a|b S.S. Wilis, 20 Mei 1920.

Unificatie of dualisme in grondpolitiek. [1])

In een artikel over het grondhuurvraagstuk op Java in de laatste Decemberaflevering van dit tijdschrift gaf ik beknopt mijn — dualistisch — standpunt aan en beperkte mij verder tot mijn onderwerp.

De redacteur van dit tijdschrift Mr. A. B. Cohen Stuart achtte deze beperking „onbegrijpelijk". Hij plaatste ter bestrijding van mijn opstel daarachter een uitvoerig en agressief gesteld „naschrift".

Oorspronkelijk had ik op dit naschrift niet willen antwoorden. Ik had daarvoor tweeërlei reden.

In de eerste plaats liet het stuk de basis van mijn betoog — een uitvoerige beschouwing van de huurprijsvorming onder de vroegere grondhuurwetgeving — onaangetast. Daardoor was, zoo

---

[1]) Tot het leedwezen der Redactie is verzuimd dit opstel in de vorige aflevering op te nemen.

meende ik, voor den denkenden lezer een weerlegging overbodig.

In de tweede plaats liep het naschrift over veel omvangrijker vraagstukken dan ik zelfs maar had aangeroerd. Het behandelde niet alleen de grondpolitiek, doch tevens het vraagstuk van dualisme of unificatie in het algemeen en het gaf ten slotte — en dit alles in negen bladzijden — kort aan hoe „de bevolking van Indië in haar geheel in snel tempo tot hoogere economische ontwikkeling kan worden gebracht". Nu zijn al deze kwesties zonder twijfel interessant. Doch om alle tegelijk in een polemiek te worden behandeld leenen zij zich niet. Dat moet onvermijdelijk uitloopen op het werken met vaag omlijnde begrippen, op het geven van redeneeringen waar stukken uit ontbreken en op het debiteeren van gemeenplaatsen en frasen. Die kwesties zelf komen daardoor niet verder.

En daarom ging ik er niet verder op in.

Nu komt echter in de laatste aflevering van dit tijdschrift de oud-Directeur van Binnenlandsch-Bestuur de heer Carpentier Alting, in een kort woord mededeelen, dat z.i. de heer Cohen Stuart en ik „niet zoover van elkaar afstaan als het naschrift zou doen denken". De geachte schrijver meent, dat de nieuwe grondhuurbepalingen en dus ook mijn artikel blijk geven van een streven in de door den heer Cohen Stuart gewenschte richting.

Dit nu noopt tot tegenspraak.

Aangevallen te worden door een unificist is voor een dualist nog tot daar aan toe. Maar aangezien te worden voor een unificist en dan nog wel voor een verkapt of onbewust unificist geeft recht op verweer, ja maakt verweer tot plicht!

Vandaar dus — noodgedwongen en met tegenzin — dit antwoord.

Ik zal daarbij echter het voorbeeld van mijn geachten tegenstander niet volgen en dus niet pogen om groote vraagstukken in enkele bladzijden te behandelen. Ik bepaal mij er toe om op een aantal markante punten het verschil in inzicht tusschen unificisten en dualisten, tusschen Mr. Cohen Stuart en mij, zoo scherp mogelijk te doen uitmaken. Ik geef dus geen betoog: ik stel slechts conclusies tegenover elkaar.

Ik had betoogd dat in een land als Java het gelijktijdig aanwezig zijn van twee zeer bijzondere omstandigheden van invloed moet zijn op de sociale politiek Deze twee omstandigheden zijn: 1° het feit dat het voor de ontwikkeling dezer landen onontbeerlijke kapitaal en intellect als drijfkracht van dat kapitaal voor een overgroot deel van buitenaf moet komen, uitheemsch is, en 2° het feit dat de bevolking dezer landen en daarmee de inheemsche maatschappij economisch onontwikkeld is.

Mr. Cohen Stuart meent dat ik „zelf toch moeilijk zal kunnen

meenen" dat men uit de twee genoemde omstandigheden „een specifiek koloniaal beginsel" van sociale politiek „ook maar in het geringst zou kunnen motiveeren. Hij acht het verschil dat in dit opzicht bestaat tusschen Java en de centra van West-Europeesche beschaving van geen belang.

Ik had betoogd dat het *practisch* onmogelijk was om in dit land met succes de economisch zwakke Inlanders te beschermen door een sociale wetgeving, die geen rekening houdt met het rasverschil.
Mr. Cohen Stuart ontkent deze practische bezwaren niet en weerlegt ze nog minder. Hij wil niettemin het rasverschil toch maar uit de wetgeving doen verdwijnen.

Volgens de dualisten — en hiertoe behooren *alle* economen die tot nog toe van dit land een studie maakten — bestaat tusschen den Inlander in zijn Inlandsche huishouding en den Europeeschen kolonist, afkomstig uit en hier optredende als voorpost van de West-Europeesche kapitalistische huishouding een diepgaand verschil.
Volgens Mr. Cohen Stuart en de zijnen is dit verschil niet zoo groot dat de wetgever daarmede rekening zou moeten houden.

De dualisten meenen dat opheffing der agrarische bescherming tengevolge zal hebben dat de Inlandsche bevolking haar eenig productief goed, den grond, aan niet Inlanders zal verkwanselen, dat zij zoodoende zal worden geproletariseerd en dat dit op den duur tot een onhoudbare ontevredenheid zal moeten leiden.
Mr. Cohen Stuart meent dat door de „verouderde" agrarische bescherming „de economische ontwikkeling (wordt) tegengehouden".

Ik had in dit verband Java vergeleken met Rusland en wees er op dat de revolutie daar slechts succes heeft kunnen hebben, omdat de boeren ontevreden waren geworden. Deze meening wordt gedeeld door degenen, die tot nog toe van die revolutie een studie maakten. [1])
Mr. Cohen Stuart acht deze meening onjuist en maakt zich daarover vroolijk.

De dualisten constateeren, dat de bevolking zelve de agrarische bescherming wenscht. Zelfs de buiten den eigenlijken landbouwersstand staande vereenigingen als S. I. en Boedi Oetomo namen de

---

[1]) Dr. J. G. van Dillen. De Russische Revolutie b.v. Blz. 91;
Karl Kautsky. De dictatuur van het proletariaat b.v. Blz. 43 en 58.

agrarische bescherming der Inlandsche bevolking in hun programma's [2]) op.
Mr. Cohen Stuart meent dat de bevolking uit overwegingen van billijkheid — dus louter uit liefde voor de unificatie — de agrarische bescherming niet meer wenscht.

De dualisten meenen ten slotte dat een juiste grondpolitiek het adatgrondenrecht dient te handhaven en daarnaast de mogelijkheid moet openlaten dat dit adatrecht zich in eigen lijn ontwikkelt.
De unificisten wenschen dit adatrecht zoo snel mogelijk door een „westersch" grondenrecht te vervangen.

De dualisten achten de gedachte aan algemeene unificatie niet anders dan een „groot sophisme".
De unificisten achten die gedachte juist [3]).

Men ziet het: over de geheele linie tusschen unificisten en dualisten, tusschen Mr. Cohen Stuart en mij, een diepgaand en waarschijnlijk hopeloos verschil van meening.
En ook als men het oog op de toekomst richt zooals de heer Carpentier Alting doet blijft dit meeningsverschil bestaan.
Want m.i. zal zelfs bij verdere ontwikkeling van de Inlandsche bevolking het dualisme nuttig blijven. Alleen zal de scheidslijn Inlanders — niet-Inlanders misschien vervangen worden door die tusschen Indiërs (de Indiërs van den heer Ritsema van Eck en Insulinde) en niet-Indiërs.
En het lijkt mij waarschijnlijk, dat — zelfs wanneer derden later de bescherming van de Inlandsche of Indische groep niet meer noodig zullen achten — die groep zelve, die dan vermoedelijk meer politieke macht zal hebben dan nu, die bescherming, zij het dan in milderen vorm nog zal wenschen en doorvoeren. De geschiedenis leert hoe ook in landen, waarvan de bevolking economisch heel wat sterker staat dan die van Java nu, de neiging kan bestaan, om een intensieve economische bescherming der landskinderen te blijven handhaven.
In dit opzicht deel ik dus geenszins de meening van den heer Carpentier Alting, die meent en hoopt dat de agrarische bescherming zich zelve overbodig zal maken. Zou het echter — zoo zou ik in alle bescheidenheid willen vragen — geen aanbeveling verdienen om voorloopig de verre toekomst te laten rusten? Dat de

---

[2]) Voor de S. I. zie Koloniale Studiën Extra Politiek Nummer 1917 blz. 38;
Voor B. O. het op de vergadering van September 1919 te Semarang vastgestelde agrarische programma.

[3]) Voor zoover noodig hier nog de opmerking dat de begrippen unificistisch en democratisch elkaar allerminst dekken. Men kan zelfs sociaal-democraat en tegelijk dualist zijn.

agrarische bescherming thans noodig is erkent ook de heer Carpentier Alting volmondig. En omdat de heer Cohen Stuart dit niet doet staan dus in deze hoofdzaak de heeren Carpentier Alting en Cohen Stuart tegenover elkaar.

En hoezeer nu ook het welwillende en verzoenende van de opmerking van den heer Carpentier Alting behoort te worden gewaardeerd, het komt mij voor dat het ons vraagstuk niet ten goede komt als het meeningsverschil wordt verdoezeld. Voor inzicht in economische kwesties is het noodig dat men zich zoo scherp mogelijk rekenschap geeft van het standpunt waarvan men uitgaat. Daarom is hier getracht het verschillend standpunt nog eens fel te belichten.

Ook de meening van den heer Carpentier Alting dat de heer Cohen Stuart met het ter sprake brengen van het dualisme „ongetwijfeld een goede daad" heeft verricht, deel ik, gegeven de wijze waarop dit ter sprake brengen geschiedde, allerminst.

Nochtans wil ik toestemmen dat het naschrift één goede opmerking bevat. Het is deze dat „de oplossing van het ingewikkelde agrarische vraagstuk afzonderlijke gezette overweging eischt". Deze opmerking moge tusschen den overigen inhoud van het naschrift wat onverwacht komen en wat zonderling klinken, zij is juist.

Inderdaad het onderwerp is *afzonderlijke* (ik cursiveer) gezette overweging en ik zou willen zeggen zelfs studie ten volle waard.

Dit was al bekend. Maar ik stem toe, dat het naschrift de behoefte aan een verhandeling, die van gezette overweging en studie blijk geeft, scherper heeft doen voelen.

J. W. MEIJER RANNEFT.

Persoverzicht

De Indonesiër en zijn grond.

De brochure van den Leidschen hoogleeraar van Vollenhoven „De Indonesiër en zijn grond" heeft in „*De Gids*" van Maart j.l. den Staatsraad Hasselman aanleiding gegeven tot een bespreking. De heer Hasselman trekt een parallel tusschen deze brochure en den Max Havelaar, tusschen beider persoonlijke heftigheid, tusschen beider strekking: den Nederlander in te branden de overtuiging dat de Indonesiër wordt mishandeld, dat zijn grondrechten worden verkracht.

Tegenover deze felle aanklacht plaatst de beoordeelaar de meer nuchtere beschouwing van den practicus.

Prof. v. Vollenhoven bestrijdt de wetsvoorschriften en de interpretatie van de bureaux. Dit alles, en vooral de gestie der bureaux geldt echter in hoofdzaak onze geschreven wetgeving, de formuleering onzer rechtsbeginselen. Die formuleering is ongetwijfeld van groot belang. Maar voor den toestand zooals die zich ten slotte ter plaatse zal ontwikkelen is zij niet de eenige, noch zelfs de voornaamste factor. Wie gelegenheid gehad heeft én de samenstelling van wetsbepalingen op de bureaux én de practische toepassing dier bepalingen op het terrein van nabij te mogen gadeslaan, zal vooral getroffen zijn door de geweldige klove, die dikwerf gaapt tusschen de theorie der bureaux en de practijk van het terrein. En hij zal ten slotte tot de min of meer verrassende ontdekking komen dat het karakter van onze koloniale politiek zich niet, althans niet in hoofdzaak afspiegelt in het papieren geraamte, geconstrueerd op de bureaux en tentoongesteld in onze staats- en bijbladen maar bovenal in het lichaam van vleesch en bloed, het levend organisme, gevormd in en door de praktijk.

Men leest in het Regeeringsreglement allerhande fraaie bepalingen (artt. 57, 62, 67, 71, 75, 115, 128,). Maar komt de argelooze lezer in de desa en geeft hij zich rekenschap van de wijze waarop deze voorschriften gedurende een halve eeuw en langer in praktijk zijn gebracht, dan leert hij beseffen dat het papieren beeld in menig opzicht contrasteert met de werkelijkheid en dat voor de meest betrokken partij: de inheemsche bevolking, het zwaartepunt van onze wetgeving gelegen is, niet in het schriftelijk omhulsel der wetsbepalingen maar in den innerlijken kern, den geest waarmede zij practisch worden toegepast.

De vraag is dus hoe de hoogleeraar zich voorstelt de practische uitvoering onzer nader vast te stellen wetsbepalingen in juiste banen te leiden, welke taak daarbij voor de bestuursambtenaren, welke voor de rechterlijke ambtenaren zal zijn weggelegd.

Prof. van Vollenhoven nu stelt een negental eischen der practijk, waarvan de reglementeering aan de bestuursambtenaren wordt toevertrouwd en die voeren op een terrein vol voetangels en klemmen. Bovendien wordt als tiende eisch gesteld „handen thuis houden" en als motief daarvan opgegeven dat dan het inlandsch adatrecht zich zal bewegen in een lijn „om economische en juridische redenen door ons gewenscht".

De heer Hasselman betwijfelt dit. In de practijk zal juist omtrent hetgeen economisch en juridisch „gewenscht" moet worden geacht, het grootste verschil van gevoelen blijken te bestaan. Geeft men zich nu bovendien nog rekenschap van het onzeker, zwevend en min of meer kameleontisch karakter van de inlandsche adat dan wordt het duidelijk dat ook bij de uitvoering van Prof. van Vollenhoven's programma voor de toekomst het „schriklijk pleit" nog niet volstreden, het agrarisch onweer niet van de lucht zal zijn. De hoogleeraar heeft dit zelf gevoeld en geeft daarvan blijk bij het opnoemen van drie algemeene consideratiën die bij de uitvoering van zijn programma in het oog gehouden moeten worden (blz. 120). Die consideratiën zijn:

1°. dat wetgeven in een tropisch land nu eenmaal zeggen wil: de laagontwikkelde en de hoogontwikkelde, de achterlijke en de vergevorderde toestanden, rechten en wenschen die elkaar gedurig kruisen, brengen in één harmonisch verband waarbij geen van beide aan de andere groep wordt opgeofferd. De heer Hasselman betwijfelt wederom, gelet op de ontwikkelingsgeschiedenis van de geheele maatschappij, of het ooit mogelijk zal blijken, onder welke hemelstreek, in welk land, onder welk volk dan ook, de verschillende onderling tegenstrijdige belangen, rechten en toestanden samen te brengen in één harmonisch verband.

De tweede consideratie is dat de te treffen voorzieningen zoodanig behooren te zijn dat zij aansluiten op de loffelijke zelfbestuurspolitiek der laatste twintig jaar en dat onze domeinverklaring en agrarische finesses „nooit een bruikbare grondvest zullen worden voor regels die de landschapsbestuurders zelf met ontwikkelde helpers, zij het onder deskundig „toezicht, zelfstandig toepassen".

Ook hierbij wordt door den beoordeelaar twijfel geuit of de opengelaten keus tusschen handen thuis („de landschapsbestuurders zelf") en meewerken („ontwikkelde helpers" „deskundig toezicht") de onzekerheid en onrust zal kunnen wegnemen.

De uit een practisch oogpunt ongetwijfeld verreweg de meest belangrijke, helaas uit datzelfde oogpunt ook verreweg de meest bedenkelijke van Prof. van Vollenhoven's algemeene consideratiën echter acht de heer Hasselman deze, dat van de nieuwe agrarische voorschriften, ook waar zij de rechten der bevolking raken, „uitdrukkelijk het uitleggen en toetsen zal moeten worden opgedragen aan de rechterlijke macht" en dat aan de bevolking en zelfs aan anderen het recht moet worden toegekend zich tegenover de staats- of bijbladen te beroepen „op den zelfstandigen rechter".

Bedenkelijk omdat uit het geheele betoog van den hoogleeraar juist

blijkt dat de verzorging van het volksrecht aan den Indischen rechter of rechtskundige al heel kwalijk kan worden toevertrouwd. En dat niet uit hoofde van hun gebrek aan goede trouw, aan ernstige wil en eerlijk plichtsbesef maar omdat zij, grootgebracht in de leer der Westersche rechtsopvattingen zich daarvan niet meer kunnen losmaken en niet rusten voordat zij de Oostersche rechtsbegrippen zoodanig hebben gefatsoeneerd, verwrongen en verknipt dat zij eenigermate passen in het raam der alleenzaligmakende Westersche theorieën.

Tegelijk dringt zich de gedachte op dat zij die niet het slachtoffer zijn geweest van deze eenzijdige juridische voorbereiding, speciaal de bestuursambtenaren, op datzelfde terrein aangekomen, veel meer onbevangen staan tegenover de inheemsche volksopvattingen en daaraan beter recht doen wedervaren dan de door hunne opleiding min of meer benevelde en niet meer tot onbevangen oordeel bekwame rechtskundigen. De niet gestreng juridisch opgeleide bestuursambtenaren, zij zijn in deze materie, zoo men wil, de armen van geest. Maar juist daarom is het hen nu en dan gegeven de goddelijke waarheid te zien. En dit aangenomen moet de bron van het kwaad niet gezocht worden, althans niet in hoofdzaak, op de Haagsche of Buitenzorgsche bureaux, nòch in onze geschreven wetgeving maar aan de Nederlandsche Universiteiten. En dat kwaad schuilt niet alleen in de ontoegankelijkheid van de daar opgeleide juristen voor andere dan Westersche rechtsbegrippen, dat kwaad schuilt vooral in hun alomtegenwoordigheid en daarmede den omvang van hun invloed op wetgeving, bestuur en rechtspraak. Zelfs de Inlandsche rechtspraak, volgens de letter van het Regeerings Reglement, gegrond op eerbiediging der godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken der inlanders, wordt in de practijk een instituut, rechtdoende onder de feodale leuze: bij u, over u, zonder u!

Het is ongetwijfeld te hopen, aldus de heer Hasselman, dat de Indonesiër weldra zelf zal toonen ook in dit opzicht zich geroepen en in staat te gevoelen tot het spelen van een hoogere rol dan die van stommeknecht. Maar wil zijn medewerking vrucht dragen dan zal allereerst moeten worden toegezien dat hij niet vervalt in de fouten door ons begaan. Gezorgd zal moeten worden dat de vorming van inlandsche juristen op de Bataviasche rechtsschool niet geschiedt volgens het leerstuk dat er maar één recht bestaat en dat de Westersche juristen daarvan de profeten zijn. Maar bij die vorming zal ook ten volle recht moeten wedervaren aan de Indonesische rechtsopvattingen, aan de Oostersche gedachtensfeer.

Als slotsom en samenvatting van zijn betoog voegt de heer Hasselman drie overwegingen toe aan de consideratiën van den hoogleeraar.

De eerste is, dat gezorgd behoort te worden dat bij de vorming van al onze juristen, niet alleen te Leiden maar aan al onze rechtsscholen èn in Nederland èn in Indië, het leerstuk van de onfeilbaarheid der Westersche rechtsbegrippen worde losgelaten en de studenten toegankelijk worden gemaakt voor de bestaansmogelijkheid en het bestaansrecht van andere rechtsbegrippen en constructies, van een ander *rechtsgevoel* dan het onze. De *vergelijkende* rechtstudie kome meer naar den voorgrond.

De tweede overweging is, dat aan die juristen, èn in Nederland èn in Indië, voorgehouden en opgedragen moet worden om hetgeen hun mocht ontbreken aan kennis van en inzicht in de inheemsche rechtsopvattingen, te gaan aanvullen door persoonlijk onderzoek en navraag in Indië *op het terrein.*

De derde overweging is, dat de beslissing inzake agrarische rechtskwesties opgedragen behoort te worden, niet bij uitsluiting aan den jurist maar aan dezen in samenwerking met den bestuursman. Ingesteld worde, in elke afdeeling of elk gewest, een gemengd college, een raad van beroep of welken naam men daaraan wil geven, samengesteld uit rechterlijke en bestuursambtenaren. Onder beide categorieën van landsdienaren te verstaan zoowel Nederlanders als Indonesiërs daar in de toekomst aan laatstbedoelde categorie in deze materie ongetwijfeld gelijkheid van medezeggingschap zal moeten worden toegekend. En aan deze overwegingen voegt de schrijver nog de wijze les toe dat het wezen en de constructie eener Oostersche omgeving alleen kan worden nagespoord in die omgeving zelve, *op het terrein.*

„Zoolang wij niet beseffen dat „niet in de scholen" moet worden gezocht, „nòch van geleerden" moet worden geleerd, zoolang wij niet inzien dat: 't Leven alleen is de school van het leven,
Levenservaring het heilige boek!
zoolang zal onze koloniale staatkunde wellicht groote bekoring hebben in onze eigen oogen, maar nimmer in die van de meest geïnteresseerde partij: de inheemsche bevolking".

In *de Gids* van Mei beantwoordt Prof. van Vollenhoven het artikel van Mr. Nolst Trenité, in het Februarinummer van *Koloniale Studiën* verschenen. Uit dit artikel wordt een tweetal tegenwerpingen opgediept en onder het oog gezien. Voor het gemis van een Inlandsche benaming voor het beschikkingsrecht worden analogieën bij andere levende rechtsfiguren aangewezen; de kringenindeeling van de desa met nieuwe bewijsplaatsen uit de parlementaire geschiedenis gestaafd; de vaagheid in de denkbeelden hieromtrent bij vroegere ministers en kamerleden geloochend; de beschuldiging van onjuist citeeren afgewezen (het verweer is hier weinig sterk) evenzoo die dat in de Pandecten somtijds de teksten door de opheldernde noten zijn vervormd (ook dat verweer heeft meer van een verontschuldiging). De slotsom waartoe Prof. van Vollenhoven komt is deze: „Economisch wenschen de heer Trenité en ik beiden, dat de bodem van Indië zoo rijk mogelijk produceere. Hij echter wil dit bereiken door, rekening houdend met inlandsche belangen, onzen Europeeschen wil aan den landzaat op te leggen; mij dunkt de oude exploitatiegedachte. Ik daarentegen wensch uit te gaan van het recht van den landzaat; hem te leiden, zijn medewerking en instemming te zoeken; een agrarische toepassing te geven aan de nieuwe opvoedings- en ontvoogdingsgedachten".

Men ziet, een verschil in standpunt dat principieel wellicht van beteekenis is maar practisch beider samengaan geenszins uitsluit.

Bevolkingscultures.

In het *Algemeen Landbouwweekblad* van 4 Juni 1920 komt een artikel voor over *„Bevolkingsrubber in de Residentie Palembang"* van de hand van den Landbouwleeraar D. J. G. van Setten, waaraan het volgende is ontleend.

De bevolkingsrubbercultuur in Palembang dateert van het jaar 1906 maar de meeste aanplantingen zijn van 1910—1916.

De ontwikkeling moet uitsluitend worden toegeschreven aan het doorzicht van de Inlandsche bevolking zelf.

De Straits, waarheen Palembangers meermalen een zakenreis maken, heeft haar daarbij tot voorbeeld gediend en steeds grooter werd het aantal inlanders, dat zich op de teelt van hevea ging toeleggen, ook al hadden zij niet het minste begrip van de wijze waarop later de tap en bereiding moesten plaats hebben. De redeneering was: waar er bij onze overburen in de Straits zulk een groote animo bestaat in deze nieuwe cultuur, daar zal het zeker wel der moeite waard zijn, daaraan eveneens de noodige aandacht te schenken.

Tengevolge van deze wetenschap, dat hevea ook behoorlijk gedijt op gronden, die voor de teelt van rijst en vele andere inlandsche landbouwgewassen bijna geen waarde hebben, werd het als het ware een rage dergelijke gronden vol te planten met rubber. Natuurlijk werden daarvoor langzamerhand ook betere gronden benut, doch dit heeft in de Residentie Palembang nergens tot gevolg gehad dat daardoor een zeker gebrek ontstond aan de voor de teelt van rijst en andere voedingsgewassen benoodigde terreinen.

De benoodigde bibit werd algemeen uit de Straits betrokken; bij tienen honderdduizenden tegelijk werden door Chineezen en Maleiers zaden en jonge plantjes van daar geïmporteerd.

Het was in 1912, toen de eerst-aangelegde tuinen oud genoeg waren om aan tappen te gaan denken. Een half-inlandsche, half-klingalesche onderneming nabij Soegih Waras (Komering Oeloe) was op dit gebied de voorgangster; enkele geïmporteerde Klingaleezen werden bereid bevonden, dit geheel nieuwe werk te entameeren doch de verdere bereiding van de gewonnen latex werd door hen angstvallig geheim gehouden, met het doel, de inlandsche bevolking zoodoende te noodzaken hun tuinen aan hen, tegen doorgaans schrikbarend lage prijzen, te verhuren. Veel succes hebben deze pogingen echter niet gesorteerd, daar de landbouwvoorlichtingsdienst er onmiddellijk toe overging, ten aanzien van den tap en de bereiding de meest-noodige kennis te verbreiden. Voorts gingen enkele meergegoeden hun licht opsteken in de Straits, doch het heeft zeker een 2-tal jaren geduurd, voordat men algemeen inzag dat men voor het in exploitatie brengen der tuinen allerminst met hoogere kunsten behoefde vertrouwd te zijn.

Heden ten dage kan het aantal in tap zijnde boomen op circa 2 millioen worden geschat, tegen ongeveer 4 millioen nog niet tapbare boomen. De voornaamste rubbercentra zijn de Ogan- en Komeringstreek, waar

men hier en daar doesoens (d.z. kampongs) aantreft, waar ongeveer iedere heerendienstplichtige in het bezit is van een kleineren of grooteren heveatuin. Somtijds doen de uitgestrekte aanplantingen aan groote ondernemingen denken en niet zelden komt het voor, dat meergegoeden in het bezit zijn van 10 à 20 duizend heveaboomen, die min of meer geregeld door eenige koelies worden aangetapt.

Merkwaardigerwijze worden „stumps" slechts zelden aangeplant: men vind het sajang, het soms 2 Meter lange stammetje tot op circa ½ Meter boven den grond af te kappen en geeft er daarom de voorkeur aan, de planten in hun geheel en liefst met kluit over te brengen, desnoods gesteund door een stokje. Om dezelfde reden is de inlandsche rubberplanter zoo goed als nooit te brengen tot behoorlijke en tijdige uitdunning van den aanplant.

Zoodra de teelt van tusschengewassen (gewoonlijk rijst) is opgehouden, wordt bitter weinig aandacht meer aan het verdere onderhoud van den hevea-aanplant geschonken. Meestal wordt dan volstaan met 1 of 2 malen 's jaars het hoog opgeschoten onkruid wat neer te hakken, totdat de tijd van tappen aanbreekt.

Als een gevolg van den allesbehalven goeden cultuurvorm, duurt het — de meer nijvere planters niet te na gesproken — meestal 5 jaren, alvorens een behoorlijk deel van den aanplant min of meer tapbaar wordt geacht, doch op plaatsen waar men veel last ondervond van alang-alang, duurt het doorgaans nog een of twee jaren langer.

Hoe gunstiger overigens de rubberprijzen zijn, des te meer aandacht schenkt men aan het onderhoud der tuinen.

Ter bevordering van den diktegroei der stammen worden de jonge boomen veelal getopt, welke bewerking echter tevens ten doel heeft, een snellere beschaduwing van den grond te verkrijgen, tot tegengang van den onkruidgroei.

Toch, — niettegenstaande uit het voorgaande genoegzaam blijkt, dat aan de cultuur meermalen grove fouten kleven, terwijl aan het maken van eenigszins behoorlijke plantgaten of aan het uitroeien van boomstronken evenmin eenige aandacht wordt geschonken, wordt van ziekten en plagen zelden veel overlast ondervonden.

Ook met het tappen wordt in verreweg de meeste gevallen vrij nonchalant omgesprongen. Met de tappers wordt als regel een overeenkomst aangegaan, waarbij de helft van het product het loon van den tapper is (paroehanstelsel), hetgeen niet bevorderlijk is voor een zorgzamen tap. Een tapsysteem wordt in de overeenkomst niet vastgesteld. De vraag naar tappers overtreft het aanbod verre. Op de tapmethoden heeft dit een nadeeligen invloed. De planters zouden dan ook gaarne Javaansche contractanten in dienst nemen en tegen de aanwerving niet opzien, maar het verleenen van de voorgeschreven geneeskundige hulp gaat boven hun krachten.

De kleine planters, die zelf tappen, zijn veel voorzichtiger en volgen trouw de raadgevingen van den Landbouwvoorlichtingsdienst.

In ieder geval mag als onomstootelijk worden aangenomen, dat de

omstandigheden in vele gevallen de voornaamste oorzaak zijn van den dikwijls slordigen tap.

In algemeenen zin gesproken wordt in ieder geval heden ten dage meer zorg aan den tap besteed dan vroeger, toen men daaromtrent nog alle ondervinding moest opdoen en iedere handigheid erin nog moest worden eigen gemaakt. Normaal is het evenwel, dat zoowel de cups als de (blikken) spouts, op een ergerlijke wijze worden vervuild.

Algemeen wordt de latex tot sheets verwerkt. Echter wordt aan de bereiding als regel te weinig aandacht geschonken.

Een der oorzaken van de slechte bereidingswijze is niettemin te zoeken bij den handel, die ook de allerslechtste sheets over het algemeen nog zeer goed betaalt. Daarbij komt de gemakzucht en bovenal de weinige zucht tot netheid. Bij het paroehan-systeem, waarbij de tapper de door hem gewonnen latex ook verder tot sheets verwerkt, voorts het kapitaalgemis van den tapper.

Op deze slechte bereidingswijze bestaat een belangrijke uitzondering die een beteren regel in uitzicht stelt. De uitzondering is, de in Februari 1918 in werking getreden „Coöperatieve Inlandsche Rubberfabriek Tjempaka" in de onderafdeeling Komering Oeloe, in welke fabriek een geheel op Europeesche leest geschoeide werkwijze wordt gevolgd, met het gevolg, dat de door deze vereeniging afgeleverde sheetrubber, te Palembang steeds 35 tot 40 gulden per picol meer opbrengt dan gewone bevolkingsrubber. In 1919 werd door deze eene fabriek reeds bereid: 376.000 K.G. 1e kwaliteit sheets, 1000 K.G. 2e kwaliteit sheets en 22 K.G. lump.

Aan een intensieve hulp en leiding in den aanvang mag het echter evenmin als aan een goede voorbereiding in geen geval ontbreken. Ook hiervan is reeds de treurige ervaring opgedaan.

De opkoop is sterk gedecentraliseerd, de aangelegde prijzen zouden onbegrijpelijk hoog lijken, wanneer men niet in aanmerking nam het verregaande geknoei in gewicht, waartegen nergens krachtig wordt opgetreden. De uitvoer, die in 1913 nog slechts 4629 K.G. bedroeg was in 1919 tot 728.287 K.G. gestegen, voor 94 pct. naar Singapore.

Neemt men daarbij voorts in aanmerking, dat nog steeds meer tuinen in tap komen, dan kan worden aangenomen, dat de uitvoer wellicht reeds in dit jaar (1920) circa een millioen K.G. zal bedragen, terwijl dit cijfer naar alle waarschijnlijkheid over enkele jaren tot het dubbele zal zijn gestegen.

Nemen we aan, dat in 1919 door de producenten een gemiddelde prijs werd gemaakt van slechts ƒ 1.40 per K.G. (inderdaad was die doorgaans belangrijk hooger) dan reeds blijkt aan de hand van de hierboven bekend gestelde uitvoercijfers, dat de volksrubbercultuur in dat jaar niet minder dan ruim een millioen gulden onder de bevolking bracht, — zonder dat daarbij aan de teelt van de voedingsgewassen eenige mindere aandacht werd geschonken.

Ter vergelijking met het bovenstaande kan dienen een artikel van V.H. in het nummer van 9 *Juli 1920* van het zelfde weekblad, getiteld *„De*

Koffiecultuur op Bali", waaruit het volgende. De koffietuinen hebben gewoonlijk meer van een rimboe dan van een aanplant.

De aanleg is al zoo primitief mogelijk. Voor den Baliër bestaat het voornaamste hierin, een stukje grond te bemachtigen, dat hij voor den koffiebouw kan bestemmen. Als hij daarin geslaagd is, kost het krijgen van een koffietuin hem niet veel hoofdbrekens meer en evenmin veel werk. Hij kan nog twee wegen daarbij inslaan. Het eenvoudigste vindt hij wel, om het bosch in te gaan en, inplaats van zelf zaad uit te leggen, in het bosch opslag van koffiezaden, wat daar in overvloed aanwezig is, te verzamelen.

Toch vindt deze manier van tuinaanleg niet overal plaats. In de omstreken van Poepoean b.v., bij Moendoek, ongeveer 30 paal van Bali's hoofdstad af, wordt ook wel zaad uitgelegd terwijl dan later de jonge plantjes verspeend worden.

De in het bosch verzamelde plantjes neemt de Balinees mee naar huis en geeft ze een plaatsje in de buurt van zijne gewoonlijk in het groen verscholen, woning. Daar hij de kweek aan zijn lot overlaat en het onkruid op den vruchtbaren grond welig tiert is na korten tijd van den koffieopslag weinig meer te zien.

In den tijd, dat de bibit daar groeit, brengt de „koffieboer" zijn voor den koffietuin gekozen grond in gereedheid. Veelal is dat een zwaar beboscht terrein. Het in gereedheid brengen daarvan bestaat hoofdzakelijk hierin, dat 't struikgewas weggekapt en het bosch wat gedund wordt, soms worden er wat meer boomen gekapt en dan weer schaduwboomen geplant.

Na ongeveer 2 à 3 jaar worden de in het bosch gemaakte open plekken ingenomen door de jonge koffieplantjes. Ook hierbij is van eenige zorg, b.v. het regelmatig plaatsen, in het geheel geen sprake. Ze worden er als het ware ingegooid. En is dat eenmaal geschied, dan heeft de Balinees zich, naar zijne meening, ook voldoende uitgesloofd.

Ook wanneer de Balinees reeds kan spreken van zijn „koffietuin", kijkt hij er nog niet naar om. Hij laat alles maar aan de goden over. Men moet er dan ook b.v. na een Westmoesson komen. Dan heeft de weelderige Indische plantengroei er een warboel van gemaakt, waar men, zonder van een kapmes voorzien te zijn, niet door heen komt. En ook zijn al heel gauw de koffieboomen, zoo goed als de schaduwboomen, omslingerd door tal van slingerplanten en begroeid met alle mogelijke epiphyten.

Wanneer men dit alles in aanmerking neemt, mag het wel wonderlijk heeten, dat er, ondanks zulk een verwaarloozing nog zooveel geoogst kan worden. Doch dit moet te danken zijn aan de gesteldheid van den bodem, die uit jong vulkanisch gesteente bestaat en juist daardoor zoo bij uitstek voor den koffiebouw geschikt is.

De beste tuinen op Bali brengen onder de gunstigste omstandigheden slechts 4 à 5 picol per bouw op. Doch dat mag meer dan voldoende geacht worden, als men de geringe moeite, welke de Balinees zich ervoor geeft, in aanmerking neemt. Korten tijd voordat de pluk zal plaats hebben, komt er leven en bedrijvigheid in de tuinen. Er wordt weer eens gewerkt,

niet in het belang der boomen, doch alleen om het plukken te vergemakkelijken.

Het lijkt wel, of de vijand in een veroverd gebied alles stuk tracht te slaan. Met man en macht tijgt men aan den arbeid. Talrijke mannen en vrouwen, velen met één knuppel gewapend, dringen den tuin in en slaan doormiddel van hun stok of met een mes al het onkruid neer, waarna dat wordt opgeruimd.

Voor boven genoemd werk en voor den daarna plaats hebbenden pluk, die al op de zelfde manier als de daareven beschreven „schoonmaak" geschiedt, zijn heel wat menschen (voornamelijk vrouwen, want de Baliër zelf laat zijn vrouw werken) noodig, die voornamelijk van Zuid-Bali afkomstig zijn. De betaling voor dien arbeid heeft gewoonlijk niet plaats in klinkende munt, doch in een deel van den oogst. Dat gedeelte is omgekeerd evenredig aan de totale opbrengst. Hoe slechter de oogst is, hoe moeilijker het werk is van de plukkers (pluksters) en hoe grooter percentage het loon bedraagt. Dikwijls een derde deel, soms zelfs de helft.

Veelal gaat de koffie nog op Bali zelf reeds door meerdere handen. Dikwijls komt de eerstehandsch opkooper de beskoffie in de tuinen koopen, nadat de pluk is afgeloopen. Ook wel wordt de vrucht aan den boom verkocht. Aangezien in dat geval de „schoonmaak" ('t neerslaan van 't onkruid) en ook de pluk voor rekening van den kooper is, is het best te begrijpen, dat die wijze zéér in 't nadeel van den aanplant is.

Door den opkooper wordt de beskoffie dan tot marktkoffie verwerkt, hetgeen gewoonlijk volgens de droge bereidingsmethode geschiedt.

Te Boeleleng wordt de koffie door de daar wonende Chineezen, Arabieren en vooral Armenianen opgekocht die de koffie doen sorteeren en naar Java verkoopen.

Kroniek

WETGEVENDE KRONIEK.

Uit het Staatsblad.

Buitengewone gemeentelijke diensten.

In staatsblad no. 510 van dit jaar is eene ordonnantie afgekondigd, waarbij voor de residentiën op Java en Madoera, met uitzondering van Soerakarta en Djokjakarta, aan het Hoofd van gewestelijk bestuur de bevoegdheid is verleend om ter bestrijding van het pestgevaar onder bepaalde omstandigheden den bijstand der bevolking te vorderen in den vorm van buitengewone gemeentelijke diensten.

Bepaald is dat ter bestrijding van het pestgevaar, in gevallen waarin een dadelijk ingrijpen noodzakelijk is en tegen het ter plaatse gebruikelijke dagloon geen of niet voldoende vrije arbeiders zijn te verkrijgen terwijl de betrokken Inlandsche gemeente niet bereid wordt bevonden zelf die diensten aan de bevolking op te leggen, door het Hoofd van gewestelijk bestuur tijdelijk aan de Inlandsche bevolking het verrichten van buitengewone gemeentelijke diensten kan worden opgelegd tegen een ten laste van den Lande komend behoorlijk loon ten behoeve van plaatselijk noodig gebleken dadelijke woningverbeteringen en het aanbrengen van de daarvoor vereischte materialen, mits die diensten, met uitzondering van die voor het aanbrengen van materialen, beperkt blijven tot het gebied der desa, in welke de dienstplichtigen woonachtig zijn en van de oplegging der tijdelijke verplichting terstond aan den Directeur van Binnenlandsch Bestuur mededeeling wordt gedaan.

Hierbij moge worden aangeteekend dat de Nederlandsche gemeentewet de bevoegdheid toekent om bij plaatselijke verordening te bepalen dat ter handhaving der openbare orde of in het algemeen belang de inwoners der gemeenten tijdelijk tot het doen van persoonlijke diensten kunnen worden opgeroepen, wanneer de bijstand der plaatselijke beambten of vrijwillige hulp ongenoegzaam is en de plaatselijke middelen het betalen van hulp niet gedoogen. Die plaatselijke verordening regelt den aard en duur der diensten, alsmede de gevallen, waarin zij kunnen worden gevorderd; zij laat zooveel mogelijk elk inwoner vrij de diensten, waartoe hij wordt opgeroepen, door een plaatsvervanger te doen waarnemen of voor geld, in de gemeentekas te storten, af te koopen.

In 1909 werd der Regeering hier te lande naar aanleiding van een reglement op de brandweer de vraag voorgelegd of het niet noodzakelijk moest worden geacht om de Locale raden-ordonnantie aan te vullen in den geest der weergegeven bepalingen van de Nederlandsche gemeente-

wet, ten einde de locale raden bevoegd te maken de inwoners tijdelijk tot het doen van persoonlijke diensten op te roepen.

De Regeering heeft den localen raden daarop bij circulaire doen weten dat, gelet op de omstandigheid dat regeling van de onderwerpelijke materie niet is geschied door of voorbehouden aan den Gouverneur-Generaal, de locale raden desgewenscht regelingen, waarbij de inwoners tijdelijk tot persoonlijke diensten worden opgeroepen, zij het al niet krachtens artikel 48 eerste lid der Locale raden-ordonnantie, dan toch zeker wel krachtens artikel 12 van het Decentralisatie-besluit mogen treffen, zoodat er geen directe aanleiding bestaat om eene aanvulling als vorenbedoeld in het leven te roepen.

J.

FINANCIEELE KRONIEK.

Goudafgifte en Discontoverhooging.

De (wetenschappelijke) strijd, welke gedurende de laatste maanden in Nederland wordt gestreden over de goud- en discontopolitiek van de Nederlandsche Bank is langzamerhand in een acuut stadium gekomen.

Verscheidenen van de meest vooraanstaanden op economisch gebied, hoogleeraren e.a. — in totaal een veertiental — hebben aan de Nederlandsche pers een „verklaring" doen toekomen, waarbij over de door de Nederlandsche Bank gevoerde politiek op kalmen, maar daarom niet minder beslisten toon, een sterk afkeurend oordeel wordt uitgesproken. [1]) „Van den verkeerden weg, waarop wij ons bevinden" — aldus een passus in de verklaring — „op den goeden weg terug te keeren gaat niet zonder „moeilijkheden. Zij mogen geen reden zijn om dien terugkeer, die eens „plaats moet vinden, uit te stellen."

In de onderwerpelijke verklaring wordt nu het ziektebeeld aldus geschetst:

„In de eerste dagen van den oorlog heeft men den zuiveren gouden stan-„daard verlaten. Of dit terecht geschiedt is en, met name gedurende den „oorlog, de gezondheid van ons ruilmddel voor hoogere belangen moest „wijken, wenschen wij in het midden te laten. Het kan echter niet ontkend „worden, dat door het verlaten van den gouden standaard de mogelijkheid „geopend is voor een uitzetting van den voorraad ruilmiddelen, (zoowel in „den vorm van papiergeld als van rekening-courant saldi) buiten de nor-„male grenzen. In het bijzonder is hierdoor een zeer omvangrijke uit-„zettng van de credieten der Nederlandsche Bank aan Rijk en gemeenten „mogelijk geworden.

De onderteekenaren van de verklaring zijn van meening, dat de omvang der circulatie, nadat er van een noodtoestand geen sprake meer is, niet door bovenstaande factoren mag worden beheerscht.

Om nu een terugkeer tot den juisten weg te bewerkstelligen worden twee middelen in overweging gegeven.: „Twee middelen in onderling verband „zijn noodig tot herstel van dezen misstand. Het eene middel is afgifte

1) De betreffende verklaring, gedateerd 15 Mei 1920, is o.m. in zijn geheel afgedrukt in de Economist van denzelfden datum.

„van goud (of goudsaldi) door de Nederlandsche Bank. Op welke wijze „zulks moet geschieden is een vraag van uitvoering, *welke geen moei-„lijkheden oplevert.* 1) Aanvankelijk zal bij den vast te stellen prijs met de „bestaande depreciatie rekening kunnen worden gehouden.

„Niet minder noodzakelijk is het brengen van de hier te lande „abnormaal lage geldrente in overeenstemming met de reële rente. Deze „eisch vervalt niet door het feit, dat verschillende credieteischen thans aan de Bank gesteld, in de eerste plaats die van Staat en gemeenten, „wellicht ongevoelig zullen blijken te zijn voor discontoverhooging. Zoo „noodig worde tegelijkertijd langs anderen weg de credietverleening in-„gekrompen. Hoofdzaak is dat de elasticiteit in de credietpositie der Ne-„derlandsche Bank worde hersteld. Discontoverhooging en afgifte van „goud moeten, althans bij het geldende geldstelsel, in onderlinge samen-„hang wederom de rem tegen de sterke uitzetting van den voorraad „circuleerend ruilmiddel vormen."

Als bijzonderheid valt te vermelden dat de verklaring, waarvan hiervoren de hoofdpunten zijn weergegeven mede onderteekend is door Prof. Mr. Dr. *Ant. van Gijn*, oud Minister van Financiën thans bijzonder hoogleeraar in de leer der financiën aan de Rijksuniversiteit te Leiden en... *Regeeringscommissaris bij de Nederlandsche Bank*. Tevens zijn in dit verband de namen te noemen van Prof. Dr. *C. A. Verrijn Stuart*, Prof. *G. W. J. Bruins*, Prof. Mr. *H. W. C. Bordewijk* en Mej. Mr. *E. C. van Dorp*, privaat docente aan de Utrechtsche universiteit, die allen evenals *van Gijn*, gedurende de laatste jaren ook op andere wijzen krachtig tegen de in deze door den President der Nederlandsche Bank Mr. *G. Vissering*, gevoerde geld- en goudpolitiek hebben geageerd. 1)

Daarbij zijn verschillende stroomingen op den voorgrond getreden, welke — zoo zij ook geenszins het uiterst gecompliceerde ruilmiddelenvraagstuk tot een oplossing hebben gebracht — zeer zeker het wetenschapelijke denken in deze, zeer aanmerkelijk hebben verdiept en verruimd. In de eerste plaats is daarbij te wijzen op het door *Verrijn Stuart* ingenomen standpunt, welke hoogleeraar zich reeds in de eerste oorlogsjaren een tegenstander toonde van de door *Vissering* gevolgde politiek. Daarbij deed *Verrijn Stuart* zich kennen als een voorstander

---

1) Wij cursiveeren.

2) Volledigheidshalve volgen hieronder de namen der onderteekenaren: *Mr. J. Baron d'Aulnis de Bourouill*, oud-hoogleeraar in de staathuishoudkunde te Utrecht, *Mr. D. van Blom*, hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de Rijksuniversiteit te Leiden, *Mr. H. W. C. Bordewijk* hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen, *Mr. G. W. J. Bruins*, hoogleeraar in de staathuishoudkunde van de Handelshoogeschool te Rotterdam, *Mr. P. A. Diepenhorst*, hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, *Mej. Mr. E. C. van Dorp*, privaatdocente in de staathuishoudkunde aan Rijksuniversiteit te Utrecht, *J. Greidanus*, bankbeambte en publicist te Amsterdam, *Mr. H. B. Greven* oudhoogleeraar in de staathuishoudkunde te Leiden *Mr. Ant. van Gijn*, bijzonder hoogleeraar in de leer der financiën aan de Rijksuniversiteit te Leiden, *Mr. A. Heringa* hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen, *Mr. W. C. Mees A. Rzn.* advocaat te Rotterdam, *Mr. E. M. Meijers*, hoogleeraar in het burgerlijk recht aan de Rijksuniversiteit te Leiden, *Dr. C. A. Verrijn Stuart*, hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en *Mr. F. de Vries*, hoogleeraar in de staathuishoudkunde aan de Handelshoogeschool te Rotterdam.

van de nominalistische geldtheorie welke het metallieke geld (het goud) als noodeloos beschouwt en voor de handhaving van de geldpariteit een buitenlandsche wisselhandel in hoofdzaak voldoende acht. Toen nu gedurende de eerste oorlogsjaren verschillende landen meer of minder onomwonden den gouden standaard den rug toekeerden en de Zweedsche Rijksbank in hoofdzaak steunende op de geldtheorieën van *Wicksell*, er zelfs toe overging goud als medium van internationale verrekeningen te weigeren, meende *Verrijn Stuart* den tijd gekomen om het goud geheel en al te onttronen, waarvan het eerste gevolg diende te wezen, dat ook de Nederlandsche Bank, wier goudvoorraad destijds sterk stijgende was, verdere goudaanname weigerde. De actie van *Stuart* heeft voor Nederland geen gevolg gehad en de practijk heeft in deze tot nu toe *Vissering* in het gelijk gesteld. In stede van een depreciatie van het goud, valt een sterke appreciatie van het metaal waar te nemen, zoodat de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank, nog steeds in alle opzichten haar volle waarde heeft behouden terwijl een opzameling van buitenlandsche valuta — zooals *Verrijn Stuart* dat wilde — voor de Bank, dus ook voor de gemeenschap hoogstwaarschijnlijk zeer aanmerkelijke verliezen zou hebben meegebracht.

Voor Mej. *van Dorp* spreken voornamelijk de wisselkoersen. Zeer sterk wordt door haar de nadruk gelegd op de theorie, dat de wisselkoersen onafhankelijk zouden zijn van de betalingsbalans en slechts samenhangen met de appreciatie of depreciatie van de geldeenheid.[1]) Voor haar is verder de remedie voor de ziekte van het Nederlandsche geld al heel eenvoudig en in de Economisch-Statistische Berichten van 28 April 1920 doet zij het volgende middel aan de hand:

„De goudexporteurs, die goud ontvangen tegen den New-Yorkschen „prijs maken dus waarschijnlijk eene buitensporige winst, maar dat is „hun allerminst kwalijk te nemen en hun handel is er niet minder legitiem „om. Men kan alleen trachten die winst zooveel mogelijk te beperken door „den goudprijs hooger te stellen. Aan den anderen kant moet men inzien, „dat juist die groote winst der exporteurs bewijst, dat de depreciatie van „ons geld nog sterker is, dan uit een goudprijs van *f* 1850 —" (voor dit bedrag per K.G. fijn stelt de Nederlandsche Bank somwijlen goud voor export beschikbaar) „zou blijken; en dus de noodzakelijkheid van beper„king van de circulatie nog urgenter maakt.

„Hiermee is nu tegelijk iets gezegd, dat reeds in het boven betoogde „besloten lag maar thans duidelijk naar voren treedt: de goudexport hangt „eenvoudig af, van den goudprijs dien de Bank vraagt. Wanneer de Bank „een zoo hoogen prijs vraagt dat er geen voordeel meer bij is dan zal er „geen goud geëxporteerd worden. Het is duidelijk dat dit precies het„zelfde is als te zeggen dat de goudexport van de depreciatie van het ruil-

1) Het is wel opmerkelijk en typeerend voor het vele vage en onbestemde van de onderwerpelijke controverse, dat de mede-onderteekenaar van de verklaring, *Prof. Meijers*, in deze op geheel ander standpunt staat dan *Mej. Mr. van Dorp*.

Vergelijke diens: „Waardevermindering in Buitenlandsch geld en prijsstijging van het goud in Nederland" *De Opbouw* van September 1918.

„middel afhangt. Immers, wanneer de Bank een hoogeren dan den wettelij-
„ken prijs van *f* 1648.— per K.G. vraagt dan heft zij daarmede de depreci-
„atie als het ware op, want dan negeert zij ons wettelijk geldsysteem vol-
„gens hetwelk het tientje 6.048 gram goud is; en stelt zij het op een
„geringer bedrag aan goud. Laat echter de Bank aan de depreciatie haar
„effect, verkoopt zij goud tegen den wettelijken prijs van *f* 1648.— per K.G.
, dan behoeft niet gezegd wat er gebeuren zal dan zal het goud het land
„uitvliegen.

„Hiermede is aangegeven hoe de Bank den goudexport geheel in de
„hand heeft, en naar mij voorkomt tevens, hoe zij in de gegeven omstandig-
„heden te handelen heeft. *Zij moet eerst den goudprijs zoo hoog opvoe-
„ren als overeenkomt met den prijs die in Zuid-Amerika, Indië, enz.
„gemaakt kan worden* (dit is natuurlijk alleen mogelijk, wanneer Amerika
„desgelijks doet, anders moet zij zich aanvankelijk naar den Ameri-
„kaanschen prijs richten), *om dien telkens te verlaten, wanneer de goud-
„export stokt, tot de wettelijke prijs weer* berikt is. *Dan zal op die wijze
„langzamerhand de depreciatie verdwenen zijn, en dus vanzelf ook
„de export ophouden.* [1])

„Dat beteekent, dat het goud in ons geldstelsel weer evenveel waard
„zal zijn als daarbuiten op de wereldmarkt, en dus een gezonde toe-
„stand weer hersteld is.

Door sommigen der onderteekenaren van de verklaring wordt verder bijzondere beteekenis en waarde toegekend aan de in deze door de *Bank of England* gevolgde politiek. Deze toch verhoogde onder soortgelijken aandrang als thans in Nederland valt waar te nemen haar disconto eerst tot 6, later tot 7 %. Tevens werd een belangrijke hoeveelheid goud aan Amerika afgestaan.

Aan deze maatregelen is een stijging van de koers van het pond gepaard gegaan, hetwelk gevallen tot bij de *f* 8.— weer steeg tot over de *f* 10.—, zoodat de conclusie voor de hand ligt, dat de waardevermeerdering van het pond van die maatregelen en van die maatregelen alléén, het gevolg is geweest. [2]) Op deze coïncidentie wordt ook door *van Gijn* de nadruk gelegd, o. a. in het vorengenoemde nummer der E. S. B., waarbij van een artikel van zijn hand, getiteld *„Een stem uit de Londensche city"* het navolgende bijzondere vermelding verdient:

„De ondervinding leert het publiek nog altijd, dat het — wat betreft
„het doen van uitgaven die men toch eenmaal wil doen — door uitstel niet
„beter doch slechter af zal zijn en de spaarzaamheid wordt daardoor
„sterk tegengegaan. De vorming van werkelijk kapitaal — niet van steeds
„in koopkracht dalende bedragen aan ruilmiddel — wordt door de lage
, bankrente tegengegaan, terwijl die kapitaalvorming voor de producenten
„werkelijk van belang zoude zijn en de vorming van ruilmiddelen hun naar

---

1) Wij cursiveeren.

2) In dit verband moge er op gewezen worden, dat ongeveer gelijktijdig de Engelsche Regeering is overgegaan tot vermindering van de totaal ongedekte currency notes.

„schijnwinsten bezorgt die zij niet kunnen verteren, zonder ook te ver-„armen.

Zooals verwacht mocht worden is op de hierboven weergegeven verklaring van de veertien professoren e. a. een krachtig woord van protest gevolgd in den vorm van een tweede verklaring waarbij reeds in den aanhef aan het hoogleerarenmanifest een deel der beteekenis wordt ontzegd, als zijnde het afkomstig van „een aantal economische theoretici."

Van de onderteekenaren dezer tweede verklaring, zij de aandacht gevestigd op: *D. Keesing*, de financieele redacteur van het „Algemeen Handelsblad, *L. F. A. M. van Ogtrop*, gedelegeerde te Amsterdam van de Javasche Bank, *W. Westerman* van de Rotterdamsche Bankvereeniging en ook den oud-Minister *M. W. F. Treub*.

De meeningen, door deze personen in de onderhavige aangelegenheid voorgestaan mogen blijken uit de volgende aanhalingen:

„Ook ondergeteekenden zijn van overtuiging dat de waarde van het „geld zoo min mogelijk door eenige geldpolitiek moet worden aangetast.

„En het is juist op grond van deze overtuiging, dat zij het een geheel „averechtsche politiek achten, thans pressie uit te oefenen op de Neder-„landsche Bank, tot geforceerde inkrimping van de circulatie.

„Immers zulk een inkrimping van ruilmiddelen in een tijd, waarin het „prijsniveau zich aan de grootere circulatie heeft aangepast, beteekent „nieuwe verstoring van de waarde van het geld, een deflatie, waarvan de „gevolgen minstens zoo erg zoo niet nog erger zouden zijn, dan die van „inflatie.

„In tegenstelling met de opinie, in de „Verklaring" verkondigd, doch „op geenerlei wijze aannemelijk gemaakt, meenen de ondergeteekenden, „dat van een geldruimte in Nederland, die symptoom zou zijn van een nog „woekerend inflatieproces, geen sprake is. De prolongatierente en het dis-„conto op de open markt geven een stand aan, die veeleer op spanning dan „op ruimte der geldmarkt wijst.

„Een niet door de omstandigheden gewettigde inkrimping der circulatie *zoude op dit oogenblik voor het economisch leven in Nederland noodlottig kunnen zijn*." [1])

De onderteekenaren der contra-verklaring, wijzen er verder op, dat — hoe gewenscht terugkeer tot den munttoestand van vóór den oorlog ook moge wezen, — het toch in hooge mate te betreuren zou wezen, indien thans reeds tot goudafgifte op groote schaal zou worden overgegaan.

„Die goudafgifte zoude," aldus het tweede manifest, „indien zij onder „de huidige omstandigheden plaats vond, tot herstel van de wisselkoersen „*weinig of niets vermogen bij te dragen.* [1]) De ondergeteekenden achten „het tijdstip om de goudpolitiek, zooals die vóór den oorlog, ten behoeve „van de internationale pariteiten werd gevoerd, weer te hervatten, nog „niet gekomen, zoolang de economische verhoudingen tusschen de vol-

1) Wij cursiveeren.

„keren de handhaving der pariteiten, ook door afgifte van goud, onmoge-
„lijk maken."

Door deze twee verklaringen in de Nederlandsche dagblad-pers gepubliceerd en ook besproken, voor zoover de betreffende bladen over daartoe competente medewerkers beschikten, is de strijd op het gebied van geldtheoretisch denken, welke tot nu toe meer binnenskamers in de daarvoor aangewezen tijdschriften en dus voor een betrekkelijk kleinen kring van lezers werd gevoerd, op meer algemeen terrein gebracht. Verschillende twistvragen, o. a. die *Verrijn Stuart* contra *Vissering* over de waarde van het metallieke goud als internationale verrekeningseenheid, die Mej. *van Dorp* contra *Keesing* over den invloed van de betalingsbalans op de wisselkoersen, hebben zich daarbij opgelost in één vraagstuk, pro of contra de politiek van de Nederlandsche Bank.

Eenvoudig is het vraagstuk allerminst; het is verder van groote practische beteekenis.

De ziekte van het ruilmiddel wordt ook door de verdedigers van de Nederlandsche Bank-politiek erkend; toch wenschen zij die politiek als juist aanvaard en het meest juiste standpunt wordt daarom n. h. v. ingenomen door hen, die daartoe door *Keesing* c. s. aangezocht, verklaard hebben zich noch bij de eene, noch bij de andere partij te willen aansluiten. Van deze afzijdigen kunnen o. m. genoemd *F. D. van Nierop*, de bekende bankier, lid der Eerste Kamer, *Blijdenstein*, Prof. *Nolens*, de leider der Katholieke Staatspartij, Mr. Dr. *S. J. R. de Monchy* en *G. M. Boissevain*, de bekende schrijvers op economisch gebied, *van Aalst* van de Handel-maatschappij.

Deze strijd van meeningen is nu allerminst een typeerend Nederlandsch verschijnsel; voor het buitenland kan een voorbeeld op hetzelfde wijzen.

Zooals reeds is opgemerkt ging Engeland over tot een krachtige discontoverhooging, gepaard aan een ruime goudafgifte. Gelijktijdig verminderde het het aantal currency-notes in omloop en begon met de in- en doorvoering van een complex zeer zware belastingen tot delging van de oorlogsschuld. Hier werden discontoverhooging en goudafgifte erkend als middelen tot verbetering van den ongezonden toestand op monetair gebied, maar gelijktijdig andere, niet minder krachtige correctieven in toepassing gebracht.

Door de Scandinavische Unie daarentegen, waar het valuta-vraagstuk tot het onderwerp eener onderlinge conferentie was gemaakt, worden goudafgifte en discontoverhooging als ondeugdelijke middelen ter zijde gesteld. Het gaat in deze om een vraagstuk, waarover een positief oordeel niet te vellen is. In wezen staan dan ook de pro- en contra-verklaringen, waarvan wij hierboven het voornaamste wedergaven veel dichter bijelkander dan de terminologie en het daardoor opgeworpen stof zou doen vermoeden. De veertien profesoren c. a., de „economische theoretici", zooals zij meesmuilend in het andere kamp zijn genoemd, hebben hun verklaring door een uitspraak doen volgen, dat natuurlijkerwijze alle door hen in overweging gegeven maatregelen „zeer geleidelijk" dienen ge-

nomen te worden. De partij *Keesing* c. s. erkent het ziekteverschijnsel van het Nederlandsche geldmiddel; deflatie zou volgens hen voor het oogenblik echter nog erger zijn dan de kwaal en zou eerst dan in toepassing zijn te brengen, wanneer over de geheele wereld de economische verhoudingen weder een normaler aanzien hebben verkregen. Door deze preciseeringen van het standpunt, blijkt het verschil in de opvallingen, in hoofdzaak slechts practisch, geenszins principieel te wezen.

Zooals hiervoren reeds is aangeduid, hebben de verklaring der veertien professoren e. a., evenals de contraverklaring en de daaraan voorafgegane en de daarop gevolgde polemieken geenszins vermogen klaarheid te brengen in het geldtheoretische denken, dat deze problemen beheerscht. Mogen ook die polemieken, het wetenschappelijk denken op enkele punten hebben verruimd en verdiept en mag ook op goede gronden gehoopt worden, dat in de komende jaren in dien zin nog veel bereikt zal worden, een economische grondstelling, welke zonder vrees tot richtsnoer genomen zou kunnen worden, heeft zich uit een en ander niet gekristalliseerd.

De wetenschappelijke strijd welke in deze gevoerd is en wordt heeft ook voor Indië groote waarde, ook al zijn de desbetreffende vraagstukken voor Indië van meer latente beteekenis dan voor Nederland. De afwijking van den dollarkoers beweegt zich nog binnen grenzen, over welker toelaatbaarheid te spreken valt. [1]) Verder is Indië voor eerste levensbehoeften als graan en kolen niet aangewezen op landen, tegenover welke de Indische geldeenheid gedeprecieerd is en neigingen van verdere krachtige depreciatie vertoont. Ook dragen de Indische Staatsleeningen in veel opzichten een geheel ander karakter dan de Nederlandsche. Maar zoolang de monetaire rust over de geheele wereld nog niet is wedergekeerd, is ook voor Indië oppasen de boodschap. Een steeds hernieuwde toetsing van de gebruikelijke gedragslijn is daarbij geen overbodige eisch.

W.

Een scheiding tusschen het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldstelsel.

In een drietal lezingen voor de studenten van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool, is door den President van de Nederlandsche Bank Mr. *G. Vissering* de wenschelijkheid betoogd om tot een algeheele scheiding tusschen het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldstelsel te geraken.

Vissering heeft zijn betoog laten voorafgaan door een historische schets van den groei van het Indische geldstelsel, waarbij begrijpelijkerwijze aan de werking van de circulatie-bank een bijzondere plaats is ingeruimd.

Hij wijst er op dat in 1878 de toenmaals geldende bepalingen werden opgeheven nopens het maximum der biljetten-uitgifte van de circulatiebank en deze vervangen werd door het tegenwoordige sys-

1) Deze toestand begint helaas tot het verleden te geraken.

teem van 40 % gouddekking, waardoor een elastische uitgifte, zich aanpassend aan de behoeften van handel en industrie mogelijk werd. De aandacht wordt er op gevestigd, dat de Bank reeds spoedig overging tot een „gold-exchange" systeem met krachtige goudsaldi in het buitenland, zooals dat — mits streng doorgevoerd — tegenwoordig algemeen als het meest juiste en minst kostbare geldsysteem wordt erkend. De in deze door de Javasche Bank gevolgde politiek heeft het haar op grond van haar octrooi mogelijk gemaakt om zonder bezwaren te voorzien in de sterk stijgende behoeften van het betalingsverkeer, welke zich na 1906 als eerste gevolg van de algemeene opleving kenbaar hebben gemaakt.

Slechts op een enkel punt acht *Vissering* de vrijheid van de Indische circulatiebank nog te veel aan banden gelegd. Volgens hem zal de beperkende bepaling, dat het bedrag aan vreemde wissels nooit langer dan zes maanden achtereen, het dubbele van het beschikbare metaalsaldo mag overtreffen, dienen te vervallen. Bij de octrooiwijziging van 1921 zal dit „verouderde en dwaze" artikel volgens hem dan ook opgeheven moeten worden. Met gepaste zelfvoldoening wordt er verder op gewezen, hoe de, van af 1906 — wanneer noodig sterk — doorgevoerde wisselpolitiek gevoerd heeft tot een steeds stijgenden goudvoorraad bij een sinds meer dan 10 jaren onveranderlijk op 3½ % gehandhaafd disconto. „De „Javasche Bank heeft als hoedster van het chartale betalingsverkeer „in Indië iederen schok kunnen opvangen, en een eenheid van cijfers in „de bankpolitiek kunnen verschaffen als nergens ter wereld. Haar „obligo's zijn gestegen van *f* 60.— m. m. in 1906 tot *f* 408.— m.m. op 1 „Jan. 1920; tot *f* 420.— m. m. nu."

In aansluiting op zijn historisch overzicht betoogt *Vissering*, waarom hij thans een voorstander is geworden van een scheiding tusschen het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldwezen, na in 1913 in tegenovergestelden zin geadviseerd te hebben. Dit advies werd destijds uitgebracht aan den Minister van Koloniën, in verband met een aandrang uit het parlement om de desbetreffende aangelegenheid door een Staatscommissie te doen onderzoeken. Men vreesde in die dagen tweeërlei mogelijkheden; eerstens dat een gedeelte van het naar Indië gevoerde zilvergeld naar Nederland zou terugvloeien en het Nederlandsche geldstelsel zou kunnen ontwrichten; verder dat Indië door een vreemde mogendheid mocht worden veroverd en het Indische zilvergeld tegen goudwaarde door Nederland zou moeten worden teruggenomen. Naar de meening, die *Vissering* toentertijd voorstond, gaf geen van beide mogelijkheden aanleiding tot de instelling van een muntcommissie. De moeilijkheden, voortvloeiende uit een terugvloeiing van zilver naar Nederland zouden zonder bezwaar ondervangen kunnen worden door ontmunting van groote bedragen aan zilvergeld. Voor de gevolgen van een vreemde overweldiging behoefde niet gevreesd te worden, daar de angst voor een ernstige crisis een usurpator wel zou weerhouden van ingrijpen in het muntstelsel.

De gevolgen van een eventueele scheiding zijn door den adviseur

destijds aldus aangegeven. De invoering van zilveren roepy zou mogelijk wezen, waarbij echter het verschil tusschen de intrinsieke en de nominale waarde zeker niet grooter genomen zou mogen worden dan bij den gulden, wegens het gevaar van depreciatie. Een goudbasis zou echter onontbeerlijk zijn. De groote vraag zou dan worden wie de fondsen voor de vorming van zulk een fonds zou moeten verstrekken: Nederland of Indië? Deze discussiën waren naar de meening van *Vissering* te vermijden. Het beste was door te gaan op den ingeslagen weg en de winst, gemaakt met de aanmunting van zilver te besteden voor een muntfonds, dat t. g. t. tot een goudfonds zou kunnen aangroeien.

De Regeering heeft zich destijds met de conclusiën van *Vissering* kunnen vereenigen en de muntcommissie is nimmer tot stand gekomen.

Als voornaamste reden, waarom een onderzoek van een scheiding van het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldwezen in tegenstelling met acht jaar geleden, naar de meening van den President der Nederlandsche Bank thans wel wenschelijk is te achten, gelden de bijzondere omstandigheden, waardoor het aspect van het vraagstuk geheel gewijzigd is, terwijl verder de scheiding reeds voltrokken is, zooal niet in naam, dan toch in werkelijkheid.

Eerstens valt te wijzen op de uitvoerverboden, welke aan de geregelde en regelende metaalcommunicatie een einde hebben gemaakt; verder op de Nederlandsche zilverbons welke *niet* in Indië en de Indische muntbiljetten, welke *niet* in Nederland geldig zijn. Ook is de zilverprijs zoodanig gestegen, dat uit Indië veel zilvergeld wordt weggevoerd en tot de invoering van zilvergeld van minder gehalte overgegaan zal moeten worden. Ten slotte wijst *Vissering* er in dit verband op, dat en waarom de Nederlandsche Bank er toe heeft moeten besluiten geen goud meer voor Indië af te staan. Door den uitvoer van Indië heeft het voordeelige wisselkoersen op andere landen, ook op Nederland. De Nederlandsche Bank heeft die door afgifte van goud aan de Javasche Bank op peil gehouden. (ƒ 86.— m. m. in anderhalf jaar tijds). Zij heeft dit gestaakt omdat haar bestuur de meening is toegedaan, dat bij een zoo sterk exporteerende kolonie de koersen niet door goudafgifte kunnen worden hersteld. Beperking van import en uitbreiding van eigen export moeten dat herstel brengen; niet de goudafgifte door de Nederlandsche Bank, waarvan buitenlandsche arbitrageagenten al meer dan voldoende geprofiteerd hebben door middel van de Indische koersen.

In deze nieuwe omstandigheden is het volgens *Vissering* wenschelijk de muntwetten in overeenstemming te brengen met de practijk. Van de tegenwoordige gezonde toestanden moet profijt getrokken worden om het Indische muntstelsel op vaste en zelfstandige basis te stellen. Indië zou zelf een muntfonds kunnen vormen, door zelfstandig daarvoor een leening aan te gaan en door het gehalte van het zilvergeld op 0.720 terug te brengen. De Indische roepy kan op peil worden gehouden, door het gouden tientje als basis te behouden, misschien ook door invoering van een goudroepy; desnoods zou in verband met de

„Gold-Exchange" politiek een eigen gouden muntstuk overbodig zijn. De munten zouden in Utrecht geslagen kunnen worden, hetgeen aan de kosten ten goede zou komen, daar een eigen munt voor Indië in verband met het technisch (?) personeel hooge kosten zou veroorzaken. Eindigende met de conclusie, dat de tijd rijp is voor het nemen van beslissingen spreekt de heer *Vissering* de hoop uit, dat daartoe ook zal worden overgegaan.

Zooals verwacht mocht worden heeft de door den President van de Nederlandsche Bank ter sprake gebrachte aangelegenheid weerklank gevonden in het jongste verslag van zijn collega van de Javasche Bank. De heer *E. H. Zeilinga* komt tot analoge conclusiën, als zijn Nederlandsche collega.

Het stopzetten van goudafgifte door de Nederlandsche Bank wordt door *Zeilinga* uit den aard der zaak wel vermeld en ook besproken, doch van uit een ander oogpunt bezien dan door *Vissering*. Voor den President van de Javasche Bank primeeren de uit die stopzetting, voor de Indische circulatiebank voortgevloeide moeilijkheden. Deze moeilijkheden vormden echter geen bezwaar om de Indische valuta op een peil te houden, dat hoewel nog niet het juiste, toch nagenoeg constant gebleven is, al kunnen dan ook de verdere tendenzen voor het oogenblik bezwaarlijk overzien worden.

Over de verbreking van het pariteitverband tusschen moederland en kolonie blijft het verslag sober, maar in zijn soberheid overtuigend en bezwaarlijk voor tegenspraak vatbaar: (bldz. 5 v. h. Verslag).

„De verbreking van de sedert jaren bestaande eenheid in het munt-
„wezen van Nederland en Indië, die feitelijk reeds een aanvang had
„genomen, toen in Nederland tot de uitgifte van in Indië niet gangbare
„zilverbons werd overgegaan, en later in Indië hetzelfde met de munt-
„biljetten werd gedaan, heeft door de weigering der Nederlandsche
„Bank om Indische vorderingen in metaal te voldoen, haar beslag
„gekregen. Mocht deze toestand bestendigd moeten worden, **dan zal
„een wettelijke regeling van de feitelijk tot stand gekomen scheiding tus-
„schen het Indische en Nederlandsche** muntwezen moeilijk kunnen uit-
„blijven. [1]) Daarbij zal dan tevens de vraag aan de orde komen, of de
„instelling van een zelfstandig muntwezen voor Indië niet gepaard moet
„gaan met de oprichting van een eigen Indische muntinrichting."

Wat de consequentiën der in Nederland getroffen maatregelen aangaat, wijst de President der Javasche Bank op het navolgende: (bladz. 35 en 36 v. h. Verslag)

„Voorloopig is de terugslag der in Nederland genomen maatregel
„meer daarginds dan hier in Indië voelbaar. Voor de Indische produc-
„ten heeft men in Nederland, door de verminderde koopkracht van den
„Nederlandschen gulden, tegenwoordig meer te betalen dan anders het
„geval zou kunnen zijn.

„De verminderde productenafzet, die hiervan voor Indië het gevolg

1) Wij cursiveeren.

„kan zijn geweest, is zeker ruimschoots goedgemaakt door de meerdere „kooplust van een land als Amerika, waar goud vrij wordt afgegeven en „welks valuta tegenover de onze belangrijk geaprecieerd is.

„En wanneer straks andere buitenlandsche koopers hunne in Indisch „courant afgesloten transacties over Amsterdam moeten financieren en „bemerken dat zij in extra kosten vervallen, omdat de Nederlandsche „gulden tegenover den Indische gedeprecieerd is, *dan kan dat weleens* „tengevolge hebben, dat men Amsterdam als verrekeningsplaats gaat uit-„schakelen."

In dit verband is verder de mededeeling opmerkelijk, dat men in Frankrijk en Duitschland reeds begint de importgoederen voor Nederlandsch-Indië in Nederlandsch-Indische valuta te noteeren.

Het zij vergund bij het vorenstaande eenige aanteekeningen te stellen.

Volgens den President van de Nederlandsche Bank is thans het oogenblik gekomen om een scheiding van het Nederlandsche en Indische geldwezen onder de oogen te zien. Zijn collega van de Indische circulatiebank hiermede in beginsel accoord gaande, voorziet desalniettemin een kleine mogelijkheid tot verder samengaan indien althans de Nederlandsche Bank de stopzetting van de goudafgifte ten behoeve van Nederlandsch-Indië opheft. Komt echter de scheiding tot stand dan zal volgens *Zeilinga* deze ook zoover doorgetrokken moeten worden, dat Indië een eigen muntinrichting krijgt, terwijl *Vissering* daarentegen liever de Utrechtsche munt voor Indisch gebruik ziet aangewezen.

Naar ons voorkomt waren beide betoogen, hoe juist zij op zich zelf ook zijn mogen, aanmerkelijk versterkt indien rekening ware gehouden met het groote feit, dat Indië op de wereldmarkt langzamerhand een te omvangrijke positie gaat innemen, om het Indische geldwezen als een *aanhangsel* van het Nederlandsche te beschouwen, zooals tot nu steeds is geschied en in vroegere jaren ook zonder bezwaar voor een van beide partijen geschieden kon. Waar nu verder de ontwikkelingstendenzen van beide landen op het oogenblik zeer groote verschillen aanwijzen, daar moet het op den duur voor de beide circulatiebanken onmogelijk worden de voor het haar toegewezen landcomplex meest juiste geldpolitiek te volgen, zonder op bepaalde oogenblikken elkander onderling ernstigen afbreuk te doen. De weigering van goudafgifte van de Nederlandsche Bank wees zulks reeds uit. Andere gevolgen zouden op den duur niet kunnen uitblijven. Zou op een gegeven oogenblik de Nederlandsche Bank door den stand van de wisselkoersen of door vermindering van de Nederlandsche productie gevoerd worden tot een inkrimping van het cirulatiemiddel, zonder dat in Indië meerdere behoeften zich in die richting kenbaar maken dan zal wellicht de Javasche Bank tot analoge voor Indische handel en industrie *onwenschelijke* maatregelen moeten overgaan, indien het haar onmogelijk blijkt alleen den schok op te vangen. Het omgekeerde geval kan zich eveneens voordoen. In verband daarmede stelt zich de vraag op, of het wenschelijk kan wezen

beide landcomplexen de schokken in het geld- en wisselverkeer te doen doormaken, welke slechts voor een van beide complexen het logisch gevolg zijn der omstandigheden en als zoodanig niet kunnen worden ontgaan? Is verder op den duur eèn zoodanige bovenmenschelijke samenwerking — los van alle pecuniaire overwegingen — tusschen beide circulatiebanken te verwachten zonder dat een amalgamatie in een of anderen vorm noodzakelijk wordt? En indien die amalgamatie tot stand moet komen, hoe verzekert men zich dan van een steeds voldoende en afdoende behartiging van de *specifiek* Indische belangen, zooals zulks thans door een *eigen* circulatiebank geschiedt, werkende voor Indië en voor Indië alleen, *waar wenschelijk, doch ook niet verder*, in samenwerking met de Nederlandsche circulatiebank?

Tegen een scheiding tusschen het Indische en Nederlandsche geldwezen bestaan uit den aard der zaak bezwaren. Naarmate een geldeenheid meer gebruikt wordt en daardoor grootere kracht heeft, verovert zij zich tegenover andere geldeenheden een zekere appreciatie door haar meerdere algemeene gelding over de geheele wereld. Het pond sterling van voor den oorlog had een zoodanige bevoorrechte positie, ware het reeds alleen omdat in nagenoeg geen aan het wereldverkeer aangesloten handelsplaats, naast de wisselkoers in de eigen valuta niet een wisselkoers in ponden kon worden gegeven. Voor zoover zich laat beoordeelen moet thans voor de Amerikaansche dollar een zoodanig geapprecieerde positie worden erkend, daar zich zonder die appreciatie o. m. de verhouding der wisselkoersen Batavia — Amsterdam — New-York niet wel laat verklaren. Het is een open vraag of met de beteekenisvermindering van het pond sterling de Nederlandsche (toen in het internationale verkeer Nederlandsche en Nederlandsch-Indische) gulden niet een groot deel van die beteekenisvermindering had kunnen opvangen, indien hij bijtijds op een vaste goudbasis ware gesteld. Zulks is echter niet geschied (niet kunnen geschieden?) en onder die omstandigheden lijken de bezwaren tegen de splitsing van weinig belang en behoeven daarvan noch voor den Nederlandschen noch voor den Indischen gulden appreciatieverminderingen door die scheiding gevreesd te worden. Bij die splitsing zullen dan verschillende vraagstukken onder de oogen gezien moeten worden. Dat de teekenmunten van het ééne landcomplex geen gelding meer zullen hebben in het andere behoeft wel geen betoog; daarmede zij niet gezegd, dat zij in intrinsieke waarde zullen *moeten* verschillen. De door *Vissering* toegedachte naam van roepy lijkt al zeer weinig gelukkig, daar deze slechts verwisseling kan geven met de Britsch-Indische valuta, welke gedurende de oorlogsjaren het meer eigenaardige dan benijdenswaardige voorrecht bleken te hebben op een zeer labiele goudbasis te zijn gefundeerd, zoodat de z.g. goudpariteit ten opzichte van het gouden pond een schommeling heeft vertoond van 50 %. (De verhouding daalde van 1 op 15 tot 1 op 10). Evenmin lijkt het aanbevelenswaardig het goudentienguldenstuk als eenheid te behouden. De tijd is er niet naar om goud in dergelijke kleine stukken in handel en gebruik te brengen. Wil de wereld zich in verband met de verwachtingen nopens de goud-

productie, niet gesteld zien voor groote schommelingen in het prijsniveau, alléén voortvloeiende uit de meerdere of mindere productie van het gele metaal dan zal het streven van alle landen er op gericht moeten wezen het goudgebruik voor internationale betalingen te reserveeren. Reeds in verband daar mede is een eenheid van zeer veel grootere waarde dan het tiengulden stuk geboden en is de vraag onder de oogen te zien of niet voor het Nederlandsch-Indische goudstuk, wat de intrisieke waarde aangaat tevens aansluiting ware te zoeken bij den Amerikaanschen dollar, zoodat althans naar twee, in stede van naar ééne zijde de internationale verrekeningen op een eenvoudiger basis worden gesteld.

Het geheele vraagstuk samenvattende, is de conclusie alleszins gewettigd dat een scheiding tusschen het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldwezen wenschelijk is, misschien zelfs noodzakelijk. Dat die scheiding om afdoende te wezen de oprichting van een eigen munt medebrengt, zooals de heer *Zeilinga* zulks aangeeft, behoeft na de lessen van den jongsten wereldoorlog wel geen betoog.

Voor het doorvoeren van de scheiding is — zooals ook door den heer *Vissering* op den voorgrond is gesteld — in verband met den zilverprijs het tijdstip voor beide partijen buitengewoon gunstig.

Nadat bij de wet van 6 Juni 1875 in Nederland de vrije aanmunting van zilver definitief was verboden, kreeg het zilver in het internationale verrekeningsverkeer een geheel andere rol. De Nederlandsche Regeering werd dan ook destijds tevens gemachtigd om zoodra de wisselkoers zoo hoog zou stijgen, dat gouduitvoer daarvan het gevolg werd, zilvermunt tot baren te versmelten en daarvoor goud te koopen. Zilveren munt was in Nederland overvloedig geworden en meermalen is het plan geopperd om tot de omsmelting over te gaan. Deze omsmelting is ten slotte nooit noodig geweest en de overvloed van zilveren munten is ongemerkt naar Nederlandsch-Indië verdwenen, in verband met een krachtige opleving, welke een steeds grootere vraag naar circulatiemiddelen medebracht. Het zilvergeld kwam naar Indië in een tijd, dat de intrinsieke waarde ver beneden de nominale was.

Aan een verrekening is destijds nimmer gedacht en de moeilijke vragen hoeveel zilvergeld en tegen welke waarde bij een scheiding van de geldstelsels verrekend zou moeten worden, kunnen thans in verband met de tegenwoordige zilverprijzen buiten beantwoording, zelfs buiten beschouwing worden gelaten. Een „pijnlijk kwartier" kan vermeden worden, door het onderwerpelijke muntvraagstuk *binnen bekwamen* tijd tot oplossing te brengen. Of het verstandig is, daarvoor in Nederland een staatscommissie te benoemen, zooals *Vissering* blijkbaar wenscht, is een tweede vraag, waarvan wij meenen de beantwoording buiten beschouwing te moeten laten.

W.

Verslag van den President van de Javasche Bank over het 29ste boekjaar 1919—1920.

Ook ditmaal heeft de President van de Indische circulatiebank de goe-

de gewoonte gevolgd, om het door hem aan de algemeene vergadering van stemgerechtigde deelhebbers uitgebrachte jaarverslag, niet te beperken tot een wedergave van de verrichtingen en positie van de Bank, doch daarbij tevens een overzicht te geven van de voornaamste gebeurtenissen op economisch en ander gebied, welke mede de eischen, gesteld aan en de resultaten van, een monopolistische circulatiebank beheerschen. Soberder dan de verslagen van vorige jaren, bevat het jaaroverzicht desalniettemin ook ditmaal een verzameling van zeer wetenswaardige gegevens en beschouwingen, welke een inzicht geven zoowel in het verloop van een belangrijk gedeelte van het economische leven binnen den Indischen Archipel, als van den samenhang daarvan met het internationale gebeuren. Op een en ander uit het verslag moge de aandacht gevestigd worden,[1]) in de hoop dat dit korte overzicht de lezers er van niet zal weerhouden van den wetenswaardigen inhoud van het verslag in zijn geheel kennis te nemen.

De heer *E. A. Zeilinga*, stelt de z.g. vrede van Versailles en haar nawerking op de wereldtoestanden voorop, om tegen dezen achtergrond de ontwikkeling van het economische leven in Nederlandsch-Indië en de verwachtingen dienaangaande af te schilderen. Het wekt geen verwondering, dat betreffende die z.g. vrede — met de resultaten er van voor oogen — het oordeel van den President van de circulatiebank weinig gunstig is en zijn beschouwingen dienaangaande komen in veel opzichten overeen met die, welke men gedurende het laatste jaar steeds sterker van Engelsche en Amerikaansche zijde heeft vernomen en welke beschouwingen waarschijnlijk wel het zuiverst gesteld en het scherpst geargumenteerd zijn in het bekende „The Economic Consequences of the Peace" van den Engelschen hoogleeraar *J. M. Keynes*.

„Men scheen" aldus *Zeilinga* „na de ontzettende worsteling den over„wonnen tegenstander geen kans te willen geven zich weder op te rich„ten, maar men vergat daarbij, dat een verslagen vijand alleen door „ernstigen arbeid zijne verplichtingen tegenover den overwinnaar kan „nakomen, wanneer hem gelegenheid en middelen om tot dien arbeid te „geraken, niet worden ontnomen. Onthouding van de middelen om den „arbeid productief te maken, met name credieten en grondstoffen, ont„neemt den overwinnaar alle kans om de geleden schade vergoed te „krijgen. Er doen zich dan ook thans gelukkig teekenen voor, die er op „wijzen dat men tot eene herziening der bepalingen van het verdrag zal „komen en daarmede zal de onzekerheid, die thans nog in de politieke „en economische wereldtoestanden bestond, ook langzamerhand ver„dwijnen, naarmate men een beter overzicht krijgt van hetgeen er te „herstellen is.

„De vele problemen, die daarbij moeten worden opgelost, dienen goed „onder de oogen te worden gezien.

„Het crediet- en het arbeidsvraagstuk treden op den voorgrond. Het

---

1) Onder het hoofd: *Een scheiding tusschen het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische geldstelsel* (zie bldz. 115 hier voren) vond een desbetreffende gedeelte van het verslag behandeling.

„credietvraagstuk, omdat tegelijkertijd dat nieuwe credieten zullen wor-
„den verleend paal en perk moet worden gesteld aan uitgifte van papier,
„waarvoor geen dekking is en waardoor de valuta onzeker moet blijven.
„Het arbeidsvraagstuk, omdat de productie moet worden verhoogd om
„valutaverbetering door export te steunen. Alleen door vermeerdering
„van productie heeft men kans uit dezen vicieusen cirkel vrij te komen.
„Bij het arbeidsvraagstuk voegt zich over de geheele wereld het loon-
„vraagstuk, hetwelk juist daarom zoo moeilijk wordt, omdat door de
„geringe productie de concurrentie niet levendig wordt gehouden, ter-
„wijl de vraag naar goederen groot blijft, waardoor de ongekende
„duurte van alles wordt bevorderd. Het duurtevraagstuk houdt nauw
„verband met de verhooging der loonen in de industrie en de prijsver-
„hooging der grondstoffen, die weder drukken op de productiekosten van
„hetgeen de industrie kan voortbrengen; dit alles doet loonen en levens-
„kosten wederom stijgen".

In aansluiting op deze beschouwingen wijst nu de President der Javasche Bank er op, hoe de productie van steenkool en ijzer, de grondstoffen en krachtmeters voor de meeste andere industrieën, een teruggang hebben vertoond. Zoo is volgens hem de steenkoolproductie der voornaamste steenkoolproduceerende landen teruggeloopen van ruim 87 mill. ton in 1913 tot op 73 mill. ton in 1919. Voor ruwijzer bedragen deze cijfers voor Engeland, Amerika en Duitschland tezamen resp. 4, 6 en 3,7 mill. ton.

Op grond van een en ander concludeert dan de heer *Zeilinga*:

„Bij een stand der industrie als hier ruwweg geschetst, komt ook al
„dadelijk de groote moeilijkheid uit voor de Regeeringen der diverse
„landen om voldoende belastingen te heffen, teneinde te komen tot een
„sluitend budget, en een behoorlijke amortiseering der Staatsschulden.
„Alleen aan Amerika en Engeland, van de landen, die in den oorlog be-
„trokken waren, is dat thans reeds gelukt; in andere landen zal dit vraag-
„stuk nog zeer vele moeilijkheden opleveren, omdat men daar alles laat
„aankomen op de schadevergoeding te Versailles opgelegd aan de Cen-
„trale Rijken, waar de toestand echter van dien aard is, dat men zich al
„gelukkig zal rekenen, het leven te kunnen houden.

Hoe bedenkelijk bij dit alles de Staatsfinanciën zijn, wordt overtuigend uitgewezen door het in het jaarverslag (bladz. 14) gegeven staatje van oorlogsschulden welke voor Amerika, Engeland Frankrijk, Duitschland en Australië tezamen ongeveer 450 milliard gulden bedragen. Tegenover dezen ongunstigen toestand, steekt die van Nederlandsch-Indië rooskleurig af. Te dien aanzien geeft de heer *Zeilinga*: de in het financieele overzicht van de begrooting 1921 gegeven cijfers, welke uitwijzen, dat „tegenover de sedert 1912 aangegane vaste schuld tot een be-
„drag van ƒ 372,5 millioen, waarop bereids is afgelost ƒ 28¾ millioen,
„zoodat het restant bedraagt 343¾ millioen, staat een bedrag aan kapi-
„taaluitgaven in dat tijdperk van ƒ 483 millioen, zoodat de vermeerdering
„van schuld verre overtroffen wordt door vermeerdering van bezittingen."

Wat de rentekoersen aangaat, deelt de President van de Javasche Bank de meening van zijn Nederlandschen collega.

„Volgt uit de groote vraag naar goederen, dat langzamerhand de „voorraden uitverkocht raken, overgegaan als zij zijn in het gebruik „en door den verkoop weder in geld, eenvoudig is te begrijpen, dat geld „daardoor ruim was, onder dat het nu, juist goedkoop en gemakkelijk „was te krijgen. De geldruimte vindt zijn oorzaak in de hiervoren ge„noemde omzetting van voorraden in geld, dat wacht op meerdere pro„ductie om weder te worden omgezet in ruwe stoffen en later door „arbeid in goederen. Bij deze ongebruikte kapitalen voegen zich ook de „winsten op de goederen gemaakt en de enorme bedragen in de oor„logsindustrie verdiend."

De heer *Zeilinga* wijst nu op de verschillende rentekoersen, een weerspiegeling vindende in de discontopolitiek der verschillende circulatiebanken, waaruit blijkt dat de Javasche Bank haar disconto onveranderd op 3½% heeft kunnen handhaven, tegenover 4½% voor de Nederlandsche Bank en 5% voor de circulatiebanken van Duitschland, Engeland, Frankrijk en Italië. [1])

Ook wat verdere productiekosten aangaat, kunnen op voor Indië gunstige omstandigheden gewezen worden, terwijl het valutavraagstuk tot nu toe evenmin bijzondere moeilijkheden heeft opgeleverd.

„Loonen en verdere kosten in Nederlandsch-Indië zijn niet in gelijke „mate als de prijzen der producten gestegen; zij geven dus aan produ„centen een ruimere winst. Wie in Nederlandsch-Indië producten wil „koopen, moet daarvoor de Nederlandsch-Indische Valuta betalen, die „gebaseerd is op goud [2]). Slechts ten aanzien van geregelden afzet en ver„meerdering van afzet der Indische producten hebben de valuta's van „de Centrale landen invloed op den economischen toestand in Neder„landsch-Indië.

„Ten aanzien van den import ondervindt men in Nederlandsch-Indië „slechts het voordeel der gedeprecieerde valuta's. Hoewel kostprijzen van „fabrikaten in Engeland, Frankrijk, Duitschland en Oostenrijk enorm zijn „gestegen, blijven de prijzen waarvoor goederen worden aangeboden toch „per saldo ver beneden die, welke hier nog als normaal worden beschouwd. „In Frankrijk en Duitschland begint men reeds de importgoederen voor „Nederlandsch-Indië in Nederlandsch-Indische valuta te noteeren.

Wat meer speciaal de geldmarkt aangaat, wordt in het verslag op het navolgende gewezen:

„De geldmarkt in Nederlandsch-Indië bleef het geheele jaar door ruim. „De hooge prijzen van producten hebben op de geldmarkt geen direc-

---

1) De gegeven cijfvers zijn van ultimo December. De Bank of England verhoogde sinds dien haar disconto eerst op zes later op 7 —, d.i. juist het dubbele van het Indische disconto. In dit verband dient er de aandacht op gevestigd te worden, dat in verband met de gouduitvoerverboden, enz. het disconto der circulatiebanken sterk afwijkingen van de ware rentekoers *kan* gaan vertoonen. Ook is te wijzen op de aanmerkelijke verschillen tusschen den rentevoet voor kort en dien voor lang crediet, welke laatste steeds meer in ongunstigen zin van den eersten afwijkt.

2) Deze uitspraak vindt een weerspraak in de dollar-koersen van den laatsten tijd.

„ten invloed gehad, omdat de meerdere opbrengst, althans voorloopig, „in Nederlandsch-Indië bleef. Wel hadden die verhoogde prijzen groo- „ten invloed op de benoodigde circulatiemiddelen, waardoor de obligo's „der Javasche Bank aanhoudend stijgende waren. Dit heeft de Directie „van de circulatiebank veel zorgen gebaard, omdat geregeld voor aan- „vulling van metaaldekking de noodige maatregelen moesten worden geno- „men, tenteinde goud te krijgen, dat in de geheele wereld zoo moeilijk „was te bemachtigen."

De President van de Javasche Bank wijst er in dit verband verder op, dat op de Indische leening van *f* 180 mill. door Indië voor *f* 128 mill. is ingeschreven. Bij dit succes mag echter de navolgende uitspraak niet uit het oog worden verloren: „Had de Javasche Bank haren steun bij „deze leening niet toegezegd en niet verleend, dan was de Indische lee- „ning zonder twijfel mislukt. Immers ter betaling van de *f* 127 mill. „aan inschrijvers in Nederlandsch-Indië toegewezen, werd ca. *f* 85 mill. „tegen onderpand dier obligaties bij de Javasche Bank opgenomen".

„De oorzaak van dien loop van zaken moet gevonden worden in de „weinige animo, die over het algemeen bestaat voor vrijwillige Staats- „leeningen, waar men veelal zoowel in Nederland als elders door ge- „dwongen Staatsleeningen verplicht was, zijn geld daarin te beleggen.

„Zooals uit de hiervoren gegeven uiteenzetting van den financieelen „toestand van Nederlandsch-Indië reeds blijkt, is eene schuldvordering „op Nederlandsch-Indië zeker te beschouwen als een uiterst soliede be- „legging met een behoorlijk rendement. Aangezien in Nederlandsch-Indië „in de cultures niet alleen in den laatsten tijd overal groote winsten „worden gemaakt maar dit ook in de toekomst het geval zal zijn, mag „worden verwacht dat een groot gedeelte van die winsten blijvend zal „worden belegd in Staatsleeningen van Nederlandsch-Indië. Het zal „echter zeker nog eenige jaren duren, voordat de circulatiebank ontlast „zal zijn van de voorschotten in rekeningcourant met onderpand van „Indische leening."

Behalve op de werkzaamheden in verband met de Indische leening en de hulp verleend aan gewesten en gemeenten in den vorm van korte credieten wordt tevens de aandacht gevestigd op het feit, dat in 1919 „voor in Nederlandsch-Indië werkende ondernemingen" een bedrag van ruim *f* 100.— mill. werd geëmitteerd, waarvan ruim *f* 52.— mill. of meer dan de helft ten behoeve van bankinstellingen. Naar de meening van den heer *Zeilinga* is van dit bedrag van *f* 100.— mill. tusschen de *f* 30.— en *f* 40.— millioen door Indië opgebracht. In verband met de resultaten van eenige emissiën in het begin van 1920 wordt verder het navolgende opgemerkt.

„De twee eerste emissies kwamen ook in Nederland aan de markt. „De groote bedragen welke echter in Indië op de emissie werden inge- „schreven doen zien, dat de groote winsten in 1919 gemaakt en over „1920 te maken, veel geld voor belegging hebben gebracht, waarvan de „effectenmarkt in Nederlandsch-Indië in de eerste plaats zal profiteeren, „*omdat reeds nu merkbaar is, dat beleggers met het oog op de gistende*

„toestanden over geheel Europa, hun spaargelden liever in Indische dan „in Europeesche ondernemingen willen vastleggen, terwijl ook de belang- „stelling voor Nederlandsch-Indië, zoowel van de zijde van Nederlandsche „als van buitenlandsche kapitalisten steeds grooter wordt. [1])

Zooals gebruikelijk bevat het verslag een overzicht van het verloop der prijzen van de voornaamste producten gedurende het verslagjaar, uit welk overzicht blijkt dat behalve voor zwarte peper, die van *f* 45.— tot *f* 44.— terugliep, alle marktprijzen een stijging vertoonen, welke stijging het sterkste is voor de suiker, waarvan de prijs opliep van *f* 14.— tot *f* 45.50 de picol. Ook de uitvoer vermeerderde krachtig, waaruit echter niet te concludeeren valt, dat de productie evenredig is toegenomen, wijl een groot deel van den meerderen uitvoer zijn oorzaak vindt in de gebrekkige scheepvaartverbindingen in vorige jaren. In verband daarmede heeft de stijging van de scheepvaartbeweging in de vier voornaamste havens (Batavia, Semarang, Soerabaja en Makasser) van ruim 17.6 millioen M³. in 1918 tot ruim 24.7 millioen M³. in 1919 ook slechts relatieve beteekenis.

Op grond van de productenprijzen en hetgeen verder met het economische leven verband houdt, concludeert de President van de Javasche Bank als volgt:

„De economische toestand van Nederlandsch-Indië blijft echter in „algemeenen zin gezond. De verdiensten in Nederlandsch-Indië waren „over het algemeen zeer ruim en de koopkracht ook van den Inlander „vrij groot, vooral in die streken waar, in vergelijking met vroeger, dub- „bele en driedubbele prijzen werden gemaakt voor de Inlandsche pro- „ducten, als coprah en andere voedingsmiddelen. Waar de Inlander „echter zijn eigen voedsel niet verbouwt of geen product van zijn land- „bouw had om te verkoopen, speciaal wanneer hij buiten den eigenlijken „landbouw staat, had hij het zwaar te verantwoorden, want de verhoogde „verdiensten door handenarbeid waren veelal zelfs niet voldoende, om op „te wegen tegen de zoo sterk verhoogde voedselprijzen."

Ten slotte geeft het verslag een door cijfers en graphische voorstellingen gedocumenteerd beeld van de werkzaamheid der circulatiebank in het afgeloopen boekjaar, van welke cijfers de navolgende de meeste aandacht verdienen. De discontorente kon ook gedurende het verslagjaar op 3½ % gehandhaafd blijven, zonder dat de verhouding van het metaalsaldo tot de dadelijk opeischbare obligo's merkbaar verminderde of beneden de 40 % kwam.

De obligo's vertoonen het volgende verloop. Van 60 millioen gulden in 1906 stegen zij vrij geleidelijk tot *f* 120.— millioen in 1913, op welke hoogte zij zich ook gedurende het jaar 1914 nagenoeg handhaven. Nadien valt een voortdurende sterke vermeerdering te constateeren tot *f* 405.— millioen op het einde van het onderwerpelijke boekjaar. Tegenover deze vermeerdering der obligo's van *f* 120.— op *f* 405.— millioen van begin

1) Wij cursiveeren.

1915 tot April 1920, staat een vermeerdering van den goudvoorraad van 55 op 180 millioen gulden, terwijl de uitzettingen toenemen van *f* 85.— tot *f* 210.— millioen.

Met deze cijfers voor oogen, wekt het wel geen verwondering, dat ook de geldelijke uitkomsten van het bankbedrijf weder een stijging konden vertoonen. Aan aandeelhouders kon een dividend van 30 % worden uitbetaald, terwijl het aandeel aan de Koloniale kas af te dragen ruim *f* 1.92 millioen bedraagt of ca *f* 120.000.— meer dan het aan aandeelhouders uit de winst toekomende gedeelte.

W.

GOUVERNEMENTS ZAADTUIN VOOR KOFFIE

BANGELAN, Halte Ngebroek O/L.

Zaadkoffie beschikbaar van de volgende soorten:

(Alle onmiddellijk leverbaar van verschen pluk)

1. Liberia
2. Abeocuta. 1ste en 2de generatie
3. Excelsa. Importtuin en 1ste generatie
4. Dybowsky. 1ste generatie
5. Canephora. 1ste en 2de generatie
6. Canephora. Madagascar. Importtuin
7. Canephora. Stenophylla Paris. Importtuin
8. Canephora var. Kouillouensis. 1ste generatie
9. Canephora var. Sankuruensis. 1ste generatie
10. Canephora Ws. Nr. 1 grofboon
11. Canephora Ks. No. 1
12. Canephora Dr. No. 2
13. Laurenti. 1ste generatie
14. Quillou. 1ste generatie (12-jarige tuin): 1ste, 2de en 3de generatie zaadtuinen
15. Robusta. 1ste generatie (12-jarige tuin): 1ste, 2de en 3de generatie zaadtuinen
16. Uganda 1ste generatie
17. Congensis import
18. Congensis var. Chalotti import
19. Bukobensis

Van Nr. 1, 2 en 4 alleen kleine hoeveelheden beschikbaar.

Van Nr. 3 Excelsa, Importtuinen 1ste generatie, is wegens het groote aantal binnengekomen bestellingen eerst tegen het einde van het jaar zaad beschikbaar.

De **prijs** is franco halte Ngebroek voor Robusta *f* 1.50, voor alle andere soorten *f* 2.50 per katti.

De zaadkoffie wordt geoogst van goedstaande **zaadtuinen**, welke telkens van een afzonderlijken, superieuren moederboom afstammen. Tuinen, waarin veel afwijkingen voorkomen, of waarin ziekte optreedt, worden van de zaadlevering uitgesloten.

Bestellingen worden uitgevoerd in de volgorde, waarin zij binnenkomen. Den aanvragers wordt het vermoedelijk tijdstip van levering ommegaand medegedeeld en bij de afzending bericht gezonden.

De **levering** geschiedt met vermelding van het **nummer van den tuin**, waarvan de zaadkoffie afkomstig is. Desgewenscht wordt de productie van den zaadtuin opgegeven. Alle boeken, tuinregisters enz. liggen voor bezoekers ter inzage.

Bangelan is **te bereiken** per auto van Malang uit 1½ uur, of per spoor en verder per karretje van Soember Poetjoeng uit (afstand ongeveer drie kwartier). Bezoekers, die meer dan een dag aan den tuin wenschen te besteden, kunnen na voorafgaande aanvrage onderkomen vinden in een passanggrahan. In elk geval wordt verzocht het bezoek uiterlijk een dag te voren aan te kondigen.

Alle **inlichtingen** geeft de Beheerder, Postadres Halte Ngebroek O/L.

De veestapel op Bali

door

P. DE KAT ANGELINO.

De Baliër als veehouder.

Als we slechts rekening hadden te houden, met het *aantal* runderen, zouden we den landbouwer bij uitnemendheid ook als veefokker den hoogsten lof kunnen toezwaaien. Op Bali, een eiland met een zielental van ongeveer één millioen, tellen we 300.000 runderen; voor Java met een bevolking van ruim dertig millioen, wezen de veetellingen van 1915 een aantal van slechts 2.558.928 runderen aan; de runderstapel op Bali is volgens deze cijfers ongeveer vier maal zoo dicht als die op Java.

Bij vergelijking met andere eilanden moeten we dan bovendien nog denken aan den grooten varkensstapel, die op Bali voorkomt en geschat wordt op 330.000 varkens; door de dichtheid van den vee- en varkensstapel wordt van den Baliër veel intensiever arbeid gevergd om het voedselvraagstuk, wat nog al eens moeilijkheden oplevert, tot een goede oplossing te brengen.

Het grootbrengen der biggen kost den Baliërs wel niet veel hoofdbrekens, omdat de beesten hun voedsel voor het grootste gedeelte zelf moeten zoeken, maar toch wordt nog tweemaal per dag wat bijvoer gegeven, bestaande uit dedek vermengd met geraspte of in kleine stukjes gesneden pisangstam, waarbij nog wat etensresten gevoegd worden.

Gezien deze cijfers van de veesterkte mogen we gerust zeggen dat de Baliër als veehouder er zijn mag; een vetweider en fokker in Westerschen zin is hij niet; zooals we straks zullen zien kan

hij dit ook niet zijn door gebrek aan weidegronden, waar het vee in vrijheid zou kunnen loopen en opgroeien.

Een rasverbeteraar mogen we hem ook niet noemen, hoewel hij heel goed zijn belang weet te dienen, door b.v. alleen die koeien aan te houden, welke mooie nakomelingen geven; bij de varkensteelt gaat het al net zoo; de zeugen die reeds op jongen leeftijd veel biggen voortbrengen, welke in den kortst mogelijken tijd groot, vet en vroegrijp zijn, worden in eere gehouden; zeugen die weinig jongen werpen gaan ten spoedigste door middel van den export naar de slachtbank.

Vraagstukken door de Europeesche boeren opgelost, zooals veredeling door kruising met superieur fokvee, bestrijding van ziekten, de weide- en stalverpleging, fokken van melkvee en zooveel andere vraagstukken gingen klaarblijkelijk aan hem voorbij.

Melkvee maakte voor den Baliër geen behoefte uit; mogelijk ook dat hij heel goed wist dat het inlandsch rund daarvoor geen geschikt dier is; zeker wist hij dat melkvee in den drogen tijd geen voldoende voedsel zou kunnen krijgen, zoodat in die tijden het vee en ook de melkproductie zeer achteruit zou gaan; ook hem zal het gezegde der Hollandsche boeren bekend zijn, dat een koe door den mond moet gemolken worden; nml.: volop voedsel, dan ook volop melk.

Het vrouwelijk vee heeft waarde voor de fokkerij, de slacht en ook voor den veldarbeid; het mannelijk vee, dat niet als dekmateriaal is aangewezen wordt gecastreerd, gebruikt als trekvee en verbruikt als slachtvee; vooral de export legt beslag op de Balische ossen.

De Baliër vindt zijn os een mooi en edel dier; hij acht het niet noodig dat dier nog edeler te maken; de vraag naar zijn vee is groot genoeg, het geld komt behoorlijk binnen, waartoe zou hij zich nog druk maken met allerlei nieuwigheden; hij is welgesteld, heeft weinig behoeften, is uiterst sober, als alle Oostersche volken op zijn gemak gesteld, en zou zeer tevreden zijn als hij verder met rust werd gelaten.

Bijzondere zorg besteedt de Baliër niet aan zijn vee; het vrouwelijke vee wordt dikwijls voor de zware ploeg gespannen, ook als het drachtig is; gewonde paarden loopen uren lang met zware lasten geladen op slecht zittende draagzadels; jonge veulens volgen de moeder op hare verre tochten, worden op veel te jongen

leeftijd al gebruikt als rij-, trek- of draagpaard; dorentrenzen werden vroeger algemeen gebruikt.

In de bergdesa's, vooral in Zuid-Bali, waar nog uitgestrekte weidevelden (tegals) worden gevonden, bezit de Baliër nog twintig tot dertig stuks rundvee, waaronder de mooiste exemplaren; de runderen grazen daar dag en nacht op de bergweiden, kunnen daar naar hartelust flinke beweging nemen, zoodat het geen wonder is dat ze dan behoorlijk gedijen.

In vroeger tijd liepen de wijfjes samen met de oudere stieren, zoodat bevruchting in de vrijheid zonder teeltkeuze plaats vond; dat is sedert verboden.

In de lager gelegen plaatsen kan de Baliër onmogelijk veel vee houden; de gronden zijn bijna allen bestemd voor den sawahbouw of de tuincultuur, zoodat van weidegronden geen sprake is; de runderen staan op het erf of in een klappertuintje vlak bij 't erf; de eigenaar moet den dagelijkschen kost voor zijn rund zelf zoeken, waarvoor hij tweemaal daags er op uitgaat om gras te snijden; hiervoor kiest hij bij voorkeur de sawahdijkjes, die in den drogen tijd evenwel ook al heel weinig gras dragen, zoodat het onderhoud van het vee in die tijden den Baliër heel wat zorgen baart; is het wonder dat velen dan hun vee, dat ze toch niet noodig hebben voor den veldarbeid, van de hand doen omdat het voedselvraagstuk hun te machtig wordt?

In vele streken op Bali, we noemen slechts; Krambitan, Tabanan, Kediri, Koeta, Belahbatoe, Gianjar, Manggis, Seraja en het eilandje Penida heerscht in den droogsten tijd bepaald voedselnood; buitengewone sterfte onder het vee moet dan op rekening van uithongering geschreven worden; spreken we in genoemde streken van voedselnood, algèmeen heeft de Baliër gedurende den Oost-moesson te rekenen op voedselschaarschte voor het vee.

Aanplant van voor het vee noodige gewassen, het optassen van padistroo(somi), het vergaren van hooi vindt niet plaats, omdat zooals gezegd de Baliër alle bouwgronden behoeft voor zijn sawahs; hierop verbouwt hij als het mogelijk is tweemaal padi, of eerst padi en daarna tweede gewassen, zooals djagoeng, katjang en ketella voor eigen gebruik; de weidevelden kunnen niet gehooid worden, omdat het vee hier onafgebroken graast.

In Boeleleng, waar iedere week een groot aantal sapi's wordt uitgevoerd, verkoopt de Baliër, gelokt door de hooge prijzen zijn

djagoeng afval (de stengels en de blaren) aan de veeexporteurs voor veevoer gedurende het transport naar Java.

Worden de sawahs niet voor de tweede maal bebouwd, omdat braakliggen gewenscht is, of omdat het noodige irrigatiewater ontbreekt, dan wordt het vee, paarden incluis de geoogste sawahs ingejaagd, waar de dieren een schamel maal vinden in het opgeschoten onkruid.

Behalve gras wordt aan het stalvee nog bladvoer gegeven; hiervoor worden de blaren van de boenoet (een ficussoort), de walikoekoen, kesamba, intaran, poengoet tjanging, dadap, santen toeri en waroe gezocht; genoemde boomen komen vrij veel voor in de buurt der desa's en langs de wegen.

Mogen we de ons verstrekte gegevens gelooven, dan liepen in vroeger jaren groote kudden runderen op de bergweiden en in de koffietuinen rond; één Baliër had in die tijd honderd en meer runderen, die nu en dan voor een tijd in groote veekralen werden bijeengejaagd om weer aan de menschen te wennen en algeheele verwildering te voorkomen.

De „jonge" stiertjes werden apart gehouden, omdat deze trouwlustige diertjes het anders de koeien in den veekraal te lastig zouden maken.

Ik herinner mij uit geschriften van ouden datum dat toenmaals nog al eens gecorrespondeerd werd over het veelvuldig voorkomen van half verwilderde runderen in de koffietuinen; in die tijden kwamen ook herhaaldelijk geschillen voor over het neerschieten van zgn. wilde runderen, die later een eigenaar bleken te hebben; deze feiten doen wel gelooven dat vroeger groote kudden in het wild rondliepen.

In die tijden castreerde de Baliër de stieren op dezelfde manier als vrij algemeen in Australië wordt toegepast, door de testikels open te snijden; deze bloedige methode gaf wel eens infectie, tengevolge waarvan menig beest zou gestorven zijn.

De stieren door de Baliërs voor de voortteling aangehouden waren naar de inzichten der veeartsen zeker niet de meest geschikte, gelet vooral op de uiterlijke vormen, omdat de Baliër zijn dekstier uitzocht naar bestaande kruinteekens en zoo mogelijk lette op afstamming.

Hij schenkt meer aandacht aan het vrouwelijk rund; dit is ook heel goed te begrijpen; de fokwaarde van het vrouwelijk rund is

hem veel beter bekend; een koe die blijken gegeven heeft goede en vele nakomelingen aan den eigenaar te schenken, wordt zoolang mogelijk behouden voor de fokkerij en niet eerder van de hand gedaan dan wanneer is gebleken dat ze — naar de meening van den eigenaar — niet meer voor de voortteling geschikt is.

De bovengenoemde bloedige castratie vond eerst plaats, als de nekschoft zich voldoende ontwikkeld had; tegenwoordig worden, zeer tegen den zin der veeëigenaren de stieren op advies van de B. V. D. veel eerder gecastreerd.

De jonge castraten genieten een uitstekende verzorging, opdat ze spoedig groot en vet werden, zoodat een mooie prijs bedongen kan worden voor den export; de hoogste prijzen voor de ossen worden evenwel door den landbouwer zelf betaald en niet door de veeopkoopers; de welgestelde boer let bij aankoop van een span trekossen op mooien trotschen bouw, op goede teekens, op de algemeene vormen, de kleur en op een goeden gelijken gang voor de ploeg, terwijl de veeopkoopers alleen letten op het gewicht.

De Balische boer heeft alles over voor een mooi span trekossen; hij heeft dan ook heel wat bekijks als hij achter een span mooie met veel actie gaande ossen op den ploeg zit; de jonge meisjes kijken met bewondering naar hem en zijn span; zou dan de borst niet zwellen van trots; ieder landbouwer wil den anderen hierbij de loef afsteken; vandaar dat voor een superieur span de hoogste prijzen worden gegeven, prijzen waartegen de opkoopers voor den export niet bieden kunnen.

De veeverzorging is vrij goed; de stallen zien er niet al te onverzorgd uit, het vee zelf wordt zeer zindelijk groot gebracht, omdat de dieren dagelijks gebaad en afgeboend worden hetzij in de rivier, in de sawahleiding of onder de overal bestaande pantjorans.

Het Balische rund.

Zooals algemeen bekend mag worden ondersteld is het Balische rund de tam geworden op Bali levende „banteng"; het tijdstip waarop de banteng uit de wijde bergwouden werd overgebracht naar de woning der menschen ligt nog niet zoo ver achter ons; de tamwording van andere runderen in de andere werelddeelen heeft veel eerder plaats gehad, zoodat het Balirund het jongst getemde wilde rund mag heeten.

Over de afstamming van dezen banteng bestaan verschillende meeningen; volgens sommige onderzoekers zou de banteng het meest den in Azië levenden „Seebu" nabij komen; bij nauwkeurige vergelijking van de lichaamsvormen kan men deze meening niet deelen.

De banteng behoort tot de bibosgroep; de meeste overeenkomst toont ons rund met zijn familieleden in Achter-Indië: de Gajal (bibos frontalis lamb.), de Gaur of het jungle rund (bibos Gaurus) en de banteng (bibos banteng Raffl.), welk laatstgenoemd rund nog sporadisch in afgelegen streken op Java voorkomt.

Het kenmerkende van den Gajal, den Gaur en den Banteng en ook het tegenwoordige Bali-rund is: de bijzondere vorm van het kruinbeen, een korten staart met kleine staartpluim, die niet verder dan de hiel reikt, voorts de eigenaardige rugkam met lange uitsteeksels, witte of lichtgekleurde onderbeenen en oorschelpen met sterke grove haarborstels behangen.

De kleur der Bali runderen is bij de koeien altijd rood-bruin in haar verschillende schakeeringen; de stieren hebben op jongen leeftijd een vale kleur, die op ouderen leeftijd overgaat tot de prachtige, donker-glanzende kleur.

Bij uitzondering treft men hier een ouden stier aan met roode of gele huidskleur; eigenaardig is dat de mooie donkere kleur der stieren na de castratie weer verdwijnt en langzaam overgaat tot een van de nuances in het rood-bruin.

Evenmin als men zwarte koeien op Bali aantreft, evenmin zag ik ooit een zwarten os, hoewel die os toch vroeger een donkergetinte stier is geweest.

De runderen hebben tot heden nog een zekere schichtige woestheid behouden; zoodra ze op den weg iets vreemds gewaar worden, maken ze de dolste sprongen en zijn bijna niet te houden.

De Baliër haalt zijn vee niet aan, zoodat het rund weinig omgang heeft met zijn verzorgers; probeert een vreemde het beest te naderen dan loopt hij groote kans een ongenadig harden schop te krijgen; worden de dieren bij Europeanen verzorgd, die dikwijls het beest aanhalen, dan zien we ook dat het zeer mak wordt en gevoelig is voor liefkoozingen.

Het mooiste vee is te zien als tegen den tijd der sawahbewerking de Baliërs hulde aan Dewa-Seri brengen door het houden van de zgn. -„goemboengans-"; uitgezochte ossen worden schit-

terend opgetuigd naar de sawahs gebracht; groote houten klokken, soms 60 K.G. wegende zijn onder den hals gebonden; gespannen voor den lampit draven de ossen nu door de sawahs, waarbij de doffe klank der klokken over de velden klinkt, een onvergetelijk schouwspel voor vreemdelingen, en een geliefkoosd gebruik voor de Baliërs, die met bewondering den sierlijk opgeheven kop, de gelijkmatige beweging van het span aanschouwen.

Het zwaarst levend gewicht van een span ossen tot heden bekend was 714 K.G. en 719 K.G. of samen 1433 K.G.; het span ossen dat dit gewicht haalde was afkomstig van Bali en werd uitgevoerd naar een veetentoonstelling in Medan.

Vroeger voerden de exporteurs op een zending van eenige honderden stuks slachtvee gemakkelijk een gemiddeld gewicht uit van ongeveer 425 K.G. per rund; tegenwoordig treft men bij uitzondering dieren van 500 K.G. aan; veelvuldiger komen voor de gewichten van 400 kilo en daarboven, terwijl het gemiddelde gewicht van den slachtexport nu schommelt om het cijfer 325, zoodat het gemiddelde gewicht in ongeveer tien jaren met bijna 100 kilo is achteruitgegaan; voorwaar geen laag cijfer.

Naar de Baliërs gelooven moet deze achteruitgang in gewicht worden toegeschreven aan het feit dat de stieren veel te jong worden gecastreerd, zoodat de ossen niet voldoende kunnen uitgroeien, een meening die de deskundigen niet deelen; zij zeggen dat jonge castratie juist noodig is om flinke ossen te fokken.

Anderen denken dat het Balische rund is achteruitgegaan in gewicht, omdat het vee niet voldoende in vrijheid kon gedijen, zooals dat vroeger meer op de bergweiden en in de koffietuinen kon gebeuren; van een jong dier dat steeds aan den lijn loopt mag niet verwacht worden, dat het behoorlijk massaal zal uitgroeien; het Bestuur heeft deze vetweiderij verboden ten eerste om vernieling der koffietuinen tegen te gaan, voorts tot tegengang van besmettelijke ziekten onder het vee, bestrijding van veediefstal, verwildering van het vee, bevordering eener betere contrôle door de B. V. D.

Juist het vee uit die groote kudden werd aan de markt gebracht omdat het door zijn geweldig gewicht den Baliër veel geld aanbracht, en ook door de opkoopers zeer gezocht werd.

Vandaar dat wellicht tegenwoordig het gemiddelde gewicht verminderd is, omdat heden alleen stalvee wordt uitgevoerd, dat

veel wekelijker is opgegroeid, waardoor het zich minder ontwikkelde, minder uitgroeide.

Een buitenstaander die de toestanden op Bali niet kent, zal wellicht vragen, hoe het te verklaren is dat op Bali, een klein eiland geheel in cultuur gebracht vanaf het strand tot aan de toppen der heuvelen, naast een geweldigen varkensstapel nog een runderstapel kon bestaan, die eertijds de allerbeste veestapel van Nederlandsch-Indië mocht genoemd worden.

Hoewel verbazingwekkend op het eerste gezicht kan toch alleen het eenige antwoord op die vraag zijn, dat zoo'n groote runderstapel alleen mogelijk en noodzakelijk werd door de enorme ontwikkeling van den landbouw, waarnaast zich een veestapel moest ontwikkelen om het noodige „ploegvee" te leveren.

Het Balische volk is een absoluut landbouwend volk; andere bedrijven worden er bijna niet gevonden, wat duidelijk genoeg blijkt bij den aanslag in de bedrijfsbelasting; andere bestaansmiddelen waren vroeger niet te vinden, enkelen uitgezonderd (we denken aan de huisnijverheid = weven, smeden, pottenbakkers, beeldhouwers).

Tot heden toe is die toestand wel haast dezelfde gebleven; alleen in de groote kustplaatsen, waar ook andere landaarden gevestigd zijn is de landbouwer meer en meer verdrongen.

Overal elders is de Baliër landbouwer; de meeste bedrijven in de desa's zijn nevenbedrijven door den landbouwer uitgeoefend in zijn vrijen tijd, dat is de tijd die hem overblijft nadat hij zijn gronden heeft verzorgd.

Deze intensieve landbouw eischte een grooten veestapel; zonder den landbouw zou de veestapel zich zeker niet zoo ontwikkeld hebben; één belangrijke wijziging heeft de veeteelt in de laatste jaren ondergaan, nml. deze dat zooals we straks reeds zagen de half-wilde fokkerijen in de bergen zijn verdwenen, zoodat thans algemeen de tamme fokkerijen bestaan, waarmee bedoeld wordt dat de veeëigenaren zelf voor het veevoeder te zorgen hebben.

Het spreekt vanzelf dat die half-wilde fokkerijen geen vee fokten voor het landbouwbedrijf, maar meer voor den export, zooals hiervoor al gezegd werd, doch deze fokkerij heeft zich ongetwijfeld eerst later ontwikkeld; in Boeleleng en ook in andere plaatsen verkoopt menig landbouwer zijn vee na de sawahbewerking en koopt weer vee in als de ploeg voor den dag wordt gehaald.

Tegen het begin van den sawaharbeid bestaat dan ook een levendige handel in ploegvee, wat de exporteurs duidelijk merken aan de stijging der prijzen.

De vorsten, die steeds hebben begrepen dat een welvarend volk een goed voorziene schatkist beteekende, zorgden steeds voor een intensieven landbouw; zij waren de eigenaren van het bevloeiingswater, zij troffen de regelingen voor den aanleg van groote soebakwerken, als irrigatietunnels, stuwdammen, verdeelbakken enz.; het waren ook de vorsten die ordineerden, dat iedere man die een sawah bezat een span trekbeesten er op na moest houden, omdat de landbouw hoe goed ook verzorgd zonder behoorlijk ploegvee op krukken zou blijven gaan; bekend is ook dat de vorst nooit het vee van den kleinen man aan zich trok wetende hoe onmisbaar dit vee was voor den sawaharbeid; een gevolg van die op praktische gronden berustende mildheid van den vorst was, dat de kleine man gaarne vee hield en fokte, omdat veebezit nog het meest zekere was.

Mocht Bali te eeniger tijd meer een industrie-land worden door het oprichten van fabrieken, aanleggen van trams en spoorwegen, dan zal de veeteelt zeker meer verwaarloosd worden en de veestapel snel achteruitgaan, zooals we dat op Madoera ook eenigszins hebben kunnen zien.

Tot heden toe heeft de landbouw zich meer en meer ontwikkeld; ieder stukje grond dat te beplanten is met nuttige gewassen, is in cultuur gebracht; gronden die vroeger zuiver weidevelden waren zijn nu bouwgronden geworden, die voor de bewerking voor een groot deel ook ploegvee noodig hadden; we zien dan ook den oogenschijnlijk vreemden toestand, dat, hoe minder weidevelden op Bali overbleven, hoe meer ploegvee gewenscht werd, of hoe schaarscher het gras, hoe meerder de monden werden.

Is het dan wonder dat op Bali zooveel streken in den drogen tijd van het jaar voor het vee veel te weinig voedsel opleveren; is het wonder dat met de tegenwoordige stalverpleging het gewicht der runderen met snelle schreden achteruitgaat?

Tot heden werd het Balirund niet door ziekten getroffen, wat voldoende blijkt uit het zeer lage sterftecijfer; het klimaat op Bali schijnt bijzonder geschikt voor den runderstapel; besmettelijke ziekten hoort men niet noemen; de ziekten waaraan de meeste dieren sterven zijn sasab — een ziekte door de deskundigen tot

tetanus gerekend —, voorts de kedadak en de zgn. balang anggas-ziekte — door de Baliërs toegeschreven aan het steken van een giftig insect, de balang anggas, een beest met lange voelsprieten.

De geleerden zijn het er niet overeens waaraan deze ziekte met doodelijken afloop moet worden toegeschreven; in een bepaalden tijd van het jaar sterven de meeste dieren, zoodat n.m.m. gedacht mag worden aan het eten van giftige planten, die alleen gedurende eenige maanden van het jaar in grooten getale tusschen het gras opschieten, dan wel aan het heerschen van een onbekende parasitaire ziekte gedurende een bepaalden tijd van het jaar.

In 1918 werden 473 sterfgevallen gerapporteerd toegeschreven aan kedadak, en 156 aan balang anggas; een groot aantal is het wel niet, maar toch groot genoeg om den deskundigen ruimschoots materiaal te leveren voor een onderzoek, wat evenwel tot heden niet plaats vond.

Mocht ooit een besmettelijke ziekte als mond- en klauwzeer op Bali om-zich heen grijpen, dan zou dit een ramp beteekenen voor Bali speciaal, maar ook voor Java, nu dit eiland de grootste consument is van het Bali-vleesch, en tot heden Bali in staat was aan Java nog tegen vrij billijke prijzen vleesch te leveren, wat voldoende geïllustreerd wordt door het feit dat steeds meerdere plaatsen op Java uit Bali slachtvee betrekken, wat zij vroeger uit Java of Madoera kregen.

Beteekenis van den Balischen veestapel voor export.

Sinds onheugelijke tijden heeft Bali vee uitgevoerd voor de slachtbank; in de laatste decenniën vooral naar Singapora, Atjeh, Java, Celebes, de Molukken en Oost-Sumatra.

Tegenwoordig wordt naar Atjeh geen vee meer verscheept, omdat daar in korten tijd reeds een finke runder- en karbouwenstapel is opgekomen, maar vooral ook omdat het leger dat vroeger zooveel runderen vroeg belangrijk is ingekrompen.

Ook Singapora heeft haar vleeschmarkt verlegd en koopt niet meer op Bali; nu betrekt deze stad het benoodigde vee uit de Straits en uit Siam; de veehandelaren hebben begrepen dat een zoo grooten uitvoer zou leiden tot een even groote vermindering van den veestapel op Bali waardoor de prijzen zoo zouden op-

loopen, dat Bali toch niet meer zou kunnen concurreeren met de zooeven genoemde nieuwe exportgebieden; de verstandige veehandelaren zijn niet zoo dom om de gouden eieren leggende kip te slachten; zien zij dat door hoogere prijzen de Bali-stock „klaarblijkelijk" belangrijk verminderd is, dan gaan zij weer andere bronnen aansteken, waardoor de uitvoer op Bali vermindert tot tijd en wijle de veestapel weer op adem is gekomen.

De grootste uitvoer vindt tegenwoordig via Boelèlèng plaats naar Batavia, waarheen de heer G. Muller en een paar andere veehandelaren met elke bootgelegenheid Bali-slachtvee uitvoeren.

Deze runderen zijn grootendeels bestemd voor de Maatschappij v|h H. Jenne, welke firma door hare groote vleeschleveranties aan het departement van Oorlog, de groote scheepvaartmaatschappijen en de partikulieren alleen reeds per maand plus minus 1500 stuks slachtrunderen noodig heeft.

Batavia is voor de vleeschvoorziening, vooral in de laatste tijden zoo goed als uitsluitend aangewezen op Bali, omdat het Java-vee van thans hoe langer hoe slechter en kleiner wordt, niet meer in voldoende hoeveelheid te krijgen is, terwijl door het groote gebrek daaraan de daarvoor te besteden prijzen plus minus 50 % hooger zijn dan die voor Bali-slachtvee berekend worden.

Teneinde een niet verantwoorde uitvoer van slachtvee uit Bali met mate te kunnen tegengaan betrok de Maatschappij Jenne gedeeltelijk West-Australische bullocks die belangrijk duurder in prijs waren dan de Bali runderen; de kleinere veehandelaren die het dikwijls om spoedige en tijdelijke winsten te doen is, bekommeren zich niet om het wel en wee van den Balischen veestapel en zullen deze, zoolang er eenige winst te boeken valt, trachten uit te persen.

Gedurende de oorlogsjaren was evenwel de uitvoer van slachtvee uit West-Australië verboden, zoodat veel meer betrokken werd uit Bali, waardoor de prijzen ongetwijfeld naar boven zijn gegaan, terwijl ook heel veel vee uit Java en Madoera voor de slachtbank is opgekocht, waardoor deze landen zóó zijn uitgeput, dat Madoera met omliggende eilandjes nu al niet kan voorzien in de vraag naar slachtvee bestemd voor Soerabaja en enkele andere plaatsen in Oost-Java, wat blijken kan door den toegenomen uitvoer van Balivee vanuit Tjoepel (Djembrana) naar Banjoewangi.

Java kan momenteel tegen dragelijke prijzen niet meer voldoen aan de vraag naar slachtvee voor de vleeschvoorziening van de Preanger, Buitenzorg en Batavia, zoodat zooals straks reeds werd aangestipt Bali de belangrijkste plaats inneemt als vleeschexporteerend land voor Batavia, Bandoeng, Tjimahi, Buitenzorg, Semarang en nog verschillende plaatsen in de Buitengewesten.

Waar dus Bali de voorraadschuur is voor de vleeschvoorziening van een belangrijk deel van Nederlandsch-Indië, dient ervoor gewaakt te worden dat de veestapel niet te zeer gedund wordt door voortdurende geregelde groote uitvoeren van slachtvee. Al worden alleen die dieren uitgevoerd welke niet geschikt zijn voor de voortteling, toch verlieze men daarbij niet uit het oog dat door den grooten uitvoer vooral van ossen en oudere koeien een enorm gebrek aan het geschikte ploegvee daaruit kan voortkomen, waarin alleen kan worden voorzien door koeien nog voor de voortteling geschikt, voor den ploeg te spannen, welke ongewenschte voorziening weer tot gevolg zal hebben, dat dit vee minder geschikt wordt voor de voortteling, in ieder geval veel minder jongen zal voortbrengen dan onder gezonder omstandigheden mocht worden verwacht.

Laten we daarom niet meenen dat de uitvoer van vee ongeschikt voor de voortteling, geen nadeel kan toebrengen aan den veestapel; elke uitvoer van vee welke geen gelijken tred houdt met den veestock, de behoeften aan ploegvee en eigen slacht is uit den booze.

Gevaarlijk is daarom ook om de waarschijnlijke sterkte van den veestapel af te meten naar de uitvoercijfers; zoolang de Baliër goed geld voor zijn vee kan maken zal hij dit ook naar de markt brengen en zoolang de vraag naar rundvleesch in steeds stijgende mate in weerwil van hoogere prijzen zal toenemen, zal ook de opkooper het vee weten te vinden; hoogere uitvoercijfers beteekenen dus heelemaal niet een toename van den stock; een voortdurende stijging van de veeprijzen duidt evenwel haast onvermijdelijk op een ongelijken tred van uitvoer en toename van vee, ten nadeele van den veestapel.

Een eerste vereischte is, gelet op het bovenstaande, dat de Baliër door ons waar noodig geleid wordt door het treffen van „wijze" maatregelen, waarbij de lust tot fokken van vee wordt aangemoedigd, terwijl die maatregelen zelf gericht behooren te zijn op een vermeerdering van den stock, zoodat deze op peil blijft,

omdat voor alles Bali moet blijven de voorraadschuur ten behoeve van de voedselvoorziening van een gedeelte dezer gewesten; voor het Bali rund moet het wicht de hoofdzaak blijven, waarom pogingen tot veredeling van het rund, waarbij bovengenoemde factor op den achtergrond gedrongen zou kunnen worden noch in het belang van den veehouder noch in het belang van de consumenten zijn.

We willen thans nagaan in hoeverre de Baliër tot heden geleid is door het bestuur, daarbij voorgelicht door de B. V. D. Vooropgesteld zij dan, dat volle waardeering verdient de eerbiedwaardige arbeid verricht speciaal door den kleinen staf van ambtenaren behoorende tot evengenoemden dienst.

Mochten zij toch in hun pogen gefaald hebben, dan heeft dit vooral gelegen aan hun te grooten ijver, waardoor het heldere inzicht wel eens meer schade heeft geleden.

Onze zorgen voor den Balischen veestapel.

Bemoeienis met den Balischen veestapel van bestuurs- of van regeeringswege vond tot voor kort niet plaats, hoewel de afdeelingen Boeleleng en Djembrana reeds vanaf 1856 onder ons bestuur stonden; we kunnen zeggen dat vanaf 1907 de runderstapel in dit gewest werd opgenomen in de regeeringszorg door het aanwijzen van een veearts voor het gewest Bali en Lombok, met standplaats Selong (Oost-Lombok), meer speciaal voor het tegengaan van den op Lombok heerschenden kwaden droes (malleus).

Periode vóór 1907.

Tevoren heeft het bestuur natuurlijk niet met de handen in den schoot gezeten; waar noodig werd b.v. bij het constateeren van ziekten met doodelijken afloop ingegrepen, teneinde die rampen zooveel mogelijk te beperken; algemeene bepalingen voor geheel Nederlandsch-Indië gemaakt, werden ook in het rechtstreeks bestuurd gebied doorgevoerd, terwijl ook met de vorsten in Zuid-Bali overleg werd gepleegd teneinde dergelijke regelingen ingang te doen vinden.

Zoo vond ik een brief van den Resident aan de vorsten van Zuid-Bali dateerende uit 1888 waarbij tot tegengang van de vele

veediefstallen verzocht werd om in de vorstendommen den verkoop van vee te verbieden, zoo dit vee niet gedekt was door een geldigen pas; de vorsten gingen daarmee allen accoord; de personen die gestolen vee aanhielden zouden een premie van 2500 kepengs per rund krijgen, welke opvatpremie door den eigenaar van het vee zou moeten worden betaald.

Van een bepaald systeem de bevordering van den veestapel bedoelende kon toen geen sprake zijn, n.m.m. ten rechte; wat had in die jaren (ik bedoel voor de inname van Badoeng en Tabanan en de overgave van Gianjar en Bangli) een gewestelijk bestuur willen doen op een klein eiland als Bali dat nog voor geen derde gedeelte onder rechtstreeksch bestuur stond?

Zoolang niet alle bepalingen voor geheel het eiland konden gelden zoude al dergelijk pogen nutteloos zijn.

Vandaar dat het jaar 1907 een zeer gunstig tijdstip was om een begin te maken met de meerdere zorg o.m. voor den veestapel op Bali.

Van de zooeven bovenaangehaalde algemeene bepalingen die ook op Bali werden ingevoerd noem ik alleen maar Staatsblad 1905: No. 416, waarbij het slachten van voor de voortteling geschikt vrouwelijk vee werd verboden; wie in die jaren op Bali moest uitmaken of een koe al of niet geschikt was voor de voortteling vermeldde het staatsblad niet, waarom een dergelijke bepaling voor gewesten zonder deskundigen vrijwel waardeloos was.

Nog vermeld ik een plaatselijke regeling, en wel de gewestelijke keur van 1891 alleen geldig voor de afdeelingen Boeleleng en Djembrana, houdende regeling tot tegengang der vele diefstallen welke regeling neerkwam op een verplichte kennisgeving binnen drie maal 24 uren aan het districtshoofd ingeval van verpanding, ruiling, verkoop of schenking van vee; het vee moest vertoond worden, terwijl beide partijen verplicht waren voor het hoofd te verschijnen; het districtshoofd moest kosteloos een schriftelijke verklaring afgeven, in welke soerat een korte doch duidelijke omschrijving moest gegeven worden waaruit de identiteit van het vee kon blijken.

Door dezen maatregel dacht men het den veedief moeilijk te maken zijn gestolen beestje van de hand te doen, zoodat hij wel met stelen van vee zou uitscheiden; vervoer van het vee naar andere districten mocht alleen geschieden, indien het dis-

trictshoofd daarvoor een geleidebiljet had afgegeven, natuurlijk weer met een korte doch duidelijke identiteitsverklaring; wat deze keur in dien tijd ten goede heeft gewerkt kan men zich denken; geheel Zuid-Bali nog vrij wel onafhankelijk; het gestolen vee werd even over de grens gebracht waar het steeds een goed onthaal ontving; dikwijls leefden de naaste familieleden van de hooge vorsten van deze diefstallen, zoodat heel weinig op medewerking van die zijde mocht gehoopt worden.

Op papier ziet de keur er lang niet kwaad uit; maar in de praktijk zullen de resultaten poovertjes geweest zijn.

Allereerst die korte en duidelijke verklaring; aan kortheid liet deze over het algemeen niets te wenschen over, maar naar duidelijkheid was allesbehalve gestreefd.

De beschrijving der runderen was welhaast op alle dieren van een zelfde soort van toepassing.

Medegedeeld werd van welke kunne het dier was, voorts dat het matig, dik of dun was, welke kleur de huid had, meestal natuurlijk — merah —, dat het beest een vrij langen staart had, terwijl het aantal kruinen werd vermeld (bijna altijd verkeerd geteld) en tenslotte de stand der horens, waarvoor de Baliër een zevental onderscheidingen kent, bekend onder de namen: djongdjong; tjongklok; soepit; djongdjong tjongklok; selak; pendong en loekoeh.

Maar zelden heb ik een veepas gezien waarin duidelijke kenteekenen waren opgenomen; ik geloof dan ook niet, dat deze bepalingen de veediefstallen belangrijk zullen hebben verminderd; bewerkten deze maatregelen weinig ten goede, kwaad deden zij denkelijk veel meer.

De verplichte kennisgave bezorgde den veehouders niet weinig moeite en kosten, als we maar even bedenken dat vele personen daarvoor met hun vee meer dan twintig paal moesten loopen om de districtshoofdplaats te bereiken; daar moesten zij dan gras koopen, om na afloop der formaliteiten weer huiswaarts te wandelen, terwijl het zgn. kosteloos verstrekte papiertje hen minstens op een kwartje kwam te staan, een stille bate voor het kantoorpersoneel; deze inningen zijn niet te controleeren, omdat de Baliër zelf wel zal oppassen om zooiets te rapporteeren, aangezien hij dan ten eeuwigen dage op de zwarte lijst van het districtskantoor staat.

Het spreekt vanzelf dat een kleur die zooveel overlast aan de veehouders bezorgde, zonder tastbaar nut af te werpen heel weinig geliefd was bij de bevolking, om de haverklap werd overtreden, zonder dat vele veroordeelingen zullen zijn uitgesproken.

Deze keur werd vervangen door de keur van 30 Maart 1918. De nieuwe keur opgemaakt zonder medeweten van bestuur en B. V. D. is nog erger dan de oude en maakt het den veeëigenaren al heel lastig.

Naast deze niets met veezorg te maken hebbende bepalingen bestond nog een besluit waarbij de dokter Djawa ter hoofdplaats Singaradja belast werd met de functies van veearts; in die kwaliteit werden hem de keuringen opgedragen van naar elders uitgevoerde dieren; zijne andere bemoeienissen strekten zich niet verder uit dan een diagnose-stelling als besmettelijke veeziekten gerapporteerd werden, in welke gevallen gewoonlijk isolatie gelast werd.

Enkele malen werd het gewest ook bezocht door een gouvernements veearts, welke bezoeken natuurlijk van weinig nut konden zijn voor den Balischen veestapel, maar wel den veearts de gelegenheid boden een algemeenen indruk te krijgen, een indruk die door zijn algemeenheid ook oppervlakkig moest zijn, zoodat hij aan de ambtenaren ook alleen maar zeer algemeene wenken kon geven. Een dergelijk bezoek werd in 1907 aan Bali gebracht door den gouvernements-veearts Van der Poel, waarop een plaatsing van een veearts in het gewest volgde, omdat de inspecteerende ambtenaren hadden opgemerkt dat de Baliers het mannelijk vee geschikt of niet geschikt voor de fokkerij in groote getale met het mes castreerde, om zooveel mogelijk ossen te krijgen voor den export.

Plaatsing van een veearts in het gewest.

De plaatsing van een veearts bedoelde dan ten eerste tegengang van malleus op Lombok maar vooral ook invoering van de klopmethode bij de castratie van runderen.

Zooals straks vermeld werd aan den eersten veearts Selong in Oost-Lombok als standplaats aangewezen; hij had daar volop werk met de malleus-bestrijding, zoodat Bali hem dat eerste jaar bijna niet zag. Zijn kennis van de toestanden op dit eiland moest hoofdzakelijk berusten op onbetrouwbare rapporten en gegevens

verkregen door een korte inspectie-reis door Boeleleng en Djembrana, terwijl Zuid-Bali nog niet bezocht kon worden.

Als uitvoercijfers noemt hij voor 1907 een aantal runderen van 28111 en varkens tot een aantal van 42062, en wel naar Atjeh, Borneo, Makasser, Batavia en Singapora.

Veetellingen werden niet gehouden; de runderstock veronderstelt hij zeer groot te zijn, gelet op den enormen jaarlijkschen uitvoer.

In Boeleleng bestond toen in de desa Bondalem op ongeveer 20 paal ten oosten van Singaradja gelegen, een verzamelplaats van vee uit Bangli, Kloengkoeng en Karangasem bestemd voor den export; voor het vee uit westelijk-Boeleleng en Tabanan was een dergelijke verzamelplaats in de hoofdplaats zelf.

In die jaren zonden de veeboeren uit Zuid-Bali heele kudden runderen naar Boeleleng, waar niet zooals thans één opkooper bijna den heelen veehandel drijft, maar tal van Chineezen, Arabieren, Armeniers en Boegineezen zich daarmee onledig hielden.

De opkoopers betaalden dikwijls pas nà levering in het importland, voor hen de secure weg misschien maar voor den Baliër dikwijls heel onsecuur omdat de heeren opkoopers na een slechten prijs in Batavia vergaten aan hun verplichtingen te voldoen.

Volgens de opgevangen verhalen werd in die tijden geweldig geknoeid; vooral wanneer wicht-contracten werden afgesloten; de runderen namen tijdens de reis natuurlijk af in gewicht, terwijl op de plaats van aankomst nog eens opzettelijk laag gewogen werd, waarbij de veegeleiders gemeene zaak maakten met de ontvangers, zoodat de veeverkoopers tenslotte een heel ander bedrag opstreken dan zij wel volgens hun berekening verwacht hadden.

Zorgelooze exporteurs werden ook bij den neus genomen, doordat bij het wegen in Boeleleng groote beesten op de weegschaal kwamen, die daarna weer huiswaarts werden geleid om veel magerder beestjes naar boord te brengen.

In 1907 werden ook de eerste proeven genomen met uitgezochte stieren die dan in de desa's werden gestationeerd; de wijfjes werden bij den stier gebracht, die „uit de hand" dekte en niet in kralen zooals dat later weer werd geprobeerd.

Uit Zuid-Bali waar ondertusschen ons bestuur gevestigd was, kwamen alarmeerende berichten dat via Negara-Tjoepel in stijgende mate vrouwelijk vee werd uitgevoerd naar Java, zoodat ge-

vreesd werd voor verzwakking van den stock vooral van het aantal der fokrunderen.

In 1907 is tevens begonnen om op 31 Augustus een veetentoonstelling op Singaradja te houden, waarbij prijzen uitgeloofd werden voor den grootsten en fraaisten os, en voor het mooiste span ploegossen; de reeds eerder genoemde races (groemboengan) werden bij die gelegenheid ook gehouden; bij die races letten de Baliërs meer op de sierlijke houding, bouw en gelijke kleur dan wel op de ontwikkelde snelheid.

In 1908 bleef de veearts nog hoofdzakelijk op Lombok voor de bestrijding van de malleus; een tijdelijke veemantri werd aan hem toegevoegd, die evenwel na vier maanden alweer ontslag vroeg; in November werden toen drie mantri's benoemd, van wie twee op Lombok geplaatst werden.

Het Balische rund werd veel zuiverder ras genoemd dan het rund op Lombok dat duidelijke kruising met een ander ras vertoonde.

In 1908 werd ook begonnen met de registratie van het vee op Lombok en in de afdeeling Boeleleng van het eiland Bali; cijfers konden nog niet worden gegeven omdat de tellingen nog niet waren afgeloopen.

In dat jaar werd reeds de vraag gesteld of de export van vee uit Bali niet haar draagkracht te boven ging; eerder was gezegd, de uitvoer is zoo groot, welnu dan zal de stapel ook wel groot zijn, maar nu wilde men door registratie dien stock leeren kennen om te kunnen beoordeelen of inderdaad zoo'n groote uitvoer veroorloofd was.

Degeneratie en maatregelen ter verbetering.

De meening wordt geuit dat de veestapel op Bali eigenlijk zeer gedegenereerd is; helaas wordt deze stelling niet toegelicht. Hoe die degeneratie wel geconstateerd werd hooren we niet, maar wel dat deze het gevolg is van een verstoken zijn van deskundige voorlichting op het gebied der veefokkerij, waardoor van een rationeele veeteelt door de Balische bevolking geen sprake kon zijn, waarom ter verbetering dier droeve toestanden wordt voorgesteld:

1°. stelselmatige inspectie en selectie der stieren waarbij zooveel dekstieren moeten worden gereserveerd dat op 30 koeien één dekstier in de desa aanwezig is.

2°. Zijn in de desa's geen superieure (let wel) dekstieren aanwezig, dan moeten de koeienbezitters de noodige dekstieren van elders betrekken, d.w.z. koopen, wat nog al eens noodig scheen te zijn; zoo worden desa's aangehaald waar resp. 119 en 64 stieren voorkwamen allen ongeschikt als dekstier te worden uitgekozen.

De dekstier.

Hieruit blijkt al genoeg, jammert de veearts, hoe vreeselijk gedegenereerd de veestapel is; hieruit zou evenwel ook kunnen blijken hoe vreeselijk veeleischend de selector was en hoe reeds in het allereerste begin het onmogelijke werd geëischt om het mogelijke te bereiken.

Daarom is het zoo jammer dat ons niet wordt verteld op welke wijze die selectie plaats vond, in hoeverre die 183 stieren afweken van het gestelde criterium; juist voor een land als Bali dat nog geheel onberoerd lag zou het buitengewoon belangrijk geweest zijn die gegevens te kunnen raadplegen.

Merkwaardig toch ook weer dat het rund zoo gedegenereerd is, terwijl zulke schitterende exemplaren rond liepen en waarlijk geen klein beetje; en wat zullen die Baliërs raar hebben opgekeken, toen de dokter vertelde dat in hun desa geen enkele stier geschikt was voor dekstier; ik wil wedden dat zij zelf er zeker drie of vijf uitgezocht hadden, waarmede zij best tevreden waren geweest.

Als de veearts (in zijn ijver om vooruit te komen) minder kieskeurig te werk gegaan, minder het onderste uit de kan had willen hebben, en als het bestuur wat meer des veearts ijver geremd had, dan zouden de Baliers met den veearts ook tevreden zijn geweest en deze had niet het lid op den neus gekregen.

Want wat gebeurde er nu! Die desa met 119 stieren zal toch zeker wel een honderd twintig stuks vrouwelijk vee geschikt voor de voortteling gehad hebben; daarvoor moesten nu worden aangekocht minstens vier superieure dekstieren en een vier-tal tahanans waaruit ingeval een dekstier kwam te sneven een remplaçant moest worden gekozen.

Het geld daarvoor moeten de koeienbezitters opbrengen; dat vinden zij heelemaal niet pleizierig, want aan geld uitgeven heeft de Baliër een broertje dood, laat staan aan geld uitgeven voor

zooiets onnuts als volgens hem een door den veearts uitgekozen dekstier is, terwijl hij in zijn eigen desa met gemak een volgens zijn denkbeelden goeden dekstier had kunnen uitzoeken.

Om mooie groote dekstieren te krijgen ging nu de veearts in de bergstreken materiaal zoeken; de Baliër was het bijna nooit eens met de keuze van den deskundige; de uitgekozen dekstieren vertoonden dikwijls allerlei kruinteekens die hem niets goeds voorspelden, met welke opvattingen de westerling zich evenwel niet bezig kon houden; ik herinner mij nog hoe ik zelf in 1915 als piepjong controleur met een waren ijver mij op de veeverbetering wierp en iederen Zaterdag een aantal „uitgezochte" dekstieren op mijn standplaats liet verzamelen, waar de koeienbezitters ook moesten komen.

De veemantri en ik hadden in een uur tijd alle gegadigden van dekstieren voorzien, de prijzen stelden we vast door middel van Balische taxateurs, waarmede de partijen het dikwijls niet eens waren, wat dan weer een heeleboel gepraat gaf, totdat een accoord getroffen was; na drie maanden kon ik voor mijn ressort rapporteeren dat alle desa's de noodige dekstieren hadden, waarvoor de resident mij een pluim op den hoed stak en ik mezelf een heele piet vond, die den veestapel een eind vooruit had gebracht.

Als ik het nu nog eens moest doen, dan zou ik niet langer een dergelijken dwazen ijver aan den dag leggen, die bij de veefokkers voor altijd hun liefde voor de fokkerij had kunnen dooden.

Als de uitgezochte en opgedrongen dieren betaald en geleverd eindelijk in de desa aanlandden begon de misère eerst recht.

De hoofden wezen een mannetje aan die het beest moest onderhouden, waarvoor hij werd vrijgesteld van heerendienst; maar aardigheid had die man er niet in; het was zijn beest niet; niemand gaf eigenlijk wat om het dier; in de desa hoorde hij natuurlijk allerlei gesprekken over de wijze waarop die blanda's stieren uitzoeken; als zijn beest niet rond en vet bleef kreeg hij herhaaldelijk standjes, zoodat dat baantje eigenlijk een vervelend karweitje gevonden werd; de koeienbezitters denken er niet over om hun koeien bij een dekstier te brengen die volgens hen verkeerde kruinteekens bezit; zij brengen al hun vee alleen bij die stieren, die geen kwade teekens vertoonen al zijn ook die dieren misschien niet heelemaal naar hun zin; zoo komt het dat sommige dekstieren alle koeien bedienen, terwijl de niet uitverkorenen ren-

tenieren; deze laatsten worden kitteloorig, schoppen, trekken en stooten dat het een lust is; op een goeden dag doet het levenslustige dier een goed gemikten uitval en stoot den armen kerel tegen den grond; nu heeft deze er ook genoeg van; of hij zorgt dat het beestje binnen zeer korten tijd den weg van alle vleesch gaat of hij neemt zijn mes en castreert hetzelf, dan wel hij rapporteert dat het beest „boewas sekali" is, met verzoek het dier onmiddellijk te castreeren; en ziet! het dier door niemand geliefd wordt gecastreerd, zonder dat het eenige dienst gepresteerd heeft, en wederom wordt een vervanger gekozen door den deskundige op veegebied die helaas niet deskundig is op het gebied van de gebruiken, wenschen en gewoonten der Balische veefokkers en veehouders.

Wordt het beest niet wild, dan gebeurt het dikwijls dat de uit de bergen overgeplante stieren na korteren of langeren tijd den eetlust verliezen, vermageren en sterven tengevolge van heimwee naar hun heerlijke, frissche bergweiden; in het jaarverslag van 1918 erkent de veearts onomwonden dat de proef met stieren uit de bergen totaal mislukt is.

Ondertusschen heeft de arme veeboer een heeleboel misère meegemaakt, zoodat de aardigheid die hij vroeger erin had om zijn beestjes groot te brengen vermindert; de dekstierenjammer is niet de eenige last die hem het leven heeft verbitterd; er is nog een heele lijst van maatregelen, die zoo langzamerhand het veebedrijf voor den Baliër tot een verdrietelijke kwestie heeft gemaakt.

De veeartsen en ook het bestuur willen den veestapel zoo gaarne vooruithelpen; met de beste bedoelingen trachten zij al hun ideëen erdoor te krijgen, waarbij ze vergeten dat achter het vee de eigenaars staan, die niet zoo vooruitstrevend zijn als zij en dus ook met heel wat minder vreugde hunne regelingen ontvangen.

De Europeanen willen over het algemeen te vlug resultaten van hun werk zien; de eindpaal pas nà honderden jaren bereikt moet hier in een veel korter tijd worden gepasseerd, zonder daarbij rekening te houden met de eigenaardige wenschen der belanghebbenden.

Daardoor bereiken de verbeteraars juist het tegendeel; we hebben dit kunnen zien bij de koffiecultures in Sumatra en Menado, die eenvoudig dood „gemaszregelt" zijn; we zullen het voor den

veestapel op Bali ook met meerdere voorbeelden kunnen aantoonen, zij het dan dat de veestapel gelukkig nog niet op sterven ligt, tengevolge dier maatregelen.

In 1908 meende de veearts te mogen schrijven dat de bevolking bijzonder was ingenomen met de genomen nieuwe maatregelen *vooral* ook wat betreft het doen castreeren van inferieure stieren op *jongen* leeftijd door middel van de klopmethode. Wat moet in die enkele jaren nà 1908 de bevolking veranderd zijn, want gedurende zeven jaren dat ik op Bali diende hoorde ik niets anders dan gemopper *juist* tegen het castreeren van jonge stieren.

Volgens de ervaring der Baliërs blijft de os klein als castratie plaats vindt, voordat de nekbult volgroeid is; de veearts castreert altijd voordat de nekbult volgroeid is, wat de Baliër ons zeer kwalijk neemt; herhaaldelijk hebben de hoofden „en bloc" verzocht met deze vroege castratie uit te scheiden; menig dagboek der controleurs zal daarvan kunnen getuigen; kennelijk is dus die appreciatie van het jaar 1908 al heel gauw geslonken en tot nul gereduceerd; spreken we de waarheid dan mogen we gerust zeggen dat die appreciatie nooit bestaan heeft; de diplomatieke, hoffelijke hoofden die allang begrepen hebben dat de heeren een dergelijke verklaring erg op prijs zouden stellen hebben hun dat kleine genoegen niet willen ontnemen.

In het verslagjaar van 1918 lees ik tot mijn groote verbazing dat de veearts nu ook de meening is toegedaan dat latere castratie grootere ossen zal geven; ik lees daar toch: „dat over eenigen tijd zal kunnen worden toegegeven aan den wensch der Baliërs om de stieren later te castreeren, — waardoor ze beter zullen kunnen uitgroeien".

Hier wordt dus de meening der Baliërs geheel onderschreven; maar is het dan niet heel erg ontactisch, om geen ander woord te noemen, als wij meer dan tien jaren lang tegen den zin dier menschen de stieren toch op vroegeren leeftijd castreerden, waardoor den veebezitters een geldelijk nadeel berokkend werd, omdat de os veel lichter in wicht bleef en veel later voor den verkoop geschikt werd.

Uit de zooevengenoemde bekentenis van den veearts voorkomende in het jaarverslag van 1918 blijkt, mag ik zeggen dat de Baliër na honderden jaren van ervaring wel het een en ander van zijn vee weten zal.

Inderdaad heeft de Baliër op het gebied van de veefokkerij fameus veel ervaring opgedaan, zoodat hij gerekend mag worden onder de beste veehouders van Ned.-Indië. De menschen hebben van geslacht op geslacht niet anders gedaan dan zich bezig houden met landbouw en groot brengen van hun vee.

Zij ondervonden, dat stieren gecastreerd voordat de nekbult voldoende ontwikkeld was, ossen worden met een vrouwelijken habitus, zonder statigen gang; bovendien merkten zij dat jonge stiertjes nà de bloedige castratie erg achteruitgingen en het zeer moeilijk was om ze dan weer gezond en vroolijk te krijgen.

De theorie zegt wel dat een op jongen leeftijd gecastreerden stier een grooten os moet geven, doch deze theorie gaat alleen op als het productievoer en substantieel voer met ruime hand wordt verstrekt en de dieren veel vrije beweging genieten.

Bij veevoer onderscheiden we in drie soorten en wel in:

Onderhoudsvoer, d.i. zoodanig voer waarbij het dier genoeg krijgt om te leven;

Productievoer, d.i. het voer waarvan de beesten groot en vet worden;

Substantieël voer, d.i. het bijvoer zooals dedeg, staande tegenover het gewone voer, gras- of groenvoer.

Substantieël voer verstrekt de Baliër zijn vee niet; evenmin kunnen de dieren de zoo gewenschte vrijheid genieten door gebrek aan weidegronden; productievoer dus gras en bladeren met groot voedingsgehalte waardoor de dieren met den dag aan gewicht moeten toenemen kan het Bali-vee ook niet ten allen tijde krijgen; in de maanden dat djagoeng en katjang geoogst worden zien we algemeen dat vee hier er vet en doorvoed uitziet.

Dat het gemiddelde gewicht van de export-runderen zoo belangrijk is achteruit gegaan, zooals we hiervoor reeds met cijfers illustreerden kan alleen worden toegeschreven aan het feit, dat de runderen door steeds toenemend gebrek aan weidegronden en het gemis van de vrije beweging zich niet meer gezond ontwikkelen kunnen, terwijl door de steeds toenemende vraag naar vee, de ossen vooral op jonger leeftijd worden uitgevoerd dan vroeger het geval was, toen alleen geheel uitgegroeide ossen naar de markt werden gebracht, die dan ook gewichten hadden welke hun weerga in deze landen niet gevonden hebben.

In het Soerab. Handelsblad van 3 Maart 1919 4de blad las ik dat de veeartsen op Java op grond van met Bali-vee opgedane ervaringen de dekstieren ongeschikt achten als fokmateriaal, omdat deze dieren naar hun ondervinding zoo laat rijp zijn.

Hoewel die meening op de ervaring berust kan ik ze niet deelen.

Wat toch is de geschiedenis hiervan?

Proeven zijn genomen om *jonge* Balistieren voor fokdoeleinden op Java in te voeren; deze jonge stiertjes werden aan bepaalde verzorgers afgestaan, die de dieren op stal brachten, waaruit ze alleen gehaald werden als dekplichten geëischt werden.

Voldoende bekend is dat de Javaan over het algemeen weinig hart voor zijn vee heeft, het uiterst slecht voedt en verzorgt; substantieël voer geeft hij evenmin en het bijelkaar gezochte gras of ander groenvoer kan alleen als onderhouds- doch niet als productievoer dienen; weidegronden komen op Java ook al niet weelderig voor, zoodat het heelemaal niet onverklaarbaar meer is dat onder zoodanige omstandigheden het Bali-rund laat rijp wordt genoemd.

Men vergete bovendien niet dat het Bali-rund het jongst in tammen staat gebrachte wilde rund is, dus nog niet geheel volmaakt tot huisdierschap is gebracht; bij goede verzorging en verstrekking van behoorlijk productie-voer en vooral het geven van veel beweging zal direct moeten blijken dat het Bali-rund niet laat, doch even vroeg rijp en groot is als elk ander rund met uitzondering misschien van het sedert eeuwen in huisdierschap verkeerend Bengaalsche rund.

Keeren we thans weer terug tot ons stukje geschiedenis.

In de jaren 1910 en 1911 werd het veterinaire corps belangrijk uitgebreid, zoodat in 1911 alle onderafdeelingen in Bali en Lombok een eigen veemantri kregen, in het geheel dus tien in getal.

De tellingen voor Boeleleng waren einde 1911 afgeloopen; genoemd werd het getal 28.974, een getal wat in werkelijkheid naar niets geleek; ik kan me best begrijpen dat een veearts met zoo weinig medewerking van hoofden en bevolking bij een eerste telling geheel onbetrouwbare cijfers krijgt, maar tel onder zulke omstandigheden dan liever heelemaal niet.

In Zuid-Bali werden alleen geteld de voor de fokkerij waarde hebbende koeien en stieren, terwijl voor Gianjar, Kloengkoeng en Karangasem nog heelemaal geen cijfers konden worden gegeven;

de registratie geschiedde in Zuid-Bali geheel door de veemantri's; de resultaten zullen er wel naar geweest zijn.

Voor al die tellingen moest de veehouder idem zooveel malen zijn vee voorbrengen, hoogstwaarschijnlijk in de districtshoofdplaats en waarvoor? totaal voor niets; later werden die tellingen nog eens ettelijke malen over gedaan; het vertrouwen in de ambtenaren wordt door dergelijke „proefjes op goed geluk" enorm geschokt, waarom we niet genoeg kunnen afkeuren het invoeren van allerlei maatregelen die door gebrek aan personeel niet of maar gedeeltelijk kunnen worden doorgevoerd.

Met de maatregelen beoogende de opheffing van den zgn. degeneratieven toestand van den veestapel werd in 1911 krachtig doorgegaan; in Boeleleng werden 1870 stieren gecastreerd; een heel klein getal zou ik zoo zeggen; 219 stieren werden uitgezocht voor dekstieren; in Zuid-Bali bewandelde men den zelfden weg; de veearts klaagt dat ook in Zuid-Bali veel te weinig superieure dekstieren voorkomen; ook daar verscheiden desa's waar zelfs geen enkele goede dekstier was aan te wijzen; ik wil het graag gelooven als de hoogste eischen worden gesteld; maar is het niet dwaas dat we in den aanvang niet met minder tevreden waren; als er geen superieure stieren zijn, kan men dan niet tevreden zijn met een dier dat in het oog van den dierenarts een klein beetje minder waard is; voor de onderafdeeling Gianjar werden zelfs dekstieren in Boeleleng aangekocht.

Met de keuze van het personeel was de B. V. D. niet erg gelukkig; mantri's in het eene jaar benoemd werden het volgende jaar weer ontslagen en dan nog wel wegens onbetrouwbaarheid, ongeschiktheid en dienstverzaking; deze veelvuldige mutaties in een zoo jong corps kunnen niet anders dan nadeelig gewerkt hebben op den goeden gang van zaken, temeer nog voor dit gewest waar juist begonnen was met den invoer van nieuwe maatregelen waarvoor geschoold personeel een eerste vereischte was, wilde men ooit slagen.

Het voedselvraagstuk.

In 1911 werd ook gewezen op een punt van uiterst belang, een punt van zooveel belang dat men zich verbaast dat daarop niet reeds in 1907 werd gewezen; telken jare was zoo terloops erop

gewezen, dat in sommige maanden van het jaar in verscheiden streken een toestand van voedselschaarschte en voedselgebrek gerapporteerd werd; de Baliërs voorzagen daarin zoo goed mogelijk door voedering met boomblaren, djagoeng en katjang of ook door de dieren de braakliggende sawahs in te sturen.

Nu wordt een ander geluid gehoord; aangezien een voldoende voeding als grondeisch moet worden gesteld voor een rationeele veeteelt, wordt gewezen op den noodzaak zooveel mogelijk veevoedergewassen door de bevolking te doen aanplanten, alsmede het padistroo op te schuren.

Het volgende jaar werd met nog meer klem op de voedselschaarschte gewezen en nog krachtiger werd aangedrongen op den bijplant van veevoeder en zoo geschiedde het dan, dat van bestuurswege een bevel werd uitgevaardigd om toerieboomen aan te planten; nu was voor aanplant daarvan niet veel andere grond meer over dan de sawahdijkjes, waarom werd bevolen om de sawahdijkjes te beplanten met toerieboomen.

Een dwazer bevel kon moeilijk uitgevaardigd worden; de dijkjes waren nog dè plaatsen, waar juist goed gras groeide, wat nu onder de toerieboomen minder welig zou opschieten; de dijkjes noodig voor de landbouwers om hun sawahs te kunnen bereiken, konden niet beloopen worden; de wortels der boomen vernielden de dijkjes en stuurden zoo het heele bevloeiingssysteem in de war, omdat het sawahwater overal heen kon afvloeien; in de schaduw der toerieboomen zou stellig de padi zeer mager opschieten, terwijl ontelbare vogels vanuit de boomen waar zij konden schuilen op de padi zouden aanvallen, terwijl rupsen en schadelijke insecten ook door de boomen naar de sawahs konden worden getrokken.

Zietdaar eenige nadeelen; en de voordeelen? eenige schamele toerieboomen die bij gebrek aan behoorlijken wortelgrond mager opschoten en een handje vol groen opleverden, wat niet volumineus genoeg was om de maag van één rund te vullen.

Ik herinner me nog dat we in de dagboeken en maandrapporten getrouwelijk moesten opgeven, hoeveel boomen in de afgeloopen maand geplant waren; we stonden toen, — we schreven 1914 en 1915 — in het teeken der aanplantingen; wij rapporteerden hoeveel toerie, koffie, klapper, katoen, kapas en andere boomen wier namen ik al vergeten ben waren bijgeplant; wat zullen die arme districtshoofden in die tijden gegoocheld hebben met cijfers om

toch maar een mooi rapportje te kunnen indienen; hoeveel maal zullen zij één boom wel als geplant hebben opgegeven.

Waarvoor gebeurden toch al die wonderlijkheden? Thans plant de landbouwer wat hij denkt dat goed is en niemand dwingt hem meer om dingen te planten waarvoor hij geen sikkepit voelt; geen toerie behoeft meer te worden aangeplant, geen sawahdijkjes worden meer ontsierd door die aanplant, geen fantaisie-rapporten worden meer ingediend en de Baliër zelf is verheugd dat wij wat wijzer geworden zijn en hem niet meer zoo lastig vallen met allerlei onbruikbare bevelen.

Het vertrouwen in ons als zijn „leiders" en de liefde voor hun eigen arbeid, worden — we kunnen het niet genoeg herhalen — door al die ondeugdelijke probeerseltjes zeer geschaad, terwijl absoluut geen winste te boeken viel.

Fokregisters.

Voor een goed overzicht werden voor alle ressorten uniforme fokregisters ingevoerd; daarin kwamen desa's-gewijze de koeien boven en beneden de drie jaar, de dekstieren, de tahanans en nog niet gecastreerde mannelijke dieren, waarnaast een laatste kolom voor de aanwezige ossen.

Deze fokregisters waren einde 1912 nog lang niet klaar, zoodat niet kon worden uitgemaakt of de Balische veestapel een zoo grooten export van vee wel toeliet; volgens de meening der deskundigen neemt de veestapel per jaar toe met 40 % van het aantal voor de voortteling geschikte koeien; blijft het uitvoercijfer daar beneden dan behoeft men niet bang te zijn dat de stock zal verzwakken waarbij dan de cijfers van slachten sterfte mede worden gerekend.

Gewestelijke keur 1913.

Teneinde de maatregelen tot verbetering van den veestapel beter te kunnen doorvoeren werd een gewestelijke keur gemaakt, afgekondigd in de Javasche courant van 7 Maart 1913; deze keur bedoelde een verbetering van de runderteelt en een bevordering van de castratie van niet voor fokmateriaal geschikte stieren, waarbij de tandwisseling nog niet is geëindigd.

Voor de goede naleving dier bepalingen was noodig een jaarlijksche keuring der stieren; bij de selectie kregen de goedgekeurde

dieren een brandmerk, terwijl de anderen gecastreerd werden; de jonge stieren beneden twee jaren waarvan reeds vooruit te zeggen viel, dat daaruit nooit een goede stier zou groeien, kregen een crotalia merk, dat is een vast metalen merk in het oor; deze stiertjes behoeften dan niet te worden aangehouden door den eigenaar; de eigenaren van stiertjes waaruit wel goed dekmateriaal zou kunnen groeien waren verplicht deze dieren als zgn. tahanans aan te houden, tot tijd en wijle ze tot dekstier zouden worden gepromoveerd of ook weer gecastreerd werden; de zoo even genoemde selectie moest geschieden door den dierenarts zelve, en terecht, doch deze geschiedde in de praktijk door de veemantri's, die zelf pas gedeeltelijk onderricht waren en zeker minder verstand van het Bali-vee hadden dan de veehouders zelve; de veearts had het al druk met de registraties, zoodat hij geen tijd meer had voor de veel belangrijker selectie.

Deze manier van werken moest natuurlijk op niets uitloopen; wat hebben we aan een prachtig-kloppende registratie gehouden door den veearts, als het veel belangrijker werk, de selectie die veel veekennis eischt door het lagere en veel onbekwamere personeel wordt gedaan!

We hebben hier alweer te doen met een maatregeleninvasie, zonder dat de noodige bekwame mannetjes er zijn om die maatregelen door te voeren.

We behoeven niet te vragen hoe de Baliërs te moede waren, toen zij bemerkten hoe onbekwame mantri's hun veestapel eens even zouden gaan verbeteren; genoemd personeel was ook niet altijd even betrouwbaar, zoodat oneerlijke mantri"s voor een geldelijke belooning zich gaarne van advies lieten dienen, omtrent de vraag welk dier niet en welk dier wel een brandmerk verdiende.

In verband met de mindere betrouwbaarheid van sommige mantri's werd in 1914 voorgeschreven dat het S. L. B. merk dat gegeven werd aan niet voor de voortteling geschikte vrouwelijke runderen, alleen door een veearts of in diens tegenwoordigheid mocht worden ingebrand (Staatsblad 1905: No. 416).

Het S. L. B. merk.

De keuring der vrouwelijke runderen geschiedde sinds dat jaar 1914 vrij streng; een koe die nog wel geschikt leek om jongen

voort te brengen kon geen SLB merk verkrijgen; de bedoeling was zooveel mogelijk jongen-werpende koeien te krijgen; de eigenaars waren alweer niet erg gesticht over die strenge keuring, omdat zij nu opgescheept zaten met koeien die zij wel graag kwijt wilden, maar daarvoor geen koopers vonden omdat de beestjes niet geslacht mochten worden.

De Baliër is gewend zijn vrouwelijk vee op te ruimen als het naar zijn idee voldoende malen gekalfd heeft of als hem de jongen die de koeien geworpen hebben niet bevallen; daar de beesten evenwel nog geschikt lijken voor de voortteling wordt geen SLB merk gegeven, waardoor het dier op de markt of in de desa veel minder grage koopers vindt.

De eigenaar heeft evenwel geen aardigheid meer in het dier; hij wil de koe niet meer bij den stier brengen omdat hij van dat beest geen jongen meer wil hebben, een kooper kan hij niet zoo gemakkelijk vinden, waarom hij zich om de verzorging ook niet meer bekommert.

Door de verwaarloozing gedurende eenige maanden vermagert het dier zienderoogen; bij een volgende keuring brengt de eigenaar hetzelfde dier weer voor, en ziet, thans wordt het SLB merk verkregen. Zoo ziet men hoe de schoonste maatregelen juist het tegendeel van onze bedoelingen bewerken als de belanghebbenden daarin veel te weinig gekend worden.

Volgens de B. V. D. worden de koeien op veel te laten leeftijd voor de eerste maal ter dekking toegelaten, terwijl de periodes van bezet raken ook veel te ver uit elkaar liggen, waardoor het geboortecijfer op Bali veel te laag is, waarom zij door een dergelijke strenge keuring het vrouwelijk vee zoolang mogelijk voor de voortteling wilden bewaren teneinde den veestock in verband met den belangrijken uitvoer op peil te houden.

Door de strenge keuring kregen dus alleen de heel oude de miskleurige of de verhongerde magere beestjes het SLB merk, zoodat de vleeschetende bevolking zich moest tevreden stellen met heel oud taai vleesch. In het abattoir werden hoofdzakelijk vrouwelijke dieren geslacht, omdat vleesch van ossen door de groote vraag van buiten twee maal zoo duur was als het vleesch van koeien.

Uitvoer van vrouwelijk fokvee.

Merkwaardig in verband met de zooevengenoemde strenge keuring van vrouwelijk vee, was het ontbreken van een uitvoerverbod van vrouwelijk fokvee; het bestuur had wel bevelen gegeven om den uitvoer te beperken, doch dit ging zoo lang goed als het goed ging en dat was niet lang.

In 1915 vroeg een veekooper uit Banjoewangi aan de regeering vergunning voor uitvoer uit Bali naar Java van 200 stuks vrouwelijk vee; bij gouvernements-besluit van 25 October 1915: No. 12 werd aan rekestrant meegedeeld dat voor dien uitvoer geen vergunning noodig was, omdat den uitvoer van vrouwelijk vee geen belemmeringen in den weg waren gelegd.

Is het niet merkwaardig? op Bali zelf mag geen koetje geslacht worden als het dier nog geschikt wordt geacht voor de fokkerij; angstvallig wordt gewaakt opdat toch geen enkel beestje voor de fokkerij verloren ga, mààr wil de Baliër zijn heele vrouwelijke runderstapel over straat Bali brengen dan moet voorloopig worden toegezien.

Bij besluit van den Directeur van Landbouw ddo. 10 Maart 1916: No. 2615 werd aan bovengenoemden veehandelaar wel meegedeeld, dat hem werd aangeraden alleen ossen te koopen op Bali, omdat koeien zonder SLB merk op Java evenmin mochten worden geslacht, doch deze man stoorde zich weinig aan dezen wenk; andere handelaren zagen plots ook voordeel in dien handel op Bali zoodat in een minimum van tijd de koeien naar Java toestroomden.

De regeering beriep zich tegenover de ernstige protesten van het bestuur op Staatsblad 1912: No. 434 waarbij inderdaad de veeuitvoer van Bali geoorloofd werd verklaard; dit staatsblad had evenwel niets met veeverbetering uit te staan doch gaf alleen regelingen in verband staande met de bestrijding van besmettelijke veeziekten, die op Bali niet voorkwamen, waarom vrije uitvoer van alle vee geoorloofd werd verklaard.

Bestuur en veearts trachtte te redden wat te redden viel, doch in Batavia scheen men doof voor de verzoeken van Bali, mogelijk, omdat deze te weinig gedocumenteerd en geargumenteerd waren. Het bestuur had in 1915 onmiddellijk een uitvoerverbod moeten vragen; de regeering zou deze urgentie wellicht niet zoo sterk gevoeld hebben, omdat de bekende uitvoercijfers aanwezen dat

tevoren nooit vrouwelijk fokvee werd uitgevoerd; daarom had het bestuur bij haar verzoek om genoemd uitvoerverbod duidelijk moeten uitleggen, dat bij wijze van administratieven maatregel die uitvoer steeds was tegengegaan, zij het dan dat die maatregel niet berustte op een hooger bevel van Batavia; hierbij gevoegd eenige klinkende cijfers en zeker zoude heel wat eerder een uitvoerverbod zijn afgekomen; eerst in een der laatste voorstellen werd over dien administratieven maatregel gesproken die in Batavia natuurlijk niet bekend was.

Toen het bestuur aanvankelijk alleen met de nieuwste cijfers aantoonde hoe fnuikend de uitvoer van vrouwelijk vee op den veestapel zou werken, antwoordde de Directeur van Landbouw, dat hij geen uitvoerverbod kon uitvaardigen aangezien binnen kort aan den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid zou gegeven worden om uitvoer van vrouwelijk vee en vee noodig voor het landbouwbedrijf tijdelijk te verbieden; dat in afwachting daarvan maar moest gewacht worden, terwijl het tot dien datum met den uitvoer van vee op Bali wel zou losloopen.

Nu, dat mag gezegd worden, het liep dan ook los en niet zoo'n beetje ook; in 1916 werden langs Djembrana alleen uitgevoerd: 11576 stuks vrouwelijk vee, meerendeels geschikt voor de fokkerij; dit aantal moet vermeerderd worden met 109 die uitgevoerd werden te Boeleleng, met nog 1000 koeien die dat jaar stierven en voorts 5905 koeien die ter slachtbank geleid werden, zoodat de veestapel totaal verminderde met 18590 stuks vrouwelijk vee, of wel 19 % van den heelen voorraad; een dergelijke vermindering beteekent een uitroeiing van den veestapel.

Nadat het bestuur steeds dringender brieven had geschreven kwam eindelijk het uitvoerverbod af, dat in September 1917 in werking trad (Staatsblad 1917: No. 194 juncto No. 748).

Gewestelijke keur 1916.

Der keur van 1913, straks reeds genoemd, was geen lang leven beschoren; reeds in 1916 (Gewest. Keur van 23 Januari 1916: Jav. Courant van 24 Maart 1916: No. 24) kwam een wijziging; de nieuwe keur schreef voor jaarlijksche tellingen en registraties, voorts merking met een B merk; het districtshoofd krijgt een afschrift van het opgemaakte register voor zijn ressort; dieren die niet opkwamen werden nageteld op de districtshoofdplaats; op

registratie volgt dan op andere dagen selectie c.q. castratie van de stieren, de selectie moet verricht worden door den veearts, castratie door den betrokken veemantri. Niet opvolgen kan gestraft worden met hechtenis gedurende ten hoogste acht dagen of een geldboete van 25 gulden.

In het vierde blad van het Soer. Handelsblad van 3 Maart 1919, schrijft de gouvernements-veearts van Eck:

„Eer dat het gouvernement echter op Java tot verplichte castra-„tie overgaat zullen nog wel eenige jaartjes voorbijgaan.

„Er zou heel wat *verzet* komen van een bevolking, die nog bijna „nergens aan rationeele veeteelt doet en het nut van castratie „absoluut niet inziet".

Op de Buitenbezittingen wordt er schijnbaar minder *verzet* gevreesd dan op Java bij het invoeren van allerlei dwangbepalingen, want de keuren vliegen hier eenvoudig den grond uit. De keur van 1916 is ook al weer niet oud geworden, en werd vervangen door de keur van 16 Februari 1920 (Jav. courant van 12 Maart 1920 No. 21).

De tien geboden voor den veehouder.

Als we zoo eens nagaan wat er op veegebied al zoo verordineerd werd krijgen we een aardig staatje:

1. Castratie der stieren geschiedt alleen door personeel der Veeartsenijkundigen dienst.
2. Castratie vindt plaats op het tijdstip door den Veeartsenijkundigen dienst en bestuur vastgesteld.
3. Een jonge stier geschikt voor de voortteling moet worden aangehouden.
4. Een koe nog geschikt voor de voortteling mag niet geslacht worden.
5. Jaarlijks moet de veehouder zijn vee verzamelen op verren afstand der woonplaats voor tellingen en registraties.
6. Jaarlijks moet de veehouder zijn stieren verzamelen voor de selectie en brandmerking.
7. Voor deze brandmerking moet hij dikwijls een heelen dag wachten en moet hout verzamelen voor het aan te leggen vuurtje.
8. Selectie der dekstieren vindt plaats zonder rekening te houden met de wenschen der belanghebbenden.

9. Het onderhoud der dekstieren berust bij de veehouders die den aankoopprijs ook moeten opbrengen.
10. Bij koop, verkoop, ruiling, inpandgeving, het ten gebruike afstaan, ten geschenke geven moet de veehouder met zijn vee voor het districtshoofd verschijnen.

Zietdaar een heele rij van regelingen die den veeëigenaar of veehouder heel wat verdriet bezorgen, waardoor zijn liefde voor zijn vee danig gaat verminderen.

Eenige wenken.

Bij het verbeteren van den veestapel ware het volgende in acht te nemen:

a. Bij keuring van vrouwelijk vee worde ook gelet op de belangen en wenschen van den veehouder die zijn rund voorbrengt; het slachtmerk worde zoo eenigszins mogelijk niet onthouden als blijkt dat de Baliër het dier voor de fokkerij niet meer *wil* gebruiken.

b. De castratie geschiede op zoo'n leeftijd dat de nekbult zich ontwikkeld heeft; de dieren loopen tegenwoordig bijna niet meer in vrijheid rond, zoodat vrees voor bevruchting door ongewenschte elementen zeer gering is.

c. Bij de castratie moet gegarandeerd kunnen worden dat de manipulatie voldoende wordt uitgevoerd, zoodat 't niet meer voorkomt, dat een zgn. osje na eenige maanden blijkt een stier te zijn gebleven.

d. Het vee-verkeer worde niet belemmerd door allerlei nuttelooze voorschriften en ingewikkelde passenstelsels.

e. De keuringen en andere veeverzamelingen worden zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt; niet de bevolking moet naar de ambtenaren gezonden worden, maar de ambtenaar moet hen opzoeken; hij wil de bevolking ongevraagd leiden; welnu hij toone dan zijn liefde door der bevolking zoo weinig mogelijk overlast te berokkenen, wat hem ambtenaar in het bezit van een dienstauto ook niet zooveel moeite zal geven.

f. De brandmerken moeten op de keuringsdagen zoo spoedig mogelijk worden aangebracht, waarvoor misschien meerder hulppersoneel noodig is; verder worden ook kleinere letters gebruikt van kleiner afmeting en niet zooals thans een brandmerk dat

de helft van het achterwerk verbrand, waardoor de dieren noodeloos gekweld worden.

g. Bij het uitzoeken der dekstieren trachte men niet naar het onmogelijke, maar men grijpe het bereikbare, zoodat in iedere desa de eigen bibit worde gevonden, om aankoop van dekstieren te vermijden.

Bij de selectie houde de veearts ook rekening met de ervaring der Balische veehouders.

Ook al weet de Baliër de eigenschappen alleen aan te wijzen in de bij het dier aanwezige teekens, wat geeft ons het recht daarover meelijdend de schouders op te halen!

De ervaring heeft den Baliër geleerd dat men aan de kruinteekens eenigszins kan zien of een stier b.v. vlug wild zal worden, of het dier als dekstier behoorlijk zijn plicht zal doen.

De Europeesche boer heeft zijn stamboeken voor het vee; de Baliër kent die stamboeken niet; hij leest de eigenschappen af van het lichaam van het beest; hij zou de handen in de lucht slaan als men hem vertelde dat men in Europa er boeken op nahoudt, waarin men opslaat welke eigenschappen een zeker beest heeft.

De inlanders kennen voor vele diersoorten allerlei teekens, die voor hen van belang zijn; een desavrouw op Java die er fokkippen op na houdt koopt geen kip met kleine oogen, daar zij van meening is dat een kip met groote pupillen veel en dikwijls eieren legt, terwijl het vleesch van een kip met gele pooten smakelijker is dan van een kip met zwarte pooten en zoo zijn er tientallen voorbeelden aan te halen.

Trouwens is het in Europa anders?

Ziet eens op de paardenmarkten hoe de koopers behalve naar bouw en gang ook kijken naar hun geheime teekens.

Heeft niet altijd de witvoet bij het paard een bijzondere beteekenis gehad, zoodat zelfs een Fransch rijmpje zegt, doelend op den witvoet der paarden:

Un c'est pour chacun
Deux c'est pour les Gueux
Trois c'est pour les Rois
Quatre c'est pour combattre.

Waarom vinden wij het zoo lachwekkend dat een Baliër enkele belangrijke eigenschappen weet af te leiden uit de kruin- en andere

teekens bij een rund aangetroffen, en waarom vinden wij het heel gewoon dat de bekwame grafoloog uit ons handschrift het karakter in al zijn schakeeringen weet te beschrijven!

Vindt iemand wat ons krom scheen recht
Noem niemand daarom dom of slecht.

Dit oude Hollandsche rijm houde een ieder wat meer voor oogen.

h. Het onderhoud van dekstieren late men geheel regelen door het desabestuur; zij zijn mans genoeg om die aangelegenheid zelf te bedisselen zonder door ons te worden voorgelicht; tot heden zijn dan ook al onze bemoeienissen met de verzorging van de dekstieren totaal misgeloopen.

i. Bij de plannen tot verbetering van den veestapel vergete men niet dat Bali moet blijven het vleesch-produceerende eiland ten behoeve van vele andere gedeelten van Ned.-Indië.

j. Een juiste verhouding blijve bestaan tusschen veestock en export.

Vleesch-hygiëne.

In het jaar 1912 werd aan dit onderwerp voor het eerst eenige aandacht gewijd; de runderslacht ter hoofdplaats was niet onbelangrijk; zoo werden in 1913 o.a. 1473 stuks vee geslacht.

De toestanden der slachtplaatsen spotten met de eenvoudigste eischen van hygiène, waarom bij gewestelijke keur van 25 November 1913 (Java-courant van 8 Mei 1914: No. 37) een verordening betreffende de vee- en vleeschkeuring ter hoofdplaats werd vastgesteld, een verordening die daarna van toepassing werd verklaard op vele andere plaatsen in het gewest.

Te Singaradja en Denpasar zijn voor Bali goede runder- en varkensabattoirs opgericht; de verkoophallen voor den verkoop van dat vleesch voldoen ook behoorlijk aan eischen van hygiëne.

Toch beteekent dat alles nog zeer weinig en wordt de hygiëne ook zeer weinig gediend door die gebouwen, omdat de kampong-lieden het in de verkoophal ingekochte vleesch meenemen naar hun woning en stalletjes, waar het den geheelen dag door vliegen en andere insecten besmet kan worden; het varkensvleesch der in het abattoir te Singaradja geslachte varkens wordt den heelen dag te koop aangeboden in onoogelijke winkeltjes in de Chineesche kamp. Wil het bestuur inderdaad de vleeschhygiëne behoorlijk bevorde-

ren dan moet ook de vleeschverkoop (uitstallen van vleesch) gereglementeerd worden.

Het veefonds.

Bij besluit van den Resident van Bali en Lombok ddo. 8 November — Februari 1918: No. 207 werd een reglement vastgesteld voor het beheer en de administratie van het gewestelijk veefonds.

Volgens artikel 5 bestaan de inkomsten uit:

a. keurgelden voor keuring van vleesch en vee;

b een bijdrage van 10 % van de *netto*-inkomsten der veemarkten.

Doel is verbetering van den veestapel o.a. door:

1. het houden van veetentoonstellingen;
2. het uitloven van premiën;
3. het geven van toelagen aan veebezitters;
4. het treffen van andere maatregelen;
5. het beschikbaar-stellen van credieten voor oprichting van gebouwen in het belang van de hygiëne als slachthallen enz.

Uit den aard der zaak is dit nieuwe fonds nog een sluimerend fonds; het kan pas toonen of het beantwoordt aan het doel als voldoende gelden in de kas zijn gevloeid.

Het meeste verwacht ik nog van de veetentoonstellingen al is een tentoonstelling dan geen Balische instelling.

Door tentoonstellingen wordt de eerzucht van de inzenders opgewekt; eerzucht bezit bijna ieder mensch en is in ieder geval een menschelijke eigenschap aan geen enkel ras vreemd, zeker niet vreemd bij den Baliër, die zijn hart hoog draagt en wàt gevoelig is voor een onderscheiding of een vleiend woord.

Als die tentoonstellingen maar handig worden gepropageerd, en wij westerlingen ons zoo weinig mogelijk er mee bemoeien dan heb ik wel vertrouwen, dat de veetentoonstellingen goed kunnen zijn als middel om den veestapel vooruit te brengen.

Dikwijls is het gebeurd dat de veearts zelf het vee daarvoor uitkoos en dat uitgekozen *moest* dan op de tentoonstelling verschijnen; dat is natuurlijk niet de manier.

Lang tevoren moet reeds propaganda gemaakt worden; de veehouder moet weten dat een tentoonstelling op komst is en dat daar prijzen uitgeloofd zullen worden voor bepaalde, bekend gestelde eigenschappen van het aan te voeren vee.

Veemarkten.

Het veemarktwezen bestond op Bali feitelijk niet; de groote veehandel is in handen van één groothandelaar, den heer G. Muller, waarnaast nog eenige kleinere handelaren.

Een staf van opkoopers trekt over het heele eiland om het vee in de desa's te zoeken; het vee wordt contant betaald; de opkoopers reizen nml. met voorschotten van den heer Muller welke voorschotten dan in Singaradja waar zij het vee leveren moeten worden verrekend ten overstaan van een gemachtigde van den groothandelaar, die de runderen uit handen van de opkoopers overneemt tegen een prijs vastgesteld overeenkomstig het wicht.

De B. V. D. vond dit niet in den haak.

Zij rapporteerde aan het bestuur dat de Baliërs maar werden beetgenomen door de opkoopers, waarom het goed zou zijn eigen passers op te richten, voorzien van weegbruggen, zoodat de Baliërs zouden leeren verkoopen volgens het gewicht en geld naar hun waar krijgen; de veepassers zouden veediefstallen tegengaan terwijl de veepassers tevens konden dienen als plaats waar koop en verkoop werden geregistreerd.

Aanvankelijk zou verboden worden de verkoop in de desa; het bestuur heeft zich daartegen krachtig verzet, zoodat die rigoureuze maatregel gelukkig niet is doorgegaan; de passerdwang is niet opgenomen in de passerkeur van 30 Maart 1918, (Javasche courant van 14 Juni 1918: No. 48); de verordening ziet er nu heel onschuldig uit, nu alleen verboden is het oprichten van particuliere passers naast de officieele passers; de Baliër zal er heusch niet aan denken dergelijke passers op te richten; op veepasserdagen mag verder geen vee buiten de markt verhandeld worden.

De passers worden goed bezocht; laten we ons hierdoor evenwel niet laten misleiden en denken dat de passer er geweldig is ingeslagen; niets is minder waar.

De koop en verkoop moet op de passer geregistreerd worden, zoodat alle dieren naar de passer *moeten* om daar het passerbriefje te halen; we zien nu dat alle vee wat al door de opkoopers in de desa's is opgekocht naar de passer wordt gebracht om daar in de boeken van den mantri-passer te worden ingeschreven; koop en verkoop vindt zoo goed als niet plaats; ik geloof niet dat we zoo'n plaats een passer mogen noemen; voor de gunst een bescheiden

plaatsje aan de veeëigenaren af te staan mogen deze dan nog een kwartje staangeld per beest aan den mantri passer afdragen.

Ik geloof dat deze passerkeur evengoed ongeschreven had kunnen blijven, zonder dat dit den veepassers veel had geschaad, integendeel.

Bij residentsbesluit van 18 Mei 1918: No. 320 is een bedrijfsreglement voor veemarkten vastgesteld, waarin oprichting, aanleg, beheer, personeel, marktgelden en administratie geregeld is.

Clandestiene runderslacht.

Deze slacht is te verwachten:

a. ter ontduiking van Staatsblad 1905: No. 416, verboden slacht van vrouwelijke runderen geschikt voor de voortteling.
b. ter ontduiking van de slachtbelasting;
c. ter wille van de dure huid.
d. van vee door misdrijf verkregen.

De clandestiene slacht ter ontduiking van de slachtbelasting zal hoofdzakelijk zijn de slacht van oude beestjes, die weinig waarde meer hebben, zoodat een belasting van *f* 2.50 den eigenaar dan wel een beetje erg bezwaarlijk voorkomt, waarom hij probeert den fiscus te bedotten.

Over het algemeen zullen deze dieren als het vrouwelijke runderen zijn wel een slachtmerk bezitten.

De clandestiene slacht ter ontduiking van Staatsblad 1905: No. 416 is heel wat ernstiger; daardoor wordt vee nog geschikt voor de voortteling, vooral vrouwelijk vee aan de fokkerij onttrokken om aan de vleeschvraag te kunnen voldoen.

Eensdeels laten de slachters zich verlokken door de vleeschprijzen, maar vooral door de prijzen der huiden.

Juist door die huidenuitvoer is men achter de clandestiene slacht gekomen; zoo vinden we in het jaarverslag van den B.V.D. over 1913 dat het aantal geslachte runderen op Java en Madoera volgens de gegevens voor de slachtbelasting bedroeg ...240.229 stuks terwijl het aantal uitgevoerde huiden .....462.857 „ aanwees.

Voor Bali worden ook cijfers genoemd die doen vreezen dat er kolossaal geslacht wordt.

In 1917 werden volgens de officieele cijfers van de slachtbelasting 9531 stuks vee op Bali geslacht, terwijl datzelfde jaar màar

28.239 huiden werden uitgevoerd; nu schijnt dat jaar 1917 wel een bijzonder jaar te zijn geweest voor de huiden; de huidenuitvoer in Zuid-Bali geeft tenminste de volgende cijfers over de jaren 1914 t|m 1918 in pikols berekend:

656 (1914), 458 (1915), 874 (1916), 1441 (1917) en 656 (1918).

Dit neemt niet weg dat bij zoo groote verschillen tusschen gerapporteerde slacht en huidenuitvoer moet gedacht worden aan een groote clandestiene slacht.

Er wordt zelfs verondersteld, dat de Baliërs vooral het vrouwelijk vee nog geschikt voor de voortteling opzettelijk letsel toebrengt om zoo te vallen onder de bepalingen van de noodslacht. waarbij een geringere belasting betaald wordt, terwijl (en dit lijkt me de hoofdzaak) het vee geen S.L.B. merk meer behoeft.

Ik kan het me van den doorsnee Baliër niet voorstellen; een Baliër zal toch zelden opzettelijk een dier dooden of mishandelen, als dat dier hem ook niet hindert.

Zou werkelijk de Baliër zoo diep gezonken zijn dat hij zijn vee opzettelijk de pooten breekt; zoo ja dan is hij zoo geworden door den zondvloed van bepalingen die hem geheel van de wijs, opstandig en misdadig heeft gemaakt.

Ook is mogelijk dat heel veel noodslachten gerapporteerd worden, die inderdaad geen noodslachten waren; in die gevallen bestaat er natuurlijk een compromis tusschen het desahoofd en de veeëigenaren.

Merkwaardig genoeg zou de Landraad te Semarang het slachten van vrouwelijk vee zonder brandmerk, een overtreding dus van Staatsblad 1905: No. 416 niet strafbaar hebben verklaard.

Noodig werd geacht aan de distribuanten van slachtbelastingsbiljetten (meestal de districtshoofden) te gelasten alleen dan een slachtbriefje voor het slachten van een vrouwelijk rund af te geven, als duidelijk bleek dat het dier een S.L.B. merk had, waarom de aanvrager zou moeten overleggen het door den veearts afgegeven keuringsbriefje; dit keuringsbriefje moet dan op het slachtbiljet worden geplakt zoodat het niet meer voor een tweede maal kan gebruikt worden, terwijl het slachtbiljet moet worden overgelegd voor het verkrijgen van een huidloodje waarna de slachtbiljetten worden vernietigd.

Vroeger gebeurde het nml. dikwijls dat de aanvrager van een slachtbiljet zelf een dier voorbracht voorzien van een S.L.B.

merk, waarna hij een vergunning tot slachten kreeg, om dan thuis gekomen toch een dier te slachten dat geen slachtmerk bezat.

Teneinde de clandestiene slacht zooveel mogelijk te beperken is toen de gewestelijke keur van 3 October 1917 (Javasche courant van 30 November 1917: No. 96) vastgesteld, de zgn. Huidenkeur.

In- en uitvoer en verbruik zonder merkteeken is nu verboden; op het controleurskantoor bestaat gelegenheid tot het aanbrengen van plombeerloodjes.

Alleen die huiden worden voorzien van een loodje als ze gedekt zijn door een slachtbriefje of een briefje van het districtshoofd dat de huid heeft behoord aan een dier dat een natuurlijken dood is gestorven.

Bovengenoemde briefjes worden op het controleurskantoor allen ingehouden en vernietigd; in Zuid-Bali schijnen evenwel knoeierijen met de loodjes te hebben plaats gehad; de loodjes werden van Java weer teruggezonden en konden dan buiten bemoeienis der ambtenaren weer worden aangebracht.

Daarom werden weer andere maatregelen beraamd; zoo verwachte men weer veel van het aanbrengen van een crotalia-merk bij het levende dier; de huiden moeten dan worden ingeleverd mèt de ooren, terwijl bij de huid van een koe een gedeelte van het uier en bij de huid van een mannelijk dier een gedeelte van den balzak nog te onderscheiden moet zijn.

Mochten al die contrôle-middelen nog niet helpen, dan stellen weer anderen voor een tijdelijk uitvoerverbod voor runderhuiden of een hooge uitvoerbelasting op de huiden, altemaal bewijzen dat de enorme slacht in hoofdzaak wordt toegeschreven aan den zeer hoogen prijs der huiden.

Nòch een uitvoerverbod nòch het aanbrengen van een crotaliamerk lijkt mij wenschelijk.

Een uitvoerverbod voor huiden zal maken dat de veeëigenaren de oude beestjes ook niet eens kwijt kunnen raken voor de slacht, omdat het vleesch niet prijzig is, terwijl de huid voorloopig ook niet erg gewild is zoodat na het betalen van een rijksdaalder slachtbelasting niet veel in de hand zal overblijven.

Verwaarloozing van die dieren zal dan nog meer bevorderd worden.

Een uitvoerverbod voor huiden niet voorzien van een slachtbrief lijkt mij voldoende; ontduiking is nu eenmaal nooit volkomen

tegen te gaan; we hebben dan nog altijd de strafrechter die de ontduikers gevoelig straffen kan als hun euveldaad aan het licht komt.

Aan het einde gekomen wil ik nog eens er op wijzen dat voor alles noodig is dat wij de medewerking van den veeëigenaar bij de verbetering van zijn vee noodig hebben, zonder welke wij niets zullen bereiken al maken wij ook heele boekdeelen vol van de schoonste bepalingen.

En of wij nu al jeremieeren dat de runderstapel ten doode is opgeschreven als wij „pientere" Hollanders er ons niet mee bemoeien, toch mag dit geen reden zijn om de veeëigenaars in alles te bemeesteren en hen dood te steenigen met tientallen harde maatregelen.

De veeëigenaren schijnen wel leiding noodig te hebben, maar laat dat zoo gebeuren dat zij die leiding bijna niet voelen, nu heeft hij het gevoel dat hij krachtig in de schouders wordt gepakt en gedwongen een niet door hem gekozen richting te gaan.

Wij willen te vlug vooruit; alles moet ineens.

In tien jaar tijd willen we die zoo gedegenereerde veestapel (zoo luidde toch de diagnose) uit haar treurigen staat optrekken naar hoogere superieure spheren, waarvoor een heel volk moet gedwongen worden door middel van bepalingen die zij niet ten halve hebben begrepen en dus ook niet op prijs stellen, laat staan helpen uitvoeren.

De regelingen tot veeverbetering zijn ongetwijfeld noodig; wie zal dat willen ontkennen gezien de schoone resultaten over de heele wereld verkregen.

Maar, ... deze regelingen moeten niet worden *ingevoerd* doch zij moeten langzaam *ingroeien*, heel langzaam zooals ook de machtige waringin is geworden uit het kleine onaanzienlijke zaadje.

Gianjar, Juli 1920.

Socialisatie

door

J. VAN GELDEREN.

Naar aanleiding van:

1e. Rapport van de socialisatie-kommissie uit de S.D.A.P. Uitgave van de Uitgeversmij. N. V. „Ontwikkeling", Amsterdam 1920.

2e. De Socialisatie van den mijnbouw in Duitschland en Engeland; Uitgave van de sociaal-technische vereeniging van democratische ingenieurs en architecten, Amsterdam 1920.

3e. Schriften des Vereins für Sozialpolitik, Band 159. Verhandlungen des Vereins für Sozialpolitik in Regensburg 1919 zur Sozialisierungsfrage; Duncker und Humblot, München 1920.

Reeds lang vóór 1914 was in en buiten de rijen der socialisten de overtuiging ontstaan, dat in Europa een oorlog tusschen de groote staten door een sociale revolutie zou worden gevolgd. Indien in een dergelijk hoog ontwikkeld economisch milieu een oorlog „überhaupt" nog mogelijk was — waaraan in pacifistische kringen algemeen getwijfeld werd — dan zou toch in elk geval de ontzaglijke ontwrichting van productie en verkeer en de daardoor veroorzaakte massa-ellende een crisis teweeg brengen, waarin het kapitalisme ten onder zou gaan. Een scherp omlijnde voorstelling van de wijze, waarop zich deze ondergang zou voltrekken, had men van zelf sprekend niet. Wel werd in de socialistische litteratuur het onderscheid betoogd, dat tusschen de vroegere burgerlijke en de te verwachten proletarische revoluties zou blijken te bestaan — doch dit verschil sloeg vooral op de sociale strekking

en de uitkomsten van deze omwentelingen. Noch over het tempo, noch over den vorm en de methoden eener revolutie van het proletariaat was in de litteratuur veel te vinden. Uit den aard der zaak werkte daarom het beeld der 18e en 19e-eeuwsche burgerlijke revoluties op de gevormde verwachtingen sterk na — hoezeer deze ook alle naar hunnen inhoud *politieke* revoluties waren. De weinige opmerkingen, die *Marx* en *Engels*, naar aanleiding van de Parijsche Commune dienaangaande hebben gemaakt, waren geenszins gemeengoed geworden.

Slechts één overtuiging was algemeen n.l. de gedachte, die Marx had geformuleerd in zijn beroemde kritiek op het ontwerp voor het Gothasche program der Duitsche Soc. dem. partij:

„Tusschen de kapitalistische en de communistische maatschappij ligt de periode der revolutionnaire verandering van de eene in de andere. Met deze komt overeen ook een politieke overgangsperiode, welker staat niets anders zijn kan dan de revolutionnaire dictatuur van het proletariaat".

Voor dat de Russische bolsjewisten uit deze zin het bewijs hadden geput, dat ook *Marx* een gewelddadige verovering van de staatsmacht door een proletarische minderheid ter invoering eener communistische productiewijze had voorzien en verdedigd, werd deze uitlating algemeen opgevat als de scherpe formuleering van het feit, dat eene omzetting van de kapitalistische in een socialistische voortbrenging door een zegevierende arbeidersklasse op een verslagen klasse van grootkapitalisten en haar aanhang moest worden bevochten. Uit de geleidelijke innerlijke vervormingen in de economische structuur van het kapitalisme immers, vergezeld gaande van de toenemende krachtsontwikkeling eener steeds beter georganiseerde en geschoolde arbeidersklasse, zou de nieuwe maatschappelijke orde geboren worden. De revolutie ware het resultaat en de doelbewuste voortzetting van strekkingen, die reeds lang in den schoot der oude maatschappij waren gerijpt. Het kapitalisme, in de 16e en 17e eeuw uit de feodale maatschappij ontstaan, zou op zijn beurt, tengevolge eener immanente ontwikkeling, door een hoogeren vorm van productie worden vervangen.

Door aldus de evolutiegedachte aan een socialistische economische theorie te verbinden schiep *Marx* een gedachtenstelsel, dat zoozeer in opzet en methodiek verschilde van dat der oudere socialisten, dat het daarvan algemeen als het „wetenschappelijke"

tegenover het „utopische" socialisme onderscheiden werd. Onmiddellijk vloeide uit deze fundeering zijner socialistische overtuiging een geheel andere positie tegenover de totstandkoming en nog meer de inrichting der toekomstige maatschappij-orde voort. Van de oude staatsromans af tot de uitvoerige toekomst-schildering van een Fourier of Malo toe, hadden de socialisten zich beijverd in helle kleuren en tot in kleine bijzonderheden het beeld te malen van de door hen begeerde samenleving, aangezien door de aantrekkelijkheid van dit beeld het enthousiasme moest worden gewekt, waarmee de verdoolde menschheid hun verreikende voorstellen tot werkelijkheid zou maken. Daartegenover verklaarde Marx kort en krachtig: recepten voor de gaarkeuken der toekomst maken wij niet klaar. Theoretisch kon met de analyse van de bewegingswetten van het kapitalisme, practisch met de scholing en machtsvorming der arbeidersklasse worden volstaan. Het overige kon aan de ontwikkeling der sociale toestanden zelve worden overgelaten. Niettemin moest in een op de toekomst gerichte massabeweging telkens en telkens weer de behoefte ontstaan aan een scherper omlijnd beeld van het land, waarheen men met veel strijd en offers koers zette, al ware het slechts dat men trachtte de in het verleden en heden opgespoorde ontwikkelingslijnen in de toekomst te extrapoleeren. De „utopie" werd gemoderniseerd tot profetie. Populariteit genoten in wijden kring: de nuchtere Amerikaansche grootestads-roman van *Bellamy:* „In het jaar 2000" en de meer romantische en pastorale, Engelsche vertelling van *Morris:* „Nieuws uit Nergensoord". Degelijker van inhoud en meer economisch gefundeerd waren echter: *Atlanticus:* „Produktion und Konsumtion in Zukunftsstaat" (verleden jaar herdrukt als: „Der Zukunftsstaat" van Prof. Carl Ballod): *Deslignières:* L'application du système collectiviste" en min of meer in gelijke richting: *Kautsky:* „Am Tage nach der Revolution". Meer dan theoretische uitstapjes waren echter al deze pogingen niet, hun inhoud werd nimmer algemeen aanvaard als socialistische toekomst-eisch. Voor en na bleef de socialistische beweging volstaan met de algemeene formule: „afschaffing van het privaat-bezit der productiemiddelen"; een nadere uitwerking werd uitgesteld, totdat de tijd daartoe rijp zou zijn.

Thans schijnt dit oogenblik te zijn gekomen ....

Na de militaire ineenstorting der Centrale Rijken volgde in die landen een diepgaande politieke omwenteling, die behalve door de invoering van een parlementairen regeeringsvorm gekenmerkt werd door het feit, dat van den aanvang af de socialistische arbeiders een groote rol erin vervulden. Zuiver sociaal-democratische of gemengd burgerlijk-socialistische regeeringen waren daarvan het gevolg. Doch bovendien kregen de revoluties hierdoor een sociale doelstelling; onstuimig drongen de arbeiders verder om de verworven politieke macht ook te benutten voor hunne maatschappelijke emancipatie. De beide bijeenhoorende leuzen „radenstelsel en socialisatie" kwamen naar voren en beheerschten de politieke situatie. En tegelijkertijd openbaarde zich in zeer verschillende vormen een zelfde proces in de Entente-landen (Engeland, Italië!) en in de neutrale rijken. Stormenderhand verwierf de gedachte aanhang, dat voor de oplossing van de brandende problemen, die de oorlog in het ontredderde Europa achterliet van een handhaving of herstel van het kapitalisme van 1914 geen sprake meer kon zijn.

Zoo zagen verschillende regeeringen zoowel als sociaal-democratische partijen zich gesteld voor de taak om een schema van organisatorischen opbouw te ontwerpen; wat practische detailleering en uitwerking vergde van leuzen, die tot nu toe de sfeer van vage toekomstidealen niet of nauwelijks hadden verlaten. En tevens openbaarde zich, zoowel in Rusland als in Duitschland, Oostenrijk en Hongarije welk hemelsbreed verschil bestond tusschen het tot macht komen eener socialistische arbeidersklasse en de doorvoering van een sociale omwenteling door middel van de veroverde staatsmacht. Niets minder dan *een volledige economische reconstructie* wordt voor dit laatste geëischt, zij het ook eene, waarbij dient te worden voortgebouwd op de tendenzen, die in de oude maatschappij reeds tot ontwikkeling kwamen. Vaak is zoowel van socialistische als niet-socialistische zijde tot de theoretische woordvoerders der sociaal-democratie het verwijt gericht, dat zij zich, vertrouwend op de rijpwording eener collectivistische productiewijze door de ontplooiing van het kapitalisme-zelve, den overgang naar dien hoogeren vorm van voortbrenging al te mechanisch dachten. In eeuwenlangen arbeid van geslachten van ondernemers is, met den steun van den door de burgerij beheerschten staat, het kapitalistische stelsel opgebouwd. Veel omvattender zou nog de taak zijn, die een zegevierende arbeidersklasse wachtte

om, dit maal niet als ongewild sociaal resultaat van het werken van individuën, die elk slechts het eigen belang voor oogen hadden, doch als doelbewust nagestreefde uitkomst van principieel-sociaalgerichten gemeenschapsarbeid een nieuwere, hoogere productiewijze te doen ontstaan. Geenszins zou deze den arbeiders in den schoot vallen als resultaat van een automatisch proces, waarbij in de broedplaats der kapitalistische bedrijfsontwikkeling het collectivisme klaar gestoofd werd.

In nog veel hoogere mate geldt de juistheid van deze verwachting nu de oorlog den normalen voortgang heeft verstoord. Het tempo der evolutie is koortsachtig versneld; slaagt in de huidige situatie de socialisatie op belangrijke schaal, dan mag terecht worden gesproken van een *vroeggeboorte van het socialisme*. De geheele, snel aangroeiende litteratuur over de socialisatie, hieronder tevens de in hoofde dezes genoemde publicaties, draagt hiervan de duidelijkste sporen. Wat kenmerkt deze situatie en wat verwacht men van de socialisatie?

In enkele korte trekken saamgevat wordt de periode na den oorlog gekarakteriseerd door een ontzaglijk welvaartstekort, veroorzaakt door de voorafgegane vernietiging van een goed deel van de productieve krachten van Europa. De ongekende waardedaling van het geld en de ontwrichting van het internationale credietwezen zijn hiervan evenzeer het gevolg, als de diepgaande ontevredenheid en arbeidsonlust, die ten deele ook als psychische reactie op de ellende en de gruwelen der oorlogsjaren zijn te verklaren. Het allesbeheerschende vraagstuk is dientengevolge geworden: hoe kan de productie-capaciteit weder zoo snel en zoo goed mogelijk worden opgevoerd? Immers slechts nadat deze vraag bevredigend wordt opgelost, kan eerst sprake zijn van een voorziening in de vele nooden, die deels uit den oorlog voortvloeiden, deels erdoor werden verscherpt. De hoogst mogelijke krachtseconomie is vereischt om met den deerlijk geslonken voorraad beschikbare productiemiddelen, zoowel persoonlijke als zakelijke, het welvaartspeil van 1914 weder te bereiken of zelfs te overtreffen.

Men zou echter het probleem onderschatten door het te zien als één van uitsluitend bedrijfstechnischen aard. Economische zoowel als sociaal-psychologische gezichtspunten komen bij het zoeken van een oplossing naar voren. Wil het gelukken het kapitalisme,

dat in een stormloop van technischen en organisatorischen voor-uitgang het geheele terrein van het moderne wereldverkeer veroverde, in productieve kracht nog te overtreffen dan moet, met gebruikmaking van al het waardevolle, dat het kapitalisme bereikte, het middel gevonden worden om alle verspilling van kracht, die het nog aankleefde, te ondervangen. Tweeërlei wordt hierbij reeds aanstonds duidelijk. Ten eerste, dat zulk een grootsche omwenteling slechts op den duur, door jarenlangen arbeid is te bewerkstelligen; ten tweede, dat in dit proces het proletariaat zich den steun moet verzekeren van alle productieve elementen, die tot nu toe door leidinggevenden, technischen of administratieven arbeid een aandeel in het bedrijfsleven hebben gehad. Deze beide voorwaarden te hebben miskend, was één der groote fouten van het Russische bolsjewisme, dat door radicale decreten de productie verlamde en de niet-handarbeiders van zich afstootte. In hun onbeperkt geloof aan de kracht hunner wetsbesluiten dachten en handelden *Lenin* en de zijnen weder, ondanks het aanroepen van Marx, sterk utopisch. Consequente toepassing van *Marx'* evolutionnaire beschouwingen betreffende de taak der arbeidersklasse, die z.i. slechts hierin kan bestaan de mogelijkheden tot ontwikkeling te brengen, welke in een gegeven milieu historisch zijn bepaald — had een andere gedragslijn geëischt.

Echter niet overal bestond de gelegenheid de „socialisatie" commissoriaal te maken, gelijk in Duitschland en Engeland van regeeringswege uitsluitend ten aanzien van de kolenindustrie en ten onzent van de zijde der S.D.A.P. ten opzichte van het bedrijfsleven in zijn ganschen omvang geschiedde. De samenstellers van het partijrapport waren, zooals voor de hand ligt, reeds tevoren van de wenschelijkheid der socialisatie overtuigd. Voor hen kwam het erop aan uiteen te zetten op welke wijze de doorvoering daarvan kan worden bereikt. De leden der regeeringscommissies daarentegen bestonden ten deele uit niet-socialisten. Des te opvallender is het feit, dat zoowel in Engeland, als in Duitschland een belangrijke meerderheid voorstelde het bedrijf, waarover zij advies hadden uit te brengen, volledig te socialiseeren. Welke verwachtingen werden daarbij omtrent de resultaten der socialisatie gekoesterd? Slechts in de onderdeelen wijkt de gedachtengang in de drie socialisatie eischende rapporten van elkander af. Een viertal punten valt te onderscheiden:

1e. het opvoeren der productie,
2e. het scheppen van een bevredigende positie voor de loonarbeiders,
3e. de bescherming der verbruikers,
4e. het wegvallen van het arbeidsloos inkomen.

We zullen deze algemeene gezichtspunten in het kort bespreken en daarbij tevens vermelden wat hierover in de uitvoerige verhandelingen van den Verein für Sozialpolitik wordt gezegd.

Wat het eerste punt betreft, moet de rationeele samenvatting der productie in de best geoutilleerde en doelmatigst gelegen bedrijven een einde maken aan de verspilling van productieve kracht, die het stelsel van kapitalistische voortbrenging nog kenmerkt. De vrije ondernemers-werkzaamheid en het privaatbezit der productiemiddelen houdt enorme aantallen bedrijven in stand, die technisch niet op de hoogte staan, die reeds in de kapitaalkrachtigste is bereikt; de handel, in het bijzonder de kleinhandel lijdt aan ondoelmatige versnippering, die de waren onnoodig duurder maakt. In Amsterdam is er per 52 gezinnen een kruidenierswinkel en per 55 gezinnen een groente- of aardappelwinkel. De superioriteit der trusts berust ten deele op het orde brengen in den bedrijfschaos en het rationaliseeren van een bedrijfstak. De socialisatie zou dit werk moeten voortzetten, niet in het winstbelang, doch ten behoeve van de verbruikers. Concurrentie en reclame houdt bovendien een leger van arbeidskrachten en reeksen van bedrijven aan het werk, die alle nuttiger konden worden aangewend. Het S.D.A.P. rapport schat de handelsreizigers in Nederland op 10.000. Tegen 6000 gulden per jaar voor salaris en reis- en verblijfkosten per reiziger, beteekent dit, dat dit onderdeel der verkoopkosten bedraagt 60 millioen gulden of ± 9 gulden per hoofd der bevolking d.i. 40 gulden per gezin en per jaar. Voor de Ver. Staten schatte *Marshall* de jaarlijksche advertentiekosten op 129 millioen dollar.

Vooral het Engelsche kolenrapport — het bekende Sankey-rapport, waarmede zich de leden der Labourpartij, die in de commissie zaten, homogeen verklaarden — brengt onder de motieven voor staatsexploitatie der steenkolenmijnen het productiebelang sterk naar voren. Dit gezichtspunt beheerschte eveneens de referaten en debatten van den Verein für Sozialpolitik. Eenstemmigheid van inzicht bestond ten deze niet. *Th. Vogelstein*, die als lid

der Socialisatie-commissie de minderheidsnota ten gunste van het voortbestaan van den particulieren eigendom der kolenmijnen teekende, bracht op het congres nog eens de groote beteekenis van de werkzaamheid der vrije ondernemers naar voren. De „Wirtschafliche Geist" wordt door het sterk gecentraliseerde bedrijf met zijn noodzakelijk bureaucratische leiding niet bevorderd. De selectorische werking der concurrentie, die een machtige prikkel voor den nu meer dan ooit gewenschten technischen vooruitgang vormt, wordt uitgeschakeld, zonder dat de waarborgen bestaan, dat het overheidsbeheer dezelfde productieve capaciteit zal toonen. *Fr. Eulenburg's* schriftelijk referaat: „Arten und Stufen der Sozialisierung" stelt het probleem nog scherper:

„Het is de vraag naar de vergrooting van den economischen coëfficiënt: dus van de verhouding tusschen de vruchten en de kosten der nationale voortbrenging. Wordt dit eerder bereikt door het systeem der *vrije* onderneming en der energetische leiding of door een *bewuste* organisatie?"

„Elk stelsel van voortbrenging bevat een reeks van onproductieve kosten, „faux frais", die het bereiken van het maximum der capaciteit verhinderen". Van de tegenwoordige organisch gegroeide voortbrengingswijze is dit menigmaal aangetoond. Maar „elke te sterke centralisatie bergt weder nieuwe momenten in zich van onoverzichtelijkheid, van innerlijken wrijvingstegenstand en van toenemende algemeene kosten".

Prof. *Emil Lederer*, die lid van de meerderheid der Duitsche socialisatie-commissie was, stelt het vraagstuk eenigszins anders. Voor hem is de socialisatie historisch onafwijsbaar geworden. Wat hun productie-capaciteit betreft, zijn er twee „ideale" (in den zin van logisch uitgedachte) systemen van voortbrenging: het rationeel geleide gemeenschapsbedrijf en de volkomen vrije concurrentie.

Beide zijn practisch slechts bij benadering te verwezenlijken. Beide kunnen een optimum bereiken. De beslissing tusschen de beide stelsels moet op grond van een niet-economisch waardeoordeel worden genomen. Immers de socialisatie is meer dan een stelsel, waarvan de voorstanders een grootere massa producten verwachten. De sociale verhoudingen, de plaats van den arbeider in de voortbrenging, de inkomensverdeeling worden er even sterk door beïnvloed. Deze algemeene zijde moet trouwens ook bij het productievraagstuk worden in beschouwing genomen.

Immers het opvoeren der productie is slechts te bereiken met medewerking van de in het bedrijf werkende arbeiders. Het in de oorlogsjaren snel gegroeide zelfbewustzijn maakt, dat zij niet langer genoegen nemen met de lijdelijke rol, die hun bij het bedrijfsbeheer tot nu toe was toebedeeld. Het geestdoodende van den modernen machinearbeid ondermijnt de arbeidslust en verzwakt het verantwoordelijkheidsbesef. Bovendien werd door den oorlog de onwil vergroot om te werken ten bate van de winst der kapitalisten. Rechter *Sankey* drukt het in een van zijn stellingen scherp en duidelijk uit:

„Maar er is bovendien bij de arbeiders in de kolenvelden een „groote verandering van inzicht ontstaan en het wordt steeds „moeilijker om het bedrijf te blijven uitoefenen langs de traditio„neele lijnen .... Een halve eeuw van opvoeding heeft in de „arbeiders in de kolenmijnen heel wat meer wakker geroepen, dan „een verlangen naar de materieele voordeelen van hoogere loonen „en korter arbeidstijd. Zij hebben nu in vele gevallen en in steeds „stijgende mate, meer begeerte om hun rechtmatig aandeel te „nemen in de leiding van het bedrijf, tot het welslagen waaraan „ook zij bijdragen".

De eisch der medezeggenschap is uit deze psychische gesteldheid voortgekomen; deze kan zich uitstrekken over het geheele bedrijf of wel, met terzijdelating van het commercieele element, zich beperken tot die kwesties van techniek en arbeidsregeling waarbij het arbeidsbelang onmiddellijk is betrokken. Doorgaans zal deze laatste beperking wel noodzakelijk zijn, wil men ondeskundige en daardoor belemmerende invloeden op de bedrijfsleiding voorkomen. Reeds de medezeggenschap over arbeidskwesties eischt doorzicht en scholing en werkt ten zeerste opvoedend. Ook hierover liepen de meeningen op de meergenoemde vergadering uiteen. De bedrijfsradenwet heeft de medezeggenschap der arbeiders in Duitschland reeds wettelijk tot een feit gemaakt. De voorstanders hiervan wezen op de gunstige werking op het bedrijf, die van de veranderde positie der arbeiders mag worden verwacht. Begrip van hun productieve rol, zaakkennis, meer verantwoordelijkheidsbesef en arbeidsvreugde werden genoemd. De moderne grootbedrijven kunnen op de basis dezer bedrijfsraden uitgroeien

tot een nieuwe sociale eenheid, die naast de oude gebiedseenheden toenemende beteekenis krijgt.

Eulenburg acht het niet mogelijk te voorzeggen of de machtsverschuiving, die bij democratiseering van het bedrijfsbeheer optreedt, voor de productie gunstig zal zijn of niet. Ten eerste is het arbeiderselement in het bedrijf volstrekt niet altijd vooruitstrevend; het kan bij beslissingen over arbeidsmethoden zelfs conservatief werken, doch bovendien is niet te loochenen, dat het vrije initiatief der ondernemers er door kan worden beperkt.

Z.i. is dan ook de sociaal-psychologische beteekenis der bedrijfsraden grooter dan de economische.

Vogelstein is sceptischer gestemd en wil elke instelling van zulke raden, die in bevoegdheden die der „vertrouwensmannen" in arbeidskwesties te boven gaan, afwijzen als een belemmering voor de leiding. De democratie in het bedrijf zou den ervaren leider binden aan de onbevoegde besluiten der wankele menigte.

Ook acht hij het aandeel dat den individueelen arbeider toekomt in de leiding van het bedrijf te gering, dan dat het een gunstigen invloed op zijn prestaties zou hebben.

Dit louter afwijzende standpunt werd slechts door een enkele gedeeld. Uitdrukkelijk waarschuwde Prof. *Von Gottl-Ottlilienfeld* (schrijver van een diepgaande verhandeling over techniek en productie) ertegen de materieele productiviteit tot voornaamsten of eenigen toetssteen te maken, waarnaar alle hervormingen en maatregelen worden beoordeeld.

„Het nieuwe, dat ons geslacht voor oogen zweeft, moeten wij niet met de rekenstift, doch met de ziel zoeken".

Echter rijst de vraag zullen de arbeiders den door de raden verkregen invloed op het bedrijf mogen aanwenden om de eigen positie als loontrekker te verbeteren, zelfs door afwenteling van loonsverhooging via de prijsbepaling op den consument? Ongetwijfeld schuilt hier voor de socialisatie een gevaar. Langs den weg van beheersching van het bedrijf ware het mogelijk een groepsegoïsme bot te vieren, dat de solidariteit der arbeiders breekt en voor het voornaamste doel van het gemeenschapsbedrijf — een zoo ruim mogelijke voorziening in de behoeften van allen — vergeleken met een op winstmaking gericht bedrijf lood om oud ijzer zou beteekenen. Het S.D.A.P. rapport neemt hiertegen dan ook zoo kras mogelijk stelling.

„Socialisatie is een gemeenschapszaak, ondernomen in het gemeenschapsvoordeel. Socialisatie mag dus nimmer het middel worden voor een bepaalde arbeidersgroep om zich ten koste van het maatschappelijk geheel te bevoordeelen, hetzij door een geringe arbeidsintensiteit te ontwikkelen en aldus de voor de behoeften der gemeenschap bestemde producten-opbrengst van het bedrijf te drukken, hetzij door van de medezeggenschap in het bedrijf misbruik te maken door met onevenredige loonsverhooging de prijzen van het produkt die de gemeenschap moet opbrengen, op te voeren. Beide vormen van parasiteeren ten koste der gemeenschap zijn in strijd met het beginsel der socialisatie zelve".

Daarom wordt ook „met de meeste beslistheid" verworpen, de overname van het bedrijf door de daarin werkzame arbeiders (volgens de leuze: „de mijn aan de mijnarbeiders" enz.).

Tevens wordt aangedrongen op een stukloonvorm, die de productiviteit prikkelt zonder tot uitputting aan te zetten en wordt gewezen op de noodzakelijkheid van een „hoog gevoel van gemeenschapsplicht" bij de arbeiders. „Voldoen ze daaraan niet, dan zouden zij daarmee toonen, nog met de middelen van het kapitalisme geregeerd te moeten worden en voor de socialisatie van het bedrijfsleven nog niet de geschiktheid te bezitten". Aldus woordelijk het S.D.A.P.rapport.

Ten slotte vloeit uit genoemde overwegingen voort, dat den verbruikers een belangrijke invloed op de bedrijfsleiding moet worden verzekerd. Het verbruikersbelang te dienen is immers een der voornaamste oogmerken van de socialisatie. Dit belang wordt in de huidige productiewijze slechts gediend, voor zoover het met de winstbelangen samenvalt. Vooral de toenemende aaneensluiting der producenten, de ontwikkeling der trusts en kartels heeft de harmonie tusschen deze belangen niet bevorderd. Monopolistische uitbuiting van het publiek, bewuste productie-beperking, prijsopdrijving zijn geen denkbeeldige gevaren gebleken. Ook de vrije concurrentie bevordert echter niet steeds het verbruikersbelang. Ze leidt tot kwaliteitsvermindering en vervalschingen.

Het vierde bovengenoemde oogmerk der socialisatie is het doen vervallen van het arbeidsloos inkomen. Hieronder valt niet de winst van den ondernemer, voór zoover deze „het redelijke loon is voor werkelijk economische diensten". De overige winst, de rente uit het bezit van onroerende goederen en de kapitaalinterest

echter worden blijkbaar wel bedoeld. Onomwonden verklaart evenwel het rapport, dat men geen te hooge verwachtingen mag koesteren van het verdeelen van dit bezitsinkomen over de bevolking. Een belangrijk deel ervan wordt reeds productief belegd en de rest zou de algemeene levensstandaard niet sterk verhoogen. De welstand van het socialisme moet dus eerst worden geproduceerd!

Ook hierbij bestaat er een groote overeenstemming tusschen het oordeel der commissie en de inzichten der Duitsche wetenschappelijke sociaal-politici.

Algemeen was het oordeel, dat geen verdeelingspolitiek, hoe radicaal ook, door belastingen op de winst of verhooging der arbeidsloonen een werkelijk belangrijke stijging van het levenspeil der massa te weeg brengen kan. *Eulenburg* behandelt dit punt uitvoerig. De grootte der meerwaarde wordt doorgaans sterk overschat. [1]) Bovendien zou slechts een deel daarvan als arbeidsinkomen mogen worden verteerd. Het gedeelte, dat als kapitaal belegd werd, kan zonder schade voor de productie niet worden geconsumeerd en het gedeelte, dat voor sociale doeleinden (onderwijs, sociale verzekering e.d.) van de winst geheven werd, moet ook voortaan door de arbeiders worden opgebracht. Alleen het verbruiks-fonds der bezittende klasse is beschikbaar. „Alle maatregelen, die een verandering van het verdeelingsvraagstuk op den bodem der private productiewijze nastreven, zijn in werkelijkheid slechts schijn-oplossingen".

Het kernpunt blijft het productievraagstuk.

De groote waarde van het socialisatierapport der S.D.A.P. commissie schuilt nu hierin, dat het voor het eerst een gedetailleerde uiteenzetting bevat van de wijze, waarop de Nederlandsche sociaaldemocratie zich denkt de socialisatie aan al de besproken verwachtingen te kunnen doen beantwoorden. In zijn uitvoerigheid en

---

[1]) Berekend werd, dat 66 Naaml. Vennootschappen, met 2½ milliard M. kapitaal en gemiddeld 10 pCt. dividend in 10 jaren uitgaven aan dividenden 215 millioen M.; aan staats-gemeente- en sociale lasten 217 millioen, aan loonen 1425 millioen. De heele winst zou, aan de arbeiders uitgekeerd, hun per hoofd 270 M. verhooging verschaffen; na aftrek van 4 % interest slechts 147 Mark = 7 ½ pCt. van het gemiddeld loon. Een berekening van *August Müller* kwam tot 10 pCt. loonsverhooging, langs dezen weg te bereiken.

gedocumenteerden betoogtrant is dit rapport het eerste van dien aard, waarin de sociaal-democratie openbaarheid geeft aan de door haar voorgestane oplossing van de economische problemen, die de mogelijke overgang van het West-Europeesche kapitalisme naar een nieuwe maatschappelijke orde medebrengt.

Het rapport bestaat uit twee deelen, waarvan het eerste de algemeene beschouwingen, het tweede de toepassing der socialisatie in het bedrijfsleven behandelt.

Allereerst worden — na een inleidend hoofdstuk, waarvan de voornaamste inhoud reeds hierboven werd weergegeven — besproken de omvang, de volgorde en de methode van socialisatie.

Voor onmiddellijke en volledige socialisatie komt allereerst *het gemonopoliseerde bedrijf* in aanmerking, zoowel door de organisatorische en technische hoogte, die het reeds bereikte als door de onhoudbaar wordende macht, die het over de verbruikers verwierf. De moeilijkheden zijn hierbij het geringst; de urgentie wellicht het grootst. Als voorbeelden worden voor ons land genoemd: de papier-industrie, de stroocartonfabricage, de gloeilampen- en de rubberindustrie.

Buiten deze bedrijfstakken vindt de socialisatie echter een weliswaar moeilijker, maar nog grootscher taak n.l. daar waar het bedrijfsleven nog stelselmatig georganiseerd en gerationaliseerd moet worden. Door concentratie, normalisatie en specialisatie moet dit worden bereikt.

Vooraan komen hierbij de „primaire" bedrijven, die den grondslag en voorwaarde vormen van de geheele economische ontwikkeling: de steenkool-productie, het transportbedrijf en de electriciteitsvoorziening.

Vervolgens komen in aanmerking de bedrijven, die in de *eerste levensbehoeften voorzien* en wier producten dus het arbeidersbudget beheerschen: levensmiddelenproductie, woningbouw, bouwmaterialenproductie, vervaardiging van kleeding en schoeisel en de aanvoerhandel van alle deze artikelen.

In deze groep komen die bedrijven het eerst, welker producten artikelen van massa-verbruik zijn en de meest nijpende primaire behoeften bevredigen. Daarna volgt de productie van goederen, die eerst bij een zekeren welstand massa-verbruik kunnen worden. Op dit gebied vooral bij de eigenlijke luxe-industrie behoudt het

particulier bedrijf een terrein van eigen werkzaamheid (o.m. kunstnijverheid).

Ten slotte komen in aanmerking de hulpbedrijven, die bij uitbreiding van de socialisatie onontbeerlijk zijn.

Overigens moet een opportunistische politiek nader bepalen in welke volgorde zal worden tewerk gegaan.

Twee motieven bepalen de urgentie: 1e. de mate, waarin kapitalistisch beheer schadelijk blijkt voor het algemeen belang;
2e. de positie van het bedrijf in het internationaal ruilverkeer.

Al zal de socialisatie op nationalen grondslag aanvangen, het eindstadium kan niet anders worden gedacht dan internationaal. De nationale socialiseering moet zorg dragen de rationeele internationeele arbeidsverdeeling tusschen de productiegebieden niet in den weg te staan.

Het rapport constateert verder uitdrukkelijk, dat de socialisatie zich in alle bedrijven niet op uniforme wijze kan voltrekken. Onderscheiden wordt:

a. de centraliseerende socialisatie,
b. het concurreerend, prijsregelend overheidsbedrijf,
c. de gemengde bedrijfsvorm.

Centralisatie kan worden bereikt door een geheelen bedrijfstak monopolistisch te socialiseeren. Deze methode zal zijn aangewezen in de bedrijven, waarin het gaat om de verkrijging en verwerking van grondstoffen, waarin de binnenlandsche producent een overwegend sterke positie bezit: bijv. de zoogenaamde landbouw-industrie (zuivelproductie, suikerfabricage), verder in het transportbedrijf en in die, waar de transportkosten een belangrijk deel der productiekosten vormen (electriciteits-, gas- en watervoorziening en stedelijke brood- en melkbezorging).

In zulke bedrijven echter, die hetzij door te groote verbrokkeling in groot- en kleinbedrijf, hetzij door onvoldoende normalisatie en specialisatie der fabrieken, nog niet aan het kapitalistisch beheer kunnen worden onttrokken en toch wegens het gemeenschapsbelang niet meer vrij gelaten kunnen worden, moet de socialisatie geleidelijk voorbereid en doorgevoerd worden (bijv. metaal- en textielindustrie). Hier zal *de staat de ondernemers moeten dwingen zich te organiseeren* en het bedrijf te rationaliseeren (gelijk in oorlogstijd ten behoeve der brandstofbesparing met goed gevolg geschiedde). De eigenlijke bedrijfsorganisatie viel buiten het terrein

der commissie. Ze wordt thans door een andere commissie uit de S.D.A.P. onderzocht.

De *tweede vorm van socialisatie* (het concurreerend overheidsbedrijf) kan nuttig zijn, om de gemeenschap in staat te stellen een groote deskundigheid te verkrijgen door de beschikking te verwerven over enkele goed toegeruste bedrijven. Zulke bedrijven kunnen dienen om monopolistische prijsafspraken der ondernemers te breken. Daartoe moeten ze niet te klein opgezet zijn, technisch en organisatorisch aan de hoogste eischen voldoen.

De spoedig zichtbare resultaten, die hiermede te verkrijgen zijn, geven aan deze methode, naar de commissie verwacht, een groote propagandistische kracht.

Van minder algemeene beteekenis zal de derde bovengenoemde methode zijn n.l. het *gemengde bedrijf*, ontstaande, doordat de overheid zich, door deelname aan het kapitaal, invloed op de gestie van het bedrijf verzekert. Het principieële bezwaar blijft bestaan, dat het grondbeginsel dezer organisatie een belangentegenstelling is n.l. winst- en gemeenschapsbelang. Voor industrieën, die internationaal wijdvertakte organismen vormen, kan het echter, zoolang internationaal de socialisatie nog niet is doorgevoerd, de aangewezen oplossing zijn.

Een overgangsmaatregel naar de prijsregelende socialisatie is *overheidssteun aan de verbruikscoöperatie* ter bevordering van coöperatieve fabrieken en inkoopvereenigingen, rechtstreeks in het verbruiksbelang werkzaam.

De coöperatie kan als distributie-orgaan goede diensten verrichten en prijsdrukkend werken in nog niet gesocialiseerde bedrijven; overigens zal ze juist door socialisatie aan beteekenis verliezen. Aaneensluiting van alle verschillende verbruiksvereenigingen is reeds dadelijk gewenscht.

Door dezen gedachtengang heeft de commissie zich dus uitdrukkelijk los gemaakt van alle ontwerpen of plannen om reeds aanstonds het rijkgeschakeerde economische leven van één centraal punt uit en naar één uitgedacht schema bewust in den kortst mogelijken tijd om te vormen. Al deze ontwerpen lijden aan het euvel van een utopisme, dat over het hoofd ziet, dat de maatschappij organisch is gegroeid en veel te groote heterogeniteit bezit om in welk practisch schema ook geheel te kunnen worden ingepast. *Lederer* zoowel als *Eulenburg* wijzen zulk een (aan de

„Kriegswirtschaft" herinnerende) centralistische en universeele socialisatie dan ook scherp af. Ze loopt onvermijdelijk uit op dwang en wekt daardoor veel grooteren tegenstand dan onvermijdelijk is.

Socialisatie veronderstelt *onteigening*. Moet deze met of zonder schadeloosstelling geschieden? Het antwoord wordt beheerscht door het feit, dat socialisatie een langdurig, voortschrijdend proces zal zijn. Hierdoor wordt het zoowel billijk als doelmatig de onteigenden schadevergoeding te geven. Billijk, wijl men de kosten der grootsche hervorming niet kan doen dragen door de eigenaars, wier bedrijven toevallig aan de beurt zijn, doelmatig, om de nog aan de particulieren overgelaten bedrijven niet te verlammen. Het vooruitzicht op naasting zonder vergoeding zou tot roofbouw, kapitaalonttrekking en tot een sauve qui peut van alle leidende personen aanleiding geven.

Hiermede is tevens een minimumgrens voor de vergoeding aangewezen. Ze moet een ongestoorden voortgang der productie verzekeren. De reëele waarde van gronden en kapitalen moet tot maatstaf strekken, of wel de koerswaarde van het aandeelen- en obligatiekapitaal, echter worde geen vergoeding verleend voor derving van toekomstige ondernemerswinst noch voor voordeelen ontstaan door speculatieve prijsopdrijving. Ter aanvulling zal deskundig onderzoek van geval tot geval noodig zijn.

Gronden moeten tegen reëele landbouwwaarde worden vergoed, eveneens de toekomstige bouwterreinen. Voor oude woningen worde de prijs van voor den oorlog betaald.

Niet te werkgestelde krachten uit overgenomen bedrijven moet een wachtgeld worden uitgekeerd; ook aan personen uit door het overheidsbedrijf verdrongen ondernemingen komt een zekere tegemoetkoming toe.

Een aanzienlijke vereenvoudiging en vooral verruiming van de onteigeningswetgeving is voor dit alles noodzakelijk.

Het socialisatiefonds zal moeten worden gevonden door heffingen van het kapitaal. Het doelmatigst wordt daartoe geacht: een *staatserfrecht*. Verder zal versterkte kapitaalvorming uit een deel der bedrijfsoverschotten der gesocialiseerde bedrijven moeten worden gevonden.

De Duitsche Kolencommissie heeft zich ook over het punt in kwestie geuit. H.i. moeten de schadeloosstellingen voor de onteigende mijnen worden gebaseerd op de gemiddelde netto-opbrengsten van de laatste tien jaren voor den oorlog. Bovendien zal men moeten rekening houden met het feit, dat ook bij een nieuwe stabiliseering van het prijsniveau de waarde van het geld niet meer op het peil van 1914 zal komen. Rechterlijke commissies zullen de sommen hebben vast te stellen; de betaling geschiede in converteerbare obligaties der nieuw te vormen „Kohlengemeinschaft".

In hoofdstuk IV behandelt de S.D.A.P.-commissie het uiterst belangrijke vraagstuk van de *organisatie der gesocialiseerde bedrijven.* Voor het welslagen van de geheele socialisatie is het goed functioneeren der gemeenschapsbedrijven immers van essentieele beteekenis. Woordelijk luidt het:

„De fundamenteele gedachte waarvan bij de inrichting van het bedrijf behoort uitgegaan te worden, is, dat het gesocialiseerde bedrijf als zelfstandige eenheid moet geconstitueerd worden, en los van politieke inmenging moet trachten zijn doel, n.l. zoo goed en zoo goedkoop mogelijk voor de gemeenschap te produceeren, te bereiken. Alle bureaukratie en stroeve ambtenarij moeten zoo sterk mogelijk geweerd worden. Bevordering moet niet automatisch naar ancienniteit, maar veelal bij keuze geschieden. De meest soepele en nuttige inrichting van het bedrijf moet in alles op den voorgrond staan".

Ook bij de nadere bespreking van de inrichting van het bedrijf wordt nog eens gezegd, dat de Directeuren (waarvoor „de keuze alleen mag vallen op technisch en commercieel geheel voor hun taak berekende personen met sterk verantwoordelijkheidsgevoel en veel initiatief") „niet in hun initiatief beperkt mogen worden", en er voor gezorgd dient te worden, dat „hun verantwoordelijkheidsgevoel niet vermindert en ze dus geen ambtenaren worden, die in een bureaukratischen sleur leven en tevreden zijn". [1])

---

[1]) De ondernemers hebben niet te klagen over gemis aan waardeering in dit socialistisch rapport. In het hoofdstuk Landbouw lezen we: „Het landbouwbedrijf is een prachtig bedrijf, doch het stelt aan de leiders hooge eischen, hooger dan menigeen, die niet bij den landbouw betrokken is, ook maar bij benadering kan vermoeden". Blijkbaar is hier het lid der commissie *D. Mansholt* aan het woord, een naam dragend, die in den Nederlandschen landbouw met eere wordt genoemd.

Het Duitsche en het Hollandsche rapport zijn in deze kritiek op het tegenwoordige staatsbedrijf gelijkgezind. Zoo somt de eerste in haar inleidende beschouwingen de volgende gebreken van de organisatie van het overheidsbedrijf op: „Overstelping der hoogere ambtenaren met kleine werkjes, ondoelmatige wisseling der posities, op zichzelf zeer geringe, in verhouding tot de particuliere industrie, beslist belachelijke bezoldiging, beperking van de vrijheid in het werk, verregaand gebrek aan lust tot het dragen van verantwoordelijkheid in financieele zaken, een verveelvoudigd superieurenstelsel, oploopende tot de afhankelijkheid van het parlement, jarenlang onderhandelen over vragen die in het particuliere bedrijf in enkele uren beslist worden, kortom van alle zijden contrôle over contrôle, inplaats van vertrouwen en aansporing tot zelfstandig handelen".

Zeer merkwaardig is het daarom in het Engelsche Sankey-rapport de volgende stellingen aan te treffen:

„Tot nu toe heeft staatsexploitatie van bedrijven zich in doorsnee niet vrij kunnen houden van ernstige tekortkomingen, maar deze zijn voor een zeer groot deel daaraan te wijten, dat de Staat verzuimd heeft om hen, wier kennis en geschiktheid men bij de leiding noodig heeft, voldoende te oefenen. De ervaring van de laatste paar jaren heeft echter doen zien, dat het werkelijk niet moeilijk is, voor de Britsche natie om een stand van leidende ambtenaren voort te brengen, die het sterkste sociale plichtsgevoel vereenigen met de grootste energie en initiatief".

Is hier een bijzondere geschiktheid der Britsche natie in het spel of kan ter verklaring dienen, dat men in den nood der oorlogsjaren in Engeland het middel heeft gevonden de voordeelen van het staatsbeheer te verkrijgen met vermijding van de nadeelen? Zeker is het, dat men in dit land van de bedrijfsvrijheid bij tal van staatsopdrachten of -ondernemingen doorgaans meer zorg droeg voor het kiezen van den goeden verantwoordelijken man, dan voor het zoeken van een idealen organisatievorm, die in alle toekomstige mogelijkheden haarfijn voorzag.

De oplossing van de organisatorische moeilijkheid zoeken de Duitsche en Hollandsche commissie wederom in geheel gelijke richting: het gesocialiseerd bedrijf moet een zelfstandige eenheid worden, waarin de invloed van de politieke vertegenwoordigende lichamen is beperkt tot de opperste contrôle en tot een vernieti-

gingsrecht over die besluiten der bedrijven, die voor de gemeenschap van ingrijpende beteekenis zijn.

Juridisch komt hiervoor, zoowel het gereorganiseerde bestaande overheidsbedrijf als de naamlooze vennootschap ofwel een te stichten autonoom publiekrechtelijk lichaam in aanmerking. Zoo spreekt het S.D.A.P.rapport in analogie met het Hollandsche waterschap van een „Kolenschap" en een „Vervoerschap"; de Duitsche commissie van een „Kohlengemeinschaft", die juridisch geen geringere rechten mag hebben dan een naamlooze vennootschap, behoudens het recht van vervreemding van het bedrijf.

De algemeene bedrijfspolitiek staat onder de leiding van een *Raad van Beheer* en *Toezicht*, waarvan de leden worden gekozen door de vertegenwoordigende politieke lichamen. Zijn taak bestaat in: *a.* geregelde contrôle op de directie; *b.* bijstand aan de directie in alle ook maar eenigszins belangrijke aangelegenheden (regeling van arbeidsvoorwaarden en prijzen, uitbreidings- of wijzigingsplannen). In dezen raad behooren alle bij het bedrijf betrokken belangen vertegenwoordigd te zijn n.l. technici, ambtenaren en arbeiders, de grootkonsumenten en de gemeenschap als geheel. Geen der leden mag in het bedrijf zelf werkzaam zijn; ze worden voor hun diensten bezoldigd. De betrokken vakvereenigingen en verbruikersorganisaties hebben het recht van voordracht, echter niet van benoeming, opdat de groepsbelangen in den Raad niet zullen overwegen. Ambtshalve voorzitter van dezen Raad is de Minister, onder wien het bedrijf ressorteert. Hij vormt den vasten band tusschen regeering en bedrijf, daarom moet voor elke belangrijke bedrijfsgroep (mijnen, spoorwegen) een afzonderlijk ministerie ingesteld worden. Er ontstaat aldus een aantal technisch-economische departementen, waarvan de hoofden niet politiek geschoold, doch zeer deskundig op het gebied van hun ressort behooren te zijn. De minister maakt de voordracht op voor de leden van den Raad v. B. en T., doch benoemt zelve de leden der directie op voordracht van dien raad. Hij beantwoordt de kritiek op de bedrijfsgestie, die in het vertegenwoordigend lichaam wordt uitgeoefend.

Ook omtrent de regeling van de positie van het personeel neemt de commissie een evolutionnair standpunt in. „Naarmate de socialisatie voortschrijdt en de verandering van het maatschappelijk stelsel ook zijn invloed heeft doen gelden op de inzichten en het

moreel der arbeiders, moet hun medezeggenschap zich uitbreiden". Hiertoe zullen de vakorganisaties zich moeten ontwikkelen van strijdvereenigingen tot de productie dienende korporaties. Het z.g. Radenstelsel wordt als gevaarlijk en voorbarig afgewezen. „Alleen de gevestigde vakvereenigingen zullen in staat zijn geleidelijk bij de arbeidersklasse den geestelijken ommekeer te bewerkstelligen, die noodig is om het socialisme in zijn vollen omvang te verwezenlijken". De commissie maakt zich in dit opzicht blijkbaar geen illusies. Zoo motiveert ze o.a. het behoud van den loonvorm met de opmerking: „Bij de socialisatie dient uitgegaan te worden van het menschelijk karakter, zooals dit zich onder de bestaande omstandigheden gevormd heeft, en niet zooals men verwacht, dat het worden zal. Opvoeding en scholing van degenen, die in gesocialiseerde en daarmee in dit opzicht gelijk te stellen bedrijven [1]) werkzaam zijn, tot ijverige, plichtgetrouwe medewerkers is geboden. Van de resultaten hiervan zal afhangen of en in hoeverre de prikkel van het eigenbelang door een van moreelen aard kan worden vervangen".

De arbeidsvoorwaarden worden door de bedrijfsleiding in overleg met de vakvereenigingen vastgesteld. Zeer karakteristiek en laconisch luidt het: „De ervaring heeft geleerd, dat politieke lichamen in deze geen rol behooren te vervullen". Permanente bemiddelingscommissies ter vermijding van bedrijfsstilstand door werkstaking zijn noodzakelijk.

Ook moet de gemeenschap over de middelen beschikken om zich te verweren tegen stakingen, „die in strijd met het moreele recht toch mochten uitbreken". Terecht verwacht de commissie dus van de socialisatie nog niet het einde van den socialen strijd.

Wat den loonvorm aangaat, wordt het stukloon aanbevolen, mits een minimumloon is gegarandeerd en zorg gedragen wordt, dat het niet leidt tot overmatige inspanning. Aldus bevordert het de productiviteit en geeft den arbeider een grootere mate van vrijheid dan bij tijdloon mogelijk is. Bedrijfsleiders moeten „onbekrompen gesalarieerd worden".

---

1) Dacht de commissie hierbij wellicht aan de gemeente-werklieden, die in de groote steden in patria het gemeentebestuur heel wat hoofdbrekens veroorzaken?

Ten behoeve der *medezeggenschap* van het personeel wordt aanbevolen de instelling van Groepsraden (Raad van Technici, van Voormannen, van Arbeiders) en van uit afgevaardigden daaruit gevormde Personeelraden. De vakvereenigingen stellen candidaten, die uit en door het volwassen personeel gekozen worden. Bij de vorming van Personeelraden moet niet alleen op de getalsterkte doch ook op de kwalitatieve positie in het bedrijf gelet worden.

Tot de taak der groepsraden behoort o.m.

a. contrôle op de naleving der overeengekomen arbeidsvoorwaarden;

b. contrôle op de naleving der veiligheidsvoorschriften;

c. het uiten van wenschen betreffende arbeidsverhoudingen (veiligheid, hygiëne; algemeen gerief);

d. het geven van adviezen bij het vaststellen van prestatievormen, indeeling der arbeiders bij de verschillende werkzaamheden; enz.

Tot de taak der personeelraden behoort o.m. het geven van advies over wijzigingen in de arbeidsregeling in het algemeen, over opvoering en verbetering van de productiviteit e.d.

In geen geval mogen de raden een middel vormen van het personeel om zich bijzondere voordeelen te verschaffen, noch om de bedrijfsleiding in haar initiatief te beperken of haar verantwoordelijkheidsgevoel te verminderen.

Ten slotte zal ter verzekering van de rechtspositie der arbeiders een vast scheidsgerecht ingesteld moeten worden, waarbij het pariteitsbeginsel in acht wordt genomen.

Indien op deze wijze een geleidelijk zich uitbreidend aantal bedrijven autonoom en democratisch is georganiseerd, zal de wenschelijkheid blijken een vast verband tusschen hen te scheppen. Daartoe moet reeds aanstonds een Algemeene Economische Raad worden gevormd, die tevens de verdere socialiseering kan voorbereiden, het parlement ontlasten van de bemoeiing met de onderdeelen van dit proces. Uitteraard zal dit een lichaam worden, dat toenemende beteekenis verkrijgt en een hoogst belangrijke leidende plaats in het bedrijfsleven zal kunnen gaan innemen. De verhouding tot het politieke lichaam — het parlement — is daarbij een teer punt. Op instigatie van Troelstra, die op dit vraagstuk van organisatie van een socialistisch gemeenebest reeds in 1907

heeft gewezen, — is door het laatste S.D.A.P. congres een commissie benoemd, die hierover rapport zal uitbrengen.

In den genoemden Raad behooren de Volksvertegenwoordiging, de bedrijfsdirecteuren, de centrale personeel-organisaties en de consumenten vertegenwoordigd te zijn. De leden worden door de Volksvertegenwoordiging op aanbeveling door de betrokken groepen benoemd. De minister van nijverheid is ambtshalve voorzitter.

De Raad heeft tot taak:

1e. het ontwerpen van algemeene regels voor bedrijfsbeheer (afschrijving, reserveering e.d.);
2e. het stichten van instituten ter systematische verbetering der techniek;
3e. het tot overeenstemming brengen — in overleg met de betreffende vakvereenigingen — in de arbeidsvoorwaarden voor het personeel der gesocialiseerde bedrijven;
4e. het event. ongevraagd advies uitbrengen over de vraag van verdere doorvoering der socialisatie;
5e. overleg en samenwerking met dergelijke organen in andere landen, eventueel ter voorbereiding van internationale socialisatie;
6e. het geven van aanwijzingen ten aanzien van de verdeeling der productie voor het binnenland en voor den uitvoer.

Aan de hand van de in het rapport vervatte voorstellen laat zich ter verduidelijking der ontworpen organisatie het volgende fragment-schema ontwerpen:

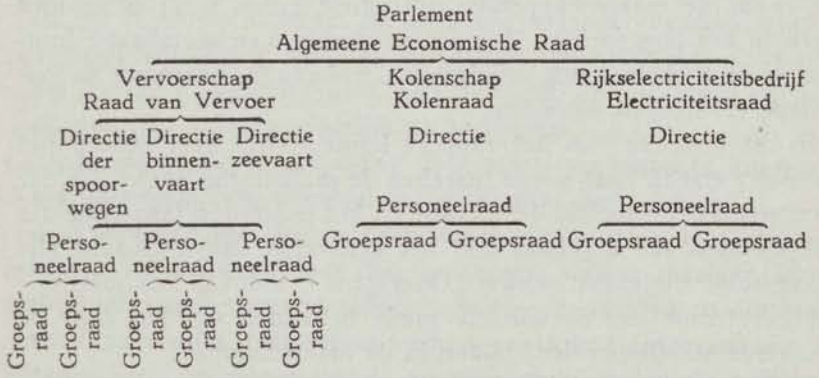

Hiermede vertoonen de voorstellen der Engelsche en Duitsche rapporten groote overeenstemming. Zij behelzen de instelling van

rijks-, districts- en locale mijnraden, waarin, voor zoover de beide eerste betreft, de bedrijfsleiding, de arbeiders, de consumenten en het rijk vertegenwoordigd moeten zijn. Terwijl de Duitsche commissie evenwel — evenals de Hollandsche — den handel ook wil socialiseeren, laat de Engelsche den export aan particulieren over, die echter alle winsten boven 1 sh. per ton gelijkelijk met den districtsmijnraad moeten deelen.

Wij zijn thans genaderd tot het tweede en omvangrijkste deel van het socialisatie-rapport: *de toepassing der socialisatie in het bedrijfsleven.* Het bestaat uit een viertal hoofdstukken: Landbouw, Verkeerswezen, Industrie en Handel, Bankwezen. Het is vrijwel ondoenlijk in een kort bestek den rijken inhoud van dit uiterst lezenswaardige deel weer te geven. Het munt uit door een veelal treffende en bondige karakteristiek van den toestand van meer of minder doelmatige organisatie, waarin de verschillende groote bedrijfstakken in Nederland verkeeren. Op grond daarvan wordt telkens nagegaan op welke wijze de grondgedachten der socialisatie toepassing kunnen vinden, of wel deze laatste kan worden voorbereid. De commissie maakt daarbij het voorbehoud, dat ze als particulier lichaam uitteraard niet kon beschikken over alle gegevens noodig om de urgentie en doorvoerbaarheid der socialisatie voor elke bedrijfsgroep te bewijzen. Ook is de opsomming niet als volledig program bedoeld, doch als het aanwijzen van voorbeelden, eenerzijds van bedrijven, waar socialisatie urgent is, anderzijds van die, waar de maatschappelijke nuttigheid ervan meer of minder sterk in het oog springt. Tempo en vormen van socialisatie kunnen in de toekomst nog wijzigingen ondergaan, naarmate de opgedane ervaringen toenemen.

In dit gedeelte van het rapport komt vooral zeer scherp het tactisch verschil naar voren tusschen de realistische werkwijze der meer gematigde sociaal-democratie en het onstuimig fanatisme der bolsjewisten, die blijkbaar met het veroveren van de macht alle vraagstukken opgelost achten. „Overigens — aldus de commissie — zal het tempo der socialisatie mede beïnvloed worden door de machtsverhoudingen der klassen in de maatschappij".

Indien we uit den inhoud van dit deel een keuze moeten doen, kunnen we het hoofdstuk, dat *den landbouw* behandelt, niet voorbijgaan. Niet slechts wegens de belangrijkheid van dezen funda-

menteelen bedrijfstak, doch eveneens wegens de omstandigheid, dat de sociaal-democratie in leerstellingen en tactiek onmiskenbaar een aantal op het wezen der groot-industrie gebaseerde trekken vertoont, zoodat ze aan de agrarische verhoudingen over het geheel theoretisch en practisch minder goed was aangepast.

De beschouwingen in bedoeld hoofdstuk worden als volgt samengevat:

„De ontwikkeling van den landbouw beweegt zich langs andere banen dan die van de industrieele bedrijven. Toch treedt ook in den landbouw een concentreerende tendenz meer en meer aan den dag. Kleine zoowel als groote landbouwbedrijven worden opgenomen in het koöperatieve grootbedrijf, terwijl op de boerderijen meer en meer uitsluitend de zuiver agrarische productie plaats vindt.

„Onder de thans bestaande eigendomsverhoudingen geeft noch de eigen exploitatie, noch het in ons land voortdurend toenemend pachtstelsel voldoende waarborg, dat de meest geschikte personen met de leiding worden belast en de bodemproductiviteit tot de grootst mogelijke hoogte wordt opgevoerd. In het bijzonder aan het pachtstelsel kleven ernstige nadeelen van economischen en anderen aard, welke niet door wettelijke maatregelen kunnen worden weggenomen, zonder het particuliere eigendomsrecht op den grond in zijn wezen aan te tasten.

„De landbouwkoöperatie vervult in de tegenwoordige ontwikkelingsfaze van den landbouw een buitengewoon belangrijke taak. In het bijzonder evenwel de productieve landbouwkoöperaties en verkoopcentrales nemen door hun sterke concentratie meer en meer het karakter aan van trusts, met het doel, den prijs van bepaalde producten zoo hoog mogelijk op te voeren.

„Evenmin als de uitbuiting door trusts en kartellen kunnen de konsumenten deze prijsopdrijving op den duur dulden.

„De positie van den pachter en van den niet-kapitaalkrachtigen boer is vooral gedurende den oorlog een hoogst onzekere geworden. De steeds meer opgedreven huur- en koopprijzen der landerijen en de buitengewoon verhoogde exploitatiekosten aan den eenen kant, en de aan groote wisselingen blootstaande productenprijzen aan den anderen kant laden thans op den pachter zoowel als op den onder hypotheekschulden werkenden boer een nagenoeg

ondraagbaar risico, hetwelk de agrarische produktie bloot stelt aan krisissen van den meest ernstigen aard.

„Slechts door het brengen van den grondeigendom aan de gemeenschap kunnen in de toekomst de waarborgen worden verkregen voor de grootste, meest doeltreffende en stelselmatige produktie, waarbij tevens aan de leiders der landbouwbedrijven een behoorlijk en rustig bestaan kan worden verzekerd.

„Het nationaliseeren van den grond dient langs geleidelijken weg, rekening houdend met de psyche van het agrarisch deel der bevolking, en tegen behoorlijke schadeloosstelling te geschieden door het onteigenen ten behoeve van de gemeenschap:

1e. van komplexen grond, waarvan de productiviteit aanzienlijk kan worden opgevoerd door ontwatering, ontginning en daarmee gepaard gaande verkaveling;
2e. van boerderijen, welke door de eigenaars niet persoonlijk worden bestuurd, doch als regel worden verpacht;
3e. van boerderijen welker productiviteit door slecht beheer der eigenaars onvoldoende is;
4e. van boerderijen waarvan door overlijden of om andere redenen overdracht van eigenaar moet plaats hebben.

„De door de gemeenschap overgenomen grootere en middenlandbouwbedrijven worden in eigen beheer genomen, onder leiding van behoorlijk gesalarieerde met zorg uitgekozen bedrijfsboeren. De kleinere bedrijven worden voorshands verpacht onder redelijke voorwaarden, die den pachter bij goed beheer een ongestoord gebruiksrecht van den grond verzekeren.

„De arbeidsvoorwaarden in den meest uitgebreiden zin van de in den landbouw werkende arbeiders worden geregeld door de ook voor andere takken van bedrijf ingestelde lichamen. Voor de dagelijksche leiding van het landbouwbedrijf dient de bedrijfsleider geheel verantwoordelijk te worden gesteld en kan medeleiding aan de in het bedrijf werkzame arbeiders niet worden toegestaan.

„Volledig gemeenschapsbeheer van bosschen en ter bebossching aangewezen woeste gronden dient ten spoedigste ingesteld te worden".

Zeer gedetailleerd wordt ook het *verkeerswezen* behandeld. Met betrekking tot de zeescheepvaart meent de commissie, dat de overneming door de gemeenschap zich uiteraard tot de vaste lijnen moet beperken. Allereerst komen hiervoor de lijnen op en in Indië

in aanmerking. Wordt echter de wereldscheepvaart onder één leidende hand geplaatst, dan zal ook het oogenblik gekomen zijn om de vaart buiten de geregelde lijnen slechts aan behoefte-bevrediging dienstbaar te maken. Tot zoolang zal de staat de wilde vaart echter in particuliere handen moeten laten. Zwakkere vormen van ingrijpen, zooals vrachtprijsregelingen, opvordering en dergelijke kunnen wellicht ook hier al toepassing vinden. Ook bij de binnenvaart komen voor overname allereerst de vaste lijnen in aanmerking, daarnaast zullen ook de schepen en schuiten, die aan bepaalde te socialiseeren bedrijven behooren, overgenomen moeten worden. De overige binnenschipperij moet geleidelijk georganiseerd worden, door de vaste lijnen uit te breiden, de reederijen over te nemen en te pogen de gevestigde eigen schippers te bewegen in dienst der gemeenschap te treden.

Ten opzichte van de Rijnvaart moet alleen de Nederlandsche vaart, te beginnen met de reederijen, worden gesocialiseerd.

Dat spoor- en tramwegen kunnen en moeten worden genaast, wordt niet meer ernstig betwijfeld. Zuiver locale netten kunnen door de gemeenten geëxploiteerd worden.

Het geheele verkeerswezen (inclusief post-, telegraaf-, telefoon- en vliegdienst) moet komen onder de leiding van een autonoom publiekrechtelijk lichaam: het Vervoerschap. Aan het hoofd daarvan staat een Raad van Vervoer, waarin ook de verbruikers en de gemeenschap vertegenwoordigd moeten zijn. Deze raad heeft zoowel verordenende, beheers- en contrôlebevoegdheden als de zorg voor het onderhoud van water- en spoorwegen.

Aldus zal na een moeizaam en langdurig proces de gedecentraliseerde wanorde van het kapitalisme door de gecentraliseerde orde van de socialisatie worden vervangen.

Een grondige afzonderlijke bespreking vindt ook het *bankwezen.* In socialistische kringen was de ontwikkeling van het bankwezen, die de laatste kwarteeuw tot toenemende centralisatie en beheersching van gansche industrietakken leidde, steeds met veel aandacht gevolgd. [1]) De conclusie lag voor de hand, dat het socialiseeren van dezen vitalen bedrijfstak op een gemakkelijk doorvoer-

---

[1]) Een voortreffelijk geschrift hierover werd geleverd door den Oostenrijkschen Marxist *Hilferding:* „Das Finanzkapital". Voor Nederland behandelde *F. M. Wibaut* dit vraagstuk.

bare wijze een belangrijk deel van het bedrijfsleven in handen van den staat zou brengen. Ook *Hilferding* meende dit in zijn boek. *Lenin* paste het denkbeeld onmiddellijk toe. Des te verdienstelijker mag het heeten, dat het rapport op zeer deugdelijke gronden het gevaarlijke en ondoeltreffende van zulk een politiek aantoont. Het betoog berust op de volgende overwegingen:

„Zoo lang niet tot socialisatie der export-industrieën kan worden overgegaan, is een volledige socialisatie van het bankwezen onmogelijk wegens de taak, die de banken, bij het financieren en bevorderen der exportnijverheid vervullen. De beteekenis van dit gedeelte van den werkkring der banken wordt grooter, naarmate de binnenlandsche markt van een land beperkter is en de nijverheid voor haar afzet dus meer op de wereldmarkt is aangewezen. In Nederland met zijn naar verhouding kleine bevolking is dit in hooge mate het geval en drukt de verhouding tusschen exporthandel en exportnijverheid eenerzijds en bankkapitaal anderzijds in toenemende mate haar stempel op het bankwezen.

„Ook het feit, dat het bankwezen voor een groot deel een internationaal karakter heeft, in zooverre het door middel van filialen etc. elders dan in het eigen land pleegt te worden uitgeoefend, staat in het tegenwoordig stadium der ontwikkeling naar een socialistische samenleving aan een volledige socialisatie der banken in den weg. Deze zou slechts kunnen geschieden, indien de socialisatie internationaal kan worden doorgevoerd, wat echter reeds een verder stadium der ontwikkeling naar de socialistische samenleving veronderstelt, dan waarin wij ons thans bevinden. Voorts vermindert de beteekenis van het bankwezen en daarmee van zijn socialisatie, naarmate het particuliere bedrijfsleven, waardoor het bankbedrijf gevoed wordt, voor een gesocialiseerd bedrijf plaats maakt.

„Volledige socialisatie van het bankbedrijf in Nederland is bovendien onmogelijk wegens de onoplosbare moeilijkheden ten aanzien van het gemengde bedrijf der groote kultuurbanken.

„Ook als een volledige socialisatie van het bankwezen mogelijk zou zijn, dan ware het nochtans niet wenschelijk hiertoe dadelijk over te gaan, omdat de banken grootendeels niet met eigen middelen werken, doch met geld, dat hun op korten termijn door derden is toevertrouwd, zoodat een plotselinge socialisatie tot ernstige verwikkelingen door krediet-onttrekking etc. aanleiding zou kunnen

geven, welke vermeden dienen te worden in een tijd, waarin de socialisatie van tal van andere bedrijven reeds hooge eischen zal stellen aan het organisatievermogen der arbeidersklasse.

„Daarentegen is het zeer wel mogelijk en tevens alleszins gewenscht, dat de staat zich voor het dekken der kredietbehoeften van de te socialiseeren bedrijven onafhankelijk maakt van het bankkapitaal, door het stichten eener eigen bankorganisatie, waarvoor de tegenwoordige Rijkspostspaarbank als grondslag kan dienen. Deze instelling zou geleidelijk een zeer belangrijke functie op de kredietmarkt kunnen gaan uitoefenen, door het laten vervallen der beperkende bepalingen, die thans aan een uitbreiding van het bedrijf in den weg staan, alsmede door het gebruik maken van den voorsprong, dien ze zal kunnen verkrijgen boven de gewone kredietbanken door den bij haar gecentraliseerden chèque- en girodienst, het beheer der premie-reserves van eventueel te socialisseeren deelen van het verzekeringsbedrijf, etc.

„Ten aanzien der Nederlandsche Bank kan voorshands genoegen worden genomen met het voortbestaan van den tegenwoordigen toestand, mits waarborgen bestaan, dat deze instelling zich bij haar kredietverleening niet door overwegingen van politieken aard zal laten beïnvloeden".

Wij moeten wat de bespreking der overige bedrijfstakken betreft, volstaan met de practische conclusies te vermelden, waartoe de commissie kwam. Ook hierbij heeft ze blijkbaar gezocht naar oplossing van de bijzondere moeilijkheden, die zich bij elk bedrijf, tengevolge van zijn eigenaardige organisatie, afzetverhoudingen, belang voor de gemeenschap, enz. voordeden. Als voorbeelden dezer detaillistische behandeling noemen wij de suikerindustrie, de margarine-industrie en het kleedingbedrijf, voor welke industrieën zeer uiteenloopende voorstellen worden geformuleerd, gelijk uit het navolgend résumé kan blijken:

Wat de fundamenteele industrieën betreft is noodig:

a. Volledige onderbrenging van alle productie, transport, in- en uitvoer en distributie der steenkolen in een gesocialiseerd **gemeenschapsbedrijf,** dat ook de bruinkool en de turf hanteert.

b. Een **rijksmonopolie** voor de opwekking en hoogspanningsoverbrenging van electrischen stroom, met toewijzing der verdeeling aan gewesten en gemeenten.

c. **Centralisatie** der gasfabricage in eenige groote fabrieken en provinciale verdeeling door persgasbuizen.
d. Streeks- of gewestwijze watervoorziening.

Wat de voedselvoorziening betreft is noodig:

a. Voorshands, zoolang de wereldmarkt nog abnormaal is, handhaving van een volledig rijksgraanbedrijf; daarna, in elk geval, stichting van een **prijsregelend rijks-invoerbedrijf** voor graan, terwijl voor het overige de mogelijkheid van socialisatie van den graanhandel afhangt van de vorderingen der landbouwsocialisatie en van de internationale socialisatie-verhoudingen.
b. Socialisatie van eenige groote malerijen van voldoend vermogen voor de Nederlandsche broodmeelbehoeften.
c. Stichting van gemeentelijke of gewestelijke broodfabrieken en rationaliseering van het particulier bedrijf door stelselmatige concentratie.
d. Instelling van een rijks**inkoopmonopolie** voor melk, boter en kaas, welk bedrijf de melk verdeelt over melkconsumenten en melkbehoevende industrieën. Gemeentelijke melkcentrales en pasteuriseer-inrichtingen, althans in de steden.
e. **Verplichte kartelleering** der margarine-industrie met deelneming en onder contrôle van de gemeenschap.
f. Overbrenging der **speculatieve suikerfabrieken in een rijksbedrijf** en samenvoeging hiervan met de bestaande coöperatieve fabrieken **onder een centrale leiding.**
g. Vestiging van **een rijksbedrijf** voor de trawlervisscherij, dat de gemeentelijke distributiebedrijven tegen kostprijs voorziet en het overige veilt voor binnen- en buitenland.

Wat de kleedingvoorziening betreft is noodig:

a. Geleidelijke vorming van een overheidsbedrijf voor de katoenweverij en confectioneering van onderkleeding en huishoudgoederen. Stichting van een **rijksinkoopmonopolie** voor inlandsche wol. Socialisatie van de sajetspinnerij, tricotweverij, kousen- en wollendekenfabrieken. Stichting van een overheidsbedrijf voor de confectioneering van bovenkleeding. Distributie van de producten van gemeentewege met behulp der verbruikscoöperatie.
b. Vestiging van eenige groote rijksschoenfabrieken.

Wat het woningwezen betreft is noodig:

a. Gemeentelijke bouw en vereenigingsbouw van arbeiders- en middenstandswoningen. Onteigening van particuliere woningen tegen prijzen, gebaseerd op de huren bij het inwerkingtreden der Huurcommissiewet en met inachtneming van den staat van onderhoud. Huurprijsvereffening tusschen vóór den oorlog bestaande woningen en nieuwbouw. Exploitatie der woningen door gemeente of vereenigingen.
b. Stichting van een steenbakkersbedrijf van overheidswege voor de binnenlandsche behoefte. Prijsregelende rijkshandelsbedrijven voor hout, cement enz. Een rijksmonopolie voor schelpkalkproductie.

Wat de metaalindustrie betreft is noodig:

a. Een rijkshoogovenbedrijf.
b. Voorshands bevordering van de organisatie der metaalnijverheid in een verbond, dat rationeele inkoopen, productie en afzet nastreeft.
Wat de chemische industrieën betreft is noodig:
a. Geconcentreerde verwerking van de afvalproducten der gasfabricage in een gesocialiseerd bedrijf.
b. Overbrenging in overheidsbeheer van de kunstmestfabricage.
c. Overheidsbeheer van de lucifersfabrieken.
Wat den detailhandel betreft is noodig:
Distributie van artikelen van algemeen gebruik door gemeenten of geconcentreerde verbruikscoöperaties, mede door overneming van groote detailhandelbedrijven.

We hebben ons tot nu toe onthouden van het geven van een begripsbepaling van socialisatie. En met opzet. Eerst nu we het geheel van de ten gunste der socialisatie uitgebrachte rapporten overzien, is het mogelijk den inhoud van dit begrip doeltreffend samen te vatten. Het wezenlijke van socialisatie immers blijkt niet te bestaan in bepaalde, afzonderlijke politieke of economische maatregelen, die principieel verschillen van alles wat op hetzelfde terrein reeds ooit onder het kapitalisme geschiedde. Doelmatige samentrekking van bedrijven; naasting van ondernemingen; onteigening van onroerende goederen; staatserfrecht, medezeggenschap der arbeiders; — dit alles is op zichzelf genomen niet nieuw, noch specifiek socialistisch. Wel echter is dit hun samenhang als onderdeelen van een geheel van maatregelen, dat tot uitkomst moet hebben een economische orde, die in de groote lijnen van harèn opbouw van de tegenwoordige of liever van die van voor 1914 in overwegende mate verschilt. Treffend formuleert dan ook de S.D.A.P. commissie de socialisatie als: *doelbewuste vermaatschappelijking der voortbrenging.*

„Het is niet hetzelfde als socialisme. Het is de weg naar het socialisme. Het is zooveel als van het socialistische beginsel thans reeds verwezenlijkt kan worden. Het is een proces met verschillende fazen en als eindelijke uitkomst: het socialisme".

De strijd vóór en tegen de socialisatie zal in de komende jaren vooraan staan in het publieke leven van West-Europa. Immers — gelijk *Werner Sombart* het onlangs uitdrukte — door den oorlog en het bolsjewisme is het arbeidersvraagstuk met één slag in het centrum van het sociale leven geplaatst.

Juli 1920.

De Houtvoorziening van Nederl.-Indië

door

J. W. ZEEMAN.

In de voorjaarszitting 1920 van den Volksraad is bij de behandeling van de begrooting van het Departement van Landbouw, wederom de aandacht gevestigd op de gebrekkige houtvoorziening van Ned.-Indië en de daarmede in verband staande stijging der prijzen. Te vergeefs echter is getracht aan den regeeringsgemachtigde eene uiteenzetting te ontlokken van het standpunt der Regeering ten opzichte van het vraagstuk der Houtvoorziening, teneinde zekerheid te erlangen omtrent den weg, welken de Regeering daarin denkt te volgen en de maatregelen, welke zij in verband daarmede denkt te nemen. Het antwoord van den regeeringsgemachtigde op de vragen en opmerkingen in den Volksraad geuit, is zeer vaag geweest. Wel eenige aanwijzingen in zeer algemeenen zin gehouden, dat de Regeering het particulier initiatief niet in den weg wil staan en dat zij verder al het mogelijke zal doen om de houtproductie te vermeerderen, een breede, het geheele vraagstuk der houtvoorziening bestrijkende uiteenzetting, kon van de Regeering niet verkregen worden. Eene zoodanige uiteenzetting, waardoor het principieele van het vraagstuk voor goed uit de discussiën zou kunnen verdwijnen, welke den belanghebbenden en belangstellenden de overtuiging zoude schenken, dat aan alle zijden van het vraagstuk recht was wedervaren en waaruit zou blijken, dat de richting was vastgelegd, welke thans als de beste en practisch bereikbare moet worden aangemerkt, kan en mag echter niet uitblijven. Het lijdt m.i. geen twijfel, dat in den Volksraad telkens en telkens weer op dit onderwerp zal worden

teruggekomen, totdat de Regeering zich eindelijk zal vermannen om het vraagstuk in zijn geheelen omvang onder de oogen te zien en voor hare motieven en conclusiën ruiterlijk zal durven uitkomen.

In dit opstel wil schrijver trachten een bijdrage te leveren tot het vastleggen van een gezonde, logische, aan den geest van den tijd en aan de tijdsomstandigheden beantwoordende houtvoorzieningspolitiek.

Dat de houtvoorziening inderdaad een probleem vormt, zal wel door niemand ontkend worden. Door groote en kleine verbruikers, die wat hoeveelheid betreft, dikwijls teleurgesteld moeten worden en wat prijs betreft, worden gebrandschat, zeker niet. Dat gebruikers zich in arren moede tot de Regeering wenden met de verzoeken om meer hout en lagere prijzen is dus begrijpelijk. Edoch, de Regeering is niet in staat om in dezen toestand verandering te brengen. De normale aankap van djatihout is welhaast op zijn maximum en wordt begrensd eenerzijds door het volgens de regelen der boschtechnische wetenschap vastgestelde, toe te laten kwantum, dat gekapt mag worden, anderzijds door het beschikbare werkvolk.

Het toe te laten kwantum kan niet belangrijk overschreden worden zonder gevaar van vernietiging van het boschkapitaal, kappers zijn niet uit den grond te stampen, zoodat eene belangrijke vermeerdering van den djatihoutoogst, zoo belangrijk, dat de schaarschte daardoor wordt opgeheven, niet te verwachten is.

Het eenige middel is de invoer van hout, hetzij van de Buitenbezittingen, hetzij van elders. Het hout van de Buitenbezittingen kan echter slechts ingevoerd worden bij hooge djatihoutprijzen, primo, omdat de kwaliteit van djatihout en wildhout zeer veel verschilt en secundo, omdat de vrachten en andere kosten zeer hoog zijn en dus zwaar drukken op het lager geprijsde hout. Dat er hout van elders aan te voeren zoude zijn tegen prijzen, belangrijk beneden die van inheemsche soorten, is twijfelachtig, omdat overal in de wereld de vraag naar hout groot is en de prijzen dus hoog zijn. Het vooruitzicht voor verbruikers om spoedig meer hout tegen lagere prijzen te kunnen koopen, is dus verre van gunstig. Een middel, dat effect zou kunnen hebben, ligt in hun eigen handen, d.w.z. dat zij minder moeten verbruiken. Evenwel, de krachtige ontwikkeling van het bedrijfsleven in Indië stelt haar

eischen en het zou kortzichtig zijn aan deze eischen te kort te doen uit verkeerd begrepen zuinigheid. De gebruiker zal dus voorloopig hooge prijzen moeten blijven betalen; hij kan zich slechts troosten met de overweging, dat hooge prijzen den houthandel zullen stimuleeren tot het zoeken van nieuwe houtvoorraden op de Buitenbezittingen, zoodat het kwaad van heden het geneesmiddel voor de toekomst inhoudt.

Wanneer dus gebruikers zich wenden tot de Regeering ter verkrijging van meer djatihout, dan ware het m.i. beter indien zij aandrongen op het doen opsporen en exploiteeren van nieuwe boschvoorraden, in plaats van aan te dringen op bijzondere maatregelen ter voorziening in hunne behoefte, welke aan den toch al niet te ruimen djatihoutvoorraad op Java steeds hoogere eischen stelt.

Inderdaad is de toestand thans van dien aard, dat het vraagstuk der houtvoorziening grondig onder de oogen gezien moet worden, teneinde een gedragslijn vast te stellen, volgens welke, zij het ook niet onmiddellijk, dan toch in de naaste toekomst de blijvende voorziening in de houtbehoeften van Indië bereikt zal kunnen worden.

Het vaststellen dezer gedragslijn kan alleen door de Regeering geschieden, omdat de bosschen in Indië zijn staatseigendom — bosschen in particulier bezit zijn groote uitzonderingen, terwijl over bosschen, in niet onder direct bestuur staande gebieden, niet zonder medewerking en goedkeuring der Regeering kan worden beschikt. Practisch zijn dus de bosschen van Indië staatseigendom. De Regeering kan de houtvoorziening beheerschen en een gezonde houtvoorzienigspolitiek kan en moet dus van haar gevorderd worden. — Wanneer thans de houtvoorziening niet aan de behoeften voldoet, dan ligt de oorzaak daarvan zeker voor een deel in de tijdsomstandigheden, als gevolg der gebeurtenissen van de laatste zes jaren. Dat de Regeering de ontwikkeling der gebeurtenissen had moeten voorzien, zal wel niemand eischen. Wie heeft die kunnen voorzien met zooveel zekerheid, dat de toestand van heden geheel te vermijden ware geweest? Evenwel, deze erkenning mag niet worden gebruikt als de post, waarop de tekortkomingen van de Regeering en alle andere organen, welke aan de houtvoorziening medewerken, worden afgeschreven en evenmin als de kapstok, waaraan maatregelen tot herstel en verbetering van den toestand

worden opgehangen. Niet alleen de Regeering, maar ook hare organen en het particuliere initiatief hebben een taak te vervullen in de houtvoorziening. Welke is die taak? hoe is die tot nog toe vervuld? wie of welke organen zullen in het vervolg aan de houtvoorziening moeten medewerken? hoe zal die samenwerking in het vervolg verdeeld moeten worden?

De beantwoording dezer vragen zal ons kunnen voeren tot een inzicht in de eischen der houtvoorziening — het bepalen van een logische, gezonde houtvoorzieningspolitiek en tot een juiste omschrijving van de taak, welke elk betrokken orgaan daarin te vervullen heeft.

In de eerste plaats, wat is de taak der Regeering als eigenaresse van de bosschen in Nederlandsch-Indië? Deze is vierderlei, te weten:

1e. het instandhouden van het boschbezit, dat een belangrijk deel vormt van het gemeenschapsvermogen. Men zou dit kunnen noemen de huisvaderlijke zorg voor het gemeenschapsvermogen.

2e. het ter beschikking stellen van de gemeenschap, van de inkomsten in natura van dit vermogen, m. a. w. de sociale voorzorg ter voorziening in de behoefte der gemeenschap.

3e. het bereikbaar en gereed maken voor de exploitatie van het boschbezit, m.a.w. de bevordering van de economische ontwikkeling van Nederlandsch-Indië.

4e. het verwerven van geldelijk voordeel uit het boschbezit voor zoover dit niet tekort doet aan de verrichtingen sub 1, 2 en 3, m.a.w. het behartigen van de fiskale belangen.

De zorg voor de vervulling van deze taak ressorteert onder het departement van Landbouw, Nijverheid en Handel. Voor de uitvoering ervan beschikt dit departement over den Dienst van het Boschwezen. Eene behandeling van de gestie der Regeering is dus onvermijdelijk een critiek op de handelingen van dit departement en op die van den Dienst van het Boschwezen.

Het gedeelte van de Regeeringstaak sub 1 genoemd, omvat den boschtechnischen arbeid, voor de uitvoering waarvan de Dienst van het Boschwezen in de eerste plaats geroepen is. Wat Java betreft, verricht het Boschwezen dien arbeid met ernst, toewijding en kennis. Ofschoon ik mij geen autoriteit op dit gebied kan aanmatigen, verwacht ik toch geen tegenspraak, wanneer ik zeg, dat het

Boschwezen op Java getoond heeft voor deze taak volkomen berekend te zijn.

Wenden wij echter onze blikken naar de Buitenbezittingen, dan kunnen wij slechts hier en daar de allereerste teekenen ontdekken van de ontwakende belangstelling van het Boschwezen voor het boschbezit buiten Java. Practisch is er buiten Java niets verricht, noch tot vastlegging van de boscharealen, noch tot inventarisatie van die arealen, noch tot het gereedmaken van bosschen voor de exploitatie. Het is zeer begrijpelijk, dat deze arbeid op den achtergrond is gebleven. De inrichting der djatibosschen op Java opende bij de invoering van het Boschreglement van 1897 een nieuw arbeidsveld voor de ambtenaren van het Boschwezen, waardoor hunne boschtechnische opleiding tot haar volle recht kon komen en waardoor hun de gelegenheid werd geboden om het aanzien van hun diensttak te verhoogen en den dienst te maken tot een invloedrijk en machtig orgaan in de bestuursorganisatie van Ned.-Indië. Van deze gelegenheid is door de ambtenaren van het Boschwezen ten volle en met succes gebruik gemaakt. Het Boschwezen is zelfs verder en te ver gegaan, door zich te begeven op een gebied, dat niet tot het arbeidsveld van dien dienst behoort, namelijk de houtdistributie. Een en ander heeft tengevolge dat de moeilijke en veeleischende arbeid op de Buitenbezittingen werd verwaarloosd. Alle krachten en alle geldmiddelen werden op de inrichting en het beheer der djatibosschen geconcentreerd, zoodat voor de Buitenbezittingen geen personeel kon worden beschikbaar gesteld en er dus ook geen geld behoefde te worden uitgegeven voor niet dadelijk productieven arbeid. De overschotten van den Dienst van het Boschwezen bleven dientengevolge zoo groot mogelijk. Deze ontwikkeling van de werkzaamheden van het Boschwezen is zeer verklaarbaar, vooral ook van menschelijk standpunt. Behalve op boschtechnisch gebied wilde het Boschwezen het beheer van het staatseigendom tot een financieel succes maken en daarin is het Boschwezen dan ook geslaagd, doch ook niet meer dan financieel, met terugstelling echter van sociale en economische belangen. De dienst van het Boschwezen is dientengevolge een belangrijke bron van inkomsten geworden voor de staatshuishouding, waardoor de positie van dien diensttak zeer is versterkt, terwijl deze meerdere appreciatie ook aan het corps ambtenaren ten goede komt.

Op het gebied der houtdistributie, waarop het Boschwezen zich ten onrechte heeft begeven, kan het echter noch door opleiding, noch door ervaring zich eenige autoriteit toeëigenen. De grens van de bemoeiingen van het Boschwezen is door het Boschwezen zelf getrokken, (beter gezegd, niet getrokken, doch ook niet door de Regeering). Daarin ligt de tekortkoming van de Regeering; het Boschwezen is vrij gelaten om zijn eigen weg te volgen en heeft een weg gevolgd, welke niet die was van de Regeering. Hoe dit mogelijk was. 1°. Door de groote macht, welke aan het Boschwezen bij het boschreglement van 1897 is toegekend en 2°. door de toenmalige bestuursverhoudingen en tijdsomstandigheden.

Noch wijlen prof. Treub, wien groote kennis, gepaard aan ruimte van blik, door niemand ontzegd zal worden, noch de heer Lovink, die met een reputatie van flinkheid naar Indië kwam, hebben het Boschwezen in bedwang kunnen houden. Ons bestuursorganisme was een hermetisch gesloten huis, waarin men slechts door min of meer toevallige omstandigheden een blik kan werpen. Een middel om de Regeering tot spreken te dwingen, stond den particulier niet ten dienste. Zoo is het kunnen gebeuren, dat het Boschwezen jaren lang zijn eigen weg is gegaan, wel bestookt, doch onverstoord, bewust van zijn macht, welke weg mede gevoerd heeft tot den onbevredigenden toestand, waarin de houtvoorziening van Nederlandsch-Indië thans verkeert.

Het tweede deel van de taak der Regeering omvat de zorg voor de voorziening van de gemeenschap met hout voor handel en bedrijf. Op de Buitenbezittingen heeft de zorg van de Regeering zich moeten bepalen tot incidenteele maatregelen. Bij gebrek aan een rationeelen grondslag kon geen vooruitziende houtvoorzieningspolitiek gevolgd worden. Door het verleenen van kapvergunningen, concessies, preferentierechten, door het sluiten van leveringscontracten, het verlengen van concessies, en het verleenen van andere faciliteiten, heeft de Regeering zonder twijfel gedaan, wat zij onder de huidige omstandigheden doen kon. Deze steun aan en opwekking van het particulier initiatief verdient waardeering, evenwel aan den eisch van een vooruitziende voorzorg voor de houtvoorziening van Ned.-Indië voldoen deze maatregelen niet. Weliswaar is de hoeveelheid hout, welke thans van de Buitenbezittingen op Java wordt ingevoerd belangrijk toegenomen, maar voor een groot deel mag op dien invoer als blijvende factor in de

houtvoorziening niet worden gerekend. Slechts enkele ondernemers hebben zich voorgoed op de Buitenbezittingen gevestigd; de moeilijkheden, welke zij bij de ontwikkeling hunner bedrijven ondervinden, kunnen slechts een langzame toename der productiën doen verwachten. Het meerendeel van den invoer is in handen van personen, die het hout van de bevolking opkoopen of in kapvergunningen doen kappen. Deze houtwinning kan en zal gestaakt worden, zoodra eene eenigszins belangrijke daling in de prijzen plaats vindt. De houtinvoer regelt zich hier naar den prijs; zoodat de groote daling in den prijs wordt tegengehouden door onmiddellijke reguleering van den invoer. Voorraden, welke de schommelingen in het gebruik kunnen absorbeeren en abnormale prijsstijging kunnen voorkomen, worden door bovenbedoelde ondernemers niet gemaakt. De invoer van de Buitenbezittingen is bovendien afkomstig van roofkap, welke bij langdurige voortzetting het boschkapitaal ernstig moet aantasten en de houtvoorziening voor de toekomst in gevaar brengen.

Deze toestanden zijn langzamerhand gegroeid en vormen een stadium in het ontwikkelingsproces van het houtbedrijf op de Buitenbezittingen. De proporties, welke thans echter die exploitatiewijze dreigt aan te nemen, teneinde in de toenemende behoeften van Indië te voorzien, dwingen tot een belangrijk sneller tempo in het nemen van maatregelen tot het behoud van het boschkapitaal en tot voorzichtige en economische exploitatie van het boschbezit.

Over het algemeen wordt aangenomen, dat Indië een houtrijk land is, zekerheid bestaat daaromtrent niet. Wat Java betreft, is het zeker, dat de opbrengst der djatibosschen de binnenlandsche houtbehoefte niet kan dekken. (De Houtbalans van Java — Tectona Juni 1920).

Hoe het daarmede, niet voor het oogenblik, maar vooral met het oog op de snelle ontwikkeling der Buitenbezittingen, op die overige eilanden gesteld zal zijn, daaromtrent tasten wij nog geheel in het duister.

Is dus de houtvoorziening, wat de Buitenbezittingen betreft, overgelaten geworden aan de speculatieve exploitatie van tallooze meer en minder serieuze houthandelaren en aan enkele ondernemers, die den moed gehad hebben de vele moeilijkheden te trotseeren en een blijvend bedrijf te vestigen, niet alzoo op Java, waar

de inrichting en exploitatie der djatibosschen door het Boschwezen met voorliefde werd uitgevoerd.

In het bosch- en dienstreglement komen twee bepalingen voor, welke de houtvoorziening op Java in banen hebben geleid, welke tenslotte gevoerd hebben tot den huidigen toestand, althans dien toestand zeer hebben geaccentreerd. De bepalingen zijn vervat in art. 5—14 van dit reglement en behelzen. 1°. dat de Gouvernementsdjatibosschen zullen worden ingericht, 2°. dat de exploitatie in de ingerichte djatibosschen slechts bij uitzondering zal geschieden door aannemers. Hierdoor werd het doodvonnis geveld over de particuliere exploitatie, zooals die tot nog toe gedreven was. Geen onmiddellijke executie, maar een langzame bloedaftapping, die ten slotte den dood tengevolge moest hebben.

Al naarmate de inrichting der djatibosschen vorderde, werden de particuliere aannemers uit de bosschen verdrongen en niet alleen uit de ingerichte bosschen, maar ook uit de niet ingerichte, ofschoon dit aanvankelijk in strijd was met het reglement. Later is deze verkorting van het uitdrijvingsprocess door reglementswijziging gesanctioneerd. Deze uitdrijving was o.m. het doel en de logische consequentie van de bij het reglement van 1897 ingevoerde hervorming.

De exploitanten zijn geen oogenblik in twijfel geweest omtrent de consequenties van die hervorming. Vanaf de invoering in 1897 hebben zij dan ook den strijd om het bestaan met het Boschwezen gestreden.

Nu eens in felle oppositie, dan weer eens trachtende een modus vivendi te vinden, doch nimmer met blijvend succes, want een duurzame bedrijfszekerheid is niet bereikt kunnen worden. Gedurende dien tijd heeft het Boschwezen zijn eigen weg kunnen gaan.

Het eigenlijke aandeel van het Boschwezen in de taak der houtvoorziening, namelijk om in verband met de boschtechnische eischen van een goed boschbeheer, de grootst mogelijke opbrengst van de bosschen ter beschikking van de gemeenschap te stellen, kan aan het Boschwezen worden toevertrouwd. Dit was dien diensttak echter niet genoeg, de wijze van verkoop, de distributie, de handel vooral, de houtvervreemdingspolitiek, zooals dit door de ambtenaren van het Boschwezen wordt genoemd, geniet de bijzondere belangstelling van dien Diensttak.

Een goede kijk op de opvattingen onder het corps ambtenaren van het Boschwezen, omtrent handel en de wijze waarop die gedreven moet worden en omtrent de plaats welke volgens het oordeel van dat corps de handel in de houtdistributie moet innemen, geeft het verslag van de 10e vergadering van hunne Vereeniging op 21 en 22 October 1919 te Djocja gehouden.

Het zou mij te ver voeren om hier het in die vergadering aan de orde gestelde onderwerp te bespreken. Ik meen te kunnen volstaan met een karakteriseering van den tegenwoordigen toestand, voor een groot deel uitvloeisel van de gestie van het Boschwezen.

De groote vraag naar hout en de daarmede gepaard gaande prijsstijging, welke voornamelijk in den loop van 1919 is ontstaan en zich thans een critieken toestand heeft ontwikkeld, was te voorzien; te vermijden was deze situatie niet, maar wel was het mogelijk geweest door een vooruitziende houtvoorzieningspolitiek den toestand te beheerschen en de abnormale verhoudingen in de houtdistributie te voorkomen, althans te temperen.

Ongelukkigerwijze heeft de gestie van het Boschwezen ertoe bij gedragen om den toestand te verscherpen. In 1914 werd onder invloed van den oorlogstoestand, de kap in eigen beheer door het Boschwezen belangrijk ingekrompen, in 1915 was de houtoogst van het Boschwezen ver beneden het normale, in 1916 begon weer de stijging, in 1917 was de houtoogst belangrijk gestegen, doch nog steeds niet normaal, in 1918 en 1919 is de houtoogst weer achteruitgegaan en bleef in het laatste jaar ruim 30 % onder het normale. Het Boschwezen stelde zich op het standpunt, dat waar er niet te verkoopen was, behoefde er ook niet gekapt te worden — een zuivere fiskale overweging — waarvan de consequentie blijkbaar niet werd voorzien. Het Boschwezen wilde wel de distributie beheerschen, maar de consequenties van het ingrijpen in deze sociale functie heeft het Boschwezen geweigerd te aanvaarden. Een verkeerde houding in meerderlei opzicht. Boschtechnisch nam het Boschwezen een uiterst gevaarlijken maatregel en wanneer het thans de gevolgen overziet, dan moet het bosch-technisch geweten van het Boschwezen zich niet geheel zuiver voelen. Dit is echter voor mij verboden terrein.

Sociaal was de maatregel niet te verdedigen en bij breedere houtvoorzieningspolitiek ware deze maatregel onnoodig geweest. Het Boschwezen was plotseling gevangen in een situatie, waarin niet

te verkoopen viel. Ware het hout vroeger voor de velling verkocht aan exploitanten onder behoorlijk strenge bepaling, wat de velling en bewerking betreft, waren de grootere exploitanten niet gereduceerd tot eene positie, waarin zij financieel uiterst voorzichtig moesten zijn, had het Boschwezen de jaarlijksche houtopbrengst niet versnipperd over een groot aantal kleine koopers, die geen steun willen en kunnen verleenen in moeilijke tijden, dan zouden kapitaalkrachtige en credietwaardige exploitanten den voorraad in handen hebben gehad, dan zou de exploitatie niet, of zeker niet op zulk een ingrijpende wijze zijn stopgezet, dan zouden financieele bezwaren met behulp van financieele instellingen te overbruggen zijn geweest, zooals dit in de suiker, de koffie en in andere cultures het geval is geweest en de exploitatie had nagenoeg normaal kunnen verloopen.

Het tekort in de houtoogst, dat dientengevolge ontstaan is, bedraagt ten naaste bij een jaarproductie zonder vooruitzicht, dat dit in te halen is. Het werkvolk, dat naar huis gestuurd werd, kwam slechts langzaam terug, de loonen zijn niet bijtijds verhoogd, zoodat het gebrek aan arbeidskrachten niet spoedig aan te vullen was. Wanneer men bedenkt, wat een meerdere houtvoorraad van ± 250.000 M^3 in 1919 beteekend zou hebben, dan kan m.i. de fiskale maatregel niet anders dan een sociaal economische blunder worden genoemd.

De houtschaarschte is dus zeer geaccentueerd door de gestie van het Boschwezen. Niettemin werd voortgegaan met de versnippering in den verkoop. Met de stijging der prijzen zijn talrijke koopers als uit den grond verrezen en de prijzen worden verder en verder opgedreven. Concurrentie is een verouderd begrip geworden. Prijs is een factor van minder belang. De eerste vraag is: is er hout? de prijs is geen punt van discussie meer. Stapelplaatsleveringen, grootere en kleinere partijen, wisselen een of meermalen van hand voordat zij den gebruiker bereiken en het is op het oogenblik niet te voorzien, waar de stijging zal ophouden. Voorraden, die tegemoetkomen aan meer of mindere vraag en een correctief zijn voor te groote prijsschommelingen, worden niet gevormd. De voorzichtigheid gebiedt den handel de voorraden niet te groot te houden, teneinde het risico van verliezen bij een prijsdaling, dat steeds grooter wordt naarmate de prijzen stijgen, zoo

klein mogelijk te maken. Voorloopig zal het prijsniveau wel schommelen, maar niet belangrijk dalen, een grootere houtoogst van het Boschwezen zal daarin geen groote wijziging brengen en alvorens die grootere houtoogst invloed kan uitoefenen, is er veel kans, dat een nieuwe gebeurtenis, b.v. een financieele crisis, het Boschwezen voor hetzelfde probleem zal plaatsen als in 1914.

Merkwaardig is, dat het Boschwezen zijn eigen weg heeft kunnen volgen tegen de opvattingen der Regeering in. De vorige Regeering had duidelijk en onomwonden te kennen gegeven, dat de handel de taak was van den particulier, niet van het Boschwezen. Hoe het Boschwezen dit opgevat heeft, blijkt duidelijk uit het verslag van de vergadering van ambtenaren van het boschwezen, bovenvermeld. Inderdaad heeft de Regeering maatregelen genomen om aan hare opvattingen uitvoering te doen geven. Hoe door het Boschwezen daarin is gewerkt en tegengewerkt, om geen sterker uitdrukking te gebruiken, is aan insiders voldoende bekend; daaraan publiciteit te geven is niet noodig. In het vorige jaar heeft de Regeering met meer kracht de maatregelen doorgezet, doch te laat de toestanden hadden zich reeds zoodanig geaccentueerd, dat het effect daarvan uiterst gering is geweest. Het Boschwezen heeft zich de kleinere handelaren aangetrokken, de Regeering wilde ook aan de grooteren een bestaan gunnen.

De verminderde hoeveelheid hout, welke ten verkoop werd aangeboden, noopte de kleine handelaren zich te vereenigen, zoodat de groote kavelingen en de stapelplaatsleveringen, welke voor de groote handelaren werden gevormd, door combinaties van kleinere en grootere handelaren met gebruikers werden gekocht en even begeerenswaardige objecten blijken te zijn voor hen als voor de grootere handelaren.

De goede bedoelingen der Regeering zijn op niets uitgeloopen. Geen houtvoorzieningspolitiek zal gevoerd kunnen worden, zoolang het Boschwezen zal kunnen manipuleeren met den houtoogst en invloed kan uitoefenen op de distributie.

Behalve de versnippering van het in eigen beheer gekapte hout, is het Boschwezen nog een stap verder gegaan op het gebied der houtdistributie. Brandhoutleveringen werden door het Boschwezen zelf aangenomen, de dwarsliggerleveringen, welke de exploitanten door gebrek aan hout op stam niet meer konden uitvoeren, en

waarvoor geen materiaal op de venduties te koopen is, omdat het Boschwezen geen dwarsliggers wilde kappen, moesten tenslotte toch door het Boschwezen worden uitgevoerd. Wat den exploitanten stelselmatig onmogelijk werd gemaakt, wordt thans door het Boschwezen gedaan. Ook andere leveringen worden door het Boschwezen aangenomen, daardoor telkens het gebied verkleinend, waarop de houthandel zich kan bewegen.

Dat deze leveringen niet ten genoege van de gebruikers worden uitgevoerd, zal ook het Boschwezen niet ontkennen. De actie der spoor- en tramwegmaatschappijen, teneinde hunne brandstofvoorziening te verzekeren, is daar om het te bewijzen.

Behalve, dat het Boschwezen niet bij machte is geweest om de taak der distributie van het hout, van den houthandel over te nemen, heeft de gestie van dien diensttak bedenkelijke gevolgen gehad voor de economische ontwikkeling van Indië, wat betreft het houtbedrijf. Hiermede zijn wij gekomen tot het derde deel van de taak der Regeering: het bevorderen van de economische ontwikkeling van Nederlandsch-Indië.

De zes jaren welke thans achter ons liggen hebben zeer duidelijk in het licht gesteld, hoever Indië in economisch opzicht ten achter is gebleven en hoe sterk de toekomst van Indië beheerscht wordt door de mate zijner economische onafhankelijkheid.

De vrede van Versailles heeft niet de toenadering en goeden wil tusschen naties gebracht, welke de strijders voor eene wereld-c:de gegrond op internationaal recht en gerechtigdheid, implicite moesten nastreven. — Zeker niet op economisch en commercieel gebied. Indien iets, dan is het nationaal egoïsme op dat gebied sterker dan ooit op den voorgrond getreden. — In den benarden financieelen toestand waarin alle deelnemers aan den oorlog zich thans bevinden, de een meer de andere minder, is het motto „ieder voor zich, God voor ons allen" de richtsnoer geworden voor de economische en handelspolitiek dier natiën. Te midden van deze zelfzuchtige atmosfeer zal ook Indië er op bedacht moeten zijn zich zelf zooveel mogelijk te helpen; de ontginning van den grond en de winning of exploitatie van de grondstoffen, zullen daarvoor in de eerste plaats in aanmerking moeten komen. Onder de grondstoffen neemt ook het hout een voorname plaats in. Zooals hierboven reeds is gereleveerd, is op het gebied van de exploratie en

exploitatie van de boschgebieden buiten Java nog weinig verricht. De Regeering in casu het Boschwezen heeft zich deze uiterst belangrijke taak nog weinig aangetrokken. Het particulier initiatief heeft van zelf sprekend zich bepaald tot exploratie van objecten, waarvan op mindere of meerdere betrouwbare gegevens te verwachten was dat exploiteerbaar bosch aanwezig zouden zijn. De exploitaties welke inderdaad in bedrijf zijn gekomen, konden slechts worden doorgezet door ondernemers die in hun Javabedrijf een bron van inkomsten hadden, welke hun toeliet de eerste onproductieve periode van exploreeren, inrichten, in bedrijf stellen en experimenteeren grootendeels uit eigen middelen te financieren. De ondernemingen zonder die steun, zijn te gronde gegaan. Een feit is het dat slechts enkele (twee) ondernemingen op 't oogenblik in bedrijf zijn welke een blijvend aandeel in de houtvoorziening zullen hebben, overigens hebben de houthandelaren in Indië het niet gewaagd de risico's aan den opzet van zulke bedrijven verbonden op zich te nemen. Ook het buitenland heeft zich tot nog toe afzijdig gehouden; de eenige keer dat eene buitenlandsche maatschappij zich met Indische ondernemers aan eene zoodanige onderneming heeft gewaagd is dit eveneens op eene mislukking uitgeloopen.

De moeilijkheden welke bij het entameeren van ondernemingen op de Buitenbezittingen overwonnen moeten worden zijn dan ook niet gering. Goede bosschen liggen niet in dicht bevolkte streken, daar zijn de bosschen grootendeels reeds uitgeroofd. Exploitaties vinden dus plaats in schaarsch of niet bewoonde streken, het is zelden dat een homogeen bosch gevonden wordt. Meestal zijn de voorkomende houtsoorten legio — zoodat het uitzoeken van een bosch met een houtbestand dat zoowel wat dichtheid als wat samenstelling betreft exploiteerbaar is, zeker geen eenvoudig werk is. Het vastleggen der grenzen van de boscharealen, de opmeting en kaarteering van het terrein (goede houtsoorten komen veelal op geaccidenteerd terrein voor); het onderzoek der afvoermogelijkheden etc. etc. zijn tijdroovend en eischen veel van het uithoudingsvermogen van het personeel. Wanneer deze werkzaamheden zoodanig worden uitgevoerd dat zij betrouwbare gegevens leveren — voor het exploitatieplan en den financieelen opzet der onderneming, dan wordt daarvoor vereischt een staf van goed geoefend en goed betaald personeel. Dat de kosten van eene goede exploratie

belangrijk zijn behoeft m.i. geen betoog —, zij belasten de waarde van de concessie en kunnen slechts in een reeks van jaren worden geamortiseerd. Daarna komt dan nog de tijd van bouwen en inbedrijfstelling, welke eveneens een tijd is van geld uitgeven zonder inkomsten. Hoe staan de houthandel en de exploitanten, in 't algemeen het houtbedrijf, in Indië tegenover deze taak op de Buitenbezittingen.

De geschiedenis van het houtbedrijf in Indië is zeer kort samen te vatten. Na eene periode van proefnemingen van allerlei aard — staatsexploitatie — gemengde exploitatie — particuliere exploitatie — was er ten slotte een houtbedrijf van particulieren ontstaan, dat zich staande kon houden. Nauwelijks was het zoover gekomen of de Regeering begon te ondermijnen wat zoo moeizaam was opgebouwd. Het Boschreglement van 1897 gaf aan het Boschwezen daartoe de macht en dat daarvan een ruim gebruik werd gemaakt is hierboven reeds vermeld — scheiding van handel en bedrijf, het bevorderen van den zuiveren handel (terminologie van het Boschwezen) het uitdrijven der particuliere exploitanten was de leuze van het Boschwezen. In 1903 kwam de Regeering de exploitanten te hulp, die door diverse gebeurtenissen en omstandigheden in eene gevaarlijke positie waren gekomen. Het Boschwezen heeft zich fel gekant tegen die hulp, en menig deskundige en ondeskundige heeft uitgerekend hoeveel geld het Gouvernement daarbij heeft verloren. Dat die tegemoetkoming de noodige financieele kracht heeft gegeven om een ernstig begin te maken, met een behoorlijke en blijvende exploitatie van bosschen op de buitenbezittingen, wordt daarbij buiten beschouwing gelaten. Tegen het einde van den termijn waarover de hulp der Regeering zich uitstrekte (1913|14) werd door het Boschwezen de actie tegen de particuliere exploitatie met vernieuwden ijver voortgezet. Inderdaad is thans het punt bereikt dat de particuliere exploitatie zoodanig is beperkt, dat daarin geen grondslag voor een houtbedrijf gevonden kan worden; de zuivere handel is gedesorganiseerd en gedemoraliseerd en de kweekbodem van het particulier initiatief is vernietigd. Wie zal in de tegenwoordige omstandigheden, de moeilijke en riskante arbeid van het inwerking stellen eener geregelde exploitatie op de Buitenbezittingen ondernemen, waar de ten deele gecreëerde houtnood in Indië, het geldverdienen met van de bevolking opgekocht hout zoo gemakkelijk

maakt. De houthandel heeft zich dan ook met energie op dien opkoop geworpen. De roofkap viert hoogtij — de gevolgen daarvan zal de toekomst ons duidelijk maken. Dat er boschkapitaal wordt vernietigd en dat de houtvoorziening van Indië voor de toekomst in gevaar wordt gebracht — lijdt m.i. geen twijfel.

Typeerend voor de opvattingen welke bij het Boschwezen in zwang zijn ten opzichte van de exploitatie op de Buitenbezittingen is het volgende:

In het preadvies over de houtvervreemdigspolitiek op Java behandeld op de 10de Vergadering (October 1919) van de Vereeniging van Ambtenaren bij het Boschwezen in Ned. Oost-Indië komt het volgende voor (Tectona deel XII ad 9—10, 12de jaargang pag. 607): „De combinatie particuliere houtexploitant — „tevens houthandelaar heeft in 't algemeen overal reden van be„staan daar, waar de afzet van het hout de groote moeilijkheid „vormt, veel kapitaal en handelskennis in ruim gebied vereischt „worden, en waar de eisch van intensiteit en duurzaamheid van „beheer op den achtergrond treedt; d.w.z. in zeer houtrijke stre„ken, dun bevolkt, met onvoldoenden plaatselijken afzet, met wei„nig verkeersmiddelen, op vruchtbare gronden geschikt voor na„tuurlijke verjonging van het bosch; in een vochtig klimaat, waar „brand en andere gevaren geen groote verwoesting kunnen te weeg „brengen.

(Verder idem pag. 608): „Bij de laatstgenoemde verkoopwijze [1]) „heeft de Staat als verkooper-eigenaar de geheele kaptechniek in „handen. Hij is bovendien vrij den afvoer daarheen te leiden, waar „deze voor bepaalde sortimenten of hoeveelheden het meest ge„wenscht is, — de verkoopswijzen wat grootte en sorteering der „kavelingen betreft, zelf te regelen, — tempo en plaats van aankap „naar behoefte te wijzigen, — bij de samenstelling der limiteprij„zen rekening te houden met den gang der marktprijzen, — de „meest gewenschte vormen van houthandel te steunen, naar mate „en waar het algemeen belang dat eischt, en ten volle rekening te „houden met den eisch van duurzaamheid van het boschbedrijf".

„Deze verkoopwijze is daar op haar plaats, waar de vraag het „aanbod overtreft, de boschuitgestrektheid beperkt is en terug-

---

[1]) t.w. Verkoop nadat de velling door den eigenaar heeft plaats gevonden.

„gedrongen tot hare uiterste grenzen, — de plaatselijk afzet hoofd-
„zaak is geworden — duurzame en stijggende opbrengsten noodig
„en mogelijk zijn door toepassing van intensiever boschtechnisch
„beheer, — de bevolkingsdichtheid groot is, — de gevaren die het
„bedrijf bedreigen belangrijk zijn (brand, diefstal, veeweide) en
„de houtwaarde hoog is".

Evenwel het heeft niet zoo mogen zijn — de particulier heeft de hem door het Boschwezen toegedachte taak niet aanvaard en heeft er de voorkeur aan gegeven evenals het Boschwezen op gemakkelijker wijze geld te verdienen — door opkoop van de bevolking, waarvoor belangrijk minder kapitaal noodig is dan voor eigen onderneming en waarbij hij de beperking van zijn risico geheel beheerscht, door bij daling van verkoopprijzen, de opkoop onmiddellijk te staken.

De scheiding van bedrijf en handel op Java heeft een klasse van houthandelaren in 't leven geroepen, welke niet voldoende kapitaalkrachtig, niet georganiseerd en geoutilleerd is, om bosch-exploitaties in eigen beheer te ondernemen. Wanneer de Regeering wenscht en verwacht dat het kapitaal de exploitatie van bosschen op de Buitenbezittingen met meer kracht dan tot nog toe ter hand zal nemen, dan zal zij betere conditiën moeten scheppen, waaronder dat kapitaal zal werken, dan in het bovenaangehaald citaat zijn vervat, dan zal o.a. de Regeering den onproductieven arbeid der exploratie moeten verrichten, waartoe de dienst van het Boschwezen het personeel kan leveren, indien gebroken wordt met de richting om den particulieren bosch-exploitant uit de djatibosschen van Java te verdrijven, dan zal ook een verhouding tusschen Regeering en exploitant in 't leven geroepen moeten worden waarbij beiden de vruchten van hun arbeid zullen plukken, waarbij bovendien der Regeering inkomsten worden verzekerd uit het ter exploitatie beschikbaar gestelde object, maar waarbij ook de ondernemer de zekerheid verkrijgt dat de door hem opgebouwde handel, hem niet door de Regeering ontnomen zal worden.

De veronachtzaming van de exploratie der Buitenbezittingen op boschgebied, de vernietiging van den particulieren ondernemer op Java, hebben de economische ontwikkeling der Buitenbezittingen op het gebied der boschexploitatie verhinderd en de houtvoorziening van Ned.-Indië belangrijk ten achter doen blijven bij de steeds groeiende behoeften van handel en bedrijf.

Thans het 4e punt van de Regeeringstaak: de fiskale belangen. Deze zijn door het Boschwezen met grooten ijver en veel succes behartigd. Wel is waar moet de stijging der inkomsten in 't algemeen worden geweten aan de toenemende behoeften van Indië en de afwezigheid of onvoldoende invoer van ijzer en staal als bouwmateriaal — maar niettemin heeft het Boschwezen het zijne er toe bijgedragen om deze prijsstijging te accentueeren.

Het bovenvermelde citaat geeft duidelijk weer de drijfveer van het Boschwezen, boschtechnische volmaking, hoogst mogelijke opbrengsten. Deze richting is gesanctionneerd door de Regeering in de uitspraak van den Regeeringsgemachtigde in de zitting van 4 December 1919 van den Volksraad: „na het fiskaal belang hou„den wij zooveel mogelijk en meer en meer het sociaal belang in „het oog". Deze uitspraak is gebleken inderdaad de richtsnoer te zijn, bij het buiten verhouding tot den marktprijs verhoogen van de limiten of gunningsprijzen waarvoor hout op gouvernementsvendutie wordt verkocht. De uitspraak hier vermeld is niet in overeenstemming met de uitingen der Regeering over haar algemeen beleid. Op meerdere gebieden ressorteerende onder het Departement van Landbouw is dit gebrek aan overstemming aan den dag gekomen en in den Volksraad is herhaaldelijk en met nadruk daarop gewezen. Er dus wel aanleiding om te twijfelen, of de Regeeringsgemachtigde ook in de bovenaangehaalde uitspraak, de opvattingen der Regeering vertolkt. Het is te hopen dat dit inderdaad niet het geval is, want het zou van armoe aan geest getuigen dat er geen andere weg te vinden is om het fiscaal belang der Regeering te behartigen, dan met verwaarloozing of ten koste van sociaal economische belangen.

De Regeering in haar geheel en de leiders van het commercieele en economische leven in Indië, waaruit de Regeering hare adviseurs kan kiezen, kan men toch niet onder de armen van geest rangschikken. Bovendien zoolang het waar is, dat de Regeering er is ten dienste van de gemeenschap en niet omgekeerd, dan mag die gemeenschap verlangen dat het eene belang niet veronachtzaamd wordt ten bate van het andere — in uitzonderingsgevallen zou dit wel eens noodzakelijk kunnen zijn — als richtsnoer voor de regeeringshandelingen is dit echter niet toe te laten. Het Boschwezen met ijver de fiscale belangen behartigende heeft dus zijn plicht gedaan, zooals door de Regeering gewild — daarbij heeft

het gebruik gemaakt van diverse middelen, als genoemd in het citaat (zie boven) : het bepalen van de afmetingen van het product, het afvoeren daarvan in bepaalde richtingen naar het oordeel van het Boschwezen, het samenstellen van kavelingen, het regelen van tempo van den aankap (1914, 1915, 1916) het bepalen der limiten (zie hierboven), het steunen van de meest gewenschte vormen van houthandel (naar het oordeel van het Boschwezen, ook in strijd met de inzichten der Regeering), en het ten volle rekening houden met den eisch van duurzaamheid van het boschbedrijf (in 1914? 1915? en 1916?).

Aan het Boschwezen is het vrije gebruik dier middelen toegelaten ongeacht of daarmede sociale economische belangen werden verwaarloosd of geschaad; daarin ligt de tekortkoming der Regeering. Door het vrijlaten van het Boschwezen op een gebied waarop de Regeering in de eerste plaats de verantwoordelijke leidster moet blijven heeft zij haar taak niet of slecht vervuld.

De gevolgen van de fiscale politiek zijn hierboven reeds geschetst — prijsopdrijving, speculatie, kettinghandel, kleine voorraden, prohibitieve kleinhandelprijzen, geen concurrentie, met in het verschiet een débacle en eene herhaling van den toestand van 1914 doch met veel ernstiger gevolgen.

Thans overgaande tot het aandeel dat de houthandel in de houtvoorziening behoorde te hebben en hoe die handel zich van zijn taak gekweten heeft, dient daarbij voorop gesteld te worden, dat geld verdienen het A, B, C, van den handel is, zoodat sociale en economische belangen door den handel eerst dan gediend zullen worden, wanneer daardoor hetzij direct hetzij indirect het geld verdienen wordt bevorderd. Bij het stellen van eischen aan dien handel moet daarmede dus rekening gehouden worden. In 1913 scheen de handel geen slechten tijd te gemoet te gaan wat betreft de opvattingen van de Regeering omtrent de verhouding tusschen Boschwezen en handel.

Gouverneur-Generaal Idenburg heeft in 1913 zeer duidelijk uitgesproken dat de handel niet is de taak van het Boschwezen, maar van den particulier; evenwel kon niet teruggekomen worden op het systeem van kap in eigen beheer door het Boschwezen. De heer Idenburg was ook duidelijk omtrent wat hij onder handel verstond — namelijk het „overnemen van de productiën

der beheerseenheden, zoodat de distributie verder door den handel zoude geschieden". De restrictie van den heer Idenburg, had voor den handel groote bezwaren, maar aangezien deze restrictie in hoofdzaak een technische kwestie is, kon aan de praktijk worden overgelaten in hoever deze inderdaad noodig zou blijken. De handel als zoodanig bleef onaangetast, al zou zij ook de nadeelen der restrictie ondervinden. Inderdaad schijnt mettertijd een practische opvatting omtrent die restrictie te zijn ontstaan. In het praeadvies hierboven reeds meermalen genoemd komt het volgende voor:

„De vraag, particulier of eigen-beheer aankap? is telkens anders „te beantwoorden, naarmate tijd, plaats en omstandigheden ver„schillen."

Ik kan deze zinsnede niet anders interpreteeren dan dat de aankap (waaronder ik versta de velling en bewerking eventueel afvoer naar een verzamelplaats) al naar gelang der omstandigheden door het Boschwezen zelf dan wel door een particulier kan geschieden. De restrictie van den heer Idenburg wordt daardoor teruggebracht tot een utiliteitskwestie en de handel is plooibaar en opportunistisch genoeg om dat als een „workable basis" te aanvaarden. Evenwel tot nog toe is daarvan in de praktijk op Java nog niets gekomen.

Hoe het gegaan is met de opvatting van den heer Idenburg omtrent den handel is reeds hierboven uit het aangehaalde citaat gebleken. Het Boschwezen heeft het tot zijn taak gerekend — om het tempo van den kap niet te laten afhangen van de continuïteit in het Boschbedrijf maar van het economisch inzicht van dien Dienst, om te bepalen welke sortimenten de handel zal verhandelen — en de plaatsen waarheen het hout gedirigeerd moet worden, om te bevorderen het ontstaan van een bepaalde klasse van hout-handelaren, welke het Boschwezen noodig acht, en om mede te werken aan het opdrijven der prijzen tot een gevaarlijke hoogte. Verder om aan den handel belangrijke afzetmogelijkheden (dwarsliggers en brandhout) te ontnemen.

Wat blijft er dan voor den handel ten slotte over, wanneer de bemoeiïngen van het Boschwezen zich in die richting verder gaan uitstrekken? Reeds thans zijn de gevolgen zeer duidelijk, inderdaad is de handel grootendeels gereduceerd tot speculatiehandel, commissiehandel en kettinghandel — misdadig op sociaal gebied,

krachteloos op economisch gebied en speculeerend op commercieel gebied. Geen wonder dat de houthandel, noch bij financiers noch bij verbruikers hoog staat aangeschreven. Moet deze toestand voortduren? De Regeering schijnt te begrijpen dat die toestand toch niet is zooals het behoort — enkele industrieën worden geholpen door onderhandsche houtverkoop of door aanbieding van speciaal samengestelde kavelingen op speciale venduties op daartoe speciaal uitgekozen tijdstippen te houden. Men is geneigd te vragen, welke industrie moet niet geholpen worden? daar is bijv. het bouwbedrijf — dat niet bij machte is om in den nood aan kantoren en woningen te voorzien. Wat de Regeering van plan is te doen werd eenigsszins aangeduid door eene verklaring in den Volksraad van 4 December 1919 — deze verklaring luidt als volgt:

„De Regeering meent wel degelijk voor een zeer belangrijk deel „den houtaankap te bevorderen, dus den oogst van het hout in „eigen beheer en in eigen exploitatie te doen geschieden, maar „dat daarnaast ook ruimte moet worden gelaten aan particuliere „exploitatie en houthandelaars, omdat de Regeering erkent dat de „houthandel als gezonde basis van zijn bedrijf, ook de beschikking „moet hebben over een hoeveelheid hout op stam. De Regeering „meent dat ook de houthandel evenals andere takken van handel „een van de onmisbare factoren is voor de economische ontwikke-„ling onzer Maatschappij".

Veelbelovend is de verklaring geenszins, integendeel. In de eerste plaats wordt bevestigd dat het Boschwezen in eigen beheer blijft kappen (oogsten) en handel drijven (exploiteeren) daarnaast zal aan de particuliere exploitatie ruimte worden gelaten — (of daaronder het oogsten begrepen is, blijkt hieruit niet, ik meen te weten dat dit wel de bedoeling is). De houthandel krijgt de beschikking over hout op stam en daarmede zoude deze een gezonde basis voor zijn bestaan verkrijgen. Een nieuwe richting wordt hiermede niet ingeslagen, ook thans krijgt de handel hout op stam in den vorm van stapelplaatsleveringen, het oogsten geschiedt echter door het Boschwezen, dat dit voortaan door den kooper van hout op stam zal kunnen geschieden, is in die verklaring niet te lezen, integendeel het Boschwezen zal oogsten en exploiteeren, de particulier alleen exploiteeren. Het is echter mogelijk dat de regeeringsverklaring op dit punt onvolledig is.

Hoe dit ook zij, de Regeering zal niet bereiken wat zij zich voorstelt — t.w. een gezonden grondslag, voor den handel te leggen omdat de grondslag van haar systeem ongezond is. De eigenlijke motieven voor dit systeem zijn wantrouwen of te weinig vertrouwen in den handel en fiskaliteit. Den handel geheel in handen van den particulier te laten, zooals de heer Idenburg dit uitgesproken heeft, wil men niet, het Boschwezen moet daarnaast handel blijven drijven — en welke kans heeft de handel indien hij moet concureeren met den monopolist van het hout? Het Boschwezen kan blijven manipuleeren met den houtoogst naar de inzichten van dien dienst — en hierboven is reeds uiteengezet, waartoe dit geleid heeft. Bovendien blijft het Boschwezen de prijzen beheerschen en kan ten allen tijde door zijn prijspolitiek den handel groote schade toebrengen. Thans kan de handel zich voor te groote schade vrijwaren door zich van inkoopen te onthouden; wanneer de Regeering met den gezonden grondslag voor den handel bedoelt die handel voor langeren tijd vast te leggen aan kwantiteiten en prijzen met behoud van de concurrentie van het Boschwezen, dan is dit slechts een bestendiging van den tegenwoordigen toestand, welke het houtbedrijf zoo inwendig ongezond maakt.

Geen onbevooroordeelde kan m.i. in het systeem van den Regeeringsgemachtigde een radicale assaineering van de toestanden in het houtbedrijf zien, daartoe zullen meer cardinale veranderingen noodig zijn.

Volledigheidshalve moet hier nog de aandacht gevestigd worden op twee factoren welke van belang zijn in de uitvoering van eene goede houtvoorziening t.w. de scheepvaart en het havenbeheer.

De scheepvaart in den Indischen archipel heeft tot nog toe vrij wel in het teeken van het monopolie gestaan. De monopolist heeft zoovele en zoo uiteenloopende belangen te behartigen en deze zullen bij de voortgezette economische ontwikkeling van Indië, nog veel omvangrijker worden, zoodat speciale belangen niet of wel niet voldoende gediend kunnen worden.

Een monopolie is uit den aard der zaak niet soepel. Verbeteringen afdwingen kan men niet tenzij men sterk genoeg is om het monopolie te breken. Verzoeken tot verandering en verbetering zullen in de eerste plaats getoetst worden aan het ingewikkelde complex van belangen van den monopolist. Deze verhouding is

een beletsel voor een vrije economische expansie van het houtbedrijf dus ook voor een goede georganiseerde houtvoorziening; daarin moet dus verandering komen.

Op havengebied is in Indië reeds veel verricht en wordt steeds aan de vergrooting van havens en havengebieden met kracht verder gewerkt. Houthavens of bizondere dispositie voor den invoer van hout vindt men er niet, zoodat de toestanden in de havengebieden, voor zoover hout betreft, nog alles te wenschen overlaten. Dit is geen verwijt aan de ontwerpers der havens of aan het havenbeheer. De houthandel, gedesorganiseerd en krachteloos heeft noch op scheepvaartgebied noch op havengebied, een eenstemmige en krachtige wensch kunnen of willen formuleeren.

Eene korte samenvatting van het voorgaande zal bevorderlijk zijn voor het vinden van een weg tot verzekering van de houtvoorziening van Nederlandsch-Indië. In het kort is de toestand op het oogenblik als volgt:

Het boschgebied op de Buitenbezittingen is tot nu toe niet verzorgd geworden, zooals dit met het oog op het belang van dit bezit, voor de geregelde houtvoorziening van Ned.-Indië, verlangd kan worden.

Het aandeel, dat dit boschgebied heeft in de houtvoorziening, wordt verkregen door roofkap, welke bij de toenemende houtbehoeften van Indië een omvang aanneemt die de houtvoorziening voor de toekomst in gevaar zal brengen.

Niettegenstaande deze zich steeds verder uitbreidende roofkap is de houtvoorziening niet verzekerd.

Op het particulier initiatief tot geregelde en blijvende exploitatie op de Buitenbezittingen kan niet gerekend worden, omdat met den handel in hout van de bevolking ingekocht, spoediger en met minder risico winst gemaakt kan worden, dan door het openen van ondernemingen op de Buitenbezittingen, met de daaraan verbonden groote kosten en risico.

De particuliere exploitanten op Java, die aangewezen waren om de bosschen op de Buitenbezittingen in exploitatie te brengen, omdat zij in hun Javabedrijf een bron van inkomsten hadden welke hun kon veroorlooven, de financieele lasten van een nieuwe onderneming op de Buitenbezittingen op zich te nemen, ter uitbreiding

en consolidatie hunner bedrijven, zijn door het Boschwezen stelselmatig uitgedreven.

Op Java heeft het Boschwezen zich geconcentreerd op het beheer der djatibosschen daardoor het belang bij de boschgebieden buiten Java veronachtzamende. Bovendien heeft het Boschwezen tegen de opvattingen der Regeering in, zich begeven op het gebied der houtdistributie, daardoor concurrentie voerende met den handel.

Ten gevolge van een en ander is aan het houtbedrijf een reëelen grondslag ontnomen en is de handel ontaard in een speculatief bedrijf dat geen zekerheid biedt voor een blijvende regelmatige houtvoorziening en geen inwendige kracht heeft om nieuwe ondernemingen ter hand te nemen.

Ten slotte heeft de fiscaliteit van de Regeering een indirecte belasting op hout in het leven geroepen, waarvan de handel ad libitum de opcenten heft, tot schade van den gebruiker, de gemeenschap, en de houtvoorziening.

Een houtvoorzieningspolitiek, welke verbetering zal brengen in dezen toestand zal gegrond moeten zijn op de volgende overwegingen.

Al wie de ontwikkelingsmogelijkheden en den ontwikkelingsdrang van Indië gadeslaat, zal tot de erkenning komen, dat slechts door de grootste inspanning van alle krachten, physieke, intellectueele, moreele en financieele, de Nederlanders in Indië de taak welke hun door geschiedenis, traditie en tijdsomstandigheden op de schouders is gelegd naar behooren zullen kunnen vervullen; op boschexploitatiegebied niet minder dan op eenig ander. De Regeering eenig eigenaresse van de bosschen in Indië is geroepen om aan de samenwerking dier krachten, richting, wezen en vorm te geven.

De fiscaliteit der Regeering moet plaats maken voor een financieele politiek gericht op ontlasting van het budget en op de creatie van credietwaardige objecten.

De economische politiek der Regeering moet geleid worden door een orgaan bekleed met de macht om te voorkomen, dat op die politiek inbreuk wordt gemaakt door eenzijdige opvattingen bij lagere organen van het bestuur of door steeds wisselende inzichten van opvolgende hoofden van departementen.

Een praktische houtvoorzieningspolitiek moet den arbeid aan de houtvoorziening verbonden, zoodanig verdeelen dat deze verricht wordt door die organen, die daartoe het best in staat zijn, zoodat het grootste nuttig effect van dien arbeid verwacht kan worden.

De bosch-technischen arbeid valt dan van zelf toe aan den Dienst van het Boschwezen.

Handel en bedrijf aan den particulier.

De economische leiding aan de Regeering.

Ten einde tot deze verdeeling van arbeid te geraken, zal aan het Boschwezen de macht moeten worden ontnomen, om met de houtvoorraden op Java te manipuleeren, daardoor verhinderende dat het Boschwezen treedt op het gebied van den handel. Verder moet de vraag, wie het hout zal oogsten een vraag blijven van utiliteit, welke al naar de omstandigheden zal worden beantwoord met dien verstande dat waar eenigszins mogelijk, de particuliere exploitant het hout zal oogsten. Dientengevolge zal personeel op Java mobiel kunnen worden gemaakt voor de groote taak op bosch-technisch gebied welke het Boschwezen op de Buitenbezittingen wacht.

Handel en bedrijf aan den particulier, maar tevens medewerkende aan de sociaal economische ontwikkeling van Indië. Om dit te bereiken moeten handel en bedrijf niet gereglementeerd worden. De oorlogsjaren in Nederland hebben overtuigend geleerd tot welke wantoestanden dit leidt.

Geen tegenstelling van krachten maar coöperatie van krachten welke alleen bereikt kan worden door deelname van Regeering in handel en bedrijf. Daardoor verkrijgt de Regeering de mogelijkheid: 1°. om hare fiskale belangen te behartigen; 2°. om te zorgen dat aan sociale eischen wordt voldaan; 3°. om tot medewerking aan de economische ontwikkeling van Indië aan te sporen of te dwingen.

Handel en bedrijf niet bedild of geharceleerd maar gesteund door de Regeering zullen continuïteit en karakter verkrijgen waardoor zij een welkome cliënt van de financiers zullen worden, terwijl scheepvaart en havenbeheer zich zullen kunnen inrichten op een georganiseerden en blijvenden houthandel.

Ten slotte een college dat den koers bepaalt van de economische politiek niet enkel uit ambtenaren samengesteld, maar uit de beste

krachten zoowel uit ambtenaarswereld als uit handels- en industriekringen, welke Indië kan leveren.

Een klein maar uitgezocht college periodiek zitting houdende en met een permanent hoofd en secretariaat.

Moge de Regeering spoedig met vaste hand de lijnen trekken, langs welke haar houtvoorzieningspolitiek zich zal bewegen.

September 1920.

Handelsorganisatie [1])

door

J. G. BENDIEN.

De verschillende natiën stellen hun eischen zoo hoog mogelijk en ten slotte komt er dikwijls oorlog, omdat ze verkeerd beoordeelen tot welke concessies de tegenpartij bereid is, om den oorlog te voorkomen.

Dat is de reden waarom kleine geschillen, van geen beteekenis, de aanleidende oorzaak kunnen zijn tot groote oorlogen.

Op oeconomisch gebied heeft Engeland gedurende de laatste jaren overvloedig materiaal verzameld en dit land weet waarschijnlijk beter dan eenig andere natie ter wereld tot hoever het kan gaan in de bescherming van zijne nationale industrieën, in de ontwikkeling van den export en wering van de vreemde concurrentie.

Niet meer afhankelijk zijn van anderen, „to become self supporting", in den meest uitgebreiden zin, dat is het nieuwe devies, waaronder de handelspolitiek van Engeland en Japan zich gereed gemaakt heeft voor den economischen strijd.

Zij zullen op dit principe voortbouwen en reeds ziet men de uitvloeisels daarvan in de maatregelen in praktijk gebracht, sinds de militaire oorlog is geëindigd.

Organisatie is het wachtwoord, de grondtoon van alle politieke redevoeringen, de laatste jaren gehouden door de vooraanstaande mannen in de groote oorlogvoerende landen.

In eene redevoering in 1917 gehouden door den premier van Australië, aan een lunch door de Londensche Kamer van Koophandel gegeven, wees Mr. Hughes er op, dat Engeland zich gereed

1) Dit artikel in October 1919 geschreven werd in Juli 1920 door de Redactie ontvangen.

moest maken voor den oeconomischen oorlog, die onvermijdelijk was, nadat de militaire decisie in den oorlog, die toen nog niet in zicht was, bereikt was.

„Labour and capital would create crises shaking the na-
„tional fabric to its foundation, unless there was effective
„*organisation.*

„Something had been done and more was being done
„in order to secure a sufficiency of food and even of
„materials, but hitherto no definite general policy fiscal or
„economical had been declared, no *national organisation* estab-
„lished, no machinery created to deal with the many unevi-
„table problems. This ought to be done without delay. It
„would be too late to do it after the war, when confusion
„would reign supreme".

Gedurende de verkiezingscampagne liet Lloyd George zich in gelijken zin uit.

In Engeland heeft men niet gewacht tot na den oorlog: het schema voor handelsorganisatie is gereed. In een overzicht van de werkzaamheden van de „Empire Development Commission" gedurende de voorafgaande 18 maanden, (Juni 1918) zegt de heer H. Wilson Fox M. P., de secretaris, dat elk staatsman nu erkende, dat organisatie evenzeer noodig was voor de vreedzame ontwikkeling der hulpbronnen van het Keizerrijk als voor de verdediging en dat zijn commissie waardevolle diensten aan den staat bewezen had door het verzamelen van een groote hoeveelheid gegevens.

Engeland als groote kooper en consument van producten, geteeld of gefabriceerd buiten de grenzen van het land zelve, zoude die in de eerste plaats betrekken uit de eigen koloniën of overzeesche bezittingen, waar een zeer groot gedeelte daarvan wordt voortgebracht.

Een practisch plan dat het aandeel dezer overzeesche gewesten in den handel met Engeland vergrootte, zoude ten goede komen aan de welvaart van het Keizerrijk en middellijk of onmiddellijk de inkomsten verhoogen.

Als een gevolg van het ingestelde onderzoek was de Commissie gereed om, zoodra de tijd daartoe gekomen was, een tot in alle bijzonderheden uitgewerkt plan aan het oordeel der Regeering te onderwerpen.

Wat de organisatie van den handelsinrichtingendienst betreft, heeft Engeland de laatste jaren ook niet stil gezeten. Reeds in Januari 1918 verklaarde *Steel Maitland* in het Engelsche Parlement bij de overlegging van de begrooting van het Departement voor den Overzeeschen Handel, dat van de 13 handelscommissarissen in den vreemde benoemd, er 9 in functie waren getreden.

Hij stelde op den voorgrond de noodzakelijkheid van up-to-date inlichtingen betreffende verkoop van goederen en van een zorgvuldige analyse en archief omtrent de handelsmethoden in de verschillende landen, aangaande de politiek van bankinstellingen en van het transport, alsmede van inlichtingen omtrent andere groote factoren in het handelssysteem in den vreemde.

De Engelsche consuls zouden voortaan voorlichten omtrent den handel in hun district, terwijl de handelsattaché's de regeering moesten inlichten omtrent de algemeene financieele ontwikkeling en den geheelen oeconomischen toestand in het land hunner plaatsing.

De handelsattaché zou nauwkeurig moeten opletten op welke wijze vreemde concurrentie vasten voet zal trachten te krijgen in inheemsche markten, zoowel als overzee. De aldus verkregen informatie moet ter beschikking gesteld worden van den Britschen handel.

Een ieder, die Britsche handelsattaché's gedurende den oorlog aan het werk heeft gezien in overzeesche landen, zal de waarde van de diensten, die zij hun vaderland hebben bewezen, op juiste waarde weten te schatten.

Op de inrichting van den handelsvoorlichtingsdienst en wat daarmede verband houdt in de organisatie op het gebied van handel i.z. Japan kom ik nader terug.

Ik wil bij het vorenstaande slechts aanteekenen, dat de Minister van Financiën in Tokio reeds in December 1918 van den Japanschen Financieelen Commissaris in Londen een nota ontving over de Engelsche financieele politiek na den oorlog, (uitsluitend koersen valuta-problemen) waarin het rapport besproken werd, dat de voor dit doel benoemde Engelsche commissie, in Januari daaraanvolgende, aan het Britsche cabinet zoude aanbieden, wat wel als bewijs moge gelden, dat ook de Japansche voorlichtingsdienst „wide awake" is.

De handelspolitiek van Britsch-Indië en van Japan heeft een vasten vorm aangenomen; tot mijn leedwezen heb ik dezen in Nederlandsch-Indië niet kunnen waarnemen.

Ik laat hier eenige korte beschouwingen dienaangaande volgen:

Handelspolitiek in Britsch-Indië.

a. Meening van den inlander over uitsluiting van vijandelijke (Duitsche en Oostenrijksche) concurrentie.

De geschiedenis en het fiasco van *„the merchandise marks act"* ligt nog versch in het geheugen. De bedoeling was den inlander te waarschuwen voor Duitsche goederen, in de veronderstelling dat hij aan Engelsche de voorkeur zoude geven.

Het resultaat was dat *„made in Germany"* tot reclame werd voor Duitsche goederen.

En de inlander, wien het onverschillig was uit welk land de goederen oorspronkelijk kwamen, mits ze maar goedkoop waren, voelde zich bovendien aangetrokken door de faciliteiten zoowel ten opzichte van crediet als anderszins en de meer gemoedelijke wijze van zaken doen, welke den Duitschen handelshuizen in het Oosten eigen is.

Dit voor zoover het de gevoelens der inlandsche bevolking betreft.

b. Meening over de te volgen handelspolitiek, zooals die nu ingang vindt bij de Engelsche handelshuizen in Indië.

De Engelsche handelshuizen hebben vóór den oorlog den vreemdelingen op de meest liberale wijze de vrije hand gelaten (de hoofden en deelgenooten van vreemde handelshuizen namen dikwerf bij keuze zitting in de commissies der kamers van koophandel en aanverwante instellingen).

Afgezien van een enkele uitzondering, wanneer het contracten betrof met de regeering en officieele corporaties, kon de vreemde handelsman zich zonder eenige belemmering bewegen en kon hij zijn handel ontwikkelen op de wijze, zooals hem dat goed dacht, met dezelfde rechten en verplichtingen als zijn Britschen concurrent.

Die onbeperkte vrijheidsgeest, het gevolg van de Britsche „open deur politiek" was te eigenaardiger, omdat in den exporthandel

van Britsch-Indië de eerste plaats werd ingenomen door niet-Engelsche firma's.

En zeker is het kenschetsend, dat nog in het eerste oorlogsjaar de president, die meerdere jaren aan het hoofd had gestaan van de Kamer van Koophandel in Bombay in zijn afscheidsrede vóór zijn vertrek naar Engeland zich nog in verzoenenden geest kon uiten over de Duitsche concurrentie, daar men na den oorlog toch weder met haar moest samenwerken, eene meening waarop hij eenige maanden later, weer is teruggekomen.

Eerst in deze laatste oorlogsjaren is er een andere geest gekomen, die krachtig aandringt op maatregelen tegen deze concurrentie en zijn „de handel na den oorlog problemen" ernstig in studie genomen.

En al heeft men niet volkomen overeenstemming verkregen onder de vertegenwoordigers van den handel in de verschillende deelen van dit uitgestrekte Rijk, waar de belangen niet altijd parallel loopen, toch wordt de hoofdlijn, waarin de meening zich beweegt, weergegeven door de politiek van nationaal zijn binnen de grenzen van het Imperialisme, wering van buitenlandsche invloeden; en het ligt dan ook voor de hand, dat na den oorlog vreemde handelshuizen er den druk van zullen ondervinden.

Het niet meer toelaten van buitenlandsche firma's tot het lidmaatschap van kamers van koophandel in de Engelsche koloniën, het heffen van invoerrechten op thee herkomstig uit andere landen dan Engelsche koloniën of bezittingen, het weren van vreemd kapitaal en buitenlanders in naamlooze vennootschappen, de uitsluiting van vreemdelingen van deelneming in de z.g. sleutel-industrieën, de maatregelen genomen om leerlooierijen op te richten, samengaande met de nationaliseering van den Britsch-Indischen handel in huiden, al deze verschijnselen beoordeelde men nog meer naar den geest, die daaruit spreekt dan wel naar de daad zelve.

En de praktijk is er om aan te toonen, dat het niet louter bij theoretische maatregelen blijft: De oprichting van een maatschappij van 2.000,000 pd. st. (voor de stichting van diamantslijperijen in Zuid-Afrika) de opkoop van de Hollandia Rice Mills in Rangoon, zijn eenige actueele gevolgen van deze nieuwe richting.

c. Handelspolitiek der Regeering (Britsch-Indië).

Sinds vele jaren is er in Britsch-Indië eene hechte samenwerking

tusschen de Regeering en den handel. Reeds lang voor den oorlog heeft men daar in toepassing gebracht, wat kernachtig gezegd wordt in den spreuk der „Trade Unions": „door ontoereikendheid van eigen krachten worden de menschen er als van zelf toe aangezet zich met elkaar te vereenigen".

Talrijke bewijzen daarvan vindt men in de verslagen der kamers van koophandel en die der fabrieken.

De minister van Handel (Department of Commerce and Industry met afdeelingen voor Handelsinlichtingen „Commercial Intelligence" en voor Statistieken) en van Financiën, de directeu- van Handelsinlichtingen en van Statistieken bezoeken geregeld de verschillende hoofdplaatsen en confereeren met het bestuur der kamers van koophandel.

De voorzitter van de kamer van koophandel is meestal lid van den Wetgevenden Raad van den Onderkoning en dan is de ondervoorzitter lid van den Provincialen Wetgevenden Raad; zij zijn tevens lid van de *„Port Trust"* (Het havenbestuur) van de *„City Improvement Trust"* (ter verbetering van de stad).

Men heeft zoodoende het voordeel, dat door het sterk ontwikkeld vereenigingsleven de gemeene belangen in de eigen vereenigingen van alle kanten worden bekeken, zoodat de Regeering dikwijls goeden raad, stuwende krachten vindt bij de particulieren.

Behalve de reeds genoemde vereenigingen d.w.z. de kamers van koophandel en de kamers van fabrieken, vindt men talrijke andere, o.a. The Indian Merchants Chamber & Bureau, The Marwari Chamber of Commerce, (deze twee laatsten zijn eigenlijk inlandsche kamers van koophandel) The piece goods Association, (groothandelaren in katoentjes). The Cotton Trade Association, (vereeniging van den katoenhandel, export firma's) The Cotton Merchants Association, (vereeniging van katoenhandelaren) The Cotton Brokers' Association, (makelaars) The Jute Association, The Grain Merchants Assocition, (de graanhandelaars) The Coal Merchants Association, (de steenkolenhandelaars) The Assiociated Exhange Banks, (vereeniging van banken & bankiers) The Underwriters Association, (zeeassurantie) The Fire Insurance Agents Association, The Iron Merchants Association, enz.

Enkele van deze corporaties hebben het recht een hunner leden af te vaardigen naar den Provincialen Wetgevenden Raad.

Het gevolg is dan ook, dat de handelspolitiek der Regeering minder eenzijdig en officieel is dan in andere landen. Er bestaat niet die afstand tusschen de ambtenaarswereld en den handel, zooals bij ons het geval is.

Vooraanstaande mannen in den handel geven hun tijd onbeperkt aan de belangen der gemeenschap en het gebeurt meermalen dat de hoofden van groote handelshuizen, maandenlang afwezig zijn van hun woonplaats, als leden eener staats-commissie, om een onderzoek in te stellen, hetwelk een reis door het geheele land noodzakelijk maakt, of tijdens de zittingen van den Provincialen Raad of van den Raad van Indië.

De civiele ambtenaren worden goed gesalarieerd en zonder hiermede te willen zeggen, dat zulks alleen om materieele belangen geschiedt komt het in Britsch-Indië voor, dat mannen uit de praktijk van den handel een ambtenaarspositie gaan inemen, terwijl het mij opvalt, dat in Ned.-Indië ambtenaren den dienst verlaten om over te gaan naar den handel.

Het vorenstaande moge dienen om aan te toonen, dat de handelspolitiek der Regeering sterk beïnvloed wordt door de meening der handelscorporaties, en toch gaat veelal leiding uit van de Regeering.

De Britsch-Indische Regeering heeft zich in het einde van 1916 tot alle kamers van koophandel in dit Rijk gewend met het verzoek om inlichtingen te verstrekken en haar oordeel te geven omtrent eenige problemen van den „handel na den oorlog" die in 4 groepen geklassificeerd zijn:

1. de behandeling van vijandelijke en vreemde firma's en personen.
2. de behandeling van vijandelijke en vreemde stoomvaartmaatschappijen.
3. de behandeling van den invoer en den uitvoer.
4. vraagstukken betrekking hebbende op patenten en handelsmerken.

Het is opmerkenswaardig, dat reeds voor dat dit verzoek de kamers van koophandel bereikte, deze zelve reeds commissies uit haar leden hadden benoemd, ten einde deze vraagstukken in studie te nemen.

Handelspolitiek in Nederlandsch-Indië.

Kamers van koophandel en handelsvereenigingen.

Nooit heb ik een afdoende verklaring kunnen vinden noch verkrijgen, waarom er in Ned.-Indië kamers van koophandel en handelsvereenigingen naast elkaar werkzaam zijn. Evenmin is het mij duidelijk geweest, hoe het mogelijk is in deze tijden die corporaties samen te handhaven.

Het bestaan van deze lichamen naast elkaar brengt, scherp omlijnd, een oppositiegeest in beeld, dien ik zou willen stellen tegenover het streven naar samenwerking en organisatie, dat zoo krachtig op den voorgrond treedt in andere Oostersche landen.

Zeer zeker is er door den oorlog meer samenwerking gekomen, getuige de oprichting van de Suiker Producenten Vereeniging en dergelijke instellingen, doch slechts de insiders weten hoeveel voeten het in aarde heeft gehad, alvorens deze tot stand gekomen is. Men vergete niet in de hoerastemming en den roes van de hooge suikerprijzen, hoe beschamend het voor ons is, dat bijna de geheele suiker-exporthandel in onze koloniën, in handen van vreemdelingen is; dat wij geenerlei handelsorganisaties bezitten, die ons een continuïteit in den afzet van suiker waarborgt of zelfs maar ons voorlicht omtrent concurrentie in de huidige afzetsgebieden.

De Britsch-Indische suikerindustrie heeft als zoodanig voor den wereldhandel en industrie geen beteekenis.

Modern ingerichte fabrieken zijn er slechts enkele en geloof ik niet, dat er de laatste 15 jaren één nieuwe, moderne fabriek is opgericht. Moet het als een teeken des tijds beschouwd worden, dat de heeren Begg Sutherland and Company (managing Agents, Cawnpore Sugar Works Ltd. and the Tyam Sugar Co. Ltd.) dezer dagen te Damastipur the Central Sugar Co. Ltd. hebben opgericht, waaromtrent het volgende in de lokale bladen in Britsch-Indië vermeld wordt:

„Het kapitaal bedraagt 2.000.000 rps., waarvan ongeveer 1.000.000 „is uitgegeven en geplaatst. De fabriek zal witte suiker van riet „makend, en moderne machinerieën, enz. zijn reeds aangekocht en „verscheept".

Voorts zal er, volgens de laatste dagbladberichten, in Britsch-Indië een suikercommissie in het leven geroepen worden om te

onderzoeken hoe Britsch-Indië „self supporting" zouden kunnen worden gemaakt, voor zoover het suiker betreft.

Gedurende mijn bezoek op Java is het mij meer dan eens gebleken dat personen, rechtstreeks bij den suikerhandel belang hebbende, er geen kennis van droegen, dat gedurende vele jaren Britsch-Indië bijna $^1/_3$ deel der geheele Javaproductie van suiker tot zich getrokken had.

Organisatie van den Landbouw.

De groote landbouw is ongetwijfeld in Ned.-Indië op bekwame en praktische wijze georganiseerd en het geeft voldoening de samenwerking te zien, ook op wetenschappelijk gebied. Doch op het moment, dat het ruwe product gereed ligt ter verzending, wanneer dus de eigenlijke handel een aanvang neemt, gaat een ieder zijn eigen weg en al bestaan er dan ook handelsvereenigingen en kamers van koophandel en andere organisaties, de *geest* van samenwerking, vooral wanneer men dien stelt tegenover de zoo juist besproken richting in Eng.-Indië, *ontbreekt* in den handel en heeft helaas heel dikwijls plaats gemaakt voor onderlinge afgunst. Wellicht speelt ook daarbij onbekendheid met de strekking der problemen en de uitwerking der maatregelen van gemeenschappelijk belang een groote rol. Gewend aan de zakelijke en meer praktische wijze, waarop vraagstukken van algemeen belang in Britsch-Indië besproken en behandeld worden, is het mij bijzonder opgevallen, hoe lusteloos in het algemeen de handel tegenover deze vraagstukken staat en gedurende mijn kort verblijf in onze koloniën heb ik mij daar meermalen over verwonderd.

Het zij mij vergund uit vele voorbeelden een enkele greep te doen.

In Juli 1918 *Sumatra* bezoekende kwam mij ter oore, dat groote Engelsche ondernemingen geen voorraden van thee en rubber hadden en invoer licenties in Amerika, die samengaande met hare regelingen voor laadruimte, de afscheep van al hare voorraden voor de eerstvolgende 12 maanden verzekerden. Hollandsche ondernemingen in de nabijheid hadden hare pakhuizen vol met dezelfde producten, omdat ze geen faciliteiten voor afscheep, noch voor invoer in het buitenland, verkrijgen konden.

Iets dergelijks zou in Britsch-Indië niet kunnen voorkomen zonder dat zulks algemeen besproken werd, zoowel in vereenigingen als in de pers. Het was niet de handel, die daarop aandrong, doch de Regeering, die aan dezen abnormalen toestand toenmaals een einde maakte.

Koersnoteering.

Een ander voorbeeld uit de financieele wereld:

Voor de wissels in vreemde valuta, in handen van bankinstellingen op Java ter incasseering wordt door de diverse banken een verschillende koers genoteerd, zoodat de koersberekening aan de bank die den wissel aanbiedt, wordt overgelaten. In Britsch-Indië wordt de koers van dergelijke wissels elken morgen in gemeen overleg door de Associated Exchange Banks vastgesteld, eene regeling waarbij zoowel het publiek als de bankinstellingen gebaat zijn.

Op zich zelf is dit een aangelegenheid van gering belang, doch waar ik, als buitenstaander, herhaaldelijk hoorde, dat de handelwijze van de verschillende bankinstellingen aan kritiek onderworpen werd, heeft het mij steeds bevreemd, dat er nooit één stem is opgegaan, teneinde te trachten een regeling hierin te treffen, waartoe toch zeker de banken wel bereid zouden gevonden worden.

De wijze waarop getracht is den thee-invoer in Amerika te bevorderen, werd mij beschreven als een voorbeeld van hopelooze wanorganisatie, waarbij diverse ondernemingen, als 't ware, om strijd ijverden hare producten te consigneeren naar de Vereenigde Staten zonder zich maar het minst rekenschap te geven van de eischen der Amerikaansche markt.

Ik kan niet beoordeelen in hoeverre de klachten hierover in Amerika juist zijn, maar zeer zeker zoude samenwerking in deze tot gunstige resultaten moeten leiden.

In Japan zou de Regeering den handel het initiatief uit handen nemen en een keuringscommissie in het leven roepen.

Ik vermeen, dat maatregelen door de Regeering in Ned.-Indië beraamd om een rijksmerk voor thee in te voeren, afgestuit zijn op tegenkanting van de zijde der belanghebbenden.

Volgens bericht in de Amerikaansche bladen zijn Engelsche firma's in Amerika voornemens een groot bedrag aan geld bijeen

te brengen om systematisch de reclame voor thee ernstig ter hand te nemen. Nederlandsch-Indische belanghebbenden zouden ook gevraagd worden hier aan deel te nemen, doch waarom gaan Java-theeproducenten hier niet hun eigen weg?

Onze theecultuurondernemingen zullen misschien belang stellen in de volgende mededeeling, behandeld in de jaarvergadering van de Japansche theeproducenten Vereeniging.

Gedurende de 9 maanden, eindigende 31 Dec. 1917 werden er vanuit Japan 511.962 kisten thee verscheept, of 38.397.133 pond, of een vermeerdering van 58.451 kisten, (3.622.698 pond) over dezelfde maanden van het voorafgaande jaar. In genoemde vergadering werd een rapport overgelegd van het laboratorium voor zwarte thee, hetwelk luidde:

Het voornaamste doel van het laboratorium is productie van goede thee tegen lagen prijs en om deze te verkrijgen heeft men een verbetering van de installaties en machinerieën tot stand gebracht. In het bijzonder heeft men de aandacht gewijd aan de droogmachines.

De productie van zwarte thee in 1917 was 2 maal zoo groot als die van het vorig jaar. Gedurende het jaar 1918 zal de theeproducentenvereeniging een bedrag uitgeven van 68.142.000 yen voor een reclamecampagne in Canada, de Vereenigde Staten van Amerika, Rusland, China, Mantsjoerije en Korea.

Van dat bedrag zal 31.500 yen in Amerika benut worden om meerdere thee-salons in te richten, monsters te distribueeren en om in kranten en tijdschriften te adverteeren.

Het volgende statistiekje geeft in cijfers een beeld aan van den uitvoer in de verschillende landen:

China	1.043.744 Kin	225.928 Yen
Engeland	138.734	78.012
V.S. van Noord Amerika	42.421.041	17.797.956
Canada	4.925.829	1.967.921
en andere landen	1.640.772	656.419
	50.170 120 Kin	21.756.246 Yen

Kin = 1.3228 lb. (gemiddeld)
Yen = 2 S.0½ d. (à pari)

Het cijfer van den invoerhandel in Ned.-Indië vanuit Japan wees een bedrag aan van 48.000.000 yen in 1917 tegen 3.000.000 yen in 1914.

Talrijke groote en kleine Japansche firma's hebben zich in Ned.-Indië gevestigd. Vele Japansche banken (in Japan bevindt zich geen Nederlandsche of Nederl.-Indische Bank) hebben een of meer filialen in onze groote havensteden opgericht. Japansche stoomvaartlijnen nemen deel aan onze kustvaart.

De Japansche Regeering benoemt handelscommissarissen, die geregeld rapporten moeten indienen omtrent talrijke vraagstukken onze koloniën betreffende. De Japansche handelsmusea vaardigen commissies af, die bijzondere handelsbelangen nader in studie moeten nemen.

Producten van onze eigen nationale nijverheid, evenals die uit vele andere landen van Europa, worden met succes in Japan geïmiteerd en in Ned.-Indië ingevoerd.

Kortom Japan laat geen pogingen ongemoeid om zijn handel met Ned.-Indië te bevorderen en een afzet te vinden voor zijn industrieën en om op elk gebied vasten voet te verkrijgen en te behouden.

Gebrek aan organisatie van den handel.

Hebben de Nederlandsche handelshuizen zich door organisatie gewapend tegen de scherpe concurrentie uit het verre Oosten? Worden de verstrekkende problemen, die met deze concurrentie samenhangen, in studie genomen?

Ik heb er nergens een enkel spoor van kunnen ontdekken. Wel heb ik meermalen vernomen, dat de Japanner niet zoude kunnen aarden in onze koloniën, doch ik vraag mij af waarom de Japanner het niet en de Europeaan het wel zou kunnen.

Men spreekt over de Japansche concurrentie als een tijdelijke invasie, doch men weet in het algemeen nauwelijks de gronden aan te geven, waarop eene dergelijke meening berust. Men ventileert luide minder gunstige handelspraktijken en de onbetrouwbaarheid van sommige Japansche leveranciers, doch bedenke men wel, dat ook deze voor verbetering vatbaar zijn en dat daar naast een heele schare van goede firma's staat, die voortdurend hare relaties uitbreidt?

Kan ik, wat aangaat Britsch-Indië en Japan, van een richting in de handelspolitiek spreken, voor Ned.-Indië heb ik geen vaste lijn daarin kunnen waarnemen. Wellicht hebben velen daarin een

meening voor zich zelve, in de gemeenschap komt die niet tot uiting en het geheel draagt een stempel van „laisser aller laisser faire".

Ik moet wellicht een uitzondering maken ten opzichte van een strooming, die zich in de laatste maanden in Ned.-Indië geopenbaard heeft, ten gunste van meer oeconomische zelfstandigheid en deze is geboren uit het feit, dat de vertegenwoordigers van de culturen en den handel, door het isolement op gebied van post- en telegraafverkeer, gedwongen waren gedurende den oorlog besluiten te nemen in zaken, die in andere tijden aan het initiatief of veto van de directie in Nederland moest worden onderworpen.

De handel is in geheel nieuwe banen ingeleid en deze loopen in vele gevallen niet over het moederland. De handel volgt den meest oeconomischen en kortsten weg en evenals in Europa, Amerika in vele opzichten een overwicht gekregen heeft over Engeland, zoo zullen in het verre Oosten de Vereenigde Staten en Japan, wellicht later China en Britsch-Indië, hun rechtstreeksche invloed in het handelsverkeer doen gelden. Evenmin als *Dundee* den handel in jute en jutezakken van *Bengalen*, en *Londen* op den duur den suikerhandel tusschen *Britsch-Indië* en *Java* kan beheerschen evenmin kan de Amsterdamsche markt bij voortduring in den uitvoerhandel van producenten van *Java* de leiding nemen.

Waar groote Japansche en Amerikaansche firma's met machtige organisaties zich in Ned.-Indië zullen gaan vestigen, zal de vertegenwoordiger van den Nederl.-Indischen handel ook in de toekomst meer zelfstandig moeten kunnen optreden en niet altijd Amsterdamsche hoofdkantoren kunnen raadplegen.

Handelspolitiek in Japan.

Ontwikkeling van den handel van Japan.

Alvorens tot eenige beschouwingen over de handelspolitiek en organisatie over te gaan, zij het mij vergund een greep te doen uit cijfers van recenten datum, teneinde een algemeen beeld te geven van de reusachtige ontwikkeling van den handel in Japan en tevens de voornaamste grieven te bespreken, welke veelal over Japansche toestanden en Japanschen handel worden geopperd. De export van Japan naar het buitenland bedroeg gedurende het laatste 5-tal jaren:

1913	1915	1916	1917	1918
61.000.000 p.st.	72.000.000 p.st.	144.000.000 p.st.	162.700.000 p.st.	187.000.000 p.st.

De import:

1913	1915	1916	1917	1918
74.000.000 p.st.	54.000.000 p.st.	97.000.000 p.st.	105.000.000 p.st.	162.000.000 p.st.

Baron *Kondo*, President der *Nippon Yusen Kaisha* (lid der Vredesdelegatie) schrijft in zijn laatste jaarverslag, dat de algemeene handel van Japan vóór den oorlog 15.000.000.000 yen bedroeg en gedurende het jaar 1918 geschat werd op 30.000.000.000 yen.

De goudreserve in Japan en in het buitenland bedroeg aan het eind van 1918 1.500.000.000 yen.

Het kapitaal gestoken in uitbreiding van oude maatschappijen en belegd in nieuwe ondernemingen bedroeg voor het jaar 1917 meer dan 2.000.000.000 yen. (Het cijfer voor 1918 is veel grooter, doch mij niet bekend).

Deze kapitalisatie werd verdeeld onder de volgende takken van bedrijf:

Fabrikatie	789.000.000
Banken	239.000.000
Mijnen	209.000.000
Hydrolische werken	176.000.000
Electriciteit	119.000.000
Voorschotbanken	100.000.000
Spoorwegen	94.000.000
Spinnerijen	84.000.000
Assurantiën	22.000.000
Visscherijen	8.000.000
Veemen en opslagplaatsen	5.000.000
Gas	185.000
Handel en andere tak en van bedrijf	236.000.000

Het aantal banken in Japan bedroeg in Dec. 1918 2106, met een gezamenlijk kapitaal van ongeveer 1.320.000.000 yen.

Het scheepsbouwprogramma stelt in het jaar 1919 een aanbouw voor in Japan van 181 schepen met een totaal tonneninhoud van 1.189.285 [1]).

---

[1]) Deze gegevens heb ik gedurende een verblijf in Japan ter plaatse verzameld.

De Westerling, die in de tropen gewoond heeft en gewend is aan Oostersche toestanden en die Japan kent uit een vroeger bezoek of van verre de evolutie in Japan heeft gadegeslagen, staat versteld wanneer hij ter plaatse waarneemt, wat dit Aziatische volk gedurende de laatste jaren gewrocht heeft op het gebied van handel, scheepvaart en industrie.

De Europeaan, die een westerschen maatstaf wil aanleggen bij de beoordeeling over het Japan van heden en dit rijk van een Europeesch standpunt beschouwen wil, en dan vindt dat de kwaliteit der producten zijner industrie, de moraliteit van de handelaren, niet beantwoordt aan zijn verwachtingen en aan de code, die daarvoor in Europa geldt, wordt teleurgesteld.

Het is moeilijk in een beschouwing over den handel en de handelsorganisaties in Japan en bij het bespreken van wat de toekomst zal baren, deze beide gezichtshoeken te doen samenvallen.

De organisatie is dikwerf uitmuntend in theorie, doch faalt somtijds in de praktijk, doordat zij niet den uitgesproken wil vertegenwoordigt van het volk zelve, doch doordat zij door ambtenaren, zonder voldoende praktische ervaring, is opgezet.

Het is veelal een schoon gebouw, dat somtijds, evenals het Vredespaleis, niet benut wordt en toch moet men den organisatiegeest bewonderen en vindt de kleinere handelsman, de in opkomst zijnde industrieel en groothandelaar, bij die organisaties een grooten, hechten, daadwerkelijken steun.

Het argument, dat de Japansche organisaties — ditmaal in het algemeen gesproken — geschoeid zijn op Duitschen leest en daarom tot fiasco moeten leiden, wordt dikwerf naar voren gebracht.

Het is niet mijne bedoeling hierover in bijzonderheden te treden, doch ik zoude daar tegenover willen stellen, dat Japan, als dit werkelijk noodig mocht zijn, een les zoude kunnen trekken dáár, waar het Duitsche systeem niet met succes is bekroond.

Handelspraktijken van den Japanner.

De klachten over de immoreele handelsmethodes van Japansche kooplieden en industrieelen zijn algemeen bekend. Talrijk zijn de voorbeelden daarvan te mijner kennis gebracht en meermalen ben

ik persoonlijk in den gewonen dagelijkschen omgang door het optreden van de Japanners gedesillusioneerd.

Wat de interne handel van Japan betreft, komt de grief gewoonlijk daar op neer, dat het product niet beantwoordt aan de eischen gesteld door den Europeaan, doch men vergeet daarbij dat Japan in de eerste plaats bestaat voor zijn bevolking van 60.000.000 Japanners en niet voor de enkele duizendtallen vreemdelingen, (pl.mns. 20.000) die zich metterwoon daar gevestigd hebben.

De slecht georganiseerde post-, telegraaf- en telefoondienst, de slechte toestand der wegen, zijn onderwerpen waarover de niet-Aziaten met Aziaten in Japan herhaaldelijk hun onverbloemde meening uiten. Zij voldoen niet aan de eischen, die in een modernen staat zouden mogen gesteld worden, doch houdt men er wel rekening mede, dat door de groote expansie in handel en industrie het ceconomisch, sociaal leven in Japan ontwricht is?

En het komt mij voor, dat zelfs in Europa, wat post-, telegraaf- en telefoondienst aangaat, het publiek zeer matig is ingenomen met de prestaties in deze takken van verkeer.

Mag men dan wel verwachten, dat de Japanner-philosoof, die deze toestanden uit een ander oogpunt beziet, onmiddellijk een verbetering ter hand zal nemen?

De wegen in Japan verkeeren dikwerf in middeleeuwsche toestanden, zelfs de straatwegen in de groote steden zijn slecht onderhouden, doch als de regen deze laatsten in een modderpoel veranderd heeft, trekt de Japanner-philosoof zijn geta aan (sandaal op plankjes) en wanneer de wegen nog slechter worden, dan trekt hij een hoogere geta aan.

Het spoorwegverkeer geeft ook dikwijls reden tot klagen. Ik weet uit eigen ervaring, dat de toestand op dit gebied 15 jaar geleden in Italië veel slechter was dan in het huidige Japan; op de Japansche boot, waarmede ik de terugreis naar Europa maakte, reisde ik met 3 Japansche spoorweg-ingenieurs, welke in opdracht hunner Regeering, gedurende 2 jaren het spoorwegwezen in Europa, Amerika en Zuid-Afrika zouden bestudeeren.

De klachten over exporthandel loopen gewoonlijk over de onbetrouwbaarheid der leveranciers, inférieure kwaliteit der geleverde producten en over immoreele handelsmethoden en zijn waarschijnlijk meestal gegrond.

Helaas zijn het niet altijd kleine firma's en beginners die er ongewenschte praktijken op na houden. Ten opzichte van de koopwaren zou ik kunnen opmerken, dat een groot gedeelte daarvan bestaat uit goedkoope artikelen voor den uitvoer naar Oostersche landen, in het bijzonder voor de Chineesche markt, welke niet nauwkeurig toekijkt op de levering en afwerking der goederen.

In den wereldhandel mag men dat niet als een ongewoon verschijnsel beschouwen; de arbeidskrachten waren niet geschoold voor de betere afwerking, die op de Europeesche markt geëischt wordt en het product was goedkoop en de arbeidsloonen laag.

Klachten over leveringen uit andere Oostersche landen.

Toen 10 jaar geleden de Bombay katoenfabrieken, die tot dusver uitsluitend voor de Chineesche markt geleverd hadden, garens begonnen te exporteeren naar Italië, Oostenrijk, ook naar Engeland en Holland, ging er een storm van klachten op over slechte levering en kwam die handel in 3 jaar tijd tot stilstand. Dit was echter niet te wijten aan immoreele handelsmethoden in Britsch-Indië. Gedurende den oorlog kwamen uit bijna alle landen der wereld in Japan aanvragen voor alle mogelijke artikelen. Er zijn zeer veel slechte artikelen geleverd, doch geleidelijk is er reeds veel verbetering in gebracht.

De Regeering heeft krachtig ingegrepen. Vóór mij ligt een heele reeks ordonnantiën en wetsbesluiten (for the prevention of the manufacture of goods of inferior quality, issued by the State Department of Agriculture and Commerce of the Imperial Japanese Government). Het betreft hier eene contrôle op de fabrikatie en export van lucifers, glaswaren, emaille, band, gebreide goederen, stijfsel, potlooden, celluloid, etc. etc.

Door de bestaande organisaties van kamers van koophandel en gilden, waarop ik later terugkom, wordt het de Regeering gemakkelijk gemaakt deze ordonnanties in het leven te roepen en de contrôle streng te handhaven.

Bovendien zijn er in Japan talrijke fabrieken, die hun fabrikatie tot een dergelijke hoogte hebben opgevoerd, dat zij den toets eener vergelijking met elken concurrent uit Europa of Amerika geheel kunnen doorstaan. En het geldt hier van een der grootste wereld-

firma's op technisch gebied, ontving ik de verklaring, dat voor bepaalde machinerieën de vergelijking met Europeesch fabrikaat, ook in het gebruik, ten gunste van de Japansche leverantie uitviel.

In talrijke fabrikaten heeft Japan Europa overvleugeld.

Aanhalende uit het jaarverslag over 1918 van den Douane-commissaris in Bombay, vermeld ik:

„Japan sent her first consignment of bottled beer in competition with the German light beer, but while Germany's best effort was one of 105.285 gallons in 1903—'14, Japan sent during the year under review some 380.834 gallons, an advance of 64.286 gallons over het shipment in 1916—'17. Japan is also going ahead in her exports to India of machinery and mill-work, while in her exports in matches she is *Pila Lumba*, (hindustani, beteekent: staat bovenaan). The largest figure in this export recorded in the prewar days was in 1912—'13 when imports were valued at Rs. 28.16 lakhs. This figure was beaten by the record for 1915—'16 when Rs. 59.47 lakhs were registered, but in 1916—'17 the figures receded to Rs. 49.67 lakhs. In the year under review the imports have been returned at a value of Rs. 122.57 lakhs, an increase of 147 per cent, as compared with 1916—'17.

But Japans greatest achievement was in the export of textiles. For the first time she headed the list as the principal supplier of twist and yarn with a share of 62 lakhs per share in 1916—'17 was only slightly over Rs. 33 lakhs. The contribution of United Kingdom was Rs. 61 lakhs as against Rs. 95 lakhs in 1916—'17. Japan was also the chief supplier of grey piece goods with a share of Rs. 169.2 lakhs as against Rs. 116.42 in 1916—'17. Her leading lines were sheerings and longoloth and shirtings".

Zij die meenen, dat Japan na den oorlog, het grootste gedeelte van haar uitvoer zal verliezen, zoude ik ziende blind noemen. Het rapport van het *„Departmental comittee appointed by the board of trade to consider the position of the textile trade after the war"* in Engeland zegt:

„It appears necessary to sound a serious note of warning with regard to Japanese competition, which is becoming more

threatening, and covers a constantly widening range of articles. Japanese competition is met with increasingly, not only in China, but also in India, and in the minor markets of the Far East. This competition is limited at present by the amount of available capital and machinery in Japan, but large funds are being accumulated by that country during the war, and extentions on a very large scale, both to spinning and weaving plants, are projected, and are postponed only owing to the exigencies of the war.

The abnormally low level of wages in Japan, the increasing efficiency of her operatives, the extension of her activity to bleached, dyed, printed, and finished cloths, the proximity of the country to the great Eastern markets, and the system of subsidized steamers, the marketing advantages derived from her knowledge of the languages, customers, and needs of Oriental countries, the close co-operation between the Japanese Government, banks, shipping, companies, merchants, and manufacturers for the furtherance of foreign trade, all point to the fact that Japan is destined to become Lancashire 's principal competitor in years to come".

In de handelsmusea in Japan waren ter bestudeering voor fabrikanten en kooplieden ook talrijke monsters van onze katoenindustrie en ik meen te mogen vragen: Hebben onze Twentsche en Brabantsche fabrikanten maatregelen genomen om na te gaan hoever de concurrentie van Japan in hun afzetsgebieden in Java, China en Britsch-Indië doordringt?

„Voedt de hongerigen, kleedt de naakten", geldt tegenwoordig niet alleen voor Oost-Europa, maar voor het geheele Oosten en het zal in de eerste jaren mogelijk zijn, dat door de groote vraag niet zooveel aandacht geschonken wordt aan dezen nieuwen concurent, daar deze zich niet zoo merkbaar zal zijn als anders het geval geweest ware; in de toekomst moet men wel degelijk met haar rekening houden.

Japan zal zich in de toekomst niet uitsluitend tot katoenen goederen van grove kwaliteit bepalen.

Volgens de laatste berichten in October van 1918 waren 20 spinnerijen bezig, nieuwe installaties toe te voegen aan haar bedrijf en werden er 96.000 nieuwe spindels aangebracht voor grove garens, 72.000 voor middelkwaliteit en 133.000 voor fijne garens.

Het onzedelijke van Japansche handelspraktijken is herhaaldelijk in de pers besproken en wordt ook door de Europeesche belanghebbenden bij den handel steeds in het licht gesteld.

Door den oorlog is echter de moraliteit in den handel ook in andere landen dan Japan, sterk afgenomen. Dat was onvermijdelijk. „Vodjes papier" zijn er overal geweest.

In een der oorlogvoerende landen werd, toen het tot den oorlog toetrad, een wet afgekondigd, die een deur openliet om alle bestaande contracten te annuleeren. Daar is ruim gebruik van gemaakt. Goederen, die z.g. niet geleverd konden worden, werden elders verkocht tot hoogere prijzen.

De moraliteit is eenigszins op losse schroeven gekomen en een vlaag daarvan is naar Japan overgewaaid.

Bovendien was van oudsher de handelsstand in Japan niet gezien. Hij dateert van recenten datum.

Dit alles dient niet om als verontschuldiging te gelden, doch het is een verklaring.

De leidende mannen in Japan kennen het euvel en zien den nieuwen toestand helder onder de oogen.

Bij een feestmaaltijd, gegeven door *the Japan trades association* in *Tokio*, ter gelegenheid van haar 33-jarig bestaan, werd door de verschillende Ministers het woord gevoerd. De premier, de heer *Hara* zeide o.a.:

„Gedurende den oorlog hebben wij materieele welvaart gewonnen, maar de Europeesche oorlogvoerende partijen hebben zedelijke welvaart verworven.

„Wij moeten er op bedacht zijn maatregelen te treffen onzen handel na den oorlog te ontwikkelen. De oorlogvoerenden hebben vreeselijke ontberingen geleden, doch tot heil van het vaderland hebben zij dit gedragen en hun geest is gesterkt. Zij hebben aldus een zedelijk overwicht verkregen.

„Japansche handelaren en fabrikanten werden zeer gebaat door de afwezigheid van Europeesche concurrentie. Maar er

zijn luide klachten gekomen over de kwaliteit der goederen. Ik vrees, dat in sommige standen, de geest van soliditeit en oprechtheid heeft plaats gemaakt voor onsoliditeit en onoprechtheid, terwijl in Europa het volk geestelijk is vooruit gegaan.

„Wij moeten dien toestand verbeteren. Wij moeten meer nut trekken van uitvindingen voor handels- en industrieele doeleinden, ons meer aanpassen aan den smaak van onze klanten; en onze persoonlijke werkzaamheden op het gebied van handel en nijverheid moeten wij beter organiseeren".

Ik heb dikwijls hooren zeggen: de Japansche organisatie van den exporthandel dateert van deze oorlogsjaren. Zulks is onjuist. Naast China is Britsch-Indië wellicht de grootste afnemer van Japansche producten.

Het is nog maar 25 jaar geleden, dat de Japanners in Britsch-Indië kwamen, z.g. geattacheerd aan handelsfirma's om den katoenhandel met Japan te bevorderen. Er waren toen nog geen Japansche firma's in Britsch-Indië.

Indië zond garen van Britsch-Indische katoen gemaakt, naar Japan.

Aan het eind van de 90er jaren kocht Japan geen garens meer, doch alleen *katoen* in Indië, en begon zij te concurreeren in de Chineesche markt met garen in Japan gesponnen van Indische katoen tegen de Britsch-Indische garens. De katoen mocht alleen met Japansche schepen of vreemde schepen onder Japansch charter naar Japan verzonden worden. Op straffe van hooge boeten hadden zich alle katoenhandelaren en spinnerijen in Japan verbonden alleen katoen, welke met die schepen vervoerd werd, te gebruiken. Het vervoer met deze schepen geschiedde tegen een goedkoope vracht van Rs. 9|- per ton. Een Japansche organisatie in Bombay distribueerde de laadruimte voor de Europeesche verschepers.

Tien jaar later kwam Japan aan de markt in Bombay met *geweven* goederen van in Japan gesponnen garens van Britsch-Indische katoen en heden ten dage is er een legio van kleine en grootere Japansche firma's in Bombay en andere plaatsen in Indië gevestigd.

Hoe Sir *Dinshaw Wacha,* Voorzitter van de Kamer van Fabrieken in Bombay denkt over de Japansche concurrentie, moge blijken uit de volgende redevoeringen, onlangs door hem uitgesproken. (De cijfers voor het jaar 1918|'19, op het oogenblik niet voor handen, zijn natuurlijk nog veel sprekender.

„Apart from pushing a variety of her products and manufactures, Japan has taken a bold step forward on placing on the Indian market her cotton fabrics, especially those made from Indian cotton purchased in India. There has been a very large import of unbleached calico, as a beginning only, since 1912—'13, as will be evident from the comparative table below:

	1912—'13	1916—'17
Cotton hosiery	£ 415.000	£ 850.000
Cotton piece goods	„ 73.000	„ 1.621.000
Cotton yarn	„ 35.000	„ 354.000
Cotton sundries	„ 16.000	„ 217.000
	£ 539.000	£ 3.042.000

„An increase of from half a million to three million sterling in the short space of four years tells its own tale of the strides the Japanese industrial giant has made. Of course, the leaders of the Indian cotton industry say that so long as the British government refrains from placing an export duty on the raw cotton which Japan buys from India, averaging in value about £ 12.000.000, the Indian cotton industry is placed at a great disadvantage.

„It might have been a different story had Japan grown her own cotton from which to manufacture her fabrics and export them to India for competition with India cotton products. But such is not the case. The bulk of her yarn and piece goods is manufactured from cotton bought in India. She has already replaced in the Chinese market more than half the quantity of yarn which India used to export ten years ago. And she is strenuously endeavouring at the present time to push her cloths. That is the prime factor involved in the unequal competition.

„Next is the question of freight. The freight is of a two-fold character: freight for the conveyance of the raw material to its destination, and freight for the transport to India of the manufactured cotton goods. The cost of such double feight would ordinarily prevent any manufacturer from competing with Indian cotton goods. But in the case of Japan,

the freight to and for is carried in the Japanese ships in which a part of the load is absorbed in such a way as to bring the cost to the very lowest fraction.

„Of course, the Japanese have some local advantages, one being cheaper labour, though even in Japan labour is becoming more expensive .The difference is not in the wages of the operatives. These are almost equal. There are other minor advantages such as the monthly averages working days which are 27.25. Necessarily the daily spinle production is greater".

Twee Japansche stoomvaartmaatschappijen, de *Nippon Yusen Kaisha* en *Osaka Shozen Kaisha,* onderhouden een geregelden dienst op Bombay, Calcutta, Madras, Colombo en Kurachee, zoowel als via Indië met Europa.

In Bombay zijn 3 groote Japansche banken gevestigd, de Yokohama Specie Bank en de Bank of Taiwan Ltd., en de Sumitomo Bank Ltd. en bij de Mitsui Bushan Kaisha, een Japansche handelsfirma werkt een 80-tal Japanners. Zij heeft bovendien ongeveer 70 agentschappen in het binnenland, behalve hare vestiging in de hoofdplaatsen van Britsch-Indië voor den opkoop van katoen, die ook hare bemiddeling weer verleenen kunnen om de Japansche import-artikelen te populariseeren.

De laatste berichten omtrent de activiteit der Japanners in Britsch-Indië maken gewag van vestiging van handelshuizen in kleine plaatsen, zooals *Cochin* en *Travancore,* terwijl zij spinnerijen in Zuid-Indië trachten op te koopen.

Toen 25 jaar geleden de Mitsui Bushan Kaisha haar werking in China begon, was het haar gebruik een 30-tal jongelui van de Tokio hoogere handelsschool uit te kiezen, waarvan zij elk jaar 10 naar Zuid-, Midden- en Noord-China zond, die hun werkkring begonnen met het voorschrift een of twee jaar in die gewesten te gaan wonen om Chineesch te leeren en met belofte van een extra toelage, wanneer zij hun haardos tot een chineeschen staart lieten ontwikkelen.

Zij konden zich dan eens in de 3 maanden op eene kantoor der M. B. K. presenteeren, waar zij, na afloop van die proefjaren, geplaatst werden. Zoo vormde de Maatschappij de latere bestuurders van hare talrijke kantoren in China.

Japansche volksaard en karakter.

Japan is het land der bureaucratie bij uitnemendheid. Het Japansche volk, zijn geschiedenis, zijn godsdienst, zijn philosofie, alles sluit zich in die richting aan.

Oorspronkelijk was *Shintoisme* de erkende godsdienst, sinds de dagen dat het Keizerrijk gesticht werd door *Jimnu Tenno* in de 7de eeuw. Het was toen en het is heden nog de vereering van het Keizerlijk voorgeslacht, waarbij telkens nieuwe Keizers hun eigen voorvaderen als God of Kami toevoegden.

Zoo werd Shintoisme langzamerhand een culte van Keizerlijke voorvaderen.

Ofschoon het grootste gedeelte van het volk later tot de Boedhistengodsdienst overging, bleef Shintoïsme de godsdienst van de Keizerlijke families.

Zelfs tot ver in de 18de eeuw was het volk gewend de bevelen van den Keizer en de ministers te volgen en ofschoon in Febr. 1889 de Mikado een constitutie aan het volk gaf, die gemodelleerd was op de Duitsche staatsinrichting, is het inderdaad slechts een schaduw van hetgeen wij onder eene constitutioneele regeering verstaan. De Staat is de Keizer en zijn persoon is heilig.

Ten Shi Sama, Zoon des Hemels, dat is de naam, die de loyale Japanner zijnen Keizer geeft en al is er de laatste jaren een meer democratische geest duidelijk merkbaar, en al is de democratische partij op het oogenblik aan het bewind, de vereering voor het Keizerlijk huis is den Japanner bijgebleven.

En dit verklaart dan ook hoe in het algemeen de Japanner aanneemt wat de Regeering en zijn ambtenaren beschikken en beslissen.

In het jaar 1918, gedurende de rijstoproeren, was er voor het eerst sinds het bestaan van den tegenwoordigen regeeringsvorm openbaar verzet tegen de Regeering.

De Regeering is de leider van de handelspolitiek, waarbij echter vooraanstaande mannen in de handelswereld, chefs van groote handelshuizen, enkele hoofdpersonen in de kamers van koophandel, soms geheel en al de richting aangeven.

De hoofdrichting is, ik behoef het nauwelijks te zeggen, Japan voor de Japanners en wanneer in Japan datgene, wat essentieel moet geacht worden voor de industrieele ontwikkeling van het land en volk ontbreekt, dan tracht men daarin elders te voorzien. De snelle aanwas der bevolking in Japan dwingt bovendien tot emigratie.

De bijzondere positie van Japan en China, als door de Vereenigde Staten van Amerika erkend in de Lansing-Ishi overeenkomst is het gevolg van vreedzame penetratie in China, waar het Japan niet alleen te doen was om emplooi te vinden voor zijn overvloedige bevolking en een afzet voor de producten van zijn nijverheid, maar waarbij in de eerste plaats het oog gericht was op de ruwe producten, welke China levert, op den rijkdom van zijn bodem.

Japan heeft voor zijn ijzer- en staalindustrie kolen en ertsen noodig, vandaar het groote gewicht der z.g. „Shantungkwestie" ter Vredesconferentie voor Japan.

Hierboven is reeds vermeld, dat Japan in hoofdzaak voor de levering van katoen van andere landen afhankelijk is. Zij legt zich daar niet bij neer.

De invoer van ruwe katoen in 1918 in Japan uit Indië en Amerika bereikt een waarde van ongeveer 300.000.000 yen, vertegenwoordigende ongeveer 20.000.000 balen. (15.000.000 balen Indische katoen en 5.000.000 balen Amerikaansche katoen).

De katoenoogst in *Chosen* (Korea) bedraagt nu (volgens niet officieele cijfers) ongeveer 70.000 balen per jaar.

Naar verluidt zijn er plannen in behandeling om woeste landen te ontginnen voor katoenbouw in Korea, waardoor in 10 jaar tijd een belangrijke katoenoogst zal kunnen worden verkregen, waardoor Japan onafhankelijk zoude kunnen worden van vreemden invoer.

De Kamer van Koophandel in *Tokio* heeft hiernaast reeds een onderzoek ingesteld en over dit rapport zoude reeds een beslissing genomen zijn door de staatscommissie, die zich met deze problemen bezig houdt. Men wil eene katoensoort, vallende tusschen Amerikaansche en Britsch-Indische katoen aanplanten, welke 60 % van de door Japan benoodigde katoen zoude kunnen opleveren.

Ik herinner mij niet, nauwkeurig, of er reeds kinaplantages in Japan waren, maar wel is mij bekend, dat zaden uit Java zijn aangevoerd en men goede verwachtingen heeft van de proefnemingen.

Al nemen nu de groote lagen van het volk geen deel aan de te voeren politiek en al komt hun meening dan ook niet rechtstreeks tot uiting in de sociaal economische instellingen, het Japansche volk is zeer practisch en voelt nationaal en derhalve sluit de handelspolitiek zich geheel daarbij aan.

Kamers van koophandel in Japan.

Ofschoon er reeds vroeger enkele instellingen bestonden in den geest van kamers van koophandel, waren die van weinig beteekenis, totdat in 1890 de Regeering een wet afkondigde, waarbij de status van de kamers van koophandel vastgesteld werd en hare werkwijze werd geregeld.

De naam „kamer van koophandel" mag niet door vreemde organisaties van dezelfde strekking gebruikt worden; zoo heet eene vereeniging van buitenlandsche firma's in Yokohama, welke reeds sinds jaren bestaat: The Foreign Board of Trade. Als een uiting van den tegenwoordigen tijdgeest moet hier nog vermeld worden, dat Fransche firma's in Japan een vereeniging gevormd hebben, als 't ware, met dezelfde strekking als een kamer van koophandel, welke ongeveer 30 leden telt. De Japansche Regeering heeft hare goedkeuring verleend aan de statuten, de Fransche gezant is erepresident. De voorzitter vertrok einde December naar Europa en zoude van zijn aanwezigheid in Frankrijk gebruik maken om eene nauwere samenwerking te verkrijgen met de Fransche Regeering.

In 60 van de 68 prefectures (provincies) van Japan bevindt zich nu een kamer van koophandel, welke elk naar gelang der grootte en belang van de provincie 20 à 50 leden telt.

De leden van de kamers van koophandel worden gekozen. De wet bepaalt welke personen kiezers kunnen zijn en heeft daarbij meestal als maatstaf aangenomen de belasting, die de handelaren en fabrikanten betalen, (vreemdelingen kunnen geen kiezer zijn). Er zijn feitelijk 5 categorieën van kiezers: handelaren, fabrikanten, leden van een beurs (exchanges), eigenaars van mijnen en dro-

gisten. Het aantal kiezers varieert van 123 in de kleine plaatsen tot 4091 in de grootere plaatsen.

Het bedrag aan belasting, dat iemand moet betalen om kiezer te zijn verschilt naar gelang van de plaats. Voor handelaren, fabrikanten en mijneigenaars is dit b.v. in *Tokio* 100 yen, in *Osaka* 75 yen, in *Kobe, Yokohama, Nagoya* en *Kyoto* 40 yen. In kleinere plaatsen 20 yen. Leden van de effecten- en rijstbeurs in *Tokio* moeten 2000 yen belasting betalen om als kiezer in aanmerking te komen, in *Osaka* 1000, in de andere hiervoor genoemde plaatsen 500 en in kleine plaatsen 100 yen, voor drogisten is die belasting iets geringer.

De gewone leden van de kamer worden allen gekozen door de kiezers. De kamer zelve kan bovendien buitengewone leden benoemen welker aantal $^1/_5$ van het aantal der gewone leden niet mag overschrijden, terwijl de plaatselijke gouverneur eveneens hetzelfde aantal buitengewone leden kan benoemen.

Als buitengewone leden worden gewoonlijk benoemd Professoren der Universiteit (meestal in de Staathuishoudkunde en Staatsinrichting) en andere Japanners boven de 30 jaar, die bijzondere kennis of ervaring hebben.

Dikwerf vindt men daaronder leden van groote handelshuizen of bankinstellingen, die zich niet de moeite willen getroosten van de verkiezingscampagne, die tot het gewone lidmaatschap leidt. Ook zijn eenige ambtenaren lid der kamer.

Ter bestrijding van de onkosten heeft de kamer het recht van de kiezers een bedrag te vorderen, hetwelk echter niet hooger mag zijn dan 20 % van de handelsbelasting, die de kiezers betalen (voor kiezers der effecten en rijstbeurs is het maximum 10 %, voor drogisten 15 %).

De bevoegdheid en de werkzaamheden van de kamers zijn in het algemeen bij de wet vastgesteld; deze bevat o.a. ook eene bepaling, waarbij de kamers commissies benoemen om over bepaalde handels- en nijverheidstoestanden een verslag uit te brengen.

De presidenten of vice-presidenten der kamers ondernemen dikwijls propagandareizen naar het buitenland en ook worden er dikwijls op initiatief van de kamers handelscommissies gezonden naar vreemde landen. Het hoofd van deze commissie is dikwijls een ambtenaar en de leden zijn fabrikanten of handelaren, experts

in de takken van handel en bedrijf, waarover het onderzoek zal loopen.

In groote handelsplaatsen wordt de functie als secretaris der kamer van koophandel meestal waargenomen door een oud-professor der universiteit of door een professor, die nog aan de universiteit verbonden is. (De Secretaris van de Kamer van Koophandel te Tokio, was in Amerika gepromoveerd en oud-leerling van Pres. Wilson).

In het algemeen nemen de leden weinig deel aan de werkzaamheden en komt alles neer op den secretaris.

Wat de internationale handelspolitiek betreft, zijn het veelal de universiteitsprofessoren, die het groote publiek voorlichten, ook in de dagbladpers, over de vraagstukken van den dag.

De vereenigde kamers van koophandel houden minstens eenmaal per jaar een vergadering, waar allerlei belangrijke kwesties besproken worden.

In *Tokio* (November 1918) werden b.v. de volgende vraagstukken behandeld:

1. vermindering der officieele contrôle in de organisaties van de kamers van koophandel.
2. Voorstel aan de Regeering om de wijze waarop de inkomstenbelasting geheven wordt, te veranderen.
3. Advies aan de Regeering over de duurte van steenkolen.
4. Voorstel aan de Regeering, bepleitende de noodzakelijke verandering in de financieele politiek.
5. Voorstel betreffende maatregelen om de kosten van het levensonderhoud te verminderen.
6. Behandeling van een verzoek aan de Regeering om handelsadviseurs voor de vredesconferenties te benoemen.

In een andere vergadering werd, na vooronderzoek, een besluit genomen betreffende de aan te bevelen oeconomische politiek, te volgen door de geallieerde regeeringen na den oorlog, hetwelk als volgt luidde:

A. Internationale vraagstukken.

1. het principe van de meest begunstigde natie clausule, onvoorwaardelijk door elke natie te aanvaarden.

2. handelsovereenkomsten door het moederland gesloten zullen ook voor de koloniën van kracht zijn.
3. de verschillende vreemdelingen zullen gelijk behandeld worden in vele landen.
4. kapitaalbeleggingen door vreemden, zoowel afzonderlijk als tezamen met personen uit het land zelve, zullen toegestaan worden, behalve wanneer zij het nationaal bestaan bedreigen.
5. de export van grondstoffen zal niet belemmerd worden.
6. protectie zal zooveel mogelijk geweerd worden.
7. alle havens moeten opengesteld worden en alle schepen, onafhankelijk van de vlag, die ze voeren moeten vrij toegelaten worden.

B. Betreffende China en Siberië.

1. leeningen van het gouvernement in China en Siberië zullen gezamentlijk door de geallileerde landen verstrekt worden.
2. niemand zal industrieele voorkeur of een monopolie in China of Siberië kunnen verkrijgen, omdat hij kapitaal belegd heeft in een bijzondere zaak, aldaar.

Wanneer men overweegt, dat vreemdelingen geen vaste eigendommen mogen bezitten in Japan en over het algemeen de nationale handel, scheepvaart en het bankwezen zoodanig georganiseerd zijn, dat de Japanner in Japan zeer gesteund wordt, een hulp, die vreemde firma's in Japan missen, (de Yokohama Specie Bank, welke een regeeringscharter heeft, kan ten allen tijde tegen een rente van 2 % een bedrag van 20.000.000 yen van de Bank van Japan leenen) wanneer men ziet, dat vreemde assurantiemaatschappijen in Japan jaarlijks de helft van haar premiëninkomsten in Japan moeten beleggen (zoover mij bekend bestaat er in Ned.-Indië geen wet of verordening op de werkwijze van assurantiemaatschappijen) en in het algemeen vreemde firma's geen gemakkelijken strijd hebben tegen de Japansche concurrentie, dan begrijpt men welke de voorrechten zijn, die de Vereenigde Kamers van Koophandel aan de vreemdelingen in Japan nog kunnen toekennen tegenover de rechten, die zij in den vreemde voor de Japanners opeischen.

Vakvereenigingen en bedrijfsorganisaties in Japan.

Een andere economische organisatie in Japan, rechtstreeks uit den handel en de industrie voortvloeiende, zijn de gilden, die in hoofd-

zaak er toe dienen, de belangen van bijzondere industrieën of takken van handel te beschermen.

In 1917 waren er in Japan 1092 gilden en 51 z.g. algemeene gilden (aaneensluiting van bijzondere gilden). Het aantal leden van een gilde wisselt sterk af. Er zijn er die slechts 7 leden tellen, (het minimum aantal) doch het Tokio-rijstgilde heeft 5228 leden.

Ik laat hier als voorbeeld een lijstje volgen van eenige der voornaamste gilden:

Fabrikanten en handelaren in ruwe zijde,
Drogerijen,
Wol,
Zeep,
Parapluies,
Hoeden,
Katoenen goederen,
Lucifers,
Aardewerk,
Papier,
Speelgoed,
Glaswerk,
Band,
Boonen,
Karpetten,
Gebreide goederen,
Rijst, etc. etc.

Handelsmusea in Japan.

Weer een andere organisatie, die eveneens een groote rol gespeeld heeft in de ontwikkeling van den Japanschen uitvoerhandel en de industrie, zijn de handelsmusea, waarvan de voornaamste zijn gevestigd in *Tokio (het Keizerlijk handels-museum)*, hetwelk rechtstreeks staat onder het Departement van Landbouw en Handel) de musea in Osaka, Nagoya, Kobe, Yokohama, Hiroshima, Fukoka, Kyoto; Iskawa; behalve deze is er nog een 60-tal kleine stedelijke musea. (Het is interessant te zien hoe soms in kleine plaatsen de fabricatie van voorwerpen der huis- en kunstnijverheid in deze musea ad oculos gedemonstreerd wordt voor de toeristen-koopers).

De grootere musea worden in stand gehouden vanwege de provincies (prefectures).

Het Keizerlijk Museum in *Tokio* is het eenige, dat rechtstreeks onder het Ministerie van Handel werkzaam is. Het bezit eene groote verzameling referentiemonsters (150.000 stuks in getal); maar noch de tentoonstelling der monstercollectie, nòch de wijze geven den indruk, dat dit museum in die mate nauwe betrekkingen onderhoudt met den actueelen handel en de industrie, zooals het geval is met het museum te *Osaka*, dat op een meer zakelijken leest geschoeid schijnt te zijn.

Het museum in *Tokio* heeft de volgende onderafdeelingen:

a. Departement voor tentoonstellingen;
b. Departement voor inlichtingen;
c. Departement voor algemeene zaken.

Deze laatste afdeeling heeft o.a. de oprichting van de „Association of Commercial and Industrial Investigation" bewerkstelligd, eene vereeniging welke uit fabrikanten en handelaren bestaat en in het museum vergadert ter bespreking van de wederzijdsche belangen op het gebied van onderzoek.

Ook wordt in deze afdeeling de uitzending van beambten van het museum, die studiereizen moeten maken in den vreemde, voorbereid.

De organisatie in het museum te *Osaka*, het centrum der Japansche industrie, is het meest volledig; zij verricht zeer praktisch en doelmatig werk. Ook het museum in *Nagoya* is up to date; feitelijk kunnen alleen deze drie musea aanspraak maken op den naam handelsmuseum.

Yokohama heeft eigenlijk geen handelsmuseum; van gemeentewege is evenwel in Juni 1918 een „Foreign Trade Bureau" opgericht, hetwelk een voorbereidende organisatie zal zijn voor de stichting van een handelsmuseum; dit bureau verstrekt inlichtingen omtrent in-, uit- en doorvoerhandel van Yokohama en hare industrieën.

Om een denkbeeld te geven van de bedragen welke ten koste gelegd worden aan deze uitingen van voortvarendheid op handelsgebied, moge dienen, dat aan het gebouw van het museum te *Osaka* in 1916 weder opgericht, nadat het in 1908 was afgebrand, een bedrag van 300.000 yen is besteed en dat het budget over de

jaren 1916|'19 uitgaven vermeld van resp. 56.000, 51.000, 49.000 en 76.000 yen.

Aan salarissen werd uitgegeven ongeveer 30.000 yen per jaar, terwijl de algemeene onkosten o.a. vermelden:

reiskosten	5200 yen
boeken, tijdschriften en drukwerken	5400 „
aanschaffing van nieuwe monsters	5000 „

De werkzaamheden van het museum zijn verdeeld onder de volgende afdeelingen:
handel, onderzoekingen, tentoonstellingen, ontwerpen van dessins voor koopwaar, bibliotheken, administratie. De afdeeling „Onderzoek" bepaalt zich tot plaatselijk werk, doch het museum zendt dikwijls eenige zijner medewerkers naar den vreemde. Zoo vertrok in 1919 de ondersecretaris naar *Java* en de *Philippijnen* voor een studiereis van 5 maanden.

Diplomaten, consuls en personen uit de zakenwereld worden door het bestuur van het museum uitgenoodigd, lezingen in het museum te houden in een daarvoor bestemde zaal.

Monsters worden in den vreemde aangekocht en experts houden lezingen over het land van oorsprong of aanmaak; verder bespreekt men de kosten van productie en de wenschelijkheid ze al of niet te importeeren of uit te voeren.

Het museum treedt als tusschenpersoon op om handelaren in de verschillende landen met elkaar in aanraking te brengen.

Dat de tentoonstellingen en werkzaamheden van deze musea gewaardeerd worden, moge blijken uit het feit, dat er van 15 Maart — 31 Augustus 1918 325.000 personen het museum bezochten, dus ongeveer 1930 personen per dag.

De meeste musea geven maandbulletins uit in de Japansche en|of Engelsche taal en het Keizerlijk Museum in *Tokio* geeft bovendien een adresboek voor den uitvoerhandel in het Engelsch.

Japansche Handelsmusea in den Vreemde.

De Japansche handelaren beperken zich niet tot de oprichting van handelsmusea in hun eigen land. De South Sea Association (een vereeniging van personen, die belang stellen in een onderzoek

naar industrieele, sociale en handelstoestanden in de landen van de Zuidzee, d.i. Zuid-Azië, waartoe dus ook de Philippijnen en Ned.-Indië behooren) vermeldt ook op haar programma het oprichten van handelsmusea in den vreemde en zoo bestaat er o.a. te *Singapore* een dergelijk museum, waar inlichtingen omtrent Japan verschaft en monsters ten toon gesteld worden.

De Nederlandsche vertaling van de statuten dezer Vereeniging door haar zelve verspreid, vermeldt als artikel 3:

De in het vorig artikel omschreven doeleinden tracht de vereeniging te bereiken vooral door:

1. de wetenschappelijke studie van de economische en sociale verhoudingen en toestanden van zoo juist genoemde gedeelten van Zuid-Oost-Azië;
2. het bekend maken van land en volk dier gewesten bij het Japansch publiek; en
3. het omgekeerde te verrichten;
4. het opleiden van jongelieden die handelsbetrekkingen willen aanknoopen met meergenoemde gedeelten van Azië;
5. het verbreiden van Japansche kunsten en wetenschappen;
6. het uitgeven in Japan van tijdschriften en andere periodieken;
7. het houden van voordrachten;
8. het oprichten van musea en bibliotheken betrekking hebbende op alles wat bovengenoemde landen van Azië aangaat; en
9. al het overige te verrichten, (dit staat woordelijk zoo in het Hollandsch, in de statuten).

Ook in *Harbin* bestaat sinds het vorig jaar een handelsmuseum als te *Singapore*. Blijkbaar worden beide musea door de Regeering gesubsidieerd; althans schijnt de stichting daarvan op initiatief van het Departement van Handel geschied te zijn, hetwelk ook nog andere plannen in overweging heeft tot ontwikkeling van den handel; o.a. wordt genoemd de stichting van een kamer van koophandel in *New York*.

Consulaire dienst van Japan.

Wat aangaat het consulaatwezen in *Japan* diene, dat diverse handelsorganisaties adressen hebben ingediend bij den Minister

van Buitenlandsche Zaken, van Handel en Nijverheid en van Financiën, teneinde uitbreiding te verkrijgen van den consulairen dienst en wordt daarin gepleit voor nieuwe consulaatposten te *Saigon, Medan, Soerabaja, Semarang, Menado, Macassar* en *Colombo*, terwijl er op aangedrongen wordt handelscommissarissen te zenden naar *Singapore, Batavia, Bombay, Calcutta* en *Manilla*.

De onkosten der vermeerdering van het aantal consulaire posten en subsidies aan eenige exportvereenigingen, zijn geraamd op 1.200.000 yen, welke uitgetrokken zouden worden op de volgende begrooting.

In navolging van den nieuwen Engelschen dienst van het Oversea's Trade Department zullen handelsattaché's toegevoegd worden aan verschillende ambassades en legaties. Aan het einde van het jaar 1918 waren er reeds 7 handelscommissarissen in den vreemde werkzaam, waarvan 1 in Australië en de Philippijnen, 1 in Zuid-Amerika, 2 in Canada en de Vereenigde Staten, 1 in Britsch-Indië, the Straits Settlement en Nederlandsch-Indië en 2 in Europa.

De handelscommissarissen worden uitgezonden vanwege het Departement van Handel en zoowel ambtenaren als invloedrijke personen uit den handel komen daarvoor in aanmerking.

Hun missies zijn gewoonlijk voor een tijdsduur van 6 à 8 maanden en behalve hun salaris ontvangen zij vergoeding voor reiskosten.

De financieele commissarissen resorteeren onder het Departement van Financiën. In het geheel zijn er 4 aangesteld, één voor Engeland en Frankrijk, één voor Rusland, één voor Amerika en één voor China.

Het Departement van Handel stelt beurzen beschikbaar voor jongelui, die in den vreemde zich een positie trachten te verwerven. Jaarlijks wordt een 30 tal gekozen uit de beste leerlingen van de hoogere handelsscholen en uit die welke het eindexamen van de school van het mijnwezen gedaan hebben.

Deze jongelui *„Boyeki-Renshusei"* of *„Foreign Commerce Training Students"* genaamd, ontvangen deze aanstelling voor den duur van 3 jaar en zij mogen zelf ook in den praktischen handel werkzaam zijn.

Elke 3 maanden dienen zij een rapport in bij het Departement van Handel.

De Handelscommissaris vindt, wanneer hij zijn missie naar een vreemd land aanvaardt, aldus een reeks voorposten, van waar uit het terrein van zijn werk reeds is voorbereid.

Niet alleen in theorie wordt organisatie in Japan doorgevoerd. Een sprekend voorbeeld daarvan zijn de groote handelshuizen wier filialen over de geheele wereld verspreid zijn, de Japansche stoomvaartlijnen, wier schepen alle oceanen der wereld doorploegen: Japan—Shanghai, Japan—N. China, Japan—Seattle, Japan—San Francisco, Japan—Zuid Amerika, Japan—New York, Japan—Singapore, Japan—Java, Japan—Philippijnen, Australië, Japan—N. Zeeland, Japan—Rangoon, Kurachee, Japan—Madras, Japan—Colombo, Bombay, Japan—Calcutta, Japan—Marseille, Japan—London, Japan—Z. Afrika, Brazilië, waar waait de Japansche vlag niet?

Deze korte schets van den handel in Japan zoude onvolledig zijn, indien ik niet met een enkel woord melding maakte van de handelsfirma *Mitsui* in *Japan*, wier stichtingen de geheele wereld omvatten:

Mitsui Bushan Kaisha (Mitsui Handel Mij., Mitsui & Co. Ltd. in Europa en Amerika).

Maatschappelijk kapitaal	100.000.000	yen
Gestort	70.000.000	„
Reserve fonds	11.000.000	„

Eigen firma's onder denzelfden naam in Londen, Marseille, Lyon, New York, San Francisco, Portland, Seattle, Vancouver, Dallas, Manila, Buenos Aires, Bombay, Karachee, Calcutta, Colombo, Singapore, Bangkok, Rangoon, Soerabaja, Batavia, Semarang, Sydney, Melbourne, Hongkong, Haiphong, Vanton, Amoy, Foochow, Shanghai, Hankow, Chefoo, Changsha, Newchwang, Tientsin, Peking, Tsingtau, Dafren, Antunghsien, Mukden, Tieling, Changchun, Vladivostock, Harbin, Seoul, Chemulpo, Fusan, en vele van deze filialen wisselen onderling zaken in de producten. Buitendien bezit deze firma talrijke bij kantoren in Japan zelve. Haar Japansch personeel bestaat uit ongeveer 2500 man in Japan, terwijl 300 in den vreemde werkzaam zijn.

De *Mitsui Ginko* (De Mitsui Bank Ltd.).

Volgestort kapitaal 30.000.000 yen
Reserve (Juli 1918) 13.950.000 „
(kapitaal sinds belangrijk vergroot).
14 agentschappen in Japan, en 1 in China.

De Mitsui Kozan Kaisha (Mitsui Mining Co. Ltd.)

kapitaal 50.000.000 yen

zij zijn eigenaars van kolenmijnen, die ¼ der geheelde productie van Javan leveren, bovendien belang hebben bij grond- zilver-, lood, spelter-, zink-, koper-, tungsten- en zwavelmijnen.

To Shin Sako Kabushiki Kaisha (Warehousing Forwarding and Expresse Co.)

Volgestort kapitaal 5.000.000 yen

Moge dan de voorafgegane beschouwingen een blik doen werpen op den Japanner van gisteren en heden, die door een ieder als een geduchte mededinger op de wereldmarkt moet worden erkend, zoo zoude ik alvorens dit onderwerp te besluiten met enkele woorden de aandacht willen vestigen op den Japanner der toekomst en wel wat aangaat zijn opvoeding en schoolonderwijs. Daartoe laat ik eenige mededeelingen volgen uit het programma van den Minister van Onderwijs (1918).

Gedurende de eerstvolgende jaren zal een bedrag van 44.000.000 yen besteed worden voor de uitbreiding van onderwijs (10.000.000 daar van vertegenwoordigt een schenking der Keizerlijke familie) 16 scholen (welke ongeveer gelijk staan aan onze H. B. S.) zullen worden opgericht en 17 Hoogere Handels- en Technische Scholen. De Tokio Hoogere Handelsschool zal tot Handels Hoogeschool worden verheven; 5 medische scholen zullen den status eener universiteit bekomen, terwijl speciale leerstoelen zullen worden ingesteld aan 4 der bestaande universiteiten, waaronder een voor techniek en een voor landbouw.

Hoe groot de drang naar onderwijs in Japan is moge blijken uit het feit, dat in het jaar 1917 het aantal dergenen, die toelating

vroegen tot de gouvernements- en bijzondere scholen (in Japan middelscholen genaamd) 56000 bedroeg, terwijl er slechts 14000 konden worden toegelaten.

In 1917 was het aantal dergenen, die eindexamen deden van de middelscholen (H. B. S. of Gymnasia) 21.000, waarvan er 14.000 verder studeerden op de hoogere scholen, (die met een 3 jarig programma voorbereiden tot de universiteit of tot de hoogere handels- of technische scholen).

Er waren in 1917 in het geheel 115 handelsscholen, waarvan 79 z.g. middelscholen zijn (5 jarige cursus na de lagere scholen) 36 daarvan hebben een kleiner werkprogramma. Deze 115 stedelijke handelsscholen krijgen een rijkssubsidie van ongeveer 15.000 yen per jaar.

Tot dusverre waren er 7 hoogere handelsscholen, waarvan die te Tokio 150.000 yen subsidie en de andere 100.000 yen per jaar van den Staat ontvingen.

Het werkprogramma van de hoogere handelsschool te Tokio zoude men gelijk kunnen stellen met dat van onze handels hoogeschool. Het is een 6 jarige cursus, die aansluit aan wat wij een gymnasium of H. B. S. zoude noemen, (1 jaar voorbereiding, een hoofdcursus van 3 jaar waarna er nog gedurende 2 jaren bijzondere beroepsvakken worden onderwezen).

In het jaar 1917 waren er ongeveer 2000 leerlingen in den hoofdcursus en 300 leerlingen promoveerden van den z. g. professional cursus; 2800 nieuwe candidaten vroegen toelating tot de voorbereidende klasse, er konden er slechts 300 geplaatst worden.

Alom wordt in de laatste jaren de handelscarriere door jong Japan verkozen boven de studie in andere vakken. 1 Juli 1918 zouden 140 jongelui promoveeren van de rechtsfaculteit der Universiteit in Kyoto. De faculteit ontving een aanvraag van de bank van Formosa voor 20 jongelui, er boden zich echter slechts 13 aan.

Voor 5 plaatsen in de Osaka Shosen Kaisha waren er 16 candidaten, (wel een bewijs dat deze werkkring populair is). Bij de grootere handelsfirma's in Yokohama en Tokio waren er eveneens meer candidaten dan vacatures. De meest populaire plaatsen onder de candidaten zijn die, welke het uitzicht geven op plaatsing over zee of wel in den buitenlandschen handel.

En na deze korte mededeelingen, die eenigszins een blik doen slaan op de wijze hoe Japan zich uitrust voor den economischen strijd zou ik diegenen onzer landgenooten in Nederland en Nederlandsch-Indië, die niet gelooven aan theoretische organisaties, die meenen dat een ieder het wel voor zich zelve kan, zoo lang hem persoonlijk de concurrentie niet deert en hij tevreden is met de huidige resultaten van zijn arbeid in eigen bedrijf, die niet voelen voor samenwerking en saneensluiting, willen wijzen op de reusachtige resultaten, welke in Japan op het gebied van handel en industrie zijn bereikt. En ik zou hun dan willen vragen te gedenken, dat stilstand achteruitgang beteekent, dat de Nederlandsche Handel ook in onze eigen Koloniën ten ondergang gedoemd moet zijn, als hij tegenover zulk een organisatie niet eensgezind optreedt, niet een eigen organisatie daartegenover weet te stellen.

Amsterdam, Oct. 1919.

Persoverzicht

De rede van Mr. Fock

In de vergadering der Tweede Kamer van 3 April 1919, toen de heer Idenburg nog minister van Koloniën was, daalde de heer Fock van den voorzitterszetel af ten einde een rede te houden bij de algemeene beraadslaging over de Indische begrooting voor 1919. Deze voor een kamerpresident weinig gebruikelijke handelswijze heeft niet nagelaten ook hier te lande toen ter tijd algemeen de aandacht te trekken. Nu de heer Fock benoemd is tot opvolger van den heer van Limburg Stirum krijgen de door hem gesproken woorden, welke een geloofsbelijdenis inhouden, waaruit de inzichten van den nieuwen landvoogd in verschillende belangrijke aangelegenheden gekend kunnen worden, een ongewone beteekenis.

De rede schijnt thans van genoegzaam gewicht om haar hier in extenso weer te geven. Zij luidt als volgt:

Mijnheer de Voorzitter! Van de bevoegdheid, die den voorzitter der Kamer is toegekend om den voorzitterstoel te verlaten en het woord te voeren over het onderwerp dat aan de orde is, is slechts hoog zelden gebruik gemaakt. De laatste maal dat dit geschiedde, is 37 jaar geleden en vóór de laatste maal is het nog slechts éénmaal voorgekomen, nl. in 1849. Blijkbaar zijn dus de opvolgende voorzitters der Kamer steeds van meening geweest dat het vaak gebruik maken van die bevoegdheid niet gewenscht is. Die meening deel ik ten volle en men behoeft dus van mij niet te vreezen dat ik een gewoonte zal maken van hetgeen ik nu doe. Er kunnen zich echter bijzondere gevallen voordoen die het spreken van den voorzitter rechtvaardigen en zulk een bijzonder geval is, naar het mij voorkomt, aanwezig bij de behandeling van deze Indische begrooting en bij de bespreking van het Indische regeeringsbeleid op dit oogenblik.

Wij leven in Indië in nieuwe toestanden. Indië toch is als het ware een geheel nieuw tijdperk ingetreden. Vroeger was er een zuivere ambtenaars regeering. De Gouverneur-Generaal besliste en handelde zonder eenig voorafgaand openbaar overleg; hij hoorde slechts ambtelijke adviezen die geheim bleven. Thans is bij de wet ingesteld de Volksraad, die de begrooting van Indië in het openbaar bespreekt, die het regeerings-

beleid in het openbaar beoordeelt en aan wiens beslissingen de Gouverneur-Generaal bij de voorloopige vaststelling der begrooting gebonden is. In den Volksraad, die nu ongeveer een jaar aan het werk is, zijn ter sprake gekomen staatkundige hervormingen van ingrijpenden aard, welke niet behooren tot de competentie van den Volksraad, maar welke door de Nederlandsche wetgevende macht zouden moeten worden tot stand gebracht, en waarbij dus ook deze Kamer haar woord zou hebben mede te spreken. Onder deze omstandigheden schijnt het mij tot plicht voor een ieder, die zich vaak met koloniale zaken heeft beziggehouden, om aan deze discussie deel te nemen en te laten hooren, hoe hij over die staatkundige hervormingen denkt.

Gaarne begroet ik den tegenwoordigen Minister van Koloniën aan de groene tafel. Vroeger heb ik in verschillende verhoudingen met dezen minister mogen samenwerken en hoewel ik als lid dezer Kamer ook wel eens den minister heb moeten bestrijden, van onze samenwerking heb ik de aangenaamste herinneringen. En het is mij steeds gebleken dat deze minister veel voor de bevolkingen der koloniën gevoelt en dat hij met bekwaamheid en ijver er naar streeft de belangen van de inlandsche bevolking te behartigen en te bevorderen.

Blijkens het voorloopig verslag is in de afdeelingen ook ter sprake gekomen de toon en de wijze van optreden van den Volksraad. Sommige leden spraken van de ernstige en degelijke discussies, andere leden achtten de kritiek van den Volksraad onbillijk en noemden den toon niet gelukkig. Ik zal niet treden in eene beoordeeling van den toon of van de wijze van optreden van den Volksraad. Ook in andere colleges komt het wel eens voor dat de toon niet altijd gelukkig is. Mocht de Volksraad in dit opzicht hebben gefaald, dan heeft hij een goed excuus. De Volksraad is een jong college en aan de jeugd vergeeft men dergelijke feilen eerder dan aan hem die wat ouder is. Maar bovendien, ik zou niet wenschen dat zelfs de schijn gewekt wordt alsof wij de leden van den Volksraad in hun kritiek zouden willen belemmeren en bemoeilijken en alsof wij hen zouden willen beletten zich vrij uit te spreken. Hoewel ik meen dat de toon steeds een goede behoort te zijn en ik vertrouw dat de Volksraad een goeden toon zal bevorderen, moeten de leden van den Volksraad weten dat wij er prijs op stellen wanneer zij alles zeggen wat hun op het hart ligt in het belang van Indië en van de Indische bevolking.

Hetgeen mij vooral van beteekenis schijnt is, dat in den Volksraad verkregen is een goede, flinke samenwerking tusschen de Inlanders en Europeanen.

Er was te dien aanzien misverstand, er was wantrouwen. Het blijkt uit het feit, dat in het voorloopig verslag is vermeld en dat ik nog eens wil releveeren, dat er namelijk was opgericht een club van inlandsche leden, die zich ten doel hadden gesteld front te maken tegen de Europeanen, wanneer dezen niet bereid zouden zijn zich voor de belangen van de inlanders te interesseeren.

Van den aanvang van de werkzaamheden af was echter gebleken, dat de Europeanen zich even sterk voor de inlandsche belangen interesseerden als de inlanders. Het misverstand was dus aanstonds weggenomen, er was geen wantrouwen meer.

Welke zijn nu de staatkundige hervormingen, die in den Volksraad zijn ter sprake gekomen?

Zij strekken om te krijgen meer autonomie, grooter zelfstandigheid voor Indië. Men heeft gesproken van de omvorming van den Volksraad tot een volledig bevoegd wetgevend college, gekozen uit en door het volk; men heeft gesproken van de instelling van een reponsible government, van ministers, die verantwoordelijk zouden zijn aan het wetgevend college in Indië. En alles zou er moeten zijn vóór 21, het jaar waarin het mandaat van de tegenwoordige volksraadsleden ten einde loopt.

Men heeft dit een en ander geformuleerd in moties, welke nog op het oogenblik bij den Volkraad aanhangig zijn.

Kan er nu van dergelijke hervormingen iets komen? Kunnen op dit oogenblik dergelijke hervormingen worden ingevoerd? Wanneer men er zich toe had bepaald, te verklaren dat krachtig moet worden gestreefd naar meer autonomie voor Indië, naar meer zelfstandigheid voor Indië, dat moet worden aangestuurd op een wetgevend college, dat door het geheele volk gekozen is, dat het aanstellen van verantwoordelijke ministers een toekomstbeeld is, waartoe het eens zal moeten komen, dan zou ik mij daartegen niet willen verzetten; integendeel, ik zou mij er volkomen mede hebben vereenigd. Het verdient toch de voorkeur, dat de wetten en de begrootingen voor een land worden vastgesteld in dat land zelf en niet in een land dat ver af gelegen is, ook al heeft men in dat verafgelegen land de meest democratische instellingen en ook al bestaat er tusschen dat verafgelegen land en het land, waarvoor die wetten en begrooting moeten gelden, de meest nauwe betrekking.

Ik wensch den band tusschen Indië en Nederland te behouden en dien band zelfs te versterken; maar dat neemt toch niet weg, dat het er toe moet komen dat al wat zuiver Indisch is, dat alles wat zuiver Indische belangen raakt, ook in Indië wordt behandeld en geregeld.

Ik heb reeds vroeger getoond, dat ik in die richting werkzaam wil zijn. Toen ik als Minister van Koloniën het wetsontwerp indiende tot het instellen van een college in Indië, dat daar de begrooting zou behandelen en met den Gouverneur-Generaal voorloopig zou vaststellen, heb ik in dat ontwerp zoodanige regeling opgenomen, dat de begrooting door de wetgevende macht als geheel zou moeten worden goedgekeurd; dat de wetgevende macht in Nederland dus de begrooting niet zou kunnen omwerken en haar niet in haar onderdeelen zou behandelen, doch dat aan de wetgevende macht in Nederland niets anders zou worden voorgelegd dan een ontwerp om de begrooting in haar geheel goed te keuren.

De Kamer heeft daarvan destijds niet willen weten. Ik heb hetzelfde bij de behandeling van het wetsontwerp tot instelling van den Volksraad

nog eens herhaald, maar ook toen was men daarvan niet gediend. Wil men thans die richting uit, dan zal ik mij daarmede gaarne vereenigen.

De Minister heeft ook gesproken van fouten en gebreken in de samenstelling en in de wijze van aanstelling van de leden van den Volksraad. In de eerste plaats heeft hij er te recht op gewezen dat het een fout is, dat ambtenaren, wanneer zij tot lid van den Volksraad worden benoemd niet op nonactiviteit gesteld worden. Wanneer een ambtenaar actief blijft, nadat hij als lid van den Volksraad is opgetreden dan is het gevolg, dat hij niet heeft een volkomen onafhankelijke positie. Ik ben het dus geheel met den Minister eens, dat, zooals ook hier te lande het geval is met de ambtenaren die tot leden der Staten-Generaal worden gekozen, de ambtenaar, die lid van den Volksraad wordt, op non-activiteit gesteld moet worden gedurende den tijd van zijn lidmaatschap van den Volksraad.

Ook heeft de Minister gewezen op een bezwaar ten aanzien van de leden, die door den Gouverneur Generaal benoemd worden. Wanneer de Gouverneur Generaal leden, wier mandaat geëindigd is, niet herbenoemt, laadt hij den schijn op zich, gelijk dat gezegd is, dat hij, om in den Volksraad een stem te krijgen die hem gunstiger gezind is, het aftredende lid niet herbenoemt maar door een ander vervangt.

Dat geeft natuurlijk een moeilijkheid, want dan zou de Gouverneur Generaal verplicht zijn om de aftredende leden van den Volksraad steeds te herbenoemen, hetgeen toch niet in de bedoeling kan liggen.

Met het oog daarop komt het mij voor, dat het gewenscht is dat men de benoeming van leden van den Volksraad door den Gouverneur Generaal zooveel mogelijk beperkt, en dat men meer en meer komt tot verkiezing van de leden van den Volksraad. En wil men de verkiezingen wijzigen in dien zin, dat men komt tot directe verkiezingen, aanvankelijk natuurlijk bij een beperkt kiesrecht, dan zou ik ook daartegen geen bezwaar hebben.

Ik zou echter niet willen, dat reeds nu of in 1921 werd ingesteld een volledig wetgevend college, gekozen bij uitgebreid kiesrecht door het geheele volk, en ook zou ik niet willen, dat nu of in 1921 werd ingesteld een „responsible government", dat men overging tot aanstelling van Ministers, aan zulk een wetgevend college verantwoordelijk.

Dit is ook iets wat men maar niet, zooals sommige leden van den Volksraad schijnen te meenen, op een termijn van enkele jaren kan bestellen. Het hangt af van den loop van zaken, van de ontwikkeling van de toestanden, van het ontwikkelingspeil van de bevolking of, en zoo ja, wanneer men daartoe kan komen.

De Minister heeft in de Memorie van Antwoord een m.i. volkomen juist betoog geleverd, dat een parlementaire regeeringsvorm in Indië op dit oogenblik nog niet ingesteld kan worden, dat de tijd daarvoor nog niet gekomen is. Ik onderschrijf dit betoog ten volle. Wanneer men de eilanden buiten Java en Madoera eens een oogenblik buiten bespreking laat en men bepaalt zich tot Java en Madoera, dan hebben wij

daar een bevolking van ongeveer 34 millioen zielen, waarvan het grootste gedeelte nog is analphabeet. Zou men nu aan zulk een bevolking, die bovendien in het geheel niet politiek ontwikkeld is en voor wie elke gelegenheid om zich politiek te ontwikkelen tot nog toe heeft ontbroken, de bevoegdheid willen geven om bij uitgebreid kiesrecht een wetgevend college te kiezen, dat met aan dat college verantwoordelijke ministers de macht in handen zou hebben? Het zou, naar mijn meening, niet in het belang van de bevolking kunnen strekken. Wanneer men daartoe bij het tegenwoordige peil van ontwikkeling der bevolking overging, zou men een oligarchie van enkele intellectueelen krijgen, welke meer tot schade dan tot voordeel van de bevolking zou strekken. Java met zijn drie verschillende volken, Javanen, Madoereezen en Soendaneezen, zou bij zulk een regeling ook spoedig uiteenvallen en de eenheid zou spoedig vernield worden. Bovendien: Java en Madoera vormen nog Indië niet; en hoe weinig zouden de belangen van de bevolkingen van de eilanden buiten Java en Madoera gewaarborgd zijn? En men maakt dat niet goed, als men instelt, zooals sommige leden van den Volksraad willen, een Rijksraad, waarop appel zou zijn van de beslissingen van den Volksraad. Zulk een Rijksraad kan de fouten, klevende aan een parlementaire Regeering op dit oogenblik, niet wegnemen. Welk een positie zou het ook worden voor de verantwoordelijke ministers, wanneer dit college in Indië aan hen het vertrouwen mocht opzeggen en de Rijksraad dan mocht uitmaken, dat zij wel het vertrouwen verdienen? En waarom zou men wederom een nieuw college scheppen en de Nederlandsche wetgevende macht uitschakelen? Zoolang wij in Indië de toestanden hebben zooals zij nu zijn, komt het mij voor, dat de belangen van de inlandsche bevolking veel beter gewaarborgd zijn bij de Nederlandsche wetgevende macht, die bij algemeen kiesrecht is gekozen, dan bij door het volk gekozen colleges in Indië, waarvoor de tijden en de toestanden daar nog niet rijp zijn.

Men heeft in het Voorloopig Verslag een denkbeeld aangegeven, waardoor de voorlichting in de Staten-Generaal op koloniaal gebied zou worden verbeterd. Men heeft namelijk gesproken van de instelling van koloniale afgevaardigden in het Parlement, die door de koloniën zouden worden aangewezen. De Minister is dat denkbeeld niet erg gunstig gezind en heeft het vrij sterk bestreden. Ik geloof, dat de Minister zijn bezwaren wel wat al te breed heeft uitgemeten. Gesproken is van het voorbeeld van Frankrijk, waar men dergelijke koloniale afgevaardigden heeft, en de Minister heeft gezegd, dat dit stelsel in Frankrijk geen voldoening geeft, zoodat men het voor de nieuwere koloniën niet heeft ingevoerd. Ik begrijp, dat het stelsel in Frankrijk geen voldoening geeft, maar men zal het hier ook niet moeten regelen zooals het daar in toepassing is. Vooreerst zijn die koloniale afgevaardigden daar volledige afgevaardigden, d.w.z. zij oordeelen daar mede over de zuiver Fransche zaken, niet enkel over de koloniale zaken. Hier zouden, dunkt mij, dergelijke koloniale afgevaardigden alleen stem moeten hebben in de koloniale zaken, niet in de zuiver Nederlandsche zaken. Hier zou het bezwaar tegen een

medestemmen van de koloniale leden in Nederlandsche zaken des te sterker zijn. Waar in dit kleine Parlement de meerderheid van de richtingen, die aan het bewind zijn, in den regel niet groot is, zouden, als men die koloniale afgevaardigden maakte, dezen, terwijl zij gekozen zijn om leuzen, die buiten de Nederlandsche politiek staan, bij beslissingen op Nederlandsch politiek gebied vaak den doorslag kunnen geven.

Maar bovendien hoe gaat het in Frankrijk? Ik heb het van nabij medegemaakt. Toen ik de eer had Gouverneur van Suriname te zijn, heb ik het bezoek gehad van een paar candidaten, koloniale afgevaardigden, die ter gelegenheid van de verkiezingen van de Fransche Kamer een „campagne électorale" gingen houden in het aan Suriname grenzende Fransch Guyana. Die personen waren nooit in Fransch Guyana geweest en wisten nauwelijks, waar het lag; zij gingen daar aan de bevolking een en ander vertellen van de politieke leuzen, welke in Frankrijk bij den verkiezingsstrijd werden aangevoerd. Een dezer candidaten vroeg mij zelfs, of ik soms met het naburig bestuur wel eens moeilijkheden had, want dan zou hij dat bij zijn „campagne électorale" wel eens opknappen. Ik heb toen geantwoord, dat mijn verhouding tot het naburige bestuur zoo goed mogelijk was, en dat ik hem dus geen stof voor zijn „campagne électorale" kon leveren.

En ik mag nog een ander feit mededeelen; ik heb jaren geleden een reis gemaakt op een Franschen stoomer van Marseille naar Singapore, met een candidaat-afgevaardigde voor de Fransche Kamer, die in Cochinchina wenschte te worden gekozen. Hij was nooit in Cochinchina geweest en vroeg mij allerlei inlichtingen over de Nederlandsche koloniën, terwijl hij met Engelsche mede-passagiers sprak over de Engelsche koloniën want hij moest toch eenig idee van koloniale zaken hebben, nu hij zich als koloniaal candidaat stelde.

Ik geloof, dat deze feiten reeds voldoende aantoonen, dat de wijze, waarop men het in Frankrijk toepast, niet deugt. Men moet, als men dat stelsel toepast als koloniale afgevaardigden menschen hebben, die de kolonie door en door kennen, menschen die er geboren en getogen zijn, en ik zou het liefst willen, dat het dan waren inlanders, zoodat de inlandsche stem hier in onze Kamer werd gehoord. De Minister is geëindigd met te zeggen, dat hij het denkbeeld in overweging zal geven aan de staatscommissie voor de grondwetsherziening. Ik hoop, dat, wanneer die commissie tot de conclusie komt, dat er voor het denkbeeld veel te zeggen is, de Minister zich er ten slotte niet tegen zal verzetten.

Om terug te komen op de hervormingen, die in den Volksraad ter sprake zijn gebracht, wijs ik er op, dat de Locomotief, het Semarangsche vooruitstrevende dagblad, dat steeds met kracht en ijver opkomt voor de belangen van de Indische bevolking, in zijn No. van 23 November jl. een artikel aan die hervormingen heeft gewijd, en dat dagblad die hervormingen met de meeste kracht en energie heeft bestreden. De Locomotief zegt, dat een uitbouw van het vertegenwoordigend stelsel, en evenredig aan de ontwikkeling van de bevolking, het gehalte van een

alsdan volledig bevoegd wetgevend college schaadt en dat de uitvoerende macht van den wederomstuit door een stuk reactie geschraagd, daardoor veel meer macht verkrijgt. De Locomotief noemt ten slotte de denkbeelden, die in den Volksraad ter sprake zijn gebracht verwarring stichtende fantasieën, en zegt, dat de Indische Regeering er de schuld van is, dat die denkbeelden in den Volksraad zijn opgekomen. Ik zal niet onderzoeken in hoeverre de Indische Regeering daarvan werkelijk de schuld heeft, en in hoeverre die denkbeelden misschien toch ter sprake zouden zijn gebracht, ook al had de Indische Regeering een andere houding aangenomen. Maar dit staat ook voor mij vast, dat de Indische Regeering al een zeer zonderlinge, een zeer vreemde houding heeft aangenomen en dat de Indische Regeering in den Volksraad uitlatingen heeft gedaan, die onverklaarbaar en onbegrijpelijk zijn.

De Indische Regeering heeft in den Volksraad gezegd, dat de Volksraad een college is, dat een ontwikkelingsproces doormaakt, waarvan de beginphase zich in een zeer snel tempo heeft voltrokken. In het leven geroepen als een adviseerend lichaam met een beperkte taak — zoo is de Indische Regeering voortgegaan — heeft de Volksraad zich in de eerste zes maanden van zijn bestaan een positie weten te verwerven, die verre uitgaat boven den oorspronkelijken opzet. Ik vraag: wat gaf de Indische Regeering aanleiding dat te zeggen? Wat gaf haar aanleiding om op die wijze den Volksraad te verheffen boven de positie welke de wet hem toekent? Ik breng gaarne alle hulde aan den ijver waarvan de Volksraad blijk heeft gegeven bij de behandeling van de zaken die hem ter behandeling zijn voorgelegd; ik breng gaarne alle hulde aan de bekwaamheid die uit verschillende redevoeringen, welke in den Volksraad gehouden zijn, is gebleken. Maar die ijver en die bekwaamheid maken den Volksraad nog niet tot een ander dan tot een adviseerend college. Wanneer de Raad van State morgen aan den dag een buitengewoon mooi advies uitbrengt en dat wordt gepubliceerd, zou men dan zeggen dat de Raad van State zich een positie heeft weten te verwerven, die verre uitgaat boven den tegenwoordigen opzet en dat hij daarom wetgevende macht moet hebben?

Neen, Mijnheer de Voorzitter, wanneer de Indische Regeering verder nog zegt: „wij, Regeering en Volksraad staan voor verschuivingen van bevoegdheid", dan bestaan die verschuivingen alleen in de phantasie van de Indische Regeering, want de eenige, die bevoegdheden verschuiven kan, is de Nederlandsche wetgevende macht, en de Nederlandsche wetgevende macht heeft met geen enkel woord van zulk een verschuiving gesproken. De Indische Regeering heeft door die mijns inziens zeer zonderlinge en onbegrijpelijke uitlatingen verwachtingen opgewerkt, die zij niet had mogen opwekken omdat de tijden daarvoor nog niet rijp zijn, maar bovendien, omdat zij daartoe niet de macht had. Zij zou zich in de eerste plaats hebben moeten verzekeren van de medewerking van het opperbestuur, en uit de Memorie van Antwoord blijkt nu, dat de Minister de denkbeelden van de Indische Regeering te dezer zake in het

geheel niet deelt en dat hij zelfs uitdrukkelijk verklaart, dat van overleg tusschen hem en den Gouverneur-Generaal te dier zake in het geheel geen sprake is geweest.

Het laat zich hooren, dat op die wijze het evenwicht bij sommige leden van den Volksraad is teloorgegaan, zooals gebleken is uit de minderheidsnota, die verschenen is en die zeker van allerbedenkelijksten aard is. Vijf leden van den Volksraad hebben zich in die minderheidsnota beroepen op het standpunt van de Nederlandsche Regeering in November, dat men zich moet houden aan hetgeen de meerderheid der bevolking wil, en dat men zich dus niet de wet moet laten voorschrijven door de minderheid. En dan zegt de minderheid uit den Volksraad: wij, minderheid in den Volksraad, vertegenwoordigen de meerderheid van de bevolking en wij eischen nu de instelling van een voor-parlement, samengesteld uit vertegenwoordigers van de verschillende politieke organisaties en van de bijzondere groepen, die niet bij politieke organisaties zijn aangesloten. Dat voor-parlement zou dan aanstonds een constitutie moeten maken, waarna er dan zou moeten komen een parlement met volledige wetgevende bevoegdheid, gekozen door de geheele Indische bevolking. En wanneer de Regeering niet aan die eischen voldoet, dan heeft zij, zegt de minderheid, onzen steun niet meer en dan draagt de Regeering daarvoor de verantwaardelijkheid. Wij zien hier dus een minderheid, die zich zonder recht, ja zonder zelfs ook maar een schijn van recht noemt de vertegenwoordigster van de meerderheid der bevolking. Het feit, dat van die minderheid deel uitmaakt de voorzitter van de Sarekat Islam, bewijst volstrekt niet, dat die minderheid de meerderheid van de bevolking achter zich heeft. Van de 45 millioen inwoners van Indië is niet meer dan een aantal van 800.000, dus slechts een klein percentage, lid der Sarekat Islam en wanneer men het ledental eens goed controleert, zou misschien wel blijken, dat het aantal leden nog veel kleiner is. Er is hier dus een minderheid, die dreigt en terroriseert. Dat is nu het resultaat, hetwelk bereikt is door de onverklaarbare uitlatingen van de Indische Regeering. Wil men het evenwicht behouden, wil men werkelijk aansturen op vooruitgang, op medezeggenschap der bevolking en op autonomie, dan moet men zich onthouden van verklaringen als door de Indische Regeering zijn afgelegd, en dan moet de Indische Regeering toonen, wat zij wil en wat zij kan doen. En men moet dan door daden toonen, dat men wil komen tot een medezeggenschap der bevolking, tot autonomie en grooter zelfstandigheid.

De Indische Regeering heeft nu een commissie benoemd, welke haar voorstellen zal moeten voorleggen omtrent de hervormingen, welke op staatkundig gebied noodig zijn. In die commissie zitten zeer bekwame mannen onder leiding van den oud-voorzitter van het hof, Mr. Carpentier Alting, sedert kort lid van den Raad van Indië. Van die commissie mogen wij dus goed werk en een belangrijk rapport verwachten. De Gouverneur-Generaal heeft de commissie geïnstalleerd met een rede, waarin ook al weer een passage voorkomt, die ik betreur, omdat ik haar beden-

kelijk acht. Hij zeide, dat door de functionneering van den Volksraad de verhoudingen feitelijk reeds zijn gewijzigd en dat de wet zich daaraan moet aanpassen. Wanneer de feitelijke toestand inderdaad anders is dan de wet, dan ben ik het volkomen eens, dat de wet moet worden aangepast aan den feitelijken toestand.

Maar, waaruit leidt de Gouverneur-Generaal af dat er is een wijziging in de feitelijke verhoudingen? Er is voor die bewering geen enkele grond. De voorzitter van de commissie heeft dan ook zeer verstandig die opmerking ter zijde gelaten en bezadigd gezegd, dat hij het werk der commissie beschouwde als een werk van studie en onderzoek en dat de wegen moeten worden gebaand om te komen tot medezeggenschap van de bevolking.

Met instemming heb ik een andere passage van de rede van den Gouverneur-Generaal gelezen; ik bedoel het deel der rede, waarin hij heeft gezegd dat in den Archipel wonen vele volken van verschillende richtingen, die aan het staatsbestuur onderling afwijkende eischen stellen. De Gouverneur-Generaal gevoelt dus te recht dat men van onder op moet beginnen, en dat eerst wanneer de verschillende regentschappen, gewesten en provincien tot zekere ontwikkeling zijn gekomen, men kan overwegen of men tot meer autonomie en meer zelfstandigheid van het centraal bestuur kan komen. Zoolang de onderdeelen zich niet hebben ontwikkeld, moet er een krachtig centraal bestuur zijn, wil het niet met de eenheid van ons Indië spoedig gedaan zijn.

Ik zeide zooeven, dat door daden moet worden getoond dat men wil aansturen op autonomie, op meer zelfstandigheid. In de eerste plaats heb ik daarbij het oog op voortdurende verbetering en uitbreiding van het inlandsch onderwijs. Bij de behandeling van de begrooting voor 1907, toen ik de eer had aan de ministerstafel te zitten, heb ik een verbetering en uitbreiding voorgesteld van het inlandsche onderwijs, waaraan tot dien tijd weinig was gedaan. Ik had toen de instemming van de geheele Kamer. Ik was toen van meening, dat men de inlandsche bevolking alleen kan vooruitbrengen door goed onderwijs; die meening heb ik nog. Het verheugt mij, dat deze Minister er evenzoo over denkt, want ik lees in zijn toelichting, dat in het welbegrepen belang van de geheele Indische maatschappij nagestreefd moet worden een onderwijsvoorziening, die de gelegenheid geeft aan elk kind om een school te bezoeken. Ik begrijp, dat de Minister daarbij moet blijven binnen de grenzen van het mogelijke, dat niet aanstonds kan worden voldaan aan onvervulbare wenschen en onuitvoerbare eischen, zooals die gesteld zijn, om aanstonds duizenden en duizenden scholen op te richten. Ik laat de kostenquaestie voor een oogenblik daar. Men zou kunnen zeggen, dat waar het gaat om de ontwikkeling der bevolking, de daarvoor noodige gelden moeten worden gevonden. Bovendien zou men kunnen overwegen, waar een zoo groote achterstand op onderwijsgebied valt in te halen, of niet een deel althans uit geleende gelden zou kunnen worden betaald, zooals de India Times het voor Britsch-Indië in overweging heeft ge-

geven. M.i. zou daartoe ten aanzien van de kosten voor den scholenbouw wel aanleiding zijn. Maar, waar zou men op eenmaal het onderwijzend personeel voor al die scholen vandaan moeten halen? De Minister toont, dat hij zooveel mogelijk op het gebied van het onderwijs wil tot stand brengen; immers hij stelt voor, een vijftigtal 2de klasse scholen op te richten en verklaart zich bereid dat aantal te vermeerderen wanneer het personeel daarvoor aanwezig is. De Minister bevordert voorts de oprichting van desa-scholen, door de desa's bij de bekostiging daarvan te helpen. De Minister heeft als Gouverneur Generaal getoond dat hij ook met het voortgezet onderwijs de goede richting uit wil. Hij heeft de eerste klasse scholen omgezet in Hollandsch-Indische scholen, hetgeen een goede maatregel is, en hij heeft het initiatief genomen tot het instellen van een commissie die een plan moest ontwerpen voor een inrichting voor voorbereidend hooger onderwijs. Het is gekomen, ingevolge het advies dier commissie, tot de algemeene middelbare school, die ook door den Minister verdedigd is, en die thans wordt geopend.

Ik zou bij den Minister nog willen aandringen, om zooveel mogelijk de oprichting van vakscholen te bevorderen, waar de inlanders zich voor verschillende takken van dienst kunnen bekwamen. Men moet zorgen dat het volk in staat zij zich zelf te besturen en zelf het personeel zal kunnen leveren voor de verschillende vakken en takken van dienst.

Naast het onderwijs moet er een practische opleiding der bevolking tot zelfbestuur en medezeggenschap zijn. Te dien opzichte verheugt het mij, dat de Minister de goede richting uitgaat, en dat hij bereid is het denkbeeld te verwezenlijken, dat hier twee jaren geleden door mijn vriend, den heer Yzerman, is bepleit, om namelijk regentschapsraden in te stellen, die door het volk, voorloopig bij beperkt kiesrecht, worden gekozen en in hun ressort een zekere wetgevende bevoegdheid zullen hebben. Minister Pleyte stond sympathiek tegenover dit denkbeeld, maar hij heeft een te langen weg gevolgd door de regentschapsraden op te nemen in zijn ontwerp tot reorganisatie van het bestuur. Wanneer op de totstandkoming van dit wetsontwerp moet worden gewacht, is de kans op spoedige invoering niet zeer groot; en waarom zou men daarop wachten? Regentschapsraden kunnen evenals desaraden zonder wetswijziging worden ingevoerd. Ik heb daarom met genoegen kennis genomen van de circulaire van den Gouverneur-Generaal die kort geleden is uitgegeven, waarin de Gouverneur-Generaal aan de hoofden van gewestelijk bestuur mededeelt, dat een overleg met dezen Minister er toe geleid heeft, dat besloten is tot een informeel overleg met de verschillende ambtenaren en met de personen, die daarvoor in aanmerking komen, betreffende de instelling en de wijze van inrichting van regentschapsraden. En de Minister zegt in zijn antwoord toe, dat hij bij de volgende begrooting gelden zal aanvragen voor de instelling van een zeker aantal regentschapsraden. Ik juich het toe, dat in de circulaire van den Gouverneur-Generaal wordt gezegd, dat men zich ten aanzien van de practische bezwaren op een ruim standpunt moet stellen. Bezwaren zijn er altijd, die moeten worden ondervangen.

Wanneer de regentschapsraden en ook de desaraden in werking zijn, moet het komen, zooals de Minister uiteenzet, tot een verdeeling van Indië in provinciën en tot het instellen van provinciale raden, waarbij voornamelijk naar zelfbestuur moet worden gestreefd. Zijn die provinciale raden er, blijken zij goed op te treden, dan zou ik bereid zijn een proef te nemen met het denkbeeld, in het bekende Engelsche rapport van Montagu en Chelmsford aangegeven, om ten aanzien van enkele takken van dienst voor de provinciën en „responsible government" in te stellen.

Ik weet, dat men in Engeland en in Engelsch-Indië nog veel bezwaar heeft tegen dat denkbeeld van het vorenaangehaalde rapport, maar ik zou toch er niet tegen opzien om bij ons in de Indische provinciën een proef met een gedeeltelijk „responsible government" te nemen.

Er is dus zeer aanstaande een goede, flinke hervorming door de instelling van regentschaps- en desaraden; er is in uitzicht een goede hervorming door de instelling van provinciale raden. En ik geloof, dat men aldus heel wat meer zal bereiken dan met onverklaarbare uitingen, zooals wij die van de Indische Regeering hebben vernomen.

Wanneer de regentschaps- en desaraden goed voldoen, wanneer de gemeentebesturen zich ook voortdurend ontwikkelen en wanneer eindelijk de provinciale raden in gang zijn, dan kan in overweging komen, of dan ook voor het centraal bestuur niet kan ingesteld worden een volledig wetgevend college, of ook voor het centraal bestuur niet kan worden gedacht aan verantwoordelijke Ministers; of men m.a.w. voor het centraal bestuur niet kan komen tot denzelfden toestand, zooals men dien heeft in de Engelsche Dominions, in Canada en Australië. Wanneer het zoo ver zal zijn, valt nu nog niet te zeggen, ik herhaal: dit hangt af van de wijzen, waarop de toestanden zich ontwikkelen.

Ik zou er bij den Minister op willen aandringen, dat hij toch de administratie, de bureaucratie in Indië zooveel mogelijk beperke.

Ik ben het geheel met hem eens, dat de dienst in Indië zich in den laatsten tijd sterk heeft uitgebreid; dat wij allerlei zaken binnen den bestuurskring trekken, waarmede wij vroeger geen bemoeienis hadden; dat wij veel intensiever besturen en dat dientengevolge het aantal ambtenaren uit den aard der zaak wel grooter moest worden. Maar toch zou ik in gemoede willen vragen, of men met de aanstelling van meer en nieuwe ambtenaren niet wel eens wat ver gegaan is, en of men niet meer ambtenaren aangesteld heeft dan werkelijk strikt noodig is.

Ik maak daarvan geen verwijt noch aan den Minister, noch aan den Gouverneur-Generaal; ik weet dat de beoordeeling of een ambtenaar al of niet noodig is, niet altijd gemakkelijk is. Maar ik zou toch aan de Regeering in overweging willen geven om aan de directeuren van algemeen bestuur op het hart te drukken, dat zij niet te vlug toegeven aan den wensch van hun afdeelingschefs en chefs van de verschillende takken van dienst om maar meer ambtenaren aan te stellen. De chefs zijn vaak geneigd hun personeel uit te breiden.

De bureaucratie is in Indië overweldigend en als men dat niet tegengaat, zal het veelal een goede werking van het bestuur blijven belemmeren.

Ik wil niet aandringen op een beperking van de algemeene secretarie tot een klein kabinet van den Gouverneur-Generaal. Ik geef het den Minister toe, dat de algemeene secretarie niet kan zijn als het Kabinet van de Koningin, omdat de Gouverneur-Generaal nu eenmaal niet de positie heeft van een constitutioneel vorst. De Gouverneur-Generaal moet dus een ander kabinet hebben dan hier te lande het kabinet der Koningin is. Maar laat toch dat kabinet van den Gouverneur-Generaal niet te groot en te uitgebreid zijn; laat men het zooveel men kan beperken, en laat men in elk geval zorgen, dat het kabinet van den Gouverneur-Generaal niet is een sta-in-den-weg voor de goede en dagelijksche samenwerking van den Gouverneur-Generaal met de hoofden van de departementen van algemeen bestuur.

Er is nog een ander groot belang, dat ik met een enkel woord wil bespreken; ik bedoeld de voedselvoorziening voor de bevolking, waarmede in verband gebracht is de beperking van den suikerrietaanplant met een zeker percentage.

Bij herhaling is de vraag ter sprake gebracht, of de suikercultuur voordan wel nadeelig voor de bevolking geweest is; m.a.w. of de bevolking van die cultuur veel profijt gehad heeft dan wel of het voor haar beter ware geweest, dat men op Java nooit aan die cultuur had gedacht.

Ik meen, dat men die vraag kan laten rusten. Het staat vast, dat op het oogenblik niemand zou willen denken aan afschaffing van de geheele suikercultuur; het spreekt vanzelf, dat dit zou leiden tot groote schade ook voor de bevolking. Maar dat is ook niet de vraag, waarom het thans gaat. Het gaat thans om de vraag, of op dit oogenblik, nu de voedselvoorziening in de geheele wereld in de war is, nu wij ook met onzen aanvoer van rijst van elders in Indië moeilijkheden vreezen, het noodzakelijk is, om den suikerrietaanplant in te krimpen, ten einde de daardoor vrijkomende velden met voedingsgewassen voor de bevolking te beplanten.

Wanneer men die vraag bespreekt, dan staat dunkt mij op den voorgrond, dat het de eerste plicht van de Regeering is om hongersnood te voorkomen, om te zorgen, dat er zooveel mogelijk voedsel zij, en dan spreekt het wel vanzelf, dat ongeacht of schade zal moeten worden toegebracht aan de suikercultuur of aan andere cultures of aan wien ook, de Regeering de maatregelen moet nemen, welke voor de voedselvoorziening noodzakelijk zijn. Voor de voedselvoorziening moet alles wijken, de vereischte maatregelen moeten worden genomen, zelfs al kan men slechts een percentage van het noodige voedsel daarmede krijgen. Nu betreur ik het, dat deze zaak niet zuiver zakelijk is gehouden en daarin een element van politieken strijd is gemengd, dat men daarin eenerzijds aanleiding heeft gevonden om een campagne te beginnen tegen de suikercultuur, tegen „het zondig kapitalisme", zooals het in den Volksraad is

genoemd, en men zelfs met staking heeft gedreigd, en dat anderzijds is beweerd, dat de Indische Regeering geneigd zou zijn toe te geven aan revolutionnaire stroomingen en niet zou handelen alleen op grond van motieven, die de voedselvoorziening betreffen. Ik betreur dat dat gezegd is, want ik houd mij overtuigd, dat de Indische Regeering niet uit den weg gaat voor welke stroomingen ook en dat zij zich alleen laat leiden door datgene, wat haar in het belang der voedselvoorziening noodzakelijk voorkomt.

Mag men nu bij de vraag, die te beslissen valt, letten op de belangen van de suikercultuur? Mijns inziens mag men daarop niet alleen letten, maar moet men dat zelfs doen. Het staat immers vast, dat die cultuur heeft bijdragen en veel heeft bijgedragen tot de welvaart van Java, en dat zij belangrijke bedragen aan loon onder bevolking brengt. Wanneer dus op andere wijze, door aanvoer van voedingsmiddelen van elders of op welke wijze dan ook, het noodige voedsel te krijgen is mag men aan inkrimping van de suikercultuur niet denken. Is het echter niet mogelijk langs anderen weg zich het voedsel voor de bevolking te verschaffen, dan is die inkrimping onvermijdelijk. De Regeering plaatst zich dus op het juiste standpunt, en ik geloof, dat niemand een ander standpunt kan en mag innemen.

Er is een zaak, welke te dezen aanzien niet geheel is opgehelderd. In de nota van den Bond van suikereigenaren staat te lezen, dat aan den Gouverneur-Generaal te koop zijn aangeboden belangrijke partijen rijst welke geweigerd zijn wegens te hooge prijzen. De Minister heeft op de vraag of dit werkelijk zoo is geen positief antwoord gegeven. In de Memorie van Antwoord wordt gezegd, dat geen partijen rijst wegens te hooge prijzen zijn geweigerd, maar de Minister voegt er aan toe: „voor zoover hem bekend is". Het schijnt, dat de Minister daarover dus geen inlichtingen van den Gouverneur-Generaal heeft gekregen. En dit schijnt mij van veel belang, want, wanneer hetgeen door den Bond van suikereigenaren medegedeeld is juist is, zou de Gouverneur-Generaal een groote verantwoordelijkheid op zich hebben geladen, hij zou dan op bedenkelijke wijze de mogelijkheid van voedselgebrek voor de bevolking hebben doen ontstaan. Ik zou daarom gaarne van den Minister willen vernemen wat daarvan aan is; en, indien hij dat thans nog niet weet zou ik hem willen verzoeken daaromtrent aan de Indische Regeering inlichtingen te vragen. Hooge prijzen behoefden, wel allerminst van aankoop van rijst terug te houden want het suikersyndicaat had aangeboden in de kosten te deelen. En al ware dit niet aangeboden dan zou men de betaling dier kosten aan de suikerfabrikanten hebben kunnen opleggen.

Het komt mij voor, dat de Indische Regeering in het algemeen met haar maatregelen betreffende de voedselvoorziening wat al te veel getalmd heeft. Op dit oogenblik is men zeer zeker druk aan het werk, maar eerst het allerlaatst van het jaar 1917 is men daarmede aangevangen, terwijl men veel eerder maatregelen ter zake had moeten nemen. De

Regeering was gewaarschuwd, want in November 1915, bij de behandeling van de begrooting voor 1916, heb ik gewezen op hetgeen in het verslag van den voorzitter van de Javasche Bank, dat in Juni van dat jaar was verschenen te lezen stond, n.l. dat bij het uitbreken van den oorlog in tal van gewesten niet voldoende voedselvoorraad was en er ter Sumatra's Oostkust, waar zoovele koelies zijn, toen niet eens de noodige voedselvoorraad was voor de loopende maand. De voorzitter van de Javasche Bank noemde dat te recht een onverantwoordelijke zorgeloosheid. Minister Fleyte erkende het groote belang en antwoordde, dat er op zou worden gelet, maar ik kan den indruk niet van mij afzetten, dat men de eerste jaren 1915, 1916 en ook in 1917 te veel vertrouwd heeft, dat er steeds voldoende aanvoer van rijst van buitenaf zou zijn.

Het is toch een feit, dat er streken zijn in Indië, waar men rijst te over heeft, maar van waar men die niet kan vervoeren naar streken, waar men aan rijst behoefte heeft. In een brief van Dr. Broersma in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 9 Februari vestigt deze schrijver er de aandacht op, dat er streken zijn waar de rijst ligt te verrotten. Hij noemt de vlakte van Korintji in de residentie Djambi op Sumatra, en zegt dat daar uitgestrekte bevloeibare velden zijn, welke niet geheel beplant zijn, maar waarvan toch zooveel rijst wordt geoogst dat men deze moet opschuren en laten bederven, daar men geen behoorlijke wegen heeft om de rijst naar elders te vervoeren. Blijkens inlichting van personen, die ter plaatse bekend zijn, is dat inderdaad juist. Maar waarom heeft dan de Regeering niet reeds lang maatregelen genomen om voor afvoerwegen te zorgen?

Wij lezen in denzelfden brief, dat er in de residentie Bezoeki, in het oosten van Java, een vereeniging is opgericht van planters om rijst te planten voor hun personeel, op velden die nog niet bij de bevolking in gebruik zijn. Dat is zeer loffelijk, maar men kan de maatregelen voor de voedselvoorziening niet aan particulieren overlaten. Alleen de Regeering kan het geheel overzien, want alleen de Regeering kan weten waar in geheel Indië de velden zijn, die voor bebouwing met rijst in aanmerking komen, alleen de Regeering kan zorgen voor goede afvoerwegen en voor goede distributie.

Men is nu flink aan het werk. De regent van Serang heeft vertegenwoordigers van inlandsche groepen bijeengeroepen om maatregelen voor de voedselvoorziening te beramen; wij lezen in de Vereeniging van Economische koloniale vraagstukken prae-adviezen over de quaestie van de voedselvoorziening. Ook de Regeering doet nu het hare, maar ik ben bevreesd dat, als de toestand meer normaal wordt en men weder meer zeker is van aanvoer, men de zaak weer zal laten rusten, en dit zou toch werkelijk bedenkelijk zijn. Want men mag niet vergeten, dat ook in normale omstandigheden de voedselvoorziening steeds moeilijker zal worden door de zoo sterke toeneming van de bevolking op Java.

Ik sprak zooeven van een campagne tegen de suikercultuur; die is inderdaad allerbedenkelijkst. Ik heb in een inlandsch blad, de Sinar Hindia

van 25 Januari jl., een artikel gelezen hetwelk als titel draagt: een geraffineerde intellectueele moordenaarsbende, en waarin de suikerplanters worden genoemd moordenaars in koelen bloede, omdat zij den rietaanplant niet met 25 pct. willen inkrimpen. Een dergelijk geschrift behoorde men niet toe te laten. De Regeering heeft nu een commissie benoemd om de toestanden in de suikerindustrie te onderzoeken. Ik juich dat toe, niet omdat ik bij voorbaat wil aannemen dat er misstanden zijn, maar omdat het goed is, dat waar bezwaren en grieven te berde worden gebracht, deze worden onderzocht.

Ook onder de suikerfabrikanten zullen er evenals onder alle categorieën menschen goede en minder goede zijn, en er zullen misschien bepalingen voor de minder goede noodig blijken, die voor de goede zouden kunnen worden gemist. Bovendien zal uit het onderzoek blijken dat ook wat te waardeeren valt in de wijze waarop de suikerplanters hun bevolking behandelen. Wanneer ik nu iets in overweging zou mogen geven, zou het zijn, dat men de bevolking, van wie de gronden voor de suikercultuur en ook voor een andere cultuur worden gehuurd, in de cultuur moet interesseeren en haar dus naast de huur een zeker winstaandeel moet toekennen. Dat komt mij billijk voor en ik geloof dat de bevolking, als men daartoe overging, geheel anders tegenover de cultuur zou komen te staan en dat er dan van de bevolking ook meer medewerking zou te wachten zijn bij de bestrijding van de rietbranden en diefstallen, die helaas in den laatsten tijd steeds meer toenemen.

Men heeft in de grondhuurordonnantie verleden jaar (Staatsblad No. 88) wijzigingen gebracht en bepalingen opgenomen, waarbij minimum prijzen voor de grondhuur worden vastgesteld, waarbij wordt verzekerd, dat de grondhuur binnen een zekeren termijn moet worden herzien, waarbij verbodsbepalingen worden gemaakt ten aanzien van de voorschotten. Ik kan mij met die bepalingen volkomen vereenigen, maar ik zou willen vragen of het niet mogelijk is in de grondhuurordonnantie ook bepalingen op te nemen, waarbij aan de verhuurders van de gronden naast de huurprijzen ook een zeker aandeel in de winst wordt verzekerd. Dat is geen nieuw denkbeeld. Ik weet, dat het aandeel in de winst voor de grondverhuurders reeds sedert drie jaren wordt toegepast door de Koloniale Bank voor haar zeven suikerfabrieken en dat die Bank de laatste drie jaar belangrijke bedragen als winstaandeel voor de verhuurders in de desakassen van de betrokken bevolking heeft gestort. Het spreekt vanzelf, dat men het niet zoo zou mogen regelen, dat de verhuurders der gronden als het ware aandeelhouders werden en in het bedrijf zouden kunnen medespreken, maar men zou een eenvoudige regeling kunnen maken, die onder toezicht van het bestuur zou moeten worden uitgevoerd en waardoor in het bedrijf geenerlei moeilijkheden zouden mogen worden veroorzaakt. Ik begrijp dat het niet zoo eenvoudig is en de tijd ontbreekt, om er op het oogenblik diep op in te gaan, maar ik zou dat denkbeeld den Minister toch in ernstige overweging willen geven. Er zijn behalve

de Koloniale Bank ook verscheidene andere suikerfabrikanten die toonen hart te hebben voor hun bevolking en op verschillende wijzen de belangen der desa's behartigen, al is het dan niet door het geven van een winstaandeel. Maar wanneer men in de desakassen een winstaandeel stort, zou dit kunnen leiden tot het brengen van welvaart in de desa's, tot het aanleggen van noodige wegen en bruggen, tot het oprichten van scholen, tot het inrichten van desaloemboengs en tot aankoop van padi voor de loemboengs.

Ik heb met de meeste belangstelling gelezen de beraadslagingen, die in November bij de behandeling der aanvullende begrooting in den Volksraad gehouden zijn, en ik heb kennis genomen van hetgeen daar gezegd is over den geest en de stemming onder de bevolking. En wanneer ik naga wat onder meer als oorzaak van een minder goeden geest en een minder goede stemming onder de bevolking is aangegeven, dan is daaronder iets, dat zeer te betreuren valt en dat aan de Europeanen, die daaraan schuldig staan, niet tot eer strekt. De voorzitter van de Sarekat Islam, de heer Tjokroaminoto, heeft gewezen op de wijze van optreden van den Europeaan tegenover den inlander, en hij heeft gezegd, dat de Europeaan dien hij noemt de staatkundig en economisch bovenliggende partij, den inlander qua ras beschouwt als inferieur en dat de Europeaan zich vaak niet kan voorstellen, dat ook de meest onontwikkelde inlander een vernedering diep kan gevoelen. En wanneer gesproken wordt van revolutionnaire stroomingen onder de afdeelingen van de Sarekat Islam, dan wijt hij dit niet in de eerste plaats aan den invloed van mannen als Sneevliet en Baars, maar aan den rassenwaan van den Europeaan. Ik had gehoopt, dat die rassenwaan, dat denkbeeld van een superieur en een inferieur ras, reeds lang behoorde tot een absoluut afgesloten verleden, maar wanneer dit niet zoo is, dan moet dat denkbeeld zoo spoedig mogelijk worden uitgeroeid, en de Regeering moet harerzijds daartoe krachtig medewerken door de gelijkstelling van de Europeanen en de inlanders zooveel dat mogelijk is te bevorderen. De Regeering stelt bij deze begrooting de gelijkmaking der belastingen in uitzicht. Laat zij op ander gebied, waar dat mogelijk is, denzelfden weg uitgaan.

Een ander lid van den Volksraad, de heer Schmutzer, sprak van het sociale probleem, het probleem der verzoening, zooals hij het noemde. Daaraan zijn in Indië volgens hem twee zijden, de verzoening der rassen naast de verzoening der klassen. Wanneer in Indië de klassenstrijd gepredikt wordt betreur ik dat, maar ik laat dit voor het oogenblik daar. Met den rassenstrijd echter moet het zoo spoedig mogelijk uit zijn. De Regeering moet toonen, dat zij elke aanmatiging van den Europeaan tegenover den inlander ten sterkste veroordeelt, dat zij geen bevoorrechting wil van den Europeaan boven den inlander en dat, wanneer de heer Tjokroaminoto zegt, dat gestreefd moet worden naar rechtsgelijkheid en gelijkgerechtigheid, de Regeering daarmede ten volle instemt. Ik leg daarop den nadruk, in de eerste plaats omdat rassenbevoorrechting uit zich zelf uit den booze is. Maar bovendien, hoe wil de inlander zich ooit

kunnen gevoelen als een werkelijk Nederlandsch onderdaan, hoe zal hij ooit kunnen wenschen dat de band tusschen Nederland en Indië worde versterkt, wanneer de Nederlander zich niet plaatst naast hem, maar boven hem? Ik voeg daaraan aanstonds toe, dat ik niet wensch een assimilatie van Europeanen en inlanders. Het zijn nu eenmaal twee verschillende rassen; de verschillen zijn niet weg te nemen, algeheele gelijkstelling is niet mogelijk, maar bevoorrechting van den een boven den ander moet absoluut zijn uitgesloten.

Bij dit alles is ook ter sprake gekomen de vraag, welken invloed het optreden van de inlandsche vereenigingen, in het bijzonder van de Sarekat Islam, heeft gehad. Blijkens de mededeelingen van de Regeering in de inleiding tot het Koloniaal Verslag van verleden jaar zijn de resultaten van de Sarekat Islam op economisch gebied al zeer gering. Dat is te betreuren want juist op economisch gebied zou een dergelijke vereeniging voor de inlanders goede resultaten kunnen hebben.

In het Voorloopig Verslag is er bij de Regeering op aangedrongen, om door de ambtenaren de bevolking op het belang van een krachtig werken op economisch gebied te doen wijzen. De Minister zegt daarop in de Memorie van Antwoord, dat dit niet veel geven zal wanneer niet bij de leiders de drang bestaat om zich in die richting te bewegen. Welnu laten de ambtenaren dan die leiders er op wijzen, wat zulk een vereeniging op economisch gebied zou kunnen doen. In de statuten van de verschillende afdeelingen der Sarekat Islam wordt toch uitdrukkelijk als doel vooropgesteld het bevorderen van de belangen der inlanders op het gebied van handel, landbouw en industrie.

Tegen het optreden van de vereeniging als politieke vereeniging heb ik geen bezwaar; wanneer zij langs wettigen weg propaganda maakt voor hervormingen, kan niemand daartegen bedenking hebben. De Minister zegt in de Memorie van Antwoord, dat de Sarekat Islam den laatsten tijd den revolutionnairen weg op gaat en meer en meer zich plaatst aan de zijde van de vijanden van de Regeering. Natuurlijk neem ik de juistheid van die mededeeling aan, maar daartegenover wil ik er op wijzen, dat de voorzitter van de Sarekat Islam bij de discussie in den Volksraad in November uitdrukkelijk heeft verklaard, dat zijn vereeniging het gezag wil eerbiedigen en wil trachten door het kenbaar maken van wenschen en door het richten van verzoeken tot de Regeering de hervormingen te verkrijgen die zij noodig oordeelt. Wanneer de Sarekat Islam zich inderdaad op dat standpunt stelt, kan van haar een goede invloed uitgaan, en dan twijfel ik er niet aan of de Regeering zal haar steunen. Dan moet echter het centrale bestuur van de Sarekat Islam ook duidelijk doen uitkomen, dat zij elk optreden, waarbij van den wettigen weg wordt afgeweken, tegengaat, en dat zij alle excessen, waaraan afdeelingen van de Sarekat Islam zich mochten schuldig maken, niet duldt. De Regeering kan een onwettig optreden en excessen onder geen voorwaarde toelaten. Het gezag moet nu eenmaal worden geëerbiedigd, rust en orde moeten worden verzekerd, en opruiers kan men niet hun gang laten gaan.

Ik zou gaarne zien, dat art. 45 van het Regeeringsreglement nooit behoefde te worden toegepast, maar wanneer opruiers de Indische maatschappij vergiftigen, is het onvermijdelijk dat tot toepassing van dat artikel wordt overgegaan.

Het heeft mij verheugd, dat, blijkens telegrafisch bericht de directeur van landbouw in den Volksraad heeft verklaard, dat goede sociale wetten moeten tot stand komen. Ik hoop, dat daarbij de noodige voortvarendheid zal worden betracht en tevens, dat wanneer het onderzoek naar de arbeidstoestanden, dat blijkens de mededeeling in de Memorie van Antwoord nu plaats heeft, misstanden mocht aan den dag brengen, de Regeering er zoo spoedig mogelijk toe zal overgaan deze weg te nemen en voor verbetering te zorgen. Maar wanneer de Regeering harerzijds in die richting werkt, moet anderzijds getoond worden, dat men dit op prijs stelt en dat men, zooals Tjokroaminoto in den Volksraad heeft gezegd, het gezag wenscht te eerbiedigen en alleen door zijn wenschen kenbaar te maken en verzoeken te richten hiervormingen wenscht tot stand te zien komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben wel de eerste, die moet zorgen, dat hij binnen den spreektijd blijft; ik zou niet gaarne zien, dat mij een opmerking zou moeten worden gemaakt, dat mijn spreektijd bijna voorbij was. Ik zal daarom verschillende onderwerpen laten liggen, welke ik anders gaarne nog had aangeroerd, maar bij de veelheid van onderwerpen, welke er op koloniaal gebied zijn, is het onmogelijk ze alle bij deze algemeene beschouwingen te bespreken. Ik had gaarne nog iets gezegd over den hygiënischen toestand en hetgeen te dier zake moet worden gedaan, maar ik meen te weten, dat daarover bij de betrokken afdeelingen door een mijner vrienden zal worden gesproken. Gaarne ook had ik nog een enkel woord gezegd over de eilanden buiten Java en Madura, in verband met het onderzoek, dat door den heer Liefrinck daar heeft plaats gehad. Ik wil daar echter nu alleen dit van zeggen, dat het mij voorkomt, dat men in geen geval naar aanleiding van dat onderzoek een blaam mag werpen op de ambtenaren van het binnenlandsch bestuur in de Buitenbezittingen.

Ik meen dat die ambtenaren voor een zeer moeilijke taak staan, en — men heeft ook onder die ambtenaren, zooals in den aard der zaak ligt, goede en minder goede — dat zij in het algemeen gesproken hun taak goed en plichtmatig vervullen en daarvoor allen lof verdienen. Maar het is noodig, dat men den ambtenaren goed inprente, dat de bedoeling der Regeering is, dat bij alles wat zij doen, op den voorgrond moet staan het belang van de bevolking. Vroeger is het helaas wel eens het geval geweest, dat de ambtenaren, die zorgden dat zij veel geld binnen kregen en weinig uitgaven maar toch de mooiste wegen in hun ressort hadden, het meest voor promotie in aanmerking kwamen en als de beste gesignaleerd werden. Nu moet het anders zijn. De Regeering moet duidelijk doen blijken, dat de ambtenaren, die het best voor de bevolking zorgen, ook inderdaad

als de beste ambtenaren worden beschouwd, en ook in de eerste plaats voor promotie in aanmerking komen.

Ten aanzien van den financieelen toestand heeft de Minister in de Memorie van Antwoord belangrijke beschouwingen geleverd. Hij heeft aangegeven, op welke wijze hij het tekort denkt te dekken. Dat zijn nog slechts plannen die in korte trekken worden aangegeven, maar waarvoor nog geen voorstellen worden gedaan. Het is dus niet noodig, om daarover thans in debat te treden. Alleen zou ik reeds nu den Minister in overweging willen geven om over een der belastingen, welke hij noemt en welke toch niet zoo heel veel zal opleveren, nog eens zijn gedachten te laten gaan. Ik bedoel het uitvoerrecht op copra. Copra is een artikel van inlandsche cultuur, die voor den inlander reeds van groot belang is en van nog grooter belang kan worden; ik zou het nu zeer bedenkelijk achten, wanneer die cultuur werd geschaad door een uitvoerrecht.

De Minister rekent op een bate uit dezen hoofde tezamen met het uitvoerrecht op kina van slechts 1¾ millioen. Het is dus een bedrag van niet zoo heel veel beteekenis en ik zou dus gaarne zien, dat de Minister, alvorens met een daartoe strekkend voorstel te komen, de zaak nog eens ernstig in beschouwing nam.

Ik eindig met te verklaren dat, wanneer de Minister werkt zooals hij in de Memorie van Antwoord heeft aangegeven, wanneer hij met voortvarendheid de hervormingen welke hij daar heeft geformuleerd tot stand brengt, ik hem daarbij gaarne zal steunen.

KRONIEK

FINANCIEEL-ECONOMISCHE KRONIEK.

Het inflatievraagstuk in Engeland.

Ten einde de misstanden op geldelijk gebied, zich voornamelijk uitende in de depreciatie van het pond sterling, zooveel mogelijk te beperken, zijn gedurende dit laatste jaar verschillende maatregelen getroffen, waarvan als de voornaamste dient gewezen te worden op een krachtige vermeerdering van de belastingen, het vaststellen van een maximum voor de uitgifte van muntbiljetten (currency notes) en een verhooging van het bankdisconto. Dit disconto is na het sluiten van den vrede, door twee verhoogingen van vijf op zeven procent gebracht; de laatste verhooging dateert van 15 April j.l.; zij is langzamerhand zoo niet geheel dan toch grootendeels door het marktdisconto gevolgd, zonder dat dit echter ook maar een oogenblik boven het bankdisconto gekomen is.

Wat nu de werking van het bankdisconto betreft is op het volgende te wijzen.

In normale tijden, bij volledige inwisselbaarheid van papieren geld tegen metaal, is het voor een centrale bank of voor een regeering vrijwel onmogelijk, voor langeren tijd, aan de circulatie meer papieren geld op te dringen dan deze behoeft. Overvloed van het ruilmiddel geeft depreciatie daarvan, met als onmiddellijke gevolgen, inwisseling tegen en uitvoer van metaal en van zelf voltrekt zich dan weder een inkrimping van het circulatiemiddel, al dan niet in de hand gewerkt door verhooging van het disconto (verduring van crediet). Inwisselbaarheid van het papieren geld maakt een belangrijke en langdurige afwijking tusschen goederenrente en geldrente onmogelijk. Zoodra echter het papieren geld niet meer inwisselbaar is en het munbiljet het karakter heeft gekregen van de assignatiën der Fransche revolutie, is deze natuurlijke rem verdwenen. De band tusschen goederenrente en geldrente is verbroken en de circulatiebanken kunnen vrijelijk bij één zelfden stand van het disconto, papieren geld uitgeven ook boven de behoefte, welk gedeprecieerd geld door de gemeenschap **moet** worden aanvaard en mede aanleiding geeft tot een voortdurende stijging der prijzen (juister: daling van de waarde van het geld).

Toen nu na het sluiten van den zoogenaamden vrede van Versailles, de kunstmatige pariteitshandhaving tusschen de gealliëerden onderling, verlaten werd en dadelijk daarna het pond een zeer aanmerkelijken teruggang vertoonde ten opzichte van zijn goudwaarde (belichaamd in den dollarkoers), is reeds zeer spoedig de vraag ter sprake gebracht of die depreciatie van het Engelsche geld niet voor een zeer groot gedeelte een gevolg moest wezen van een overvloed van ruilmiddelen en van bankcredieten. Deze laatste zouden, mede door de oninwisselbaarheid van het papieren geld, hun verband met de goederenrente verloren hebben en het geheele commercieele leven op een ongezonde basis hebben gesteld.

Ten einde aan deze euvelen tegemoet te komen is — zooals reeds werd opgemerkt — om de Regeering aan banden te leggen een maximum voor de muntbiljettenuitgifte vastgesteld en is het bankdisconto zeer aanmerkelijk verhoogd, een en ander gepaard gaande aan een sterk aandraaien van de belastingschroef. Dat deze maatregelen succes hebben gehad is voor geen tegenspraak vatbaar en van gezaghebbende Engelsche zijde vindt men de volgende uitspraak:

> „It seems to be agreed, that credit inflation in this country has „been effectively checked. Opinions may differ as to the precise „apportionment of this result between its various contributary cau„ses. But there can be no question that whether higher moneyrates „would by themselves have heen effective or not, the joint effect „of dear money and an increased excess profits duty has been to „slow down credit expansion. The Stock Exchanges and the commo„dity markets have given ample evidence that they are now to a „great extent purged of speculation, the banks have reported a de„cided falling off in the aggregate demand for credit, and the ratio„ning of supply is notorious.

Nu is wel het meest eigenaardige van den tegenwoordigen toestand, dat niettegenstaande de belemmerende werking van het hooge bankdisconto, en niettegenstaande de aflossing van de Staatsschuld met kracht ter hand is genomen en aanmerkelijke consolidatiën van vlottende schulden hebben plaats gehad, er toch een sterke vraag naar circulatiemiddelen blijft bestaan. Men voorziet dan ook de mogelijkheid, dat òf door verdere verhooging van het Bankdisconto, naar nog verdere inkrimping van circulatiemiddelen gestreefd zal moeten worden, òf het maximum van de muntbiljettenuitgifte zal moeten worden verhoogd. Men staat hier voor een keuze, welke bepaald wordt door de oorzaak, waaraan men de vraag naar circulatiemiddelen meent toe te moeten schrijven. Men kan namelijk de meening zijn toegedaan, dat goederenrente en geldrente nog steeds een beduidend écart vertoonen. In dat geval is natuurlijk slechts heil te verwachten van een verhooging van het bankdisconto, welke verhooging dat écart uit den weg zal moeten ruimen. Van

andere zijde is echter ook op een andere mogelijkheid gewezen en wel, dat de „redistribution of wealth", welke gedurende en na den oorlog heeft plaats gehad een behoefte aan circulatiemiddelen heeft geschapen en nog schept. Zeer aanmerkelijk verhoogde loonen en prijzen van eerste levensmiddelen, vernietiging en verdwijning van oude kapitalen en andere gevolgen van den oorlog zouden namelijk tot gevolg hebben, dat het girale geld d.i. het gebruik van credietoperatiën (girorekeningen. enz.) aan invloed zou hebben ingeboet tegenover het papieren geld. De vraag naar meerdere circulatiemiddelen zou dan geen andere oorzaak hebben dan bijv. gedurende de eerste maanden van dit jaar in deze gewesten viel te constateeren, nl. een meerder geldgebruik door die bevolkingsgroepen, welke op papieren geld zijn aangewezen. Aan die vraag kan, gezien de bijzondere bepalingen, waaronder de Engelsche circulatiebank werkt, [1]) op geen andere wijze worden voldaan, dan door uitbreiding van de muntbiljettenuitgifte, welke op den derden Juli van dit jaar, reeds het respectabele cijfer had bereikt van nagenoeg £ 360.— millioen.

Dat in de gegeven omstandigheden voor het laatste alternatief veel te zeggen valt, is voor geen tegenspraak vatbaar. Wel heeft het marktdisconto langzamerhand het disconto van de Bank of England gevolgd, het is nog steeds daar beneden gebleven, hetgeen wijst op een beschikbaar zijn van ruime middelen voor korte credieten. Ook verder zijn er geen teekenen, welke nog wijzen op een aanmerkelijk écart tusschen goederen- en geldrente, terwijl daartegen de verhooging van den levensstandaard, gepaard gaande aan een hergroepeering van bezit, dagelijks valt te constateeren. Het blijft ondertusschen van het allergrootste belang, welke maatregelen ten slotte door de Engelsche regeering al dan niet in samenwerking met de Bank of England getroffen zullen worden. Alle teekenen wijzen er op, dat geen middel onbeproefd zal worden gelaten om het pond sterling weder op een vaste goudbasis te brengen en daarmede zijn overheerschende positie terug te geven. Men gaf reeds blijk tegen een hooge bankrente evenmin op te zien, als tegen afgifte van goud. Lukt het der Engelsche regeering haar onderhandelingen over een zeer groot gedeelte van de Russischen goudschat tot een goed einde te brengen — en gezien de successen der laatste maanden wijzen de verwachtingen te dien opzichte in dezelfde richting — dan is de rehabilitatie van het pond sterling nabij. Het aanzien van den Nederlandschen en den Nederlandsch Indischen gulden is dan weder zooveel verder naar beneden en het „leegkoopen" van beide landen zal des te grootere proportiën kunnen gaan aannemen. Is zulks voor Nederland (misschien) een onafwendbaar gevolg van het tekort aan de meest noodzakelijke grondstoffen, voor Nederlandsch-Indië moet de verklaring in andere richting worden gezocht.

---

1) De Bank kan namelijk geen biljetten uitgeven dan tegen volle gouddekking en goud is op het oogenblik — in verband met de wisselkoersen — voor de Engelsche Bank slechts onder zeer bezwarende voorwaarden te verkrijgen.

Een centrale circulatiebank voor Zuid-Afrika.

Zooals verschillende Engelsche koloniën, heeft ook Zuid-Afrika in veel opzichten de gevolgen ondervonden van de depreciatie en beweeglijkheid van het pond sterling. Ook Zuid-Afrika had — evenals Britsch-Indië —een geldeenheid, welke slechts in naam onafscheidenlijk aan den *gouden* sovereign was verbonden, zonder dat de noodige voorzieningen getroffen waren om de pariteit van het inlandsche geld tegenover den gouden sovereign in alle gevallen te handhaven.

Gedurende de oorlogsjaren is een embargo op goud gelegd en niettegenstaande de zeer gunstige handelsbalans, is het inlandsche geld door wisselspeculatiën enz., vastgekoppeld aan het (papieren) pond sterling en heeft het na Juli 1919 een sterke depreciatie vertoond, [1]) met als eerste gevolg het — volgens de wet van *Gresham* — uit de circulatie verdwijnen van het **gouden** geld.

De verdere ongunstige gevolgen van zoodanige depreciatie — waarop hier niet verder behoeft ingegaan te worden — hebben gevoerd tot de instelling van een „select committee on Embargo on Export of specie", hetwelk de noodige voorstellen tot verbetering heeft ingediend, welke voorstellen sindsdien kracht van wet hebben gekregen.

In het betreffende rapport wordt er allereerst op gewezen, dat de depreciatie van het inlandsche geld 15 % ten opzichte van goud bedraagt. Daarbij wordt de Noord-Amerikaansche dollar als waardemeter aangehouden.

„If therefore" aldus het rapport „the exchange could be raised to and „maintained at gold par the effect should be a reduction of the price „levels of both imported goods and goods produced here, wether for „local consumption or for export, bij some 15 per cent, the effect on „products for export being likely to be immediate and definite; while „that on imported goods would tend to be more uncertain, and in any „case more gradual. [2])

De commissie meent echter te moeten betwijfelen of door opheffing van het gouduitvoerverbod, de depreciatie automatisch zou verdwijnen en acht het verder onwaarschijnlijk, dat het zonder meer op die hoogte zou blijven. Het gouduitvoerverbod dient verder ook nog om andere redenen gehandhaafd te blijven, en wel omdat zonder zoodanig verbod een aanmerkelijk deel van den goudschat zeer spoedig het land zou verlaten en geen voldoende reserves achter de hand zijn om zonder bezwaar dit goud af te staan, dat slechts bij een gunstig blijven van de handelsbalans ten slotte weder in het land zou moeten terugkeeren.

De commissie stelt nu voor om het goud uit de circulatie te nemen, en te vervangen door volledig gedekte biljetten, welke echter oninwisselbaar zullen blijven, totdat de gouden standaard weder geheel in eere is hersteld.

---

1) Een analoog geval dus als zich hier te lande voordoet.
2) Tout comme chez nous.

Verder wenscht de commissie de instelling van een centrale circulatiebank. Zij heeft in overweging genomen om, in stede van een centrale bankinstelling, te volstaan met wettelijke voorschriften nopens een gedeeltelijke gouddekking voor de bestaande banken. Dit systeem lijkt haar echter niet juist, waarom zij een centrale bankinstelling wenscht, welke:

a. een monopolie krijgt voor de uitgifte van bankbiljetten.
b. de metaalreserve van het land centraliseert.
c. door haar discontopolotiek invloed uitoefent op de werking van andere banken.
d. het ruilmiddel naar de behoefte kan uitzetten en inkrimpen.

Dit laatste acht de commissie van overgroot belang. Nòch in de handen van de z.g. particuliere banken, nòch in die van de Regeering, is de bankbiljettenuitgifte voldoende veilig. [1])

In overweging wordt verder gegeven een minimum gouddekking van *veertig* procent voor de bankbiljettenuitgifte voor te schrijven, terwijl voor de overige 60 procent, dekking door middel van eerste klasse wissels is toe te laten. De commissie acht het verder niet gewenscht het aangegeven minimum van veertig procent te sterk bindend te maken, zoodat het alleen bij de wet gewijzigd zou kunnen worden. In tijden, dat aan de Bank bijzondere eischen worden gesteld moet deze ook in staat zijn daaraan zonder meer te voldoen. De commissie wenscht daarom — naar Duitsch voorbeeld — de circulatiebank belasting te doen betalen voor alle biljettenuitgifte boven de veertigprocent-dekking.

De instelling van een centrale circulatiebank in Zuid-Afrika moet als een vooruitgang worden begroet, niet alleen voor het land zelf, doch ook voor andere landen, welke daarmede handelsrelatiën onderhouden.

Of echter het optimisme van het „select committee" om het herstel van de depreciatie van de munteenheid aan de tijden over te laten, in alle opzichten gerechtvaardigd is, moet betwijfeld worden.

„The exchange will find its natural (?) level without arbitrary and „violent inteference".

Aldus de desbetreffende eindconclusie van de commissie. Zij is wel wat vaag (wat is in deze natural; beteekent het goudpariteit zooals het voorafgaande doet veronderstellen?) en ook eenigszins in strijd met de lessen der praktijk.

Met het verlaten van de goudpariteit, wordt het smalle pad der deugd de rug toegedraaid en het wordt doorgaans niet gemakkelijk teruggevonden. Vooral niet in de tegenwoordige tijden, waarin handel en industrie gedeeltelijk verworden zijn en steeds verder verworden, tot wat een Engelsch econoom terecht genoemd heeft *„a desperate gamble in exhange"*.

---

1) Een bijzondere verknochtheid tusschen Landsregeering en de circulatiebank schijnt de commissie niet te vreezen.

De Vredesconferentie over de inflatie en stemmen uit de practijk.

Zooals bekend mag worden verondersteld is door verschillende toonaangevende persoonlijkheden in de Europeesche landen en ook in de Vereenigde-Staten, in het begin van dit jaar een memorandum uitgegeven, waarin gewezen wordt op de jammerlijke economische verhoudingen in Europa, ten gevolge van den zg. vrede van Versailles Het rechtstreeksche gevolg van dit memorandum is de, verschillende malen uitgestelde en nu eindelijk eind September te Brussel bijeengekomen, internationale valuta-conferentie.

Een ander gevolg is geweest, dat de Opperste Raad van de Vredesconferentie, onder dagteekening van 8 Maart j.l. een nota heeft rondgezonden, in welke nota hij de oorzaken bekend stelt, welke volgens zijn meening, de tegenwoordige hooge kosten van levensonderhoud ten gevolge hebben.

In de eerste plaats wordt daarin gewezen op den sterken achteruitgang van de productie en samengaande aan dit euvel „een algemeene neiging „om in steeds toenemende mate beslag te leggen op de beperkte hoeveel„heid goederen, die beschikbaar zijn". „Het moet dan ook" volgens den „oppersten Raad der Vredesconferentie „een van de eerste oogmerken „van iedere Regeering zijn, de maatregelen te nemen, die, de omstan„digheden der bevolking in aanmerking genomen, geëigend zijn om iede„ren burger te doen beseffen, dat voor het oogenblik, tot tijd en wijle „de voorraden weder toegenomen zullen zijn, ieder, door beperking van „verbruik en een onzelfzuchtig zich ontzeggen, het best in staat zal zijn „zich zelf en de wereld te helpen, en dat buitensporigheid de nationale „moeilijkheden en gevaren doet toenemen".

Verder wijst de Opperste Raad op de ontzettende crediet- en geldinflatie. Onder de aandacht wordt gebracht, dat in de V. S. van Noord-Amerika, waar op de goudbasis geleefd wordt, de prijzen 120 procent boven het oude niveau zijn gestegen.

In Europa is er bovendien nog een aanmerkelijke verdere depreciatie in verband met de overmatige uitgifte van papieren geld. „De voort„durende vergrooting van den papieren geldvoorraad met het noodzakelijk „gevolg van voortdurende daling van wisselkoersen verhindert het ver„leenen van de noodzakelijke handelscredieten en belemmert aldus het „hervatten van het handelsverkeer". Aan de voortdurende geld- en credietcreatie moet daarom een eind worden gemaakt.

Na gewezen te hebben op de gevolgen van onredelijke winstneming, wordt in de nota de noodige aandacht gewijd aan een noodzakelijke beperking van overheidsuitgaven.

Verscheidene andere aangelegenheden (beperking van particuliere uitgaven, instorting van wisselkoersen, moeilijkheden bij credietverleening en noodzakelijkheid van samenwerking van alle klassen) worden alsnog in de onderwerpelijke nota meer of minder uitgebreid behandeld. Het is echter voornamelijk de quaestie van de inflatie, waarvoor in deze

aandacht wordt gevraagd, en de desbetreffende conclusie van den Oppersten Raad der Vredesconferentie moge daarom in extenso worden weergegeven:

„Het is noodzakelijk, dat spoedig maatregelen worden genomen tot de „deflatie van crediet- en ruilmiddel.

„*a.* door de loopende Regeeringsuitgaven terug te brengen tot binnen „de perken der inkomsten;

„*b.* door zoodanige verdere belastingen op te leggen als noodzakelijk „is dit resultaat te verzekeren;

„*c.* door verplichtingen op korten termijn te fundeeren door middel van „leeningen, gevonden uit de besparingen der bevolking; en

„*d.* door de biljettencirculatie zonder verwijl te limiteeren en geleidelijk „te verkleinen. [1])

De onderwerpelijke nota van den Oppersten Raad dateert van den zachtsten Maart. Dat in de aangegeven richting reeds veel zou zijn tot stand gebracht, kan helaas niet worden verklaard. Het is slechts *Engeland*, waar de Regeering krachtig tot het economisch herstel heeft ingegrepen. [2])

Voor het jaar 1920—1921 (1 April — 30 Maart) wijst de begrooting een bedrag voor de uitgaven van 1184.1 millioen pond sterling. Daartegenover worden de inkomsten uit belastingen, enz. geraamd op 1418.3 millioen £, een bedrag van 234.2 millioen £, overlatende voor afbetaling van schulden. Wat op dit laatste punt al bereikt is, wijst de navolgende balans uit:

Staatsinkomsten en uitgaven in millioenen pond sterling van af 1 Augustus 1914—21 Augustus 1920.

Uitgegeven in totaal	Opbrengst belastingen enz.	
		4.501.873.635
11.588.917.618	Leeningen enz.	7.087.043.938
		11.588.917.618

Op het punt der Staatsschulden valt dus een zeer krachtige werking te constateeren om tot betere toestanden te geraken. Op deze wijze voortgaande zou de geheele uitstaande schuld in dertig à vijf en dertig jaar gedelgd kunnen wezen. [3])

1) Thans heeft de Opperste Raad een analoge Conclusie aan de Valutaconferentie doen voorafgaan. Zij is nog krachtiger gesteld, doch wijkt wat strekking aangaat niet van bovenstaande af.

2) Zie ook blz. 282 e.v.

3) Volgens de laatste berichten zullen de einduitkomsten van de inkomsten een aanmerkelijk tekort op de raming uitwijzen, met gelijktijdige overschrijding der uitgaven.

Zulks is geschied door verschillende maatregelen, waarvan als de voorraamste te noemen zijn, de zeer sterke verhooging van de inkomstenbelasting en verder de excess profits tax, een belasting, welke misschien het beste met onze oorlogswinstbelasting is te vergelijken. Wat de hiervoren sub *d* aangegeven conclusie van den Oppersten Raad betreft is er op te wijzen, dat voor de uitgifte van de currency notes een maximum is gesteld en naar verlaging van dit maximum wordt gestreefd. Door verhooging van het Bankdisconto tot op 7 % is verder alle credietinflatie krachtig tegengegaan.

Deze maatregelen hebben zeer zeker het noodige bijgedragen, om het financieele aspect te verbeteren, maar geenszins kan verklaard worden, dat daarmede de grootste moeilijkheden overwonnen zijn. Ook in Engeland manifesteert zich gedurende de laatste maanden een crisis in het handelsleven, welke de industrie, na een eerste opleving, in dalende richting dwingt. Veel goederen blijven onverkoopbaar, gedeeltelijk door het gebrek aan inlandsche koopkracht, gedeeltelijk ook doordat de steeds wisselende wisselkoersen, handel met het buitenland onmogelijk maken. Reeds gesloten contracten blijven zoodoende onuitgevoerd.

De uit die omstandigheden voortvloeiende toestanden wekken uit den aard der zaak groote ongerustheid en nu is het wel merkwaardig, dat in de financieele kroniek van „*The Times*" een verder middel aan de hand gedaan wordt, om aan de beweeglijkheid der wisselkoersen een einde te maken, welk middel tot nu toe over het algemeen slechts van uit een wetenschappelijk oogpunt is beschouwd. [1]) Het is verder o.a. door *Vissering* in overweging gegeven voor het geheel hopeloos ter neder liggende *Oostenrijk*, en is door Prof *Cassel* in algemeenen zin aan het oordeel der Valutaconferentie onderworpen. Dat daarbij in het Engelsche blad de gevoelens van landgenooten zijdelings worden gespaard, is begrijpelijk, al is daarom de gegeven raad van niet minder waarde.

Aldus stelt de schrijver zijn conclusie:

„Stability of exchange is first of all necessary. That can be achieved „by stopping inflation and establishing a definite ratio between gold „and the different currencies, *somewhere near their present level*".

Het aangegeven voorstel komt dus hierop neer, dat bijv. voor Nederlandsch-Indië wettelijk bepaald worde, dat de tegenwoordig in omloop zijnde gulden in een nieuw te creëeren muntstelsel niet meer een gulden zal wezen, doch — in verband met den huidigen dollarkoers — ongeveer vijf en twintig twee en dertigsten van een gulden of ca. 75 centen. De in omloop zijnde marken zullen dan bijv. 10 pfennig worden en elk pond sterling 14 shillings.

Dit proces zou dan op verschillende wijzen voltrokken kunnen worden. Of de betreffende regeeringen „onteigenen" zonder schadevergoeding eenvoudig weg de (gelukkige) bezitters van geld, d.i. in hoofdzaak den

1) In dit verband is te noemen *L. Poble.* Das Problem der Valuta-Entwertung.

kleinen man, òf zij geven nieuw geld uit en laten het in omloop zijnde geld doorloopen als een al dan niet rentedragende schuld, welke tegelegenertijd — als de omstandigheden daartoe gunstig zijn — afgelost zal worden in de oorspronkelijke goudwaarde.

Dat het aangegeven middel drastisch is, kan niet tegengesproken worden. Zooals reeds is opgemerkt, is het voor Oostenrijk, als onvermijdelijk, in overweging gegeven. Of de betreffende bevolkingen de noodige maatregelen met groote vreugde zullen begroeten, valt te betwijfelen. Dat verder van de doorvoering in de practijk groote moeilijkheden zijn te verwachten, is voor geen tegenspraak vatbaar.

Hoe de regeling van loopende contracten zal moeten worden, lijkt uitermate lastig te beantwoorden. Hoe verder bijvoorbeeld in een land — waar een centrale circulatiebank het papieren ruilmiddel beheerscht — een *billijke* verdeeling der lasten van de „onteigening" tusschen bevolking, Regeering en Bank tot stand zal moeten worden gebracht, is een vraag waarin men zich voorloopig beter niet verdiept.

Of nu het aangegeven middel in alle opzichten effect zal sorteeren valt te betwijfelen. De internationale economische verhoudingen zijn daarvoor te zeer gestoord; het onderlinge vertrouwen nog te zeer geschokt. Voor te veel landen is verder het goud geworden tot het eenige bezit van internationale ruilbeteekenis, zoodat bij een herstel van den gouden standaard op de aangegeven wijze, zich dadelijk voor het betrokken land de vraag zou voordoen, of om dien standaard onmiddellijk weer te verlaten, omdat zij niet te handhaven is, dan wel eerst al het goud het land uit te laten gaan en dan den gouden standaard te verlaten. Toch heeft het in deze besproken middel zijn beteekenis; het vestigt nogmaals de aandacht op een kwaal, waarvan de beteekenis veelal nog wordt onderschat. Waar van ernstige zijden dergelijke geneesmiddelen in overweging worden gegeven, moet de ziekte wel heel erg zijn. Uitermate pessimistisch is in deze de desbetreffende uitspraak van Cassel, die de voorgestelde maatregel voor alle landen, behalve Engeland, vrijwel onvermijdelijk acht.

BOEKBESPREKING

Japan in den oorlog. — Dr. P. A. Roeper Bosch.

Een ieder, die ook maar oppervlakkig getracht heeft zich op de hoogte te stellen van Japan, zal tot de ervaring gekomen zijn dat het aantal boeken over dat land legio is, doch dat er betrekkelijk zeer weinig bestaan, die een werkelijk inzicht geven. Te verwonderen is dat niet. De Japansche bronnen zijn slechts voor een doodenkele toegankelijk en zeer weinig is er vertaald geworden, zoodat een eenigzins langdurig verblijf en tenminste kennis van de spreektal noodig is om iets meer te geven dan toeristenimpressies. De Heer Roeper Bosch, die begin vorige maand met het bovengenoemde boek den graad van doctor in de handelswetenschap aan de Rotterdamsche hoogeschool behaalde, voldoet ten volle aan deze eischen. Door een ruim vijfjarigen handelspractijk in Japan, bekendheid met de taal en door zijn van vooroordeelen vrij standpunt heeft hij zich uitstekend op de hoogte weten te stellen van de Japansche wereld en van de economische omstandigheden in het bijzonder.

Reeds eenige jaren geleden behandelde hij in een belangrijk Gidsartikel (1916 No. 8) de vraag of Japan een gevaar opleverde voor onze koloniën, waarbij hij het vraagstuk ontledende tot zijn juiste proporties terugbracht en daarmede de critieklooze, onrustverwekkende persartikelen tot zwijgen bracht. Ook als secretaris van de Japansche commissie der vereeniging tot verbreiding van kennis over Nederland in den vreemde, hield hij eenige malen lezingen over Japan, waarvan er een, de verhouding tusschen Japan en Nederlandsch-Indië, in No. 3 van de uitgaven van die vereeniging verscheen. Genoeg om aangetoond te hebben dat schrijvers antecedenten hem volkomen waardig maken een dergelijk werk te ondernemen.

In het thans te bespreken proefschrift is duidelijk en overzichtelijk een wetenschappelijk onderzoek ingesteld naar de mate waarin Japan tijdens den wereldoorlog in economisch opzicht is vooruitgegaan.

Vooraf gaat een hoofdstuk gewijd aan de bespreking van Japan vóór den oorlog, waarin de schrijver aantoont, dat vóór de openstelling Japan een vrijwel genoegzame volksgemeenschap was met een ongeveer stabiel blijvend zielental. Na de restauratie was men door de groote stijging der bevolking en de weinige geschiktheid van den bodem voor landbouw wel genoodzaakt over te gaan tot industrialisatie, die zich in den krachtigen steun van de regeering mocht verheugen. De toestand in 1914 geeft het beeld van een door het te snelle ontwikkelingsproces uit haar kracht gegroeide volksgemeenschap, economisch nog zeer achterlijk.

Het onderzoek naar den vooruitgang in het volgend tijdvak wordt door den schrijver behandeld door de verschillende takken van inkomsten te bespreken, landbouw, veeteelt, mijnbouw, boschbouw, visscherij, industrie en handel, verkeerswezen en financiën.

Bij de behandeling van den landbouw is voor Indië de bespreking van het rijstvraagstuk van bijzonder belang. Voor Japan, waar evenzeer als hier rijst het hoofdvoedsel is en de mogelijkheid in eigen voedingsproducten te voorzien uitgesloten is, blijft slechts over in te koopen op de markten te Burma en Achter Indië, alwaar het ons Indië als concurrent ontmoet. Alle moeite wordt nu gedaan zich van dien concurrent te bevrijden als gevolg waarvan de financiers zich uitermate interesseeren voor de uitbreiding van de rijstcultuur hier te lande zooals mij ook uit eigen ervaring bekend is. Het geldt hier voor Japan niet alleen een economische kwestie doch evenzeer een politieke daar de regeering zijn volk dat als staatsburgers met grooten eerbied voor wet en gezag en aangeboren zin voor orde en tucht is bezield, niet gaarne door voedselgebrek ontevreden en oproerig zou zien. Voor onze regeering een wenk om het voedselvraagstuk op te lossen in Indië zelf en niet door hulpmiddelen als opkoop en distributie de zaak aan te pakken.

De belangrijke hoofdstukken aan industrie gewijd wijzen er op dat Japan, dank zij de beschermende rechten en de regeeringssteun en subsidiën, maar bovenal door de monopoliestelling, die het door den wereldoorlog verkreeg er in slaagde zijn betalingsbalans die tot dusverre steeds ongunstig was te verbeteren. De schrijver wijst er op dat daartegenover staat dat de Japansche koopman door den slechten roep, waarin zijn waren stonden, het behouden van de markt bemoeilijkt heeft, waartegen de regeering wel maatregelen nam doch niet afdoende. Schrijver citeert de uitspraak van Crowe, die jaren lang handelsattaché aan de Britische Ambassade was en een uitstekend kenner van den Japanschen handel is, en die dit feit vooral hieraan toeschreef dat de levering op monster verschilde van wat achteraf werd geleverd en in het gebrek aan uniformiteit daar één order dikwijls uitgevoerd wordt door tal van kleine fabrikanten en huisnijveren.

De arbeidstoestanden waarover van Kol reeds in zijn rapport in het hoofdstuk vrouwen- en kinderarbeid schreef, zijn nog steeds treurig. Blijkens een onlangs verschenen officieele statistiek van het departement van handel en landbouw bleek dat van de werknemers in fabrieken

en werkplaatsen met 5 of meer arbeidskrachten maar 42½ % der arbeiders uit mannen boven de 15 jaar bestond. Leest men dan verder hoe het met de huisvesting staat, de werkuren, het loon en de zedelijkheid en gezondheid dan moet de conclusie worden aanvaard dat Japan als beschaafde mogendheid ten deze belangrijk achterstaat bij de andere.

Het hoofdstuk financiën wijst op grooten vooruitgang, hoewel de meening dat Japan een groot deel van zijn staatsschuld heeft afgelost onjuist is, immers, terwijl de buitenlandsche Staatsschuld met 218 millioen yen afnam, wies de binnenlandsche met 214 millioen yen, zoodat er van delging nauwelijks sprake is, al is ook deze verschuiving een gunstige.

De slotconclusie, waartoe de schrijver komt is deze dat Japan wel in cijfers vooruitgang toont doch het veel heeft moeten inboeten van wat het leven waarde geeft. Dit oordeel grondt hij voornamelijk op deze feiten dat er wel winsten gemaakt zijn, doch er geen waarborgen zijn dat deze van blijvenden aard zullen zijn en er nu al een crisis is uitgebroken waarvan de gevolgen, sociale moeilijkheden, niet zullen uitblijven en vooral op grond van de psychologische factor dat het intellect van den arbeider de te snelle ontwikkeling niet heeft kunnen bijhouden, en er derhalve een wanverhouding is ontstaan, die ontevredenheid en onrust tengevolge heeft. De waarschuwing wordt daaraan verbonden voor de bestuurderen van Indië om bij de wellicht noodzakelijke industrialisatie onzer koloniën deze te leiden in banen welke evenwijdig blijken te gaan aan de ontwikkeling van het intellect en de maatschappelijke positie van den inlander.

De slotconclusie is ongetwijfeld juist, doch of de psychologische factor wel de ware reden is, mag betwijfeld worden. De industrieele politiek van de Japansche regeering is dunkt mij daaraan schuld; zij toch steunde de industrie om de Japansche staat sterk en onafhankelijk te maken en plaatste zich daarbij, zooals bij een weinig democratische regeering altijd het geval is, op het standpunt van de ondernemers, die de onkostenpost, arbeidsloon, belangrijk door de vele handenarbeid, liefst zoo laag mogelijk zag. Had de regeering zich op het juiste algemeene standpunt boven partijen geplaatst en door dergelijke arbeidswetten de roofbouw aan arbeidskrachten onmogelijk gemaakt, dan zou die wanverhouding niet bestaan hebben, terwijl tevens de industrie meer haar kracht zou gezocht hebben in het machinaal bedrijf waardoor zij èn beter gewapend in de concurrentie zoude kunnen treden èn beter loonen zou kunnen uitbetalen.

Het oordeel samenvattende is dit proefschrift van groot belang, niet alleen omdat het de wetenschappelijke kennis over Japan duidelijk en gedocumenteerd heeft vermeerderd, maar zeker ook, zooals schrijver in zijn voorwoord hoopt, is het van belangrijk practisch nut in het bijzonder voor Indië in dezen tijd van opleving van de betrekkingen tusschen beide landen.

Mr. Dr. H. WESTRA.

Verslag betreffende den Gouvernementspandhuisdienst over het jaar 1919.

Reeds op de eerste bladzijde van het verslag wordt de verbeterde economische toestand van het landbouwende bevolkingsdeel als oorzaak aangewezen van verminderden inbreng. Verderop wordt deze uitspraak nader gemotiveerd en tevens wat voorzichtiger gesteld. Zij luidt aldaar: „ofschoon bij dezen dienst het trekken van geheel juiste conclusies uit cijfers moeilijk is, zooals reeds in het vorig jaarverslag met redenen omkleed werd uiteengezet, kan toch als waarschijnlijk worden aangenomen dat de verminderde credietbehoefte in dit verslagjaar in hoofdzaak is toe te schrijven aan de door het landbouwende gedeelte van de bevolking, tengevolge van de prijsstijging van alle landbouwproducten, — waaronder voornamelijk die van rijst en copra — gemaakte overwinst, waardoor minder behoefte aan contanten en derhalve minder reden heeft bestaan tot eene tijdelijke voorziening daarin door een gang naar de pandhuizen". Ter illustratie van deze uitspraak volgt dan een gewestgewijs overzicht, waarin de vermindering van het aantal panden en de vermindering of vermeerdering van de beleeningssommen procentsgewijs wordt uitgedrukt. Hieruit blijkt een daling van het aantal panden over de geheele linie echter in sterkere mate in midden Java, zoodat hier met die daling ook een vermindering van de beleeningssommen gepaard gaat.

Wordt deze uitkomst met de motiveering in verband gebracht, dan komt men tot vreemdsoortige conclusies. In de Preanger Regentschapen is de vermindering van het aantal panden het geringst (0,94 %), in Soerakarta bijna het grootst (22,56 %), in Batavia en Cheribon, rijstlanden bij uitnemendheid, is de vermindering van het aantal panden nog geen vierde van die in het gewest Madioen. Voor Madoera is die vermindering 8,14 %, voor Bantam slechts 1,45 %. Er zijn nog andere al evenmin verklaarde verschillen. In Soerabaja vermindert het aantal panden met 9,27 %, doch vermeerderen de beleeningssommen met 7,37 % in Rembang daartegen gaan de panden in aantal met 9,60 % achteruit en de beleeningssommen eveneens met 2,01 %.

Maar ook de uitspraken zelf zijn tegenstrijdig. Wat moet men denken van het volgende?

Op blz. 12 wordt naar aanleiding van de statistische uitkomst dat de gemiddelde opbrengst per verkocht pand in alle gewesten hooger is geweest dan de taxatie, [1]) verklaard „ook dit jaar heeft evenbedoelde uitkomst niets vreemds, aangezien het publiek zich door de nog immer heerschende schaarschte aan vele soorten nieuwe artikelen — vooral manu-

---

1) Opmerkelijk is dat de gemiddelde taxatie der A panden in 1919 f 3.14 *sinds 1918 slechts met 11.5 pCt.* en *sinds 1913 met nog geen 29 pCt. steeg.* Ook dit blijft onverklaard.

facturen — en de voortdurende prijsstijging hiervan tevreden moet stellen met tweedehandsgoederen, als gevolg waarvan op de pandveilingen hoogere opbrengsten worden verkregen dan anders het geval zoude zijn".

En op bladzijde 13 wordt een daaraan geheel parallel gaand verschijnsel, dat in 1919 minder panden door het Gouvernement behoefden te worden aangekocht en dat de aangekochte grif van de hand konden worden gezet, toegelicht met de verklaring dat hierin „de eerder geuite meening, dat de economische toestand van de bevolking gedurende dat jaar inderdaad geenszins onbevredigend is geweest, dan ook een nadere bevestiging" vindt.

Een dergelijke economische voorlichting wekt weinig vertrouwen.

Het is dan ook niet te verwonderen dat op deze uitspraak omtrent den uit de pandhuiscijfers blijkenden bevredigenden economischen toestand van de bevolking, waarop ook de Gouverneur Generaal zich grondde bij de openingsrede in den Volksraad, kritiek is gevolgd.

In *de Taak* van 28 Augustus j.l. verscheen zij van de hand van den heer *H. J. Kiewiet de Jonge*. Deze kritiek is echter al evenmin gelukkig als het verslag zelf. De raad aan den pandhuisdienst gegeven „wanneer de Pandhuisdienst zich niet goed toegerust weet tot interpretatie van de bedrijfsresultaten in bovenbedoelden zin, dan onthoude hij zich ook strikt van alle uitspraak op het gebied der sociale politiek", zou, wanneer hij met meer zelfkritiek was gepaard geweest, tot resultaat hebben gehad dat het artikel zooals het thans luidt grootendeels in de pen was gebleven.

De kritiek baseert zich in de eerste plaats op de onwaarschijnlijkheid dat in een zoo credietarm land als Indië een inkrimping van den credietomzet een teeken van verhoogde welvaart zou kunnen zijn. Als uitgangspunt voor verder onderzoek, als gezichtshoek voor verdere beschouwingen is dit oordeel gevaarlijk. Indië credietarm, het is mogelijk maar de behoefte aan geldcrediet is ook zooveel geringer en vooral zooveel eenzijdiger: het is nog zoo overwegend consumptief crediet dat de Inlander vraagt en dat het pandhuis geeft. Daarom is het op zichzelf volstrekt niet onmogelijk dat meerdere *geldsruimte*, wat nog niet hetzelfde behoeft te zijn als grooter welvaart (de beschikking over meer *goederen*) de behoefte aan klein geldcrediet heeft ingekrompen, vooral aan het zakelijk kleincrediet der pandhuizen, dat immers de beschikking, veronderstelt over misbare goederen en nog wel zoodanige goederen als bij de onvoldoende import het meest schaarsch voorhanden waren.

Evenwel de kritiek volstaat niet met deze onwaarschijnlijkheidsverklaring. Zij voert ook bewijzen aan voor haar tegenovergestelde meening. Vooreerst de stijging van het percentage der herbeleeningen van 15,55 % tot 16,15 %, alzoo met 0,60 %, een stijging die in hoofdzaak uit onvermogen tot definitieve lossing wordt verklaard. Sterk is dit argument niet. Het *aantal* herbeleeningen toch nam af van 6,968.727 tot 6.268.093 en ook in het verloop van de percentcijfers komen allerlei afwijkingen voor bij de verschillende gewesten. In Batavia, Madioen stijgt

het, in Soerabaja, Kediri daalt het. In Rembang gaat het omlaag, in Madoera omhoog. Even onbegrijpelijke afwijkingen vertoonen de percentcijfers op zich zelf. Op Madoera bedragen de herbeleeningen ruim 29 %, in Bantam slechts 13,4 %, in Kedoe 20 %, in Djokjakarta 10,5 % van den inbreng. Daarom moet de conclusie, dat de bevolking de verpanding steeds meer verlengt om aldus nog zooveel mogelijk de inkrimping van het pandcrediet tegen te gaan, gezien het cijfermateriaal, al als even voorbarig worden aangemerkt als die in het verslag zelf uit de omzetafname getrokken.

Hetzelfde geldt voor de derde conclusie van den heer Kiewiet de Jonge „dat in Midden Java vermoedelijk de hoeveelheid beleenbare voorwerpen uitgeput is". Deze conclusie wordt als volgt gefundeerd. Er bleek behoefte aan pandcrediet, immers men ging meer tot herbeleening over, niettemin liep de inbreng tegenover de lossing enorm terug. Welnu waardoor laat zich dit anders verklaren dan door gedeeltelijke uitputting van het beleenbaar bezit bij de bevolking? Deze conclusie moet door de tegenstelling meer herbeleening, minder inbreng gerechtvaardigd worden. Echter zagen wij boven dat enkel het percentage en niet het aantal herbeleeningen toenam. En dit geldt voor Midden Java (3.439.523 herbeleeningen in 1919 tegen 3.917.959 in 1918) evengoed als voor geheel Java en Madoera. Ja zelfs in het percentage der herbeleeningen valt bijvoorbeeld voor Kediri en Rembang een verlaging waar te nemen. Daarmede valt de bewijsvoering. Bovendien, wat is bij een stijging van prijzen natuurlijker dan dat een beleener, die nog niet tot inlossen in staat is, nog eens een kansje waagt om het pand later terug te krijgen? Neemt men dit in aanmerking, dan is een stijging van het percentage der herbeleeningen van 15.55 % tot 16.15 % niet bedenkelijk doch zou men eerder tot de slotsom kunnen komen (een conclusie die ik echter niet durf trekken) dat zij nog veel te gering is.

Er blijft dus, op de keper beschouwd, van de fundeeringen van de door dezen criticus geopponeerde stellingen weinig over. En wanneer de heer Kiewiet de Jonge, aan de hand van de grafieken in het jaarverslag, tot de conclusie komt dat de ontwikkeling van het pandcrediet van 1908 tot 1918 normaal, althans zonder bijzondere afwijkingen was en dat dus niet de economische toestand tot in laatstgenoemd jaar maar die daarna abnormaal is geweest, dan staan wij nog steeds voor de onopgeloste vraag: gaf 1919 een afwijking ten goede of ten kwade?

Onopgelost, en tevens onoplosbaar zoolang het onderzoek tot de cijfers blijft beperkt.

Maar dan zou ik toch de vraag willen stellen, en hier ben ik zeker de heer Kiewiet de Jonge aan mijn zij te vinden, **gaat het wel aan dat men zich bij een dergelijke onwetendheid neerlegt, is de Regeering niet verplicht aan den pandhuisdienst naast zijn taak van beheer ook een taak van onderzoek op te leggen, onderzoek zoowel naar de oorzaken als naar de werking van het pandcrediet?**

Er is nog een onderwerp in het verslag dat ik hier gaarne nader zou willen bespreken; de proefneming met de uitoefening van den postspaarbankdienst op de gouvernementspandhuizen in het gewest Rembang. Het verslag zegt hieromtrent „werd in het verslag over 1918 de verwachting uitgesproken, dat na de moeilijke periode der eerste kennismaking, de Postspaarbank ook op de gouvernementspandhuizen in het gewest Rembang gedurig meer ingang zou vinden, het is gebleken, dat die verwachting is bewaarheid in zooverre, dat een toenemend gebruik van die gelegenheid tot sparen valt te constateeren, hetgeen voor de toekomst hoopvol stemt". Het saldo nam toe van *f* 2.652 tot *f* 12.478. Op welke wijze voor het sparen propaganda werd gemaakt vermeldt het verslag niet. Maar het geeft cijfers en deze cijfers werpen een licht op de zaak dat het optimisme in de aangehaalde passage allerminst verklaart.

Er werd *f* 25.920 ingelegd. Hiervan valt *f* 23.439 onder het hoofd „Inlanders". De samenstelling van deze groep is als volgt: personeel pandhuisdienst *f* 3.341, andere landsdienaren *f* 2.621, kinderen *f* 949, leden en beambten desabesturen *f* 1.584, vereenigingen *f* 648, desakassen *f* 13.294, zoodat voor de groepen particulieren en vrouwen slechts *f* 1.002.— overblijft. Voor wie van binnenlandsche toestanden eenigszins op de hoogte is spreken die cijfers niet van levenskrachtigen, spontanen spaarzin. Een vergelijking met de correspondeerende cijfers der terugbetalingen stemt nog critischer. Waren de desakassen niet als reddende engel tusschen beide gekomen, dan zou het saldo in stede van met *f* 10.000 toe te nemen met *f* 1.000 zijn gedaald: Is dat hoopvol?

Toch is die proefneming zoo belangrijk en wij missen noode de uiteenzetting welke middelen werden aangewend om haar tot bevredigend resultaat te brengen.

B.

GOUVERNEMENTS ZAADTUIN VOOR KOFFIE

BANGELAN, Halte Ngebroek O/L.

Zaadkoffie beschikbaar van de volgende soorten:

(Alle onmiddellijk leverbaar van verschen pluk)

1. Liberia
2. Abeocuta. 1ste en 2de generatie
3. Excelsa. Importtuin en 1ste generatie
4. Dybowsky. 1ste generatie
5. Canephora. 1ste en 2de generatie
6. Canephora. Madagascar. Importtuin
7. Canephora. Stenophylla Paris. Importtuin
8. Canephora var. Kouillouensis. 1ste generatie
9. Canephora var. Sankuruensis. 1ste generatie
10. Canephora Ws. Nr. 1 grofboon
11. Canephora Ks. No. 1
12. Canephora Dr. No. 2
13. Laurenti. 1ste generatie
14. Quillou. 1ste generatie (12-jarige tuin): 1ste, 2de en 3de generatie zaadtuinen
15. Robusta. 1ste generatie (12-jarige tuin): 1ste, 2de en 3de generatie zaadtuinen
16. Uganda 1ste generatie
17. Congensis import
18. Congensis var. Chalotti import
19. Bukobensis

Van Nr. 1, 2 en 4 alleen kleine hoeveelheden beschikbaar.

Van Nr. 3 Excelsa, Importtuinen 1ste generatie, is wegens het groote aantal binnengekomen bestellingen eerst tegen het einde van het jaar zaad beschikbaar.

De **prijs** is franco halte Ngebroek voor Robusta *f* 1.50, voor alle andere soorten *f* 2.50 per katti

De zaadkoffie wordt geoogst van goedstaande **zaadtuinen**, welke telkens van een afzonderlijken, superieuren moederboom afstammen. Tuinen, waarin veel afwijkingen voorkomen, of waarin ziekte optreedt, worden van de zaadlevering uitgesloten.

Bestellingen worden uitgevoerd in de volgorde, waarin zij binnenkomen. Den aanvragers wordt het vermoedelijk tijdstip van levering ommegaand medegedeeld en bij de afzending bericht gezonden.

De **levering** geschiedt met vermelding van het **nummer van den tuin**, waarvan de zaadkoffie afkomstig is. Desgewenscht wordt de productie van den zaadtuin opgegeven. Alle boeken, tuinregisters enz. liggen voor bezoekers ter inzage.

Bangelan is **te bereiken** per auto van Malang uit 1½ uur, of per spoor en verder per karretje van Soember Poetjoeng uit (afstand ongeveer drie kwartier). Bezoekers, die meer dan een dag aan den tuin wenschen te besteden, kunnen na voorafgaande aanvrage onderkomen vinden in een passanggrahan. In elk geval wordt verzocht het bezoek uiterlijk een dag te voren aan te kondigen.

Alle **inlichtingen** geeft de Beheerder, Postadres Halte Ngebroek O/L.

Assaineeringsplannen in verband met den aanleg van den Zuid-Sumatra-Spoorweg

door

W. H. BRANDENBURG c.i.

Aan den Noordelijksten inham der fraaie Lampongbaai is Telokbetong gelegen, de hoofdplaats der residentie Lampongsche Districten; een stadje met circa 4000 inwoners. Door het bezit van een veilige reede, waar de schepen van oudsher voor anker kwamen en als beginpunt van een goeden weg naar het binnenland, genoot deze plaats den voorrang boven andere kustplaatsen aan genoemde baai. Het was te verwachten dat ze de hoofdstapel- en uitvoerplaats zou blijven van het ruime achterland, dat met zijn uitgebreide Inlandsche pepercultuur en door de geleidelijke toename van de cultures der producten voor de Europeesche markten, een groote toekomst tegemoet zou gaan.

De hoofdplaats was, evenals bijkans het geheele gewest, van vroegere tijden af berucht door haar kwaadaardige koortsen, de Lampongsche koortsen genaamd. Verkeerde men oorspronkelijk in de meening dat deze ziekten, speciaal te Telokbetong, het gevolg waren van het rottingsproces der schelpdieren aan het strand, medische onderzoekingen evenwel hebben aangetoond, dat deze koortsen door malaria werden veroorzaakt. Ter bestrijding van deze zoo gevreesde ziekte heeft men reeds in het jaar 1905 naar middelen omgezien. Het resultaat der genomen maatregelen was echter nihil.

Het heerschen der malaria werd in hoofdzaak toegeschreven aan een stuk sawahterrein, in het midden van de plaats gelegen, dat ten behoeve van den rijstbouw voor een groot deel van het jaar onder

water werd gezet. Om deze periodieke inundaties tegen te gaan, werd dit terrein in dat jaar onteigend en bleef sinds dien braak liggen. Het gevolg hiervan was, dat de afvoerleidingen van dat terrein, waarvan de afwatering wegens zijn lage ligging reeds gebrekkig was en bij de minste regens onderliep, toen in het geheel niet meer werden onderhouden, wat tot op zekere hoogte nog door de belanghebbende bevolking geschiedde, toen daarop de rijstcultuur werd beoefend. In de wildernis, die op dat terrein ontstond, vormden zich poelen en plassen, die de anopheliden nog geschikter broedplaatsen boden dan voorheen. Begrijpelijkerwijze verdwenen de koortsen niet en hebben in het jaar 1908 in die mate geheerscht, dat de toenmalige Resident het noodzakelijk achtte het vroegere sawahterrein onverwijld te assaineeren. Het denkbeeld werd daarbij aan de hand gedaan om het geheele stuk op te hoogen, doch de uitgaven hiertoe bleken zoo hoog te zullen worden, dat hieraan niet te denken viel. Na langdurige correspondenties werden eenige werkjes in het belang der afwatering van het afgekochte terrein aangelegd, die evenwel geenszins afdoende bleken te zijn. Ten behoeve van de Europeesche ingezetenen werden op het Noordelijk, hooger gelegen gedeelte der gemeente nieuwe wegen aangelegd, met het doel de aldaar gelegen gronden voor bebouwing toegankelijk te maken. Op deze wijze meende men althans de Europeanen uit den nood te helpen, doch de algemeene gezondheidstoestand werd er niet door verbeterd.

In dit stadium werd het plan opgevat tot den aanleg van den Zuid Sumatra Spoorweg, waarmede het binnenland ontsloten zou worden. Telokbetong was toen de aangewezen plaats voor het beginpunt der spoorlijn. Afgescheiden nog van haar slechte gezondheidstoestand, leek deze plaats ook ongunstig voor den bouw van een oceaanhaven. Prauwen onderhielden hier de verbinding tusschen de op de reede voor anker liggende zeeschepen en den vasten wal, doordat de stoomers de kust niet konden naderen. Gevreesd werd voor aanhoudende opzandingen van een eventueel kunstmatig uitgediept havenbasin ten gevolge van de nabij Telokbetong in zee uitmondende Koeripanrivier, een veel slib aanvoerenden bergstroom. Derhalve zou de haven middels een duur baggerbedrijf steeds op diepte moeten worden gehouden. Uit deze overwegingen werd van den bouw van een haven te Telokbetong afgezien en richtte zich

het oog ongeveer 9 kilometers Oostelijker naar Pandjang. Aldaar had de hydrografische dienst in het jaar 1911 een door koraalriffen omzoomde natuurlijken inham ontdekt, waarin een groote diepte werd aangetroffen tot dicht bij den vasten wal, waardoor de mogelijkheid werd geboden om, zonder in al te hooge kosten te vervallen, een oceaanhaven aan te leggen. Doordat de schepen hier aan een kade een ligplaats zouden kunnen vinden, werd het vervoer middels prauwen overbodig en zou tevens het baggeren onnoodig zijn.

Van deze gelegenheid werd door den aanlegdienst van den Zuid Sumatra Spoorweg gebruik gemaakt en de z. g. Oosthaven werd het beginpunt van de stamlijn naar het binnenland. De ontwerper van deze spoorlijn, de toenmalige chef van aanleg, meende dat de voordeelen van den havenbouw te Pandjang ruimschoots opwogen tegen de nadeelen van den grooten afstand tot het bestaande centrum van handel en verkeer. Dit plan werd nog versterkt door het tevens bestaande voornemen om Telokbetong over te brengen naar het meer landwaarts en hooger gelegen Tandjongkarang, een binnenplaats, ongeveer 5 kilometers ten Noorden van de bestaande hoofdplaats gelegen. Om dit doel te bereiken werd de spoorlijn van uit Oosthaven rechtstreeks naar Tandjongkarang en van daar het binnenland in getraceerd, terwijl Telokbetong opzettelijk niet aan de lijn werd aangesloten. Zoodoende werd verwacht, dat met het vorderen van den aanleg dezer spoorlijn zich nabij Oosthaven een centrum van handel en verkeer zou ontwikkelen, terwijl Tandjongkarang wegens haar hoogere gezondere ligging de aangewezen plaats zou worden voor de woonhuizen der Europeanen en gegoeden uit andere bevolkingsgroepen. Telokbetong zou daardoor gereduceerd worden tot een visschersdorpje.

Ter verwezenlijking van dit plan werden door genoemden chef van aanleg moeite noch kosten gespaard. Te Tandjongkarang verrees een uitgebreid emplacement met tal van woningen voor het personeel van den aanlegdienst, werkplaatsen en koelieloodsen; voorts een imposant contrôlegebouw, een gouvernementssociëteit, een uitstekend S.S. hotel; ook een ziekenhuis en een Europeesche school en zelfs een peperbeurs om den handel te lokken. Kortom, men begon hier inderdaad een groote stad te stichten. Tevens richtte het hoofd van den Zuid Sumatra Spoor het verzoek tot de chefs

van verschillende diensten om het daarheen te leiden, dat de bureaux geleidelijk naar Tandjongkarang overgebracht zouden worden.

Aangezien echter bleek, dat de gezondheidstoestand van Tandjongkarang en Oosthaven, evenals die van Telokbetong, veel te wenschen overliet, was het dringend noodzakelijk ook de nieuwe stichtingen te assaineeren, waardoor de gezondmakingsplannen van Telokbetong op den achtergrond werden gedrongen.

Hierover is een groote strijd ontstaan, die, ofschoon thans een weinig geluwd, nog niet beslecht is. Aan weerszijden werden de argumenten voor en tegen de verplaatsing van Telokbetong naar het complex Tandjongkarang—Oosthaven sterk overdreven. Voorstanders van het verhuizingsplan staarden zich bijkans blind in hunne verwachtingen omtrent een Groot-Tandjongkarang. De partij, die van een opheffing der bestaande hoofdplaats niets wilde weten, bestreed de toekomstige bloei der nieuwe stichting en wees bij iedere voorkomende gelegenheid op het feit, dat niettegenstaande haar isolement zich nog geen verhuizing van eenige beteekenis uit Telokbetong voordeed. Van dit zwakke argument maakten de voorstanders weder gebruik door er den nadruk op te leggen, dat de verplaatsing eerst werd voorzien in den tijd, dat de spoorlijn gereed en bijgevolg het binnenland geopend zou zijn en tot meerdere ontwikkeling gekomen. De verhuizing kon bezwaarlijk reeds verwacht worden in een periode, dat de spoorlijn in aanleg en pas over eenige tientallen van kilometers in exploitatie genomen was.

Evenwel bleek het overtuigend, dat althans voorloopig, de handel niet van plan was Telokbetong te verlaten. Het is vooral de peperhandel, die nog in afzienbare tijd niet uit Telokbetong verdreven zal worden. Hier woont n.l. een groot aantal Inlandsche, Chineesche en Arabische handelaren, wier bedrijf het is de per kar of vrachtauto aangevoerde kleine pepervoorraden te sorteeren en deze bij grootere hoeveelheden tegelijk af te schepen, of wel ze te verkoopen aan grootere lichamen, die zich op hun beurt met den export van dat artikel belasten. Aangezien dit bedrijf in elk geval een overladen der aangevoerde peper met zich brengt, hetgeen evengoed te Telokbetong als elders kan geschieden, bestaat er voor deze handelaars geen directe aanleiding om hun woonplaats te verlaten. Dat het plan om Telokbetong te verplaatsen fiasco zou maken, werd langzamerhand ingezien en stemmen gingen op, om de hoofdstad middels een

spoorlijn met de nieuw te bouwen haven te verbinden. Het denkbeeld begon ingang te vinden, dat een haven aan den handel behoorde geschonken te worden en niet de handel naar de haven verplaatst moest worden. Waar echter reeds belangrijke sommen waren ten koste gelegd aan de haven van Pandjang, diende deze plaats voor den afscheep aangehouden te worden, doch werd de spoorverbinding noodzakelijk geacht. Men kwam van lieverlede terug van de spoorwegpolitiek van den vroegeren chef van aanleg inzake Telokbetong. En de overdreven verwachtingen omtrent de toekomst van Tandjongkarang begonnen te dalen. Eindelijk kwam het zoover, dat door de spoorwegautoriteiten een voorstel zou worden gedaan om Telokbetong middels een zijlijntje met Oosthaven te verbinden, omdat gebleken was, dat de aansluiting van de toekomstige „strandkampong" (zooals de benaming luidde in de officieele rapporten der voorstanders van de opheffing van Telokbetong) aan de stamlijn van den Zuid Sumatra Spoor rendabel bleek te zijn. Tegen dit voornemen werd evenwel hevige oppositie gevoerd door de tegenstanders van Telokbetong. Ook de Regeering wilde hiervan in den beginne niets weten. Zij toch stelde zich op het standpunt, dat bij de keuze van Oosthaven als beginpunt van den spoorweg geenszins de bedoeling had voorgezeten om Telokbetong een goede haven te verschaffen, doch integendeel, om die plaats als afvoer- en verzamelplaats van het achterland uit te schakelen en Pandjang te maken tot haven van het door den spoorweg bediende gebied. Het zou zeer verklaarbaar zijn, dat de Telokbetongsche handel, zoolang de kans op een betere verbinding met Opsthaven nog openstond, er de voorkeur aan zou geven om te blijven waar hij is. Het werd zeer waarschijnlijk geacht, dat belanghebbenden, wanneer maar eenmaal voor goed vaststond, dat die betere verbinding er niet zou komen, in het belang van hun bedrijf spoedig genoeg de gewenschte verhuizing zouden ondernemen. Er bestond derhalve voor de Regeering geen aanleiding op de voorloopige beslissing, welke Telokbetong om de bekende redenen opzettelijk van de verbinding met den spoorweg uitsloot, terug te komen.

Inzake de assaineering van Telokbetong en Tandjongkarang, benevens het toekomstige verkeerscentrum Oosthaven verkeerde men in twijfel, wat het eerst aangevat zou moeten worden, aangezien op dit gebied nog zeer veel te verrichten viel. Door de kostbaarheid

van deze werken is het niet mogelijk alle ongezonde terreinen te assaineeren, zoodat vooreerst die gedeelten daartoe in aanmerking komen, die belangrijke verkeersmiddelpunten zijn of beloven te worden. Zulke plaatsen zijn of worden centra van dichte bevolking, zoodat daar de gezondheidstoestand op hoog peil moet gehouden worden, omdat aldaar de meeste weerstand moet kunnen worden tegen infectie van buitenaf van wege het grootere verkeer met de buitenwereld. Er viel derhalve te overwegen welke van de drie genoemde plaatsen het eerst voor assaineering in aanmerking zou komen.

Om terzake van advies te dienen werd voor een viertal jaren een commissie benoemd, bestaande uit een medicus en een waterstaatsingenieur welke commissie tot de volgende conclusies kwam.

Aangezien de hoofdplaats Telokbetong door den aanleg van den Zuid Sumatra Spoorweg onttrokken zal worden aan de elementen, die tot haar ontwikkeling kunnen bijdragen, en zich vervormen zal tot een kampong met grootendeels visschers- en dessabevolking, gelegen buiten het centrum van verkeer, zullen haar hygiënische belangen niet grooter worden dan die van elke andere kampong in het gewest gelegen en niet die plaats innemen, welke aan Tandjongkarang en Oosthaven moet worden toegekend. De hygiënische belangen dezer laatste plaatsen zullen in dat geval dus moeten voorgaan. Anders wordt het evenwel, wanneer zich de handel gedeeltelijk op de hoofdplaats blijft vestigen, in welk geval zij zeker een ontwikkeling tegemoet gaat, die wanneer daaraan niet tevens een hygiënische verzorging gepaard gaat, een gevaar oplevert voor de geheele omgeving en de nieuwe vestigingen. De kans, dat deze handel voor een groot deel ter hoofdplaats blijft, wordt vermeerderd door den aanleg van de spoorverbinding van Oosthaven met Telokbetong en in mindere mate, wanneer de communicatie slechts per voertuig met Oosthaven kan plaats hebben. In ieder geval behoorde naar het cordeel der commissie de assaineering van Oosthaven en Tandjongkarang voor te gaan bij die van Telokbetong.

Dit uitgebrachte advies gaf weder aanleiding tot een hevig verzet van de zijde der behouders van Telokbetong. Deze waren van meening, dat een reeds bestaande vestiging eerder in aanmerking moest komen voor bescherming van overheidswege dan een plaats, waar de bevolking eerst later verwacht werd, zooals b. v. te Oosthaven.

Intusschen kwam onder drang van den handel de spoorverbinding van Telokbetong met Oosthaven toch tot stand middels het zijspoor van de hoofdplaats naar Garoentang. De aansluiting dezer spoorlijn nabij genoemd plaatsje, een halte aan de hoofdlijn tusschen Oosthaven en Tandjongkarang, was aangewezen om het tweemaal kruisen van eenzelfde rivier te ontgaan. Dit zijspoor, dat naar het heet, aangelegd wordt om in de plaatselijke behoefte van Telokbetong te voorzien, zal weldra gereed zijn en in exploitatie gebracht worden.

Het begon er op te lijken, dat de strijd om Telokbetong geëindigd was. De waterstaatsdienst b. v. bouwde ter hoofdplaats een aantal permanente woningen voor ambtenaren bij, alsof er nimmer sprake geweest was van een verplaatsing naar Tandjongkarang. Naar aanleiding echter van het plan tot verbouwing van de residentswoning te Telokbetong werden de reeds gekalmeerde gemoederen opnieuw opgeschrikt, en rees de vraag of het Gouvernement voort moest gaan met het oprichten van gebouwen in de ten doode opgeschreven hoofdplaats. Ter beantwoording van deze vraag werd bij den aanvang van dit jaar nogmaals een commissie naar Telokbetong gedirigeerd, bestaande uit een drietal leden, welke commissie haar bevindingen heeft neergelegd in een lijvig rapport, waarin zij tot de conclusie komt, dat „Lothario toch moet hangen, ofschoon overtuigend gebleken was, dat hij Barbertje niet vermoord had". Niettegenstaande de commissie bevonden had, dat de meeste gouvernements kantoren en woningen vooralsnog te Telokbetong gevestigd dienen te blijven, sommige nimmer naar Tandjongkarang overgebracht kunnen worden en zelfs nog eenigen in de hoofdplaats opgericht moeten worden, geeft zij in overweging Telokbetong zoo spoedig mogelijk te ontruimen. Ook wordt in het rapport de assaineeringskwestie aangeroerd. Dienaangaande luidde het advies om voor de gezondmaking van de hoofdplaats een som van ten hoogste 50.000 gulden te doen verwerken. De motiveering van juist dit bedrag werd door de commissie niet noodig geoordeeld.

Dat de oplossing van het probleem door dergelijke adviezen geen stap nader komt, behoeft geen betoog. Van lieverlede werden de motieven, die tot het oorspronkelijke plan aanleiding hebben gegeven geheel uit het oog verloren. Men bleef zich krampachting vasthouden aan het isolatiedenkbeeld van Telokbetong, ook nadat van een afzondering geen sprake meer was.

Eene spoedige beëindiging van dezen halfslachtigen toestand, die remmend op de ontwikkeling dezer plaatsen werkt, is ten zeerste gewenscht. Tezamen met Oosthaven vormen de beide woonwijken Telokbetong en Tandjongkarang een klaverblad, waar de toestanden op hygiënisch gebied zeer veel te wenschen overlaten en waarin geen verbetering wordt gebracht, omdat men blijkbaar in twijfel verkeert, welke dezer plaatsen het eerst voor assaineering in aanmerking zal komen.

Ook het gezelschapsleven lijdt onder den toestand. Telokbetong, als zetel van den Resident, is de standplaats van de meeste ambtenaren, zoomede de bedrijfsstad, terwijl Tandjongkarang hoofdzakelijk bewoond wordt door ambtenaren en beambten van den Zuid Sumatra Spoorweg, en door een aantal particulieren, dat te Telokbetong zijn kantoren heeft. Zoo bestaan thans twee wooncentra, die met het oog op het aantal inwoners geen reden van bestaan hebben.

Teneinde een oplossing voor het vraagstuk te zoeken zal het noodig zijn de feiten objectief te beschouwen.

In het kort samengevat is de voorgeschiedenis de volgende. Aan de zuidpunt van Sumatra moest als gevolg van den aanleg van den Staatsspoorweg een haven gebouwd worden. Van Telokbetong, daartoe de aangewezen plaats, werd met het oog op den ongunstigen gezondheidstoestand, en in de onderstelling, dat aldaar uit technische overwegingen geen zeehaven aangelegd kon worden, afgezien. Een gunstiger gelegenheid bood Pandjang, waar Oosthaven gesticht werd. Telokbetong werd opzettelijk niet in het tracé der spoorlijn opgenomen, ten einde het in de hand te werken om de ongezonde hoofdplaats naar het nieuw te scheppen Tandjongkarang over te brengen. Verwacht werd dat door deze isolatie de bevolking van Telokbetong zich deels te Tandjongkarang en voor de rest te Oosthaven zou gaan vestigen, terwijl Telokbetong dan van den aardbodem zou verdwijnen of hoogstens tot een strandkampong zou teruggebracht worden. In deze verwachtingen is men vooralsnog beschaamd gebleven en de groothandel bleef te Telokbetong gevestigd. Onder drang van dezen handel wordt Telokbetong tenslotte aan de spoorlijn aangesloten door middel van een spoorwegverbinding met Oosthaven.

De vraag of te Telokbetong de havenaanleg onmogelijk was, zal hier niet nader besproken worden, omdat dit niet zou passen in het kader van dit opstel. Slechts zij aangestipt, dat die vraag door meerdere tot oordeelen bevoegden niet ontkennend beantwoord wordt. Het argument, dat de haven te Telokbetong niet op haar plaats zou zijn om redenen van sanitairen aard, mist alle kracht, daar de uitverkoren bouwplaats van af den voet der heuvels tot aan de kustlijn uit een breede moerasvlakte bestaat, en derhalve in nog mindere mate dan Telokbetong op een idealen gezondheidstoestand kan bogen. Toch is die keuze niet geheel af te keuren. Waar verkeerswegen worden geopend en daardoor nieuwe nederzettingen in het leven geroepen worden, dienen zoo mogelijk die terreinen daartoe uitgekozen te worden die met relatief geringe kosten gezond te maken zijn. De nog maagdelijke gronden te Pandjang maakten voor de toekomstige havenstad een doelmatige werkwijze mogelijk; goed overwogen bouw- en assaineeringsplannen konden samengesteld worden alvorens tot de oprichting van gebouwen over te gaan, waardoor de plaats zich onbelemmerd zal kunnen ontwikkelen. Dit voordeel biedt Telokbetong niet, of in mindere mate, zoodat uit deze overwegingen de stichting van Oosthaven te verdedigen is.

Of het noodig was om Telokbetong bij den aanleg der spoorlijn naar het binnenland te isoleeren, is een andere vraag. Technisch was het alweer geenszins onmogelijk den spoorweg uit Oosthaven via Telokbetong naar Tandjongkarang en vervolgens verder landwaarts aan te leggen. Dergelijke overwegingen hebben dan ook geenszins invloed gehad op de keuze van het tracé. Hierbij heeft uitsluitend de bedoeling voorgezeten om Telokbetong te isoleeren in de verwachting van het zich verplaatsen van de inwoners dier stad naar Tandjongkarang. In beginsel is er veel voor te voelen om ongezonde steden naar beter gelegen oorden over te brengen instede van groote bedragen te besteden aan de assaineering van die plaatsen. Deze opvatting schijnt de Regeering ook te huldigen blijkens de hieromtrent uitgesproken woorden door Z. E. den Gouverneur-Generaal bij de opening der Volkraadszittingen op den 18en Mei j.l.: „De gezond-„making des Lands vordert een moeizamen onverdroten arbeid ter „voorkoming en ter onderdrukking van ziekten. Naar gelang het „wereldverkeer Indië meer zoekt en dientengevolge het binnen-„landsch verkeer zich uitbreidt, heeft de preventieve werkzaamheid

, van den geneeskundigen dienst zich hooger eischen te stellen, opdat „de voedingsbodem voor ziekten sterieler worde, voorop in groote „bevolkingscentra die aan besmettelijken invoer het eerst hebben „weerstand te bieden. De vraag verdient gezette overweging, of de „overheid niet opnieuw den stoot behoort te geven tot het verlaten „door de ingezetenen van die stadsgedeelten, waar de gezondheids- „toestand het slechtst is, en welker assaineering sommen zoude ver- „slinden, die nuttiger werden besteed aan het stichten van nieuwe „woonwijken in beter gelegen buurt; medewerking der bevolking zal „dus noodzakelijk zijn, te verwachten slechts bij goede verzorging „harer ontwikkeling".

Deze algemeenheid is echter niet van toepassing op het onderhavige geval, aangezien hier het voornemen bestond om het ongezonde Telokbetong te verplaatsen naar het evenmin gezonde Tandjongkarang. Wel wordt het door de voorstanders der verplaatsing voorgesteld alsof de gezondheidstoestand van laatstgenoemde plaats in zooveel gunstiger conditie verkeert als die van Telokbetong. In werkelijkheid is het verschil zoo groot niet. De meerdere ongezondheid van Telokbetong wordt hierbij aangetoond met behulp van de statistiek, de wetenschap bij uitstek geschikt om alles te kunnen bewijzen. Bij de in het jaar 1914 verrichte medische onderzoekingen naar de malaria werd n.l. voor een stadskampong van Telokbetong een miltmorbiditeit bij kinderen aangetroffen van 98 %, waarbij in die kampong de milten werden onderzocht van een aantal kinderen, dat nog geen zesde gedeelte van het inwonertal bedroeg. Hierdoor geeft het gemiddelde percentage voor Telokbetong in vergelijking met dat voor Tandjongkarang een huiveringwekkend getal aan. Wel zal b. v. de antimalaria-drainage voor Tandjongkarang door haar hoogere ligging met minder kostbare middelen tot stand te brengen zijn dan in de benedenwijken der kotta Telokbetong, doch de malariabestrijding zal aldaar in geen geval achterwege mogen of kunnen blijven. Overigens moet te Tandjongkarang op hygiënisch gebied nog zoowat alles verricht worden. Zelfs drink- en badwater was er tot voor korten tijd vrijwel niet voorhanden, met uitzondering van eene artesische waterleiding van zeer geringe capaciteit ten behoeve van het personeel van den Zuid Sumatra Spoorweg. Binnenkort zal aldaar een bronwaterleiding in gebruik genomen worden,

die tonnen gouds gekost heeft, zoodat die plaats dan wat het water betreft uit den nood zal zijn geholpen.

Bij het samenstellen der spoorwegplannen en wat daaraan annex was, werd te veel in het verre verschiet getuurd en daardoor het heden uit het oog verloren. Is het omgekeerde niet aan te bevelen, het uitsluitend in de toekomst blikken heeft eveneens zijn bezwaren. Door de vermeende isolatie van Telokbetong werd een kwijnen en spoedig sterven van deze plaats ondersteld; in die verwachting werd men, zooals te voorzien was, beschaamd. Omtrent het verplaatsen dezer kotta werd wel zeer lichtvaardig gedacht. Telokbetong werd niet gesticht, doch is op logische wijze ontstaan. Door de aanwezigheid van een goede ligplaats voor schepen en de samenkomst van wegen in het binnenland heeft zich hier de handel gevestigd en is deze in omvang toegenomen. Als belangrijkste plaats van het gewest was deze daarom aangewezen als de bestuurszetel, en werden er de verschillende gouvernementsdiensten naar gelang van hun noodzakelijkheid gevestigd. Om deze plaats te doen verdwijnen en naar elders over te brengen, was het noodig de oorzaken weg te nemen, die tot haar ontstaan geleid hebben. Dit meende men bereikt te hebben door Telokbetong een haven te onthouden en de plaats te isoleeren door haar niet aan den spoorweg te verbinden. Door de stichting van Oosthaven echter werd de verbinding met de nieuwe afscheepplaats wel lastiger, doch geenszins onmogelijk gemaakt; de prauwen moeten nu slechts een langeren afstand tusschen het schip en den wal afleggen dan voorheen. En van een isolatie der plaats was hoegenaamd geen sprake. Hiervan zou wellicht in de verre toekomst sprake kunnen zijn, indien het spoorwegverkeer van meer beteekenis zal zijn geworden. De rijweg, die Oosthaven met het binnenland verbindt, voert langs Telokbetong. Voorloopig zal het verkeer langs den spoorweg, die aan de Lampongsche zijde nog slechts eenige tientallen kilometers lang is, ondergeschikt blijven aan het vervoer langs de rijwegen. Door den veel lateren aanleg van spoorwegen in Zuid Sumatra, is in dit land vervoer per vrachtauto van grooter beteekenis geworden dan elders, waar de spoorwegen reeds uit vroeger tijden dateeren.

Dat hierin mettertijd eene verandering komt, zal niet ontkend worden. Integendeel bestaan er geen factoren, die zooveel zullen bijdragen tot de ontwikkeling van Zuid Sumatra als juist de aanleg

van deze spoorlijn. Na de totstandkoming der spoorverbinding van Telokbetong met Palembang zal de overmaat aan Java's bevolking zich langzamerhand in dit land kunnen binnendringen. Van af het oogenblik, dat die Javaansche invasie zal plaats hebben, gaat dit land, met zijn treurige arbeidsverhoudingen, zijn ontwikkeling tegemoet. Indien deze ontwikkelingsperiode is ingetreden, zal het goederenvervoer langs den spoorweg ook beduidend worden en het verkeer langs de rijwegen op een secundaire plaats dringen. Maar ook niet eerder. Doch dit tijdstip ligt nog in het verschiet; het tegenwoordige geslacht zal dit niet meer beleven. Indien dan de spoorverbinding van Telokbetong met Oosthaven niet bestond, zou gesproken kunnen worden van een geïsoleerd Telokbetong, voor het huidige oogenblik is dit slechts een holle frase. Nu echter de genoemde spoorverbinding reeds bestaat, zal van een isolatie der hoofdplaats nimmer meer sprake kunnen zijn. Vanaf het oogenblik, dat de plannen gemaakt werden tot het aanleggen van deze spoorlijn, moest de stichting van Tandjongkarang door een anderen bril bezien worden, omdat daardoor haar beteekenis geheel gewijzigd werd. Nu heet het volgens de verstokte tegenstanders van het voortbestaan van Telokbetong, dat de spoorverbinding met Oosthaven voor den handel van geen beteekenis zal zijn, en hoogstens het reizen voor enkele te Telokbetong wonende personen zal vergemakkelijken. Dat de Regeering ettelijke honderdduizenden guldens in een spoorlijn zou vastleggen ten gerieve van eenige reizigers, klinkt al zeer zonderling. Ten spijt van de verwachtingen van den promotor der plannen ten aanzien van Telokbetong, zal voorloopig Tandjongkarang niet tot bloei komen, en zelfs weinig in omvang toenemen, terwijl Telokbetong zich in de eerste decennia als eenigste handelstad van beteekenis zal handhaven. Uit niets valt te constateeren, dat deze „ville morte" zich gereed maakt om elders te herrijzen. In de benedenwijken dezer kotta, d.z. de woonwijken der inlanders en vreemde Oosterlingen, gaat men lustig voort met het bouwen van nieuwe woon- en winkelhuizen. Uit Tandjongkarang daarentegen zal weldra een exodus plaatshebben van personeel van den lijnaanleg van den Zuid Sumatra Spoor, dat aldaar spoedig niet meer op zijn plaats zal zijn in verband met het binnenlandwaarts vorderen der spoorlijn. Ter plaatse zal niet meer personeel blijven dan benoodigd is voor de exploitatie van een tram. Voor het doorgaande verkeer zal Tan-

djongkarang van geen grooter beteekenis zijn dan iedere andere halte aan de spoorlijn gelegen. Wel mag verwacht worden, dat langzamerhand meer Europeanen zich daar zullen gaan vestigen, zoodat te Tandjongkarang de woonwijken der Europeesche bevolking zullen ontstaan. Dit dient ook door de Regeering aangemoedigd te worden, door bij voorkomende gelegenheden zooveel mogelijk in die wijken de benoodigde gouvernementsgebouwen op te richten; oud- Telokbetong zal dan de toekomstige zakenbuurt worden.

Doch hierbij moet niet uit het oog verloren worden, dat Telokbetong als verkeersmiddelpunt vóór Tandjongkarang, de luxe wijk, in aanmerking moet komen voor bescherming van overheidswege tegen heerschende ziekten. Het ongeassaineerde Telokbetong zou ook immer een gevaar voor infectie opleveren van de aangrenzende wijken. Door het tot stand komen der spoorverbinding Telokbetong—Oosthaven is de beteekenis van de hoofdplaats weder teruggebracht tot het vroegere niveau. Ze maakt nu als zoodanig boven Tandjongkarang aanspraak op een behoorlijken gezondheidstoestand. Voor deze laatste plaats kan volstaan worden met het ontwerpen van een uitbreidingsplan om den nieuwbouw in goede banen te leiden. De assaineering van deze plaats behoeft eerst later aan de beurt te komen, daar zij buiten het handelscentrum ligt.

Met de ontwikkeling van het achterland zal ook de hoofdplaats in beteekenis toenemen. Van lieverlede zullen Tandjongkarang en Telok-Betong, waarvan de uiterste woonhuizen reeds niet ver van elkaar verwijderd zijn, aan één groeien, zoodat de eerstgenoemde wijk in de hoofdplaats opgelost zal worden. Eerst dan zal ook op de hygiënische belangen van de wijk Tandjangkarang gelet moeten worden. Zoolang dit niet het geval is, zijn de uitgaven voor de assaineering van Tandjongkarang niet gemotiveerd. Met evenveel recht zou ook een ander ongezond stuk terrein, ver buiten de gemeente gelegen, onmiddellijk geassaineerd moeten worden, indien een groep inwoners die terreinen tot haar woonplaats verkoos.

Wel zal het wenschelijk zijn om de vestiging te Tandjongkarang voor de bewoners aanlokkelijk, en daartoe de omgeving gezond te maken. Zijn voor de gelijktijdige assaineering der beide plaatsen voldoende middelen beschikbaar, alsmede het benoodigde personeel, tant mieux, doch dit zal in geen geval ten koste van de hoofdplaats

mogen geschieden. Deze dient vóór Tandjongkarang hygiënisch verzorgd te worden.

Eerder nog dan Telokbetong zal Oosthaven voor assaineering in aanmerking moeten komen, omdat anders het eenige voordeel van den havenaanleg op die plaats te niet zal worden gedaan. Is eenmaal de tijd aangebroken, dat Zuid Sumatra inderdaad tot ontwikkeling is gebracht, dan zal Oosthaven van groote beteekenis worden. De Lampongsche Districten zullen n.l. het eerst bevolkt worden, en derhalve eerder dan de andere gewesten belangrijk kunnen produceeren. Thans reeds bestaat er een groote trek van Javanen tusschen dit land en Java, terwijl dat in veel mindere mate het geval is tusschen Java en het andere eindpunt van den Zuid Sumatra Spoorweg, n.l. Palembang. Na de voltooiing der spoorlijn zal derhalve de Javaansche invasie in Sumatra dan ook zeer waarschijnlijk van uit het Zuiden plaats hebben.

Momenteel wordt te Pandjang met kracht gearbeid aan de voltooiing der zeehaven tot zoodanigen omvang als voor de naaste toekomst noodig zal zijn; eventueele uitbreiding der havenwerken is mogelijk. Doch daar valt meer te doen. De moerassige kuststrook moet geheel opgehoogd en in de afwatering dier terreinen voorzien worden. Een rationeel wegenplan met riolenstelsel annex, dient in gereedheid gebracht te worden, teneinde een wilde bebouwing van het havenemplacement te voorkomen. De drinkwatervoorziening van de plaats en van de bezoekende schepen moet aangelegd worden. Nu Oosthaven eenmaal de uitverkoren havenplaats is, dient al het mogelijke in het werk gesteld te worden om deze stichting volkomen tot haar recht te doen komen.

Met de toename van den handel zullen de bestaande handelslichamen zich uitbreiden en nieuwe zich in de Lampongs komen vestigen, die wellicht hun kantoren te Oosthaven zullen doen oprichten, indien de plaats bewoonbaar is gemaakt. Ook vele handelaren uit Telokbetong zullen in de toekomst naar Oosthaven verhuizen, indien dit in het belang van hun bedrijf is, of indien de concurrentie hen hiertoe dwingt. Om de ontwikkeling van Oosthaven niet te belemmeren, zal dus het assaineeringswerk hier zoo spoedig mogelijk aangevat moeten worden.

Als resultaat van de vroeger gevolgde spoorwegpolitiek zullen in de toekomst twee belangrijke centra van bevolking ontstaan, n.l.

Telokbetong en Oosthaven, die onderling verbonden zijn door een goeden rijweg en een spoorlijn. Deze laatste zal, wat het goederenvervoer betreft, te concurreeren hebben met de prauwvaart langs de kust. Te Telokbetong zullen de hooger gelegen gedeelten ingenomen worden door woonwijken, terwijl het oude stadsgedeelte de *business*-wijk zal worden.

Geheel dezelfde toestand zal geschapen worden, indien de Regeering het oude standpunt blijft innemen ten aanzien van Telokbetong, waaruit zou volgen, dat alleen Tandjongkarang ten koste van de hoofdplaats geassaineerd zal worden. De te Telokbetong gevestigde Oostersche handelaren zullen om die reden hun woonplaats niet verlaten; vooral niet, nu zij verzekerd zijn van de spoorverbinding met de haven. Van de zegeningen der assaineering hebben deze lieden niet het minste begrip.

Bij uitbreiding van het inwonertal zal in dit geval eveneens de samengroeiing van Telokbetoeng en Tandjongkarang plaats hebben. Echter zou dan de inconsequentie begaan worden van een politiek te blijven volgen, die geenerlei doel meer heeft; tevens zou dit een groote onbillijkheid beteekenen jegens de bevolking der hoofdplaats, terwijl dan Telokbetong een gevaar blijft opleveren voor de gezondgemaakte omgeving.

Ware de haven voor Zuid Sumatra aangelegd op de daartoe aangewezen plaats, n.l. te Telokbetong, dan zouden de bouwkosten waarschijnlijk meer bedragen hebben dan voor de haven te Pandjang. Evenwel had de assaineering van het nieuwe haventerrein achterwege kunnen blijven, terwijl de aanleg van de spoorlijn van Telokbetong naar Garoentang overbodig zou zijn geweest. Zeer laag geraamd kunnen deze extra kosten op een millioen guldens gesteld worden, welk bedrag elders voor de gemeenschap nuttiger kon aangewend worden, indien men zich niet zoo lichtzinnig in dit avontuur had begeven.

Telokbetong, September 1920.

De klappercultuur en coprahandel in de Poelau Toedjoeh (Riouw) [1]

door

B. J. HAGA.

Aan het slot van zijn „Aanteekeningen over de Anambas, Natoena en Tambelan eilanden (Riouw 1871) laat de schrijver, de Controleur Kroesen zich verleiden, om als zijne meening uit te spreken, „dat voor die eilanden weinig of geen toekomst is weggelegd en dat het bezit ervan, voor onze materieele belangen ten minste, al van zeer weinig waarde is".

1) *Ligging der Poelau Toedjoeh*: in de Zuid Chineesche zee tusschen 2 30' en 4 5' N Br, en tusschen Borneo en het Maleische schiereiland. Zij bestaat uit 3 eilandengroepen: de Anambas eilanden, de Noord Natoena eilanden en de Zuid Natoena eilanden.

Administratieve indeeling. Zij vormt een afdeeling van de Residentie Riouw, en is verdeeld in 3 onderafdeelingen: Anambas eilanden, Noord Natoena en Zuid Natoena eilanden, welke bestuurd worden door een Controleur te Terempa en twee Posthouders te Terempa (Anambas eilanden)en te Sadanau (Noord Natoena eilanden) en de noodige districts- en onderdistrictshoofden.

Kaarten. Goede kaarten betreffende de Poelau Toedjoeh zijn er niet. Men is dus aangewezen op de *zeekaarten*, die verkrijgbaar zijn bij het Hoofdbureau van Scheepvaart te Weltevreden, doch hierin vindt men al heel weinig gegevens betreffende het binnenland der eilanden.

Van deze zeekaarten dienen vermeld te worden de overzichstkaart der Poelau Toedjoeh; de kaarten der Anambas, Noord en Zuid Natoena eilanden, en dan de kaarten der eilandengroepen: Djemadja groep, Siantan groep, Zuid Natoena groep en Boengoeran (Groot Natoena).

Een *schetskaart* van het binnenland van het grootste eiland der Poelau Toedjoeh Boengoeran vindt men in het opstel van de H. H. van Hasselt

Dit is weer een van de vele voorbeelden, waaruit kan blijken, hoe gevaarlijk dergelijke voorspellingen zijn, want de Poelau Toedjoeh heeft zich in den loop der tijden ontwikkeld tot een zeer welvarende streek, die ieder jaar een belangrijke som aan de gemeenschap bijdraagt.

De, in vergelijking van andere streken hier aanwezige *groote* welvaart, blijkt o. a. uit den welstand der bevolking, zich uitende in de aanwezigheid van een spaarduitje en een vrij royale levenswijze.

De sterkte der bevolking (door Kroesen in 1876 geschat op 10.000 met inbegrip van Tambelan) is gestegen tot 22.000 Inlanders en 2000 Chineezen (exclusief de Tambelan eilanden, die sedert 1908 tot de afdeeling Tandjong Pinang behooren).

De uitvoer der copra bereikte in 1919 eene hoeveelheid van 200.000 pikol (12.283.885 K.G.) met een waarde van 3,8 millioen gulden.

De opbrengst van 's lands middelen is zeer bevredigend: t.w.

1e) de coprabelasting (uitvoerrecht van 5% der plaatselijke waarde in 1919: *f* 190.000.—

---

en Schwartz, opgenomen in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap 1898.

Dit opstel genaamd „De Poelau Toedjoeh in het Zuidelijk Gedeelte der Chineesche zee" geeft het beste overzicht dezer afdeeling, doch is natuurlijk erg verouderd.

Literatuur. Behalve het genoemde opstel handelen over de Poelau Toedjoeh een artikel van Netscher, „Tochtjes in het Gebied van Riouw en Onderhoorigheden". (De eilandengroepen in de Chineesche zee) opgenomen in het Tijdschrift voor Ind. T. L. en V. kunde 1864 deel XIV en van Kroesen „Aanteekeningen over de Anambas, Natoena en Tambelan eilanden", opgenomen in het Tijdschrift voor Ind. T. L. en V. kunde 1874: XXI, welke zóó verouderd zijn, dat ze voor den tegenwoordigen toestand geen waarde meer hebben.

Rechtspraak. Wat de inheemsche bevolking betreft: het districtsgerecht (Mohakamah Ketjil) en de Mohakamah Besar, waarvan de Controleur Voorzitter, eenige Inlandsche ambtenaren (districts- en onderdistrictshoofden) en Inlandsche hoofden leden zijn.

Wat betreft de Gouvernementsrechtspraak (alle zaken, waarin een niet inheemsche Inlander betrokken is) de Magistraatsgerechten en de landraad der Poelau Toedjoeh, van welke laatste de Controleur de Voorzitter is.

2e) de belasting van Chineezen, in 1919 ƒ 17.000.—
de belasting van niet inheemsche Inlanders ƒ 8.500.—
(de inheemsche bevolking is vrijgesteld van de bedrijfsbelasting)
3e) het debiet en opbrengst der opium: in 1919: debiet = 12.000 tail; bruto opbrengst ƒ 170.000.—
4e) opbrengst andere belasting: ƒ 10.000.—

Tegenover deze inkomsten staat een bedrag van ± ƒ 60.000.— aan plaatselijke bestuurskosten.

De bron der welvaart, die in deze cijfers tot uiting komt, is de *klappercultuur* en de *coprahandel;* het is daarom de moeite waard deze middelen van bestaan nader in beschouwing te nemen, waarbij wij gelegenheid zullen hebben een en ander van dit uithoekje van Nederlandsch-Indië te vertellen.

De klappercultuur.

De Poelau Toedjoeh bestaat uit een 250 tal heuvelachtige, deels rotsachtige eilanden, dat voor het grootste deel van den voet tot aan den top met klappers is beplant. Slechts op de grootste eilanden en vooral op Djemadja, Siantan en Boengoeran zijn nog groote stukken woeste grond over. Natuurlijk zijn de, wat grondsoort en afvoer betreft, beste stukken in cultuur gebracht, hoewel mij vooral op Boengoeran nog stukken grond bekend zijn, die ook voor exploitatie door Europeesch kapitaal in aanmerking zouden kunnen komen.

Groote uitbreiding kan de klappercultuur dan ook niet meer verkrijgen, hoewel de copraproductie in de toekomst echter nog aanmerkelijk zal *moeten* en *kunnen* stijgen;

moeten: omdat thans een deel der klapperboomen nog niet produceeren;

kunnen: omdat de exploitatie der thans produceerende tuinen zeer veel te wenschen overlaat, m. d. v. dat een deel der tuinen bij gebreke aan arbeidskrachten meer lijkt op een wildernis dan op een klappertuin, en de noten daar op den grond liggen te verrotten.

Terwijl verder in de *qualiteit* van het produkt, de copra, nog aanmerkelijke verbetering kan worden gebracht, doordat:

a) dikwijls te jonge noten worden geplukt:

b) men de geplukte noten dikwijls te lang laat liggen waardoor copra wordt bereid van reeds uitgeloopen vruchten;

c) de coprabereiding nog veel te wenschen overlaat.

Gelijk echter overal elders, heeft dit verschijnsel van verwaarloozing der klappertuinen en bereiding van slecht produkt een economische en psychologische oorzaak.

De oorzaak van het niet exploiteeren van vele reeds produceerende klappertuinen is gelegen in het gebrek aan arbeidskrachten, en verder in de gemakzucht en het gebrek aan economisch besef van den Poelau Toedjoeh Maleier, dus in het feit, dat deze slechts zooveel werkt, dat hij aan de eischen, die hij aan het leven stelt, kan voldoen.

Die eischen zijn betrekkelijk gering; op de centra grooter dan in het binnenland, doch in ieder geval van dien aard, dat hij deze in de omstandigheden waarin hij verkeert, met weinig arbeid kan bevredigen.

Van zijne ouders heeft hij in de eerste plaats meestal een of meer vruchtdragende klappertuinen geërfd. De Chineesche handelaar is steeds bereid hem de noodige levensbehoeften en contanten in voorschot op te leveren copra te verstrekken, terwijl ten slotte ten gevolge van den bijzonderen aard der Inlandsche rechten op den grond, hij zonder groote arbeidsprestatie, toch in het bezit kan geraken van een of meer klappertuinen. Het is dan ook een feit, dat de meeste tuinen niet aangelegd zijn en voor een deel niet geëxploiteerd worden door de bezitters, maar door *derden;* wat *aanleg* der tuinen betreft in *deelbouw*; wat exploitatie betreft in *deelwinning;* beide vormen in het Maleisch *bagi doea* genoemd.

De basis van de rechten op den grond in de Poelau Toedjoeh is nml. dat de rechten van den ontginner op den ontgonnen grond blijven bestaan, totdat het bosch op die plaats weer hoog is opgegroeid. Heeft de Maleier dus door het omkappen (tebas tebang) van een stuk bosch de ontginningsdaad verricht, dan blijft hij eigenaar, al heeft beplanting niet plaats, of al gaat de aanplant verloren door gebrek aan onderhoud, totdat het bosch hoog is opgegroeid, of zooals de Maleier het uitdrukt: „sampai hoetan djadi besar".

Zelfs ging het adatrecht in de Anambas eilanden zoover, dat zelfs stukken bosch een bezitter hadden, omdat daar nog overblijfselen

van vroegere ontginning aanwezig waren. Indien de Maleier dus vroeger door omkappen van bosch ergens een ladang had aangelegd, en hij er een pondokje bijgebouwd en daarbij een paar vruchtboomen als nangka, pinang enz. had geplant en indien dan bij het verlaten der ladang het bosch weer opgroeide, doch met behoud der vroeger geplante vruchtboomen en gemerkte grensboomen, dan zeide de Maleier: „dat bosch is van mij", op grond van de nog aanwezige bewijzen van vroegere ontginning. Zulk bosch, in tegenstelling met de „hoetan keradjaan" (dus grond, waarop niemand rechten uitoefende:) „hoetan poesaka" genoemd, bestaat thans niet meer, daar dit reeds omgezet is in klappertuin, maar dat doet niets ter zake.

Men kon dus in vroeger tijd het verschijnsel constateeren, dat er in de Poelau Toedjoeh overal onbebouwde grond was, waarop de inheemsche bewoner een recht van bezit uitoefende, hetzij pas ontgonnen grond; hetzij reeds bezet met opgegroeid kreupelhout (beloekar) hetzij met bosch; en wel op grond van ontginning door hem zelf of door vader of grootvader.

De „kleine man", die slechts op één stuk grond rechten uitoefende, ging, geholpen door zijn vrouw, meestal zelf tot den aanleg van zijn klappertuin over.

De aanzienlijken, die reeds een of meer klappertuinen hadden, de „anak radja" en de hoofden lieten dit aan anderen over. Somtijds verkochten zij hunne rechten aan derden; doch meestal sloten zij eene overeenkomst van deelbouw, waarbij de deelbouwer beloofde op den betrekkelijken grond, een klappertuin aan te leggen, en na een 3 of 5 tal jaren (of langer) de helft (van het aantal klapperboomen) af te staan aan den grondbezitter. De bijkomende voorwaarden zijn verschillend, en zijn afhankelijk van vraag naar en aanbod van grond en arbeidskrachten.

Vroeger werd meestal het kreupelhout gekapt door den deelbouwer; tegenwoordig geschiedt dit op kosten van den grondbezitter. Meestal zorgt de grondbezitter voor de klapperbibit (benih). Om het 3 jaren of langer te kunnen uitzingen, plant de deelbouwer voor eigen rekening meestal pisang en tweede gewassen tusschen de jonge klapper in, probeert door „ambil oepah" (andere arbeidsprestatie in dag- of taakloon) den kost te verdienen, neemt voorschot op van den grondbezitter, welke schuld hij betaalt met de opbrengst

zijner tweede gewassen of welke na afloop der overeenkomst verrekend wordt.

Eene andere, doch lang niet zoovaak voorkomende vorm van deelbouw bestaat hierin, dat de grondbezitter op zich neemt te voorzien in de, te bepalen, voeding van den deelbouwer (en zijn gezin), gedurende den tijd der overeenkomst, waartegen deze slechts recht heeft op 1|3 van het aantal boomen.

Deze deelbouwers waren deels inheemsche Inlanders, doch voor het grootste deel lieden van elders, vooral uit Kampar, Kwantan en Rokan, die naar de Poelau Toedjoeh trokken om geld te verdienen; dus een vrijwillige immigratie, gelijk op veel grooter schaal plaats had van die zelfde streken naar de F. M. S. (Maleisch schiereiland).

Dit stelsel van tuinaanleg in deelbouw, heeft aan den eenen kant ten gevolge gehad het ontstaan van een groot grondbezit (de rijkste groot-grondbezitters waren meestal de „anak radja", [1]) die hun bezit door vexaties hebben weten te vergrooten, daar zij de den sultan van Riouw vertegenwoordigende ambtenaren waren) — aan den anderen kant heeft het belet de opkomst van een koeliestand, daar de meeste arbeiders na een aantal jaren zelf in het bezit van een klappertuin kwamen, die zij, hetzij zelf exploiteeren, hetzij verkochten, terwijl zij dan in goeden doen naar hun land terugkeerden.

Bij de exploitatie der tuinen kan hetzelfde opgemerkt worden. De kleine man exploiteert zijn tuin meestal zelf; de gelukkige bezitter van meerdere tuinen doet zulks, somtijds in „oepah", meestal in deelwinning.

De gewone vorm is, dat de deelwinner den tuin zoo'n beetje onderhoudt, de vruchten plukt en tot copra bereidt, en de helft der opbrengst ontvangt. En zijn ook streken, waar de deelbouwer 2|3 (op Boengoeran) en waarbij hij 1|3 (eenige deelen van Midai) ontvangt, doch is zulks weer afhankelijk van de qualiteit van den tuin en van vraag en aanbod van arbeidskrachten.

In de laatste jaren doet zich nu voor een gebrek aan arbeidskrachten voor de exploitatie der tuinen, waardoor de hierboven genoemde verwaarloozing van vele tuinen wordt veroorzaakt, wat als reden heeft de groote toename van het aantal te exploiteeren tuinen

[1]) Eenige bezitten een aantal verspreid liggende tuinen, met een totaal van 20.000 boomen.

en de verminderde immigratie der niet inheemsche Inlanders, vooral Kwantanners en Kampareezen.

De oorzaak van dit laatste verschijnsel is vooral gelegen buiten de Poelau Toedjoeh, t.w. de meerdere gelegenheid der Kampareezen en Kwantanners om in eigen land werk te zoeken ten gevolge van den aanleg der Midden Sumatrawegen, en verder den aanleg van (rubber) tuinen in eigen land.

Verder was de bedevaart (hadji) voor velen van die streken een stimulans om een paar jaar in de Poelau Toedjoeh hard te werken en het noodige geld te verdienen; dan naar Mekka te gaan en om dan als hadji in het geboorteland terug te komen. Doch sedert den oorlog is de bedevaart praktisch onmogelijk geworden, hoewel nu weer de kans grooter wordt, dat deze stimulans hare uitwerking zal doen gevoelen.

Het hierboven medegedeelde wordt bevestigd door de cijfers. Het aantal vruchtdragende klapperboomen der Poelau Toedjoeh bedraagt naar schatting: 1.600.000.

Bij eene copraproductie van 200.000 pikol per jaar en bij verkrijging van 1 pikol copra op 250 noten, komen we tot eene jaarlijksche productie van 200.000 $\times$ 250 = 50 millioen noten, welk cijfer, gedeeld door het aantal boomen, oplevert eene productie van *gemiddeld* 30 noten per jaar en per boom, wat wel een zeer geringe productie is.

Op het eiland Midai, waar bijna alle tuinen in exploitatie zijn, bedraagt de gemiddelde productie: 60 noten per boom en per jaar.

Bij een goeden aanvoer van arbeidskrachten en exploitatie van alle tuinen zou dus de copraproductie der Poelau Toedjoeh zeer sterk kunnen stijgen.

Het is niet duidelijk, op welke wijze verbetering in den toestand is aan te brengen.

Hoe de vrije immigratie te bevorderen, indien de tegenwoordige hooge copraprijzen geen voldoenden stimulans vormen?

De aanvoer van (niet Inlandsche) koelies van Singapore wordt bemoeilijkt door de heffing van *f* 25.— voor de ontschepingskaart op grond van de nieuwe immigratiebepalingen.

Over de klappercultuur en coprabereiding op zichzelf is niet veel bijzonders te zeggen.

De regenval is gunstig voor de klappercultuur:

Totale regenval

	Serasan (Zuid-Natoena-eil.)	Sedanau (Noord-Natoena-eil.)	Terempa (Anambas-eilanden)
1910	3700 m.M.	—	3081
1911	1775	2572	2346
1912	2431	2572	3086
1913	3605	—	3011
1914	2205	1794	2306
1915	3235	2909	3445
1916	2363	2272	1810
1917	3189	2768	2770
1918	1927	2120	2058
Gemiddeld	2710 m.M. per j.	2400 m.M. per j.	2710 m.M. per j.

De bibit wordt gekozen uit de op den grond liggende klappers, hetzij dat deze van zelf gevallen of afgehaald zijn. Voor de bibit neemt men groote gave noten, doch de zeven eerste uit te planten noten worden genomen uit 7 verschillende tuinen.

Vóór het uitplanten worden zij 2 aan 2 gebonden en dicht bij een waterrijke plaats bewaard, gedurende 5 à 7 maanden, in welken tijd zij reeds voldoende uitgebot zijn.

Vóór het bewaren wordt een segment der noot op de plaats der vroegere steel afgeslagen, om het uitbotten te bespoedigen.

Onderwijl is de tuin reeds in orde gemaakt en zijn plantgaten gegraven van omstreeks 1½ handbreedte diep op een onderlinge afstand van 5 à 6 depa en wordt de noot scheef in het gat gelegd, met het uitloopsel boven den grond, en daarna het gat met aarde dichtgestopt.

Van deskundige zijde is aangeraden, om de noot rechtop in den grond te plaatsen, maar van Inlandsche zijde werd tegengeworpen, dat men dan een rechten stam zou krijgen, waardoor het inklimmen niet mogelijk zou zijn.

De verdere cultuur beperkt zich tot het weren van varkens enz. en het schoonhouden van het terrein.

Is de boom eenmaal productief, dan worden in het *begin*, dus als de boom nog laag is, de vruchten gewonnen door inklimming door menschen.

Later is zulks niet meer mogelijk en geschiedt de oogst op 2 wijzen:

1e. door middel van een sadau boeloeh (lange stok bestaande uit 2 à 3 aan elkaar gebonden bamboes met ijzeren weerhaak).

2e. door middel van apen (beroeks), welke aan een lang touw vastgemaakt, de boom inklimmen.

Het eerste middel, de sadau, kan niet altijd gebruikt worden, daar somtijds de boom er te hoog voor is. Vele boomen in de Poelau Toedjoeh bereiken een hoogte van 15 depa (van 1,7 M.), terwijl men met de *sadau* praktisch gesproken slechts boomen tot een hoogte van 13 depa kan bewerken.

Verder is de sadau in heuvelachtig terrein ook niet aanbevelenswaardig, daar men kans loopt, door de neervallende en tegen den hellenden grond terugstootende noot getroffen te worden. Gaat men boven den voet van den boom staan om dit te ontwijken, dan is het veel te moeilijk om de sadau eenigszins horizontaal te houden.

Bij hooge boomen en in heuvelachtig terrein is de *aap* het aangewezen middel. Een ijverige (radjin) aap, kan 60 boomen per dag afdoen, en betaalt men gaarne een $ 60 voor zulk een exemplaar. De invoer van Lampongsche apen (beroeks), destijds verboden bij Staatsblad 1915 No. 340, is bij Staatsblad 1918 No. 773 weer toegestaan.

In heuvelachtig terrein geschiedt de verzameling van de gevallen noten door ze langs de helling naar beneden te laten rollen.

In vlak terrein draagt de verzamelaar een draagkorf (raga = ambin = amboeng) op den rug; slaat een stok, aan welke uiteinde een ijzer of spijker zit (pengikam nioer) in den zachten bast en brengt de noot met een zwaai in den draagkorf.

Daarna worden de op een plek verzamelde noten van den zachten bast (tempoeroeng) bevrijd (menjoeih, menjolik, koepas) door middel van de soeih of selak, d.i. een in den grond geplaatste stok met ijzeren punt, door de noten met beide handen aan te vatten en den bast door de *soeih* te doen doorsteken.

Na deze bewerking blijft over de noot, nog omgeven door de harde schil (= koelit of saboet), die dan door middel van de parang in

2 deelen wordt geslagen (belah) en dan met de bolle zijde naar boven op de droogplaats wordt gelegd.

Deze droogplaats (parak of tempat menjalai) bestaat uit een dek van bamboe of niboeng, op 4 stokken geplaatst, waaronder het vuur wordt gestookt.

Soms is het dek „à jour", soms gesloten.

Als brandstof wordt in het begin de tempoeroeng gebruikt, later de schillen (saboet), die zich door het drogen van het vruchtvleesch loslaten.

In een dag is het drogen (salai) afgeloopen.

Hierna worden de noothelften, waar de schil zich nog niet heeft losgelaten, bewerkt. Door middel van een parang of een lepelvormig ijzer wordt het gedroogde vruchtvleesch van de schil gescheiden (menjoeit — van soeit of mentjongkil), en daarna het halfbolvormige vruchtvleesch door middel van een parang gevierendeeld (tjeng-tjang).

Hiermede is de coprabereiding afgeloopen.

De loonen (oepah) betreffende de klappercultuur zijn zeer verschillend.

Op Serasan betaalt men voor schoonmaken van een tuin van 100 boomen, $ 4.—; voor het plukken van 1000 noten: 200 noten; en voor coprabereiding van 1000 noten, 3 à 4 $.

Soms ook voor het plukken der vruchten en bereiden tot copra 1|6 der opbrengst.

Slechts tijdens het sultanaat (in 1913 afgeschaft) zijn er bepaalde regelingen met betrekking tot de klappercultuur getroffen.

Omstreeks 1890 werd de ontginning van grond gebonden aan de verkrijging van een „soerat tebas" geldig voor 3 jaar, afgegeven door den betrokken Amir (soort districtshoofd) of den Datoeq kaja (volkshoofd), waarvoor betaald werd $ 2.— per 100 klapperboomen en verder van een „grant" (d.i. bezitsbewijs) voor iedere vruchtdragende klappertuin, waarvoor betaald werd $ 3.— per 100 klapperboomen. Was voor den tuin geen soerat tebas verleend, dan werd voor de grant betaald een bedrag van $ 5.— per 100 klapperboomen.

Was volgens het artikel van Scheffer: „Over grondperkara's en een Inlandsch kadaster (koloniaal Tijdschrift 1915 No. 5) de bedoeling dezer regeling het scheppen van een kadaster van grondbezit; in de Poelau Toedjoeh (uithoek van Riouw) is deze bedoeling

nooit tot uiting gekomen. Alleen als de vorstelijke schatkist leeg was, werden eenige vertrouwelingen naar de Poelau Toedjoeh uitgezonden om grants uit te geven. Dit geschiedde met den Franschen slag, dus zonder opmeting en onderzoek. Iedereen, die aangifte deed van het bezit van een tuin, kreeg een „grant", als hij maar de noodige pegulanten neertelde. Later kregen de Amirs en de Orang kaja's het recht van uitgifte van grants en werd dit voor hen een goede bron van inkomst. Ook hier ging men bij de uitgifte op dezelfde slordige wijze te werk als vroeger. Zelfs zijn de begrenzingen vaak niet vermeld; evenmin de namen der getuigen, die het bezitsrecht van den aanvrager bevestigen. De waarde dezer grants in rechte is dan ook twijfelachtig.

De grants sedert de inlijving van Riouw in 1913 uitgegeven door de Gouvernements districtshoofden hebben grooter waarde. Een kaart ontbreekt echter bij gebreke eener opname.

De opbrengst der grants wordt evenals die der „soerat tebas" gestort in de onderafdeelingskassen, waarvan zij in de Poelau Toedjoeh bijna de eenigste inkomst uitmaken.

Hoewel de bedoeling van dit instituut een geheel andere was, nam het tijdens het sultanaat het karakter aan van een belasting op de klappertuinen.

Verder is van wege het zelfbestuur gedecreteerd, dat het ontginningsrecht verloren gaat 3 jaar ná de ontginningsdaad, doch streed dit zoodanig met het adatrecht der bevolking, dat het geen ingang kon vinden, terwijl verder de Amirs en Datoeq kaja's die den maatregel moesten uitvoeren, in de eerste plaats zelve belanghebbende waren, daar zij juist op de grootste stukken onbeplante grond rechten uitoefenden. Trouwens, door decreteeren bereikt men toch zijn doel niet, daar in de kampong ieder, die op door anderen ontgonnen grond een „soerat tebas" aanvraagt, met den nek wordt aangezien. En daarvoor is de Indonesiër binnen zijn klein maatschappijtje al zeer gevoelig.

De eenigste wijze, waarop m.i. het adatrecht ter zake kan gewijzigd worden, is, als het volk in kampongvergaderingen zich voor wijziging dezer adat uitspreekt, waarbij men heeft op te letten, dat de belanghebbenden hierbij niet het hoogste woord voeren en de door ontginning verkregen rechten niet mogen worden aangetast. Verder is het

brulante van deze zaak ook al verdwenen, daar de meeste gronden al in cultuur gebracht zijn.

De mogelijkheid bestaat, dat, indien de immigrant den door zijne werkkracht verkregen tuin, geheel voor zich zelf kan behouden, en niet meer de helft behoeft af te staan aan den vroegeren ontginner, dit eene meerdere immigratie ten gevolge zal hebben.

Verder is bij besluit van den Resident ddo. 28 Juli 1913 (Jav. Courant 19 Augustus 1913 No. 66) eene klapperkeur in het leven geroepen, die het geregeld schoonhouden van klappertuinen enz. verplichtend stelt.

Ten gevolge van het gebrek aan arbeidskrachten kan aan deze keur uit den aard der zaak niet de hand worden gehouden.

De Coprahandel.

De coprahandel der Poelau Toedjoeh wordt gekarakteriseerd door het feit, dat behalve in eenige streken der Anambas eilanden, de copra bereid wordt door of voor den producent (tuinbezitter) en *niet*, gelijk op vele plaatsen door den opkooper der klappernoten.

Hierdoor wordt het mogelijk, dat de opkooper der copra in de meeste gevallen ook tevens afscheper is.

Slechts in de meer afgelegen streken zijn kleine opkoopertjes gevestigd, die de copra afleveren aan een grooteren coprahandelaar, tevens afscheper, van wien zij soms filiaalhouder zijn.

De in het begin van dit opstel reeds vermelde slechte qualiteit der copra, heeft in hoofdzaak een economische oorzaak, t.w. omdat de opkooper geen verschil maakt in qualiteit, en rijp en groen, goed en slecht bereide copra tegen een vrijwel zelfden prijs opkoopt, daar anders zijn concurrent den besten prijs voor het product geeft.

Het drijven van coprahandel gaat bijna altijd samen met gewonen handel, t.w. het houden van een kedei, waarbij de rijst, manufacturen eetwaren enz. van Singapore betrokken en deels met de uitgevoerde copra verrekend worden.

Het vraagstuk van den coprahandel is daarom nauw verbonden met den handel in het algemeen en kan niet afzonderlijk beschouwd worden.

Toestand van den handel.

De toestand van den handel is voor de verschillende deelen der Poelau Toedjoeh niet dezelfde. De voornaamste tegenstelling is gelegen in den handel in de Siantan groep eenerzijds (dus de Anambas eilanden behalve de Djemadja groep), anderzijds de rest der Poelau Toedjoeh, dus de Noord Natoena, de Zuid Natoena Eilanden met Midai, en de Djemadja groep.

In de Siantan groep ontbreekt vrijwel alle Inlandsche handel; ter hoofdplaats *Terempa* lijdt een Inlandsche coöperatie een kwijnend bestaan. De geheele handel is in handen der Chineezen, te Terempa hoofdzakelijk van peranakan Chineezen, die vermengd met Pesoekoe Maleiers (orang laoet), daar reeds een honderd jaar gevestigd zijn, en die hunne voelhoorns in den vorm van kedeitjes over de omliggende eilanden uitstrekken.

De meeste Maleische tuinbezitters zitten diep bij hen in de schuld, terwijl velen door middel van schriftelijke schuldbewijzen zich verbonden hebben hun heele produkt tegen marktprijs of minder aan hun crediteur te verkoopen. De Maleier voelt zich door dezen toestand in het geheel niet bezwaard. Met zijn sampan brengt hij zijn copra bij de Chineesche kedei. Terwijl hij bij den taukeh een strootje opsteekt, wordt de copra door Chineesche koelies uit de sampan gelost, door hen gewogen, en het resultaat den taukeh medegedeeld. De Maleier haalt dan uit de Chineesche kedei, de rijst en andere levensmiddelen, en nu en dan eens een kain of sarong, en wat contant geld; en de Chinees verrekent alles in zijn boeken. Bij de grootste handelaren wordt door den Maleier niet naar den prijs van de rijst en der copra gevraagd.

De Chinees is slim genoeg om het zijn debiteur niet te lastig te maken. Als deze zijn copra in behoorlijke hoeveelheid aan hem levert, dan is hij allang tevreden; de schuld laat hij dan, voor wat zij is.

Zijn streven is er juist op gericht om den Maleier bij zich in de schuld te krijgen, om dan met prijs en gewicht naar hartelust te kunnen smokkelen, en verder om zich de geheele opbrengst van den tuin van den Maleier te verzekeren.

Over het voorschot of de schuld wordt meestal geen rente berekend. Wel wordt bij schuldhernieuwing vaak een grooter bedrag voor schuld erkend dan in werkelijkheid genoten.

Een dergelijke toestand is alleen mogelijk door het gebrek aan economisch besef en energie en de gemakzucht van den Maleier.

Een saluut moet worden gebracht aan de menschenkennis en den handelszin van den Chineeschen taukeh, van wien de Maleier, na jaren door hem te zijn afgezet, toch nog zegt: „saja poenja taukeh orang baik" en aan wien de Maleier, als de Chinees hem bij Magistraat of landraad wegens niet-betaling zijner schuld aanklaagt, ten overstaan van den rechter vraagt, „taukeh, saja poenja hoetang berapa"?

Doux pays!

Slechts in enkele gevallen, indien de Maleier aan een anderen handelaar gaat verkoopen, of omdat de schuld te hoog oploopt, wordt hij voor den landraad gedaagd, óf verpacht hij zijn tuin voor een aantal jaren voor het totale bedrag der schuld aan zijn crediteur, waarbij hij dan meestal zijn eigen tuin in deelwinning ter exploitatie krijgt van den Chinees, die dan de halve opbrengst van den tuin ontvangt.

Een noodlottig gevolg van den zeer afhankelijken toestand der Maleische tuinbezitters ten opzichte van de Chineesche handelaren is geweest, dat vóór de plaatsing van Europeesche Bestuursambtenaren in de Poelau Toedjoeh (1908) [1]) onder stilzwijgende goedkeuring van de vertegenwoordigers van het zelfbestuur, vele tuinen door koop (steeds aflossing van schuld) overgegaan zijn in Chineeesche handen.

Op den voet van de regeling ddo. 30 Augustus 1911 (firman 65|L) door den Resident als wd. sultan getroffen, waarbij aan Chineezen stukken grond in huur werden afgestaan tot het drijven van landbouw, zijn ook voor de hierbedoelde tuinen huuracten uitgegeven op naam der Chineesche eigenaars. Helaas zijn ook aan Chineezen huuracten uitgereikt zonder voldoende onderzoek naar de wettigheid der door hen overgelegde bewijzen, zoodat er thans nog meermalen door Inlanders bij den landraad zaken worden voorgebracht, waarbij zij eischen teruggave van hun tuin, waarbij blijkt, dat de Chineesche eigenaar den betrokken tuin van eischer of diens familie slechts gepacht heeft, of waarbij de zgn verkoop niet bewezen kan worden.

Behalve deze tuinen, die op grond van een huuracte in Chineesche

[1]) Vóór 1908 werd de Poelau Toedjoeh vanuit Tandjong Pinang „bestuurd", wat neerkwam op een jaarlijksche rondreis.

banden zijn, heeft men dan nog een groot aantal tuinen, dat aan Chineezen, wegens aflossing van schuld, is verpacht en dus na een aantal jaren weer aan den Maleischen eigenaar terugvalt.

Veel gunstiger is de toestand in het andere deel der Poelau Toedjoeh, t.w. Noord Natoena, Zuid Natoena met Midai en de Djemadja groep, hoewel de inwoner van die streken veel minder „man van de wereld" is dan de Maleier van Terempa, die zich te Singapore heel goed thuis voelt. Hier is een belangrijke Inlandsche handel van inheemsche Maleiers, en op Midai van de Kampareezem en Kwantanners; deels in den vorm van eigen kedeis, deels in een tusschenvorm van Coöperatie en Commanditaire vennootschap.

Te Midai, waar 20 % van alle copra der Poelau VII afgescheept wordt, heeft de Indische handel den Chineeschen overvleugeld. Op een uitvoer in 1919 van 38800 pikol copra komt 22200 pikol voor rekening van Inlandsche en 16600 pikol van Chineesche afschepers; men heeft daar 42 Inlandsche afschepers tegen 24 Chineesche.

Verder heeft de Chinees daar nergens klappertuinen in eigendom, en komt verpachting weinig voor.

Al staat de Maleier ook daar meestal bij den handelaar in het krijt, door eene schriftelijke overeenkomst heeft hij zich niet met hart en ziel aan den crediteur overgegeven en kan hij verkoopen, waar het hem goeddunkt.

De uitvoer van copra over 1919 door Maleiers en Chineezen, alsmede het percentage is vermeld in ondervolgend staatje, voor iedere afscheephaven, voor ieder der 3 onderafdeelingen en voor de heele afdeeling:

Uitvoer door Chineezen en Maleiers van copra, afscheephavensgewijze, in pikols (afgerond):

	1919				
	Chineezen	prt	Maleiers	prt	Totaal
Letong	10200	71,8 %	4000	28,1 %	14200
Kramoet	8640	91,9 %	760	8 %	9400
Terempa	69840	97,9 %	1460	2 %	71300

	1919				
	Chineezen	prt	Maleiers	prt	Totaal
Anambas-eilanden	88680	93,4 %	6220	6,5 %	94900
Sedanau	17200	64,6 %	9400	35,3 %	26600
Penagih					
Ranai	18900	88,3 %	2500	11,6 %	21400
Noord-Natoena-eilanden	36100	75,2 %	11900	24,7 %	48000
Midai	16600	42,7 %	22200	57,2 %	38800
Serasan	5370	76,1 %	1680	23,8 %	7050
Poelau Pandjang	11940	95,8 %	520	4,1 %	12460
Zuid-Natoena-eilanden	33910	58,1 %	24400	41,8 %	58310
Totaal Poelau VII	158690	78,8 %	42520	21,1 %	201210

Verder is er nog een verschil in de 2 genoemde deelen, wat betreft den *Chineeschen* handelaar.

In Terempa zijn het deels kapitaalkrachtige handelaren, die somtijds hun filiaal op Singapore hebben, deels zetbazen van handelaren te Singapore; elders zijn het óf zetbazen van handelaren te Singapore, óf zijn zij financieel van hen afhankelijk.

Ten slotte zij vermeld, dat eene poging van Japanners om den coprahandel tot zich te trekken, is mislukt. Slechts één Japansche medicijnverkooper is thans in de Poelau Toedjoeh gevestigd.

De lasten, die op den handel drukken; afscheep en verkoop te Singapore.

In het algemeen blijft de copraprijs omstreeks 4 à $ 6.— per pikol beneden die te Singapore. Voor risico van den opkooper is het verlies aan gewicht ten gevolge van uitdrogen, dat deze probeert te neutraliseeren door het gebruik van een pikol, waarin 107—110 kati gaan. Van bestuurswege wordt geprobeerd, een pikol van 100 kati gebruikt te krijgen.

Verder komen de volgende kosten ten laste van den opkooper:

a) Het uitschudden van den copra in zijn goedang, en het later in zakken verpakken.

b) de sampankosten van den wal naar het schip.

c) de vracht.

Deze bedraagt bij afscheep per K. P. M.:

van	Terempa	naar	Singapore	$ 0.65	per pikol
„	Midai	„	„	$ 0.80	„ „
„	Sedanau	„	„	$ 0.80	„ „

en voor andere havens evenredige prijzen.

Vroeger voer er een flink aantal tongkangs tusschen de havens der Poelau VII en Singapore, welke vaartuigen echter verdrongen zijn door stoomschepen, zoodat thans alle copra afgevoerd wordt per stoomschip. Het waren eerst eenige Chineesche bootjes, die de copra afvoerden; sedert 1908 bevaart de K. P. M. ook de Poelau Toedjoeh, in 1919 werd 80 % van alle copra per K. P. M. en 20 % door het eene overgebleven Chineesche bootje, de „Batavier" afgevoerd.

Zoowel aan boord van K. P. M. als Batavier wordt voorschot op de lading verleend, waardoor kleinere handelaren in staat worden gesteld, opnieuw copra op te koopen.

Zoowel de vracht als het voorschot worden door den ontvanger der copra te Singapore betaald.

d) de coprabelasting.

Bij Staatsblad 1913 No. 22 is bepaald, dat bij de inlijving van Riouw bij het Gouvernementsgebied de tijdens het zelfbestuur geheven belastingen gehandhaafd worden. Een dier belastingen is de coprabelasting, [1]) t.w. 5 % der plaatselijke waarde bij uitvoer uit de Poelau VII, [2]) welke nader geregeld is bij gewestelijke keur ddo. 15 Maart 1913 artikel II *h* en ddo. 28 April 1917, opgenomen in de Javasche Couranten resp. ddo. 27 Juni 1913 No. 51 en 10 Juli 1917 No. 55.

Was vroeger de heffing verpacht, en geschiedde de inning door de agenten van den reeder van de twee Chineesche stoombootjes, die de copra afvoerden, wat leidde tot minder gewenschte toestan-

---

[1]) Eveneens van klapperolie en klappers. Bij uitvoer van 1000 klappers wordt *f* 2.10 betaald.

[2]) En de Tambelan en Wates eilanden.

den, tegenwoordig is de inning in eigen beheer, en geschiedt op zeer aardige wijze en met minimale kosten, door met de stoomschepen medereizend personeel, dat op de dichtst bij Singapore gelegen afscheephaven (Letong) de booten opwacht, en daar op de thuisreis wordt afgezet.

Het bedrag der belasting wordt maandelijks door den Resident bij besluit vastgesteld, door 5 % te nemen van den prijs te Singapore op den 10en van de voorafgaande maand en door van dezen prijs voor de Anambas en Noord Natoena eilanden $ 1.50, en de Zuid Natoena Eilanden $ 1.75 af te trekken voor verpakkings- en transportkosten.

Bij inlading wordt het aantal zakken geteld; van iedere partij een paar zakken gewogen, en het hierdoor verkregen gemiddeld gewicht als gemiddelde per zak voor de heele partij aangenomen, op welken grondslag het te betalen belastingbedrag wordt berekend.

De belasting wordt door den afscheper betaald, waartoe hij in de gelegenheid wordt gesteld door het bij den stuurman op te nemen voorschot op zijn lading.

Deze coprabelasting, waarvan de opbrengst dus afhankelijk is van de groote der uitvoer en van den prijs van het produkt, bracht sedert 1 Mei 1917, den dag, waarop de inning in eigen beheer is genomen, op:

(vanaf 1 Mei) 1917: *f* 49.341.26 ½
1918: „ 65.391.50
1919: „ 193.302.11 ½

Het heeft in de bedoeling der Regeering gelegen, bij invoer van het uniforme uitvoerrecht op copra, deze coprabelasting af te schaffen; en verder om in 1921 op de inheemsche bevolking [1]) de uniforme bedrijfsbelasting van toepassing te doen zijn.

Op grond van verschillende redenen is dezerzijds voorgesteld de tegenwoordige coprabelasting te handhaven en te verhoogen in die mate, dat de meerdere opbrengst gelijk is aan een bedrag van *f* 20000, d.i. het bedrag, waarop de opbrengst der nieuw in te voeren

---

[1]) Thans vrijgesteld van de betaling van bedrijfs- of inkomstenbelasting.

belasting wordt geschat, wat zou neer komen op verhooging der coprabelasting (op een uitvoer van 200.000 pikol) van *f* 0.10 per pikol.

Verkoopkosten te Singapore.

De door de handelaren te Singapore ontvangen copra wordt door hen als zgn commissionair verkocht, waarbij den afzender in rekening worden gebracht de kosten van lossing, 2 % commissieloon van de opbrengst der verkochte copra; en nog een bedrag van: $ 1.— per partij voor „broker" — in het Maleisch „beloekar" — en verder de kosten van inkoop en vervoer naar het schip der voor den Poelau VII handelaar in te koopen goederen als rijst, manufacturen enz.

De afscheper der Poelau VII staat dus in voortdurende rekening courant met een of meerdere handelsvrienden te Singapore.

Op de eene zijde der rekening komt de opbrengst der verkochte copra; op de andere zijde: het terugbetaalde voorschot en de vracht; de kosten der verkoop te Singapore, de prijs der ingekochte goederen en de onkosten hierop.

Er bestaat gegronde reden om de eerlijkheid der Singaporesche Chineesche handelaren — commissionairs in twijfel te trekken.

Somtijds schijnen zij voor eigen rekening te verkoopen en geven zij den afscheper een lageren marktprijs op. Verder geeft het door hen geconstateerde gewicht zulke groote verschillen te zien met dat der afschepers, dat zulks niet door enkele indroging verklaard kan worden. Vermoed wordt, dat bij partijen van slechte qualiteit een te laag gewicht wordt opgegeven, om zoodoende den normalen prijs te kunnen opbrengen.

Want, wat weer karakteristiek is voor dezen coprahandel, altijd wordt onafhankelijk van de qualiteit als prijs genoemd die van „Mixed" der marktnoteering te Singapore.

Volgens bericht wordt de copra te Singapore meestal eenige malen ge- en verkocht, alvorens te geraken in handen der groote Europeesche exporthuizen.

De overheidsbemoeienis met den coprahandel is vrijwel nihil gebleven. En inderdaad is eene politiek van „laissez faire laissez aller" het verstandigste.

Het is gemakkelijk genoeg, om door middel van „perintah aloes" en een keur op de coprabereiding de qualiteit te verbeteren. Doch indien de handel doorgaat om onafhankelijk van de qualiteit eenzelfden prijs te betalen, zou doorvoering eener coprakeur alleen neerkomen op meerderen arbeid van de zijde der producenten, terwijl de meerdere winst voor de handelaren zou zijn. En dat gaat niet. De qualiteit der copra is afhankelijk van het verschil in prijs, dat door de handelaren voor de verschillende qualiteit der copra wordt betaald.

Wel heeft het Gouvernement het noodige gedaan voor de verzekering van den afscheep der copra, wat zijn nut had in de jaren van gebrek aan scheepsruimte. Op grond van artikel 4 (1) der overeenkomst met de K. P. M. heeft de Regeering aan deze Maatschappij de verplichting opgelegd om de Poelau VII 2 × per maand te bevaren, waarbij Serasan en Poelau Pandjang minstens 1 × per maand moeten worden aangedaan.

De subsidie bedroeg per verplichte reis voor het jaar 1918 *f* 950.—; dus per maand *f* 1900.— (G. B. 30 Mei 1919 No. 26).

Door de K. P. M. wordt echter onderhouden een 10 daagsche dienst, waarbij Serasan en Poelau Pandjang 2 × per maand worden aangedaan, terwijl in de maanden van groote copraproductie (Mei t|m September) zoo noodig extrabooten worden gezonden.

Verder inmenging van het Gouvernement is voorshands niet noodig.

Voorziening in bedrijfskapitaal door een volksbank is niet noodzakelijk, daar men gemakkelijk crediet krijgt, terwijl de werking van zulk een bank zeer belemmerd zou worden door de uitgestrektheid harer werkingsfeer en de moeilijke en tijdroovende communicatie tusschen de eilanden, waardoor de controle alleen op papier zou bestaan.

Indien de Inlandsche handel niet zoo ontwikkeld is, als wij wel graag zouden zien, dan ligt dat niet aan de niet-vervulling van de economische ontwikkelingsvoorwaarden, maar aan de karaktereigenschappen van den persoon; aan het gemis van economisch besef en energie en zijn gemakzucht.

Ten slotte eenige cijfers omtrent den coprahandel.

De uitvoer der copra, de waarde ervan, alsmede de opbrengst der coprabelasting zijn hieronder vermeld:

	K.G.	Waarde	Opbrengst coprabelasting
1910	11319300		
1911	10415640		
1912	10472358		
1913	9508358	*f* 2.081.587	
1914	14124728	„ 2.245.501	
1915	8763139	„ 1.368.525	
1916	4350242	„ 638.836	
1917	11569160	„ 1.029.209	*f* 49.341.26½ (1 Mei 1917)
1918	10275203	„ 1.267.830	„ 65.391.50
1919	12283885	„ 3.866.040	„ 193.303.11½

Eveneens de uitvoer der copra der Poelau Toedjoeh, afscheephavens en percentsgewijze (van de totale copra-uitvoer).

1913		1917 (sedert 1 Mei)		1918		1919	
	percent	uitvoer	percent	uitvoer	percent	uitvoer	percent
Letong.....	10%	11065	7%	7969	5%	14261.35	7%
Kramoet.....	—	5950	4%	6889	4%	9430.57	4%
Terempa.....	37%	63145	42%	71816	41%	71365.75	34%
Sedanau.....	11%	22208	16%	23424	14%	26595.60	14%
Penagih.....	14%	15909	11%	12660	9%	20992.88	11%
Ranai.....	—	—	—	2619		436.94	
Midai.....	18%	20938	14%	33386.15	20%	38768.86	20%
Serasan.....	4%	2173	2%	4432	2%	7050.71	4%
P. Pandjang....	6%	6551	4%	9639	5%	12462.52	6%
Totaal....		148543 pikol		173234.15 pikol		201375.16 pikol	

De coprauitvoer der Poelau Toedjoeh gedurende de jaren 1917—1919 afgescheept per K. P. M. en per Chineesche boot (S.S. Batavier) bedraagt als volgt:

Jaar	Totale uitvoer in pikols	per K. P. M.	per „Batavier"
1917 (1 Mei)	148543	107.969.27	40.573.75
		71%	29%
1918	173204	138.077.05	34.156.53
		80%	20%
1919	201375	163.881.97	37.492.21
		81%	19%

Gelet op het feit, dat er nog vele boomen aanwezig zijn, die nog geen vrucht dragen, is eene flinke toename van den coprauitvoer zeer wel mogelijk, welke ook veroorzaakt zou worden door eene betere exploitatie der bestaande tuinen.

Vooruitzichten van den coprahandel.

De coprahandel staat de laatste jaren in het teeken van zware concurrentie.

Aan den eenen kant de Indische, aan den anderen kant de Europeesche oliefabrieken, die thans beide in Nederlandsch-Indië de copra opkoopen om hun bedrijf te kunnen voortzetten en te vergrooten.

De uitvoer van copra dateert van ± 1870. Sedert dat jaar zien wij alle copra geëxporteerd naar het buitenland, totdat in 1915 de kentering begint, en een groot deel der copra van Nederlandsch-Indië in de oliefabrieken op Java en daar buiten verwerkt wordt. Leerzaam is daarom eene vergelijking tusschen de jaren 1914 en 1917.

In *1914* bedroeg de uitvoer van copra van Java naar het buitenland: 70.000 ton; in 1917: 24.000 ton; in 1918: 3.500 ton.

Wat betreft de Buitenbezittingen in 1914: 172.000 ton naar het buitenland (waarvan 69.000 naar Singapore en Penang) en 8.000 ton naar Java; terwijl in 1917: 91.000 ton naar het buitenland (waarvan 37.000 naar Singapore), en 37.000 ton naar Java; en in 1918: 65.000 ton, waarvan 27.000 naar Singapore.

In 1917 was de invoer van copra op Java (van de Buitenbezittingen) reeds grooter (37.000 ton) dan de *export* van copra van Java naar buiten Nederlandsch-Indië (24.000 ton).

In evenredigheid met deze sterke afname van den coprauitvoer zien wij een sterke toename van den uitvoer van klapperolie; op Java

in 1914 bedragende 1.299.000 Liter; in 1917 27.227.000 en in 1918: 26 millioen Liter.

Op de Buitenbezittingen bedroeg deze uitvoer in 1914: 1520.000 L. in 1917: 3.934.000 L.; en in 1918: 1,6 millioen Liter.

In 1919 is echter de coprauitvoer uit Java weer zeer belangrijk, t.w.

103 millioen K.G. (waarvan 58 millioen K.G. met bestemming voor Nederland), en hiernaast een uitvoer van 76 millioen Liter klapperolie, waarvan 42 millioen Liter met bestemming voor Nederland. De groote uitvoer der copra in 1919 staat volgens mededeeling in verband met de tijdens den oorlog opgeslagen groote copra-voorraden.

Voor de Buitenbezittingen waren de cijfers over 1919 bij de opstelling van dit artikel nog niet bekend.

In zake het probleem copra-olieuitvoer nemen de Buitenbezittingen een andere plaats in dan Java.

De uitvoer der olie in de Buitenbezittingen is in vergelijking met dien der copra gering te noemen, terwijl de copra deels naar Java (in 1917: 37.000 ton), deels naar buiten Nederlandsch-Indië (in 1917: 91.000 ton en 1918: 65.000 ton) wordt geëxporteerd.

Men heeft in den coprahandel drieërlei concurrentie; in de eerste plaats die der Indische oliefabrieken met de exporteurs van copra (dus met de oliefabrieken in Europa), en dan de concurrentie tusschen de Indische oliefabrieken, en tusschen de copra-exporteurs onderling.

Singapore is nog altijd een centrum van den copra-export (van den uitvoer der Buitenbezittingen van 65.000 ton [1]) in 1918; werd 23.000 ton uitgevoerd naar Singapore — en vandaar naar Europa), als zijnde de plaats, waarnaar het Oostelijk deel van Sumatra, Riouw en (deels) de Westerafdeeling van Borneo zijne producten afscheept. Het zal dus zijn het tooneel van een scherpen strijd tusschen de bovengenoemde concurrenten.

---

1) Deze uitvoer van 65.000 ton in 1918 had hoofdzakelijk plaats naar:

Singapore en Penang	27.000	(afgerond).
U. S.	8.600	„
Japan	29.000	„

Tot de streken, die tot heden gewoon waren, hun copra naar Singapore af te schepen, behoort ook de afdeeling Poelau Toedjoeh met haar copra-uitvoer van 12000 ton (1919).

En als hieronder de verschillende ontwikkelingsmogelijkheden van den coprahandel in de Poelau Toedjoeh beschouwd zullen worden, dan dient dit te geschieden met inachtneming van de „question brulante" copra- of olieuitvoer, en de tegenwoordige scherpe concurrentie in den coprahandel.

Reeds is een der grootste oliefabrieken op Java van plan te Tempa een vertegenwoordiger te plaatsen voor den opkoop der copra der Poelau Toedjoeh, en afscheep naar Java, mogelijk via Singapore, waardoor de concurrentiestrijd van Singapore overgebracht zal worden naar de Poelau Toedjoeh, waar de Chineesche handelaren tot nu toe gewoon waren de copra te verschepen naar Singapore, waar deze na door een of meerdere handen gegaan te zijn, meestal terechtkwam bij een der groote copra-exporteurs naar Europa. En daar de Chineesche handelaren waarschijnlijk meer winst maken bij den verkoop naar Singapore, hoewel zij daar ook door de zgn commissionairs — handelaren behoorlijk „gesneden" worden, dan het geval zal zijn bij verkoop aan den eventueelen vertegenwoordiger der oliefabriek ter plaatse, zullen zij zich wel teweer stellen. Ofschoon zij in dien strijd een zeer kwetsbaar punt hebben in den persoon van den copraproducent — Maleier, die, ondanks schriftelijke schuldbekentenis en leveringscontract, toch wel eens aan de oliefabriek zou kunnen gaan leveren, indien deze zich zou verbinden bij een eventueelen eisch van den Chineeschen handelaar tegen den contractverbrekenden Maleier de schuld van den Chinees over te nemen.

Het gaat echter niet aan, alleen de hoop te vestigen op deze scherpere concurrentie bij den opkoop. Noodzakelijk is het de hand in eigen boezem te steken, en na te gaan op welke wijze de coprahandel in betere banen ware te leiden.

De middelen ter verbetering van den coprahandel, betreffen:

1e. de qualiteit der copra.

2e. de verkoop ter plaatse.

3e. de verkoop te Singapore.

1e) Hierboven is reeds uiteengezet, hoe de slechte qualiteit der copra, veroorzaakt door het gebruik van te jonge en reeds uitge-

loopen noten en de onvoldoende bereiding op zich zelf, het gevolg is van het feit dat de handelaar bij den inkoopsprijs geen verschil maakt in qualiteit.

Dit wordt op zijn beurt weer in de hand gewerkt door de toestanden die er bestaan op het gebied der *weegwerktuigen.*

Is ten opzichte van de inhoudsmaten onder invloed van het bestuur de toestand geschapen, dat in de Poelau Toedjoeh, de te Singapore van zink gemaakte en geijkte gantangs, tjoepa en lings algemeen worden gebruikt (respectievelijk inhoudende 6, 1 ½ en ¾ kati rijst); de hier aanwezige weegwerktuigen zijn allen de bekende houten datjings, waarvan de gewichts aanwijzing zeer gemakkelijk te veranderen is en die dan ook bij ijking geen waarborg van juistheid bezitten.

Nu hebben de meeste Chineesche kedeis eenige soorten datjings ter beschikking. Voor den *verkoop* (van rijst enz.) wordt gebruikt een datjing, die bij ± 98 kati reeds 1 pikol aanwijst; voor den opkoop van copra wordt gebruikt een datjing die bij 106 kati of meer een pikol aanwijst.

Natte en minderwaardige copra wordt nu veelal — tegen den marktprijs opgekocht met een datjing van een pikol van 108 en meer kati, om zoodoende het hooge gewichtsverlies te neutraliseeren. Indien de eene handelaar weigert om voor de inferieure partij de marktprijs te betalen, is er altijd een andere handelaar die daartoe genegen is, echter met gebruik van de extra zware datjing.

De Maleier merkt hiervan niet veel; dat hij voor zijn partij copra hierdoor minder krijgt, dringt niet tot hem door. Wat hij vergelijken kan, is de prijs per zgn pikol, daar weging slechts plaats heeft bij den handelaar, die de copra koopt.

Hij wordt verblind door dien gelijken prijs per zgn pikol, wat voor hem aanleiding is om steeds minder zorg aan zijn copra te besteden.

Zoodoende werkt de tegenwoordige toestand de verbetering der qualiteit tegen.

Een tweede gevolg van dezen illoyalen handel is, dat concurrenten gedwongen zijn hetzelfde stelsel toe te passen, want indien zij hiertoe niet overgaan en een datjing met een pikol van 100 kati gebruiken, zal een andere handelaar in staat zijn altijd een hoogeren prijs per zgn pikol te bieden.

Een aanmerkelijke verbetering van den coprahandel verwacht ik dan ook van een voorschrift tot uitsluitend gebruik van geijkte, ijzeren datjings, die van Java zijn te betrekken.

De handelaren hebben tegen een dergelijk imperatief voorschrift, versterkt met strafbepalingen, in het algemeen geen bezwaren; wèl, tegen het *vrijwillig* gebruik van dergelijke datjing daar zij weten, dat er dan altijd een aantal handelaren zal zijn, dat zich aan een eventueele overeenkomst hiertoe niet zal houden.

Bij het gebruik van geijkte ijzeren datjings zal de handelaar er toe gedreven worden voor copra van inferieure qualiteit een lageren prijs per pikol te betalen, daar hij anders bij verkoop te Singapore ten gevolge van het gewichtsverlies te veel schade lijdt.

Het ligt m.i. niet op den weg van het bestuur om door de afkondiging van een keur op de bereiding van copra ter zake in te grijpen. De qualiteit der copra is in de eerste plaats afhankelijk van den handel, die door een voelbaar verschil te maken in prijs bij verschillende qualiteit, de verbetering der qualiteit in de hand heeft. En hiertoe kunnen handel en bestuur samenwerken door het geven van leering, het geven van aanwijzingen in zake de bereidingswijze en bouw der droogplaatsen, oprichten van model droogplaatsen enz.

Een eventueele keur op de qualiteit of bereiding der copra zou m.i. zijn een te ver doorgedreven overheidsbemoeienis met de huishouding der Inlandsche bevolking, terwijl de tenuitvoerlegging de bevolking te veel afhankelijk zou maken van de wisselende inzichten (en mogelijk willekeur) der hiermede belaste personen.

Verder zou de bereiding van betere copra aangemoedigd kunnen worden door de afgifte van certificaten betreffende de qualiteit der copra (op aanvraag). De Gouvernementsscheikundige te Buitenzorg deelde mij mede, dat de qualiteit der copra (water en vet enz. gehalte) te Terempa vastgesteld zou kunnen worden door een *niet* scheikundige, die daarvoor eenige maanden te Buitenzorg opgeleid zou moeten worden.

De door dezen onderzochte copra zou dan, verzegeld, en voorzien van een certificaat, waarin de qualiteit is aangegeven, ten verkoop kunnen worden aangeboden.

Een bezwaar is, dat alleen de copra, te Terempa afgescheept, van zulk eene instelling zou kunnen profiteeren, daar de copra van andere plaatsen eerst te Terempa gelost en na het onderzoek weer ingela-

den zou moeten worden (en pas per volgende afscheepgelegenheid), wat weer meerdere kosten veroorzaakt.

Toch is de hoeveelheid van te Terempa afgescheepte copra aanzienlijk; zij bedroeg in 1919: 71.000 pikol, d.i. 34 % van den geheelen coprauitvoer (in 1917 en 1918: 41 à 42 %).

2e) De verkoop ter plaatse.

Behalve op de meerdere concurrentie bij eventueele vestiging van een vertegenwoordiger eener oliefabriek in de Poelau VII en als gevolg hiervan stijging van den verkoopprijs, heb ik hier meer het oog op de oprichting eener coöperatie van copra-producenten, als gevolg waarvan ook de qualiteit, door eene controle op leden zeer zou kunnen verbeteren.

Het is echter de groote vraag, of de Poelau VII Maleier wel het geschikte materiaal vormt voor eene coöperatie.

Veel ondervinding ter zake is er nog niet. De in de Natoena eilanden bestaande „sjarikats" zijn meer firma's of commanditaire vennootschappen dan coöperatie. Alleen te Terempa bestaat eene werkelijke Inlandsche coöperatie, die, — het moet geconstateerd worden — al heel slecht gaat.

Het aandeelen kapitaal bedraagt 347 × $ 25 = $ 8675.—. Hiertegenover staat aan inschulden een bedrag van $ 8679.70, waarvan een bedrag van $ 5225.— verschuldigd is door de aandeelhouders. Hieruit blijkt de foutieve opzet der coöperatie (die opgericht is buiten bemoeienis van het bestuur), t.w. het op groote schaal verleenen van voorschotten, eveneens aan de aandeelhouders, die het blijkbaar niet noodig vinden die schulden te betalen „omdat zij toch al een aandeel hebben".

De balans ziet er daardoor uit (December 1919), als volgt:

$ 616.76	Geld in kas		
„ 8679.70 ½	Inschulden		
„ 908.20	Aanwezige copra		
„ 1206.53	Waarde huis en inventaris		
„ 2000.—	Kedeigoederen		
	Aandeel kapitaal	$ 8675.—	
	Schulden	„ 2671.21	
	Idem	„ 626.06	
$ 13411.19 ½		$ 11972.27	

Als men bedenkt, dat een flink deel der inschulden, dient te worden afgeschreven, blijkt de toestand der coöperatie niet schitterend te zijn. Een verdere op bloei is bijna onmogelijk daar:

1e) het kapitaal als schuld uitstaat, zoodat er geen voldoende copra gekocht kan worden, terwijl de „leden" er niets voor voelen, de schulden te betalen.

2e) de meeste „leden", die oorspronkelijk beloofd hadden, hun copra te leveren aan de coöperatie, zich door middel van schriftelijke schuldbekentenissen, verbonden hebben hun product te leveren aan hunne Chineesche crediteuren, i.c. de copra opkoopers-handelaren.

Verder wordt er geklaagd over de weinig tegemoetkomende houding van den „beheerder" tegenover de klanten.

Het bovenstaande, uit den aard der zaak voor een deel te wijten aan gebrek aan voorlichting bij den opzet, is niet bemoedigend, terwijl men rekening moet houden met het hierboven medegedeelde in zake de zeer afhankelijke positie van den Maleischen copraproducent tegenover den Chineeschen crediteur-handelaar en het zich geheel „senang" voelen in deze positie.

Verder komt voor leden eener eventueele nieuwe en goed opgezette coöperatie het grootste deel der Maleische copraproducenten niet in aanmerking, daar zij zich door middel van schriftelijke contracten verbonden hebben hun copra af te leveren aan den Chineeschen crediteur-handelaar, terwijl er geen sprake van kan zijn, dat deze schulden door de coöperatie of eventueel volksbank zouden worden ingelost.

De opzet der coöperatie zij dus een zeer bescheidene, en strekke zich alleen uit tot de weinige Maleische handelaren, die vrij in aflevering van hun product, die dan de kern moeten vormen van een, hopelijk steeds aangroeiende groep van Maleische coöperatoren.

Het tastbaar voordeel van aansluiting bij de coöperatie zal gelegen dienen te zijn in een *beteren* verkoop ter plaatse of een beteren afzet te Singapore.

Een beteren verkoop der copra ter plaatse denk ik vooral mogelijk door het organiseeren van copraveilingen, op den voet van Staatsblad 1915 No. 186, waarbij de Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel gemachtigd is om bepaalde plaatsen aan te wijzen, waar bepaald aan te wijzen land- en tuinbouwproducten door de Inland-

sche bevolking geteeld, in het openbaar geveild mogen worden zonder tusschenkomst van den vendumeester.

Ik stel mij dus voor, dat de leden der op te richten coöperatie hun copra zullen inleveren bij de coöperatie (af of niet onder ontvangst van een voorschot), die dan op geregelde tijden eene veiling kunnen houden. Concurrentie zal er bij den verkoop in voldoende mate aanwezig zijn, vooral als zich te Terempa een vertegenwoordiger der oliefabrieken vestigt.

3e) Verder kan de afzet van het product te Singapore, hetzij afkomstig van eene coöperatie, hetzij van handelaren, verbeterd worden, door uitschakeling der tegenwoordige afnemers, die behalve in naam commissionair, in werkelijkheid ook handelaar zijn. Het product zou in consignatie te zenden zijn aan eene betrouwbare (Europeesche) firma, die zeker wel genegen zal zijn om bij ontvangst van het product, het daarop door de K. P. M. verleende voorschot en de vracht te voldoen. De moeilijkheid is hierbij de betaling der copra door zending van de door den afscheper verlangde handelsgoederen, wat echter ook zou kunnen geschieden door de firma, die de goederen in consignatie ontvangt.

Of er wat van al deze plannen terecht zal komen, ligt nog in het duister. Of de vlag der coöperatie boven Terempa zal waaien, is nog onbekend.

Wel echter rechtvaardigt de scherpe concurrentie bij den copra opkoop in ieder geval de hoop, dat deze zal ten goede komen aan den coprahandel der Poelau VII en zoodoende aan den meerderen welvaartstoestand dier afdeeling.

Terempa, April 1920.

Lager Landbouwonderwijs in Indië

door

A. J. KOENS.

Eens werd loffelijk van den Duitschen schoolmeester getuigd, dat *hij* het was, die een oorlog had doen winnen. Als oud-schoolmeester, als onderwijsman in hart en nieren, heeft deze uitspraak mij altijd verheugd, omdat ze mij juist scheen. Zeker, onderwijs is een der voornaamste motoren bij de ontwikkeling van de volkskracht, onderwijs is een voornaam middel tot economische opheffing.

Ieder die dan ook geroepen is in een land te arbeiden aan de economische opheffing van het volk, zal als een der middelen steeds onderwijs te baat nemen. Te verwonderen is het daarom niet, dat de vorige directeur van Landbouw, Dr. H. J. Lovink groote aandacht schonk aan het landbouwonderwijs, en aan den landbouwvoorlichtingsdienst het instellen en bevorderen daarvan als eerste en voornaamste taak stelde.

Nu moet men bij bespreking van het begrip *onderwijs* dadelijk goed onderscheid maken tusschen twee soorten: algemeen vormend onderwijs, en dat, hetwelk gegeven wordt met een bepaald nuttig doel in de naaste toekomst, het speculatief onderwijs.

Speculatief onderwijs is dat, wat ons later aan een betrekking helpt, algemeen vormend onderwijs, is wat ieder noodig heeft om mensch te kunnen worden. Zoo kan ook ons landbouwonderwijs beide richtingen uitgegaan. Het kan tot betrekkingen leiden, dan is het speculatief. Het kan tot ontwikkeld landbouwer brengen, dan is het algemeen vormend. Wat wij in de Westersche maatschappij lager onderwijs noemen is zuiver dat laatste, het helpt den mensch

vormen. Ieder moet het ondergaan. In Nederland heeft men dat indertijd ook van de H. B. S. en van het M. U. L. O. verwacht. Helaas heeft voornamelijk de schoolmeesterij, dat bedorven. Onze H. B. S. en M. U. L. O. scholen zijn bijna zonder uitzonderingen speculatief geworden. Zelfs de lagere school dreigde nu en dan, hier en daar af te wijken van de richting naar algemeen vormend onderwijs. Gelukkig dat mannen als Gunning, Ligthart e. a. telkens hun stem verhieven om de vormende waarde van ons lager onderwijs te behouden.

Beide, èn speculatief èn vormend onderwijs kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van de volkskracht. Op den duur echter zal vormend onderwijs meer beteekenis hebben. Ten eerste kan het meer individuen bereiken, ten tweede is het van meer waarde, omdat het ruimer, niet eenzijdig is, hetwelk laatste speculatief onderwijs uit den aard der zaak steeds wezen moet. Zoo ook met landbouwonderwijs. Voor opheffing van den landbouw hebben wij geschoolde hulpkrachten noodig, die levert ons het speculatief landbouwonderwijs. Doch voor opheffing van den landbouwer bereiken wij beter en vlugger ons doel met algemeen vormend landbouwonderwijs.

Bespreken wij eerst de laatste soort. Het kan een machtig economisch middel tot opheffing van een volk zijn. Maar dan moet het ook waarlijk onderwijs zijn, d.w.z. het moet *wijs* zijn *onder* het volk. Het moet het volk *wijzen* d.w.z. *wijs* maken. Dat kan alleen onderwijs zijn, hetgeen iets aan het volk brengt, dat als *wijsheid* geacht en begrepen wordt door dat volk. Dat kan alleen onderwijs, dat aangeboden wordt door hem, die voor het volk een wijze is. M.a.w. zegt men wel eens: het onderwijs moet aanpassen aan het bevattingsvermogen, aan de ontwikkeling van het volk. Zulk onderwijs is algemeen vormend. Dat is het onderwijs, dat elk mensch voor zijn kind wenscht, eer hij het in de wereld kan los laten. Voor de appreciatie van zulk onderwijs is geen hooge ontwikkeling noodig, schoon wel zekere mate. Volkeren en individuen met weinig of geen ontwikkeling kunnen onderwijs niet apprecieeren en wenschen het niet. Laag ontwikkelde volkeren en individuen kunnen slechts een zeer primitief onderwijs op prijs stellen en zullen dan ook alleen dat als algemeen vormend voor hun kinderen wenschen. Het is bekend, dat het primitiefste onderwijs bestaat uit het aanleeren van tooverspreuken en het inwijden in ritueele zaken.

Daarenboven bedenke men, dat de mensch niet alleen een intellectueel, maar ook een sentimentueel, wezen is, het eene individu meer dan het ander, het eene volk meer uitgesproken dan het andere. Het sentiment in den mensch heeft een bijzondere waarde bij zijn begrijpen en naar waarde schatten van onderwijs, en vooral dat middelevenredige tusschen intellect en sentiment, hetwelk we mystiek noemen. Bij speculatief onderwijs spreekt het mystieke element meestal niet mee. Voor de naaste toekomst oordeelt men meestal erg nuchter. Maar waar het om de vorming van den mensch gaat, heeft de mystiek een voorname stem in het kapittel. Het gaat wel niet altijd zoo bewust, als uit deze zeer vluchtige aanduiding zou kunnen worden opgemaakt dat geschiedt alleen bij fijner, hooger ontwikkelden. Evenwel belangrijke waarde heeft dit deel van de menschenpsyche, bewust of onbewust, bij beoordeeling van onderwijs en het verlangen er naar wèl.

Wil men dus formeel onderwijs brengen tot een volk, dan zal men dat niet zoo zonder meer van boven af kunnen doen. Men zal het volk moeten leeren kennen, leeren meeleven met hun gedachte- en zieleleven en hun eischen in zake algemeen vormend onderwijs leeren opdiepen en formuleeren. Eerst dan kan men trachten hun iets aan te bieden. Wil men voor een *Mohammedaansch* volk zoo iets bereiken, dan zal men hun godsdienst, hun levensopvatting moeten kennen en begrijpen. Juist bij een Mohammedaansch volk zal het niet gemakkelijk zijn lager onderwijs te brengen. Want de *Islam* beteekent zich overgeven (aan God). Elk *moslemiet* is een zich overgevende. Niets kan zich de Islamiet denken zonder zijn Islam, ook niet het onderwijs. Alles ligt bij hem opgesloten in de Islam. De hoofdbron van alle ware kennis voor den moslemiet — niet alleen als metaphysische grondslag, maar ook als wetenschappelijke — is de Koran, d.i. wat te lezen is. Het gaat hem als den Christen, die getuigt, dat „de vreeze des Heeren het beginsel der wijsheid is", maar men zou zeggen, het is bij den Mohammedaan nog mystieker gedacht en gevoeld. Naar bekend, onderwijst men aan de Islamitiesche hoogere scholen zelfs de grammatica en de cosmographie uit de Koran. Nu moge men tegenvoeren, dat wij hier in Indië daarmee geen rekening te houden hebben, omdat het meerendeel van de bevolking geen echt Mohammedaan is. Op gezag van Prof. Snouck Hurgronje moet dan opgemerkt worden, dat wij in die zaken alleen te maken hebben met

het feit, „waar zij hun vertrouwen hebben geplaatst". En dat blijkt telkens en telkens weer te zijn in de geloofsbelijdenis: „La ilaha illa Allah wa Mohammad rasoel Allah" (er is maar een God en Mohammed is zijn profeet). Er moge hier in dit verband aangehaald worden, wat op blz. 24 van de bekende voordrachten van genoemden hooggeleerde „Nederland en de Islam" te lezen is: „Zeker, van de millioenen zijn het slechts tienduizenden, die aan de over geheel Java verspreide pesantrens kennis van eenige beteekenis opdoen van de dogmatiek en de wet van den Islam. Evenals in andere Mohammedaansche landen zien ook hier die schriftgeleerden minachtend op de onwetende schare neer, en doen zij uiterst weinig om ze uit hare onwetendheid op te heffen. Maar evenals elders ziet ook die schare op naar die geleerden als naar degenen, die haar vertrouwen verdienen, waar het gaat om haar hoogste belangen".

„Goede of slechte geestelijke waar, die haar geboden wordt, beoordeelt de bevolking in de eerste plaats naar het Mohammedaansche merk, waarmee ze voorzien is. Mist zij dit, dan beschouwt zij haar zonder onderzoek met achterdocht en wantrouwen."

Het eenige lager onderwijs, dat populair kan worden, is hier te lande het onderwijs, dat daarmede rekening houdt. Dat kan alleen gegeven worden door ingewijden, d.z. de godsdienstonderwijzers en -leeraren. Het mengadji, het lezen uit de Koran is per slot van rekening voor allen de grondslag van alles. Dat is het eerste, wat de bevolking hier voor haar kinderen als van algemeen vormende waarde eischt. Wil men beter, hooger onderwijs, dan stuurt men de kinderen naar meer ingewijden, knappere godsdienstleeraren, naar kiai's, toeankoe's e.d. Dan leeren de kinderen wat schrijven, wat rekenen, wat dogmatieke commentaren, wat zedeleer enz. Nog hooger worden onderwezen in het allesomvattende Mohammedaansche recht, maar dan zijn ze reeds buiten het lager onderwijs, dat het volk wenscht, ofschoon de Mohammedaan ook dit zuiver als algemeen vormend beschouwt.

Zoo gauw het om practische doeleinden gaat, zoo ras het niet meer nauw in verband staat met de vijf roekoens van zijn confessie is ook de Mohammedaan alhier nuchter in zake onderwijs. Kunnen zijn kinderen door middel van een of andere school zich iets verwerven, waardoor ze later economisch sterk staan, is de eindpaal een „baantje", dan is de school, die dat aanbiedt, hem sympathiek.

Al staat die school zelfs op anderen confessioneelen grondslag, als hij maar een betrekking kan opleveren, dan accepteert hij haar. Zoo beschouwde de Inlander hier niet alleen werkelijke opleidingsinrichtingen als artsenschool, M. L. S. e.d. maar ook de 2e klasse school en in den aanvang ook de desascholen. Zoo ze niet dadelijk tot een betrekking voerden, beschouwde men ze gaarne als voorbereiding tot latere opleiding daartoe. Zelfs vroeg men later met dat doel bepaalde vervolgscholen, toen men zag, dat b.v. 2e klasse scholen in het algemeen niet tot betrekkingen voerden. Zeer ten onrechte is dat in het volk gelaakt: Het zou een bewijs zijn van minderwaardigheid, dat men alleen maar onderwijs wilde als daaraan „baantjes" in het vooruitzicht gesteld waren. Men vergat twee dingen. Ten eerste, dat de inlander over het algemeen economisch zeer zwak staat, waarbij door de invasie van een Westersch kapitalistisch productiestelsel in een maatschappij, die bij lange daarvoor niet rijp was, de trek naar „baantjes" onevenwichtig groot gemaakt werd. Ten tweede, dat hij algemeen vormend onderwijs alleen wil ontvangen, zoo het komt en gesteund wordt van de zijde zijner voorgangers in godsdienstzaken.

Elke onderwijsinrichting door ons bedoeld als brengende algemeen vormend onderwijs, werd door de bevolking hier als zuiver speculatief aanvaard en — mag men wel zeggen — de praktijk dreef zoo'n onderwijsinrichting hoe langer hoe meer dien kant uit. Als de bevolking dan ook ergens vraagt om een ambachtschool, om een landbouwschool, is dat niet, omdat men algemeen ontwikkelend onderwijs in die richting wil, maar omdat men betrekkingen voor zijn kinderen vraagt. De verhouding, waarin de leerling tegenover het onderwijs staat, is dan ook een geheel andere dan we zouden verwachten. Naar veler ervaring zal men een werkelijk meeleven met het onderwijs, in welk vak ook, weinig bij de leerlingen van genoemde scholen vinden. Men ontmoet ijver om het mooie cijfer, ijver om het einddoel: het certificaat, ijver om de latere helpende getuigenissen van schoolhoofd en leiders.

Ons desa- onderwijs is niet populair. Het volk ziet daarin geen lager onderwijs. Een oogenblik, en slechts hier en daar, heeft het volk gedacht, dat het speculatief onderwijs kon worden, maar al las zag men in, dat er weinig mee te behalen was en over het algemeen is de desaschool slechts met kunst- en vliegwerk op te houden.

Volgens officieele uitspraken — met name die in den Volksraad — bestaat de printah-aloes of keras, niet meer in dit land. Bij bevordering en handhaving van desaonderwijs wordt echter, evenals bij aanwending van andere economische hefmiddelen, nog aardig van genoemde stuwkracht gebruik gemaakt. Hoe gaat het in de praktijk van het desa-onderwijs? In zekere afdeeling op Java taant de belangstelling voor het dessaonderwijs, absentiecijfers van 50 en 60 % zijn niet ongewoon. Dan treedt er een „flink" afdeelingshoofd op en het schoolbezoek vermeerdert zeer vlug en de absentiecijfers worden 10 % en lager. Het „dwingt ze om in te gaan," zal echter van het huidige desaonderwijs nooit lager onderwijs maken, zooals het volk dat wil. Het vermeerdert alleen het — niet geheel ten onrechte — gekoesterde idee, dat de moslemitisch bevolking van den ongeloovigen overheerscher ook daarin weer onnoodigen dwang ondervindt. Zoo gauw het desa-onderwijs speculatief wordt, stroomen de leerlingen toe en worden alle islamietische scrupules opzij gezet. Zoo het blijkt, dat het slechts als lager onderwijs bedoeld is, wijkt de belangstelling en komt er zelfs stille tegenwerking. In z.g. „fanatieke" streken, d.w.z. waar de Islam meer wet is voor het volk, gaat het met het desaonderwijs bedroevend. De 2e klasse scholen zijn daar echter evenals elders wèl lakoe. In meer „onverschillige" streken gaat het nog wel met de desascholen. [1])

Prof. Snouck Hurgronje heeft dat elf jaar geleden reeds voorspeld. Lees, wat hij toen daarvan schreef in bovengenoemde voordrachten (blz. 90): „Van inrichtingen als de onlangs opgerichte desascholen heb ik geene hooge verwachting; kwaad zullen ze wel niet te weeg brengen, maar als een reuzenschrede in de richting der associatie zal ook de grootste optimist deze instelling niet beschouwen. Belangrijke nieuwe proefnemingen op dit gebied zag ik liefst uitgesteld totdat wij daarbij gebruik kunnen maken van de voorlichting eener talrijke groep ontwikkelde Javanen, die aan Westersche wijsheid Oostersche ervaring paren; dezen zullen met minder gevaar van dwaling dan wij kunnen vaststellen, hoe de kleine landbouwers onder hunne rasgenooten gebracht kunnen worden tot deelname aan

---

1) De desascholen maken tot voorloopers van de „vervolgscholen", dus speculatief maken kan de belangstelling wel vergrooten, maar of het werkelijk volksonderwijs zal brengen?

het huidige verkeersleven binnen de grenzen, die de natuur voor hen daaraan stelt".

Zoo is ook ons desa-landbouwonderwijs populair, zoolang het speculatief is, zoolang de betrekkingen van mantri-thee, mandoertani enz. aan oud-leerlingen uitgegeven kunnen worden of zoolang oud-leerlingen later gronden uit de boschreserve of de woeste gronden krijgen, die voor andere onbereikbaar zijn. Maar zoo gauw wij algemeen vormend landbouwonderwijs willen aanbieden, dan wacht men vergeefs op een voldoend aantal leerlingen. De twee daar straks gegeven redenen werken hier evenzeer. De inlandsche landbouwer heeft geen vertrouwen in onze wijsheid of die van zijn rasgenooten, die door ons opgeleid en geleid worden. Onze inlandsche landbouwleeraren zijn over het algemeen hem wel goed genoeg voor het leveren van mooie zaadsoorten en stekken of om zijn kinderen aan betrekkingen of gronden te helpen of om hem credieten te verschaffen of anderszins tot onmiddellijk voordeel te zijn. Doch zoodra deze landbouwleeraar zijn wijsheid wil luchten, ontmoet hij weinig of geen vertrouwen. Een fanatiekeling onder de leden van de Centrale S. I. zei eens, dat wij en onze inlandsche landbouwleeraren geen vertrouwen *kunnen* krijgen, geen vertrouwen *moeten* krijgen. Hij zinspeelde hier op de uitspraak van de Profeet: „hoedt u voor nieuwe dingen want elke nieuwe zaak is een ketterij, elke ketterij een dwaling, en elke dwaling behoort in het helsche vuur". Ook zinspeelde hij op de orthodoxe Mohammedaansche opvatting, dat alleen *hij* autoriteit in zake wetenschap en zedeleer kan hebben, die geacht wordt te steunen op de Koran, de Soennat en de commentaren. Wij en onze inlandsche ambtenaren steunen daarop niet en daarom staan wij zoover van de inlandsche landbouwers en hun eigenlijke voorlichters af. Hierbij moge wederom Prof. Snouck Hurgronje aangehaald worden, die t.a.p. schreef: „Het zou ongetwijfeld gunstig zijn voor den goeden uitslag van ons werk, als men de wegen kende en over de middelen beschikte om in denzelfden tijd door doelmatig onderwijs de massa der kleine Javaansche landbouwers tot een hooger intellectueel peil te verheffen en de aristocratie van Java zoo dicht mogelijk naar onze eigen geestelijke atmosfeer heen te trekken. Dit gaat echter boven onze kracht, al ware het alleen omdat psychologie van den kleinen man ons daartoe te vele, voor het oogenblik niet oplosbare

raadselen biedt; bij gebrek aan de noodige gegevens voor eene betrouwbare diagnose kon het recept wel eens glad verkeerd uitvallen. Bij iedere poging, die wij in de bestaande omstandigheden kunnen doen om den desaman tot een hoogeren graad van beschaving te brengen, loopen wij veel gevaar hem iets op te dringen, dat hij niet wenscht, zonder dat wij de stellige overtuiging mogen koesteren, dat het voor hem deugen zal". Het was daarom wijs beleid, toen de toenmalige directeur van Landbouw, Dr. H. J. Lovink, als Inspecteur van het inlandsch landbouwonderwijs den heer de Bie koos, daar deze gecenseerd was den inlander en zijn zieleleven te kennen. Dat nochtans onze landbouwscholen, en ook zelfs die, welke onder het onmiddellijk toezicht van den vorigen Inspecteur van het inlandsch landbouwonderwijs opgericht waren, niet populair werden, doet niets af aan de waarde van het hier te voren betoogde. Alleen insiders kunnen weten, hoe dat toch mogelijk was. Dit wat nummer één betreft.

Ten tweede maakt de economische toestand van den inlandschen landbouwer hem in het algemeen ongeschikt zijn kinderen van ons huidig z.g. desa-landbouwonderwijs te laten genieten, waar dat zuiver vormend is. Over het algemeen is men in de inlandsche landbouwwereld economisch niet sterk genoeg om veel te kunnen hechten aan algemeene ontwikkeling op landbouwgebied. De uitkomsten van den inlandschen landbouw zijn bij de meeste keuterboeren alhier te laag vergeleken bij die van andere bedrijven en betrekkingen. Liever laat men zijn kinderen onderwijs volgen om ze zoo spoedig mogelijk van den minder lucratieven landbouw te doen afkeeren. Als een schrander en algemeen ontwikkeld inlander een aantal bahoe's goeden grond bezit, dan gebruikt hij over het algemeen zijn kennis en energie niet in het landbouwbedrijf. Hij geeft zijn grond in deelbouw en gaat met het verkregen geld uit dien deelbouw liever woekeren of handel drijven. Dat brengt meer op. Bij het vlug achter elkaar oprichten van desa- landbouwscholen heeft men hoogstwaarschijnlijk dit laatste niet voldoende in aanmerking genomen en zekerlijk een minder juist inzicht gehad in de werkelijke waarde van onderwijs als ophefmiddel in een maatschappij van grootendeels armelijk voortlevende keuterboeren.

Bij deze beide redenen moet nog een derde gevoegd worden, n.l. die, dat onze Westersche onderwijsmethoden, die we ook volgen bij

het lager landbouwonderwijs, niet passen aan de psyche onzer inlandsche leerlingen. Er zouden hierbij in herinnering gebracht kunnen worden de woorden: „oost is oost, en west is west, nimmer zullen ze elkaar voldoende naderen", maar dan met de restrictie dezerzijds, dat dit niet geldt voor alle lijnen van de verschillende populaties in deze landen. Maar wel mag gezegd worden, dat de meeste lijnen, waaruit die populaties gevormd worden, nu eenmaal anders van psyschischen aanleg zijn dan het meerendeel der Westersche volkeren. Al zijn wij onbevoegd dit zuiver in elementen te ontleden, toch mag wel er met het oog op ons onderwerp, op gewezen worden dat de oosterling, d.i. hier de inlander, over het algemeen weinig nuchter is, weinig voelt voor critisch doordenken; gaarne opneemt wat — volgens zijn inzicht — wijzeren, hem willen ingieten als kennis. Het zitten aan de voeten des Meesters is iets zuiver Oostersch, waarin zelfs nog vele Oostersche animistische elementen terug te vinden zijn. Apodictisch gegeven wijsheid zuigt hij met genot op. Het volgen van printahs en atoerans is hem lief, als ze maar gegeven worden door hen, die in zijn mystiek denken en begeeren zijn vertrouwen hebben. De echte goeroe hier is niet alleen onderwijzer in onze beteekenis van het woord, hij is ook voorganger en in zijn soort wijze. De inlandsche leerling, zelfs hij, die reeds zooveel Westersche cultuur heeft opgedaan, dat hij een H. B. S. goed kan doorloopen, voelt over het algemeen weinig voor verklaringen en bewijzen en inzicht gevende theorieën, zooals wij die kennen bij ons onderwijs. Hij vat over het algemeen de geest van ons Westersch onderwijs moeilijk, omdat hij niet van het Westen, maar van het Oosten is. Hij leert honderd maal liever de zaak woordelijk uit het hoofd, dan dat hij zelf zoekt. Inductief gaat hij niet gaarne te werk, hij denkt liever deductief.

Het onderwijs, dat van regeeringswege den Inlander wordt aangeboden is geheel van den Westerschen zuurdeesem doortrokken. Zelfs de desa-onderwijzers zijn volgens de Westersche methoden van onderwijs gevormd. Te weten de Westersche methoden van de laatste veertig jaren vooral, de heuristische methoden, die de leerlingen opvoeden tot inductief denken. Om bij een voorbeeld uit het landbouwonderwijs te blijven: den leerling mag eigenlijk niet geleerd worden, dat nat katjangloof voor sapi's schadelijk voedsel kan zijn, als niet eerst onderwezen is, hoe de spijsvertering van de koe werkt,

hoe zijn organen naast en in elkaar passen, wat eiwitten zijn en wat men onder gisting moet verstaan. En daarvoor moet al weer scheikunde en natuurkunde onderwezen zijn, enz. Volgens de gangbare meening bij het Westersch onderwijs mag niet gesproken worden over luchtgebrek der wortels bij mentekverschijnselen, als er niet eerst de morphologie, de anatomie en de physiologie van den wortel is behandeld. Voor de eenvoudigste zaken haalt men een rompslomp van geleerdheid overhoop, alleen maar om de leerlingen de zaak door z.g. eigen kracht te laten begrijpen. Men haalt zelfs bij het lager onderwijs begrijpmethoden, die nog niet eens bij het middelbaar doch uitsluitend bij het hooger onderwijs thuis behooren. Het heeft mij dan ook altijd toe geschenen, of het lager onderwijs in Nederland zich met die begrijpmethoden vrij wel blameerde en tot schade zijner leerlingen handelde. Zooveel te meer lijkt het mij, dat het onderwijs aan leerlingen, die voortkomen uit een ras en een samenleving, waar men inductief denken als het ware schuwt, nooit veel nut zal brengen met de begrijpmethoden, welke Westersche onderwijzers hier hebben gebracht. Voor individuen en volkeren op een trap van beschaving, zooals de meerderheid hier in het land, zou nog het meest te voelen zijn voor de onderwijsmethode van de pesantrens, welke bijna alleen bestaat in doen luisteren en doen opnemen. De leermethoden van de inlandsche goeroes zijn niet verklarend, niet vermoeiend door dwingen tot inductief denken. De leermeester doet voor, de leerling volgt na. De leermeester spreekt wijze woorden, de leerling slurpt ze gretig in. Ook de methode van ons huidig desa-onderwijs en van ons lager landbouwonderwijs maakt het impopulair. Het kind van den onontwikkelden inlandschen landbouwer kan het niet verduwen, het verteert bij hem niet, het geeft hem steenen voor brood. Ons z.g. lager- landbouwonderwijs kan alleen genoten worden door meer ontwikkelde leerlingen, die reeds op de 2e klasse school als zeer goede golden.

Ook onze leerkrachten, die het lager- landbouwonderwijs moeten geven, maken het minder populair. Zij zijn Westersch gevormd en hebben de gevolgen der slechte qualiteiten van dat onderwijs sterk in hun nadeel. Het Westersche onderwijs is ook en in de eerste plaats door zijn heuristische methoden niet voordeelig voor de vorming van leerkrachten voor het desa-landbouwonderwijs. Een kenmerk o.a. van het Westersch onderwijs is, dat men steeds tijd te kort

komt. De schoolprogramma's zijn overladen, nooit komt men met de programma's in den gestelden tijd klaar. Hoor slechts de klachten van onderwijzers en leeraren van allerlei onderwijsinrichtingen. Er moet zooveel overhoop gehaald worden, dat van een rustig samenleven met den leermeester niets kan komen. Tijd voor voeding van het sentiment, den mystieken aanleg, is er niet. Alles wordt opgeofferd aan de „wetenschap" (met een zeer groot vraagteeken). Ons onderwijs, dat tot in de wortels wil laten doordringen, is in zijn beste vormen koud neutraal, zonder fantasie, zonder harmonie zonder religie, ja, zonder moraal geworden. Men weet hoe religieuze ouders in Nederland zich dan ook tegen zulk onderwijs verklaren. En het waren juist de mannen van het Westersch onderwijs, die uit Nederland hier kwamen en het onderwijs voor inlanders kwamen organiseeren. Dusdanig onderwijs hebben onze inlandsche landbouwleeraren jaren lang genoten, op de inladsche school, de Europeesche school, de opleidings- en kweekscholen en op de middelbare landbouwscholen. Zij zijn geheel los geraakt van hun religie, van de zedekunde van hun volk en los van de tradities opgevoed. In de oogen van hun volk hebben de meesten geen wijsheid, daarom kunnen ze geen vertrouwen krijgen. Door hun onderwijs en opvoeding behooren ze in de oogen van het volk bijna tot de ongeloovigen. Momin zijn ze niet. De meesten staan zelfs op landbouwkundig gebied buiten het denkleven van hun rasgenooten. Slechts enkelen doen een weinig moeite eenigszins in dat denkleven te komen. Herhaaldelijk kan men inlandsche landbouwleeraren smalend hooren spreken over bijgeloof, luiheid, domheid en achterlijkheid bij de landbouwers, waarbij dan duidelijk bij nader onderzoek blijkt hun onkunde in zake het landbouwleven in hun omgeving, waardoor ze de draagkracht van hun eigen oordeel niet kunnen vatten. In het werk van een candidaat voor het examen voor inlandsch landbouwleeraar kon men dit jaar de volgende zin vinden: „Het bijgeloof om den goeden gang van zaken alleen toe te vertrouwen aan God, werkt enz. enz.". Als een a.s. landbouwvoorlichter een confessie *bijgeloof* noemt, als een kind van het volk het godsdienstig vertrouwen van zijn volk zoo slecht kent, dat zulke zinnen hem ontsnappen, dan heb ik weinig symphatie voor het onderwijs en de opvoeding, die de jonge man genoot.

Volksonderwijs, werkelijk lager onderwijs, algemeen vormend onderwijs kan alleen gegeven worden door hen, die het vertrouwen van het volk hebben en in een vorm, die aanpast aan de psyche van het volk. Zoo ook het lager landbouwonderwijs. Wat we tot nog toe aanboden, kan geen nut afwerpen, daar het gegeven wordt door menschen, die dat genoemde vertrouwen niet hebben en daar de vorm van het onderwijs niet past voor het denkleven van den landbouwer en zijn kinderen.

Als we een beeld willen snijden hebben we niet alleen rekening te houden met ons kunnen, maar ook met de materie, waaruit we snijden. Deze bepaalt welke werktuigen wij kunnen gebruiken en welke resultaten we kunnen bereiken. Uit waroehout maken we nu eenmaal andere poppen dan uit djati. Wij hebben bij ons landbouwonderwijs niet alleen te maken met onze idealen, met ons kunnen, wij moeten rekening houden en wel in de eerste plaats met de materie, waarmee wij werken. De materie is het landbouwvolk in dit land zelf. De psysche van dat volk bepaalt onze werktuigen en onze resultaten.

Na lezing van dit betoog zal men waarschijnlijk komen tot vragen, die onwillekeurig moeten oprijzen.

Ten eerste zou er gevraagd kunnen worden: ergo moeten al onze inlandsche landbouwleeraren goeroes of kiai's worden?

Wat niet is, kan niet gedwongen worden te zijn. Onze inlandsche landbouwleeraren zijn nu eenmaal van een opvoeding en opleiding, zooals nu nog de a.s. ook genieten, n.l. van een neutrale koud „wetenschappelijke" (?). Zij komen meestal voort uit kringen, waar men zich over het algemeen afkeert van de pesantrens en meer hecht aan de speculatieve scholen, die baantjes in het uitzicht stellen. Zij komen over het algemeen voort uit kringen, waar men aan het conciliëeren gegaan is en zoolang het slechts eigen economischen vooruitgang brengt, de vrees niet deelt met het orthodoxe deel van de Mohammedaansche wereld, die gevaar ziet voor het geloof der vaderen in het naderen tot de Westersche cultuur. Maar de tolerantie is niet zoo groot bij de massa, bij de onderste lagen, bij de inlandsche landbouwers, die dan ook niet in massa door die cultuur spoedigen vooruitgang zien op economisch gebied. Daardoor staan de inlandsche landbouwleeraren zoover van de massa. Van de Euro-

peesche landbouwleeraren wordt hier maar niet in dit verband gesproken. De individueele aanraking met den inlandschen landbouwer, die de tegenwoordige Directeur van Landbouw in zijn bekende circulaire als eisch stelde, en die ontegenzeggelijk een der machtigste middelen in handen van landbouwvoorlichters zou zijn, is voor laatsgenoemden een fictie en zal dat wel blijven ook. Voor de inlandsche landbouwleeraren is ze voorhands nog onmogelijk en zeer gunstige uitzonderingen voorbehouden, zal ook voor hen die aanraking niet vandaag of morgen tot stand komen.

Daarom moeten wij onze inlandsche landbouwleeraren opwekken tot studie maken van hun godsdienst, van het denkleven van hun eigen volk, inzonderheid van dat der inlandsche landbouwers. Men zou daarvoor reeds den grond moeten leggen bij de opleiding dezer ambtenaren. Ook de Europeesche landbouwleeraren moeten een studie maken van het denkleven en den godsdienst van het volk, zoo het dan niet is om zelf aanraking te krijgen dan toch om onze Inlandsche ambtenaren in dat opzicht te kunnen leiden.

Ik wijs hierbij op de figuur van een regent die Westersch opgevoed, o.a. op de H. B. S., zich toelegde op de studie van zijn godsdienst en het zieleleven van zijn volk, toen hij geroepen was als leider, als hoofd van een deel van dat volk op te treden. Het schijnt hem gelukt te zijn het vertrouwen van het volk in zijn vorig regentschap te winnen en groote verwachtingen in zijn tegenwoordig ressort bij het volk aldaar te wekken. Hij heeft den godsdienst zijner vaderen leeren liefhebben en kan nu met vertrouwen trachten het goede en bruikbare uit zijn opgedane Westersche beschaving en kennis bij zijn volk ingang te doen vinden.

Bij hen, die belangstellen in de ontwikkeling van het volk hier, kan men drie richtingen onderkennen. Er zijn er, die meenen, dat het volk zich langzamerhand zal emancipeeren van uit de middeleeuwsche sfeer, waarin de oude Mohammedaansche cultuur hen houdt, door associatie te zoeken met de Westersche cultuur. Een andere richting wil minder aanpassing en aansluiting met onze cultuur maar meer een nieuwe, een beter eigen cultuur doen groeien, zij het dan eenigszins geassocieerd aan de onze, dat zijn die aanhangers van het nationale idee, bij wie verder over het algemeen de oude Boedhistische cultuur meer sympathie heeft dan de Westersche. Ten slotte hebben we de aanhangers van het nationale idee, die meenen

met en door het Islamstelsel te kunnen evolutioneeren; dat zijn de aanhangers van de S. I. Deze laatsten hebben het oor en het vertrouwen van de breede massa van het volk-. Dat de S. I. numeriek daarvan geen beeld geeft, doet daaraan niets ter zake. Hoe hoog men ook onze cultuur zou willen stellen, al was men ook innerlijk overtuigd, dat het Mohammedanisme de gedroomde evolutie niet brengen zou en dat de associatie-idee het op den duur zou winnen, toch zou men rekening moeten houden met wat er heden in het volk leeft en verwachtingen wekt. Het zou onwijs zijn, indien men voorlichters van de lagere lagen van het volk de Moslimsche idee- zou laten negeeren.

Elk voorlichterswerk onder laag ontwikkelde volkeren en individuen moet eigenlijk dat zijn van een zendeling. Onze inlandsche landbouwleeraren moeten we maken tot landbouwzendelingen. Hun zending is in de voortschrijdende Mohammedaansche maatschappij: gunstige factoren bijbrengen op landbouwkundig gebied. Daartoe moeten ze die maatschappij en haar elementen goed kennen, weten wat er onder het volk omgaat, weten en leeren ondervinden, tot hoe ver ze moeten afdalen om het volk te kunnen begrijpen, om door het volk begrepen te worden en om als wijze man vertrouwen en daardoor invloed te krijgen. Velen onzer Inlandsche landbouwleeraren zijn nog vergiftigd door het naïve en dom aanmatigende idee van voorheen, dat wij overheerschers en onze ambtenaren, wij knappe Westerlingen of zij onder de inlanders, die de Westersche cultuur deelachtig werden, alleen weten, wat goed voor het volk is. Dat wij en zij als evenzoo vele vaders de domme kinderen moeten leiden en dat wij en zij ze moeten dwingen om in te gaan. Er zijn nog maar al te veel Inlandsche landbouwleeraren, die evenals zoovele anderen spreken van lastige bevolking, van onwillige luie landbouwers, ja zelfs zijn er, die wapens wilden gaan dragen bij hun voorlichterswerk. Gelukkig zijn er velen onder hen, die alleen maar meehuilen met de wolven in het bosch en als een blad van een boom omdraaien in dat opzicht, als ze in een sfeer komen van minder grof en dom voorlichten.

Een tweede vraag zou kunnen opkomen, n.l.: moeten we onze lagere landbouwscholen dus maar sluiten? Onmiddellijk zal daarop het antwoord moeten zijn, natuurlijk niet, we moeten ze vervormen.

We moeten er van maken scholen voor de landbouwerszonen. Onze landbouwscholen moeten landbouwzendingsposten worden, waar rekening wordt gehouden met wat er in het volk leeft en waar wij door gewennen en meeleven in een geregeld landbouwbedrijf landbouwerszonen elementen geven, die hun mogelijk in hun later leven meer voorspoed en geluk geven. Wij moeten onze scholen vermaken naar het voorbeeld van de groote pesantrens. De leerlingen moeten wij hard laten werken in het bedrijf, maar niet zooals in de meeste pesantrens voor den goeroe, maar voor den bloei van de inrichting zelf. De leerlingen moeten geheel intern zijn, maar volkomen op inlandsche wijze. Zelf moeten ze helpen om het voedsel te verbouwen of op andere wijze te winnen, zelf moeten ze leeren besturen en beheeren het bedrijf, dat noodig is om voedsel, dekking en meerdere ontwikkeling te verschaffen. Daarbij moeten ze eenigen tijd per dag van de theoretische wijsheid van hun leider genieten. Maar die theorie moet voor hen en hun ouders als wijsheid geacht worden. Zoo noodig dan geve de leider godsdienstonderwijs of men trachte een algemeen erkend goeroe uit de omgeving daarvoor te interesseeren en zijn medewerking te krijgen. Goed ingerichte bedrijven van inlandschen landbouw, waarin de leerlingen werkelijk meeleven, moeten onze bestaande desalandbouwscholen vervangen. Het is mijn korte ervaring, dat dit te doen is en dat er onder onze inlandsche landbouwleeraren zijn, die in die richting zeer goed kunnen meewerken.

Een derde vraag zou gedaan kunnen worden t.w.: en hoe staat het dan met de nog lagere vormen van landbouwonderwijs, de kleine vakleergangen in de desa? Deze vraag zal schrijver dezes zich vooral kunnen aantrekken, omdat, hij een groot bewonderaar is van dien vorm van landbouwonderwijs. Voorop zal bij de beantwoording moeten staan de herinnering aan wat er reeds over het huidig desaonderwijs gezegd. Het is impopulair, het is geen volkonderwijs. Gaven we dus die vakleergangen op dezelfde wijze als het desaonderwijs gegeven werd, dan zouden ze even impopulair zijn en zonden we ook voor die de zachte dwang om in te gaan te hulp dienen te roepen.

Voor het geven van die vakleergangen zal men m.i. het best te recht zijn bij ieder in de desa, die wat ontwikkeld is, die lust bezit ons met het geven van dat onderwijs te dienen en die we daarvoor

zullen opleiden. Daar een zekere noodige ontwikkeling in de desa niet al te dik gezaaid ligt, zal men te recht komen bij desaonderwijzers, mantri's, mandoers, en naar schrijver hoopt ook bij santri's en goeroes. In de praktijk van mijn werk is het mij nog niet gelukt deze laatsten zoo ver te krijgen. Echter de hoop niet opgegeven en de verwachtingen daarvoor gesteld op inlandsche landbouwleeraren, die zich ontwikkelden tot de voorlichters, zooals hiervoren werd geschetst. Bij de lessen aan bovengenoemde a.s. leiders van dergelijke leergangen moeten met de uitgebreide desiderata van hier boven ernstig rekening worden gehouden. Ten eerste ze doen geven door inlandsche landbouwleeraren, die vertrouwen en ontzag hebben verkregen. Ten tweede zal bij het aanstellen van hen tot leiders van vakleergangen geëischt moeten worden dat ze door het volk tot wijzere en betrouwbare lesgevers gerekend worden. Ten derde moet men bij het instellen en het toezicht houden op die leergangen in de desa voortdurend open oog hebben voor de wenschen van het volk en als eersten eisch stellen, dat ze den leergang in wezen en werken accepteert als goed en noodig voor hun kinderen. Het liefst zou ik ze verbonden zien aan bestaande godsdienstschooltjes.

Zij die andere deelen Java beter kennen dan schijver dezes zouden nu als vierde vraag kunnen komen met: zou alles wat ge daar betoogde, wel voor alle deelen van Java juist zijn? Eerlijk zou geantwoord moeten worden, zeker weten is er niet, maar veel zal het elkaar in wezen niet ontloopen. Het volk moge in aanleg en ontwikkeling in de verschillende deelen van Java verschillen, het komt daarin toch wel overeen, dat het bijna overal Mohammedaansch is in belijdenis en idealen, dat de psyche van de onderscheidene groepen veel, bijna alles gemeen heeft, dat de economische toestanden over het algemeen vrij wel gelijk zijn, dat hun appreciatie van onderwijs overal dezelfde teekenen vertoont.

Zij, die enkele deelen der buitengewesten kennen en Java minder, zullen een soortgelijke vraag als hier boven betreffende die deelen van Indië stellen. Hierop zal het antwoord moeten zijn, dat hier nog meer onzekerheid bestaat. Toch mag van enkele streken dier Buitengewesten, die schrijver dezes bekend zijn, gezegd worden dat de ideeën en desiderata daaromtrent dezelfde zijn. Alleen zou hier de restrictie gesteld moeten worden, dat er ook niet- Mohammedaan-

sche streken zijn, waarop veel niet past. Voor de gekerstende streken evenwel zou een en ander met weinig verschil toepasselijk zijn, indien in aanmerking wordt genomen de belijdenis en idealen der Christen-inlanders. Zoo zou m.i. voor de Christengemeenten op Ambon en Ceram het lager landbouwonderwijs het best passen aan de kerkelijke schooltjes, die door de inlandsche godsdienstleeraren gehouden worden. Het hoofdbestuur van den Christelijken Volksbond van Ambon tracht in dit opzicht dan ook reeds diligent te zijn.

Ten slotte zou er gevraagd kunnen worden, of er in de desiderata niet te hoog gegrepen wordt, of het wel mogelijk is, dat wij en de inlandsche voorlichters op landbouwkundig gebied het ooit zoo ver kunnen brengen, dat het lager landbouwonderwijs werkelijk populair in de desa wordt. Stellen wij op die wijze geen te hooge eischen aan ons zelf en aan onze inlandsche landbouwleeraren? Daarop zal niet anders geantwoord kunnen worden, dan het volgende:

Wij waren met ons lager landbouwonderwijs *niet* op den goeden weg. De ruim achtjarige ervaring, die men in dat opzicht in Indië heeft verworven, kon ons waarlijk niet tot de overtuiging gebracht hebben, dat we vele goede vruchten voor den inlandschen landbouw kunnen oogsten. Er moet dus een anderen weg ingeslagen worden. Duidelijk is het, dat men tot nog toe het volk zelf te veel uitgeschakeld heeft, dat men te veel gevaderd heeft zonder vertrouwen en ontzag als vader te hebben. Duidelijk moet het naar mijn verwachting zijn, dat wij met het volk rekening moeten houden en dat onze weg moet zijn recht de desa in en niet er langs.

Dat wij daarbij hooge eischen moeten stellen, aan ons zelf en aan anderen, kan nooit een bezwaar zijn. De praktijk is toch altijd zeer vele graden beneden de theoretisch berekende verwachtingen. Hooge eischen stellen kan noch voor de personen schade, eer voordeel zijn. Trouwens als het er op aan komt, kunnen wij bij voorlichterswerk aan laag ontwikkelden in een land als dit onze eischen niet licht te hoog stellen.

Bandoeng, 15 Augustus 1920.

De jacht en haar wettelijke regeling

door

J. M. SCHAFFERS.

Het Gouvernementsbesluit van 25 Februari 1920 riep in het leven de z.g. Jachtordonnantie-commissie, welke zich als taak ziet toebedeeld de Regeering te adviseeren omtrent eene herziening van de bepalingen betreffende de bescherming der in Nederlandsch-Indië in 't wild levende diersoorten.

Doel zal dus zijn het in het leven roepen, althans het aangeven der grondslagen voor een jachtwet voor deze koloniën. Immers de jachtwetten der verschillende landen en staten zijn voor een voornaam deel te danken aan het belang eener zedelijke instandhouding van het wild.

De jacht is tot dusverre wat wettelijke regeling aangaat — overigens vermoedelijk niet want bijna iedereen jaagt — stiefmoederlijk bedeeld, wat omgekeerd evenredig is aan het belang.

In het onderstaande is getracht eene — zij het dan ook onvolkomen — uiteenzetting te geven der wettelijke regeling op dit gebied in enkele landen van Europa en een groot gedeelte van Afrika met eene beschouwing van den toestand zooals die thans in Indië is.

De ideeën welke een volk er op na houdt omtrent de jacht zijn voor een goed deel afhankelijk van den stand der ontwikkeling van de cultuur bij dat volk.

De plaats welke de jacht inneemt onder de bestaansvoorwaarden van een volk, hangt af van, staat in ieder geval in nauw verband met, den trap van ontwikkeling waarop dat volk zich bevindt. [1])

[1]) Mr. Dr. K. J. Frederiks „Jachtrecht" blz. 1.

In de allervroegste tijden leefden de volkeren hoofdzakelijk van de jacht en vischvangst.

Het vleesch van het gevangen wild diende als voedsel, de huiden werden gebruikt voor lijfsbedekking.

Deze twee belangrijke factoren in het bestaan brachten uiteraard mede dat de jacht en visscherij bij die volkeren in hooge eere stonden.

De Germanen beschouwden het wild als gemeenschappelijk eigendom waarop ieder gelijke rechten had; de Romeinen hadden daaromtrent eene andere opvatting, het wild behoorde nl. tot de „res nullius", tot de zaken dus welke aan niemand toebehooren.

Van eene beperking van het jachtrecht op eenigerlei wijze was geen sprake.

Wel bevatten de volkswetten talrijke bepalingen onder bedreiging van straf op het stelen of dooden van eens anders tot de jacht afgerichte dieren; bepalingen tot tegengang van onbevoegde uitoefening der jacht zijn uiterst zeldzaam. [1])

Het vermoeden ligt dus voor de hand dat jachtvrijheid regel, beperking van het jachtrecht daarentegen uitzondering was.

Ook in latere tijden, toen de private eigendom zich uitbreidde, bleef die in den regel belast met weide- jacht- en vischrecht, zoodat ook toen nog geen sprake was van een uitsluitend jachtrecht van den grondeigenaar op zijn privaat eigendom. Ten aanzien der jacht bleef die grond deel uitmaken van het gemeenschappelijk jachtveld.

Dit strekte zich — bij de Germanen althans — zoover uit dat bij de uitoefening der jacht het betreden van eens anders grond tegen diens wil geene onrechtmatige daad opleverde.

Bij de Romeinen was dat daarentegen niet geoorloofd.

Naar mate er meer teekening in de ontwikkeling komt wordt de vrijwel onbeperkte jachtbevoegdheid gebreideld.

Direct zijn twee oorzaken aan te wijzen waardoor dit niet anders mogelijk was.

Vooreerst de bescherming van landbouw en veeteelt op eigen grond, waartoe de wetgever overging.

---

1) Prof. Mr. J. Kosters „Eenige mededeelingen over Oud-Nederlandsch jachtrecht" blz. 2.

In de tweede plaats de ontwikkeling tot een recht, hetwelk de wetgever beschermde, van de afsluiting door den eigenaar van zijn grond.

Doorbreking of beschadiging dier afsluitingen werd strafbaar gesteld, waarmede van zelf het jachtrecht beperkt werd.

Feitelijke beperking van het jachtrecht zelf is dit eigenlijk niet. Deze beperking toch vloeit voort uit de feitelijke gesteldheid der gronden waardoor zij eene uitzondering vormen op den algemeenen regel, dat de private grondeigendommen tot het gemeenschappelijk jachtveld behooren. [1])

Naar mate de private eigendom meer en meer veld wint gaat het jachtrecht over van een gemeenschappelijk recht in een uitsluitend recht van den grondeigenaar.

Tot zelfs in de Middeleeuwen toe gold in sommige streken van Holland nog de vrije algemeene jacht al was het dan ook met de bepaling van een zekere gegoedheid. Deze bepaling zal vermoedelijk haar ontstaan te danken hebben aan het feit, dat men alleen aan hen jachtrecht wilde toekennen die zelf grond bezaten, omdat immers de vervolging van het wild ook op eens anders goed was toegestaan. Een zeker reciprociteitsbeginsel dus.

Als merkwaardige herinnering uit die tijden, dat als jagerrecht b.v. gold dat als iemand wild opjoeg in eens anders netten, de buit tusschen beiden gelijkelijk werd gedeeld. [2])

De tijd van het Frankisch en Duitsche Koningsrecht met zijne foresverklaringen is hier voorbijgegaan omdat die — zooals Prof. Kosters mededeelt — van een blijvenden invloed op de verdere ontwikkeling van het jachtrecht is geweest.

Eveneens kan hier worden volstaan met slechts even aan te stippen de drie andere stadia welke het jachtrecht heeft doorgemaakt. Deze drie zijn, vooreerst het jachtrecht als heerlijk recht, het recht van den heer der heerlijkheid, den grondheer, als zoodanig, dat deze niet alleen op zijn eigendomsgronden doch op die welke derden binnen zijn machtsfeer toebehoorden uitoefende.

---

1) Prof. Kosters t.a.p. blz 5.
2) Prof. Kosters t.a.p.

In de tweede plaats het jachtrecht als regaal (hoogheidsrecht) waarbij de grondeigenaar het recht, om een uitsluitende bevoegdheid tot jagen op eigen grond te erlangen, van den landsheer moest afleiden.

En ten slotte het jachtrecht als standrecht, zijnde het recht toekomende aan personen van zekeren stand, vnl. de edellieden, terwijl de andere standen in meerdere of mindere mate van het recht zijn uitgesloten. Men spreekt daarom van „heerenwilt", „edele beesten en vogelen". Zware straffen tegen strooperij en heling worden bedreigd, meestal boete, doch ook wel lichamelijke.

Zoo wordt b.v. de dader veroordeeld „sijn oeghen te verliezen en de sijn haer afgeschaeren". [1])

De geestelijkheid nam aan de jacht geen deel. Op het voetspoor toch van den Kerkvader Hieronymus, die de goddeloosheid van Esau met diens hartstocht voor de jacht in verband bracht en die in de Schrift wel visschers doch geen jagers als heiligen had aangetroffen werd aan de geestelijkheid verboden — een verbod dat door de verschillende pausen en concilies telkens werd herhaald — het houden van jachthonden, sperwers en valken. [2])

De Fransche revolutie deed ook ten opzichte van het jachtrecht haar invloed gevoelen. In 1789 toch werden in Frankrijk alle heerlijke rechten e.d. afgeschaft en gedecreteerd dat de jacht in den vervolge verbonden was aan den grondeigendom.

In Holland werden bij de Staatsregeling van 1798 alle heerlijke rechten afgeschaft en een ieder bevoegd verklaard tot de uitoefening der jacht op zijn eigendom. Deze afschaffing geschiedde oorspronkelijk zonder eenige vergoeding, welke echter in de staatsregelingen van 1801 en 1805 wel werd erkend.

De afschaffing heeft intusschen niet lang geduurd, want in 1814 ging men wederom over tot het herstel der heerlijke rechten; de voormalige bezitters dier rechten herkregen hunne rechten, mits zich onderwerpende aan vastgestelde of nader vast te stellen wetten en reglementen de jacht betreffende.

---

1) Prof. Kosters t.a.p. blz. 47.
2) Idem blz. 49.

Zooals gezegd werden de heerlijke rechten in eere hersteld, doch niet in alle opzichten gelijk aan het karakter dat zij vroeger hadden. Vroeger toch had de grondeigenaar *als zoodanig* geen jachtrecht, behoefde het althans niet noodzakelijk te hebben in verband met het z.g. hoogheidsrecht.

Het nieuwe systeem daarentegen kent het jachtrecht als gevolg van den grondeigendom.

Aan den eigendom van den grond was mitsdien het jachtrecht verbonden wat niet wegneemt, dat daarnaast op dienzelfden grond het jachtrecht van een ander als heerlijk recht kon bestaan.

Bezitter van het heerlijk recht en grondeigenaar mochten dus ieder voor zich op dien grond jagen.

Daaruit is de vraag ontstaan in hoeverre de omvang van het heerlijk recht is hersteld.

De Hooge Raad besliste hieromtrent dat het heerlijke *recht zelf* werd beperkt door de toekenning van het jachtrecht aan de grondeigenaren.

Anders daarentegen Prof. Kosters die betoogt dat het *heerlijk recht* zelf in zijn vollen omvang gehandhaafd is, doch alleen de *uitoefening* van het recht beperkt is door de aan grondeigenaren en huurders toegewezen bevoegdheid. [1])

De kwestie is van belang omdat het B. W. heerlijke jachtrechten, mits verkregen vóór 1838, erkent.

Overdracht van het jachtrecht als zakelijk recht — hetgeen in den code Napeleon niet verboden was — is volgens het B. W. onbestaanbaar omdat het jachtrecht als eene zaak buiten den handel aan het rechtsverkeer onttrokken is.

De beide voornaamste stelsels, waarmede thans is kennis gemaakt, welke ook ten huidigen dage nog als grondslag voor verschillende jachtwetten dienen, zijn het gemeenschappelijk jachtrecht van alle gerechtigden op de gezamenlijke gronden als oudste vorm en het uitsluitend jachtrecht van den eigenaar op zijn privaten eigendom als latere vorm, of, zooals Mr. Frederiks [2]) het uitdrukt, het publiek-jachtveldstelsel en het grondeigendoms-jachtveldstelsel.

---

1) t.a.p. blz. 114 en 125.

2) t.a.p. blz. 20.

Het publiekjachtveldstelsel geldt thans in Spanje en Portugal, terwijl ook de nieuwe Italiaansche wet van dat stelsel uitgaat.

In Spanje vormt het geheele terrioir van het koninkrijk één groot jachtgebied, waarvan alleen zijn uitgezonderd bebouwde en ommuurde private gronden en de gronden toebehoorende aan de publiekrechtelijke corporaties.

In Portugal mag iedere Portugees, die in het bezit is van een door de gemeentebesturen verstrekte vergunning tot het dragen van vuurwapenen, op het territoir der republiek jagen.

Met het recht tot jagen komt aan den jager eveneens toe het recht om daartoe gronden van een ander te betreden.

Ook in Italië mag iedereen op het geheele gebied van het koninkrijk jagen behalve op die gronden waarop door den eigenaar aan derden de jacht verboden wordt. Daartoe moet dan echter aan zekere voorwaarden worden voldaan, terwijl tevens eene bepaalde belasting moet worden betaald.

Het grondeigendomsjachtveldstelsel geldt in Holland volgens de wet van 1857, in Frankrijk volgens de wet van 1844, voorts in België, Denemarken, Noorwegen (waar nooit een ander stelsel gegolden heeft) Zweden, Rusland, Zwitserland en Engeland.

Uiteraard vertoonen de wetgevingen dezer landen in onderdeelen verschillende soms belangrijke afwijkingen, doch zij berusten alle op hetzelfde beginsel.

Op die verschillende afwijkingen dieper in te gaan is hier niet de plaats, daar toch de bepalingen dier wetten niet doeltreffend op deze koloniën zullen kunnen worden toegepast, al was dit alleen maar om het groote verschil in wild.

Naast deze twee hoofdgroepen bestaat nog een derde stelsel door Mr. Frederiks [1]) het jachtcomplexen-stelsel genoemd Het ontstaan van dit stelsel is te danken, of moet worden geweten aan het feit dat in de praktijk de beide hiervoren aangehaalde stelsels niet geheel doeltreffend bleken te zijn. In de landen toch waar die golden was een merkbare achteruitgang van den wildstand te bespeuren.

Dien achteruitgang nu wilde men in de Duitsche en Oostenrijksche staten tegengaan; het middel dat daartoe werd toegepast was eene verandering in het stelsel van jachtgerechtigdheid.

[1]) t.a.p. blz. 67.

Oppervlakkig bezien was het stelsel dat men daar in toepassing bracht eveneens een grondeigendoms-jachtveldstelsel, omdat in bijna alle wetten de bepaling voorkomt, dat het jachtrecht een uitvloeisel is van den grondeigendom.

Het kenmerkend verschil bestaat echter hierin dat men het jachtrecht zelve afgescheiden houdt van het recht tot uitoefening van de jacht, als 't ware zakelijk en persoonlijk recht tegenover elkaar, droit de chasser.

In het jachtcomplexen-stelsel komt aan iederen eigenaar van grond, hoe klein de uitgestrektheid van dien grond ook is, het jachtrecht (het zakelijk recht) toe, doch niet iedere eigenaar is daarom bevoegd tot uitoefening der jacht (het persoonlijk recht). Daartoe is meer noodig.

Het stelsel toch gaat uit van het beginsel, dat alleen op die gronden, waar eene economische uitoefening der jacht mogelijk is, de jachtgerechtigde grondeigenaar tot die uitoefening bevoegd is.

Thans zal worden getracht in 't kort weer te geven hóe de schrijver [1]) het jachtcomplexen-stelsel beschrijft.

Alle in ééne gemeente gelegen gronden, met uitzondering van die waarop privatieve jachten of waarop het jachtrecht rust, behooren tot een gemeenschappelijk jachtcomplex, waarvoor in de Pruisische jachtwet van 1907 twee eischen worden gesteld, n.l. een zekere samenhang en een minimumoppervlakte, welke op 75 H. A. is gesteld.

Men gaat daarbij van de gedachte uit dat te kleine jachtgebieden niet economisch kunnen worden bejaagd.

Zij brengen bovendien ongetwijfeld nadeelen van verschillenden aard mede, n.l. groote kans op achteruitgang van den wildstand, omdat het jachtrecht ontaardt in een doodingsrecht, voorts gevaren voor de openbare veiligheid en toename der strooperij.

Vandaar dan ook dat alleen aan de eigenaren van gronden, voldoende aan den eisch eener bepaalde minimum-grootte het recht tot uitoefening der jacht toekomt. Voldoen de gronden niet aan den eisch der minimum-grootte dan behooren zij van zelf tot het jachtcomplex in de gemeente.

---

1) pag. 77 e.v.

De wet eischt naast de minimum-grootte bovendien samenhang. Voldoende is b. v. niet dat de verschillende gronden, welke het jachtcomplex zullen vormen, door wegen, dijken en rivieren een geheel uitmaken, met elkaar in verbinding staan, het geheel moet meer intensief aaneengesloten zijn.

Op den regel, dat alle in eene gemeente gelegen gronden tot het jachtcomplex behooren, zijn wel uitzonderingen.

Daartoe behooren vooreerst de gevredigde gronden, dat zijn die, welke zoodanig van de omringende gronden zijn afgesloten dat het zich daarin bevindend loopend wild er niet uit kan, noch het zich daarbuiten bevindend wild er in kan.

Bovendien worden vaak wegen, wandelpaden en parken uit een oogpunt van veiligheid van het jachtcomplex uitgesloten.

Geoorloofd is om een jachtcomplex te verdeelen in meerdere jachtperceelen daaruit dus verschillende deelcomplexen te vormen. Die verdeeling is echter niet tot in het oneindige toegelaten, omdat de wet van 1907 ook voor de deelcomplexen een minimum-oppervlakte voorschrijft. Als regel is voor een deelcomplex een minimum-grootte van 250 H. A. voorgeschreven, met de mogelijkheid evenwel, bij wijze van uitzondering, op verdeeling tot een minimum-oppervlakte van 75 H. A.

Deze bepaling is eenigszins eigenaardig daar de oppervlakte, waaraan de deelcomplexen in den regel hebben te voldoen, grooter is dan de minimum-grootte der jachtcomplexen.

Over verdeeling van aan privatieve jagers toebehoorende gronden laten de wetten zich niet uit, zoodat aangenomen mag worden dat deze dus de meest volledige verdeelingsbevoegdheid heeft.

De uitoefening der jacht op de jachtcomplexen kan geschieden op drieërlei wijze, nl.:

1e. door eigen beheer, waaronder is te verstaan de aanstelling door de gemeente van een of meer eigen jagers;
2e. door eigen beheer, waaronder is te verstaan de aanstelling door de gemeente van eigen jagers.
3e. door het laten rusten der jacht.

De verpachting is de meest voorkomende vorm. Er zijn zelfs staten waar de jacht *moet* worden verpacht en dus geen andere vorm is toegelaten.

De verpachting geschiedt in den regel in het openbaar.

De pachtermijn varieert tusschen 3 en 18 jaar.

De meeste wetten bevatten bovendien bepalingen omtrent het maximum aantal pachters dat mag worden toegelaten. Dat aantal is veelal willekeurig zonder verband te houden met de uitgestrektheid van het jachtcomplex.

De geldelijke voordeelen uit het jachtcomplex verkregen komen in de meeste gevallen ten voordeele der gezamenlijke grondeigenaren. De wijze van verdeeling onder hen is zeer verschillend geregeld.

Het bestuur der jachtcomplexen kan op tweeërlei wijze worden gevoerd, hetzij door een orgaan uit de gezamenlijke grondeigenaren gevormd dan wel door orgaan uit den gemeenteraad gevormd. Beide wijzen van besturen komen voor.

Buiten beschouwing is gelaten het vraagstuk der z.g. enclaves waartoe bv. behoort het geval dat een stuk van een terrein, dat wel voldoet aan den eisch der minimum oppervlakte, zoodanig door andere privatieve jachten of jachtcomplexen is ingesloten dat het slechts over eene kleine uitgestrektheid samenhangt met de overige deelen van het terrein waartoe het behoort. Het geval dus dat niet aan den eisch van „samenhang" is voldaan.

Ook blijft onbesproken wat rechtens is indien tijdens den pachttijd bepaalde, tot het jachtcomplex behoorende, gronden aan de eischen van samenhang en minimum-oppervlakte gaan voldoen en daardoor de grondeigenaar dus feitelijk het recht tot uitoefening der jacht verkrijgt.

Naast het hierboven omschreven dwingend stelsel bestaat eveneens een facultief jachtcomplexen-stelsel, waarin de grondeigenaar, wiens gronduitgestrektheid niet voldoet aan de minimum-eischen, wordt vrijgelaten om zich te vereenigen met anderen die in gelijk geval verkeeren of om dat niet te doen, doch dan ook de bevoegdheid tot uitoefening der jacht missen.

Na dit beknopte overzicht van de jacht-wetgeving in de voornaamste landen van Europa verlaten we dat werelddeel om na te gaan hoe de jacht in andere werelddeelen speciaal in Afrika geregeld is.

Het daar levende wild komt meer overeen met dat dezer koloniën waarom het gewenscht voorkomt de jachtwetgeving daar iets uitgebreider te behandelen.

Voor de beschrijving der daar geldende wetten is gebruik gemaakt van een werk uitgegeven door het Institut colonial international, getiteld „Les droits de chasse dans les Colonies et la conservation de la Faune indigène".

Het bevat de wetten van een dertigtal landen, koloniën, protectoraten ets. met eene inleiding van den heer Carlo Rossetti.

In die inleiding wordt met leedwezen geconstateerd dat „le developpement de la civilisation" niet in geringe mate schuldig is aan de totale uitroeiing eener menigte in 't wild levende dieren, waarvan talrijke treffende voorbeelden worden opgesomd; o.a. de vernietiging der paradijsvogels in Guinea, waarvan wordt gezegd dat niet minder dan 35000 exemplaren in het jaar 1898 aan de markt te Londen kwamen.

De decimeering van het wild moet volgens den schrijver [1]) aan 5 oorzaken worden toegeschreven:

1e. vermeerdering van bevolking, vooruitgang van den landbouw, toename van het aantal huisdieren;
2e. vernietiging door verscheurende dieren;
3e. vernietiging door de inboorlingen;
4e. vernietiging door Europeanen;
5e. epidemische ziekten.

Ad 1e. Elke koloniale regeering is er op uit naar middelen te zoeken tot vermeerdering harer bevolking, den landbouw aan te moedigen en uit te breiden.

Dientengevolge worden de dieren in hun natuurleven gestoord door den mensch, worden schuw en ongerust, verdeelen zich en verzorgen minder goed of slecht hun jongen.

Ad 2e en 4e. Aan vermindering in aantal door de verscheurende dieren staat het wild wel bloot, uitroeiing is daarvan geenszins het gevolg, doch de mensch maakt er tevens jacht op en die jacht strekt zich uit tot alle dieren in het jachtgebied levende. Die twee oorzaken tezamen doen het wild sterk verminderen.

Ad 5e. Besmettelijke epidemische ziekte wordt als een ernstige oorzaak van vermindering genoemd. In Afrika reizende is het geen zeldzaamheid geheele kerkhoven van aan een epidemische ziekte gestorven dieren tegen te komen.

---

[1]) t.a.v. blz. 15.

Ad 3e. De inboorlingen. „Voilà le grand destructeur de la faune sauvage, [1]) zoo wordt met zekeren pathos uitgeroepen.

Men heeft volstrekt ongelijk indien men beweert dat de inboorling sedert onheugelijke tijden jaagt en dus geen ernstig nadeel toebrengt, want daarbij zou geheel uit het oog worden verloren dat eerst juist in de laatste decennia de inboorling in aanraking is gekomen met de beide middelen welke zoo noodig zijn nl. het geld en het geweer.

De inboorling ging vroeger op jacht om in zijn levensonderhoud te voorzien, thans doet hij dat om geheel andere redenen.

Tot instandhouding van den wildstand zijn beschermende wetten noodig. Zullen die wetten het noodige effect sorteeren dan moeten zij volgens Rossetti [2]) noodzakelijk de volgende punten regelen:

a. voor zooveel het loopend wild aangaat:

1e. De aanwijzing van bepaalde uitgestrektheden waar de jacht volstrekt verboden is met streng toezicht op de naleving van het verbod. Met het toezicht kunnen uit een oogpunt van zuinigheid worden belast de ambtenaren van het boschwezen.

De aanwijzing dezer uitgestrektheden dient om den dieren een rustig ongestoord leven te verzekeren.

2e. De aanwijzing van tijden gedurende welke de jacht gesloten is.

3e. Verbod tot het dooden van de wijfjes en de jongen.

b. wat de gevleugelde dieren aangaat: bescherming der nesten en eieren.

Daartoe moet niet alleen een verbod worden uitgevaardigd tegen het jagen maar ook tegen het verkoopen der vogels gedurende den broedtijd en een algeheel verbod tot uithalen en verkoopen van eieren.

c. wat de visschen betreft:

1e. aanwijzing van riviergedeelten, stroomen of vijvers als plaatsen waar niet gevischt mag worden;

2e. vischverbod gedurende den tijd van het kuit schieten in alle wateren;

---

1) Droits de chasse etc. pag. 19 e.v. tome I.

2) t.a.v. pag. 26 e.v.

3e. het verbod tegen gebruik van ontplofbare stoffen, giftsoorten of ander middel van massamoord.

Voor de uitoefening van de jacht of het vischen is eene vergunning noodig tegen betaling van een zekere som afhankelijk van verschillende omstandigheden.

Ook hier wordt een stelsel opgebouwd gebaseerd op het jachtrecht als uitvloeisel van den grondeigendom met de licensie tot uitoefening van het recht.

Het groote belang eener doeltreffende jachtregeling was de aanleiding tot de Londensche conferentie, op instigatie der Engelsche Regeering in 1899 bijeengeroepen, waarop vertegenwoordigd waren Duitschland, Spanje, de Congo, Frankrijk, Engeland, Italie en Portugal en leidde tot de Londensche conventie van 19 Mei 1900. Vastgelegd werd daarin allereerst de zone waarvoor de conventie van kracht zal zijn, welke als volgt werd afgebakend: ten noorden door den 20en graad noorderbreedte; ten westen door den Atlantischen Oceaan; ten oosten door de Roode Zee en den Indischen Oceaan; ten zuiden door een lijn welke de noordelijke grens der Duitsche bezittingen in Zuid West Afrika volgt van af het westelijk uiteinde tot het punt waar zij de Zambezirivier ontmoet en van af dat punt langs den rechteroever der Zambezirivier tot aan den Indischen Oceaan.

Dit wil zeggen ongeveer ¾ van Afrika.

In de tweede plaats werden vastgelegd de algemeene regels waarnaar de verschillende wetten der onderscheidene staten zullen worden ingericht.

Deze algemeene regels komen op het volgende meer.

1. Verbod om te jagen of te dooden bepaalde in de conventie reeds opgenomen dieren en verder alle andere dieren waarop elke regeering de toepassing van het verbod noodzakelijk acht, hetzij om hun nut dan wel om hun zeldzaamheid en het gevaar dat zij zullen verdwijnen.

De lijst van dieren waarop het verbod reeds dadelijk van toepassing is ziet er als volgt uit:

A. uit hoofde van nuttigheid:
de gieren, de secretarisvogels, de uilen, de ossenpikker;

B. uit hoofde van zeldzaamheid en het gevaar van verdwijnen de giraffe, de gorilla, de chimpansé, de bergzebra, de wilde ezel,

de gnoe met witte staart, de eland, de kleine Liberische hippopotamus.

2. Verbod om te jagen of te dooden de niet volwassen hieronder o.a. genoemde dieren:

de olifant, de rhinoceros, de hippopotamus, de zebra's met uitzondering van de hierboven genoemde, de buffels, de antilopen en gazellen, de ibex, het muskusdier.

3. Verbod om te jagen of te dooden de wijfjes der hierna te noemen diersoorten indien zij van hare jongen zijn vergezeld.

Deze diersoorten zijn dezelfde als die onder het verbod sub 2 genoemd.

Verbod binnen zekere grens om wijfjesdieren te dooden, indien men die althans herkennen kan met uitzondering van o.a. de volgende diersoorten:

de leeuw, de luipaard, de hyena, de otter, de hondskop, de groote roofvogels met uitzondering van gieren, secretarisvogels, en de uilen; de giftige slagen; de python.

4. Verbod om te jagen en te dooden, indien niet in beperkt aantal, de hieronder o.a. volgende dieren:

de olifant, de rhinoceros, de hippopotamus, de zebra uitgezonderd die onder het verbod sub 1 genoemd, de buffel, de antilope en gazelle, de ibex, het muskusdier, het wilde zwijn, de miereneter, de zeekoe, de wilde kat, de tijgerkat, de jachtluipaard, de jakhals, de kleine aap, de struisvogel, de maraboe, de witte reiger, de trapgans, de berghazelhoen, parelhoen en andere wildvogels, de schildpadachtigen.

5. Aanwijzing, zoo spoedig mogelijk, van uitgestrektheden (réserves), waarin het verboden is te jagen, te vangen of te dooden eenige vogel of eenig ander in het wild levend dier behalve die, welke speciaal door een locale autoriteit worden uitgezonderd. Onder „réserves" worden verstaan voldoend groote uitgestrektheden welke voldoen aan alle eischen ten aanzien van voedsel, water, en indien mogelijk van zout ter bescherming van vogels en andere in het wild levende dieren en tevens om vermenigvuldiging te bevorderen.

6. Vaststelling van verboden jachttijden om het grootbrengen der jongen te bevorderen.

7. Verbod tot jagen aan een ieder die niet is voorzien van een jachtacte, uitgereikt door de locale regeering en intrekking daarvan bij overtreding van eenige bepaling der conventie.

8. Beperking van het gebruik van netten en valstrikken bij het vangen van dieren.

9. Verbod van gebruik van dynamiet of andere ontplofbare stoffen of vergif voor het vangen van visch in de stroomen, rivieren, meren, vijvers of strandmeren.

10. Vaststelling van uitvoerrechten op huiden bereid of onbereid van de giraffe, antilope, zebra, rhinoceros en hippopotamus alsmede op de hoorns van den rhinoceros en antilope en de tanden van den hippopotamus.

11. Verbod om jonge olifanten te jagen en te dooden en om aan den maatregel kracht bij te zetten vaststelling van zware boeten tegen de jagers en verbeurdverklaring van olifantsslagtanden welke minder dan 5 Kilogram wegen.

Verbeurdverklaring zal niet geschieden indien voldoende bewezen wordt dat het bezit der tanden reeds dateerde van vóór de inwerkingtreding der conventie. Een jaar nà die inwerkingtreding wordt dat bewijs niet meer toegelaten.

12. Het nemen van maatregelen om te voorkomen dat besmettelijke ziekten der huisdieren worden overgebracht op de in het wild levende dieren door middel van bewaking van het besmette dier enz.

13. Het nemen van maatregelen om te geraken tot een voldoende vermindering van het aantal dieren onder 3 genoemd.

14. Het nemen van maatregelen ten einde te geraken tot vermeerdering van het aantal struisvogeleieren.

15. Vernietiging der eieren van krokodillen, giftige slangen en python.

Om de bepalingen der conventie tot daadwerkelijke uitvoering te brengen wordt overeengekomen dat de verschillende staten, die bezittingen hebben in de hiervoren genoemde zone, wetten zullen tot stand brengen met inachtneming der zooeven opgesomde algemeene regels. In die wetten zullen uitzonderingen zijn veroorloofd op de algemeene regels onder 1, 2, 3, 5 en 9 genoemd, hetzij om toe te staan dat specimina worden verzameld voor musea of voor dierentuinen dan wel voor een ander wetenschappelijk doel of voor een

voornaam administratief belang of naar aanleiding van moeilijkheden bij de administratieve vaststelling der „réserves".

Voorts wordt bepaald dat de staten in gemeenschappelijk overleg die wijzigingen en verbeteringen kunnen aanbrengen waarvan de ondervinding het nut zal aantoonen.

De conventie werkt voor 15 jaren en vervolgens zonder voorafgaande tijdige opzegging van jaar tot jaar.

De wetten welke naar aanleiding dezer conventie in de verschillende bezittingen, koloniën of protectoraten zijn tot stand gekomen berusten dientengevolge alle op boven gestipuleerde algemeene beginselen. Hij heeft daarom weinig zin en zou bovendien dit bestek verre te boven gaan om die een voor een in extenso te behandelen.

Zij zijn opgenomen in het meer geciteerde werk „Droits de chasse dans les colonies et la conservation de la faune indigène".

Volstaan kan hier worden met een enkele greep hier en daar.

Hoewel de Union of South Africa (Kaapkolonie, Natal, Transvaal en Oranje Vrijstaat) buiten de hooger omschreven zone vallen zijn de daar geldende wetten, welke ongeveer analoog zijn, toch gebaseerd op de 15 opgesomde algemeene regelen.

De korte inhoud dier wetten moge blijken uit de volgende hoofdpunten welke zij regelen te weten:

wapens en munitie; vergunning tot het dragen van wapens; jachtacte; wild waarop gejaagd mag worden; wild onder bijzondere bescherming staande; verboden jachttijd; jachtacte voor groot wild; schending van den eigendom tijdens de vervolging van het wild; jachtreserves; schadelijke dieren; uitvoer van hoorns, huiden enz.; exemplaren voor musea en zoölogische tuinen; verkoop van wild en vleesch; honden; vergift; forellen, en wateren waarin op forellen gevischt mag worden. (Uit de Transvaalsche wet.)

Bijzondere opmerkingen zijn er overigens omtrent deze wetten niet te maken; alleen wordt de bijzondere aandacht gevestigd op de opname van een zeker aantal diersoorten, hetwelk onder de bijzondere bescherming der Regeering staat (royal game) waarvoor een speciale permit der Regeering om op die dieren te jagen noodig is.

De diersoorten worden opgenomen in een bij de wet behoorend aanhangsel.

De speciale permit is onderworpen aan een verhoogd recht.

In de aangegeven zone valt een 29-tal verschillende landen, groote en kleine, waarvan de wetten gebaseerd zijn op de 15 algemeene regels.

Voor een juist inzicht volgt hier de korte behandeling van elke dier wetten.

Vooreerst *de Italiaansche kolonie Erythrea* aan de Roode Zee gelegen.

De regeling bestaat uit een aantal decreten van den Commissario Civile Straordinario behelzende:

a. Heffing van uitvoerrecht op wilde dieren, zooals 130 Lire voor een leeuw, 1300 voor een olifant en rhinoceros enz.

b. Verbod tot den handel in struisvogeleieren, zonder strafbedreiging evenwel.

c. Verbod tot uitoefening van de jacht zonder acte met opdracht aan de residenten de noodige maatregelen uit te vaardigen ter handhaving der decreten onder *a* en *b*.

d. Verbod tegen olifantenjacht.

en *e.* Instelling van jachtreserves en nog enkele uitvoeringsbepalingen der Londensche conventie.

De visscherij wordt geregeld in een wet van 1899.

Het visschen van jonge visschen en de handel in kuit is verboden.

Visschen met dynamiet of ander explosief is verboden evenals het gebruik van stoffen om visch te verdooven en het vangen van aldus verdoofde visch.

In stroomen en wateren mogen geen apparaten worden geplaatst waardoor de doortocht van de visch geheel afgesloten wordt.

Boete op overtreding 200 lire.

Britsch Oost-Afrika.

De regeling kwam tot stand bij eene ordonnantie van 1909 van den Gouverneur.

Zij vangt aan met een woordverklaring.

In het algemeen mag niemand zonder jachtacte jagen.

Voor speciaal aangegeven dieren is eene bijzondere jachtacte noodig.

Uitvoer met het doel om te verkoopen van eenig speciaal aangegeven dier of gedeelte daarvan is verboden.

Indien een bepaald aangegeven dier per ongeluk wordt gedood of indien het geraamte van zoodanig dier of overblijfselen daarvan worden gevonden behoort een en ander aan het gouvernement met machtiging op den gouverneur om te zijner beoordeeling afstand van rechten te doen.

Speciale bepalingen ten aanzien van ivoor worden in het leven geroepen.

Visschen middels vergift, dynamiet of ander explosief is verboden.

Vischmiddelen welke eene tè vernietigende uitwerking blijken te hebben kunnen worden verboden dan wel de manier worden aangegeven waarop daarvan gebruik mag worden gemaakt.

Jachtreserves worden in het leven geroepen.

Jachtacten worden onderscheiden in die voor sportsmen, die voor ingezetenen, die voor reizigers en die voor grondbezitters; het recht bedraagt resp. 750, 150, 15 en 45 rupee's.

Geldigheidsduur en inrichting der jachten wordt aangegeven.

Voor wetenschappelijke doeleinden zijn speciale jachtacten mogelijk.

In de jachtacte wordt de soort en het aantal der dieren aangegeven dat gejaagd en gedood mag worden met dien verstande dat een grondeigenaar met jachtacte „may hunt any game" ten zij uitdrukkelijk het tegendeel is bepaald.

Voor olifanten en giraffen zijn speciale jachttarieven vastgesteld.

Jacht met honden is alleen toegelaten op eigen grond.

Een inlandsche volksstam of bewoners van een dorp kunnen vergunning krijgen om bepaalde dieren te dooden, indien zij vleesch van wilde dieren voor hun bestaan noodig hebben, dan wel die wilde dieren aan de eigendommen van den stam of het dorp schade toebrengen.

Behoudens deze bepaling is de ordonnantie toepasselijk op elken inboorling.

Boetebepalingen op overtredingen worden in het leven geroepen.

In een der tabellen bij de ordonnantie behoorende wordt aangegeven het aantal dieren van een bepaalde soort dat door een vergunninghouder mag worden gedood of gevangen.

De provincie Angola (Portugeesch).

De jacht wordt toegelaten met vuurwapenen (geweer of karabijn) alsmede met indische wapenen en voorts met stroppen, strikken, valstrikken, vogelknippen en kuilen en andere niet speciaal genoemde middelen.

De jacht met stroppen enz. is alleen geoorloofd op verscheurende en schadelijke dieren voor de jacht waarop geen vergunning noodig is.

Het bosch mag om de zich daarin bevindende dieren te dooden of te vangen niet in brand worden gestoken.

Voor de uitoefening der jacht is een jachtacte noodig.

Geen vergunning hebben noodig de burgerlijke en militaire ambtenaren, de leden der l'union des Tireurs Civils Portugais en grondeigenaren.

Eveneens is geen vergunning noodig om te jagen op leeuwen, luipaarden, panters, lynxen, hyena's, wilde zwijnen, krokodillen, slangen, hagedissen, roofvogels enz.

Jachtacten worden uitgereikt door de districtsgouverneurs voor het geheele district of door andere autoriteiten voor kleinere ressorten.

Jachtacten kunnen niet worden overgedragen. Zij kunnen te allen tijde worden verkregen, doch zijn niet langer geldig dan voor het jaar waarin zij worden gevraagd. Zij zijn onderworpen aan een recht van 15000 reis.

Een inboorling kan een jachtacte krijgen voor de jacht op het wild dat hij voor zijn bestaan noodig heeft. Hij mag slechts jagen met zijn primitieve inheemsche wapenen.

Een jachtacte geeft recht om een geweer of carabijn te dragen, doch een vergunning tot het dragen van vuurwapenen geeft geen recht om te jagen.

Aan iemand beneden 18 jaar wordt geen jachtacte uitgereikt, evenmin aan hen die tot zware straffen zijn veroordeeld.

Vaststelling van verboden jachttijden, niet geldende voor eenden en tortelduiven, kwartels en wilde duiven, schadelijke en verscheurende dieren.

De jacht op den grond van een ander is zonder diens toestemming verboden.

Speciale vergunning is noodig voor de jacht op olifanten, rhinoceros, giraffe, zebra, struisvogel enz. Deze vergunning is aan speciale voorwaarden en hooger recht onderworpen.

Jacht op wijfjes vergezeld door hare jongen is verboden alsmede op jonge olifanten met slagtanden van minder dan 5 K.G.

Verkoop of uitstallen van doode of levende dieren met andere dan geoorloofde middelen verkregen is verboden. Boete 50000 reis.

Drie overtredingen der wettelijke bepalingen hebben het verlies der jachtacte tengevolge, terwijl eerst na 5 jaar een nieuwe acte kan worden verkregen.

Op duidelijke wijze blijkt hier dat de Koloniale wetgever is afgeweken van het stelsel in het moederland, waar immers het publiek jachtveldstelsel aan de wet ten grondslag ligt.

In de provincie *Mozambique* vindt men de volgende bepalingen.

Gejaagd mag worden op schadelijke dieren gedurende het geheele jaar zonder vergunning of op nuttige dieren volgens de vastgestelde regels.

Een exposé van schadelijke en nuttige dieren volgt daarop.

De jacht wordt verdeeld in *gewone* jacht dat is die, welke omvat de dieren waarop gejaagd kan worden zonder beperking van aantal en *speciale* jacht, die op dieren, welke slechts tot een beperkt aantal mogen worden gejaagd of waarvan de jacht gedurende een bepaalden tijd verboden is.

Een opsomming wordt gegeven van de dieren in de gewone en speciale jacht vallende.

Een volstrekt jachtverbod op met name genoemde dieren wordt gegeven met boete tusschen 25000 en 450000 reis.

De maximum boete is steeds toepasselijk voor het jagen van een olifant.

Uithalen of vernietigen van nesten of eieren van vogels niet tot de huisdieren behoorende is verboden.

Verboden jachttijden worden vastgesteld.

Jacht is verboden op gronden tot rijksjacht verklaard, d.z. de z.g. jachtreserves, welke omschreven worden.

Particuliere jachten zijn die, welke op afdoende wijze zijn ommuurd of afgesloten.

Een specificatie wordt gegeven van de wapenen, welke ter jacht mogen worden gebruikt.

Inboorlingen mogen slechts jagen met die vuurwapenen waarvan hun het bezit is geoorloofd. Strafbaar is ook degene die hem een ander vuurwapen leent.

Ter jacht mogen inboorlingen als hulp medegenomen worden doch jagen mogen zij niet.

Gebruik van honden is geoorloofd.

Voor het bezit van honden wordt belasting betaald.

Een inboorling mag niet meer dan een hond houden, ook voor die eene moet hij belasting betalen.

Jacht zonder een gewone of speciale vergunning is verboden.

Eene opsomming volgt van de personen die geen vergunning noodig hebben bv. zij die de jachtacten uitreiken, militaire commandanten etc. grondeigenaren om verscheurende dieren op hun grond te dooden, de chefs van missions scientifiques.

Gratis jachtacten kunnen worden uitgereikt aan blanke arme kolonisten en inboorlingen voor jacht op bepaalde dieren ter voorziening in levensonderhoud.

Personen beneden 18 jaar krijgen geen jachtacte.

De jachtacte is persoonlijk en kan niet worden overgedragen; deze is slechts geldig voor het district waarvoor ze is uitgereikt.

De jachtacte kan alleen worden uitgereikt aan personen die een vergunning tot dragen van vuurwapenen bezitten.

Gewone jachtacten worden uitgereikt tegen betaling van 15000 reis voor ingezetenen der provincie en 30000 reis voor niet ingezetenen.

De speciale jachtacten worden afgekondigd in het officieele nieuwsblad, deze brengt alle rechten van de gewone jachtacte mede.

Het recht voor speciale jachtacten wordt vastgesteld.

Toezicht en jachtpolitie wordt opgedragen aan speciaal genoemde ambtenaren alsmede aan Commissions de chasse.

De straffen op overtredingen der jachtwet bestaan in vervallenverklaring der jachtacte, boeten subsidiair „peine de prison", inbeslagneming en verbeurdverklaringen van wapens en buit.

Vreemdelingen, die jagen willen, moeten vooraf een borg stellen, die aansprakelijk is voor alle mogelijke hun op te leggen boeten.

Premie wordt uitgekeerd voor het dooden van een leeuw, luipaard, panter, lijnx, hyena, krokodil enz. het vinden van krokodilleneieren, giftige slangeneieren en pythoneieren.

In elk district der provincie kan een jachtcommissie worden ingesteld bestaande uit 3 of 4 leden.

De taak dier commissie bestaat in het bevorderen van alle nuttige middelen ter uitvoering der wet en het voorstellen van alle nuttige wijzigingen daarvan; bij de hoogere autoriteiten aan te dringen op alle middelen tot bescherming der jacht; aan alle autoriteiten en particulieren te vragen om alle inlichtingen de jacht in het algemeen betreffende enz.

Uit het jachtvergunningsrecht, de boeten, opbrengst van verkochte geconfiskeerde wapens enz., belasting op honden en alle andere ontvangsten der jacht wordt een jachtfonds opgericht.

Uit dit fonds worden alle administratiekosten der jachtcommissies bestreden.

Ten slotte *Belgisch Congo*.

De regelen zijn opgenomen in een decreet van 26 Juli 1910.

Jagen is alleen veroorloofd op jachtacte.

De inboorlingen krijgen de bevoegdheid tot de uitoefening der jacht op een verklaring, indien collectief gratis.

Bij ordonnantie worden de dierencategorieën aangewezen, waarop de jacht verboden is of slechts in bepaalde tijden geoorloofd is.

Een jachtacte geeft geen vrijstelling der bepalingen op het dragen van wapenen.

Uitoefening van de jacht op eens anders grond is alleen toegestaan met diens toestemming.

Onder „grondeigendom van een ander" worden niet verstaan de onbebouwde en niet afgesloten domeingronden.

Er worden uitgestrektheden aangewezen waar de jacht geheel of ten deele verboden is. Dit verbod geldt voor alle of voor met name genoemde dieren.

Jagen is verboden op openbare wegen op spoorwegen met bijbehooren, in den omtrek van en in nederzettingen.

Er zal worden bepaald welke jachtmiddelen niet mogen worden gebezigd.

Ieder mag zich met alle middelen verdedigen tegen roofdieren die zijn lijf of goed of dat van een ander bedreigen.

In zoodanig geval behoort een gevangen levende olifant of de slagtanden van een dooden olifant aan den staat. Eveneens is staatseigendom een gevonden doode olifant.

Schadelijke dieren mogen altijd en zonder jachtacte worden gedood.

Wegnemen of vernietigen van eieren van wilde vogels is verboden. Toegestaan is het wegnemen van de eieren van den krokodil, de giftige slangen en pythons. Afwijking van dit verbod kan worden toegestaan.

Overal is verboden de verkoop, ten verkoop tentoonstellen, of te koopen, af te staan of te ontvangen wilde dieren waarop de jacht verboden is of deelen van die dieren en de eieren van vogels waarvan het wegnemen verboden is.

De vischvangst is in het geheele territorium van den Belgischen Congo toegestaan.

Men mag niet visschen in de wateren van anderen, tenzij de grond waartoe die wateren behooren is belast met vischrecht ten faveure van iemand of van den eigenaar het recht verkregen is.

Visschen met vergift, dynamiet, of ander explosief is verboden.

Strafbepalingen met verbeurdverklaring van de wapens en buit waken tegen overtreding.

De noodige uitvoeringsbepalingen zijn in het leven geroepen bij de volgende ordonnanties:

12 October 1910 met betrekking tot de jachtacten, soorten van acten en hun object, de jachtverklaringen.

Vermelding verdient alleen dat de *speciale persoonlijke jachtacte* gratis wordt verleend.

Hierbij behooren eenige tabellen aangevende de dieren waarop niet gejaagd mag worden of niet dan tot een aangegeven beperkt aantal en naar gelang der soort jachtacte welke men bezit.

17 November 1910 waarin de jachtreserves worden omschreven, eene opgave wordt gedaan van de dieren welke als schadelijk moeten worden aangemerkt, alsmede die waarvan de eieren mogen worden buit gemaakt;

en 15 Juni 1911 waarbij de collectieve jachtacten worden in het leven geroepen en daaromtrent voorschriften worden gegeven.

Hier blijkt de koloniale wetgever te zijn getrouw gebleven aan het moederlandsche stelsel, het grondeigendomsjachtveldstelsel.

Als vaststaande mag worden aangenomen dat het belang van elk land mede brengt de instandhouding van een matigen wildstand. De aan de jacht verbonden voordeelen zijn ook nog in den tegenwoordigen tijd veel grooter dan men oppervlakkkig meenen zou.

Vóór den wereldkrijg maakten bv. in Rusland, waar de pelshandel van zooveel belang is, de inkomsten uit de jacht de derde bron van inkomsten van den staat uit.

In Anglo Egyptisch Soedan zijn die inkomsten al even beduidend. In 1910 bedroegen bv. de revenuen uit het rceht op ivoor, struisvogelvederen, jachtacten, het uitvoerrecht, alsmede de opbrengst van verkocht verbeurd verklaard ivoor niet minder dan 375000 francs.

Dit in het oog houdende zal het geen verwondering wekken dat de diverse regeeringen doeltreffende maatregelen op het gebied der jacht op hunne juiste waarde weten te schatten.

Dat eene goede regeling der jacht voor Nederlandsch-Indië van bijzonder belang zal zijn, zal vermoedelijk geen betoog behoeven. Men denke slechts aan de nog enorme uitgestrektheden woeste grond alsmede aan de talrijke wilde diersoorten, waarmede Ned. Indië bevolkt is.

Het belang eener goede jachtwet is dus geenszins te onderschatten.

Hiervan is tot dusverre nog geen sprake.

Wel is er niet heelemaal niets gedaan, doch wat er is, zijn slechts enkele verspreide voorschriften, welke echter tezamen nog geen jachtwet vormen. Dat is er nog ver van af.

Ook in Ned.-Indië dreigen enkele diersoorten ten gronde te gaan, w.o. de rhinoceros. In de 18e eeuw waren deze dieren nog zoo talrijk dat noodig werd gevonden een premie van 10 rijksdaalders uit te loven voor het dooden van een rhinoceros of tijger. Sedert medio October 1746 tot ulto. Augustus 1747 was door den Commissaris tot en over de zaken van den inlander reeds voorgeschoten eene

1) Droits de chasse etc. pag. 23.

som van 860 rijksdaalders voor 60 gedoode rhionocerossen en 26 tijgers.

Deze premie werd in Januari 1749 ten aanzien van de rhinocerossen ingetrokken, omdat de kosten wel wat hoog werden. Sedert 1 September 1747 was er premie betaald voor het dooden van 526 rhinocerossen en 80 tijgers.

Het vorenstaande doet zien dat in een tijdvak van ruim 2 jaar niet minder van 586 rhinocerossen waren gedood, dat is dus bijna één per dag.

Thans is de jacht op rhinocerossen verboden. De overtreding van het verbod kan slechts gestraft worden met een boete van hoogstens ƒ 100.— en verbeurdverklaring van buit en wapens. Die boete is echter lang niet hoog genoeg.

De premie in 1747 gesteld op het dooden of vangen van een tijger werd in 1762 afgeschaft, daar men van oordeel was dat de noodza-„kelijkheid thans zoo groot niet is, als in vorige tijden, om de „Compe. langer te belasten met het betalen der premie van 10 rijks-„daalders voor het dooden van een tijger in de bovenlanden, 't welk „in het gepasseerde boekjaar nog rds. 275 bedragen heeft, en dat „men derhalven dit gebruijk soude konnen intrecken, even als zulks „reeds ten reguarde van de renosters bij besluijt van den 14en Janu-„arij 1749 is gearresteert in onderstelling, dat het billijk is, dat „ijder voor zijn rekening sorg drage om zijn land te suijveren van die „schadelijke dieren". [1])

In 1862 (Stbl. 84) keert men wederom tot het premiestelsel terug, doch thans voor meerdere dieren en wel

voor een gestreepte of koningstijger ƒ 30.—
voor een gevlekte of zwarte tijger ƒ 10.—
voor een krokodil van 6 voet of meer ƒ 3.—
voor kleinere krokodillen ƒ 1.—
voor het aanbrengen van krokodillen-eieren ƒ 0.10 per stuk.

Voor het dooden of vangen van een rhinoceros wordt echter geen premie meer uitgekeerd.

Van blijvenden aard is het premiestelsel niet geweest want in 1874 (Stbl. 124) werd het ingetrokken voor het vangen en dooden van krokodillen en het aanbrengen der eieren, terwijl in 1897 (Stbl. 111)

---

1) Mr. van der Chijs, Ned. Ind. Plakaatboek dl. 7 blz. 588.

de premie voor het dooden of vangen van tijgers hetzelfde lot onderging.

In een circulaire (Bijblad op het Staatsblad 5212) deed echter de Gouverneur-Generaal aan de hoofden van gewestelijk bestuur weten dat Zijne Excellentie nochtans bereid was om voor die streken, waar de tijgerplaag onverhoopt bijzondere verhoudingen mocht aannemen, telkens op voorstel machtiging te verleenen tot het tijdelijk uitloven van eenigszins hooge premiën op het vangen en dooden van tijgers.

Door alle jaren heen vormden de tijgers echter een voortdurende plaag.

In de in 1808 aan opzieners ter beantwoording voorgelegde vragen komt b.v. onder ten 21e voor: door welke middelen het schadelijk wild gedierte, voornamelijk de tijgers, zoude kunnen worden verminderd.

In de instructie van datzelfde jaar voor den gezachhebber in Java's Oosthoek en voor de prefecten van Samarang, Tegal, Pekalongan, Japara en Rembang treft men onder ten 12e aan „Zij zullen „mede zorgen, dat de tijgers en ander verslindend ongedierte, zooveel „mogelijk, worden uitgeroeid, waarmede zij zich verdienstelijk zullen „maken bij het gouvernement". [1])

In 1903 nog werd voor Besoeki en Cheribon een bedrag van hoogstens *f* 250.— en *f* 2000.— beschikbaar gesteld ter bestrijding van uitgaven voor het vangen of dooden van krokodillen, waarbij het middel aan de hand werd gedaan om door tijdelijke aanstelling van eenige beroepsjagers tot een meer intensieve bestrijding te komen (Bijblad 6191). Dit middel wordt doeltreffender geoordeeld dat het uitloven van premiën zonder meer, omdat het hier betreft een maatregel tegen dieren, „die in een doorgaans moeilijk begaanbaar gebied „in menigte voorkomen en in hunne nestkuilen eieren plegen te „leggen ten getale van 20 tot 100 stuks".

Alle deze voorschriften worden uitgevaardigd omdat men overlast van die dieren had, doch niet met het oogmerk om te komen tot de regeling der jacht.

Het direct aanwijsbaar geldelijk voordeel zal waarschijnlijk de oorzaak zijn geweest dat men reeds vroegtijdig overging tot de rege-

---

[1]) Van der Chijs t.a.p. dl. 15 blz. 280.

ling van twee andere onderwerpen nl. de pluk van vogelnesten en het verzamelen van schildpadeieren.

Zoo wordt reeds in 1622 aangetroffen de verpachting van de inen uitgaande regten op eenige goederen voor 1 jaar w.o. vogelsnesten vogelsbecken, rinocheroshoorn enz.

In 1832 (Stbl. 66) het verbod tot bezit, verkoop, in- of vervoer van vogelnesten in bepaald aangewezen residentiën.

Een verbod waarvan het niet is mogen gelukken te ontdekken dat het sedert ingetrokken is.

De verpachting dier vogelnestklippen wordt geregeld in Stbl. 1849|52, dat ook thans nog van kracht is met uitzondering van het eerste artikel, welk artikel in 1905 (Stbl. 536) werd vervangen door andere bepalingen, welke op hare beurt het veld moesten ruimen voor Stbl. 1913|499, waarin wordt bepaald, dat zullen worden verpacht de vogelnestklippen welke den pachter staande de verpachting door het Hoofd van gewestelijk bestuur zullen worden bekend gemaakt, met vergunning die hoogstens 4 × 's jaars te doen plukken, met dien verstande evenwel dat wanneer de pacht voor één jaar is afgestaan en bij afstand voor meer jaren in de laatste 12 maanden van den pachttermijn slechts 3 × mag worden geplukt.

Het inzamelen van schildpadeieren werd voor zoover bleek voor het eerst geregeld in 1885 (Stbl. 230a), houdende het verbod tot inzameling dier eieren met voorbehoud op den Gouverneur-Generaal om het recht onder bepaalde voorwaarden te verhuren. Dit staatsblad werd in 1905 (Stbl. 173) ingetrokken en vervangen door de bepaling dat niemand, behalve hij die daartoe van den Directeur B. B. vergunning heeft verkregen, schildpadeieren mag inzamelen tuschen de monding der rivieren Tjiboelakan en Tjibantenpaeh (afdeeling Soekaboemi).

Voorts dient nog vermeld een residentskeur van 25 October 1906 (Jav. Courant 1906|91) voor Besoeki, regelende het recht tot inzamelen van schildpadeieren langs de zuid- en oostkust van de afdeelingen Djember en Banjoewangi; een verordening van den gewestelijken raad van Bantam van 23 April 1908 (Jav. courant 1908|53) omtrent datzelfde onderwerp en eindelijk eene verordening van het gewest Madoera van 20 Januari 1909 (Jav. Courant 1909|35).

Het jagen was echter volstrekt geen onbekende grootheid, ook niet in de vroegste tijden. In 1651 toch wordt reeds in de instructie van den landdrost daarvan melding gemaakt met: „opdat de „Drost kennisse mach hebben, wat int velt ende 't bos omgaet, „soo sullen de wiltschuts gehouden weesen, telckens wanneer van „de jacht thuijscoomen, 't selve rapport te doen, wat in 't selve „gehoort, gesien ende vernoomen hebben."[1])

Daadwerkelijke bepalingen betreffende de jacht komen eerst — of zooals men wil reeds — voor in het plakaat van 31 December 1750.

Doch ook hier is niet de hoofdreden, waarom tot de uitvaardiging van het plakaat werd overgegaan de bescherming van den wildstand maar het misbruik dat van het dragen en behouden van het schietgeweer werd gemaakt.

Bescherming van den wildstand was toen trouwens niet noodig; immers nog slechts enkele jaren tevoren werd ongeveer één rhinoceros per dag gedood.

Het placaat verbood de jacht volstrekt van 1 Maart tot 1 November, met uitzondering van de jacht op wilde varkens, tijgers en andere verslindende dieren, welke steeds was toegelaten.

Voor de uitoefening der jacht moest men in het bezit zijn eener licentie, welke gratis werd uitgereikt.

Bovendien was ook gedurende het geheele jaar de jacht toegelaten op eigen grond doch niet met schietgeweer dan alleen aan degenen, wien het bezit daarvan niet verboden was.

Van 1 November tot ultimo Februari mocht gejaagd worden op 's heeren wegen en velden alsook in de bosschen en landerijen, bij geene particuliere in eigendom of huur bezeten. Op landerijen aan anderen toebehoorende mocht in dat tijdvak alleen worden gejaagd met toestemming van den eigenaar.

Bij overtreding werd de buit en het jachtgereedschap verbeurd verklaard, terwijl bij recidive bovendien boete en arbitraire straf werd toegepast.

Aan het plakaat ligt zooals uit het vorenstaande blijkt, het grondeigendomsjachtveldstelsel ten grondslag.

In de maatregelen tot aanmoediging van den landbouw in Bataviasche Ommelanden van 1752 komt o. a. de bepaling voor „dat

[1]) Mr. van der Chijs t.a.p. dl. 2 blz. 167.

„niemand, van wat caracter of conditie hij soude moge weesen, „op hunne landen, buijten hun consent, zal mogen komen jagen, „visschen, etc."[1])

Bescherming van den landbouw leidt ook hier, evenals eertijds in Nederland, tot beperking van het jachtrecht.

In de Nieuwe Statuten van Batavia komen onder het hoofdstuk „Erven, huijsen, landerijen en openbare marktplaatsen" vrijwel gelijkluidende bepalingen voor als die in het placaat van 1750. Deze statuten zijn, zooals bekend, nooit officieel vastgesteld doch desniettegenstaande wel toegepast.

Daarna treedt een stadium van volslagen stilstand van wettelijke regeling in, dat zelfs duurt tot begin dezer eeuw.

Curiositeitshalve zij vermeld dat in 1867 een onderzoek werd ingesteld naar de bruikbaarheid van olifanten als lastdier. Daartoe werd echter niet overgegaan uit hoofde van verschillende bezwaren, als moeilijk vangen, africhten, duur transport en onderhoud en eindelijk omdat hij toch niet meer dan de last van een pedati kan vervoeren (Bijblad 1982).

Het eerste teeken van leven vinden we in Staatsblad 1908|100 waarbij de uitoefening van de jacht of het voeren van schietgeweer in 's Lands bosschen waar zulks zonder vergunning verboden is, strafbaar wordt gesteld op eene boete van hoogstens *f* 25.—.

Dit staatsblad is echter stilzwijgend ingetrokken door het nieuwe wetboek van strafrecht dat in art. 502 eenzelfde (veel te lage!) maximum boete bedreigt tegen hem, die, zonder vergunning van het daartoe bevoegde gezag, de jacht uitoefent of schietgeweer voert in 's lands bosschen waar zulks zonder vergunning verboden is.

Welke bosschen dat zijn leert ons artikel 40 van het boschreglement (Staatsblad 1913|495) bepalende, dat voor het uitoefenen van de jacht of het voeren van schietgeweer *in de daartoe door het betrokken Hoofd van gewestelijk bestuur aangewezen zoomede in alle definitief ingerichte djatibosschen en ingerichte wildhoutbosschen* eene schriftelijke vergunning van het Hoofd van gewestelijk bestuur is vereischt.

De ontwaking uit den winterslaap voert ons verder naar Staatsblad 1909|497 dat de bescherming van zoogdieren en vogels in het leven roept.

[1]) Mr. van der Chijs t.a.p. dl. 6 blz. 182.

Het staatsblad hetwelk in werking getreden is op 1 Juli 1910, bevat de volgende bepalingen:

1. Het is verboden in het wild levende zoogdieren of vogels, met uitzondering van die waarvoor de Gouverneur-Generaal bepaalt dat het verbod niet geldt, te vangen of te dooden, alsmede deze dieren, hetzij dood of levend, dan wel hunne huiden of andere lichaamsdeelen in eigendom of in bezit te hebben.

2. Het is verboden van de sub 1 bedoelde vogels de eieren uit te halen, te vernielen, in eigendom of in bezit te hebben, de nesten te verstoren of te vernielen.

3. Ten aanzien van bepaalde door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen diersoorten kunnen de verbodsbepalingen, sub 1 en 2 omschreven, hetzij geheel, hetzij ten deele, tijdelijk en onder telkens bepaald aan te geven voorwaarden, ten doel hebbende de uitroeiïng van de betrekkelijke diersoorten tegen te gaan, door de Hoofden van gewestelijk bestuur worden opgeheven.

4. De Directeur van Landbouw kan voor een wetenschappelijk doel aan bepaalde personen ontheffing verleenen van een of meer der sub 1 en 2 vervatte verbodsbepalingen.

5. Het vangen of dooden van de sub 1 bedoelde dieren, zich bevindende op, aan of in eene woning of op het daarbij behoorende erf dan wel op besloten terreinen, is aan den bewoner, aan den gebruiker van den grond en met hunne toestemming ook aan derden, vrijgelaten. Dezelfde uitzondering geldt voor het uithalen, vernielen of verstoren van de zich aldaar bevindende nesten en eieren.

6. Behoudens de uitzonderingen, sub 3, 4 en 5 aangewezen, wordt overtreding van het bepaalde sub 1 en 2 gestraft met geldboete van ten hoogste *f* 100.— of hechtenis van ten hoogste acht dagen (art. 6,176e der Invoeringsverordening Strafwetboek).

Poging tot overtreding van het bepaalde sub 1 en 2 is strafbaar.

De voorwerpen, waarmede de overtreding is gepleegd, zoomede de huiden en andere lichaamsdeelen, niet vallende onder de 3e alinea sub 7e, kunnen worden verbeurd verklaard.

7. Bij elke bekeuring worden de gedoode of gevangen dieren, de eieren, alsmede de huiden of andere lichaamsdeelen, zoowel als de voorwerpen, waarmede de overtreding is gepleegd, in beslag genomen.

De levende dieren worden terstond in vrijheid gesteld, tenzij het uit een oogpunt van humaniteit beter wordt geacht ze af te maken.

De doode dieren, de eieren, zoomede de huiden en andere lichaamsdeelen, welke aan spoedig bederf onderhevig zijn, worden vernietigd.

8. Tot het opsporen van de overtredingen dezer ordonnantie zijn, ieder binnen zijn ressort, mede bevoegd de controleurs B. B. de posthouders en de civiele gezaghebbers, alsmede de ambtenaren van het boschwezen.

Het staatsblad is eveneens van toepassing op het zelfbesturend landschap Tidore, voor zoover behoorende tot de afdeelingen Noord- en West- Nieuw Guinea (Stbl. 1911|473).

De dieren waarvoor het verbod sub 1 bedoeld niet geldt zijn opgenomen in Staatsblad 1909|594 en 1911|409.

Deze staatsbladen bepalen dat gedood en gevangen mogen worden de volgende dieren:

op Java en Madoera:

de apen, wilde zwijnen, tijger, panter, loewak, wilde hond, stinkdas, otter, eekhoorn, muizen en ratten, stekelvarken, haas, kalong, bruine ooruil, grijze ooruil, roofvogels met uitzondering van den grooten witten zeearend en den witten alap-alap, ijsvogels met uitzondering van den kahke, betet, baardvogels, bestaard honigvogels, bladvogels, kraaien, vinkachtige vogels, wevervogels, duiven, hoenderachtige vogels, steltloopers en zwemvogels;

op de Buitenbezittingen:

de apen, wilde zwijnen, roofdieren, knaagdieren, kalongsoorten, uilen, roofvogels, ijsvogels, baardvogels, bastaard honigvogels, bladvogels, kraaiachtige vogels, vinkachtige vogels, wevervogels, duiven met uitzondering van de kroonduiven, hoenderachtige vogels, steltloopers en zwemvogels.

Onder bepaalde voorwaarden mogen slechts worden gedood of gevangen:

Op de Buitenbezittingen:

de herten, dwergherten en het bantengmannetje;

Op de Buitenbezittingen,

de herten, dwergherten, wilde runderen, olifant, neushoorndieren, lapir, papegaaiachtige vogels, en kroonduiven.

In 1917 (Stbl. 13) werd voorts bepaald dat om te geraken tot een intensiever toezicht op de naleving der bepalingen van Stbl. 1909|497 tot onbezoldigd politiebeambte kunnen worden aangesteld personen belangstellende in het behoud van den wildstand.

Met het opsporen van overtredingen werden voorts mede bevoegd verklaard de ambtenaren der In- en Uitvoerrechten en Accijnzen (Stbl. 1919|726).

De als straf bij overtreding verbeurd verklaarde huiden van zeldzame vogelsoorten moeten naar het Zoölogisch Museum te Buitenzorg worden gezonden (Stbl. 1916|501).

Voor de jacht op paradijsvogels, papegaaiachtige vogels en kroonduiven in Zuid Nieuw Guinea zijn voorschriften gegeven in Stbl. 1916|197.

Voor die jacht, welke alleen is toegelaten in den niet verboden tijd, is eene vergunning noodig. Deze is slechts voor den tijd van hoogstens één jachtseizoen geldig tegen betaling van ƒ 35.—. Boete op overtreding ƒ 100.—.

Hiermede is de bron uitgeput, meerdere bepalingen zijn er tot dusver niet.

In nauw verband met de jacht staan de bepalingen omtrent vuurwapenen zoodat ook hiervan een kort overzicht wenschelijk is.

Dit onderwerp heeft zich steeds in de algemeene belangstelling mogen verheugen.

Van af de vroegste tijden zijn er talrijke voorschriften omtrent het dragen en het gebruik van, alsmede het oefenen met vuurwapenen gegeven, doch zij werden niet bevolen in verband met het jachtrecht maar meer speciaal uit een oogpunt van veiligheid en politie.

Van de vele voorschriften uit den Compagniestijd wordt slechts naar voren gebracht het placaat van 14|24 October 1766 waarbij uit hoofde van het feit „dat sedert eenigen tijd het rooven op 's „heeren wegen en gewelddadig moorden in de naastgelegen boven- „en ommelanden dermaten hevig exesteerde dat er nauwelijks drie „etmalen voor bij gingen zonder zwaar gequetste of doode lighaa- „men op de landen en in de eenzame wooningen der inlanderen te

„ontdekken" [1]) het verbod op het dragen en gebruiken van schietgeweren wordt verscherpt met eene registratie.

Het verbod lijkt inderdaad niet overbodig omdat de persoonlijke veiligheid blijkbaar niet erg groot was.

Het onderwerp wordt thans beheerscht door de bepalingen van Staatsblad 1908|491 zooals dat laatst gewijzigd werd bij Stbl. 1916|754 met de uitvoeringsbepalingen in Stbl. 1908|492. Een vergunning is noodig van het Hoofd van gew. bestuur, terwijl voor sommige streken bovendien ook vergunning noodig is voor het vervreemden, zooals bv. voor Atjeh en Onderhoorigheden waar het bezit, vervreemden of vrijwillig uit zijn bezit geven een vuurwapen, buskruit of ammunitie verboden is zonder vergunning van het Hoofd van gewestelijk bestuur (Stbl. 1900|179).

Toen men de regeling in 1908 in het leven riep moesten daarbij niet minder dan 24 ordonnanties, loopende van 1824 tot 1887, worden onschadelijk gemaakt.

Jacht en visscherij worden gewoonlijk in één adem genoemd. Oorspronkelijk werden die beide in dezelfde Hollandsche wet geregeld; thans is de visscherij ondergebracht in een afzonderlijke wet nl. die van 6 October 1908.

De Londensche conventie behandelt jacht en visscherij tegelijk, vandaar dat in verschillende wetten, welke als uitvloeisel daarvan tot stand kwamen, niet alleen bepalingen omtrent jacht doch eveneens betreffende visscherij voorkwamen.

Onder visscherij dan te verstaan de binnenvisscherij, niet de zeevisscherij.

De oudste regeling welke op dit gebied werd aangetroffen dateert van 1620 in een placaat van 12 Juli waarbij het visschen „in deser stede riviere" anders dan met werpnet en hengel verboden werd op straffe van verbeurdverklaring van het net bij overtreding voor de eerste maal, dezelfde verbeurdverklaring benevens boete van 10 realen voor overtreding ten tweede male en arbitraire correctie aan den lijve voor de derde maal.

Men ziet dat onze voorouders volstrekt niet opzagen tegen vrij hardhandige maatregelen indien men zich naar hun wensch niet wilde voegen.

---

[1]) Mr. van der Chijs t.a.p. blz. 162 dl. 8.

In opvolgende jaren treffen we veelvuldig de verpachting der visscherij aan, soms alleen, soms tegelijk met andere middelen, zooals bv. in 1658 in eene aankondiging der verpachting op 25 Maart van dat jaar van de pachten op de winkel-nering, tap-briefjes en het visschen binnen de jurisdictie van Batavia.

Daarin komt o.m. het volgende voor: „Ten vierde ende ten laet-„sten het visschen in de rivieren, kreecken, grachten, slooten, poe-„len en andere wateren binnen de jurisdictie van Batavia, in welcke „wateren niemant voortaen sal vermogen te visschen sonder voor-„gaende consent ofte uijtcoop van den pachter, met wat soorte „van visscherije het oock soude mogen weesen, uijtgesondert alleen „de angelroeden, die buijten de voors. pacht sal wesen, alsmede „de sloten, grachten en vivers, die de particulieren in hare thuijnen „ofte landen gegraven ende gemaeckt hebben, in de welcke de „eygenaers sullen mogen visschen op soodanige wijze als haer sal „goet duncken.

„Die sonder uijtcoop ofte consent van den pachter inde voors. „wateren gevischt sal hebben, sal verbeuren een boete van twin-„tich realen, mits gaeders daer en boven het vischtuyg, daer hij „met sal hebben gevischt." [1])

Zoo ook in 1791 toen de afstand van de pacht der „Crauwang-sche visserijen" geschiedde wederom voor 5 jaar tegen een som van 900 rijksdaalders 'sjaars.

In de aankondiging van 19 Louwmaand 1810 van den verkoop van dat gedeelte van het gewezen regentschap Crawang, 't welk onder de Bataviasche ommelanden is gevoegd en welke verkoop in 6 perceelen zou geschieden, vinden we o. m. gestipuleerd dat onder de twee perceelen Oedjong Crawang en Tjawang Boengien mede zullen worden verkocht de gerechtigheid der visscherijen enz.

Na den tijd van het Engelsche tusschenbestuur laat de regeling ons geheel in den steek totdat de staatsbladen 1894|286, 1907|8 en 1913|7 ons eene aanvulling brengen van art. 5|3 van het Algemeen Politiestrafreglement voor Europeanen en Inlanders in dier voege dat verboden wordt zonder vergunning door of namens het Hoofd van plaatselijk bestuur of waar een locale raad is door de daartoe bij verordening van dien raad aangewezen autoriteit ver-

1) Mr. van der Chijs t.a.p. dl. 2 blz. 300|301.

leend, in openbare wateren te visschen met aanwending van vergiftige, bedwelmende of ontplofbare stoffen en voorts in door het Hoofd van gewestelijke bestuur of waar een locale raad is bij verordening van dien raad aangewezen rivierdiepten te visschen anders dan met een hengel dan wel gedurende door het Hoofd van gewestelijke bestuur of door den localen raad bij verordening aangewezen tijden van het jaar te visschen in mede door dat bestuurshoofd of dien localen raad aangewezen rivieren of gedeelten van rivieren.

De invoeringsverordening van het nieuwe wetboek van strafrecht trok het geheele politiereglement in en daarmede de beide evengenoemde voorschriften.

Het strafwetboek bevat echter geene overeenkomstige bepalingen omdat men van oordeel was dat eene dergelijke regeling beter op haar plaats is in eene speciale verordening betreffende de bescherming van den vischstand; edoch die is er nog niet.

Aldus is de algemeene wettelijke regeling der visscherij een roemlooze dood gestorven.

Er bestaat nu — althans voor zoover kon worden nagegaan — nog slechts een viertal residentskeuren en verordeningen van gewestelijke raden, te weten:

een keur van den resident der Preanger-Regentschappen van 27 December 1898 gewijzigd in 1901 (Jav. Courant 1898|103 en 1901|92) tot bescherming van de vischteelt in de rivieren dier residentie;

een keur van den resident van Semarang van 4 Februari 1907 (Jav. Courant 1907|35) tot bescherming van de visch in eenige meren en een vijver;

een keur van den resident van Batavia van 23 Maart 1908 (Jav. Courant 1908|24) op het visschen in eenige nader aangeduide z.g. vergaarkommen;

en een verordening van den gewestelijken raad van Cheribon van 21 September 1909 zooals die is aangevuld 24 Juli 1912 (Jav. Courant 1909|91 en 92 en 1912|80) op het visschen in meren van dat gewest.

Thans heeft Staatsblad 1920|396 ongeveer den ouden toestand wederom in het leven geroepen.

Zooals hiervoren reeds werd gezegd is er een vrij groote over-

eenkomst tusschen de in het wild levende dieren in Afrika en die in Nederlandsch-Indië.

Dit brengt er ons toe eene vergelijking te maken tusschen de daar bestaande bepalingen en datgene wat er hier is.

Daartoe zullen we ons bepalen tot de 15 algemeene regels der Londensche conventie welke gemakshalve verder „geboden" zullen worden genoemd.

Een verbod om bepaalde dieren te jagen of te dooden bestaat. De vorm waarin het is ingekleed verschilt alleen. De Londensche conventie toch verbiedt in het eerste gebod het dooden of vangen van bepaald aangegeven dieren met eventueele aanvulling daarvan. Daarentegen verbiedt Stbl. 1909|497 het jagen of dooden van alle dieren met uitzondering van bepaald aangegeven dieren waarvoor dat wel is toegestaan.

Het derde gebod bestaat ook hier, doch alleen uitdrukkelijk voor het wijfje van den banteng daar immers volgens Stbl. 1909|594 „de mannelijke voorwerpen van den banteng" (deze eenigszins zonderlinge definitie staat aldus in het staatsblad) alleen onder zekere voorwaarden jachtonderwerp kan zijn en dan bovendien met deze verscherping dat het wijfje daartoe niet van hare jongen behoeft te zijn vergezeld.

Het vierde gebod bestaat niet uitdrukkelijk doch het kan geschapen worden omdat immers het Hoofd van gewestelijk bestuur als voorwaarde aan de vergunning zou kunnen verbinden dat niet meer dan een zeker aantal mag worden gedood.

Het zesde gebod, vaststelling van verboden jachttijden, heeft eveneens het Hoofd van gewestelijk bestuur in de hand.

Het zevende gebod, de jachtacte, bestaat slechts gedeeltelijk, nl. alleen voor de bosschen in art. 40 van het boschreglement genoemd, terwijl bovendien van intrekking der vergunning in geval van overtreding niet gerept wordt. Daar toch in dat artikel niet de bevoegdheid wordt verleend om aan die vergunning voorwaarden te verbinden moeten we aannemen dat de vergunning alleen verleend of geweigerd kan worden zonder meer.

Wellicht worden in de praktijk toch voorwaarden gesteld. Het verdient echter warme aanbeveling om de thans bestaande zekerheid op te heffen.

Of er uitvoerrechten op huiden etc., het tiende gebod, bestaan, is mij onbekend. We zullen dus dat in het midden laten.

Het elfde gebod bestaat slechts ten deele in dier voege dat alleen onder bijzondere voorwaarden op olifanten in de Buitenbezittingen mag worden gejaagd.

Het veertiende gebod betreffende struisvogeleieren is waarschijnlijk hier overbodig, omdat in Ned. Indië voor zoover mij bekend geen struisvogels voorkomen.

Van de 15 geboden der Londensche conventie bestaan de volgende alzoo nog niet:

Jagen of dooden van nog niet volwassen nader aan te geven dieren;

Aanwijzing van z.g. jachtreserves.

Beperking van het soort vangmiddelen;

Gebruik van dynamiet of ander explosief of vergift voor de vischvangst;

Jacht op jonge olifanten met slagtanden beneden een zeker gewicht.

Maatregelen tegen het overbrengen van besmettelijke ziekten;

Maatregelen tot vermindering van schadelijke dieren;

Vernietiging van eieren van krokodillen en giftige slangen.

Daarentegen komt hier nog een algemeene regel, een gebod, voor, welke we in de Londensche conventie missen nl. uithalen, vernieling, in eigendom of in bezit hebben van zekere vogels en het verstoren of vernielen der nesten.

Verder dan de vergelijking met de geboden der Londensche conventie meenen we niet te moeten gaan omdat ook het Staatsblad in 't algemeen niet verder is gegaan dan het vastleggen van enkele grondslagen, welke om een goede basis te kunnen vormen echter te algemeen geredigeerd zijn.

Naar het ons wil voorkomen nam de Regeering het juiste standpunt in met niet meer dan grondslagen aan te geven. Het groote uitgestrekte eilandenrijk met zijne zeer verschillende toestanden zal zich hoogst waarschijnlijk niet leenen voor ééne algemeene tot in bijzonderheden uitgewerkte jachtwet.

Het bewijs daarvoor meenen we reeds gevonden te hebben in de afzonderlijke regeling voor de paradijsvogels etc. in Stbl. 1916|197.

Om tot een goede regeling der jacht en visscherij te komen zal het allereerst noodig zijn dat de bepalingen, welke thans in speciale wetten als het wetboek van strafrecht en het boschreglement voorkomen daaruit gelicht worden. De bepalingen omtrent invoer en bezit van vuurwapenen zullen niet noodzakelijk wijziging behoeven, omdat die met een geheel ander doel in het leven geroepen zijn dan de regeling der jacht.

Volstaan kan te dien opzichte worden met de bepaling, dat de vergunning tot bezit van een vuurwapen geen recht geeft tot de uitoefening der jacht.

De algemeene verordening zal slechts de grondslagen aangeven; de uitwerking daarvan geschiede gewestgewijze.

Het zou daarom wellicht aanbeveling verdienen dat men die uitwerking in handen geeft der gewestelijke raden en waar die er niet zijn aan de Hoofden van gewestelijk bestuur.

Uit den aard der zaak zullen ook daartegen wel eenige bezwaren kunnen worden aangevoerd, zooals bv. reeds terstond wordt gedaan door den Heer J. Olivier in een brochure „Een verwaarloosd volksbelang" (Nabetrachting) opgenomen in Teysmannia No. 3 van 1916, die o.a. dit aanvoert:

„De locale factoren, die invloed uitoefenen op de levensomstan-
„digheden der verschillende te beschermen diersoorten, zijn uit den
„aard der zaak totaal onafhankelijk van de kunstmatige, gewesteli-
„lijke indeeling van Nederlandsch-Indië, m.a.w. de kringen, waar-
„binnen de bijzondere biologische verschijnselen zich afspelen, vallen
„in het geheel niet samen met de grenzen van gouvernementen en
„residenties. Daardoor is het mogelijk, en zelfs waarschijnlijk, dat
„over een bepaald natuurlijk gebied, dat zich uitstrekt over meer
„dan een gewest, een en dezelfde regeling zal moeten gelden, terwijl
„aan den anderen kant voor verschillende deelen van één gewest
„onderling zeer verschillende voorzieningen zullen moeten worden
„vastgesteld".

Dit laatste juist pleit ten gunste van het thans voorgestane stelsel.

De locale raden zijn immers de wetgevers voor hun gebied waarom het minder voor de hand ligt de centrale regeering te zien optreden

als wetgever voor een gewest of voor een gedeelte daarvan. De locale raden zullen niet dwaas genoeg zijn om zich niet te laten voorlichten door „plaatselijk bekende, deskundige ambtenaren" zooals de Heer Olivier dat wenschelijk acht.

Zij zullen wellicht, zelfs zeer waarschijnlijk, nog verder gaan en uit welbegrepen eigenbelang na de zooeven bedoelde voorlichting alsnog het advies inwinnen bij de terzake deskundige ambtenaren van het Departement van Landbouw.

Voor een oogenblik aannemende dat die colleges voor het onderwerp zelf niets gevoelen dan nog zal hun eigenbelang de totstandkoming eener alleszins goede regeling medebrengen, omdat het in de bedoeling ligt de jachtvergunning niet langer gratis, doch tegen betaling uit te reiken, boeten etc. komen ten bate van de gewestelijke kas. Een bate welke in vele gevallen, het buitengewoon gebruik dat thans van de jacht gemaakt wordt, voor de gewesten niet te onderschatten zal zijn.

In het andere geval, nl. dat gedeelten van verschillende gewesten gelijke belangen hebben, is het ondenkbaar dat voor die gedeelten niet gelijke bepalingen zullen worden gemaakt, althans indien de regeling goed is, wat natuurlijk op den voorgrond moet staan.

Bovendien bestaat er een ander correctief in het preventief recht der Regeering. Als belastingverordening toch — en dat is zij omdat tegenover de betaling niets anders staat dan het verleenen eener vergunning — is de desbetreffende verordening onderworpen aan de goedkeuring der Regeering alvorens in werking te kunnen treden.

Ook dan bestaan er waarborgen voldoende.

Aldus is het nuttige — eene goede jachtregeling — met het aangename — versterking van kasmiddelen, waaraan de gewestelijke raden dringend behoefte hebben omdat zij toch reeds zoo karig met middelen zijn bedeeld — te vereenigen.

Aan de jachtregeling zal ten grondslag liggen het grondeigendomsjachtveldstelsel naar moederlandsch voorbeeld. Dit zal vermoedelijk het rechtsgevoel het meest bevredigen.

Een schema der algemeene verordening, de ordonnantie der centrale regeering dus, met korte toelichting hier en daar geeft de uitwerking van het gedachte systeem aan.

1. *a.* Verbod om te jagen of te dooden bepaalde (in de ordonnantie op te nemen) dieren.

b. Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of waar een locale raad is, heeft de locale raad bij verordening het recht de lijst sub 1a bedoeld aan te vullen met zoodanige dieren als noodzakelijk blijkt, hetzij om de nuttigheid, zeldzaamheid dan wel om het gevaar dat zij zullen verdwijnen.

c. Strafbaarstelling van het verbod sub 1a met eene boete van bv. hoogstens *f* 500.—.

Ongetwijfeld zullen er in Ned. Indië een zeker aantal diersoorten zijn waarop de jacht uitdrukkelijk verboden moet worden. Die soorten kunnen terstond in de ordonnantie opgenomen worden.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat in een of ander gewest de een of andere zeldzame diersoort gevonden wordt waarvoor het verbod eveneens van toepassing moet worden verklaard. De speciale voor dat gewest werkende verordening kan dan daarin voorzien.

Eene zware boete op de overtreding is een zeer geschikt preventief middel.

De ordonnantie zal die boete moeten bedreigen omdat de gewestelijke verordeningen niet verder kunnen gaan dan de maximum-boete van *f* 100.— ,welke in vele gevallen te laag zal zijn om het verbod gemakkelijk te handhaven.

2. *a.* Verbod om te jagen of te dooden de niet volwassen (in de ordonnantie op te sommen) dieren.

b. Strafbaarstelling van dit verbod met eene boete van bv. hoogstens *f* 300.—.

Ook deze dieren zullen terstond kunnen worden opgesomd. Aanvulling daarvan bij gewestelijke verordening komt niet noodig voor.

De strafbaarstelling in de ordonnantie echter wel omdat ook hier eene maximum-boete van *f* 100.— niet voldoende wordt geacht.

3. *a.* Verbod om te jagen of te dooden de wijfjes der (in de ordonnantie op te noemen) dieren indien zij van hare jongen zijn vergezeld.

b. Gelijke straf als onder *2b* genoemd.

Deze dieren zullen vermoedelijk overeenkomen met die sub *2a*, zoodat toelichting overbodig is.

4. *a.* Verbod om wijfjesdieren te jagen of te dooden, indien men die althans herkennen kan, met uitzondering van (in de ordonnantie te noemen) dieren.

b. De gewestelijke verordening geeft de straf aan op de overtreding gesteld.

In het algemeen behooren de wijfjes te worden beschermd doch niet van de schadelijke dieren.

De zeldzame dieren zijn reeds geheel beschermd. Het zijn dus de niet bepaald zeldzame dieren waarvoor het verbod geldt, de straf kan daarom minder zwaar zijn en bepaald worden door de gewestelijke verordening om ten goede te komen aan de gewestelijke kas.

5. *a.* Het Hoofd van gewestelijk bestuur of daar waar een locale raad is de locale raad somt de dieren op waarop niet dan in beperkt aantal mag worden gejaagd of die in beperkt aantal mogen worden gedood.

b. Strafbedreiging tegen dit verbod.

In het eene gewest zullen betrekkelijk veel in het andere gewest minder dieren van een bepaalde soort voorkomen, ook zullen de soorten verschillen. Het is daarom wenschelijk de bepaling van het aantal aan die verordening over te laten. Eveneens de strafbepaling.

6. *a.* Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is de raad, wijst aan bepaalde uitgestrektheden waar het jagen op, dooden of vangen van in het wild levende dieren verboden is.

b. Strafbedreiging tegen overtreding.

Deze aanwijzing kan welhaast onmogelijk anders dan plaatselijk geschieden omdat dit volkomene plaatselijke bekendheid vereischt. De uitgestrekheden toch zullen aan de noodige bestaansvoorwaarden moeten voldoen.

7. *a.* Vaststelling van verboden jachttijden door het Hoofd van gewestelijk bestuur of daar waar een locale raad is door dien raad.

b. Strafbedreiging tegen overtreding.

De vaststelling der verboden jachttijden zal wellicht op zoo verschillende tijdstippen van het jaar voor de verschillende gewesten moeten vallen, dat het wenschelijk is die jachttijden gewestsgewijze te doen geschieden.

Mits behoorlijk voorgelicht door deskundigen kan daartegen geen overwegend bezwaar bestaan.

8. *a.* Verbod om van de (in de ordonnantie op te sommen) vogels de eieren uit te laten, te vernietigen, in eigendom of in bezit te hebben, dan wel de nesten te verstoren of te vernielen.

b. Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is de raad, heeft de bevoegdheid de lijst aan te vullen.

Voor de aanvulling onder *b* bedoeld geldt dezelfde beweegreden als die onder 1*b* bedoeld.

9. *a.* Eene vergunning tot het bezit van een vuurwapen geeft geen recht tot uitoefening der jacht.

b. Zonder vergunning tot dat bezit is de uitreiking eener jachtacte niet geoorloofd.

c. Verbod tot jagen zonder jachtacte.

d. De jachtacte wordt uitgereikt door het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is door of namens dien raad, onder nader te stellen voorwaarden.

e. De jachtacte wordt alleen in bepaalde gevallen gratis, overigens tegen betaling eener door het Hoofd van gewestelijk bestuur of daar waar een locale raad is door of namens dien raad vast te stellen bedrag uitgereikt.

f. Het Hoofd van gewestelijk bestuur of daar waar een locale raad is de raad, bepaalt de straf op overtreding van verbod sub *c*.

Aangezien de bepalingen op het bezit enz. van vuurwapenen geen verband houden met de jacht is de bepaling sub *a* een noodzakelijk vereischte doch eveneens die sub *b* waardoor een betere controle wordt in het leven geroepen.

De gewestelijke verordening zal diensvolgens als eisch moeten stellen overlegging der vergunning tot bezit van een vuurwapen bij de aanvrage der jachtacte.

Zonder jachtacte moet de uitoefening der jacht steeds en overal verboden zijn.

De mogelijkheid om een gratis jachtacte uit te reiken moet openblijven.

De gratis uitreiking moet echter uitzondering zijn. Bepaalde regels daarvoor te geven is wellicht niet goed mogelijk, men beoordeele dat naar omstandigheden.

Als een der voorwaarden bij de uitreiking der jachtacte te stellen, ware op te nemen intrekking bij overtreding der ordonnantie en of verordening, met bepaling dat die gedurende zekeren termijn niet opnieuw verkrijgbaar is.

De inkomsten der jachtacten komen indien uitgereikt door het Hoofd van gewestelijk bestuur ten voordeele van 's lands middelen; uitgereikt door of namens den localen raad ten voordeele van diens middelen.

10. *a.* Verbeurdverklaring van olifantsslagtanden van minder gewicht dan een bepaald aantal K.G.

b. Boete van hoogstens *f* 500.— tegen hen die zoodanige tanden in bezit hebben.

c. Een overgangsbepaling in verband met dezen maatregel.

Naar men zegt zijn in sommige streken van Indië de olifanten nog zeer talrijk doch de jacht daarop is eveneens niet onbelangrijk. Constante jacht op olifanten kan ook aan hun bestaan een einde maken. Dat te voorkomen beoogt deze bepaling.

11. *a.* De in strijd met de ordonnantie of de verordeningen gevangen of gedoode dieren, de huiden of lichaamsdeelen, de eieren worden in beslag genomen.

b. Een en ander kan worden verbeurd verklaard.

c. Mede worden in beslag genomen met eventueele verbeurd verklaring de wapens waarmede de overtreding is geschied.

d. Wat aan direct bederf onderhevig is wordt vernietigd.

e. Verbeurd verklaarde huiden van zeldzame dieren moeten worden opgezonden naar het Zoölogisch museum te Buitenzorg.

f. Levende dieren worden terstond in vrijheid gesteld tenzij afmaking uit een oogpunt van menschelijkheid beter is.

Deze bepalingen behoeven geene nadere toelichting.

12. Gebruik van honden ter jacht is geoorloofd.

Eene bepaalde belasting voor jachthonden komt minder wenschelijk voor omdat de hondenbelasting reeds overbekend is.

13. Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is de raad, bepaalt zoo noodig de maatregelen te nemen tegen schadelijke (in de gewestelijke verordening op te noemen) dieren.

Overlast van bepaalde schadelijke dieren kan het nemen van maatregelen noodzakelijk maken.

14. *a.* Ieder mag jagen op eigen grond met inachtneming der bepalingen der ordonnantie en verordeningen mits voorzien van jachtacte.

b. Met toestemming van den eigenaar of gebruiker mag men ook op diens grond jagen onder dezelfde restrictie.

c. Jacht op vrij staatsdomein is geoorloofd onder dezelfde restrictie.

Ook deze bepalingen zullen geene nadere toelichting behoeven.

15. Eventueele vaststelling van uitvoerrechten op huiden enz. van (in de ordonnantie op te nemen) dieren.

Deze bepaling zal alleen noodig zijn voor zooveel de uitvoerrechten er nog niet zijn. Wellicht zijn die er reeds omdat de ambtenaren der In- en Uitvoerrechten en accijnzen nu reeds zijn belast met de opsporing van overtreding der bepalingen van Stbl. 1909|497.

16. Vaststelling door het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is door den raad, van de middelen welke niet voor het vangen van dieren mogen worden gebruikt.

Deze bepaling komt noodig voor om al te afdoende middelen tegen te gaan. De eventueel reeds in gebruik bekende middelen kunnen zoo verschillend zijn dat het beter lijkt om die plaatselijk te doen vaststellen.

17. Vernietiging van eieren van krokodillen en giftige slangen.

Een algemeen belang dat de centrale regeering kan of liever gezegd moet regelen.

18. Maatregelen tegen overbrenging van besmettelijk ziekten der huisdieren op in 't wild levende dieren.

De maatregelen zouden kunnen bestaan in een verbod tot gebruik ter jacht en de bewaking of opsluiting van zoodanige huisdieren.

19. Verbod van gebruik van dynamiet of andere explosieve stoffen of vergift voor het vangen van visch.

Ook een dergelijk definitief verbod lijkt noodig. Weliswaar behoort bij sommige volksfeesten dusdanige vischvangst doch het is de vraag of men die alleen daarom moet toelaten. Indien bepaald noodig ware het verbod niet volstrekt imperatief te stellen doch toe te staan als hooge uitzondering op speciaal te verleenen vergunning.

20. *a.* Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is de raad, wijst aan de rivieren, stroomen enz. of gedeelten daarvan waarin niet gevischt mag worden.

b. Straf op overtreding daarvan.

Tot instandhouding van den vischstand is een dergelijke bepaling wellicht wenschelijk.

21. *a.* Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is de raad, geeft aan de tijdstippen waarop niet gevischt mag worden.

Ten tijde van het kuit schieten dient de vischvangst te worden verboden.

22. *a.* Het Hoofd van gewestelijk bestuur, of daar waar een locale raad is de raad, geeft aan met welke vischtuigen niet gevischt mag worden;

b. Straf op overtreding daarvan.

Er zijn bepaalde vischtuigen welke een volkomen fnuikende uitwerking hebben. Die dienen verboden te worden. Het Het soort der vischtuigen zal vermoedelijk zooveel uiteenloopen dat het beter is de bepaling plaatselijk te doen geschieden.

Onder ordonnantie wordt in dit schema verstaan de algemeene verordening der centrale regeering; onder gewestelijke verordening, de keur van het Hoofd van gewestelijk bestuur dan wel de verordening van den localen raad.

Het ontworpen schema maakt volstrekt geen aanspraak op volmaakte juistheid noch volledigheid.

Het is zeer goed mogelijk en zelfs wel zeker, dat het hier en daar aanvulling noodig heeft of iets overbodigs bevat.

De bedoeling was alleen in algemeene trekken aan te geven hoe het onderwerp geregeld zou kunnen worden.

Uitgegaan is daarbij van de veronderstelling, dat indien algemeene regels voor ongeveer ¾ van Afrika gegeven konden worden, diezelfde mogelijkheid voor Ned. Indië bestaat.

De details moeten n.h.v. locaal geregeld worden omdat de toestanden in het uitgestrekte gebied teveel uiteenloopend zullen zijn om daarvoor één uniforme regeling te geven.

Zoo deze zwakke poging iets bijdraagt om tot de regeling van het belangrijke onderwerp te komen dan is het doel bereikt.

Bandoeng, April 1920.

Persoverzicht

De onafhankelijkheidskwestie in de Philippijnen.

Onder dit opschrift is in het Soerabajaasch Handelsblad een artikelenreeks verschenen van de hand van Mr. B. H. Drijber, die een persoonlijk bezoek aan de Philippijnen dienstbaar maakte aan een studie van de daar zoo zeer aan de orde zijnde beweging voor algeheele onafhankelijkheid.

Na de mededeeling dat de volksvertegenwoordiging in het vorige jaar een bedrag van 500.000.— pesos voteerde ter voorziening in de reiskosten eener commissie, bestaande uit vooraanstaande Philippinos, welke naar Amerika toog ter bespreking van de onafhankelijkheidsverklaring der eilanden, vangt schrijver zijne interessante beschouwingen aan met eene korte uiteenzetting van de geschiedenis der kolonie ter verkrijging van een juist begrip van den huidigen toestand.

Ongeveer in het midden van de 16de eeuw werden de eilanden door de Spanjaarden veroverd. Bijna eenstemmig zijn de schrijvers in hun oordeel over de vrij groote mate van beschaving der door de veroveraars aangetroffen bevolking. Van de verschillende schrijvers, wier meening ter zake wordt weergegeven, zij hier slechts Malcolm vermeld, die in zijn standaardwerk over Philippijnsch straatsrecht zegt: „Er is geen enkele aanwijzing, dat de Philippinos ingeboren karakter-eigenschappen hadden, welke wezen op een inferieuren aanleg. Integendeel, het is duidelijk, dat zij in het bezit waren van dezelfde betrekkelijke beschaving, welke in vroegere tijden werd aangetroffen bij thans vooraanstaande volken".

De verdere uiteenzettingen van Mr. Drijber komen zeer verkort op het volgende neer.

Het Spaansche bestuur heeft ondanks zijn vele tekortkomingen en fouten onloochenbaar goede resultaten opgeleverd. De koloniale politiek van de 16de eeuw beoogde enkel uitbreiding van macht en van handelsbetrekkingen en de Spanjaarden voegden daar aan toe de bekeering tot de alleen zaligmakende kerk. Naar dit program hebben zij ongeveer drie eeuwen in de Philippijnen geheerscht. De bestuursinrichting was even eenvoudig als autocratisch. De gouverneur-generaal oppermachtig met twee louter adviseerende lichamen naast zich. Daarnevens groote invloed van de kerk op het bestuur. Een priesterregeering. Geen deelneming der bevolking aan het bestuur. Over het geheele land werden geestelijke

gestichten verspreid. De broeders dier gestichten hielden zich niet enkel met de geestelijke verzorging bezig, maar waren ook in ander opzicht nuttig en practisch werkzaam. Met het onderwijs begon Spanje met den top, in stede van van onderen af. Reeds in 1601 werd het College de St. José gesticht. In 1610 de universiteit de Santo Tomas. Lager onderwijs werd gegeven op kerkelijke scholen. Eerst in de tweede helft van de twintigste eeuw werden normaalscholen, een ambachtsschool, een landbouw- en een scheepvaartschool opgericht. Over het algemeen werden de zaken in de Philippijnen door de Spanjaarden gaande gehouden, meer niet. Een groot aantal ambtenaren vond er een bestaan. Een groot deel der autoriteiten, vooral ook de rechterlijke macht was omkoopbaar. De priesters en broeders misbruikten hun positie en waren in den regel geen voorbeeld op zedelijk gebied. Het Spaansche bewind had echter ook goede zijden, waarvan talrijke schrijvers getuigen. De Spanjaard mengde zich onder de inheemsche bevolking, ging dagelijks met haar om, huwde de Philippijnsche vrouw. Hij miste de geringschatting voor het gekleurde ras, welke bij vele westersche rassen voorkomt. De vermenging van de Spanjaarden met de Philippijnen was, naar de resultaten te oordeelen, geen ongelukkige. Daar komt als gunstige omstandigheid bij dat de halfbloed daar niet scherp als een afzonderlijke klasse tusschen de rassen instaat. De Mesties noemt zich Philippino en leeft onder hen. De vermenging der bevolking met Spanjaarden en met Chineezen niet minder, is zóó veelvuldig dat men nauwelijks meer, vooral in de grootere steden, van een speciaal Philippijnsch ras kan spreken, al noemen allen zich Philippinos.

Van groot belang was ook dat Spanje, zij het oorspronkelijk met het zwaard, den Christelijken godsdienst onder de bevolking bracht, zoodat thans 90 pct. van de bevolking overtuigd katholiek is. Niet het minst het Christendom deed de bevolking opnemen westersche zeden, gewoonten en algemeen humanitaire begrippen. Men denke hierbij vooral aan huiselijke gewoonten, de opvoeding in het gezin, het monogame huwelijk en de positie der vrouw.

De Philippijnen zijn onder het Spaansche bewind dan ook ongetwijfeld vooruitgegaan in beschaving, in welstand en in aantal. Een belangrijke tekortkoming der Spanjaarden was evenwel dat zij blind bleven voor den door meerdere beschaving en ontwikkeling veranderden geestestoestand der inheemsche bevolking. Zij bleven doof voor de meest rechtmatige eischen der Philippinos. Dit niettegenstaande de oorspronkelijke wenschen der Philippijnsche leiders zeer gematigd waren en de eischen werden voorgedragen door intelligente en moreel hoogstaande politieke leiders. De eischen kwamen neer op omschrijving van de bevoegdheden van den gouverneur generaal, Philippijnsche vertegenwoordiging in de wetgevende lichamen, vrijheid van godsdienst, van pers en van vergadering, gelijkstelling van Philippijnen en Spanjaarden in elk opzicht en openstelling van openbare ambten ook voor Philippinos.

Spanje bleef zich verzetten tegen elke hervorming. Toen ontstond de agitatie voor onafhankelijkheid, welke in den opstand uitliep van Juli 1898. Aquinaldo, de leider, vestigde voor korten tijd een revolutionnair bewind. In denzelfden tijd geraakte Spanje met Amerika in oorlog en bij de vredesvoorwaarden werden de Philippijnen aan de Vereenigde Staten toegewezen. De Amerikanen maakten aan het verzet vrij spoedig een einde.

Amerika, dat niet op koloniën was belust, behield de Philippijnen uit overweging dat de inheemsche bevolking onvoldoende capaciteiten bezat, zich zelf te regeeren, dat bij vrijlating anarchie niet zou uitblijven, evenmin als tenslotte een verovering door een buitenlandsche mogendheid. De Vereenigde Staten hebben hun taak in de Philippijnen breed opgevat en met groote voortvarendheid ten uitvoergelegd. Zij stelden daarbij op den voorgrond opvoeding der bevolking tot zelfbestuur met als einddoel de ontijdig reeds verlangde onafhankelijkheid. Naast geleidelijke opvoedende deelneming aan het bestuur werden door Amerika voor de Philippijnen vooral noodig geacht onderwijs, assaineering, opening van verkeerswegen.

De Amerikanen hebben uitnemende resultaten gehad, waartoe verschillende gunstige factoren medewerkten. Vooreerst is de kolonie klein en overzichtelijk: 115026 vierkante mijlen met 8 à 9 millioen inwoners. Dan troffen zij aan een betrekkelijk beschaafde bevolking met een godsdienst, welke door de nieuwe heerschers werd begrepen en welke geen voortdurende sta-in-den-weg was voor ontwikkeling.

De Amerikanen hadden voorts het voorrecht, dat zij hun koloniaal regeeringsstelsel zelf geheel nieuw konden opbouwen. Hierdoor bleven zij van den aanvang af vrij van in andere koloniën in den loop der tijden ontstane misbruiken, verouderde opvattingen en een niet uit te roeien ambtenaarsleur. De Amerikaan is daarbij practisch en weet te organiseeren. Elk departement heeft een vrij groote mate van zelfstandigheid. Een regeling, als bij ons, waardoor elk voorstel, als gevolg van den langen weg, welken het langs allerlei bureau's te doorloopen heeft, ten slotte dood geadviseerd wordt, is bij hen onbestaanbaar. Men begrijpt daar het „le mieux est l'ennemi du bien".

Een niet te onderschatten voordeel voor Amerika is ook dat het gouvernement niet in den rug wordt aangevallen door eigen landsdienaren, die hun positie gebruiken om aan de bevolking allerlei westersche politieke leuzen op te dringen, welke een rustige ontwikkeling der kolonie in den weg staan.

Het Amerikaansche bestuur heeft evenwel ook zijn fouten, les défauts de ses qualités. De Amerikaan is met zijn overtuigde beginselen te subjectief, houdt daardoor te weinig rekening met de eigenaardigheden van de bevolking. Zijn hervormingen, hoe goed bedoeld, waren daardoor meermalen onpopulair. En in het algemeen is de Amerikaan dan ook

bij de bevolking niet geliefd. Men vindt hem met zijn sterke persoonlijkheid opdringerig en aanmatigend.

Bij de opvoeding tot zelfbestuur ging de Amerikaansche hervormer doelbewust stap voor stap in die richting voort.

In 1898 werd door de Vereenigde Staten de z.g. Schürmann- of eerste Philippijnsche Commissie uitgezonden welke in opdracht had: „het Gouvernement te Washington te helpen in de vaststelling van een Philippijnsche politiek en om in samenwerking met de militaire autoriteiten de Amerikaansche souvereiniteit aldaar te bevestigen". In September 1899 keerde deze commissie naar Amerika terug en de conclusie, waartoe zij gekomen was, luidde: de Vereenigde Staten kunnen zich niet terugtrekken uit deze kolonie. Het is onze plicht daar thans te blijven, ter wille van onze verantwoordelijkheid jegens de Philippijnen en jegens de menschheid en van de verbetering der levensvoorwaarden van de bewoners der eilanden. Zij zijn algeheel onvoorbereid voor onafhankelijkheid en indien deze nu werd gegeven, zou zij toch niet stand houden.

In Juni 1901 kwam een tweede Amerikaansche commissie in de kolonie met een uitgebreider taak. William Taft, de latere president, was haar voorzitter; voorts bestond zij uit vier leden. Zij had in samenwerking met den gouverneur wetgevende bevoegdheid. Haar zittingen waren openbaar en de ontwerpen van wet werden vooraf tijdig publiek gemaakt.

Direct werd door haar aangepakt: twee millioen dollar werd gevoteerd voor aanleg van wegen en bruggen, een schoolwet ontworpen, voornamelijk regelende het lager onderwijs; een gemeentewet met autonomie der gemeenten kwam tot stand; de rechterlijke organisatie en de gezondheidsdienst werden verbeterd.

In September 1901 werd de wetgevende commissie uitgebreid met drie Philippinos en later met nog een, waardoor de verhouding werd: 5 Amerikanen tegen 4 Philippinos.

In 1907 werd ingesteld „de Philippijnsche Vergadering", welk geheel Philippijnsch lichaam de wetgeving deelde met de commissie. Deze vergadering was reeds in 1904 toegezegd onder voorwaarden dat eerst een volkstelling zou worden gehouden en dat gedurende twee jaar nadien er volkomen rust en orde zou hebben geheerscht. In 1907 werden de leden, 80 in aantal, door een kiezerscorps gekozen.

In 1913 werd de meerderheid der commissie gevormd door Philippinos.

De hierop volgende stap naar zelfbestuur was wel de belangrijkste: de Jones-Bill, in Augustus 1916 door het Congres in Amerika genomen, waardoor de Philippijnen ongeveer volledig zelfbestuur verkregen.

Deze wet bepaalt o.m.: De algemeene wetgeving zal, voorzoover niet anders bepaald, worden opgedragen aan twee Huizen; een Senaat en een Huis van Vertegenwoordigers. Deze twee Huizen zullen uitmaken de Philippijnsche wetgevende macht.

De Senaatsleden worden gekozen door kiezers in 12 districten. Elk district zend twee Senatoren. De vereischten voor verkiesbaarheid zijn, dat men zelf kiezer is, den leeftijd van 30 jaar heeft bereikt, leest en schrijft in het Engelsch of Spaansch, 2 jaren woonachtig is in de Philippijnen en inwoner is van het district. Voor de leden van Vertegenwoordigers, 80 in getal, gelden dezelfde voorwaarden voor verkiesbaarheid, behalve dat de leeftijd hier gesteld is op 25 jaren en de termijn van verblijf in het district op één jaar vóór de verkiezing.

De wetten worden door den gouverneur generaal geteekend. Gaat deze met een aan hem ter teekening voorgelegde wet niet accoord, dan zendt hij het voorstel aan de wetgevende macht terug met opgave van zijne bezwaren. Handhaaft de wetgevende macht het voorstel met 2|3 der stemmen, dan beslist ten slotte, blijft ook de gouverneur generaal op zijn standpunt staan, de President der Vereenigde Staten.

De uitvoerende macht berust bij den gouverneur generaal.

Bij het Amerikaansche systeem van geleidelijke verleening van zelfbestuur zat het beginsel voor dat bij elken stap een deel van de *verantwoordelijkheid* voor het bestuur aan de Philippinos werd overgedragen. Dit vormt een aanmerkelijk principieel verschil met hetgeen door ons in die richting gedaan werd. Hier te lande begon men een college met den weidschen naam Volksraad zonder eenige verantwoordelijkheid en zonder werkelijke deelneming aan het bestuur.

Een tweede beginsel der Amerikanen was dat telkens aan de Philippinos duidelijk werd te kennen gegeven dat geen stap in de richting van zelfbestuur zou worden gezet, indien rust en orde in de kolonie ook maar voor het minste werden verstoord. De Philippino, die wist dat het den Amerikaan hiermede ernst was, werd hierdoor geoefend in zelfbedwang en zelftucht.

Op den weg van de ontwikkeling tot zelfbestuur wordt verder gewezen op de „Philippinisation", het verphilippijnschen van de verschillende openbare betrekkingen. Hierdoor kreeg men een Philippijnsch bestuur, bijgestaan door Amerikanen. Volgens de Philippinos ging de uitvoering hierbij te langzaam, volgens vele Amerikanen was het tempo evenwel te vlug. Dit tempo werd nog versneld door het verloop van Amerikaansche ambtenaren, die zich onder Philippinos zagen gesteld, wier meerderheid in bekwaamheid zij niet konden erkennen.

De Philippinisation begon met de plaatselijke besturen, toen aan deze autonomie werd verleend. In 1919 waren de hoofden van de departementen van binnenlandsch bestuur, financiën, justitie, land- en mijnbouw, handel en verkeer allen Philippinos.

Het hoofd van publieke instructie, onder wien onderwijs en gezondheid ressorteert, was een Amerikaan. Het onderwijs-bureau stond onder een Amerikaanschen directeur, doch het hoofd van den gezondheidsdienst

was een Philippino. De superintendenten der scholen waren allen Amerikanen. Van de gouvernementsonderwijzers waren ongeveer 400 Amerikanen en ongeveer 740 Philippinos.

Aan de universiteit waren 40 Amerikaansche professoren en 44 Philippijnsche. De medische faculteit was bijna geheel door Philippijnsche hoogleeraren bezet. Het academisch ziekenhuis, een inrichting met drie honderd bedden, is geheel Philippijnsch, de directeur, de doctoren, de verpleegsters.

Het hooggerechtshof had een Philippijnschen president en 3 Phil. leden naast 4 Amerikanen. De rechtbanken van instantie waren bijna allen bezet door Philippinos. De stad Manila heeft een Philippijnschen burgemeester en eenzelfden gemeenteraad. Het hoofd van publieke werken was een Philippino, de directeuren van de brandweer en de politie waren Amerikanen.

Het middel tot opvoeding der bevolking is voor Amerikanen natuurlijk het onderwijs geweest, dat zij met kracht organiseerden.

Het onderwijs wordt gegeven in het Engelsch, omdat deze taal, zoo redeneert de Amerikaan, door gemeenschapstaal te worden niet enkel den nationalen gemeenschapszin kan bevorderen, maar ook de beste voorwaarden biedt voor individueele en nationale ontwikkeling.

In de laatste jaren krijgen alle leerlingen op de scholen militaire training, met het doel niet alleen om de nationale kracht te vergrooten, maar ook tot bevordering van economischen, geestelijken en moreelen vooruitgang.

Ook aan de hygiëne wordt de school dienstbaar gemaakt; hygiëne in huis, lichaamsverzorging, tuberculose-bestrijding, zelfs worden oefeningen in het poetsen der tanden gehouden. Men heeft schoolartsen-, schooltandartsen en schoolverpleegsters, die ook de huizen der leerlingen bezoeken.

De normaalschool te Manila is de voornaamste opleidingsschool voor onderwijskrachten; de cursus 1918—1919 telde 668 leerlingen.

Van groot belang is ook de ambachtsschool te Manila met een cursus van vier jaar, voor leerlingen, die den 12 jarigen leeftijd hebben bereikt. Haar doel is opleiding van goede vaklieden.

Even practisch ingericht is „the school of Commerce", om goed onderlegd kantoorpersoneel te vormen.

De Amerikanen hebben kans gezien om „education" tot een „cry" te maken, vooral onder de jongeren. Er is daar ontstaan de drang naar ontwikkeling, de bevolking voelt het nut van ontwikkeling; ja, men kan bijna spreken van een koortsachtig verlangen naar education. Overal ziet men de jong-Philippinos lezen, de hotelbediende leest, de hotelportier leest, de koetsier leest, allen lezen, zoodra hun diensten maar even niet gevorderd worden.

Ook daar te lande heeft men te kampen met gebrek aan onderwijspersoneel. Dit wordt verergerd door den uittocht van Amerikaansche

onderwijzers, die voelen dat hun positie door de philippinisation en de dreigende onafhankelijkheid steeds meer onzeker wordt, waarbij komt dat de salarissen veel te gering zijn.

Te Manila stichtten de Amerikanen een universiteit met een zevental faculteiten; de cursus 1918—1919 telde over de 2000 studenten. Aan de universiteit zijn verbonden een boschbouw-college, een conservatorium, een school voor kunsten en een college voor pharmacie.

Ook voor bibliotheken is veel zorg gedragen; alle onderwijsinstellingen hebben haar eigen bibliotheek: de universiteit, de normaalscholen, de lagere scholen. De grootste bibliotheek is the Philippine Library te Manila, welke geheel onder Philippijnsche leiding staat. Het hooggerechtshof heeft zijn bibliotheek met een volledige verzameling jurisprudentie van de Philippijnen, de Ver. Staten, Spanje en Engeland.

De gezondmaking der eilanden is almede een van de onderwerpen van het koloniaal programma der Amerikanen; public health is er al evenals public education tot een „cry" gemaakt. Bioscoop-voorstellingen en vlugschriften maakten reclame voor dit onderwerp, de school werd in dienst ervan gesteld.

Op economisch-financieel gebied wordt een bepaalde Philippinopolitiek gevoerd. Het gouvernement werd de oprichter en grootste aandeelhouder van bedrijven, gewoonlijk door particuliere maatschappijen uitgeoefend.

Geen moderne ideeën van socialisatie der bedrijven heeft men hierin te zien, doch deze gedragslijn is een gevolg hiervan dat het den Philippinos zelf ontbreekt aan kapitaal en aan bekwaamheid om groote maatschappijen op te richten en te beheeren. Buitenlandsche maatschappijen gingen op die manier met de winsten strijken, een doorn in 't oog der inheemschen. Men besloot toen om maatschappijen op te richten met geld van den Staat, terwijl zij voorloopig onder leiding van Amerikaansche bedrijfsleiders worden gesteld. Tot de kunst is afgekeken!

Het begon met het bankwezen. In 1916 werd de Phil. National Bank opgericht, welker bedrijf in korten tijd een groote vlucht nam. Het bestuur, oorspronkelijk uit Amerikanen samengesteld, bestond in 1919 uit: President en drie leden Philippinos met drie Amerikaansche leden. Verder werden op gelijke wijze opgericht een cementmaatschappij, een ijzermaatschappij, de nationale steenkolenmaatschappij en de nationale ontginningmaatschappij.

De materieele vooruitgang der Philippinos is onder het Amerikaansch bewind groot geweest, maar de geestelijke nog grooter, en de vraag rijst of hun thans de algeheele onafhankelijkheid kan worden geschonken, waarnaar volgens de politieke leiders het land in zijn geheel hunkert. De politieke partijen — vroeger over de onafhankelijkheidsvraag verschillend van meening — gaan thans, wat dit betreft, eendrachtig samen. De Philippino-couranten, voor het meerendeel in het Spaansch

geschreven, handelen bijna over niets anders, met verwaarloozing van andere belangrijke politieke vraagstukken.

Menschen, die langen tijd in de kolonie werkzaam zijn geweest, spraken de volgende meening uit: de onafhankelijkheid wordt door de groote massa niet begeerd; de zaak wordt warm gehouden voornamelijk door de oudere politieke leiders, die aan den ouden onafhankelijkheidsstrijd nog deelnamen, de Spaansch sprekende Mestizos, wier invloed door de jong-Philippinos bedreigd wordt; de jongeren, die onder den invloed staan van de Amerikaansche opvoeding, verlangen vooralsnog geen onafhankelijkheid. Evenmin van de ouderen zij, die iets bezitten, die iets te verliezen hebben, waaronder ook de grondeigenaars, doch zij uiten zich niet uit vrees voor de politieke leiders.

De Amerikaansche schrijvers zijn in hun meeningen verdeeld. Vooreerst zijn daar de anti-imperialisten, die zich zoo spoedig mogelijk uit de koloniën willen terugtrekken. Zij doen daarbij een beroep op den rechtvaardigheidszin en het aloude vrijheidsideaal van het Amerikaansche volk. Lijnrecht hiertegenover staan de expansionisten; zij prediken behoud van de rechtmatig verkregen kolonie met een rechtvaardig, maar krachtig bestuur zonder sentimenteele „nonsense". Tusschen deze uitersten is een middenpartij, waarvan Taft een der voornaamste vertegenwoordigers is. Zij willen de kolonie tot geestelijken en materieelen vooruitgang brengen en haar geleidelijk die vrijheden geven, welke zij zich waardig toont. Van een algeheele vrijheid kan thans nog niet de rede zijn.

Amerikaansche politici houden zich eveneens met de kwestie bezig. De Republikeinen weigeren een vast tijdstip te bepalen, maar willen de Philippijnen gedurende een of meer geslachten tot ontwikkeling brengen om hen daarna zelf te laten beslissen over al dan niet onafhankelijkheid. De Democratische partij daarentegen wenscht een nabijgelegen datum voor de onafhankelijkheid vastgesteld met het protectoraat van de Vereenigde Staten, dan wel met neutraalverklaring der eilanden.

In 1918 toog een Philippijnsche commissie naar Amerika om de zaak der onafhankelijkverklaring aldaar te bepleiten. De commissie wijst er op dat Cuba onder dezelfde omstandigheden en terzelfdertijd veroverd, reeds na 4 jaren vrijheid kreeg, terwijl de Philippinos daarop nu reeds 20 jaren wachten. De Philippinos vertrouwen op de beloften door de Vereenigde Staten afgelegd en door de Philippinos aangenomen, waarbij een beroep wordt gedaan op uitlatingen van Taft, Roosevelt en Wilson, die allen onafhankelijkheid in uitzicht stelden.

Het kan worden geconstateerd, zoo gaat de commissie verder, dat de Philippinos het algemeen belang hebben begrepen en gediend, door de gezondmaking van het land, door aanleg van publieke werken, wegen, bruggen en irrigatie, door bevordering van landbouw, nijverheid en handel; door voorziening in het bankwezen; door instelling van een

bekwaam civiel bestuur en onpartijdige rechtspraak; door een regelmatige en ordelijke uitoefening van het stemrecht.

De commissie komt tot de conclusie dat er voor de Amerikanen alle aanleiding bestaat thans de onafhankelijkheid te verleenen, waar zij deze steeds als doel van de occupatie der eilanden op den voorgrond hebben gesteld.

Geconstateerd moet worden dat er Amerikanen van gezag zijn, die de Philippinos voor de onafhankelijkheid rijp achten. Een hunner betoogt, na er op gewezen te hebben dat veramerikaniseering van het Philippijnsche volk niet mogelijk is, als volgt:

„Een onmiddellijke verleening van onafhankelijkheid zou het beste middel zijn voor versterking van den invloed van de Vereenigde Staten. Immers, het zou een einde maken aan den twijfel en het wantrouwen, nu overheerschend, en het zou den naam Amerikaan gelijk stellen met dien van bevrijder.

Al hetgeen tot nu gedaan is, zou zich alsdan in een nieuwe gedaante voordoen. Het Amerikaansche kapitaal, hier belegd, zou niet langer worden aangezien voor een middel tot onderdrukking, maar als machtig hulpmiddel tot ontwikkeling van het land. De Amerikaansche ambtenaren, die zouden achterblijven, zouden beschouwd worden niet als parasieten, levende op den voorspoed van het land, maar als helpers in de richting van voortuitgang".

Deze schrijver geeft ongetwijfeld de gevoelens der Philippijnsche politieke leiders weer, maar zijn toon is gematigd vergeleken bij dien der kleine inheemsche pers. Een Philippijnsch student vond zelfs aanleiding zich als volgt over die pers te uiten: „Niets demonstreert zoozeer de tegenwoordige ongeschiktheid van het land voor zelfbestuur als de houding der inlandsche pers over belangrijke publieke vraagstukken. Van het begin van de komst der Amerikanen was het een lange serie van leugens, sneers en duivelsch ingenieuze verdraaiingen".

Er zijn evenwel talrijke tegenstanders van eene oogenblikkelijke onafhankelijkheidsverklaring en ook van Philippijnsche zijden gaan stemmen daartegen op. Een Philippino merkte op dat onafhankelijkheid zal beteekenen „een land, dat vrij is van den Amerikaanschen boss, maar tegelijkertijd gesteld wordt voor wonde plekken, tengevolge van het gemis van de hulp der Amerikanen. Het is een schoon devies om onafhankelijk te willen zijn van anderen, maar het is zeer moeilijk om afhankelijk te zijn van je zelf".

De heer Drijber is van oordeel, dat het bij de vraag voor geschiktheid tot zelfbestuur op vier voorname punten aankomt, te weten: vormen de Philippinos een natie, zijn zij economisch onafhankelijk, zijn zij bekwaam zich zelf te besturen, zijn zij in staat om hun onafhankelijkheid te handhaven.

a) Verschillende schrijvers spraken zich uit over de vraag of de Philippijnen een natie vormen. Een hunner merkt o. m. op: „Maar zij

spreken allen verschillende talen en dialecten, waardoor onderlinge gedachtenwisseling niet mogelijk is. Er is geen gemeenschappelijke literatuur. Zij vormen geen volk evenmin als andere Maleische stammen, zij blijven provinciaal zonder belangstelling voor andere gemeenschappen. Bovendien bestaat er een afscheiding tusschen den halfbloed en den inlander, al wordt daarover om politieke redenen niet gesproken. In facto domineert de mestizo".

In Manila werd vernomen dat, na verdwijning van den Amerikaan, velen een oplaaiing verwachten van de oude geschillen en veeten tusschen de verschillende stammen; niet het minst de vijandschap tusschen de Christenen en de Moros, de niet gemakkelijke Mohammedaansche onderdanen.

b) Wat de economische onafhankelijkheid der Philippijnen betreft, het volgende. De bevolking verkeert nog geheel in het stadium van een landbouwstaat. Men kan zeggen dat er geen industrieën zijn, uitgezonderd die, welke verband houden met den landbouw, als enkele suiker- en oliefabrieken. De eigen landbouw voorziet bij lange na nog niet in de voedselbehoeften van het land. Rijst, meel, melkproducten, vleesch en visch worden bij groote hoeveelheden ingevoerd. Verder komen uit het buitenland voornamelijk katoenen en zijden goederen, manufacturen, ijzer, leerwerk, steenkolen, chemicaliën, zeep, glas en houtwaren. Hiertegenover staat een belangrijke export van hennep, tabak, suiker en copra.

De handel in de export-producten, door den landbouwenden Philippino voortgebracht, berust ongeveer geheel in handen van vreemdelingen, Chineezen en Japanners, Engelsche en Amerikaansche handelshuizen. De belastingen worden bijna geheel door vreemdelingen betaald.

Een eigenlijke middenstand is in de laatste jaren bezig zich te vormen, maar is er nog niet.

De particuliere Philippinos bezitten geen kapitaal voor het grootbedrijf, waarom het middel van participatie door het gouvernement in die bedrijven werd aangegrepen. De resultaten daarvan moeten nog blijken.

Het ontbreekt den Philippijnen niet enkel aan intellectueele leiders, maar ook aan lagere werkkrachten, om de belangrijke mijnbouwrijkdommen uit den grond te halen. Zelfs voor de ontwikkeling van den landbouw schieten werkkrachten te kort. Zij bezitten geen eigen scheepvaartlijn naar buitenlandsche havens en evenmin een scheepsbouwbedrijf.

Op grond van deze gegevens kan men bezwaarlijk spreken van een gezonde economische basis voor een onafhankelijken Philippijnschen staat.

c) De vraag of de Philippijnen bekwaam zijn zichzelf te besturen is niet gemakkelijk positief te beantwoorden. Vooral, omdat de practijk

in zelfbestuur nog van zoo betrekkelijk korten duur is. Immers Amerika begon er vóór 20 jaren het eerst mede en de Jones Bill is eerst 4 jaren oud. Het verloop is dus nog niet aan de practijk te toetsen. Bijna alle buitenlanders, die in de kolonie leven, zien echter reeds nu een terugval en verwachten een voortdurenden teruggang.

Naar aanleiding der vraag in hoeverre het Amerikaansche systeem tot de bevolking is doorgedrongen, verdeelt een Amerikaansch schrijver de bevolking in twee groepen: zij die Spaansch en zij, die Engelsch spreken. De Spaansch sprekenden zijn zij, die onder het Spaansche bestuur op den voorgrond traden en nu ook in bestuursfuncties vooraan staan. De meeste van dezen waren voor de occupatie door Amerika reeds meerderjarig. Zij hebben weinig aangenomen van de toen gevolgde hervormingen. De Amerikaansche democratie dringt niet tot hen door en als alle Oostersche volken voelen zij niet democratisch. De andere klasse is de Engelsch sprekende, jongere generatie, die de Amerikaansche scholen bezocht en, naar men hoopt, blijvend werd gebracht onder den invloed van de Amerikaansche opvattingen. Met deze jongeren wordt vooralsnog echter geen rekening gehouden en er is groote kans, dat zij tenslotte de ideeën van hun ouders weer zullen aanhangen.

Dezelfde Amerikaansche schrijver wijst er op dat de Philippinos nimmer een priester, toonkunstenaar, schilder, koopman, ingenieur, architect of financier van beteekenis voortbrachten.

De practijk van het bestuur door Philippinos leerde tot nu toe dat er drie rechtskundigen moesten worden aangesteld om de tegen de Philippijnsche autoriteiten ingebrachte klachten te onderzoeken en jaarlijks worden er ongeveer 200 schuldig bevonden!

Vele gemeenteraden waren zóó royaal in het verhoogen van traktementen dat er voor publieke werken niets overbleef en de wegen in een desolaten toestand verkeerden. Nadat de bestrijding van de runderpest was overgelaten aan de Philippinos, was er een aanmerkelijke teruggang. De gezondheidsdienst onder leiding van Philippino-doctoren hield cholera-gevallen geheim. In Manila laat geen buitenlander zich meer in het academisch ziekenhuis opnemen, omdat de zindelijkheid aanmerkelijk zou zijn achteruitgegaan sedert het Philippijnsche beheer.

Het gehalte der volksvertegenwoordigers wordt gezegd sterk achteruitgegaan te zijn, niet alleen in bekwaamheid, maar velen zouden ook niet intègre zijn.

Er zijn twee politieke partijen de nationalisten en de progressisten, doch het is niet na te gaan welk verschil in beginsel hen gescheiden houdt. Het eenige verschil werd gezegd te zijn dat de eene partij op het kussen zit en de andere haar plaats wenscht in te nemen. De oorzaak van dit weinig gezonde politieke leven is de onvoldoende politieke ontwikkeling van het meerendeel der kiezers zoowel als van dat der gekozenen.

d) De vraag of de Philippijnen eventueel in staat zijn eigen zelfstandigheid te handhaven moet beslist ontkennend beantwoord worden. Soldaten hebben zij niet, laat staan leiders voor dezen. Philippinos er kennen zelf hun onbekwaamheid zich tegen eenige invasie te verdedigen.

Het is de vraag of Amerika, in aanmerking genomen zijn bedoeling met deze eilanden, niet goed gedaan had naar meerdere ontwikkeling in deze richting te streven. Maar het feit is er, dat de Philippijnen thans geheel weerloos zijn.

Op de vraag: „zijn zij rijp voor onafhankelijkheid?" antwoordt een schrijver: „naar *mexicaanschen* stijl, ja! Het kan moeielijk slechter".

Afgezien van hun bekwaamheid, schijnt het ook niet in hun belang thans geheel onafhankelijk te zijn. Een volk dat nog niet bekwaam is voor zelf-bestuur, is een rijpe prooi voor zelfzuchtige onderdrukking van buiten en zelfzuchtige exploitatie van binnen.

Een Amerikaansche schrijver deelt mede: „er is een belangrijk aantal instellingen in de Philippijnen, dat gelooft, zooals de meerderheid van goed geïnformeerde Amerikanen, dat onafhankelijkheid op dit oogenblik zou zijn een vloek; dat deze slechts tijdelijk zou zijn, onrust en verstoring der orde zou brengen, tenslotte buitenlandsche interventie en de bezetting van de eilanden door een natie, met veel minder altruïstische bedoelingen dan de Amerikaansche, waardoor de mogelijkheid van werkelijke, blijvende onafhankelijkheid zou worden uitgesteld ver buiten onzen tegenwoordigen gezichtskring".

De werkelijke vraag is, zullen de Philippijnen hun lange en avontuurlijke reis in de geschiedenis maken, geholpen en beschermd door de sterke en vriendschappelijke hand van de Vereenigde Staten, of zullen zij waggelende, aan zichzelf worden overgelaten, blind in hun eigenwaan, onder het wakend oog van een andere machtige natie, verlangend naar hun eerste misstap.

De politieke Philippino is echter doof voor deze en dergelijke overwegingen, hetgeen zeer te betreuren is. Zonder twijfel bezit het sympathieke Philippijnsche volk een goede kern, waaruit op den duur een krachtige, gezonde natie kan groeien.

De beschouwingen van Mr. Drijber kunnen wij nog aanvullen met een bericht, dat door eenige Indische dagbladen uit de Canton Times werd overgenomen, luidend als volgt:

Afgevaardigde Charles N. Randall van Californië, die tezamen met een groep andere parlementsleden het Oosten bereisd heeft, deelt mede dat een bezoek aan de Philippijnen bij hem de overtuiging heeft gevestigd dat deze eilanden niet rijp zijn voor zelf-bestuur.

„Een voorstel", zoo zegt hij, „om binnen de eerstkomende vijf en twintig jaren onafhankelijkheid te verleenen zou door vrijwel ieder lid van de groep veroordeeld worden.

Voor velen, ook voor mij, beteekent dit een totale meeningsverandering. Nadat wij de toestanden in de Philippijnen gezien hebben, zijn wij eenstemmig van opinie, dat zij niet rijp zijn voor zelfbestuur. Het zou een misdaad zonder wederga zijn hen bereids nu los te laten.

De beter opgevoede Philippinos, die niet hun beroep van politiek maken, zijn vrijwel eenstemmig tegen onafhankelijkheid.

De ontwikkeling van het land is vertraagd en geen kapitaal is beschikbaar wegens de onzekere politieke toekomst.

Een tweede reden, waarom ik tegen het opgeven van de Amerikaansche souvereiniteit ben is het dreigende gevaar van een overheersching van het geheele Oosten door Japan, dat dan zou geboren worden".

Is deze laatste reden in dezen tijd bij de Amerikanen wellicht zwaarder gaan wegen in verband met de bestaande wrijving met de Japanners? Onwaarschijnlijk lijkt zulks niet.

Kroniek

FINANCIEEL-ECONOMISCHE KRONIEK.

De duurtecommissie.

Het voornemen van de regeering een duurtecommissie in te stellen spande veler verwachtingen. In ieder onzer leeft van tijd tot tijd de utopische hoop op dat een goedertieren hoogere beschikking in de verwikkelde maatschappelijke moeilijkheden zal ingrijpen, dat al die narigheden moedwillige bedriegerijen zijn, dat de economische duisternis een nevel is en een frissche wind de lucht zal klaren.

Nu zou ook in Indië de strijd tegen de duurte worden geopend. Eindelijk, de betere tijden zouden dan toch gaan aanbreken!

Op het voornemen volgde benoeming der commissie. Haar taakomschrijving was in orde „1e vaststelling van de bijzondere oorzaken, welke de duurte van levensbehoeften in Nederlandsch-Indië beheerscht hebben en nòg beïnvloeden, zoomede van hare tegenwoordige verschijnselen; 2e na te gaan of en op welke wijze voortgezette ontwikkeling daarvan in ongunstigen zin kan worden tegengegaan en herstel van een redelijken prijzenstandaard kan worden bevorderd".

Maar haar samenstelling! Aan de verwachting begon de eerste twijfel te knagen. Een commissie van dertien personen (omineus getal!) waaronder vijf importeurs (een tevens detaillist), een vertegenwoordiger van de bankbelangen, een van het scheepvaartbedrijf, een van het departement van landbouw, nijverheid en handel, twee Inlandsche volksraadleden, een coöperator, een Inlandsch bestuursambtenaar en een doctor in de wis- en natuurkunde, bien étonnés de se trouver ensemble.

Edoch, welke verborgen begaafdheden, welke helderziendheid, welke door studie verrijkt, door nadenken bezonken oordeel konden hier niet blijken.

De benoemde commissie werd door den directeur van landbouw geïnstalleerd. De installatierede kenmerkte de leden als „personen, die door hunne maatschappelijke positie geacht mogen worden eenig inzicht in de oorzaken der „duurte" te hebben en in de vaste overtuiging van de urgentie van het vraagstuk aan zijn oplossing om tempering willen medewerken".

De eischen van geschiktheid waren dus niet te hoog gesteld doch of dat ook het geval was met de verwachtingen die de regeering op het praestatievermogen der leden bouwde?

„De regeering meent", aldus de heer Sibinga Mulder, „dat eene snelle beslissing noodzakelijk is geworden en dat er behoefte is aan eene Commissie van ter zake kundige praktici, die over rijke zaken kennis en ervaring beschikken en zich reeds een gevestigd inzicht verworven hebben in den toestand van het oogenblik en zonder voorafgaand onderzoek noodig te hebben, in eene bijeenkomst hunne inzichten uitwisselen en aldus een gezamenlijk oordeel vormen over de oorzaken en den stand van het duurtevraagstuk, of en op welke wijze het duurteverschijnsel bestreden kan worden".

Als verwant aan het onderwerp van den commissorialen arbeid werd de commissie nog in het bijzonder de vraag voorgelegd of aankoop door de regeering en distributie tegen kostprijs van witte katoentjes voor de bevolking gewenscht en mogelijk was.

Daar zaten dan de heeren, met hun „gevestigd inzicht" en buiten was de regeering die „met belangstelling" en blijkbaar ook met ongeduld de resultaten van hun arbeid tegemoet zag.

Eén vergadering bleek niet voldoende om het „gezamenlijk oordeel" te vormen, doch in twee bijeenkomsten, euphemistisch drie genoemd, oordeelde de commissie haar taak te hebben volbracht. De notulen werden aan de regeering aangeboden en een resumé als leidraad daaraan toegevoegd.

Dit resumé, al te gewichtig „verslag" genoemd, achtte het gouvernement blijkbaar van genoegzaam belang om het openbaar te maken. Het werd in den volksraad verspreid, vond zijn weg in de dagbladen en bleef niet voor kritiek bespaard. De uitkomsten waren voor de hooggespannen verwachtingen blijkbaar een teleurstelling.

Het historisch document is hieronder opgenomen en daarmede aan de vergetelheid ontrukt.

* *
*

De duurte-commissie heeft in een drietal vergaderingen, gehouden te Batavia en te Bandoeng zich trachten te kwijten van de taak, haar opgelegd bij besluit van 17 Juli 1920 No. 3X. Bovendien heeft ze zich bezig gehouden met de door den Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel namens de Regeering opgeworpen vraag, of Regeeringsdistributie van katoenen stoffen onder de tegenwoordige omstandigheden aanbeveling verdient.

Distributie van katoenen goederen. In antwoord op deze laatste vraag nu meent de Commissie de Regeering ten sterkste te moeten afraden in deze richting werkzaam te zijn. Zij grondt deze meening in hoofdzaak op het volgende:

1e. De aanvoeren van katoenen goederen, zoowel van Europeesche als van Japansche, zijn in vergelijking met die gedurende de voorafgaande jaren groot.

2e. De markt vertoont een sterk dalende tendenz, zoo zeer zelfs, dat door de handelaren de voorraden met verlies van de hand worden gedaan, terwijl de verkoopprijzen hier te lande lager zijn dan die voor dezelfde qualiteiten in Japan.

3e. Doordat de markt hier te lande overvoerd is en groote voorraden zich bevinden in handen van niet kapitaalkrachtige firma's, welke binnen korter of langer tijd gedwongen zullen zijn om tot elken prijs te verkoopen, is verdere daling zeer waarschijnlijk te achten, ook zelfs, indien de buitenlandsche pariteit op hetzelfde niveau blijft.

4e. Regeeringsdistributie is naar de meening der Commissie alleen dan te verdedigen, indien, zooals bij de kleurstoffen het geval was, alleen de Regeering de goederen kan krijgen, of, indien zooals bij de voedselvoorziening, de aanvoeren uit en voorraden in de productielanden onvoldoende zijn. Deze gevallen doen zich hier niet voor, terwijl abnormale winstnemingen tusschen importeur en consument, ook een reden om Regeeringsdistributie te overwegen, als gevolg van de groote concurrentie juist in dit artikel uitgesloten is.

Waar bovendien de voortdurende daling der markt onherroepelijk groote geldelijke verliezen zal medebrengen, is naar het oordeel der Commissie voor de Regeering de eenig aangewezen weg zich te onthouden van distributie van katoenen goederen.

Dit oordeel, een maand geleden uitgesproken, vindt volkomen bevestiging in de feiten en verschijnselen, welke zich nadien hebben voorgedaan.

Invoer. De Commissie had verder in de eerste plaats na te gaan, of door importeurs en tusschenhandel abnormale winsten gemaakt worden. Uit de statistiek blijkt dat de invoeren van verbruiksartikelen, vergeleken met vorige jaren, belangrijk zijn toegenomen. De voorraden van vele dier artikelen hier te lande zijn in overeenstemming daarmede dan ook zeer groot. Er is verder voor de meerderheid der Commissie geen enkele reden om aan te nemen, dat in de naaste toekomst door onvoldoende aanvoeren het maken van abnormale winsten door importeurs mogelijk gemaakt zou worden.

Eveneens wordt het maken van dergelijke winsten door onderlinge afspraak onder de importeurs in de huidige omstandigheden uitgesloten geacht. Dat bij een stijgende markt met aanwezige voorraden dikwijls belangrijke winsten worden gemaakt, spreekt vanzelf, daar de prijzen, hetzij in korteren, hetzij in langeren termijn, op het niveau der buitenlandsche moeten komen; voor een dalende markt geldt evenwel het omgekeerde.

Tusschenhandel. Wordt nu abnormale winst gemaakt tusschen importeur en consument? Het groote verschil in ontwikkeling tusschen den detailhandelaar en den doorsnee consument, benevens de bij laatstgenoemde bestaande onzekerheid in zake prijs en voorraad der verbruiksgoederen, werkt vooral in tijden met uiteenloopende prijzen, abnormale

winstneming zonder twijfel in de hand. Eveneens is het verleenen van crediet veeltijds een motief tot het aanleggen van onevenredig hooge prijzen.

Bij de bestrijding van deze abnormale winstneming zal men — o. a. doordat veel tusschenhandelaars geen boeken aanhouden en door gebrek aan medewerking van het publiek — op vele moeilijkheden stuiten. Als eenigste bestrijdingsmiddel meent de Commissie het uitvaardigen van een warenwoekerwet met strafbepalingen te moeten aanbevelen, hoezeer ze ook er van overtuigd is, dat aan de toepassing van een dergelijke wet vele bezwaren zullen verbonden zijn. Omdat, als gezegd, op medewerking van de zijde der koopers zeer zeker alleen bij uitzondering zal zijn te rekenen, komt het der Commissie gewenscht voor, dat het initiatief voor de vervolging uitga van de overheid. Door het publiceeren van de opgelegde straffen ware misschien te bereiken, dat onder de handelaars zich de overtuiging vestigt, dat de winsten binnen de perken moeten blijven.

Uitvoer. De Commissie heeft zich afgevraagd, of prijsstijging der exportgoederen niet ten gevolge heeft dat de behoefte van den Indischen consument gedeeltelijk onbevredigd blijft, hetzij, voor zoover hij niet tevens producent is, doordat hij den hoogeren prijs niet kan betalen, hetzij, voor zoover hij wel tevens het exportproduct of de grondstof er van voortbrengt, doordat hij zich door de hooge prijzen laat verleiden om zijn product te verkoopen in plaats van te verbruiken. Voor zoover die exportproducten een belangrijk volksvoedingsmiddel vormen, kan de volkskracht door dit proces ernstig worden geschaad. Zoo bij olie- en oliehoudende producten, zoo in mindere mate bij de suiker. Ten aanzien van de olie- en oliehoudende producten bleek nu bij de besprekingen dat de stijgende exportcijfers op zich zelf nog geen bewijs leveren, dat het in Indië blijvend quantum vermindert. Bovendien bleek, dat overheidsbemoeienis, om, indien noodig, verbetering te brengen, met groote moeilijkheden zou gepaard gaan en gevaar zou loopen meer nadeel dan voordeel te brengen. Vandaar de eenstemmig aangenomen conclusie, dat naar de meening van de Commissie beperking van den uitvoer van vetten en olie, welke hier te lande geconsumeerd worden, gezien dat de achteruitgang van de ter beschikking van de bevolking blijvende hoeveelheid niet is bewezen, ongewenscht is.

Meende de Commissie voor geen enkel product bepaaldelijk inkrimping van den uitvoer te mogen voorstellen, eene uitzondering evenwel zoude zij gemaakt willen zien voor suiker, opdat dit artikel tegen redelijken prijs hier te lande ter beschikking van de consumenten worde gesteld.

Goederen, welke hier te lande voortgebracht en grootendeels verbruikt worden. De Commissie is van oordeel, dat eene bestrijding van de duurte in hoofdzaak internationaal gevoerd moet worden. Bovendien gelooft de Commissie niet, dat in de hooge prijzen der voornaamste

handelsartikelen de hoofdoorzaak van de duurte voor de breede laag der bevolking hier te lande te zoeken is. Het lid der Commissie, de heer R. M. T. A. Koesoemo Oetoyo heeft hieromtrent in de derde vergadering een beschouwing geleverd, welke als bijlage bij de notulen gevoegd is. Genoemd lid zoekt de hoofdoorzaak van de tegenwoordige duurte in de hooge rijstprijzen. Hiermee kan de Commissie zich in het algemeen vereenigen. Over de middelen, welke door den heer R. M. T. A. Koesoemo Oetoyo zijn aangegeven om door vermeerdering der productie de rijstprijzen te doen dalen, meent de Commissie zich geen oordeel te mogen vormen. Zij is evenwel van meening, dat deze voorstellen een nauwgezette overweging van den kant der Regeering verdienen.

Naar het oordeel der Commissie ware verder paal en perk te stellen aan het ongemotiveerd hoog opdrijven der huren van kantoren, toko's en goedangs. De huurcommissie-ordonnantie ware daartoe te herzien in dezen geest, dat ook bedoelde gebouwen onder de ordonnantie vallen. De totnogtoe aangenomen basis voor de waarde der huizen, namelijk die van 1916, dient uit een billijkheidsoogpunt naar de meening der Commissie te vervallen. Als eenig juiste basis is aan te nemen het bedrag der tegenwoordige bouwkosten. Hierdoor kan men ook de nieuwe huizen onder de bedoelde ordonnantie doen vallen, terwijl tevens door de voorgestelde wijziging de verkoop van huizen meer zal worden tegengegaan.

Geld. Vele leden der Commissie wezen op het ongewenschte van salarisregelingen, waardoor plotseling betrekkelijk groote sommen in den vorm van toeslagen of tantiemes in handen van de belanghebbenden komen.

Ten slotte heeft de Commissie, voor zoover de oorzaken der duurte toe te schrijven zijn aan de gevolgde geldpolitiek zich meenen te moeten en te kunnen bepalen tot het onderschrijven van wat de Opperste Raad der Vredesconferentie ter zake heeft opgemerkt, hoewel zij niet mag verhelen, dat de toepassing der door dien Raad ontvouwde beginselen met name het opleggen van een weelde-belasting, welke ook voor Nederlandsch Indië zeer wenschelijk wordt geacht, in de praktijk op vele bezwaren zal stuiten. Voornamelijk vestigt de Commissie de aandacht op de wenschelijkheid om consumptieve credieten te vermijden, dergelijke uitgaven te bekostigen uit het consumptiefonds en de al te consumptieve aanwending van de individueele inkomens met belasting te treffen. Ten slotte meent de Commissie er de aandacht op te moeten vestigen, dat Coöperatie als zoodanig geen middel ter bestrijding van de oogenblikkelijke duurte is te achten, omdat het effect van dit middel eerst na een tijdperk van voorbereiding en organisatie duidelijk en algemeen merkbaar zal zijn.

***

Thans de kritiek!

Deze kon zich op tweeërlei standpunt stellen. Zij kon uitgaan van het beginsel dat een duurtecommissie een studiecommissie behoort te

zijn die het algemeen duurtevraagstuk, dan wel het bijzondere Indische duurtevraagstuk aan een grondig onderzoek heeft te onderwerpen, voor de onderscheidene Indische ge- en verbruiksgoederen de prijzen op verschillende tijdstippen en in de verschillende stadia hunner distributie heeft na te gaan, de fluctuaties en stijgingen dier prijzen op haar oorzaken heeft te peilen, die oorzaken aan een onpartijdige beoordeeling heeft te onderwerpen, de middelen heeft te zoeken om verbetering te brengen en de gevolgen heeft te doorschouwen welke aan toepassing dier middelen zou kunnen zijn verbonden. Het recht van enquête zou aan een dergelijke commissie niet mogen worden onthouden, zij zou de bevoegdheid moeten hebben personen aan zich toe te voegen om haar bij het plaatselijk onderzoek ter zijde te staan, zij zou deskundigen op al de verschillende detailgebieden voor zich moeten doen verschijnen. Zij zou statistieken moeten verzamelen en verifieeren, zij zou zich in verbinding moeten stellen met duurtecommissies en overheidspersonen in het buitenland om over de internationale oorzaken van de duurte en de internationale bestrijdingsmiddelen een gegrond oordeel te vormen, zij zou ..... maar hiermee kan worden volstaan!

Wie had het onderstaan de verantwoordelijkheid van het lidmaatschap eener dergelijke commissie te torsen, zich berekend te achten voor de encyclopaedische eischen daaraan gesteld? Wellicht slechts één.

En gesteld de commissie ware gevonden, de leden waren losgemaakt uit hun dagelijksche beslommeringen teneinde zich geheel aan hun taak te wijden, wie onzer had de vruchten harer arbeid genoten, wie ware door de resultaten van zooveel inspanning bevredigd? Immers geen!

Neen, men moet het van de regeering juist gezien achten dat zij besloot aan de commissie een ander karakter te geven, dat van een college van vroede mannen, elk deskundig op een bepaald gebied en van een voldoend ontwikkeld sociaal gehalte om objectief het eigenbelang in het kader der algemeene maatschappelijke belangen de passende plaats te geven.

Nu kan men aanvoeren, en ik stem volmondig daarmede in, dat de commissie aan dien eisch al heel slecht voldeed. Het katoentjesvraagstuk, misschien ook wel een zekere mate van luchthartigheid, heeft der regeering bij de keuze van leden parten gespeeld, maar dan moet toch het resultaat van den commissorialen arbeid met een ander oog worden beschouwd en mag het niet veroordeeld worden uit hoofde van zijn gebrek aan lijvigheid (om van magerte niet te spreken) of van de buitengewoon voorspoedige verschijning of van het gemis aan cijfers en feiten of van zijn onvolledigheid zelfs.

Mits slechts de commissie volbracht wat van haar verwacht werd en mits de regeering in haar onzekerheid waarmee en hoe den duurtestier bij de hoorns te vatten in de besprekingen en conclusies der commissie eenigen steun vindt voor verdere maatregelen kunnen beide partijen tevreden zijn.

Bestaat die tevredenheid? Wat de commissie aangaat ongetwijfeld. Geen lid zal de zucht van verlichting hebben gesmoord toen de voorzitter den arbeid voor gedaan verklaarde en men kon terugzien op een reeks van besluiten als zooveel mijlpalen op den moeizamen tocht. En de regeering? Dat zullen haar instemmende beslissingen, dan wel haar onthouding van ingrijpen moeten doen blijken.

Bezien wij thans nog eens enkele van de door de commissie getrokken conclusies. De katoentjeskwestie laten wij daarbij buiten bespreking.

Allereerst komt dan aan de beurt de uitspraak van de meerderheid der commissie (let wel! de meerderheid, niet de geheele commissie) dat de aanvoeren uit het buitenland momenteel in verband met de huidige behoefte der bevolking voldoende zijn te achten en er geen vrees behoeft te bestaan dat in de naaste toekomst importeurs de prijzen der verbruiksartikelen zullen opdrijven. Voldoende, dat wil zeggen bij den prijs die gevraagd moet worden in verband met de inkoopkosten. Een bestrijding, als in „*de Taak*" van 4 December door K. d. J. geleverd wordt, kan er dus naast zijn, ik zeg niet dat zij het is, wanneer zij onvoldoende aanvoer en abnormale monopoliewinst als vanzelfsprekende gevolgen van wereldschaarschte beschouwt. Het kan, in beginsel, best mogelijk zijn dat een importeur met zijn schaarsche goedereren blijft zitten, omdat zij zelfs tegen zijn minimumprijs niet verkoopbaar zijn.

Wanneer nu, aldus de gedachtengang van de meerderheid der commissie, de schaarschte aan importgoederen niet kunstmatig in Indië wordt verwekt maar verband houdt met de schaarschte en duurte in de productiegebieden, dan kan men verwachten dat de tusschenhandel, die moet worden beschouwd als tot op zekere hoogte deskundig te zijn, wel zal zorgen dat hij niet meer betaalt dan als billijke belooning voor de importeursdiensten behoort te worden te goed gedaan.

Anders echter is het met de verbruikers gesteld, die weerlooze kudde, die door het verlies voor haar basis voor prijsbepaling en door de onzekerheid omtrent de bestaande productie- en marktverhoudingen op genade of ongenade aan de concurrentie ..... of het onderling overleg van de détaillisten overgeleverd is.

Zoo is het zeer goed mogelijk dat een meerderheid abnormale winstneming (helaas, wat is abnormaal tegenwoordig!) onder de importeurs momenteel buitengesloten kon achten en toch bescherming van den consument tegen woekerwinsten aanbeval.

Intusschen, komt een „ware woekerwet", als door de commissie (wederom een meerderheid) gewenscht, tot stand, dan zullen de importeurs niet buiten schot worden gehouden, wanneer zij dat schot verdienen!

Het spreekt van zelf dat het argeloos tegenover elkaar stellen van enkele algemeene cijfers van enkele importgoederen, cijfers geput uit den onzuiveren bron der Indische statistieken, ten deze geen bewijs levert, zelfs geen onderstelling rechtvaardigt. Doch ook al miste de com-

missie den objectieven, stevigen grondslag van betrouwbare en voldoend volledige cijfers, dit behoefde haar niet te beletten algemeene overwegingen in een bepaalde conclusie samen te vatten, zij het dan ook, dat die conclusie niet zwaarder weegt dan wat de persoonlijke inzichten der commissieleden waard zijn.

Zoo is het ook met de verdere conclusies gesteld en met het achterwege laten van conclusies. Bijvoorbeeld die ten aanzien van uitvoerbeperking van olie en oliehoudende producten. De commissie miste cijfers talrijk en juist genoeg om stelling te nemen, doch wat zij kon gebruiken was haar inzicht in voorwaarden en gevolgen van overheidsingrijpen in de distributie dezer producten en dat inzicht gaf zij ten beste. *In dubiis abstine* moest voor het overige haar leus zijn, een leus die wel grootendeels uit onmacht voortsproot maar die tevens blijk gaf van het juist schatten van de ingewikkeldheid en veelzijdigheid der economische vraagstukken die door een oppervlakkige leekenuitspraak geen stap verder worden gebracht tot hun juiste oplossing.

De commissieleden naar aanleiding daarvan als „voorstanders van volkomen welvaartsstilstand" te brandmerken, de commissie om die reden, „stelselloosheid in economische politiek en welvaartsverzorging hier te lande" voor de voeten te werpen, zooals K. d. J. in zijn bovengenoemde critische beschouwing van het resumé doet, is alleen mogelijk bij miskenning van wat der commissie als taak was opgelegd en, wat erger is, bij overschatting van overheidsingrijpen in economicis zonder begrip bij en medewerking van de belanghebbende inheemsche bevolking.

Wat de commissie voorstelde zijn enkele „kleine middelen", zooals Ir. P. de Vooys ze betitelt in zijn brochure „duurtebestrijding". Zij had misschien een grooter aantal kunnen aangeven, in haar aanwijzingen volledíger, mogelijk zelfs hier en daar juister kunnen zijn, maar meer niet.

Voor de „groote middelen" was deze commissie niet, is geen commissie de geneesheer. Want die „groote middelen", dat is het streven van de regeering om in al haar organen, in al haar maatregelen, in al haar diensten het economisch en sociaal herstel, beter den socialen en economischen nieuwbouw, op den voorgrond te stellen en te propageeren. Geen stel maatregelen, kant en klaar opgedischt maar een zuurdeesem dat de geheele maatschappij moet doortrekken, een beginsel dat overal en telkens weer moet worden toegepast en in al de schakeeringen van zijn verwezenlijking niet kan worden geteekend.

Het beginsel zelf is eenvoudig genoeg: de heiligheid van den arbeid en de gemeenschap.

J. H. B.

Boekbespreking

Verslag omtrent den dienst der Postspaarbank in Nederlandsch-Indië over het jaar 1919.

Het kan zijn nut hebben eenige cijfers van dit verslag te vermelden en waar mogelijk een vergelijking te treffen met de overeenkomstige cijfers van de Rijkspostspaarbank in Nederland. Einde 1919 bedroeg het aantal spaarboekjes 182.348, het aantal inleggers 171.755 (voor Nederland; 1.887.362 boekjes).

Er werd in 1919 ingelegd ƒ 10.844.000 en terugbetaald ƒ 10.651.000 het saldo tegoed vermeerderde derhalve door meerdere inlagen met ƒ 193.000.

Er viel zoowel in de inlagen als in de terugbetalingen een sterke stijging te bespeuren. De inlagen vertoonden in vergelijking met het vorige jaar een stijging van 17 % (in Nederland 31 %), de terugbetalingen echter van bijna 26 % (Nederland 28 %).

Deze vermeerdering in de terugbetalingen valt hoofdzakelijk ten laste van de Europeesche spaarders. Hun saldo tegoed verminderde met ƒ 414.000. Daarentegen vermeerderde het saldo tegoed van Inlandsche spaarders met ƒ 479.700.

Eerstgenoemde vermindering houdt o.a. verband met de overdracht van belangrijke bedragen op de Rijkspostspaarbank in Nederland m.a.w. met de medeneming van een kous door repatrieerenden en verlofgangers.

Mede kan die vermeerdering verband houden met het meer en meer bezigen van de afdeelingsbanken voor beleggingen op korten termijn.

Opvallend gering is het aantal inleggingen per jaar spaarbankboekje. Voor Indië was het gemiddeld aantal slechts 1.14 per boekjaar; het aantal terugbetalingen per jaar per boekje beliep slechts 0.6. Voor hen die in deze lage cijfers gebrek aan leven zouden willen zien, kunnen de overeenkomstige cijfers voor Nederland, die over 1919 1.3 en eveneens 0.6 waren, ter vergelijking dienen.

Het gezamenlijk tegoed bedroeg op 1 Januari 1920 ƒ 13.936.000 of 3.6 % meer dan een jaar tevoren (voor Nederland ƒ 268.000.000 of 10.9 % meer).

Terwijl de Europeesche spaarders slechts 36.75 % van het totaal uitmaken vormt hun tegoed 75.94 % (het jaarverslag vermeldt ten onrechte 72.17 %) van het totaal. Inlandsche spaarders zijn er ruim 57 %, hun tegoed bedraagt echter slechts 20 %.

Het gemiddeld tegoed per spaarbankboekje is *f* 76.42, in Nederland *f* 142.—. Echter de Europeesche groep spaarders heeft in Indië een gemiddeld saldo van *f* 157.—. De Inlandsche spaarder slechts een gemiddeld saldo van *f* 26,70.

De stijging van dat gemiddelde bedroeg in het laatste jaar slechts *f* 2.36, sedert 1915 zelfs maar *f* 1.63.

14.5 % van het aantal spaarboekjes heeft een tegoed van minder dan *f* 1.—. Dit zijn de zoogenoemde slapers. 55 % heeft een tegoed van *f* 1—*f* 10, 18,5 % van *f* 10—*f* 100. In Nederland blijkt het aantal „slapers" verhoudingsgewijs aanzienlijk grooter, het is daar 26 %, dat van de boekjes van *f* 1—*f* 10 bedraagt aldaar slechts 21.5 %, dat met *f* 10—*f* 100 24.6 %.

B.

Eenige Verslagen.

De redactie ontving ter bespreking het „statistisch overzicht der geneeskundig behandelde paarden van het Nederlandsch-Indische leger over het jaar 1919" samengesteld door den inspecteur-paardenarts. Een keurig gebonden en gecartonneerd boekje. Waarvoor iets te zeggen valt daar het waarschijnlijk door meer menschen van buiten dan van binnen zal worden bekeken.

Verder ontving de redactie een „statistiek van het gevangeniswezen in Nederlandsch-Indië over het jaar .... 1914" samengesteld bij het hoofdkantoor van het gevangeniswezen, gedateerd 1920.

Deze statistiek vormt een boekdeel van ruim 200 bladzijden in 4° formaat gedrukt bevattend een 19-tal staten met 3 bijlagen zonder verderen tekst en uitleg.

In het voorbericht staat: „Ook deze statistiek kan nog evenmin aanspraak maken op volledigheid en juistheid van gegevens. De groote achterstand in de indiening van de benoodigde opgaven wordt slechts geleidelijk ingehaald, terwijl de gevoerde briefwisseling met de gevangenisbeheerders over de reeds eenigszins verouderde gegevens niet altijd met vrucht is gevoerd kunnen worden".

Onvolledig dus en „reeds eenigszins verouderd". Gelukkig heeft een vereenvoudiging en herziening van de inrichting der voor de samenstelling van de statistiek benoodigde opgaven haar beslag gekregen. Moge daarin ook het besluit om de statistische gegevens met eenige beschouwingen te verrijken begrepen zijn! Wanneer men zich voorstelt welk een arbeid aan de samenstelling van deze staten is ten koste gelegd, dan moet men wel tot de slotsom komen dat deze arbeid slechts dan niet als monnikenarbeid en de daarbij betrokken gelduitgaven niet als verspilling behoeven te worden beschouwd, wanneer de resultaten geregeld door de daartoe meest bevoegde personen worden verwerkt. Zooals de kost nu aan het publiek wordt gepresenteerd is ze onverteerbaar en zal niemand er den mond aan zetten. Wat dan toch niet de bedoeling is!

MEDEDEELINGEN UIT DE VEREENIGING.

De Redactie maakt bekend, dat de heer Verhoeff als haar Secretaris is afgetreden. Zij verzocht in verband daarmede alle voor haar bestemde stukken te zenden aan het adres van Dr. J. H. Boeke, Buitenzorg.

Met de functiën van penningmeester van het Bestuur is tijdelijk belast de heer Dr. J. H. Boeke.

D 28